

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Dette er en digital utgave av en bok som i generasjoner har vært oppbevart i bibliotekshyller før den omhyggelig ble skannet av Google som del av et prosjekt for å gjøre verdens bøker tilgjengelige på nettet.

Den har levd så lenge at opphavretten er utløpt, og boken kan legges ut på offentlig domene. En offentlig domene-bok er en bok som aldri har vært underlagt opphavsrett eller hvis juridiske opphavsrettigheter har utløpt. Det kan variere fra land til land om en bok finnes på det offentlige domenet. Offentlig domene-bøker er vår port til fortiden, med et vell av historie, kultur og kunnskap som ofte er vanskelig å finne fram til.

Merker, notater og andre anmerkninger i marginen som finnes i det originale eksemplaret, vises også i denne filen - en påminnelse om bokens lange ferd fra utgiver til bibliotek, og til den ender hos deg.

Retningslinjer for bruk

Google er stolt over å kunne digitalisere offentlig domene-materiale sammen med biblioteker, og gjøre det bredt tilgjengelig. Offentlig domene-bøker tilhører offentligheten, og vi er simpelthen deres "oppsynsmenn". Dette arbeidet er imidlertid kostbart, så for å kunne opprettholde denne tjenesten, har vi tatt noen forholdsregler for å hindre misbruk av kommersielle aktører, inkludert innføring av tekniske restriksjoner på automatiske søk.

Vi ber deg også om følgende:

- **Bruk bare filene til ikke-kommersielle formål**
Google Book Search er designet for bruk av enkeltpersoner, og vi ber deg om å bruke disse filene til personlige, ikke-kommersielle formål.
- **Ikke bruk automatiske søk**
Ikke send automatiske søk av noe slag til Googles system. Ta kontakt med oss hvis du driver forskning innen maskinoversettelse, optisk tegngjenkjenning eller andre områder der tilgang til store mengder tekst kan være nyttig. Vi er positive til bruk av offentlig domene-materiale til slike formål, og kan være til hjelp.
- **Behold henvisning**
Google-"vanmerket" som du finner i hver fil, er viktig for å informere brukere om dette prosjektet og hjelpe dem med å finne også annet materiale via Google Book Search. Vennligst ikke fjern.
- **Hold deg innenfor loven**
Uansett hvordan du bruker materialet, husk at du er ansvarlig for at du opptrer innenfor loven. Du kan ikke trekke den slutningen at vår vurdering av en bok som tilhørende det offentlige domene for brukere i USA, impliserer at boken også er offentlig tilgjengelig for brukere i andre land. Det varierer fra land til land om boken fremdeles er underlagt opphavsrett, og vi kan ikke gi veiledning knyttet til om en bestemt anvendelse av en bestemt bok, er tillatt. Trekk derfor ikke den slutningen at en bok som dukker opp på Google Book Search kan brukes på hvilken som helst måte, hvor som helst i verden. Erstatningsansvaret ved brudd på opphavsrettigheter kan bli ganske stort.

Om Google Book Search

Googles mål er å organisere informasjonen i verden og gjøre den universelt tilgjengelig og utnyttbar. Google Book Search hjelper leserne med å oppdage verdens bøker samtidig som vi hjelper forfattere og utgivere med å nå frem til nytt publikum. Du kan søke gjennom hele teksten i denne boken på <http://books.google.com/>

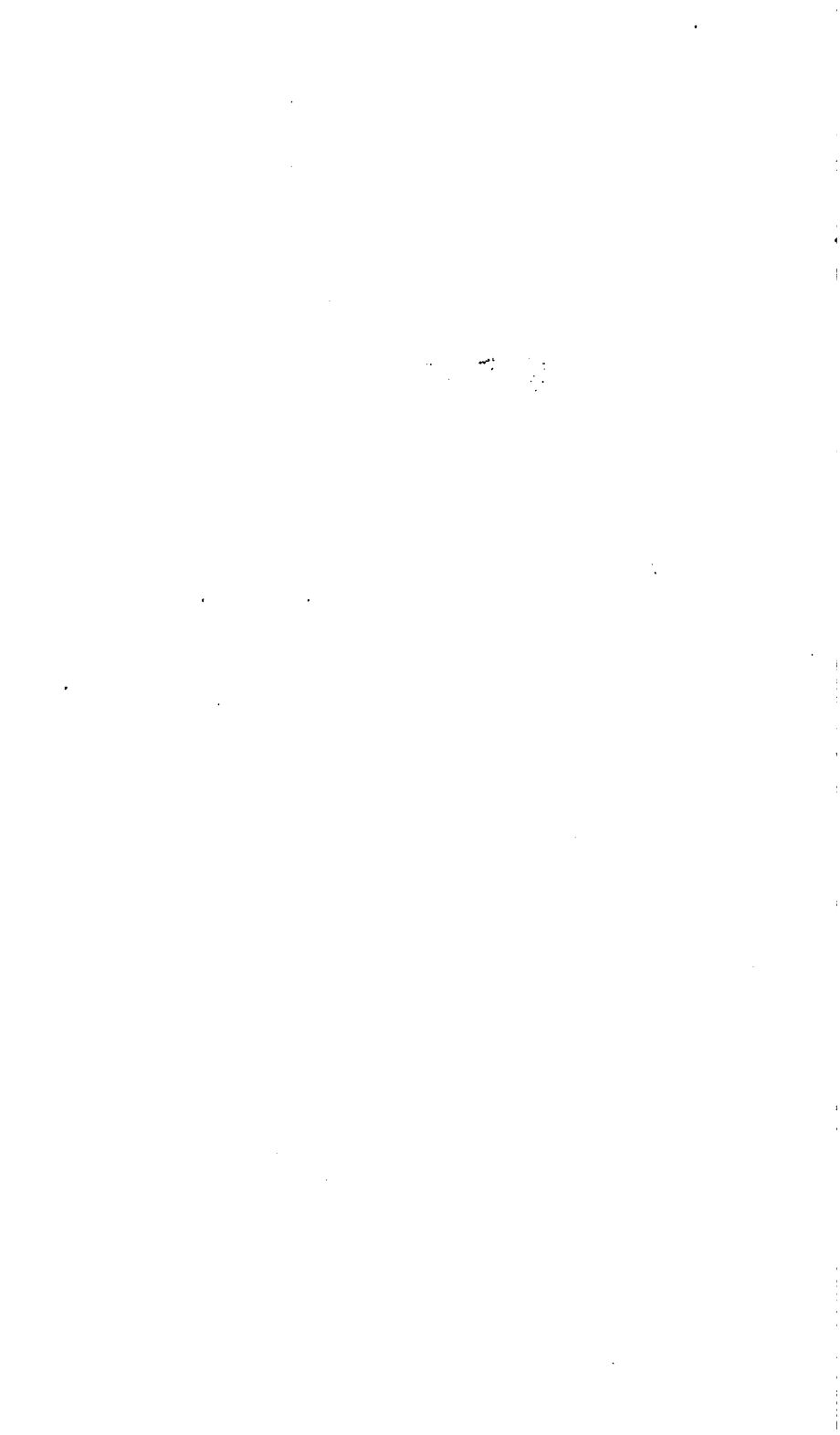
1. Norway - Historical geography

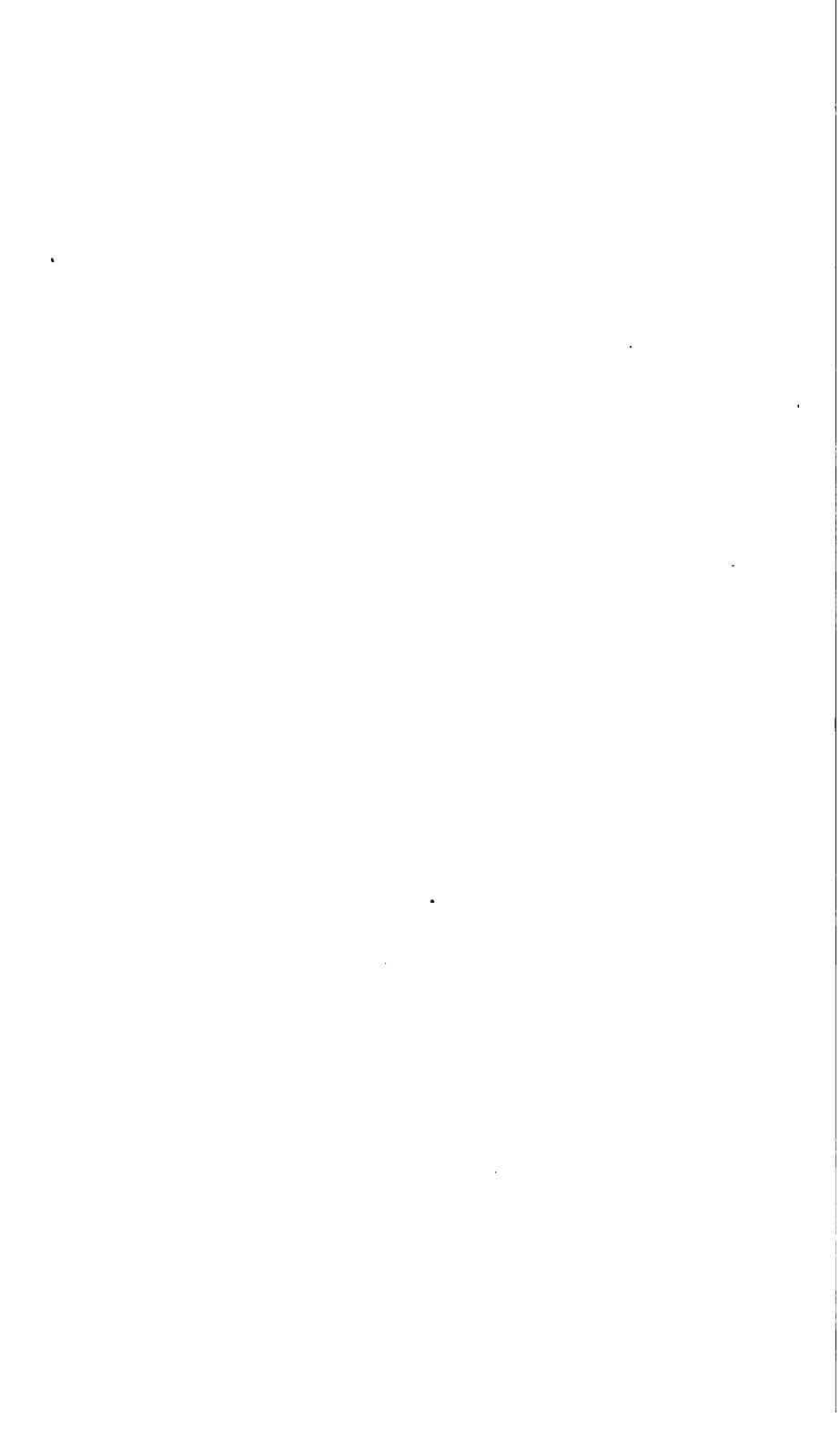
1/2

GQC

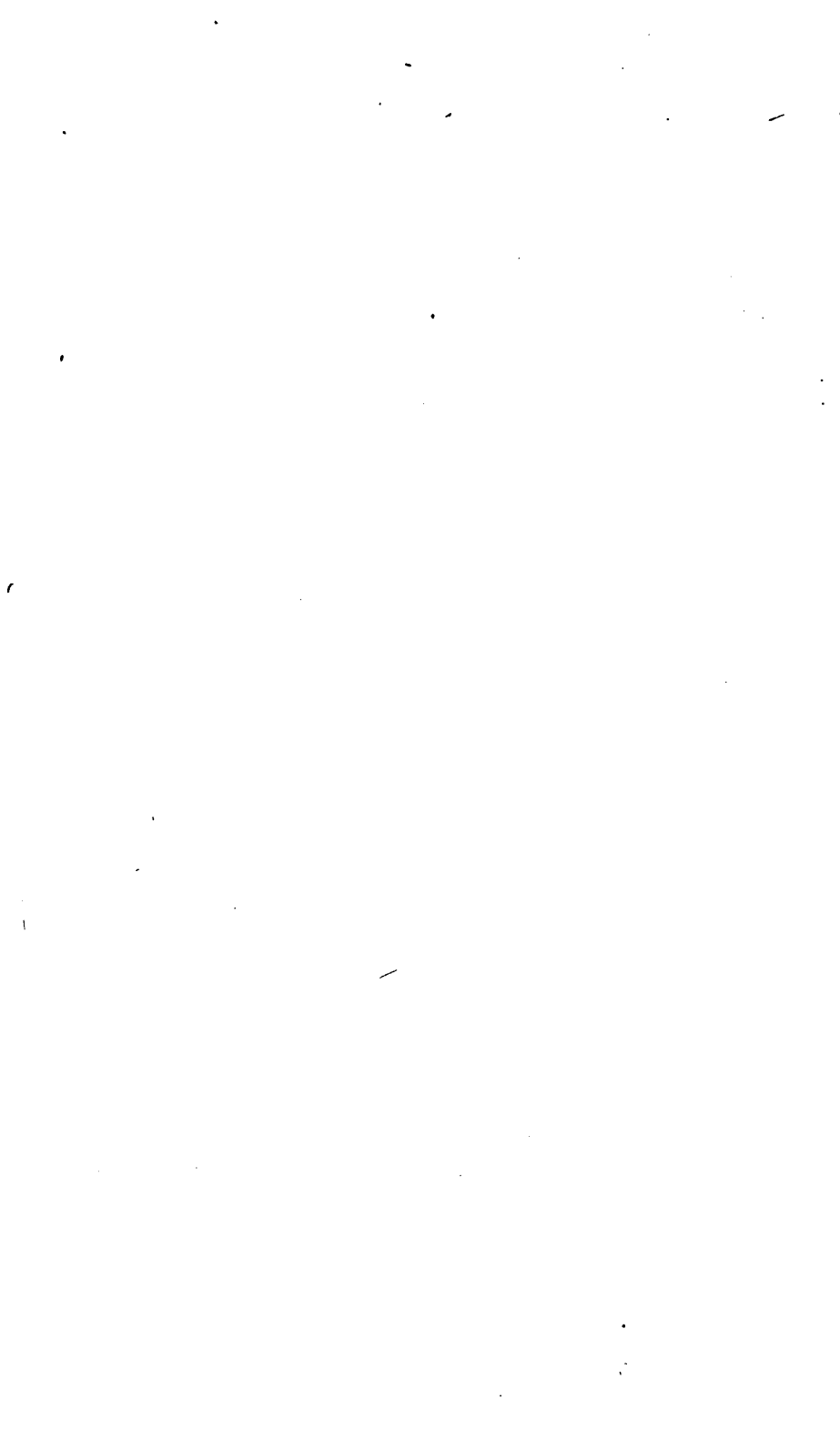
1/10/19

12
321. ~~2.12~~

(Tunch)
GGC

Munch

Historisk-geographisk Beskrivelse

over

Kongeriget Norge

(Noregsveldi)

i Middelalderen.

af

P. A. Munch.

Woss.

Wilhelm Grams Forlag.

Christiania.
Seilberg & Sandmark.

Kjøbenhavn.
J. G. Eide.

1849.

1849

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
200787B
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1942 L

Trykt hos Carl E. Werner & Co. i Christiania.

Indhold.

	Side.
Norges Grændser. § 1.	1.
Det norske Riges Udstrækning og Inddeling.	
§. 2. Hoveddele	5.
3. Fylker	7.
4. Sytter og Fehirdsler	8.
5. Skidreder	9.
6. Fagdommer	10.
7. Geistlig Inddeling	12.
Fjelde. § 8.	14.
Havne og Fjorde § 9.	15.
Elve og Indsøer. § 10.	19.
Øer, Halsøer og Eid m. m. § 11.	24.
Kjøbstæder. § 12. 13. 14. 15.	27.
16. Nidaros.	33.
17. Bergen.	37.
18. Stavanger	41.
19. Skien	41.
20. Lunsberg	42.
21. Konghella	43.
22. Sarpsborg	44.
23. Oslo	45.
24. Hamar.	47.
25. Ves, Borgund, Raupang, Marstrand	47.
26. Kirkevaag m. m.	48.
Befæstninger. § 27.	49.
Geistlige Indretninger.	
28. Kathedralkirker.	52.
29. De 14 kgl. Kapeller	53.
30. Klostre og Hospitaller	54.
31. Gilber	58.
Særskilt Beskrivelse over de enkelte Dele af det egentlige Norge.	
32. Haalogaland og Finmarken.	63.
33. Raumbølafylke	69.
34—42. Thronbelagen, eller Dyna-, Sparbyggia, Verbøla-, Skøyna-, Stjordøla-, Strinda-, Gauldøla- og Orkdøla-Fylker	71.
43. Nordmørafylki	84.
44. Raumbølafylki	89.
45. Jemteland og Herjedalen.	91.
46. Sunnmørafylki	92.

IV

47.	Firdafylke	96.
48.	Eygnaafylke	100.
49.	Baldres	107.
50.	Hordafylke	109.
51.	Habbingjabal	122.
52.	Rygjaafylke	123.
53.	Egdaafylke	129.
54.	Gudbrandsdalene	134.
55.	Vsterdalene	139.
56.	Heinaafylke	140.
57.	Sadaafylke	144.
58.	Raumaafylke	150.
59.	Bingulmark og Dølo-Eyffel	159.
60.	Besfald og Lunsbergs Eyffel	168.
61.	Grønaafylke	179.
62.	Borge-Eyffel	188.
63.	Ranrike og Elveeyffel	195.
Norges Skatlande.		
64.	Orknøerne og Setland	204.
65.	Færøerne	210.
66.	Syberøerne og Man	211.
67.	Iceland	213.
68.	Grønland	218.

1911

Fortale.

Ved at udarbejde dette Skrift har jeg søgt at afhjælpe et Savn, som for alle dem, der enten til Belærelse eller Underholdning bestjefte sig med vort Fædrelands ældre Historie maa være mere eller mindre føleligt: Savnet af en fuldstændig Haandbog i vort Fædrelands ældre Geographie. Bistnok er dette Savn for en betydelig Deel afhjulpet ved de ypperlige af Capt. Munthe forfattede geographiske Noter til Kalls Oversættelse af Snorres og de følgende Kongesagaer, men deels omfatte disse Noter kun den Kredts af historiske Navne, som findes i nysanførte Sagarække, deels har den Omstændighed, at de kun leslighedsviis ere anbragte som oplysende Anmerkninger, hindret den systematiske Ordning af Materien, hvorved endog enkelte ikke ubigtige Afsnit, som Elve- og Fjord-Systemet, Bjergstrækningerne o. s. v. ej have kunnet afhandles i deres Heelhed. Overflødig kan derfor, som jeg antager, mit Skrift neppe kaldes, hvis det forøvrigt befindes svarende til Hensigten. Det ligger i Sagens Natur, at jeg ikke fortrinnsviis har kunnet udarbejde det med Hensyn til dette eller hiint Oldskrift, men har søgt at underkaste Stoffet en saa jevn og ligelig Bearbejdelse som muligt, hvilket ej har kunnet skee uden ved at samle og meddele Alt, hvad der paa nogen Maade lod sig tilvejebringe, hvor Hjælpesilderne vare magre og mangelfulde, men paa den anden Side at holde tilraade og ej blive altfor vidtløftig, hvor Ailderne vare mange og righoldige. Først og fremst maatte det være af Bigtighed at give en klar og fuldstændig Fremstilling af de enkelte Inddelinger og Grundlagene for disse, dernæst at omtale de i de historiske Skrifter forekommende Stedsnavne, hvor det for ethvert var mest passende, uden at forbigaae noget, der kunde være af Interesse.

At jeg ikke har holdt mig alene til de Landsskaber, der nu tillsammans udgjøre Norge, vil man finde rimeligt. De i det 17de Aarhundrede til Sverige afstaaede Grændse-Bygder udgjorde før den Tid ligesaa integrerende Dele af Norge, som ethvert af dets nuværende Amt eller Fogderier; der var altsaa ingen Grund til at ubelade dem. Snarere kunde man maasse have ubeladt Skatlandene i Vesterhavet, men da de alle i Oldtiden dog regnedes ind under det sælles Navn „Noregsveldi“, og egentlig først dette i sin Heelhed dannede „Kongeriget Norge“, har jeg dog foretrukket at omtale dem, dog saaledes, at Island og Grønland, der først sildigt kom under norsk Høiher, og dannede ligesom en Verden for sig selv,

kun ganske løseligt, og i en hurtig Oversigt, ere omhandlede; de egne sig bedst til at beskrives i egne Skrifter, og et saadant have vi allerede, hvad Grønland angaar, i de af det kgl. nordiske Oldskriftselskab udgivne „Grønlands historiske Mindesmærker“, et Skrift, der med Hensyn til Lærdom og Fuldstændighed intet lader tilbage at ønske. Hvad jeg har underkastet en nøjagtigere og mere i det Enkelte gaaende Behandling, er saaledes det egentlige Norge, med de nu svenske Landskaber Jemtland, Herjedalen og Bohuslen, og af Skatlandene Orknøerne, Hetland, Syderøerne og Færøerne.

Som egentlige Kilde Skrifter eller originale Levninger fra Oldtiden, af hvilke de nødvendige Oplysninger i denne Materie erhverves, maa først og fremst de endnu opbevarede gejstlige Jordebøger (jardaskrår) omtales. Af saadanne gaves der i ældre Tider en stor Mængde, thi hvert Bispedømme, hver gejstlig Stiftelse havde naturligtviis nøjagtig Protokoll over sine Landejendomme, til Efterretning ved Indkrævning af Landstyd, Bortbygning m. m.; ikke sjelden havde man endog flere slige Protokoller, optagne til forskjellige Tider. Saadanne Jordebøger ere ej alene oplysende, fordi de indeholde en Mængde ældre Stedsnavne, men ogsaa fordi de, ved at ordne disse Stedsnavne efter den under Affattelsestiden brugelige Inddeling, give bedre Underretninger om denne, end Sagaerne i Alm. kunne staae. Da Kirker og gejstlige Stiftelser overhoved vare meget rige, og deres Gods tillige meget spredt, saaledes at det oftere vare enkelte Parter af Gaarde, end hele Gaarde, som tilhørte dem, er den Masse af Navne, der forekomme i disse Jordebøger, overmaade stor, og afgiver næsten allerede i og for sig tilstrækkelige Data til, ved Sammenligning med den nyere Matrikel og fuldstændige Rarter, at drage de specielle Inddelings-Grændser i de Partier, som de omfatte. Hvis vi havde besiddet alle disse Jordebøger fuldstændigt, og tillige de kongelige Jordebøger eller Fortegnelser paa kongelige Ejendomme, som ifølge Hirdsraa Cap. 21 maa have eksisteret, saavel som de Fortegnelser, de rige Jordegodsejere, f. Ex. Arnmøblingerne i Bjarkø og Giske ogsaa upaatvivelig maa have ladet optage, da vilde vi sikkert allerede i disse have et saa fuldstændigt Apparat af Materiale, at man intet videre behøvede. Men desværre ere nu alle de ikkegejstlige Fortegnelser tabte, og af de gejstlige ere itkun faa tilbage. Disse ere:

a) Den saakaldte røde Bog for Oslo Bispedømme, affattet paa Biskop Dysteins Biskopsretter mellem Aarene 1388 og 1401, og siden forsynet med Tilføjninger af senere Hænder. Denne er den vigtigste, mest omfattende og mest autentiske, vi besidde, thi den er affattet paa ethvert Steed selv, uden at være nogen blot Afstrift af ældre Jordebøger, hvilke den dog undertiden paaberaaber sig. Foruden Kirkerne Gods i Bispedømmet indeholder den ogsaa Bispestolens, Kannikernes og nogle Klosters Gods. Uheldigtviis mangler den paa to Steder betydelige Stykker, nemlig paa det ene Steed (mellem fol. 52 og 53) de Blade, der indeholde 10 Kirker af Vestfolds og een af Oslo Provsti; paa det andet (mellem fol. 61 og 62) de Blade, der indeholde fem Kirker af Oslo Provsti. De-

III

gen opbevares nu, uagtet dens Bigtighed for Norge, i den arnamagnæanske Samling i Kjøbenhavn, betegnet N° 328 folio. Den blev nemlig i Begyndelsen af forrige Aarhundrede laant af Arne Magnussen, og er ej siden bleven tilbageleveret. Hidtil har den ej været udgivet.

b) Det saakaldte Bergens Kalostind, eller en i Aarene 1360—70 tagen Copi af ældre Fortegnelser over Kirtegodsjet i Bergens Stift, indrettet omtrent paa samme Maade som „den røde Bog“, men langt mindre paalidelig, da Afstriften viser sig at være noget unøjagtig. Derhos mangler den hist og her store Stykker. Ogsaa denne er kommen ind i den arnamagnæanske Samling, hvor den er betegnet N° 329 folio. Men den er mere tilgængelig, end „den røde Bog“, fordi den i 1843 er udgiven ved det akademiske Collegiums Foranstaltning.

c) Aflak Bolts Jordebog, eller Fortegnelse over det vidtløftige Bispe-Gods i Nidaros Bispedømme, affattet strax efter Erkebiskop Aflak Bolts Tiltrædelse 1428. Den indeholder fortrinlige geogr. Oplysninger for dette Bispedømme, det vil sige hele det nuværende Throndhjems Stift tilligemed Søndmøre og Nordlandene. Ogsaa denne Coder har desværre en Lacune, der falder i den Deel, som indeholder ydre Throndhjem og Nordmøre, og den er overhoved saa brostfærdig, at den trængte til, snarest mulig at udgives. Den opbevares i det norske Rigsarchiv.

d) Fortegnelse over de tunsbergste St. Stephans og St. Jørgens Hospitalers Gods, optagen 1445. Det er en lang Pergamentsrolle, der opbevares i det reichmannste Bibliothek i Christiania, og isærdeleshed giver Oplysninger med Hensyn til Bestfold.

e) Fortegnelser over St. Michaels eller Munkelivs Klosters Jordegods, den ene fra 1487, indtager ved Enden af den i dette Aar forankaltede Samling af Klosters Aftomsbreve, en anden fra 1463, og en tredje noget sildigere; de opbevares alle i den arnamagn. Samling, Additamenta N° 98, 99; men den første og den sidste er tilligemed Brevbogen udgiven 1845. De ere især oplysende for Bergens og Stavangers Stifter.

f) Fortegnelse over Kastele Klosters Jordegods i Elveshøsel, optagen 1485; den opbevares i det svenske Rigsarchiv, men er aftrykt, skjønt med mange Fejl, i Holmbergs „Babuslens beskrifning“ 3 B. S. 363—366.

g) Fortegnelser over Throndenes Kirkes Gaarde i Haalogaland omtrent fra 1400, paa Pergamentsstykker, der opbevares i den arnamagnæanske Samling.

Vi mangle saaledes Jordebøger for Hamars og Stavangers Stifter, saavel som for alle de øvrige Klostre og geistlige Stiftelser; der findes vistnok senere Fortegnelser af dette Slags, men de ere os i nærværende Materie ej til Nytte, da de i Almindelighed ikke længer fremstille de gamle Navnformer, men derimod allerede fremstille Navnene lempede efter den danske Rettskrivning. Disse Savn ere derfor saare følelige; imidlertid kunne de dog nogenlunde udfyldes ved den overordentlige Mængde af Diplomer eller Perga-

mentsbreve, som endnu ere tilbage fra Aarene mellem 1300 og 1500, og som isærdeleshed angaae Kjøb, Salg og Bytte af Jordejendomme. Disse Diplomer, hvoraf mindst henimod 6000 ere forhaanden, og hvis Masse aarligen forsøges ved de hidtil ubekjendte, der opdages rundt om i Bygderne, give en Mængde Dplysninger, og ere fornemmelig til Nytte, hvor Jordebøgerne slippe. Af saadanne Diplomer har man endog en særskilt Samling for Munkeliv Klosters Bedkommende, den ovennævnte Adkomstbrevbog, udgivet 1845. Der er neppe nogen Egn af Norge, fra hvilken Diplomer ikke findes, skjønt rigtignok Throndhjems og Tromsø Stifter, uvist hvorfor, hidtil have vist sig saare fattige i denne Henseende.

Disse authentiske Dplysninger, sammenholdte med den nye Matritel og med de nøjsagtigste Specialkarter over Fædrelandet, hvortil mine flereaarige Kart-Arbejder beredede mig Adgang, afgave saaledes mine vigtigste Materialier. Jeg gjorde mig det til en Regel, intet at anføre uden Hjemmel, og fornemmelig, ikke af nyere Navnformer at slutte tilbage til ældre, for hvilke ingen authentisk Hjemmel haves, uden hvor Oldformen var aldeles utvivlsom, f. Ex. ved Ord som strönd, akr, pveit o. s. v. Det er en altsor rasst Tilbageflutning af dette Slags, ikke tillige understøttet ved sikker grammatisk Indsigt i Oldformerne og Obergangs-Theorien, og en saagodtsom total Undladelse af at benytte de diplomatiste Kilder, som har gjort Schönings ellers saa fortjenstlige Arbejder i denne Materie, fornemmelig hans, Udgaven af Heimstringla ledsagende, Kartter saa fejlagtige, at de næsten maa kaldes ubrugelige. Der vrimler her af Navne, som baade i og for sig ere urigtige, eller ikke svarende til de rette gamle Navnformer, og derhos grammatisk umulige. Saaledes f. Ex. kaldes det nuværende Gitterdal, der af Almuen udtales Heddal, paa Schönings Kart Hitardal, efter Analogien af den islandste Bygd af dette Navn, medens det rette gamle Navn var Heitradal; ved at forverle gröenn (grön) og grön (Gran) har han faaet Grenland op imod Njosen, o. s. v. — Det var først Capt. Munthe, der i sine oldgeographiste Notitser i „Samlinger til det Norske Folks og Sprogs Historie“, og fornemmelig i Annærkningerne til Nalls Dversjættelse af Heimstringla, anvendte den rette Methode, i det han lagde de authentiske diplomatariste Kilder til Grund, og han har derfor ogsaa leveret en Skat af værdifulde Dplysninger, uden hvilke mange Afsnit i nærværende Skrift, der nu med Lethed ere udarbejdede, kun med yderste Møje vilde have kunnet komme istand.

Af de nu anførte Kilders Bestaaffenhed vil man lettelig kunne slutte, at min efter dem udarbejdede Fremstilling ogsaa væsentligst indskrænker sig til det Tidsrum, de omfatte, isærdeleshed det 12te, 13de og 14de Aarhundrede. Det er ogsaa dette Tidsrum, hvori Spørgsmaalet om geographiste Dplysninger paa Grund af de i de historiste Skrifter forekommende geographiste Navnes Hyppighed især opstaar. Men ogsaa til de tidligere Aarhundreder, forsaavidt Dplysninger om dem haves, er der taget Hensyn; og i det Hele taget maa man antage, at Hovedinddelingerne og de fornemste Stedsnavne da vare de samme. Imidlertid kan det ikke negtes, at enkelte ikke ubetydelige Uoverens-

kemmelser med, hvad der senere fandt Sted, i hine Tider aabenbare sig, fornemmelig i Inddelingen af det sydlige Norge, hvor, som paa sit Sted bemærket, Thelemarken og Grenland i den fjerneste Oldtid ej synes at have udgjort noget eget Fylke, medens Rogaland indbefattede den nu saakaldte vestfjeldske Deel af Thelemarken. Ligesaa synes enkelte Nabne at have undergaaet en Forandring, hvis dette ikke ellers er at tilregne Afstriverne, f. Ex. naar den Gaard, der idetmindste i det 15de Aarhundrede hed Skerdingsstadir, i Olaf Tryggvessens Sagn for Aar 995 heder Skerdingsstedja; o. s. Men disse Afvigelser maa dog i det Hele betragtes som saa og uvæsentlige, og en Beskrivelse, der fremstiller den mere indviklede og mangfoldigere Tingenes Orden under de senere Aarhundreder, bliver saaledes altid lige brugbar for de simplere Forhold i ældre Tider, medens omvendt en Beskrivelse, der gik ud fra disse, vilde blive mindre brugbar for hiin.

Hvad Inddelingen angaar, da kunde jeg have ønsket fuldstændigere Skilder, end de, som ere forhaanden. Dette gjelder især den vigtige Skibrede-Inddeling, med hvilken jeg, som man vil see, ingenlunde oberalt er kommen paa det Rene, men har maattet hjælpe mig frem ved Conjecturer, hvilket jeg dog stedse, naar det er Tilfældet, ej har undladt at bemærke. Aarsagen, hvorfor Skilberne med Hensyn til denne Inddeling ere saa mangelfulde, er den, at man ikke paa alle Steder i Landet regnede efter den i de sædvanlige Retsforhandlinger. Dette stete nogenlunde hyppigt kun i Gulathingelagen, andensheds regnede man efter Bygdelag og Sogner. Heller ikke var Skibredernes Antal til alle Tider lige store, eller førte de altid samme Nabne. I den ældre Gulathingelov Cap. 315, hvor der handles om, hvormange Skibe ethvert Fylke skal udrede, antyder det opgivne Skibe-Antal øjensynligt ogsaa Skibredernes Antal: derom vil man let overbevise sig ved at sammenligne dette Capitel med Kong Magnus Haakonssøns Testamente af 1 Febr. 1277 (Thorkelins Dipl. Arnamagn. II. p. 253 fgg.) hvor hvert enkelt Fylkes Skibrede-Antal nævnes; men dog findes der ogsaa betydelige Afvigelser, hvilket lettest vil sees ved følgende sammenlignende Oversigt:

	Efter Gul. L.	Efter Testamentet
Haalogaland	13 eller 14 Skibe	13 Skibreder.
Raumsdølafylke	9 —	9 —
Thrøndelagens 8 Fylker	80 —	59 —
Nordmørafylke	20 —	16 —
Raumsdølafylke	10 —	8 —
Sunnmørafylke	16 —	16 —
Firdafylke	20 —	15 —
Sygnafylke	16 —	16 —
Fordafylke	24 —	32 —
Nygjafylke	24 —	32 —
Egdafylke	16 —	15 —

Den øvrige Ryststrækning mellem

Nygjarbit og Østaelven 60 — 48 —

Flere af disse Afvigelser kunne nu vel maaskee nogenlunde for-

Kares derved, at ikke alle de Skibe, der ifølge Gulathingloven skulle stilles, ere angivne til samme Størrelse, saaledes heber det, at Haalogaland har at stille 13 Tyveseser og een Tredive-Sesse; Raumbølerne, Thrønderne, Nordmørerne og Raumbølerne stille Tyveseser; Sundmørerne, Firderne, Sygnerne, Hørerne, Rygerne og Egderne stille 25-Seser (Hålfprutug), Vitverjerne Tyveseser. Men betydelige Afvigelser blive dog altid tilbage, og lignende Afvigelser vise sig derhos, naar man sammenligner den ældre Skibrede-Inddeling med den, som i de senere Aarhundreder var almindelig og først i vore Dage er ophævet. Alt dette viser, at Skibrede-Inddelingen har været svævende. Jeg har naturligviis holdt mig til den, der angives i Testamentet, fordi den maa antages at have været den, som gjaldt i den Periode, mit Skrift nærmest omfatter, dog har det ofte været vanskeligt, ogsaa at forlige denne med Diplomernes Angivelser. Uagtet saaledes Nomsdalens 8 Mattinger fuldstændigt opregnes i Afsat Bolts Fordebog, hvilken Inddeling af mig er fulgt S. 90, findes dog Diplomer, der omtale en Fræns åttungr og en Framness åttungr, hvilke maastee have været de samme som Stims åttungr og Sunds åttungr, men muligstviis ogsaa kunne have været forskellige fra disse, saaledes at Fræns åttungr indbefattede Egnen om Frænsfjorden, Framness åttungr Fastlandsdelen af Sunds Matting. I Firdafylke omtales undertiden Breid-efnis eller Breidheims skipreida, undertiden Rér skipreida, der indbefattede baade Breidefni (Breum) og Jólurstør (Jølster). Ligeledes finder man undertiden baade en Geinlastada, (rimeligviis d. s. i. Gloppa) en Uppstrjónar (Nedstryng) en Midstrjónar og en Innstrjónar eller Nidstrjónar (Nedstryng) Skibrede. I Rygjafylki omtales undertiden en Yxnaffardar skipreida, der synes at betegne det samme som Hýsfjardar skipreida eller en enkelt Deel af denne, og paa Vestfold Arnadals skpr., der synes at have været det nuværende Stoffe Prestegjeld.

En Inddeling, til hvis Fremstilling Kilderne neppe nogensinde ville forslaa, er ogsaa de indre Distrikters i Thinglag (pinghár); jeg har derfor maattet afholde mig fra at tage den i Betragtning; dette gjelder ogsaa den mærkelige, sikkert ældgamle Inddeling i lidar, der kun synes at have fundet Sted i Strækningen mellem Glommen og Gøta-Elven, eller hvad der udgjorde det gamle Alheimar. En anden Inddeling, som det derimod maastee endnu var muligt at fuldstændiggjøre, er de enkelte Hereders eller Thinglags Inddeling i Sjerdinger, fornemmelig paa Dplandene. Denne Inddeling er nemlig endnu brugelig, men man har hidtil desværre undladt at anføre den saavel paa Specialarter, som i Matrikelen. Det eneste Kart, hvor jeg veed at have fundet en saadan Inddeling affrukten, er paa det Kart over Eter, der ledsager Strøms Beskrivelse over dette Prestegjeld.

Jeg har ved hvert Fylke anført et betydeligt Antal Gaardsnavne, ikke fordi de alle have nogen historisk Interesse, men deels for at man derefter, ved at sammenholde dem med nyere Specialarter, paa egen Haand med desto større Sikkerhed kan drage Inddelingslinjerne, deels fordi man kun ved at lære en stor Masse af deslige

Nævne at kjende kan erhverve sig det rette Begreb om Maaden, paa hvilken Overgangen fra ældre til nyere Navnformer har fundet Sted, og abstrahere sig paalidelige Analogier i denne Henseende. Jeg har derfor ogsaa iagttaget, at anføre alle ældre Navne i den rene Oldform, grammatisk rigtigt, og efter den bestemte antagne Normal-Orthographi, uden at angive de mange Smaa-Afviigelser, som Originalskrifternes vakkende Skrivemaade frembyder, Afviigelser, der mere vedkomme Grammatiken, end et Skrift som nærværende, og som desuden aldrig kunne forville den, der først har lært den rette Form at kjende. Mærkeligt er det forresten, at der gives flere Navne, med hvis rette, ej blot grammatiske, men virkelig etymologiske Form man ikke engang i ældre Tider var paa det Nene, en Omstændighed, som deels vidner om flere af disse Navnes Ælde, deels om, at de Egenheder i Udtale, der nu betegne de enkelte Mundarter i Landet, ogsaa i den gamle Tid fandt Sted, uden da, som nu, at tages for mere, end de ere, blotte Udtale-Egenheder. Af Navne, med hvilket man saaledes ikke engang i ældre Tider var paa det Nene i etymologisk Henseende, kunne vi anføre Skiptvet, der findes skrevet baade Skippveit og Skygpveit, og altsaa da, som nu, har været udtalt mere skjedesløst, som Skjetvet eller Skjøtvet; Udenes paa Raumarike skrives i den „røde Bog“ Udulgjanes, Udylgjanes, Udyjanes, Udynes; Udtalen har umiskjendelig været saa skjedesløs, at ylgj neppe hørtes uden som en Lyd af y eller i; Grandshered i Thelemarken skrives Grandalsherað, Grandássherað, Grandsherað; Enningdalen skrives Annilladallr, Annidadalr, Ønyn-dadalr, saaat det endog er umuligt at afgjøre, om den rette Form er Arnhildardalr, Önundardalr, Eynindardalr eller endnu noget andet. Ødesfeld i Thelemarken skrives Øyjasfjall og Elgjarsfjall; Rodal findes skrevet Kúadalr og Kvadadalr; Skjeringrud i Throgstad skrives Skeidrungruð, Skerfungaruð og Skefrungaruð, og maa altsaa have været udtalt Skerungaruð, ligesom nu, med udeladt ð; Læper i Fyrisdal skrives et Diplom fra Midten af 14de Aarhundrede „Nabæ“, hvoraf det tydeligt sees, at den vestlandske Udtale af p som b imellem to Vocaler allerede da var brugelig; allerede i et Diplom af 1270 (Thorkelin II p. 58) finder man den vestlandske Udtale -ak for -akr, nemlig Vidarak; Navnet paa en Sø i Jemteland skrives allerede i Grændsedocumentet for 13de Aarhundrede (see Norges gl. Love II. S. 491) Kjærso edr Kjolsjo, o: en mellem Kjørsjör og Kjölsjör vakkende Form, hvilket viser at l allerede da har haft den nu bekjendte tykke, over mod r spillende Udtale. Mange flige Exempler kunde anføres, og deres Opdagelse og Studium er især at anbefale dem, der ønske at trænge tilbunds i vort ældre Sprogs Lydlære. Paa nogle saa Steder har jeg været uvis, hvorvidt jeg har truffet det Rette, men isaafald altid antydet denne Uvisshed. Der vil jeg kun tilføje, at jeg, efterat Terten var trykt, har faaet et slags Tvivl om Rigtigheden af Skrivemaaden Rabyggjalög, thi vel udtales Navnet nu fædse med aa, men i Diplomer staar altid o, og muligt kunde det dog være, at Robú, Robúsdalr, Robyggvir, Robyggjalög, egentlig staar istedet=

for Rogbú, Rogbyggvir, Rogbyggjalög, og ere Levninger fra den Tid, Distriktet hørte til Rogaland, altsaa var bebøet af Rogar.

Ravnene ere naturligtviis, hvor de ej staa sammensatte eller grammatisk forbundne med andre Ord, anførte i Nominativformen. I denne forekomme de dog sjældent, saavel i Sagaer som i Breve, da det ligger i Sagens Natur, at de oftest findes styrede af Forholdsordene til, i, á, af eller frá, og saaledes i Genitiv eller Dativ. Den Vanstælgighed, der maaffee for dem, som ej kjende vort ældre Sprogs Declinationer, vilde være forbunden med at gjentfende et hos mig i Nominativform anført Navn, hvoraf de i Sagaer og Diplomer kun havde seet Genitiv- eller Dativ-Formen, har jeg søgt at raade Bod paa, ved oftere ogsaa at tilføje en af de sidste. Imidlertid vil jeg dog ikke undlade, for de mindre Kyndiges Skyld her at tilføje nogle vejledende Bemærkninger, hvilke den i vor ældre Grammatik behandlede gjerne kan forbigaa.

Det er især i Fleertalsformer, at den største tilspøneladende Forskjel mellem Nominativ og den øvre Casus viser sig. I Enkelttallet dannes Genitivet enten ved -s eller ved -ar, Dativet undertiden ved tillagt i, undertiden, blot som Accusativ, ved at bortkaste Nominativet -r, undertiden, som i Femininer, ved -u eller antydes slet ikke. I Fleertal derimod ender Nominativ somoftest paa -ir eller ar, Genitivet paa -a, Dativ paa -um, Acc. paa -a, -i, -ir eller -ar, hvorhos det er at mærke, at Endelsen -um somoftest bevirker at et foregaaende a omlyder til ö, der skrives o. Navne, der have den staa hyppigt brugelige Afledelse paa „stadir“, forekomme saaledes oftest i Dativformen -stödum, -stodum, -stadum, eller i Genitivformen -stada. Finder man en Gaard strevet: -á Faxstödum, Faxstodum eller til Faxstada, staa ved man strax, at den i Nominativ bør skrives Faxstadir; en Gaard i Dativformen Sólheimum hedder i Nom. Sólheimar. Større Vanstælgigheder frembyde de Navne, der have den bestemte Artikel, thi der gives, mærkeligt nok, enkelte, som kun forekomme saaledes. Naar man f. Ex. finder Dativet Rudunum, staa ved den med Oldsprogets Grammatik fortroligt strax, at Nominativformen er Neutr. Rudin, Gen. Rudanna (Fleertal); Dativet Dölunum forudsætter Nominativet Dalirnir, Genitiv Dalanna, ligeledes Fleertal. Naar man finder en Fjords Navn i Dativ Sing. Bedjanum (Bejern), forudsætter dette Nom. Bedinn, og Accus. Bedjann. Til Lettelse ved Bestemmelsen af saadanne Former, hidsættes følgende Exempler paa Stedsnavne, declinerede med eller uden bestemt Artikel.

Sankjønnavne:	med Artikel.	Fleert.	med Artikel.
Nom. staðr	staðrinn	staðir	staðirnir
Gen. staðar	staðarins	stada	stadanna
Dat. stað	staðnum	stodum	stöðunum
Acc. stað	staðinn	staði	staðina

Saaledes gaar undertiden dalr, sjór eller sær (Gen. sjávar, sævar), válr.

Enk. N. vágr	med Artikel.	Fleert.	med Artikel.
G. vágs	vágrinn	vágar	vágarnir
	vágsins	vága	váganna

Sankjónsnavne: med Artifel. Fleert. med Artifel.
 D. vági váginum vágum vágunum
 A. vág váginn vága vágana
 Saaledes gaar krókr, haugr, garðr, höll, Gen. hóls, hamarr,
 Dat. hamri, tildeels skógr og dalr.

med Artifel. Fleert. med Artifel.
 Ent. N. fjörðr fjörðrinn fjörðir fjörðirnir
 G. fjörðar fjörðarins fjörða fjörðanna
 D. fjörði fjörðinum fjörðum fjörðunum
 A. fjörð fjörðinn fjörðu fjörðuna
 Saaledes gaa ogfaa völlr, G. vallar, Dat. velli, Rom. Pl.
 vellir.

med Artifel. Fleert. med Artifel.
 Ent. N. endi endinn endar endarnir
 G. enda endans enda endanna
 D. enda endanum endum endunum
 A. enda endann enda endana

Saaledes gaa ogfaa hali, Bedi, eyri.

Bær eller býr har í Gen. bæjar, býjar, hjár, í Dat. og Acc. bæ eller bý; í Rom. Plur. bæir eller býir, Gen. bæja, býja, hjá; Dat. bæjum, býjum, hjám; Acc. bæi, býi. Svörledes den bestemte Artifel tilføjes, skjønnest let af det ovenanföerte.

Sankjónsnavne: med best. Art. Fleert. med Artifel:
 Ent. N. vík vikin víkr víkrnar
 G. víkr víkrinnar víka víkana
 D. vík víkinni víkum víkunum
 A. vík. víkina víkr víkrnar

Saaledes gaa mörk, Gen. merkr, þer þog ogfaa þar Gen. markar.

med best. Art. Fleert. med Artifel.
 Ent. N. þveit þveitin þveitar þveitarnar
 G. þveitar þveitarinnar þveita þveitanna
 D. þveit el. þveitu þveitinni el. þveitunni þveitum þveitunum
 A. þveit þveitina þveitar þveitarnar

Saaledes gaar ogfaa fit, G. fitjar, vin, G. vinjar (ofte vinar), á, Gen. ár.

med best. Art. Fleert. med Artifel.
 Ent. N. jörð jörðin jarðar ell. jarðir jarðarnar ellert jarðirnar
 G. jarðar jarðarinnar jarða jarðanna
 D. jörðu jörðunni jörðum jörðunum
 A. jörð jörðina jarðar ell. jarðir jarðarnar;-irnar

Saaledes gaa ogfaa mörk (þer þog ogfaa þar í Gen. merkr); ey, G. eyjar.

med best. Art. Fleert. med Artifel.
 Ent. N. heidr el. heidi heidrin el. heid-in heidar heidarnar
 G. heidar heidarinnar heida heidanna
 D. heidi heidinni heidum heidunum
 A. heidi heidina heidar heidarnar

Saaledes gaa ogfaa elfr, þer þog ogfaa þeder elf, og þa gaar som þveit.

med best. Art. Fleert. med Artifel.
 Ent. N. gata gatan götur göturnar
 D. götu götunnar gatna gatnanna
 G. götu götunni götum götunum
 A. götu götuna götur göturnar

Saaledes og ekra, tunga, fjara.

Ent. N. Heinini		Bruges ikke i Fleertal eller med
G. Heinini eller Heininar		bestemt Artikel.
D. N. Heinini		

Saaledes alle paa -ini, som Leykini, Eyðini, Sköðini.

Interkjonsnavne:	med best. Art.	Fleert.	med Artikel.
N. fjall	fjallit	fjöll	fjöllin
G. fjalls	fjallsins	fjalla	fjallana
D. fjalli	fjallinu	fjöllum	fjöllunum
A. fjall	fjallit	fjöll	fjöllin

Saaledes gaa rud eller rjódr, fall, djúp, tildeels berg, nes, hús, tún. Former som skeiði, eiði, gerði have i Gen. skeiðis; eiðis, gerðis, og gaae forresten som fjall.

Men det er en mærkelig Omstændighed, at mange Interkjonsord, naar de bruges som Stedsnavne, gaae over til at blive Hunkjensord; dette er idetmindste Tilfældet med de fire sidstnævnte; man finder saaledes berg eller hjarg, fl. bergar, hjargir, nes, fl. nesjar; tún, fl. túnir, hús, fl. húsar (den røde Bog. fol. 195. a.), holt, fl. holtar). Tages nu hertil den bestemte Artikel, faaes Former som bergarnar, nesjarnar, túnirnar, húsarnar, der ofte assimileres bergannar, nesjannar, túinnar, húsannar, hvoraf nyere Former som Bergann', Husann', ere affortede. Overhovedet kan man overalt, hvor rn forekommer, ogsaa finde nn, ligesom man i alle Endelser, hvor i forekommer, ogsaa kan finde e.

Endelserne selv, eller de til Dannelsen af Stedsnavne anvendte Ord, ere baade med Hensyn til deres Betydning og deres Anvendelse heel mærkelige; flere af dem maae endog ansees som Levninger fra et Sprogstadium ældre end det, paa hvilket vi nu kjende Sproget, hvilket heller ikke er at undres over, da de egentlige Urnavne (örnefni), maae være opkomne strax efter at Landet befolkedes af vor Stamme. Disse örnefni betegne i Regelen en Lokalbestaendighed, som Slette, Høj, Bakke, Myr, Eid, Kyst, Lid, Dal, D o. s. v., og forekomme enten usammensatte eller sammensatte med andre Ord, der betegne enkelte nærmere Omstændigheder ved dem, f. Ex. Højde, Farve, Brede o. s. v. Til en senere Klasse af Navne, der allerede antyder en stærkere Befolkning og en Udbygning af det tilstedeværende Jordsmonn høre de, der betegne en Gaard, Plads (Sted), en Nydning (Ald), „Sæde“, en Afsondring (Tjvet), en Dyrkning, o. s. v.; disse Navne sammensættes derfor ogsaa oftere med Persons-Navne, og forekomme oftest i de sildigst bebyggede Egne. Vi ville her omtale nogle blandt de mærkeligste og hyppigst forekommende af begge Klasser.

Af den ældre Klasse er neppe noget Navn mere oprindeligt, eller en mere umiddelbar Levning fra Urtiden, end det hyppigt forekommende vin, g. vinjar. Det svarer ganske til det gotiske vinja, som hos Alfilar bruges i Betydningen „Græsgang“, og til det angelfariske vynn, det oldtydske wanna, hvilke dog kun anvendes i Betydningen „Velbehag“, det nyere tydske „Wonne“. Ordet har altsaa aabenbart Hensyn til en Lid, da Fædriften udgjorde vore Forsædres fornemste Levevej, og da den ypperste Græsgang tillige

var det behageligste Sted. Hvilken af begge Betydninger er den oprindelige, lader sig vanskeligt afgjøre; men tager man Hensyn til Ligheden, og vel derfor ogsaa Slægtskabet med Ordet *vin*: „*Ven*“, skulde man dog nok hælde til den Mening, at Ordet egentlig har betegnet „*Velbehag*“, „*behageligt Sted*“, og at Betydningen „*Græsgang*“ er afledet. Overgangen fra en foreløbig Dvælen til en fast Beboelse, og da rimeligviis ogsaa fra Jædrift til Agerbrug, betegnes heel anstueligt ved Ombytningen af Ordet *vin* (behageligt Sted, Græsgang) med *heimr* (Hjem); det skal nemlig snart nedenfor vises, hvorledes flere sammensatte Stedsnavne have en dobbelt Form, een paa — *vin*, og een paa — *heimr*, hvilke bruges i Fleng. Usammenfat forekommer *vin* temmelig ofte, især i Flertal; i Thelemarken er saaledes et *Vinjar*, g. *Vinja* (nu *Vinje*), den nordvestligste, mindst til Agerbrug og mest til Jædrift stikkede Deel; Suledals Kirke i Nysylki hedder *Vinje Kirke*, *Vinjar kirkja*, og Gaarden, paa hvis Grund den ligger, saaledes *Vin*; en heel Matting paa Voss hed, og hedder endnu *Vinjar åttungr*, eller kortere *Vin*; et *Vin*, eller *Vinjar kirkja*, nu *Vinje Kirke*, findes og paa Nordmøre, og Snaasens Kirke i Sparbyggjafylki hedder ligeledes *Vinje Kirke*; i Skaun paa Hedemarken er et *Vin* (*Ven*). Sammensat har Ordet en endnu større Anvendelse, og forekommer især i Hordafylke, hvor vi strax finde Kjøbstaden Bergens Navn saaledes dannet, nemlig af *Björg* eller *Berg* (*Bjerg*) og *vin*: *Bjargvin*, *Björgvin*, *Bergvin*. Efter en for den med de germaniske Sprogs Lydforhold fortrolige meget bekendt Analogi ombyttes vi, naar en Consonant kommer foran, med *y*, eller maaste rettere med *o* eller *u*, (f. Ex. *kona* for *kvina*, *koma* for *kvima*), hvilket igjen paa Grund af det oprindelige, og endnu i Flexionen efterfølgende *j* er omlydet til *y*, saaledes *Björgyn*, *Poptyn*, eller *v* ubelædes aldeles, f. Ex. *Björgin*. Og, mærkeligt nok, af Formen *vin* er der atter dannet en saakaldet svag Declinationsform *vini*, gen. *vini*, sjeldnere *vinar*, der især bruges med ubeladt *v*: *ini*, og som er den forherstende Søndensjelds, medens den oprindelige Form *vin* er brugeligere Nordensjelds. Derhos maa det mærkes, at Endelsen —*vin* i Sammensætninger foretrækker Genitivformen *vinar*, medens —*yn* foretrækker —*ynjar*, rimeligviis for at kunne beholde Omlyden; saaledes *Björgvinar* og *Björgynjar*. Endelig er det sædvanligt, at Bogstavet *v*, hvad enten den beholdes eller ej, bevirker at et *a* i en umiddelbart foregaaende Rodstavelse somoftest omlyder til *ö*, ja endog ofte at et foregaaende *ei* faar den saakaldte sterke Omlyd og bliver til *ey* (udtalt *öi*), senere *øy*; i ligeledes til *y*. Alt dette vil bedst vise sig af enkelte Exempler. Af grøn g. *granar*: *Grantræ*, og *vin* dannes Navnet *Grönvin*, ogsaa omlydt *Granvin*, nu *Graven* i Hardanger, det eneste Sted i disse Egne, hvor *Grantræer* findes; af *sandr* (*Sand*) og *vin* dannes *Sandvin*, *Söndvin*, *Söndyn*, *Söndini*, *Sandini*, af hvilke Former den første er hyppig paa Vestkanten, f. Ex. *Sandven* i Hardanger, de sidste paa Østkanten, f. Ex. *Sandini sökn*, nu *Sande Sogn nærved Drammen*. Af *Leir* (*Leer*) og *vin* dannes *Leirvin*, og med stærk Omlyd *Leyryn*, *Leyrini*; deraf er Navnet paa en Bygd i Romerige, *Leyrinskögr*, nu *Lørensfogen*,

dannet; og vilde nogen betvivle denne Ætymologi, maatte han dog blive overbevist ved at see, at Oldskrifterne bruge Navnet Leyrinskógr og Leirheimsskógr i Fleng; altsaa er Leyrini, Leirvin og Leirheimr eenstybdige. Det vil nu blive begribeligt, hvorfor det gamle Eidvin (af eid, Isthmus), ogsaa kan skrives Eydyn, Ödydn, og nu udtales Ödven, ligesaa, hvorledes Leikvin (af Leikr, Leeg), hvilken Form især paa Vestlandet er brugelig, og nu udtales „Lefven“, „Lefve“, paa Østlandet oftere forekommer som Leykyn, Leykini, og nu udtales „Løken“, medens det dog er aldeles samme Navn som Vestlændingernes „Lefve“, og ingenlunde maa forverles med lækrinn o: Bækken. Af tad o: Gjødning dannes Tadvin, der og skrives Tödvin, Tödyn, Tödini, Tadini, og nu sædvanligviis udtales Tojen, Tøjen, da ð ej sjelden er gaaet over til en i lignende Lyd. Saaledes er ogsaa af Vad (Vadesteb) dannet Vadvin, Vödvin, Vödini, nu „Vøjen“; af Dalr Dalvin, Dölvín eller Dölini, der nu deels udtales Dæli eller Dali, deels Dolven. Særdeles interessant er Formen Skadvin, Sködvin, Sködini, der nu udtales „Skøjen“, „Skøjen“, thi dette her forkommende Skad er neppe andet end en Forkortning af Skand, ligesom Stadr er beslægtet med standa; Skadvin staar altsaa isædetfor Skandvin, og vi have her et med det gotiske Skandin-avi (o: Skandin-ey) beslægtet Navn; ligesom Skandin-ey sammendrages til Skaney (Skaane), sammendrages Sködynjarvik (o: Skandvinjarvik) hos os til „Skaanevit“. Skand betegner, som man antager, en Rand, en Iderkant, og maa ej, hvad der saa ofte skeer, forverles med skaun, hvorom siden. Ved den nu brugelige Udtale er det sædvanligt, at gjengive vin, hvor det ej er affortet, „ven“ eller „ve“, f. Ex. Sandvin, Sandben, Leikvin, Lefve, især paa Voss, hvor der forekomme flige Navne i Mængdeviis, f. Ex. Helluvin, Helleve, Endavin, Endeve, Hornvin, Hønve, Sævin, Sæve, og hvor Flere urigtigen have antaget „ve“ for at være det gamle vé o: Helligdom. Hvor det derimod er affortet, eller gaaet over til -ini, vleser man at udtale det „-en“, eller endog „-i“, f. Ex. Björgyn, Bergen, Tödini, Tojen, Dölini, Dali, Böldini, Bondi, o. s. v. Derved opstaar mangan Inconseqvens, thi medens man udtaler Byen Björgvin Bergen, udtaler man det samme Navn, naar det, hvilket hyppigt er Tilfældet, forekommer som GaardsNavn, snart „Børve“, f. Ex. i Hardanger, snart „Bjerne“, „Berben“, „Berbin“ o. s. v. Som nomen appellativum forekommer det i vort Sprog neppe uden i den allerede længst forældede Sammensætning vinjartoddi, Afgift for Benyttelse af Græsgang, see Olafs saga hins helga S. 60, 143.

Af de ved Siden af hinanden bestaaende og i Fleng brugte Former Leyrinskógr (o: Leirvinskógr) og Leirheimsskógr sees allerede, at -vin og -heimr kunne bruges, eller rettere i den fjerneste Oldtid have været brugte om hinanden. Den samme dobbelte Form findes ogsaa ved det nuværende Thofte i Dobre Sogn i Gudbrandsdalen, der omtales i Sagaerne i Anledning af Kong Harald Haarfagres Væntyr med Jotnen Svase, og her kaldes deels Poptyn o: Poptvin, deels Poptheimr. Man finder ligeledes Skerfvin

og Skerfheimr, Ullarini og Ullarheimr, o. fl. Denne Ombytning af -vin med heimr er, som jeg allerede ovenfor har ytret, vistnok betegnende med Hensyn til Overgangen fra et mere nomadisk eller idetmindste endnu ikke fast, men nybyggermæssigt Ophold paa et Sted til en blivende Nedsættelse. Den skjønne, til Græsgang skjædede Egn (vin) bringer Nybyggeren til at standse; naar han har taget fast Bolig, bliver Stedet først hans Hjem (heimr). Og derfor finder man ikke sjelden, at ved Navne, der endes med -vin eller -heimr, dette Tillæg endog er udeladt som uvæsentligt til Localbetegning, og kun den første Deel, der egentlig betegner Stedet, brugt i Fleertal. Saaledes kaldes netop det nysontalte Poptvin og Poptheimr ogsaa slet og ret Poptar, eller á Poptum, og naar Staden Björgvin, Bergvin allerede i de ældste paa Latin forfattede Documenter, hvor den omtales, kaldes Bergæ, g. Bergarum — hvilken latinste Navnform siden er vedbleven — saa er dette heller ikke andet end en latinisk Oversættelse af Navnets fornemste, betegnende Deel Björg, Berg o: Bjerge, maaskee i den feminine Form Bergar, som ovenfor er nævnt. Der findes forresten Antydninger til, hvad der i og for sig er rimeligt, at den blotte Fleertal-Endelse udtrykker noget mere udstrakt, ubestemt, et heelt Strøg, medens -vin betegner noget mere specielt, det fornemste Sted eller den oprindelige Hoved-Gaard i Egnen. Det nuværende Bamble Sogn vestenfor Langesundsffjorden kaldes saaledes i Oldskrifter Bamblar, á Bömblum eller Bamblum, hvormed det hele Hered eller Distrikt betegnes; Kirken, der ligger paa Gaarden Skeid-is Grund, kaldes derfor Skeidis kirkja á Bömblum. Men i Distriktet findes ogsaa en Gaard ved Navn Bamble, og denne skrives i „den røde Bog“ (fol. 30. a.) Bamblin (o: Bambl-vin). Den samme Forskjel har vel oprindelig været mellem Poptar (Strøget, Grenden) og Poptvin (Hovedgaarden), mellem Björg (Strøget i hine Bjergerne) og Björgvin, (Stedet, hvor Byen anlagdes). En Analogi er det ogsaa, naar man i „den røde Bog“ finder Den Nøterø skreven Njótaraý, Njótarey, men Gaarden Nøterø paa denne Njótarini. Muligt kunde det nu ogsaa være, at -heimr oprindelig har antydet noget mere omfattende, end -vin, eller et heelt Strøg eller en Samling af Boliger; dog bruges -heimr meget ofte om enkelte Gaarde. Paa samme Maade anvendes ogsaa Fleertalsformen -heimar, og det maa vel mærkes, at Forskjellen mellem Enkelttals- og Fleertals-Formen somoftest nøje overholdes, saaledes at en Gaard, der f. Ex. hedder Sólheimar, ikke skrives Sólheimr eller ombendt. Saa vel heimr som vin sammensættes med Appellativer, ej med Egennavne, f. Ex. Vatnheimr, Sólheimr, Eidheimr, Bjargheimr, Björgvin o. f. h.

Af Ord, der betegne en Højde, gives en heel Deel, alle vistnok med noget forskjelligt Bibegreb, hvilket dog nu vanskeligt lader sig bestemme. Temmelig almindeligt, især paa Island, er hváll eller hvóll, höll, haade enkelt og sammensat, og da ofte med Personnavne; det synes at være forskjelligt fra hvalr, og dette igjen fra Válr enkelt f. Ex. i Válr (Baaler), sammensat i Ullarválr (Ullevaal); alle synes dog at betegne en Forhøjning, større eller mindre.

Ordet hvammr synes at betegne et dybere Vasseheld, at dømme efter de saaledes benævnte Gaardes Beliggenhed. Kjölr er en Ryg mellem to Dale. Egg, g. Eggjar maaskee det samme. Haugr, hlið, hall, berg, brekka, þúfa, hamarr trænge ej til nogen Forklaring. Hjallr, hjalli er en Terrasse, horn betegner en Rant, et Hjørne.

En jevn og flad Strækning betegnes ved völlr, der ej maa forverles med válr, og bruges saavel enkelt som sammensat: i Enkelttal f. Ex. Ásvöllr, eller i Fleertal, f. Ex. Hlöðuvellir, eller med den bestemte Artikel Völlrinn, Vellirnir, g. Vullanna. Sköve og Lunde antydes ved skógr, lundr, holt, mörk, víðr, kjarr fl. kjörr. En formelig Slette betegnes ved slétta, en Sandstrækning ved mór, der ogsaa bruges i Fleertal, móar, og med den bestemte Artikel mórinn, g. mósins, d. mónun, fl. móarnir, g. móanna, d. mónun. Disse Ord sammensættes allerede meget ofte, völlr maaskee endog oftest, med Personnavne. Jádarr betegner deels et fladt Fjorland, deels en Række af Gaarde. Fit, eller Fl. fitjar, er en gjødet, lidt fugtig Slette med frisk Græsbevært; istra omtrent det samme. Localbenævnelser, der antyde Nabostab af Vand, ere foruden vatn (Vand), tjörn eller tjarn (Tjern), sjór (Sø), fjörðr (Fjord), vik (Vig), botn (Bund), sund, strönd, á (Aa), elfr (Elv), ló, g. lóar, der altid bruges om en lav Kyststrand ved Foden af et Fjeld, f. Ex. Lóar, á Lóm, i Gudbrandsdalen (Pom), Ló i Afsen i Strindafylke, Osló, Veló, Lýsiló v. fl. Angr betegner en Fjordstrækning, kill en Risle, kjöss en meget smal Fjordegn. En Sump antydes ved dý, myri, sen, saur, mosi. En Elvs eller Bæks Udløb i Havet eller en Sø, eller dens Udløb af en Sø, kaldes óss eller mynni. Deler den sig i flere Arme, kaldes en saadan kvísl. Eid, der ikke sjelden bruges i den aflebede Form eidi, g. eidis, er en Jordtange, Fjthmus i Almindelighed; en saa smal og lav Lange, at Baade kunne drages derover, kaldes ofte drag. Bakki betegner oftest en saakaldet Nabaste, eller straa Elvebred; ogsaa det førømtalte fit betegner ofte en sumpig Glade ved Stranden, hjara en Fjære, flad Strand, efja er den ved Bredden af et Sund eller Elv tilbagegaaende Modstrøm, Eyje, den kaldes ogsaa ida Den røde Bog fol. 39. a). Lækr g. lækjar er en langsomt, undertiden i flere Smaaarne rindende Bæk; á er det almindelige Navn paa en Flod, straumr en Strømning, fló et videre Bassin, lögr hvilketsomhelst Vand, enten Indsø eller Elv, vágr en Baag, mindre Søstrækning, Rbede, nór et smalt Sund, vad et Badested, ogsaa vedill, Fleertal vadlar. Forskjellige Slags Halvøer eller Landspidsfer betegne nes, höfði, skagi (flad), tangi, múli, eyri (flad Kyststrækning) tunga; det sidste betegner ogsaa en Strækning mellem to sammenløbende Elve, hvis Sammenløb kaldes mót (ármót, ámót, lækjamót). Et Nes, der rager skarpt frem og bevirker en pludselig Svingning i Seilabsen, eller bringer det indenfor liggende Land til med eet at forsvinde (hverfa), kaldes hvarf. Forskjellige Slags omslydte Lande ere ey, hölmr, sker, fles; modsat disse er meginland (Faslandet). Beshynderligt er det, at naar en D benævnes efter vágr, og derfor nu kaldes Baagø, tilføjes i Ordsproget aldrig ey, men der sættes blot Fleertallet vágar,

saaledes Vágar i Lofoten (egentlig baade Ost- og Vest-Baagen); Vágar paa Færøerne (Baags), Vágar i Ortnøerne (Baes).

Til den yngre Klasse af Navn, der tyde paa en virkelig Besbyggelse, høre hús, fl. hús eller húsar, þorp, tún (Gaardeplads), kot, stofa, bæur eller býr; ból, eller svag Form bæli; bú Bo, af byggja; braut, en Vei, leið ligesaa; túpt (d. e. Tomt) akr, hvoraf ogsaa ekra; garðr, hvoraf ogsaa gerði; teigr (Afdeling paa Ageren) þveit, frastilt Stykke (af det nu ubrugelige Verbum þvita, affkære, prætt. þveit, hvilket oftere forekommer i Angelsarist, þvitan, þvát, þvítan eller þveoton, see cod. exon. fol. 95. a., Beda ed. Smith p. 524, 544), reit, et Weed, en Opdyrkning, egentlig vreit, svensk vrét (af rita, vrita); ruð eller rjóðr, (af rjóða, ryðja) Nydning, tó, Græsplads; auðn, nyoptagen Odemark, setr, (Sæde, Sæter), sel (Sæterhus), staðr, næsten altid i Fleertal, staðir; stöðull, en Støl, Sæterstøl, hagi (indbegnet Plads, Hage), tröð, (gjødslet Plads, Indbegning for Rvæg), eng, eller svagt engi, vangr. Alle disse Ord sammensættes oftest med Personnavne, ofte endog med andre Stedsnavne, hvoraf da isærdeleshed deres yngre Oprindelse kan sluttes. Af særegen Interesse ere de Navne, der vidne om den hedenske Cultus, som hof (Tempel), hörgr (Guberne heiligt Sted), vé (indviet Sted), især naar de ere sammensatte med virkelige Gude- navne, som Njardarhof, Freyshof, Forsetalundr.

Enkelte Endelser ere blotte Afledselsender uden nogen selvstændig Betydning, f. Ex. -und, der blot tilkjendegiver Tilstedeværelsen af en vis Bestaafenhed, og derfor bruges i sædvanlige Appellativer, f. Ex. mergund (hvad der gaar til Marven), holund, hvad der gaar til Hulheden, vitund, hvad der vides, þusund (Tusende, hvad der vrimler beslagt med þyss, Brimmel); saaledes og Sælund, paradisiisk Sted (af sæll lykkelig), Borgund, (hvor der findes Borge), Raðund, eller maaste Hraðund (hvad der besøres let, af hraðr). Disse Ord vakte mellem Femininum og Neutrum.

De Rodord, til hvilke Aflednings-Endelserne søjes, ere ikke sjelden meget dunkle, eller rettere saa gamle, at deres Betydning ej kjendes, f. Ex. det ovenfor nævnte Bambl-, ligesaa Os eller As i Osló, o. fl. Gamle, dog altid forstaaelige, Rodder ere vé (indviet Sted), hlæ, oftest læ (got. hlaiv), Grab, Dybde. De fleste ere almindelig bekendte Ord, der betegne Veltiggenhed, som björg, sól, vatn, eller Udseende, som sagr, grænn, svartr, hárr (høi), eller Træarter, som björk, grön, lindr, runnr; eller Dyr, som kú, uxi, refr, o. s. v. Sammensætningerne ere ofte forbundne med stærke Sammendragninger, f. Ex. naar Sæheimr sammendrages til Sæimr, Sæmr (nu Sæm); Háheimr til Hæmr (Hæm), Hlæheimr til Hlæmr, Læmr; Nýjuhús til Njú (ligesom Fé-hús til Fjós). Om Maaden hvorpaa vin behandles, er forhen talt. Naar h kommer efter en Consonant, udelades det sædvanligviis, f. Grimaugr for Grimhaugr, Forseimr f. Forsheimr, Kamborn f. Kambhorn. Naar Adjectiver i den svage Form sammensættes med et Navn, declineres begge Dele, f. Ex. Mikligarðr, gen. Miklagarðs, dat. Miklagarði, acc. Miklagarð; Fagravik, gen. Fögruvikr.

Af usammenfattede Navne, der tillige ere oprindelige Appellativer, vil jeg her blot omtale nogle faa. Skaun har været Gjenstanden for flere Fortolkninger, og man har somofteft urigtigvis sat det i Forbindelse med Skáni. Det er en Femininform, gen. Skaunar, og anvendes stedse om Skønne, frugtbare Slette-Egne; de Steder, der føre dette Navn, ere alle saadanne, nemlig Skaun i Sparbyggja-Fylke, Skaun (nu Stogn) i Indbered i Throndhjem, den smukkeste Deel deraf; Skaun i Orkdølafylke (Børgestoggen), Skaun paa Hedemarken, nemlig Stange Sogn, Skaun paa Raumarike, Skaun paa Vestfold, det smukke Sandehered, og Skaun i Borgeshøl eller Ræstestad Prestegjeld. Navnet er oprindelig Feminin af det i Oldnorsk forlængst obsolete Adjectiv skaunn, som derimod findes i Gotisk: skauns, og er det tydske schön, hvoraf „Skjøn“ igjen er optaget i vort Skriftsprog; skaun betegner derfor „en skøn Egn“. En lignende Betydning har fraun, der svarer til det gammeltydske frón ligesom skaun til det got. scôn, scôni; frón betyder egentlig „offentlig“, men det afledede frônisc ogsaa „herlig, prægtig“; fraun har altsaa hos os enten betegnet „offentligt Land“, *ager publicus*, eller „godt, herligt Land“. Det bruges stundom i Enteltal, oftest i Fleertal, Fraunar. Det maa ikke forveksles med Frón, der betyder Jord, Land, og kun er en mere poetisk Benævnelse. Mjørs, g. Mjarsar, synes oprindelig at have været det almindelige Ord paa en Indsø.

Benævnelsen paa Indbyggerne i de enkelte Distrikter har jeg kun anført, naar den var dannet paa en særegen Maade, f. Ex. Elsfargrimar; ellers har jeg undladt det, da disse Benævnelser som oftest dannes ved regelret Afledning, og derfor helst bør omtales under eet. Den almindelige Afledning er ved at danne af Stedsnavne et stærkt Masculins-Fleertal med i-Flexion og 3-Dmlyd, f. Ex. af Skaun Skeynir, af Sogn Sygnir, af Agð Egðir, af Hardangr Hardengrir, af Lóar Lœir, af Lesjar Lesir, af Vestfold Vestfyldir. Undertiden er Afændringen større, f. Ex. naar der af Hálogi dannes Háleygir, af dalr -dœlir, af bú byggvir (f. Ex. Sparahú, Sparbyggvir, Selabú, Selbyggvir) af Ey Eynir. Alle disse Benævnelser forekomme neppe uden i Fleertal, men forudsætte dog en Enteltalsform, som vel ogsaa ofte maa have været brugt, (aldeles svarende til Danr, fl. Danir, angels. Dene, sg. og pl. Engle, leóde, vare o. s. v.) og efter den nuværende Udtale at dømme maa have været f. Ex. Skeynn, Egðr, Lær, Vers, Firdr, Less, Dœlr o. s. v., og Funktionformerne Sygna, Egða o. s. v. Dog findes ogsaa Former med a-Flexion, som Hörðar, Vörsar, Raumar, Háðar, Hjaltar (for Høtland), Jamtar (for Jemteland) eller begge Dele, f. Ex. Vörsar og Versir, Rogar eller Rugar og Rygir. Efter disse Navne benævnes altid Fylkerne (f. Ex. Sygnafylki o: Sygnernes Fylke), og dannes Adjectiverne, som sygnskr, egðskr, háleyskr, firdskr o. s. v. Undertiden dannes Subst. ved Tilføielse af fl. verjar (Fleertal af verr o: Mand), navnlig er dette Tilfældet med Vik, hvoraf Vikverjar, og Gaular, hvoraf Gaulverjar; Adjectivet er -verskr, vikverskr, gaulverskr; man finder og heinverskr. Endelserne

-ingr og -ungr ere heller ikke sjældne, det første især ved mørk, holt s. Vingulmerkingr, Stáfhyltingr. Af Hliðir dannes Hliðungr (Beboer af Æter), af Sóleyjar Sólungr.

Nogle Benævnelser bruges, udført hvorfor, mere specielt; saaledes synes Rygir eller Rugar kun at betegne D-Boere, hvorfor de og kaldes Hólmygir (ligeledes de gotiske Rugis, Hulmarugis); skeggr eller skeggi fl. skeggjar bruges ligeledes altid og udelukkende om D-Boere, med Tilføjelse af Dens eller Stedets Navn: Mostrarskeggr (fra Mostr), Fitjaskeggr, (fra Fitjar paa Den Stord); Eyjarskeggjar (fra Hetland eller Ortnørerne), Götuskeggjar (fra Gáta paa Ostern i Færøerne). Mere i Skjeldsordenes Række staa rimeligvis Navne som Elsfargrimar, (fra Elvesøssel), Sygnakjúka (fra Sogn), Vágadrumbr (fra Vaage).

Ved at tilføje de nyere Navnformer har jeg, som de fleste ved sig Anledning, ofte været i stor Uvisshed og Forlegenhed med Hensyn til Skrivemaaden, og været nødsaget til, aldeles at opgive streng Conseqvens. Sagen er nemlig den, at man, da vort Sprog ophørte at være Skriftsprog, men dertilmod det danske Sprog indførtes, ikke længer streg Navnene med den rette gamle, for alle Dialecter sælles Orthographi, men saaledes som Udtalen paa hvert Sted nærmest kunde gjengives efter det danske Rettskrivningsystem. Og dette skete ikke engang efter en consequent Regel, men efter enhver Skriveres individuelle Opfatning af Lyden. Man fik derved paa een gang en Mængde tilfældige nye Navnformer, uagtet Udtalen fremdeles var den samme som forhen, og de Afvigelser fra den rette gamle Orthographi, som den nyere danske Lydbetegning syntes at antyde, egentlig allerede eksisterede i den gamle Tid, men ikke regnedes for andet end hvad de vare, Særegenheder i Udtalen. Beviser derfor ere allerede ovenfor anførte. Man har sig omtrent saaledes ad, som Engländerne, naar de skrive indiske Navne med deres Orthographi, s. Ex. Punjaub, hvor en Franskmand maaskee vilde skrive Pennjab, en Lybster Pendschab; Runjeet, hvor Franskmanden maatte skrive Rehnjite, Lybsteren Randschit, o. s. v. Men Jeslen var den, at Forandringen her var uundvædig, da der ej var Tale om Oversættelse fra et andet Alfabet, eller til et grundforskjelligt Lydsystem. Hvad vilde man sige, om en Engländer streg Paris s. Paris? Naar nu s. Ex. Navnet Sólheimr, der allerede længe før det danske Skriftsprog's Indførelse udtaltes Sóleimr, og, med en skjodesløfere Udtale af Diphthongen, Sóleimr, i Acc. Sólem, skulde skrives med den nye Bogstaberling, streg man snart Soleim, snart Solem, snart Solum; Forsheimr, der allerede i Oldtiden udtaltes Fossoimr, Fosseimr, blev skrevet Foffum, Foffem; hvammr blev paa de Steder, hvor hv udtales som kv, til Kwam, paa andre Steder til Kwam eller endog blot Vam. Saaledes opstod af een Form pludseligt en Mangfoldighed af indbyrdes afvigende Former, hvilke af de utrykkelige Embedsmænd antoges for forskjellige Navne, og Mangfoldigheden blev saameget større, som grammatiske Indsigter hverken var hine Embedsmænds, eller deres Livsalders Sag. Hertil kom nu, at de samme Mænd ofte hvor Navnenes Etymologi var isjæfaldende, omsatte

de dem velbekjendte Appellativer til den danske Form; akr blev saaledes til Ager, flat- til flad, eik til Eg, hvit til hvid, gata til Gade. Ja undertiden tillod man sig endog driftigere Conjecturer; i Navnet Hvitiseid f. Ex., hvor eid udtales som ei, antog man dette sidste for *ø*, eller man deelte endog hviti-seid, antog det sidste for "*Sø*", og skrev derfor Hvidessø, uagtet Navnet den Dag idag udtales Hviteseid. Uagtet Navnene Skaun, Fraun overalt i Landet regelmæssigen udtales Skaugn eller Skongn, Frongn, skrev man dog Skaun i Throndhjem Skogn, Fraunar i Lier og andensteds Frogner, men Fraun ved Drøbak, der dog af Almuen stedse kaldes Frongn, skrev og skriver man Fron, Froen, som om Navnet var det samme som Frón i Gudbrandsdalen. Der opstod saaledes ved Siden af den rette Udtale, der nu blot betragtedes som fordærvet Folke-Udtale, en anden Skriftsprog-Udtale, der, løjerligt nok, ansaaes som den bedre og rigtigere, og det er ej at undres over, at denne sidste, efterat have vedvaret i to Aarhundreder, tilsidst er bleven den, man har vant sig til at see, og som Folket endog bruger i Skrift, uagtet det i daglig Tale betjener sig af den gamle, der endnu er saagodtsom uforandret, ihvorvel vistnok, hvad der ej er at undres over, den mangeaarige fordærvede Skrivemaade ikke aldeles har unbladt at medføre skadelig Virkning. Hertil kommer ogsaa, at man, især i forrige Aarhundrede, ansaa det for gjævt at bruge saamange tydske Lydbetegnelser, som muligt. Prester, Sorensskrivere og nationale Capitainer, ikke at tale om Skolemestere og Underofficierer, bekvemmede sig aldrig til at bruge *v*, naar de kunde anvende det Hære *w* (en Skrivemaade der endnu spoger iblandt os); man skrev aldrig Erik, kun Erich, aldrig Skaar, kun Schaar; tager man den forrige Matrifel for sig, finder man Navne som Skulerud, Skrikerud, Veklen, stadig forbutlede til Schulerud, Schrigerud, Wechlen o. s. v. Endnu hænder det ofte, naar Nogen, efter gammel germanisk Skik, optager Navnet paa den Gaard eller det Sted, hvor han er fød, som Familienavn, at han af falsk Undseelse forvansker dette med endeel fremmedartede Tilfætninger. Naar man f. Ex. seer Navnet Bochellie, skulde man langt snarere formode at det var et fransk Navn, Monsieur Bochellie udtalt Boschellii, end det gode norske Ljoms-Navn Bukkahlið udtalt Bokkeli. Navnet Bakke radbræktes til Bache, Backa, Backe, Bakka, Bachke o. s. v. Det er overhoved kommet saavidt, at en Skrivemaade, der paa eengang fremstiller den gamle og den virkelige Udtale, anses som barbarisk og uvant, medens den forvanskede findes nettere og hyggeligere. For Ublændingen og den som fordomsfrit betragter Forholdene maa det vistnok synes løjerligt og uforklarligt, at et Navn, som næsten overalt i Landet udtales Aker, alligevel skal skrives Ager, at man skal skrive Tved, naar man siger Tveit eller Tveet. Man beraaber sig paa, at Udtalen i det allerhydligste Norge dog er blød, f. Ex. Tved, Ager, Tude, Tibe o. s. v. Men i Oldtiden, da dog Udtalen vistnok var den samme, skrev man alligevel i Regelen med Normal-Orthographi pveit, akr, nútr, nipa, anseende de enkelte Afvigelser for hvad de vare, uvæsentlige Egenheder i Udtalen. Her er det nu

klart, at en bestemt Regel burde opstilles, og at denne Regel skulde rette sig efter hvad der er det mest almindelige, at man derfor burde skrive *Ufer*, *Tvæt* eller *Tvætt*, *Ute*, *Uipe*, *Gate*, *Flathuus*, *Sviteseid*, *Svam* (ikke *Kvam* eller *Qvam*, ligesaa lidt som man skriver *Boile* fordi den sædvanlige Udtale af *hv* er *Bo*); eller at man overhoved burde følge den gamle Normal-Skrivemaade, der endnu den Dag idag nærmest gjengiver Udtalen, idet man blot sløjfede hvad der aldeles bestemt er bortfaldet, f. Ex. Forskjellen mellem *E* og *P* (*Th*), de grammatiske Endelser, især Nominativets *-r*, *m*. og at man istedetfor *ey* eller *y* foretrak at skrive *Ø*, endog hvor *h*sin Diphthong er dannet ved sterk Omlyd *ei*, men sædvanligviis udtales som *Ø*, f. Ex. *Løfen* af *Leykini* f. *Leikvin*, *Røfen* af *Reykini* f. *Reikvin*, *Løren* af *Leyrini* f. *Leirvin* *Øfern* af *Eikrvin*; dog kunde man ikke altid skrive *Grønen* af *Greynini* f. *Greinvin*, thi den sædvanlige Udtale er her *Grini*. Om man burde udelade det væsentlige *r*, hvor dette ligeledes er udeladt, f. Ex. i vestre *Thelmarken* og *Raabygdelaget*, hvor *Navne* som *Skerfarakr*, *Freyjarakr*, *Laufarakr* nu udtales *Skjerveraak*, *Frøyraak*, *Lauvraak*, er vanskeligere at afgjøre; jeg tror det ikke, thi man skriver dog *Kingsaker* eller *Kingsager*, uagtet Udtalen sædvanligviis er *Kingsak*. Det første Forsøg paa at indføre en rigtigere Skrivemaade af vore Stedsnavne er sket i den nye større Udgave af *Matrifelen*, hvor *Capt. Munthe* har gjort sin rige Skat af *Indsigter* i denne Materie frugtbringende, ved at berigtige *Navnene* Skrivemaade efter det ovenangivne System, og derhos vedtegne de fleste ældre *Navnformer*. Siden den Tid har man ogsaa virkelig sporet en kjendelig *Fremadstriden* til det *Bedre*. Imidlertid have dog mange *uhyndige* og *incompetente*, men derfor lige *djerpe* *Stemmer* opløstet *Strig* imod den af *Munthe* foreslaaede *Skrivemaade*, som altfor „*befynderlig*, *urimelig* og *afvigende* fra det sædvanlige“; man har hængt sig ved enkelte *Inconsequenser* og *Unøjagtigheder*, der ved et *Arbejde* af saa stort *Omfang* ingenlunde vare lette at undgaa, og man har derfor tilsidst maattet indgaa paa etslags *Overeenskomst* om at mødes paa halv *Vej*, en høist *urimelig* *Føjelighed*. Men i det Hele taget er dog et godt *Slag* vundet, og eftersom grundig *grammatisk* *Indsigt* i vort *Oldsprog* mere og mere *udbreder* sig blandt de *vordende* *Embedsmænd*, desto mere vil man efterhaanden naa det *Rette* i *norste* *Steds-* og *Person-**Navnene* *Skrivemaade*. Jeg har i *nærværende* *Skrift* kun tilføjet de *nyere* *Navnformer*, for at man i *Hast* skal gjenkende de *ældre*; jeg maatte derfor nærmest holde mig til den *vedtagne* *Skrivemaade*, uagtet jeg anseer den for *urigtig*, thi skulde jeg skrive *Navnene* saaledes som jeg fandt det *rette* og *mest* *stemmende* med *Udtalen*, kunde jeg somoftest have undladt at tilføje dem, da *Skrivemaaden* isaaafald blot i en meget *liden* *Grad* vilde have afvejet fra *Oldsprogets*. Kun altfor *himmelskrigende* *Urigtigheder* har jeg *rettet*. Men netop denne *Sammenstilling* af de *ældre* og de *saakaldte* *nyere* *Former* indeholder den *bedste* *praktiske* *Besledning* til at finde den *rette* *Maade*, hvorpaa de *sidste* bør *skrives*.

At behandle vort Fædrelands ældre statistiske Forhold, laa udenfor min Plan med nærværende Skrift. Jeg har derfor heller ikke indladt mig paa nogen nærmere Skildring af Stattes og Afgifts-Væsenet, nogen Beregning af Statsindtægter eller Føkketal. Imidlertid vil jeg dog ikke undlade, her foretelligt at berøre en til Statistiken hørende Materie, der med Hensyn til Bestemmelsen af et Steds geographiske Beliggenhed ofte kan give god Oplysning, nemlig de forskjellige Skyldspecies, hvori en Gaards Størrelse eller Aftastning angaves; de angaves nemlig forskjelligt i de forskjellige Landbøger. Saaledes er det eget for Gulathingsslagen, det vil sige alle Fylker lige fra Sunnmøre indtil Nyggjarbit, eller Egdafylkes yderste Grændse mod Ost, at regne efter månedarmatr 3: Madportioner for en Maaned. Grunden dertil er den, at før Magnus Haakonssøns Lovrevision, der gav Norge sælles Lovgivning, omtalte kun Gulathingssloven de saakaldte månedarmatr som en med Ledingen forbunden Præstation. Leding og Landskyld betegnedes paa samme Maade, og månedarmatr maa derfor i denne Deel af Landet ansees som Eenheden ved Skyldberegningen, og de større eller mindre Maal som Multiplicationer eller Brodele af hiin. Naar man saaledes i et Diplom finder en Gaard omtalt, hvis Navn forøvrigt er blandt de hyppigt forekommende, s. Ex. Sæheimr, uden at der tilføies, hvor den ligger, men dens Skyld dog anføres i månedarmatr, s. Ex. 3 månedarmata ból, da kan man i Almindelighed være temmelig sikker paa, at den hører til Gulathingsslagen, vel at nævnte Valdres og Hallingdal heri indbefattet. Ved månedarmatr tænkte man sig nok oftest Smør, og et saa stort Quantum, som rummedes i en Løb (hlaupr); derfor bruges ogsaa laups ból og månedarmatar ból om hinanden; hållcøypis ból er d. s. s. hålls månedarmatar ból. Trediedelen af en Løb var et Pund, d. e. Bismerpund. Sjettedelen af en Løb eller Maanedsmad var et Spand, altsaa hører ogsaa spannból (s. Løsból) til Gulathingsslagen, ligesaa skottingr, hvis Størrelse dog ikke ret kendes. I Frostathingsslagen, altsaa fra og med Romsdalen indtil Haalogalands yderste Grændse, regnedes vistnok, som søndenfjelds, efter merkrból, eyrisból og ertogarból (Mt.—8 Drer, 1 Dre—8 Ertoger), men den sædvanlige Eenhed, hvorefter man regnede, var spannsleiga (ikke spannból), hvilkken er ligesaa karakteristisk for Frostathingsslagen som månedarmatr for Gulathingsslagen. Ligeledes regnedes efter vettir, vettarleiga, der synes omtrent at have været jævnget med eyrisból; begge Beregninger ere rimeligviis hentede, deels fra Kornavl, deels fra Fisteriet. I Eidsva- og Borgarthingsslagen var Beregningen efter merkrból, eyrisból og ertogarból det sædvanlige; men karakteristisk for Oplandene, især Heina- og Hada-Fylke, tildeels ogsaa Nauma-Fylke, var Beregningen efter såld og hålt såld, sædvanligviis strebet helsælda eller helsælda og spannsmjørs, ligesom man ogsaa undertiden ved Marke- eller Dre-Beregninger finder tilføjet nøjere Steds-Angivelser, som dølskt (for Gudbrandsdalen), hådskt (for Hadeland) o. s. v. I Gudbrandsdalen regnes ofte efter kyrleiga fl. kúaloigur, i Thelemarken efter kyrland fl. kúalöngd, ligesom

ogsaa i Thelemarken og det egentlige Grønland, merkligt nok, Beregningen efter månadarmatr, sjønt sjældent, (Dplt. Norv. N° 95), og efter laupsland, halsleypis land, oftere kommer frem, tilligemed de for dette Strøg særegne Udtryk vikumatr, vikumatar ból. Dette synes at være en Levning fra den Tid, da noget eget Grønaflyki ej var til, og da maastee hele Thelemarken med Grønland stod i nærmere Forbindelse med Vestlandet, end med Østlandet. Beregningen efter laupsland udstrækker sig derimod ogsaa til hele Vestfolden. Overhoved kunde vistnok en nøjere Undersøgelse af disse Skyldberegnings-Forholde kaste meget Lys paa Landets allerældste Inddeling.

Charakteristisk bliver altsaa: for Gulathingsslagen: månadarmatr og laupsból; for Frostethingsslagen: spansleiga og vettarleiga; for Dylandene: helsælda og spannsmjørs; for Thelemarken: laupsland og vikumatarland, thi månadarmatr forekommer saa sjældent, at det neppe kan komme i Betragtning; for Vestfolden: laupsland. Peningsból forekommer sjældent i Norge, og her som det synes, kun i den sydøstligste Deel, Borgefysfel og Viken; paa Ørknørne og Hetsland er derimod baade skillinger og peninger karakteristisk.

De her meddelte Bemærkninger ville, som jeg haabe, indeholde flere ved Benyttelsen af Skriftet selv nyttige Vink. Dets Brugbarhed antager jeg forsøget ved det alphabetiske Register, der dog naturligtvis kun omfatter de i Paragrafernes egentlige Text indførte, historisk eller geographisk mærkelige, Navne, ikke den store Mængde Specialnavne, der ledsage hver enkelt Paragraph.

Under Skriftets Trykning har jeg tilfældigtvis stødt paa Dplysninger, hvorved enkelte Udsagn i de allerede trykte Ark have kunnet berigtiges. Disse Berigtigelser har jeg anført i Rettelteslisten, som derfor bedes nøje paaagtet. En ubentet og hjærkommen Dplysning har jeg derhos ganske nyligen modtaget fra Hr. Provst Grundell i Kongelf, hvem jeg havde tilskrevet angaaende de geographiske Forhold omkring det gamle Kongehelle; af disse Dplysninger fremgaar det, at Sólhjargir og Skyrbagar, der omtales i Beretningen om Vendernes Erobring af Kongehelle, ikke engang, som jeg seneft (S 198) antog, ere at søge i den vestre Deel af Ytterby Sogn, men længere mod Øst; Hr. G. troer i Rødbo Sogn paa Hisingen, jeg skulde dog snarere antage hvor det nuværende Kongehelle ligger; hvorhos det maa bemerkes, at Beretningens Udsagn om de to Afdelinger, hvori den vendiske Flaade kom sejlede, ej maa forståaes saaledes, at den ene Afdeling virkelig sejlede østenom Hisingen, men at den D, de omsejlede, kun var den lille Gulley, nu Gulds, landfast med Hisingen. — Flere Berigtigelser veed jeg ikke at tilføje.

Rettelser.

- Side 6, Linie 17, 18, f. o. Drkebalens, Melbalens, Dpbals, Børgsens og
Bynesets Prestegjelbe.
- 12 — 18 f. o. indbefattede 11 Bispebømmer.
- 14 — 16 — Prestegjeld (prestdæmi, parochia).
- — — 17 — erkidjaknsriki.
- — — 4 f. n. heidr.
- 16 — 2 — Stangarvíkrsfjörðr.
- 19 — 2 f. o. Regndalsfjörðr.
- — — 6 — Ábýr.
- — — 9 — Orðóst.
- — — 9 — Orðóst og Þjórn.
- 32 — 20 f. n. Vágar.
- 48 — 11 f. n. Elliðavík eller Elliðarvík.
- 49 — 1 — Tunguherað.
- 73 — 9 — (Suul).
- 75 — 9 f. o. (Þhynes).
- 92 — 14 f. n. Sunnmæra-.
- 97 — 5 f. o. Jølster (Jólurstær).
- — — 9 f. n. (R. Bmunds Brand).
- 98 — 4 — Af andre Steber
- 108 — 1 f. o. Rognar k. s.
- 111 — 17, 18 f. o. Hústr (Hofsteren).
- 117 — 6 f. o. Kvennaherads eller Skála sk.
- 120 — 5 f. n. Steinsþveit.
- 123 — 6 f. o. Gers, Górdar eller maafter Górdar k.
- — — 14 — Flóðar og Gaulsvíkr k. s.
- 127 — 8 og 9 f. o. Súladal.
- 131 — 11, 12, 13 f. n. Egðafylke, Rábyggjalög naturligvis ikke be-
regnet, indbefattede først 16, siden 15, og tilsidst, som
det synes, kun 13 Skibreder, nemlig: Lundar sk. osv.
- 132 — 17, 18, 19 f. o. og Holts Sogne; Sundaleids sk., indbefattende
Geriksstaða (Gjerestab) og Sundaleids (Søndeløvs)
Sogne. Af disse Skibreder udgjorde de fem første
Listasýsla, de fire følgende Midasýsla, og de fire sidste
Austragðir.
- — — 3 f. n. Valla k. (Valle R.), Nomalands k. (Nomelamb).
- 144 — 19, f. n. Hornborustaðir (Homerstab), Sköðvin (Sköjen).
- — — 12 f. n. 57.
- 146 — 6 og 12 f. o. Spirdill.
- 150 — 10 f. o. 58.
- 166 — 7 f. n. Elivágar.
- 171 — 5 f. o. Grønafylke.

Side 175 Linie 17 f. o. Undrheimsdalr.

— 188 — 2 — Valir.

— 191 — 13 f. n. Ásakra.

— 192 — 12 — Forsetalandr (Forsetland, var þer en Lund, þelliget
Guden Forsete?)

— 204 — 2 f. o. Ytrabøjar.

— 216 øftere Viðidalr.

Norges Grændser.

1. Den nyere Benævnelse Norge er kun en Fordreielse af det gamle Norvegr \circ : den nordlige Vej, ogsaa kaldet Noregr, hvilket endnu (udtalt Norig) er det almindelige Navn i vort Folkesprog. Den gamle Benævnelse har, besynderligt nok, bedre vedligeholdt sig blandt fremmede Nationer; af det angelsaxiske Norvege stammer nemlig det engelske Norway, der ligefrem svarer til vort Norvegr; det tydske Norwegen, og det i Middelalderens Latin brugelige Norvegia. Det er sandsynligt, at Navnet har fulgt Nordmændene fra deres ældste Opholdssteder i det østlige Europa. Bestemte Grændser fik Norge først, efterat alle Smaariger, hvoraf det bestod, ved Harald Haarfagres og hans nærmeste Efterfølgeres Bestræbelser vare forenede til et Heelt, paa samme Tid som Naborigerne Danmark og Sverige ogsaa consolideredes, hvorved naturligviis Spørgsmaalet om Grændsefjeldet mellem de tvende Riger idetmindste med nogenlunde Bestemthed maatte blive afgjort.

Paa een Kant vedbleve dog Norges Grændser at være ubestemte indtil langt hen i Tiden, nemlig paa den nordøstlige, hvor Nordmændene allerede meget tidligt tilegnede sig Herredømmet over Finnerne eller Lapperne, der maatte betale dem Skat. Egentlig skulde vel Benævnelsen Norvegr ophøre, hvor Landet ophørte at være beboet udeløst, eller for den største Deel, af Nordmænd, og dette Punkt synes indtil langt hen i Tiden at have været hiinsides Den Senjen, ved Begyndelsen af Malangerfjorden; thi der begyndte paa Søfiden Finmarken (Finmörk \circ : Finnernes Stovstrækning): saa kaldtes med et Fællesnavn alle de øde Strækninger, hvor kun Finnerne drog frem og tilbage med sine Kener. Men da efterhaanden Finmarken begyndte at betragtes som en integrerende Deel af Norges Rige, udstraktes ogsaa tillige Norges Grændser saa langt som Finmarken antoges at strække sig. Dette var langs Nordisshavets Kyst og fremdeles langs den vestre Side af det

hvilde Hav indtil Veleaga, nu Den Voljo, nogle Mile østfor Randalar, og i Nærheden af Finnebyen Umba. Her fandtes et Grændsemærke, eller en Klippe, der kaldtes Veggistafr eller Eggistafr, hvilken allerede i det 13de Aarhundrede betragtedes som Norges yderste Punkt, uagtet den yderste Spidse af den i det hvide Hav fremstikkende Halvø egentlig laa meget længere i Øst; men man regnede her efter den længste Afstand til Søs.

Den Nation, som længere mod Sydvest berørte Finmarkens yderste Grændser, vare Karelerne eller Korjalerne, af vore Forfædre kaldte Kyrjalar, en af Finlands trende Hovedstammer. Disse Kareler strejfedes meget om blandt Finnerne paa Jagt og Rov, og have vel paa sin Side ligeledes tilegnet sig et slags Skatteret over dem. Karelerne bleve siden underkastede Storfyrstendømmet Novgorod, der nu traadte ind i alle de Røttigheder, Karelerne havde udøvet, og som idetmindste fordrede Skat af alle de Kareler, der for Jagtens Skyld opholdt sig i Finmarken, lige til Finmarkens yderstej vestlige Grændser. Da Mongolerne erobrede Rusland, flygtede en heel Deel Bjarmere, et med Karelerne beslægtet tshudist Folk, der beboede Bjarmeland eller Strækningen mellem Dnevo og Petschora (af Russerne kaldet Savolotshie) til Norge, og fik af Haakon Haakonson Tilladelse til at ned sætte sig omkring Malangerfjorden, imod at antage Christendommen, ved hvilken Leilighed den første Kirke synes at være bleven bygget paa Trom sø. Herved opstode mange Forvillinger med Hensyn til Grændseforholdene med Rusland. Hellerikke med Sverige var man i disse Egne paa det Nene, thi Kvæernerne, den nordvestligst boende finlandske Hovedstamme, plejede ligeledes at streife om i Finmarken, og over dem tilegnede Sverige sig Herredømmet efter Finlands Erobring. Sverige var paa sin Side ogsaa i heftig Strid med Rusland om Karelerne. Endelig afgjordes Trættten under Magnus Eriksons Mindreaarighed ved tvende Tractater, en mellem Sverige og Novgorod af 1323, og en mellem Norge og Novgorod af 1326, derhen, at Karelen deelttes mellem Sverige og Novgorod, omtrent saaledes som Grændsen nu gaar mellem Gouvenementet St. Michael og Kefsholm samt videre nordensfor indtil et Sted, kaldet Kellentapala, hvor Norges Grændse begyndte. Dette Kellentapala kunde maastee være at søge i Nærheden af Kellojavre i Kemi-Lappmark, eller ved Kalliojärvi, lidt længere i Øst, hvor Kemi-Lappmark art begynder; derfra maa Grændsen have strakt sig langs Fjeldene til henim

Imandbræven, og derfra langs den deraf udløbende Elv forbi Ronbozero til Veggistafr. Imidlertid forbeholdtes der ved Tractaten af 1326 Russerne Ret til at kræve Skat af sine egne Undersaatter saa langt i Vest, som til Lyngstuen, den yderste Spids af Halvøen mellem Lyngensfjorden og Ulfesfjorden, paa Søssiden, og til Mæle=Ma, eller Maalselven, tilfjelds; den norske Konge forbeholdt sig derimod Retten til at kræve Skat endogsaa af dem, der havde en karelst. Fader og lappist Moder lige indtil nysnævnte Grændsepunkt, Beleaga ved det hvide Hav. At Grændserne mellem Kellentaipala og Beleaga ej nøjere bestemtes, kom vistnok deraf, at det for Nordmændene, der mest besøgte disse Egne til Søs, og derfor især krævede Skat af Lapperne ved Søkysten og i Fjordbundene, maatte være vigtigt at faae det yderste Punkt for deres Skatkræven langs Søkysten bestemt; for Russerne derimod, hvis Skatkrævere gjennemstreifede Fjeldegnene og kom ned til Kysten ved Lyngen- og Malangerfjordene, maatte det være mest magtpaaliggende at faa opgivet den yderste Linie mod Vest, ud over hvilken de ej maatte komme. Men herved opstode naturligvis i Tidens Løb Forviklinger, og der dannede sig imellem begge de betegnede Yderpunkter et Fællesdistrict. Tractatens noget dunkle Udtryk kunne og temmelig let fortolkes derhen, at det indenfor de nævnte Grændser vare Søfinnerne, af hvilke de Norske nærmest havde at kræve Skat, medens Fjeldfinnerne vare Russerne forbeholdte; og denne Fortolkning gjorde Russerne i Norges senere Afsmagtsperiode ej alene gjeldende, men udvidede den til en formelig Besiddelses=Paastand. Den vestlige Deel af det omtvistede District, eller rettere Paastanden derpaa, affode de i 1595 til Sverige, som dog allerede ved Kalmarkrigen 1611—1613 af Christian IV blev tbunget til at opgive Fordringerne paa det nuværende Finmarken; men fra Buggefjorden af østover beholdt endnu i to Aarhundreder Landet at være norsk-russisk Fællesdistrict, indtil Grændsen endelig definitivt bestemtes ved Tractaten af 1826.

Fra Kellentaipala af, hvor Svensk Finland begynder, kjender man ikke Grændsen saa nøje; men man synes dog allerede i det 13de Aarhundrede at have skjælnet mellem norsk og svensk Finmarken, hvoraf igjen synes at følge, at Grændsen regnedes, som nu, efter de høieste Fjeldstrækninger i Finmarken, hvor Hovedelvne udsprang og løb enten mod Vest eller Øst; saaledes fremdeles indtil Jemteland, der fra Haakon den Godes Tid tilhørte Norge. Grændsen mellem

Jemteland og de østenfor liggende svenske Landskaber gik omtrent som den nuværende; den bestemtes nærmere ved en Tractat omtrent ved 1270, saaledes at den egentlige skulde begynde ved Lidenne i Nærheden af Søen Lenglingen (omtrent ved søndre Finlid i Snaasen) og gaa tversover til Straumr (nu Strøm i Jemteland), men at Jemterne desuagtet skulde have Ret til at gaae paa Rensdyr- og Etorn-Jagt 19 Mile nordenfor. Fra Strøm gik Grændsen sydsøstlig over endeel Søer indtil Kjarsjör eller Kjödsjör lidt nordenfor Rafundar (Magunda), og derfra sydvestligt til Hafrar lidt østenfor Kirken, hvor Herjárdalr eller Herjedalen begynder. Grændsen angives imidlertid lidt forskjelligt i Helsinge-Lovbogen; efter denne (Ping-målabálkr Cap. 15) begynder Grændsen i Ulupræsk (v: Ulfven i søndre Finlid, hvilken optager en kort Elv, der kommer fra Lenglingen), og videre langs Elvedraget, kaldet Ysma (maaſſee en Fordrejelse af Inga eller Ingdöla) 15 Mile, hvorved Straumr og Rafundar synes at være regnede til Mangermanland. Mellem Herjedalen og Sverige gik Grændsen omtrent som Herjedalens nuværende Grændse indtil Pråndarklettir (Trundeklitt) og Trollagröf (Trollegraf), derfra langs den sydsøstlige Grændse af Serna Sogn indtil den nuværende Grændses Begyndelse nærved Grönaaens Udløb i Trysil-Elven. Derfra var Grændsen sydøst ej meget forskjellig fra den nuværende Grændse lige til søndre Kornsfö (Kornsjör), hvorfra den fulgte den nuværende Grændse mellem Bohuslen og Dalsland indtil Götaelven. Derpaa fulgte den denne indtil omtrent ligeoverfor Konghelle (Konungahella), hvor den omcirklede et lille Stykke paa Østfiden, den saakaldte Skyrdalr; gik derfra over paa Den Hisingen, af hvilken den sydsøstligste Deel tilhørte Sverige; endelig til Danaholmen ligeud for Hisingen, hvor Norges, Sveriges og Danmarks Grændser mødtes.

Norges Grændselande vare saaledes: længst i Øst det hiinsides det hvide Hav (Gandvik) liggende Bjarmaland (Savolotshie); dernæst Karelen (Kyrjälaland), endelig Kvænland og den svenske eller kvænste Deel af Finmörk; dernæst de svenske Landskaber Medelpadi, Helsingjaland, Järnberjaland, Vermaland, Dalr med Tillbehör og Vestra-Gautland. Det danske Landskab, som naaede op mod Danaholmen, var Halland.

At Norge eller rettere Norges Konger en ganske kort Tid ogsaa vare i Besiddelse af Helsingeland, eller en Deel deraf, og Vermland, kan her ej komme i Betragtning.

Det norske Riges Udstrækning og Inddeling.

2. Det norske Rige (Noregsveldi eller Noregs konungs riki) indbefattede i sin Velmagtstid foruden det egentlige Norge (Noregr) ogsaa flere Bilande eller Skatlande i Vesterhavet. Disse vare: Færøerne (Færeyjar), Hetlands- eller Sjetlands=Øerne (Hjaltland eller Hjatland), Orknøerne (Orkneyjar) og Sydøerne (Sudreyjar), saa kaldtes Hebriderne vestenfor Skotland tilligemed Man (Mön) og en Tidlang ogsaa Anglesea (Öngulsey). Man angav derfor som Norges Riges Grændse i Nord Dumbshaf (Nordfiskhavet), saaledes kaldet efter Klippen Dumb, nu Domen, ligeoverfor Bardø; i Øst Gandvik, Kyrjälaland og Sviariki eller Sviaveldi; i Syd Jötlandshaf (Jyllandshavet), saa kaldtes Rattegattet og Skageraket, i Vest Irlandshaf og Öngulseyjarsund (Menai Strait). Fra anden Halvdeel af det 13de Aarhundrede indlemmedes ogsaa Island og Grønland (Grænaland, Grænland) i det norske Rige.

Længden af Norges Kyststrækning fra det Sydligste af det nuværende Bohuslen indtil Beggestav findes i et gammelt Haandskrift opgiven saaledes:

Fra Kalsund (nu Kalfsund udenfor Hisingen) til Lindesnes (Lindandisnes) 2 Tylster Sø; d. e. 24 Uger (vikur sjavar) eller Sømile; fra Lindesnes til Bergen ligeledes to Tylster; fra Bergen til Kraakevaa (Krakuvåd), en lille Ø ved Indløbet til Thronbjemsfjorden, fire Tylster; derfra til Baagen i Lofoten fire Tylster; fra Baagen til Andsnes ved Indløbet til Kvanangerfjorden fire Tylster; fra Andsnes til Bardøhus (Vargeyjarhus) fire Tylster; fra Bardøhus til Beggestav 6 Tylster; tilfammen 26 Tylster eller 312 Sømile. En saadan Tylst Sømile udgjør omtrent 72 Meridianminuter, hvorved en Mil omtrent bliver svarende til en af vore nuværende norske Mile.

Norges Areal udgjorde, saavidt man kan beregne det, i dets Velmagtstid omtrent 8500 geogr. □ Mile; Bilandene heri ej indbegrebne. Befolkningen synes i Forhold ej at have været stort ringere end nu.

3. Norges ældste og fornemste Inddeling var i Fylker (fylki, af folk) af hvilke ethvert i de ældste Tider udgjorde et eget uafhængigt Kongerige. Regnede nordensfra vare disse Fylker:

1. Håleygjafylki eller Hålogaland, det nuværende Nordlands Amt og af Tromsø og Senjens Fogderi den vestlige Deel indtil Malangerfjorden. (Hålogaland deltes senere i to Fylker, see nedenfor).

2. Naumdælafylki eller Naumudalr, nu Numedals Fogderi tilligemed Osens Sogn, der nu hører til Bjørnør Prestegjæld.

3. Eynafylki, indbefattende Jnderøens og Beitstadsens Prestegjeld tilligemed Verans eller Vestvigs Sogn af Jtersøens Prestegjeld.

4. Sparbyggjafylki, indbefattende de nuværende Sparbuens, Stods og Snaafens Prestegjeld.

5. Verdølafylki eller Veradalr, det nuværende Verbalen.

6. Skeynafylki, indbefattende de nuværende Skougns og Jtersøens Prestegjelde, paa ovennævnte, til Eynafylki hørende Vestvigs Sogn nær.

7. Stjórdølafylki, indbefattende de nuværende Stjórdalens, Selbo og Klæbo Prestegjelde.

8. Strindafylki, indbefattende de nuværende Strindens, Frostens og Lervikens Prestegjelde, med Undtagelse af Strandens Sogn, der hørte til Nordmøre.

9. Gauldølafylki, indbefattende de nuværende Melhuus, Størens, Holtaalens og Røros Prestegjelde.

10. Orkdølafylki, indbefattende Orkebalens, Melbalens, Dydals og Bynesets Prestegjelde.

11. Nordmørafylki, indbefattende det nuværende Nordmøre (Nordmøri eller Møri) tilligemed Fosens Fogderie (med Undtagelse af Osens Annex) og Strandens Sogn af Lervikens Prestegjeld.

12. Raumsdølafylki eller Raumsdalr, det nuværende Romsdals Fogderi.

13. Sunnmørafylki eller Sunnmøri, det nuværende Søndmøre.

14. Firdafylki eller Firðir, nu Nord- og Søndfjord. Den syblikste Deel heraf, nemlig Fjalir 2: de nuværende Astevolvs og begge Holmedals Prestegjelde, findes en kort Tid i Midten af det 9de Aarhundrede at være kaldet Fjalafylki; men hvis dette ej er en Fejltagelse, maa iallesald dette District meget snart have ophørt at være regnet som et eget Fylke, thi ellers gaar det stedse ind under Firdafylki.

15. Sygnafylki eller Sogn, omtrent det nuværende Sogns Fogderi med Undtagelse af Evindviks Sogn, der først i forrige Aarhundrede blev taget fra Nordhordeland og lagt til Sogn, medens derimod Opheim blev taget fra Sogn og lagt til Bøfs.

16. Hördafylki, det nuværende søndre Bergenhus Amt, med Undtagelse af Opheim, der hørte til Sogn, men med Tillæg af Evindvik, der hørte til Nordhordeland.

17. Haddingjadalr, nu Hallingdalen.
 18. Valdres, nu ogsaa Valdres eller Valders.
 19. Rygjafylki eller Rogaland, det nuværende Stavanger Amt, i de ældste Tider af større Udstrækning mod Vst.
 20. Egdafylki eller Agdir, det nuværende Hedenes Amt.
 21. Grænafylki, det nuværende Bratsbergs Amt tilligemed Numedals Fogderi af Buskeruds Amt.
 22. Vestfold, det nuværende Jarlsbergs og Larviks Amt, tilligemed Piers, Ekers og Sandsvers Prestegjelde af Buskeruds Amt.
 23. Vingulmörk, det nuværende Akers og Follou Fogderi tilligemed saameget af Smaalenenes Amt, som naaede til Glommen.
 24. Álheimar, den øvrige Deel af Smaalenene tilligemed Bøhuslen; den nordlige Deel af dette Fylke, søndenfor Svinesund, kaldtes Ranriki; Benævnelsen Álheimar synes i de allerældste Tider at have været udstrakt til alt hvad der laa mellem Glommen og Gøstaelven lige op mod Eidsfogen.
 25. Raumafylki eller Raumariki, indbefattende det nuværende Romerike tilligemed Solser og Odalen.
 26. Hadafylki, indbefattende Hadeland, Ringerike med Modum, Sigdal og Krødsherred, Land og Thoten.
 27. Heinafylki, indbefattende Hedemarken, Vardal og Birid.
 28. Guðbrandsdalir, det nuværende Gudbrandsdalen, Faaberg og Gausdal iberegneede.
 29. Eystridalir, det nuværende Østerdalen, tilligemed Idre og Særna Sogne, der tilhøre Sverige.
 30. Herjárdalr, Herjedalen.
 31. Jamtaland, Jemteland.
- Flere af disse Fylker tilsammen betegnedes hyppigt under Eet ved større Samlingsbenævnelser. Saaledes kaldtes Fylkerne № 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 tilsammen Thronbhjem (Prøndheimr), af hvilken de fire førstnævnte ansaaes at udgjøre den indre Deel, de fire sidstnævnte den ydre, hvortil man stundom i vidtløftig Forstand regneede de Dele af Nordmørafylki, som laa paa begge Sider af Thronbhjemsfjorden. Grænafylki, Vestfold, Vingulmörk og Álheimar kaldes tilsammen Vik eller Vikin, et Navn, som siden blot indskrænktes til den østlige Deel. Hadafylki, Heinafylki, Raumafylki, Guðbrandsdalir og Eystridalir kaldes Oplandene (Uplönd).

I den ældste Tid synes de indre Dal-Egne ikke at have været regnede med blandt de egentlige Fylker, men deels at have dannet særskilte Districter for sig, deels at have været anseede som affondrede, med de enkelte Fylker kun løst forbundne Dele. Som slige særskilte Districter have rimeligvis Jemteland med Herjedalen, Gubbrandsdalen med Vsterdalen, Valdres med Haddingjadal, og Vst-Thelemarken været anseede, hvormod Setersdalen og Vest-Thelemarken regnedes til Rogaland, Grenland m. m. enten til Thelemarken eller til Vestfold i ubstrakt Forstand.

4. Fylke-Inddelingen blev i den sidste Tid af Norges Uafhængighedsperiode i flere Egne næsten fortrængt af Inddelingen i Syster (sýslur) eller kongelige Bestyrelses- og Statteoppebørsels-Districter. En Tidlang gaves der ej bestemte Grændser for Systerne, men enhver Sjsysemænd fik ved Udnævnelsen Grændserne for sit District opgivne; siden bleve Grændserne stadigere, fornemmelig i den nordligste og sydligste Deel. Systerne benævntes, ligesom de svenske Læn, somofteft efter det fornemste Sted i Syster, eller Sjsysemændens Residens. Hålogaland inddeelt i Þrándarnessýsla (Senjusýsla?) den nordligste Deel, hvor Þrándarnes (Throndenes) var det fornemste Sted; Andarnessýsla (Andenes), Ylissýsla eller Vesteraalen, benævnt efter Yli, nu Ulsøen; Steigarsýsla, Lødingens, Dfotens, Hammers og Stegens Prgld., benævnt efter Steig, nu Stegen; Lófótarsýsla, nu Lofoten; Bodinjarsýsla, eller Folden, Salten, Bejern, Gildestaal og Rødø, benævnt efter Bodin, nu Bødø; Álstarhaugssýsla, benævnt efter Álstarhaugr, nu Alstahaug, den indbefattede den sydligste Deel. Fylkerne fra Naumdælafylki indtil Sogn bestode, paa Dyna-, Verðøla-, Skøyna-, Stjorðøla-, Gauldøla-, Orðøla- og Rauma-Fylke nær, hvert af to Syster. Hørðafylki synes tidligt at være bleven inddeelt i saamange Syster, som det indbefattede særegne Landstaber, nemlig Nordhørðaland, Sunnhørðaland, Vørs og Hardangr. Rogaland indbefattede tvende Syster, Egðafylki indbefattede, som det synes, 4 Syster, nemlig Listasýsla (Lyster Fogderi), Miðsýsla (Mandals Fogderi), Austragðir eller Niðarnessýsla (Nedenes Fogderi), og Rábyggjalög (Raabygdelaget). Grænafylki udgjorde Skidusýsla, saakaldet efter Byen Skida eller Skidan, Skien. Tunsbergssýsla, saakaldet efter Staden Tunsberg, indbefattede det meste af Vestfold, undtagen Tier (Hlidir). Oslóarsýsla, saakaldet efter Staden Osló, indbefattede Tier, Røken, Hurum og det nuværende Akers og Follo Fogderi. Borgarsýsla,

saakaldet efter Borg eller Sarpsborg, indbefattede det næværende Smaalenes Amt, paa Enningdalen nær. Ranrikissýsla indbefattede blot den nordlige Deel af Bohuslen, tilligemed Enningdalen. Elfarsýsla indbefattede den sydlige Deel af Bohuslen, adskilt fra hiin ved Lanesund. Haðafylki synes at have indbefattet 3 Sýsler, Hringarikissýsla, (Ringerike) Haðalandssýsla (Land og Hadeland) og Þótnarsýsla (Thotn). Raumafylki indbefattede to Sýsler, det egentlige Raumariki og Sóleyjar, (Solør og Odalen). Heinafylki indbefattede to Sýsler, den nordre og søndre Deel. Guðbrandsdalir og Valdres udgjorde hvert tvende Sýsler.

Sýslerne kunne igjen anses som Underafdelinger af de større Oppebørselsdistricter, hver med et kongelig Slot (hús), indrettet til Opbevaringssted for de kongelige Penge eller Statskassen, hvor en Féhirðir eller Skatmester havde Opsigt dermed, hver i sit District, og til hvem Skatterne indbetaltes. Denne Inddeling i Skatteoppebørselsdistricter (féhirzlar, i latiniske Documenter *thesaurariæ*), er meget vigtig, da den danner det første Grundlag til den senere Inddeling i de saakaldte Hovedlen. Féhirðslerne vare:

a) Björgvinar féhirzla (*thesauraria Bergensis*), hvis féhirðir derhos var Generalstatmester for hele Landet. Den indbefattede Gulapingslög og Hálogaland.

b) Niðaróss féhirzla, (*thes. Nidrosiensis*) indbefattede Frostathingsslagen, vel og Jemteland og Herjedalen.

c) Túnsbergs féhirzla, (*thes. Tunsbergensis*), rimeligviis indbefattende Vestfold, Skidusýsla og Borgarsýsla.

d) Oslóar féhirzla (*thes. Osloensis*), indbef. Oslóarsýsla og Opplandene.

e) Bagahús (?) féhirzla; (*thes. de Elfarsýsla & Ranriki*), indbefattede Ránriki og Elfarsýsla.

5. Fylkerne inddeelttes i mindre Afdelinger, som kaldtes Halver (hálfur), Fjerdinge (fjórðungar) eller Tredinge (þriðjungar) efter som Fylket bestod af tre eller fire Afdelinger. Halve-Inddelingen var hyppigst i den nordre, Fjerdinge-Inddelingen i den vestre, og Tredinge-Inddelingen i den søndre Deel af Landet. De nævnte Afdelinger deelttes igjen i Hereder (heruð, enkelt herað): hvorhos Ríkst-Districterne, saa langt Læren gik op i Landet, lige fra Haakon den Godes Tid i militær Henseende inddeelttes i Skibre-

der, (skipreidur, Enkeltt. skipreida). Man finder og en Inddeling i Mattinger (áttungar) enten som Mattendele af et heelt Fylke, eller kun af et stort Hered. Skibrede=Inddelingen var aldeles uafhængig af Hereds=Inddelingen. Hver enkelt Skibrede inddeelttes igjen, idetmindste i Borgesyssel, Ranrike og Elvesyssel, i mindre Districter, der kaldtes lidar, og benævntes efter den fornemste Gaard i Liden, f. Ex. Skyrbaga-lídi i Inlands=Hered. Rødenes Sogn i Borgesyssel bestod af 12 saadanne Lider.

Herederne havde ofte egne Landskabsbenævnelser, dog finder man ligesaa ofte Landskabsbenævnelser, der omfattede flere Hereder, f. Ex. Hardangr, Vørs, og andre, der kun gjælde enkelte Bygder (bygdir) i et enkelt Hered f. Ex. paa Raumarike. Bygderne bestode af enkelte Gaarde (bœir), der havde egne Navne og som oftest indbefattede flere Brug (ból), hvis Udstrækning betegnedes efter den Landstyd, de affastede, f. Ex. markarból, mánadarmatarból o. s. v. Flere Gaarde tilsammen dannede en Grend. I visse Egne f. Ex. Setersdalen, Thelemarken, Elvesyssel, brugtes Benævnelsen bær i en mere udstrakt Betydning, eller rettere, Gaardene vare oprindelige saa store, at enhver bær senere indbefattede flere Gaarde, der igjen fik særskilte Navne, og Bær bliver her saaledes eenstybdigt med Grend. Paa denne Maade er det at Ordet bær, býr er gaaet over til at betyde „By“. Enhver Gaard havde sædvanligviis foruden Hjemmemarken (heimröst), ogsaa en Udmark (útvegr, útröst) med Skov og Græsgange og andre Herligheder (hlunnendi). Hvad der ej tilhørte Bygdens Folk, nemlig de fjernere Skov- og Fjeldstrækninger, var Alminding (almenningr) og ansaaes som Kongens o: Statens Eiendom.

6. Den nysnævnte Inddeling stod i nærmeste Forbindelse med de administrative og judicielle Indretninger. Efter Harald Haarfagres Bestemmelse skulde der være en Jarl i hvert Fylke, og hver Jarl have fire eller flere Hersere under sig, hvilket vel er saaledes at forstaa, at der skulde være en Herser i hvert Hered. I hvert Hered kunde Sager afgjøres paa Hereds=Thinget; fra Heredsthinget stævnedes, naar man ej kunde blive enig, til Halve eller Fjerding= eller Tredings=Thinget, derfra i lignende Tilfælde til Fylkes=Thinget, og fra Fylkes=Thinget til det store Lagthing for flere Fyller, hvor ogsaa offentlige Sager afgjordes,

Love vedtoges o. s. v. Ethvert af disse Lagthing havde sine bestemte Districter med særskilt Lovgivning; disse Districter vare fra Olaf den Helliges Tid af:

a) Frostupingslög, hvis sælles Thingsted var paa Frosten; det indbefattede Raumbølafylke, de 8 thronbhjemste Fylker, Nordmørefylke og Raumbølefylke.

b) Gulapingslög, hvis sælles Thingsted var paa Guleu (Gula), omtrent ved Evindevik Kirke, nu i yttre Sogn, forhen i Nordhordeland; det indbefattede Søndmøre, Firdafylke, Sygnafylke, Valdres, Haddingjadal, Hørdafylke, Ryggafylke og Egdafylke.

c) Eidsivapingslög, hvis sælles Thingsted var paa Etd eller Etdsvold (Eid, Eidsvellir) ved Bormen paa øvre Raumarike; det indbefattede Gudbrandsdalene, Østerdalene, Heina-, Haba- og Rauma-fylker.

d) Borgarpingslög eller Vikin, hvis sælles Thingsted var paa Borg eller Sarpsborg; det indbefattede Grønafylke, Vestfold, Vingulmark og Rånrike. Det maa dog bemærkes, at Borgarthingslagens Fylker før Olaf den Helliges Tid hørte under Eidsivathinget, og først ved Sarpsborgs Optømt skiltes derfra.

Hålogaland, Jemteland og Herjedalen regnedes ikke under nogen af disse Afdelinger, men havde Thing for sig selv, uagtet deres Lovgivning synes at have været Frostathingets.

Frostupingslög synes oprindeligen kun at have omfattet de 8 thronbhjemste Fylker, hvorved det saaledes var eenstydigt med præudalög, Throndelagen, hvortil senere de øvrige Fylker maa have sluttet sig. Paa samme Maade synes Gulapingslög ifølge Egils Saga (c. 57) oprindeligen blot at have omfattet de tre Fylker, Firdafylke, Sogn og Hørdafylke. Formodentlig har ligeledes den egentlige Kjerne af Eidsivathinget været de tre frugtbareste oplandske Fylker, Heina-, Haba- og Rauma-fylke, medens de tre fornemste Fylker i Viken, Vestfold, Vingulmark og Alfheim ogsaa have hørt nærmere sammen. De indre Districter Valdres, Haddingjadal, Råbyggjalög, Pelamörk, Gudbrandsdalir, Eystridalir, synes da, ligesom senere Jemteland og Herjedalen, ikke at have været regnede under noget bestemt Lagdomme.

I den sidste Tid af Borgerkrigene oprettedes det saakaldte Lagmands-Embedet, hvis Jurisdiction fik saadan Betydning og Anseelse, at Retstrætters Afgjørelse paa de fire Hovedthing efterhaanden blev sjældnere og omsider ophørte, medens derimod de samme Sager afgjordes hos Lagmanden, der endog til bestemte Tider holdt Thing, paa hvilke Benævnelsen lögping anvendtes. Derved begrundedes en ny Inddeling i Lagmandsdistricter, nemlig:

Steigarþing, indbefattende Hålogaland.

Frostuþing, som forhen.

Gulaping, indbefattende Firda, Sygna- og Hørda-Fylker.

Øgvaldsnes eller Avaldsnesping, indbef. Rygjafylke og Egdafylke.

Skiduping, Skens Thing, indbefattende Grønafylke.

Borgarþing, for Vestfold, Oslóarsýsla og Borgarsýsla.

Fors eller Bagahólmsþing for Ránrikis- og Elfarsýsla.

Sprodeidþing, for Jemteland og Herjedalen.

Upplanda-þing; først tvende, senere forenede til eet.

Desforuden havde hver af de fire Hovedbøyer, Nidaróss, Björgvin, Tunsberg og Osló sin egen Lagmand, af hvilke idetmindste Tunsbergs og Osló Lagmænd ogsaa synes at have udøvet Jurisdiction over de tiliggende Landdistricter, hiin over Vestfold, denne over Oslóarsýsla.

7. Den gejstlige Inddeling ordnedes først i Slutningen af det 12te Aarhundrede, da Erkestolen i Nidaros var oprettet. Nidaros Erkebispedømme (Nidaróss erkibyskupsdæmi, paa Latin *provincia Nidrosiensis*) indbefattede Bispedømmet (byskupsdæmi, *dioceses*). Disse vare:

1. Nidaros Bispedømme (*dioc. Nidrosiensis*). Det indbefattede foruden Frostathingslagen ogsaa Hålogaland, Sunnmorafylke af Gulathingslagen og Herjedalen samt det nordligste af Østerdalen. Jemtland hørte til Uppsala Bispedømme.

2. Bergens Bispedømme (*dioc. Bergensis*), indbefattede Firdafylke, Sogn og Hordafylke, paa Eidfjord Sogn nær, der, som det heder, lagdes til Stavanger Bispedømme, forat lette dettes Biskop den besværlige Fjeldreise over til Haddingjadal, imod at Svedens Sogn lagdes til Bergens Bispedømme.

3. Stavangers Bispedømme (*dioc. Stavangrensis*), indbefattede Rygjafylke, Egdafylke, Valdres og Haddingjadal.

4. Osló Bispedømme (*dioc. Osloensis*), indbefattede Raurmafylke, Vingulmark, Ránrike, Vestfold, det meste af Grønafylke.

5. Hamars Bispedømme (*dioc. Hamarensis*), indbefattende Heina- og Hada-Fylker, Gudbrandsdalene, Østerdalene, og af Grønafylke Numedalen tilligemed den nordøstlige Deel af Thelemarken, eller de nuværende Linds, Sillegjords, Hjartdals, Lardals og Vinje Sogne, tilligemed Lilleherreds Sogn af nedre Thelemarken.

6. Færøernes Bispedømme (*dioc. Farenensis*), indbefattede Færøerne.

7. Orknøernes Bispedømme (*dioec. Orkadensis*), indbefattende Orknøerne og Hjaltland.

8. Syðerøernes Bispedømme (*dioec. Sodorensis*)*), indbefattende Hebriderne og Man.

9. Skálholts Bispedømme (*dioec. Scalotensis*), indbefattende den søndre Deel af Island.

10. Høle Bispedømme (*dioec. Holensis*), indbefattende den nordre Deel af Island.

11. Garde Bispedømme (*dioec. Gardensis*), indbefattende Colonierne paa Grønland.

Bispedømmernes Underafdelinger vare forskjellige. Oprindeligen laae her de hedenske Indretninger til Grund. I Hedendommen havde hvert Fylke sit Hovedtempel (fylkis-hof), hvor Fylkes-Kongen selv besøgte Dffringerne; desforuden var der vel somoftest et Tempel i hvert Hered, idetmindste i hver Treding eller Fjerding, hvor Herserne forestode Dffringerne (heradshof); ogsaa gaves der private Templer, som ejedes af en eller flere Bønder. Ved de store Thingsteder fandtes igjen Templer, som vare fælles for flere Fylker. De fleste Hoved-Kirker synes fordetmeste at være anlagte paa samme Sted, hvor Templerne før stode, rimeligviis fordi Templernes Fordegods er gaaet over til Kirkerne. Man finder derfor i de gamle Kirkeretter Forsjel gjort mellem Fylkes-Kirker, Fjerdings-Kirker, Hereds-Kirker og private Kirker (høgingdiskirkjur). Fylkes-Kirken skulde vedligeholdes af det hele Fylke, Fjerdings- og Hereds-Kirkerne af Fjerdingen eller Heredet, og de private Kirker af vedkommende Ejere. Fylkes-Presten havde større Anseelse end de øvrige Prester i Fylket, og synes at have staaet i et overordnet Forhold til dem, omtrent som Provsterne nutildags eller Land-Decanerne i flere katolske Lande. Benævnelsen Provstier optom imidlertid ikke i Nidaros, Bergens eller Stavanger Bispedømme, men fornemmelig i Oslo Bispedømme, hvor ogsaa Benævnelsen „Fylkeskirke“ findes brugt uegentligt, da i den ældre Borgarthings-Christenret hver af de tre Fylker Vestfold, Vingulmark og Månrike siges at have tyende Fylkeskirker. I Hamars Bispedømme brugtes Benævnelsen „Hovedkirke“, af hvilke en synes at have været i hver

*) Hvoraf den endnu i England brugelige, men for Engländerne selv usfor-
skaelige og derfor mange Gisninger underkastede Titel „bishop of Sodor“
o: Suðr-eyjar. (episcopus Sodorensis).

Ærding eller Hølge. Probsterne i Oslo Bispedømme vare omtrent ved Aaret 1400: 1) Elfsarsýslu prófastdæmi; 2) Ránrikis pr.; 3) Sarpborgs pr., indbefattende den søndre Deel af Borgarsýsla med Undtagelse af Morsudalr (Haabøls og Mofs Prestegjelde); 4) Eidsbergs pr., indbefattende den nordre Deel af Borgarsýsla; 5) Oslóar pr., indbefattende Morsudalr, Oslóarsýsla, og af Vestfold de nuværende Efers, Skouge og Sande Prestegjelde, samt Strømmens Sogn; 6) Vestfoldar pr., indbefattende det øvrige af Vestfold; 7) Gerpinar pr., indbefattende de nuværende Nedre Thelemarkens og Bamle Fogderier, paa Lilleherred nær; 8) Raumarikis pr.; 9) Sóleyja pr. og 10) Pelamarkar pr., indbefattende den sydlige Deel af Øvre Thelemarken. Den anden Deel udgjorde et Probsti under Hammers Bispedømme. Til enhver Kirke hørte et bestemt Sogn (sókn), med sin Sognepræst (sóknarprest, *persona*) og ofte vare, som nu, flere Sogne og Kirker forenede under een Prest (*plebanus*) til et Prestegjeld (*parochia*).

Hjaltland udgjorde et eget Archidiaconat (erkidjåkniriski) under Ørnørnes Bispestol.

Paa Island vare alle Kirker private.

Fjelde.

8. Den store Klippemasse, hvoraf saaatfige hele Norge bestaar, havde i Oldtiden ligesaalet som nu større Samlingsbenævnelser, men derimod en Mængde Særnavne, deels paa enkelte mest befarne Strøg, der da sædvanligviis benævntes efter de nærliggende Bygder, som Dofrafjall, Fjeldstrøget mellem Døvre i Gudbrandsdalen og Uppdalr i Drkdølafylke, deels paa enkelte Fjeldtoppe, der da som nu, efter deres Udseende, benævntes forffjelligt, hnútr, núpr eller nípa, vardi, kambr, eggr, toppr, tind, horn, hæð eller hœð, med foran tilføjet nærmere Localbestemmelse, som Raumsdalshorn, Hofsnipa, o. fl. Sneffjeldene kaldtes fönn (især i Hålogaland og Hordaland, bredi, bredafönn mellem Sogn, Gudbrandsdalen, Søndmør og Fjordene; skall ved Bøfs og Hardanger. Isfjelde kaldtes jöklar (nom. sing. jökull) og de nedhængende Gletschere skækr (i Eg. skák). En bred og temmelig flad Fjeldryg mellem tvende Bygder kaldes heid; en højere og smalere, som adskilte Vandløbene, kjölr; hvilken Benævnelse især brugtes om Høstestrækningen mellem Hålogaland og nuværende svenske Finmarken. Fjeldstarene kaldtes skard.

Efter det bebyggede Lands Beliggenhed med Hensyn til Hovedfjeldsmassen inddeelttes Norge i Landet fyrir nordan fjall eller Nordenfjelds, indbefattende Hålogaland, Frostathingslagen og Gulathingslagen med Undtagelse af Egdafylke; og det øvrige, der sagdes at ligge „fyrir sunnan fjall“ eller Søndenfjelds. De fornemste Fjeldpas mellem det Nordenfjeldste og Søndenfjeldste var a) mellem Eidfjord i Hardanger og Haddingjadal; b) mellem Læradalr i Sogn og Valdres over Fillafjall; c) mellem Raumødal og Lesjar (Lesjø) i Gudbrandsdalen; d) mellem Uppdalr og Gudbrandsdalen over Dofrafjall.

Vigtige Forbjerge, efter hvilke Seiladsen rettedes, vare Tunna eller Tunnaskagi (Tønsberg Tønde), vestligt ved Indløbet til Fjorden; Rygjarbit (Særnespynten) mellem Egdafylke og Grøna-fylke; Lidandisnes (Lindesnes); Hådyri (Haadyr) lidt søndenfor Jæderen; Tungunes ved Indløbet til Bøkn (Buknfjord); Stad (Stadtland); Stimr eller Stimshestr mellem Raumødal og Nordmør; Agðanes ved Indløbet til Throndhjemsfjorden; Andarnes, den nordlige Spids af Andøen paa Hålogaland; Lyngspúfa, nu Lyngstuen mellem Lynghengfjord og Ulføfjord; Andsnes nærved Indløbet til Kvænangerfjorden og Knøskanes, nu Knøsfjer-Odden, tætved Nordkap.

Med Hensyn til Benævnelsen „fyrir nordan fjall, fyrir sunnan fjall“ maa det bemærkes, at vore Forfædre regnebe saaledes som Mængden i Norge nutildags, Retningen modsat Hoved-Elvenes Løb paa Østsiden af Fjældene at være nordlig, omvendt nedad Elveløbet sydlig, og videre paa den vestlige Side nedad Elveløbet nordlig, opad sydlig. Derfor betragtedes enhver af de paa Vestsiden liggende Landskaber som nordenfor de østlige; ja naar man f. Ex. drog fra Tønsberg langs Kysten til Bergen, hed det, selv førend man kom til Lindesnes, at man drog nord-øst. Derfor kaldes ogsaa den vestlige Deel af Agder Nordragdir i Modsætning til Austragdir.

Havne og Fjorde.

9. De vigtigste, Norge omgivne Havne (høf) kaldtes: Gandvik, det hyide Hav.

Dumbshaf, Norditshavet, saaledes kaldet efter Klippen Dumb, nu Domen. Man troede at det begrændsedes ved en sig fra Gandvik i Retning mod Nordpolen og derfra i Sydvest til Grønland snoende Kyst, kaldet Svalbarði.

Islandshaf mellem Island og Norge.

Sólundarhaf, Vesthavet nærmest ved Sogn og Fjerðafylke; det kaldtes saaledes efter Sólundar-Øerne 0: mellem, ydre og indre Sulend.

Jóllandshaf, Slagerraf og Rattegat.

Englandshaf, Nordfæen.

Írlandshaf, mellem Írland, England og Ísland.

Enhvert af Landet, det være sig Fastland eller Øer, omgivet større Vand-Strækning endog i Indsøer, kaldtes en Fjord, fjörðr (af fjarr, fjærn eg. den fjærnende). Var Vandstrækningen smal, saaat man let kunde sætte over fra den ene Side til den anden, kaldtes den sund af at sundra, stille. En mindre Ryst-Indbøjning kaldtes vik; en lille, næsten indelukket Bugt, tjenlig til Havn, kaldtes vágr.

De vigtigste Fjorde m. m. ere: I Finmarken Altfjörðr, Kvænangr, Lyngsfjörðr, Ulfsfjörðr.

I Hålogaland: Málangr, nu Malangen, mellem Senja og Hvalei, gaar dybt ind i Landet og optager Mæli-á (Maalselven). Geigusund, nu Gifund, mellem Senjen og Fastlandet.

Aristafjörðr, nu Aftafjorden, mellem Rolden (Róöld) og Fastlandet.

Tjaldasund, nu Tjeldesund, mellem Hinds (Hinn) og Tjelds. Ófóti, Ofoten.

Fold, nu Nord- og Sør-Folden.

Salfti eller Salpti, nu Saltensfjord.

Bedinn (i Gen. Bedjans, Dat. Bedjanum), nu Bøjern.

Raðund, nu Raufjorden.

Vefsn eller Vefsnir, nu Veffensfjorden.

Harmr, nu Brønøfjorden.

I Raumbølafylke:

Foldin, nu yttre og indre Folden.

I Nordmør og Thronhjøm:

Þróndheimsfjörðr, Thronhjømssfjorden, regnedes fra Krákuvåd, nu Kraakevaa-Ø, hvor Þróndheimsmynni (Thronhjømssfjordens Munding) sagdes at være. Den til Gaulelvens Munding udgaaende Arm kaldtes Gaularóss (Gulosen); den vide Strækning mellem Strinden og Frosten, Strindsjór, Strindsær, og den inderste Deel indenfor Jnderøen Beitissjór, Beitissær (Beitstadfjord).

Hölsynjar- og Stangarvikarfjörðr, Halse og Stangvil Fjord.

Þingvallar- og Sundalsfjörðr, Þingvold- og Sundalsfjorden.

En i den ydre Deel mod Sydvest indgaaende Arm kaldes Barkar- eller Barknafjördr (nu Vatnafjord).

3 Raumsdølafylke:

Raumsdalsfjördr, hvis Indløb (Raumsdalsmynni) regnedes mellem det nubbørende Bo Vær og Hæren; den dannede flere mindre Fjorde, hvoriblandt Eyrisfjördr eller Æyrisfjördr (Erisfjorden).

3 Søndmørefylke:

Hárundarfjördr, nu Bartdalsfjorden og Storfjorden; den indstøder mod Syd Hjørundarfjördr eller Hjørendfjord, længere mod Vest Sykkilfi eller Sykelsfjorden; endnu længere mod Vest Stóládals- eller Stordals-Fjorden, der igjen deler sig i to Arme, Tódrarfjördr, nu Tafford, i Vest, og Sunnilfi, nu Sønelsfjord, i Syd.

3 Firdafylke:

Den store, med flere Sær-Navne betegnede Nord-Fjord, hvis yderste Indløb kaldtes Brimangr. Sidearme ere Eygis- eller Æygis-fjördr (Eids-Fjord) i Nord, Hýi (Hvensfjord) og Gloppafjördr i Syd.

Stafafjördr, omkring Stafanes, nu Stavenes i Astevold. Nordenfor dette stræker sig Naustdalsfjördr (Førdefjord) dybt ind i Landet; søndenfor er den lille Stafangr eller Stafanessvágr.

Dalsfjördr, nu Dalsfjorden, i Astevolds og Holmedals Prestegjelde; den strækker sig ind i det gamle Fjalir.

3 Sygnafylke:

Sognsær eller Sognsjór, nu Sognsøen, Indløbet til Sognefjorden. Sogn, den lange Sognefjord, med alle dens forskellige Arme. En Deel deraf, omtrent i Midten, udenfor Leikvangar, hed Syrstrandarfjördr. Ved Fimreiti gif den saakaldte Nóra- eller Sóknadalsfjördr mod Nord, og i den inderste Deel forgrenede Sognefjorden sig i Gaupna-, Lustrar-, Árdals- og Læradals-fjördr. Mod Syd stod Aurlandsfjördr (Urlandsfjorden) med sin Arm Niðrheimsfjördr (Næreimsfjorden) sig ind.

3 Hørdafylke:

Gula, Gulenfjord, gaar ind til Eyvindarvík (Evindevik), hvor Gulathinget holdtes; den deler sig siden i tre smaa Arme.

Fjansfjördr, nu Fensfjord, gaar ind til Sandnes; dens inderste Deel kaldes nu Masfjord, forðum rimeligvis Matrsfjördr.

Lýgrufjördr, gaar forbi Lýgra, nu Lyren, ind til Sæheimr, nu Sæim. Dens inderste Deel kaldes Sæimsfjördr.

Herðlufjörðr kaldest Strækningen fra den lille D Herðla, nu Þerlø, ind mellem Aftø (Fenhringr) og Þolsens.

Ostrarfjörðr, angivende Den Ostr, nu Østervæn.

Grœningarsund mellem Sotr (Sartorvæn) og Fastlandet, fornemmelig ved den lille D Ledrey (Læderø) ved Buffen.

Harðsær eller Harðsjör, nu Korsfjorden og Bjørnefjorden. Dens inderste, trange Deel hed Samnangr.

Bumlarfjörðr, Indløbet til Hardangerfjorden, ved Buml, Bømmelsen. Dens indre Fortsættelse havde, som nu, flere Navne, som Hiss, Samlinn, Eidsfjörðr. Sidearme ere Állfjörðr (Aalfjord), Olundarfjörðr (Malundfjord) Akrafjörðr (Akrfjorden), Maurangr (Maurangspollen), Grönvínarfjörðr (Gravensfjord) og Sjöfjörðr, (saaledes maa vel Navnet „Sjøfjorden“ have lydt i det gamle Sprog).

‡ Nygjafylke:

Haugasund, mellem den nordlige Deel af Körmt eller Karmt (Karmøen) og Fastlandet.

Bókn, den store Buft= eller Stabanger=Fjord, med sine mange Arme, af hvilke Hýsfjörðr (Hylsfjorden) og Lýsafjörðr trænge dybest ind i Landet.

Hafrsfjörðr, nu Hafsfjord, strax sydbestfor Stabanger, gaar ind til Sóla.

‡ Egdafylke:

Hvínisfjörðr, nu Visterfjord og Feddesfjord, paa Vestkysten af Listir, Visterland, optager Elven Hvin.

Þofnardsfjörðr, Þhøpdalsfjorden, gaar forbi Otrunes. Den sydlige Deel, som optog Otra eller Oteraaen, hed upaatsigelig Otrufjörðr.

Sundaleidsfjörðr, Søndeløvsfjord, længst i Øst.

‡ Grönafylke:

Grenmarr eller Grœnmarr, Langesunds-fjorden.

‡ Vestfold og Vingulmark:

Lagarvik, Larviksbugten, optager Elven Lögr (g. lagar), Laagen.

Foldin, den ydre, bredere Deel af Christianiafjorden, indtil dens Deling i tre Grene, a) den korte Söndynarfjörðr (Sandeføgn's Bugten; b) Dröfn eller Drasnarfjörðr, ogsaa strebet Dramn, Dramnarfjörðr, (Drams-fjord); c) Osloarfjörðr, som gif ind til Oslo og derpaa svingede om Nesoddi mod Syd under Navn af Botnfjörðr.

I Alfheime:

Hringdalsfjörðr, hvis smaleste Deel kaldtes Svinasund; den løb ind til Udløbet af Þeistá (Tistedalselven) og svingede siden mod Syd under Navn af Hellisfjörðr (Joddefjorden).

Sótalsfjörðr, nu Sotefjord, udenfor Sveinabøjar og Botna Kirker.

Ábýarfjörðr, i Askheimsherað, gaaer ind til Ábý.

Guðmarsfjörðr, nu Gulmarsfjord, løber ind til Skriksyik og Fors.

Lanasund, adskiller Den Ordöst (Drost) paa Nord siden fra Fastlandet, ligesom Hakafjörðr paa Vestsiden.

Elve og Indsøer.

10. Den almindeligste Benævnelse paa en Flod var á (g. ár), en Aa; Benævnelsen elfr brugtes sjældnere, og helst om de større Hoved-Elve. Ordet á eller elfr forbundet med en Steds-Angivelse er undertiden den eneste Betegning for Floden, som altsaa paa den Maade savner et eget Navn, f. Ex. Gautelfr, Gøtaelven o: Gauternes Elv. I Almindelighed have dog alle Aaer og Elve selvstændige Navne, og det i en langt større Udstrækning end nutildags, hvor Aaens oprindelige Navn ofte er gaaet ud af Brug og erstattet ved en Sammensætning af Ordet „Aa eller „Elv“ med Dalstrøgets Navn, hvilket dog igjen oftest er dannet af Aaens oprindelige Navn. Saaledes siger man f. Ex. „Lyngdals-Elv“, medens man i Oldtiden kun sagde Lygna, hvoraf Dalstrøgets Navn Lygnudalr dannedes. Endnu siger man snart „Sire-Aa“ (Sira), snart „Siredals-Elv“. En Mængde lignende Exempler kunde anføres, thi de fleste Dalstrøg i Landet have sine Navne af de dem gjennemstrømmende Elve, ej omvendt. — De fleste Aa-Navne i vort Oldsprog ere sterke eller svage Feminina, f. Ex. Gaul (Gulelv), Mörn ell. Marn (Mandalselv), Nið (Nidelsen), eller Sira (Sireaaen), Varma (Vormen), Nauma (Namselven), Audna (Undalselv) o. fl. Til disse Navne søjes nu undertiden Ordet á, saaat det i Haandskrifter, hvor Accentueringen ej er iagttaget, ofte seer ud som om Navnene bøjedes forskjelligt; man finder saaledes Gaul og Gaulá; Varma, g. Vörmu, og Varmá, g. Varmár o. s. v. Nogle faa Elve i Landet kaldes, uden nogen nærmere Bestemmelse, Lögr eller Lagr (Baud), hvilket ellers kun bruges om Indsøer; disse Elve ere Lögr i Gudbrandsdalen, Lögr i Numedalen og Vestfold, og Lögr i Sulebal i Nysylke. En mindre

Na kaldtes som nu Bæf, bekk. Hvor en Bæf randt paa fladt Terrain saaledes at den sagtnedes i sin Fart og udvidede sig eller forgrenede sig, kaldtes den lækr, g. lækjar. En Fos kaldtes fors. Sammenløbet af to Elve kaldtes Ámót eller Ármót. En Aas Udløb i en Jndsø eller Hævet, eller dens Udløb deraf kaldtes óss, undertiden mynni. Naar en Elv ved Udløbet deelte sig i flere Arme, som omstlyngede Der, kaldtes disse Arme kvislir (nom. kvisl).

Den almindelige Benævnelse paa en Jndsø, især de større, var stimpelthen vatn, ogsaa sær, sjár eller sjór. De enkelte Dele af et større Vand kaldtes fjörðr, og vare ofte forbundne ved smale Jndknibninger (nór eller sund), hvor der gik Strøm (straumr). I den nordlige Deel af Landet var Benævnelsen lögr eller lagr almindelig om mindre Jndsøer. En lille Sø kaldtes tjörn (fem., i gen. tjarnar) eller tjarn (neutr. gen. tjarns, et Tjern*). En Myr kaldtes mýri, mosi, en Sump fen.

Blandt de større Elve og Søer kunne merkes:

I Hálogaland:

Mæli-á, Maalselven, Grændsen for den russiske Skattekræbning.

I Frostathingslagen:

Nauma (Rams-Elv), udspringende af Naumsvatn.

Lenglingr, den største Sø i de nu saakaldte Fjällder i Snaasfen, den har sit Udløb gennem Ulfstrømmen i Ulen (Uluþresk), denne i Rengen, og derfra strømmer det store Jndals eller Jngdals=Vasdrag, upaatvibelig Helsingelovens Ysma (see § 36).

Snásarvatn, Snaasfen=Vand i Sparbyggjafylke, har gennem et kort Vasdrag sit Udløb i Beitissjór ved Steinker.

Nið, Nidelven, optager Þýða, Thydalselven, danner Selasjór (Selbosø) og falder ved Niðaróss i Strindsær.

Gaul, Gulelven, udspringer paa Fjeldene ovenfor Áll, Aalen; gennemløber Gaulardalr, Guldalen, optager Sókn, (Sogndalselven) ved Staurin, Støren, gaar forbi Skerðingsstedja, Rimul, Medalhús (Melhus) og Gimsar, og falder ud i en Arm af Thronð=hjemøffjorden.

Ork, Orkelven, udspringer nærved Dofrafjall, gennemløber

*) Den sædvanlige Skrivemaade „Kjern“ er aldeles urigtig.

Kviknir, Rennabú, Meðaldalr og Orkadalr, og falder i Orledalsfjorden, en Arm af Þrondhjemsfjorden.

Rauma, Romsdalselven, udspringer i Gudbrandsdalen af det nu saakaldte Lesjöstogens Vand (Lesjaskógsvatn?), gennemstrømmer Raumsdalr og falder i Romsdalsfjorden.

I Gulathingsslagen:

Hornymudalsvatn, nu Horningsdalsvand, den første Jandsø i hele Gulathingsslagen, har gennem en kort Elv Udlob ved Eygi eller Eygi i Nordfjord.

Gaul, nu Gaula, gennemstrømmer Landskabet Gaular, Hoveddistriktet i det gamle Fjalir, og falder i Dalsfjörðr.

Læradalsá, eller rettere vístnok blot Lærá, Lærdalselven, udspringer paa Fillaafjall, og falder i Sognefjorden.

Sira dannede Grændsen mellem Njgjasfylke og Egdafylke, og gennemløb Sirudalr.

Hvin, Kvinen eller Kvinesdals-Elven, gennemløb Hvinisdalr, Kvinesdalen, i Nord-Agder, og faldt ud i Hvinisfjörðr (Fjeddefjorden).

Otra, Oteraaen, udsprang øverst i Rábyggjalög paa Grændsen mod Hardanger og Thelemarken, løb sydlig gennem Setr, Sætersdalen og Otrudalr (Egje Prestegjeld) og faldt ved Otrunes (Odbernes) ud i Otrufjörðr eller Þofnardsfjörðr.

Nið, Nidelven, har sit Udlob i Thelemarken af den store Jandsø Niðsir eller Nizir (Niservandet); løber gennem en Elv som kom fra Fyrisvatn i Fyrisdalr (Molands Sogn); gennemløber derpaa den østlige Deel af Rábyggjalög og Austragðir, gaar forbi Eyjarstaðir eller Öeyjarstaðir (Djefstad), og falder ved Niðarnes i Havet, nær ved Þrumusund.

I Borgarthingsslagen og Eidsvathingsslagen:

Af de store Jandsøer i Thelemarken gaae Fyrisvatn og Nizir gennem Nið til Agder. De øvrige forenes alle i Landskabet Grænland i Nonnsjór (nu Nordfj), der gennem en kort Elv, der gaar forbi Skíðan (Skien) falder ud i Grenmarr.

Lögr, Laagen, udspringer af Fjeldvandet Lögr i Hardanger, løber gennem Numadalr, derfra gennem Hæderne Sandsverk, Lagardalr og Heiðarheimr, og falder i Lagarvíf.

Dröfn, Dramselven, der falder i Fjorden af samme Navn, har Tillob fra tre Hovedvasdrag: a) Þaddingjadalens, der gennemløber Jandsøen Kræðir, Krøderen, og forener sig med Dröfn i Hæredet

Módheimr, Modum; b) Baldres og Ringerikes Vasdrag, der udspringer paa Fillaafjall, danner flere Søer, hvoriblandt Mjørs i Baldres, kaldes i Bagns Herred Begna; gaar ind i Ringerike, hvor den i Bygden Árdalr, Abalen, danner Jndsøen Spirill, danner derpaa den store Jndsø Týri, gennemstrømmer Módheimr, kaldes nu Dröfn og gaar ind i Vestfold, hvor den gennemstrømmer Eikjar og danner Grændsen mellem Skógabygd (Skouger) og Hlidir (Eier) indtil den ved Koparvik, Kopervik, falder i Drafnarfjörðr; c) Lands og Hadalands Vasdrag, der kommer fra den store Jndsø Rönd eller Rand, Randsfjorden, hvoraf den nordre Deel tilhører Land, den søndre Hadeland; ved en kort Elv forener den sig med Baldres-Vasdraget paa Ringerike, noget ovenfor Njardarhof, Norderhou. Elven Dröfn optager ogsaa paa Módheimr en mindre Elv, der kommer fra Eggjadalr og Sigdalr.

Gudbrandsdalens Hovedvasdrag er Lögr, Laagen, der kommer fra den anden Ende af samme Vand paa Lesjar, som Rauma. Den gennemløber Herrederne Lesjar, Dofrar og Vága (Vaage), optager her Bielsen Ótta, der kommer fra Sneebrederne paa Grændsen mod Søndmøre og Firdafylke og gennemstrømmer Lóar (Lom), hvor den udbøder sig til et langt og smalt Vand; Lögr gennemstrømmer derpaa de sybligere Bygder af Gudbrandsdalen, optager ved Fagaberg (Faaberg) Gausa, der gennemløber Gausdalr; den falder i Mjørs, Mjøsen, ved Hamarr litli (Lillehammer).

Jndsøen Mjørs (gen. Mjarsar), Mjøsen, var Norges næststørste Jndsø. Den omgaves af Gudbrandsdalir ved den nordlige Ende, Heiðmörk i Øst, Birið, Vardalr og Þótn i Vest, samt Raumariki i Syd. Midt i Vandet ligger den til Hedemarken hørende Eyin helga, Helgesøen. Paa en Spids nordøst for denne laa Rjóstaden Hamarr, Hamarkaupangr. Ved Mynni i Landstabet Eið paa Raumarike udløber Varmá, Vormen, af Mjørs, og sætter den saaledes i Forbindelse med Raumelr. Varmá optager en kort Elv, der kommer fra Urðadalr, nu Hurdalen, paa Romerike.

Østerdalenes, Raumarikes og Vingulmarks Hovedvasdrag var den nu saakaldte Glommen, Norges største Elv, hvis fornemste Navn i Oldtiden upaatvibelig kan have været Glymja; i Sagaerne kaldes den altid Raumelr, en Benævnelse, som dog kun kan have gjeldet for Raumarike og de nedenfor liggende Landstaber, og ikke engang her udelukkende, da man ikke langt fra dens Udløb finder en Bygd kaldet Glymheimar. Den løber ud af Aursundssjór paa

de sydlige Fjælde i Gauldœlafylki, optager den lille Reyða ved Reyðaróss (Røros), gennemløber den vestlige Deel af Eystridalir, hvis Hovedbygnd dog laa omkring Reina, Renelven, der ved Ámót forenede sig med Hovedelven; den gennemstrøker den sydligste Deel af Østerdalene, Alfrheimsherað (Elverum), derpaa Sóleyjar i Raumafylki, altid sydest, indtil Vingr, hvor den bøjer mod Vest, gennem Ódalr, optager Varma ved Nes (Store-Nes), gennemløber det store Eyjavatn (Dyeren), og dannebe, før Dyprettelsen af Borgarsýsla, Grændsen mellem Vingulmörk og Alheimar, omslyngede Túnir (Tune) og Hrolfsey, maastee og Óðinsey, (Dnsø); dens østlige Arm dannebe Fosfen Sarpr ved Kjøbstaden Sarpsborg. Den faldt ud i Foldin.

Østerdalenes andet Hoved-Vasdrag var Fæmundselven, der kom fra den store Fæmundsø, som i Oldtiden vel hed Fæmundsjör. Den deraf udrindende Elv gennemløb Trysiljar, nu Trysil, og forløb derpaa Norge, idet den gennemløb Vermeland i Sverige, hvor den, omslyngende Pingvalla-ø, faldt ud i den store Indsø Venern.

Østerdalens østligste Vasdrag var den nu saakaldte Østre-Dalelv, der gennemløb Idre og Serna-Herreder, men siden forløb Norge, gik ind i Järnberjaland i Sverige, og faldt ud i Østersøen (Eystrasalt) mellem Gestrekaland og Själand eller Róðrinn.

Alfheims nordligste Vasdrag kom fra Aurskógr og Heylönd (Urfog og Høland), gennemstrømmede, idet det dannede forskellige Indsøer, Landstabet Markir (Marker) og havde gennem Þeistá (Tistedalselven), Udløb i Hellisfjörðr.

Paa Grændsen af Alfheime og Vermaland samt Dalr i Sverige ligger den lange Indsø Lé (Store-Lee), der har Udløb i Venern.

Grændsen mellem Elfarsýsla og Vestragautland dannede Gaut-elfr, ogsaa fletten kaldet Elfr. Den løb forbi den vigtige gotiske Handelsstad Ljóðhus (Lødöse), derpaa forbi den norste By Konungahella, hvor den, ved at dele sig i to Arme (Elfarkvislir) dannede den store D Hising.

I Jemtland og Herjedalen:

Jemtlands fornemste Vasdrag kom fra Grændserne mod Verdæla- og Sparbyggjafylki, og dannede flere store Søer, blandt hvilke Störsjör med Den Freysey var den største Indsø i Norge. Vasdraget forenede sig siden med det forhen omtalte Ysma, der kom fra Lenglingr, og dannede nu Rafunda-elfr (Ragunda-Elven) der ovenfor Rafundir (Ragunda) endnu optog en betydelig Biflod.

Vasdraget (nu Indals-Elv) gjennemløb siden det svenske Landskab Medelpadi og faldt ud i Helsingjabotn (den botniste Bugt). Et andet Vasdrag (nu Färe-Elven) kom fra Grændsefjeldene mod Naudalr, gik forbi Straumr (Strøm) og gjennemløb Angrmannaland forbi Hrasnasilr (Ramsøe) inden det faldt ud i Helsingjabotn.

Herjedalens fornemste Vasdrag var Ljósna, der kommer fra de samme Fjælde, hvor Glymja havde sit Udspring; den optog siden, lidt ovenfor Thingstedet Sveig, Herjá, hvoraf hele Landskabet har sit Navn. Den gjennemløber derpaa det svenske Landskab Helsingjaland, og falder i Helsingjabotn.

Øer, Halvøer og Eid m. m.

11. De mange Fjorde og Sund omkring Norges Kyster danne utallige større og mindre Øer og Halvøer, der give Kysten sit karakteristiske Udseende og omgive den med hvad der i Sverige kaldes en Skærgaard. Indenfor denne er man mere beskyttet mod Storm og Søgang, og den sædvanlige Kystseilads og indre Communication foregik derfor ogsaa mest indenskærs, hvorfor denne Seilads i de gamle Skrifter kaldes þjóðleid \circ : Folkevejen, den almindelige Vej; at seile udenskærs kaldtes derimod at sigla útleid; og holdt man saa langt ud, at kun den øverste Deel af Kysten saaes op over Horizonten, kaldtes det „at sjór var i midjum hliðum“ \circ : at Søen naaede midt op paa Klippefjæderne. Fastlandet kaldtes til Modsætning af Øerne meginland. Forfjællen mellem ey eller øy (Ø), holmr eller holmi og sker behøver ej at forklæres. Begrebet „Halvø“ synes ej at have været mere forfædre ret klart, ihvorvel Ordet halvey ej strider mod Ordbannelsens Regler. En Halvø, som enten kun ved et smalt Eid, eller ved ufarbare Strækninger var forbunden med Fastlandet, kaldte de ofte ligefrem ey; ellers havde de Benævnelser som skagi (útskagi), en langt udstikkende Landspids, tunga, en lignende, men noget mindre, nes, pl. nes (neutr.) ell. nesjar (fem.) ej saameget et Forbjerg, som en fremstikkende højere Landpynt; et højt, enkeltstaaende Forbjerg kaldtes höldi. Et Sted, hvor en Fjord eller Kyst gjorde en skarp Bending, kaldtes hvarf. Et ej af Skærgaard beskyttet, aabent Forland kaldtes jaðarr; en flad, sandig Slette lige ved Kysten af Havet, eller ved en Floed eller Indsø kaldtes eyri. Det almindelige Navn for Kyststranden var strönd ell. strand, for Havbredden fjara, hvorfor og det beboede Land sagdes at ligge

milli sjalls ok fjöru; det Sted udenfor Kysten, hvor Labvands-Grunden ophørte og styrtebe sejl ud mod Dybet, kaldtes marbakki eller marreinsbakki. Ogsaa Ebben kaldtes fjara, Floden derimod flód, og den Deel af Stranden, som ved Flodtid overstyldedes, og kun ved Ebbetid var tør, kaldtes flæðarmál (neutr. pl.; gen. mála). En Malsfrøm kaldtes svelgr, en Brænding eller blindt Stær kaldtes hodi, et Sandrev rif; en spids opstaaende Klippe stapi, tilbeels og drangr. En Punt eller et Stær, hvor enten Sælhunde fangedes, eller hvor man kunde sanke Duun og Eg, eller hvor der faldt godt Fiskeri, kaldtes, ligesom nu, ver, og var da enten selver, fuglaver, eggver, eller fiskiver.

En Mængde Halvøer forbandtes med Fastlandet kun ved flade, ubetydelige Jordtunger, eid, over hvilke man, naar det lod sig gjøre, heller drog Skibene eller Baadene, end at sejle omkring hele Halvøen. Et saadant Sted kaldtes da ofte drag (det gaeliske tarbet).

Blandt de betydeligere Der ved Norges Kyst kunne følgende mærkes:

Senja (g.—u), el. Senjan (g.—unnar), nu Senjen, i Hålogaland, vestenfor Malangerfjorden. Den adskilles ved Geigusund (Gisund) fra Fastlandet.

Hinn, nu Hindsøen, Norges største D, i Hålogaland, S. V. for Senjen, adskilt ved Tjaldasund (Tjaldesund) fra den nærmere Fastlandet liggende Tjaldey (Tjeldø). Den østlige Deel deraf hørte til det District som kaldtes Amd eller Ömd, hvorom nedenfor; den vestlige til Districtet Vestráll. Paa Østtiden laa Prándarnes, hvor der i Oldtiden var et berømt Tempel, og hvor siden Thinget holdtes. I Nærheden var Bjarkey, Bjarkø-Wettens Hovedsæde.

Anguley eller Önguley, nu Engels, med Kongsgaarden Steig, nu Stegen, i Hålogaland.

Dun eller Dyn, Døn=D, ogsaa kaldet Dynjarness-ey efter Dynjarnes, nu Dønnes, den nordligste Gaard paa Døn, laa længere mod Syd, i Hålogalands sydligste Deel. Rimeligviis er det denne, som forstaaes ved Plinius's Dumna, i hans Beskrivelse over de nordlige Egne af Europa. (Hist. nat. L. IV. c. 16).

Álast eller Álost, nu Alsten=D, sybligt i Hålogaland, ved Indløbet til Fjorden Vefsn.

Leka, nu Leks, udenfor Raumbalens Kyst.

Njardey, nu Nærø, en lille D udenfor Raumbalen, paa Nord-

Siden af Fjoldensfjorden, og ved et Sund, gjennem hvilket hele Hovedpassagen gik fra de sydligere Egne til Hålogaland. Njardey, som har sit Navn efter Njerd, var derfor i Oldtiden et vigtigt Søkongesæde.

Hitrar, i Nordmøresfylke, kaldtes den store D Hitteren i Fosens Fogderi, med tilhørende Smaa-Der. Vestenfor laa Smyl, Smølen, og nordenfor Frey ligeledes store Der.

Freidey eller Frædey, ligeledes i Nordmøresfylke, ved Indløbet til Thingbold-Fjorden; her laa Kongsgaarden Birkiströnd.

Vé-ey, en lille D i Romsdalsfjorden, hvor rimeligviis i de ældste Tider Hovedtemplet stod, thi Navnet betegner „Helligdoms-Den“ (af vé, Helligdom). Siden var her, før Moldes Opkomst, en lille Kjøbstad.

Borgund, en lille D i Søndmøresfylkes nordlige Deel, ganske tæt ved Nyrfi (nu Nørøys), hvor Alesund ligger. Her var ogsaa i ældre Tider en lille Kjøbstad, i hvis Sted Borgensund eller Alesund siden har reist sig. I Nærheden var Gizki, Gisto, Arnunga-Vettens Hovedsæde.

Had eller Höd (g. Haðar), nu Hareidland (egentl. Haðareidsland), saakaldet af et tversover Den gaaende Eid. Det er den største D paa Søndmøre. Paa dens sydsøstlige Hjørne er en lille Baag, Hjörungavágr.

Brimangrs-land, nu Bremangerland, i Firdafylke, lidt søndenfor Stadland; dens egentlige Navn synes at have været Smals. Her var Fjeldet Smalsarhorn, ogsaa kaldet Hjörnagli (Hornelen) yderst mod Vst. Her var og Herresædet Beröla, nu Berle.

Atley, strax nordenfor Indløbet til Dalsfjorden i Firdafylke.

Sölundir, de tre Sulend-Der, ved Indløbet til Sognefjorden. Efter dem kaldtes Vesterhavet Sölundarhaf.

Fenhringr, nu Aste, saaledes kaldet efter Kongsgaarden Askr, i Nordhørdeland, strax udenfor Björgvin.

Sotr, nu Sartor eller Storsøteren, lidt sydligere.

Storö og Njardarlög, nu Stord-Den og Lysnessøen eller Jarløen, i Søndhørdeland, to store Der nordenfor Indløbet til Bumlarfjörör eller Bømlfjorden. Paa Nord siden af Storö laa Kongsgaarden Fitjar, nu Fidje.

Buml i Søndhørdeland, nu Bøml-Den, efter hvilken Fjorden har sit Navn.

Karnt eller Körnt i Nygjasfylke, nu Karm-D, adskilles fra

Faßlandet ved Haugasund. Paa den nordøstlige Kant laa Kongsgaarden og Thingstedet Agvaldsnes, Ögvaldsnes eller Avaldsnes, nu Avelsnes.

Pruma, nu Throms, i Egdaßylke, adskilt ved Prumusund fra Vestlandet.

Njótarey og Tjúma i Vestfold (Nøtersø og Tjømsø) paa Vestfiden af Indløbet til Fold.

Hvalir, nu Hvaløerne, udenfor Svinasund i Borgarsyssa.

Orðöst og Þjörn, nu Droust og Tjørn, to store Der i Nánarke, mellem Lanefund og Høkefjorden.

Hising, nu Hisingen, mellem begge Arme af Got-Elven.

Af Halsøer og Eid kunne mærkes:

Alteid, mellem Kvænangerfjorden og Altenfjord.

Lyngseid mellem Lyngenfjord og Ulsefjord.

Salkteid, mellem Salkti (Saltenfjord) og Fold (Foldenfjord) i Hålogaland.

Eldueid, ogsaa simpelthen kaldet Eid, mellem Naumdølafylki og Prændalög; det kaldes nu Eldeidet eller Naumbalseidet, mellem Thronbhjemsfjord og Naumsfjords sydligste Arm Lyngenfjord.

Dragseid, det yderste af de tre Eid, som forbinde Halsøen Stadthland med Faßlandet.

Spangareid, det smale Eid, som forener Lindsnes-Halsøen (Lidandi) med Faßlandet, sydligst i Egdaßylke.

Þórsey, Velley og Yxney vare trende, nu landfaste, Halsøer allersydligst paa Vestfold; det er ubist, om de nogensinde have været virkelige Der. Þórsey i Skiringssal er Halsøen paa Syd siden af Viksfjorden, der gaar østlig ind fra Larviksfjorden. Velley og Yxney ere paa hver sin Side af Midfjorden i Sandeherred.

Jalund el. Jölund, nu Jølen ved Moss, paa Øst siden af Fold (Christiantassfjorden), i Borgarsyssa.

Óðinsey, nu Onssø, var rimeligvis i ældre Tider ganske omslydt.

Norges Kjøbstæder.

12. Kjøbstæderne i Norge fremstode eller tiltog ej, som i det sydlige Europa, derved, at Handelsmænd, Haandverkere og andre personlig frie, dog ej til Feudal=Adelen hørende Folk flyttede sammen i Byer og forenede sig i Communer, for bedre at kunne staa hverandre bi i Udøvelsen af de til deres Næringsvej hørende Syller, hvilkens Feudal=Adelens Anmasselser og Voldsomheder

ellers næsten vilde have gjort umulig. En saadan Tilstand forudsætter altid mere eller mindre en forudgaaende Erobring af Landet ved en mægtigere, men mindre talrig Folketjære, der fordeler Landdistricterne mellem sig, undertvingende eller fortrængende den ældre Befolkning, hvilken saaledes, naar den ej vil underkaste sig Livegenfskabet, enten maa flytte bort, eller forsvare sig i befæstede Byer. I Norge var der ingen saadan ældre, overhunden Befolkning, ingen saadan Deling i tvende Klasser med indbyrdes stridende Interesser, og som en Følge deraf heller ingen befæstede Byer, overhoved ikke andre Byer, end saadanne, som efterhaanden opstode derved at flere og flere Familier flyttede sammen paa Steder, der paa Grund af deres Beliggenhed eller af andre Aarsager bleve stadige eller sterkt besøgte Handels- eller Markedspladse, hvor inden- og udenlandske Kjøbmænd i Førstningen kun til visse Tider af Aaret, siden paa hvillensomhelst Tid, idetmindste om Sommeren, kunde komme sammen for at kjøbslaa, og forefinde idetmindste de allertarveligste Betingelser for et Ophold af flere Uger, f. Ex. Skaur, Boder, Røst eller noget lignende, omtrent som nutildags ved de store Fiskevær.

De fleste norske Byer, der nævnes i Sagaerne, have paa den Maade været til som Handels- eller Markeds-Pladse, eller Fiskelejer, længe førend de omtales i Historien. Der kan saaledes egentlig ej være Tale om nogen formelig Anlæggelse af denne eller hiin By ved denne eller hiin Konge, men kun om Ophjælpelsen, Forstjønnelsen og Reguleringen af et allerede forefundet Handels-Sted med sin Klynge af Huse. Saadanne Steder maae især søges dybt inde i Fjorde, hvis Opland var vel bebygget, eller ved Elve paa det Sted, hvor naturlige Hindringer nødte de fra Søen opsejlende Skibe til at standse. Da der ej er nogen Grund til at antage, at man ved Ophørelsen af Husene paa en saadan Handelsplads bar sig anderledes ad, end ellers paa Landet, uden forsaavidt som et indstrænket Terrain paa en smal Kyststrand under Fjeldfoden ofte maatte gjøre en sparsommere Benyttelse af Rummet nødvendig, kan man, naar man veed, hvilken uforholdsmæssig Mængde af enkelte Husebygninger blot en eneste Gaard indeholdt, letteligen forstaa, at igrunderen kun yderst faa Familier behøvede at flytte sammen paa en Handelsplads, for at give den Udseende af en By*). Saadanne forefundne By-Anlæg have da senere Konger, efter at Norge var samlet til et eneste Heelt, Vikin-

*) See Keyser, om Nordmændenes Boliger og daglige Syssler, fornemmelig S. 13—15.

gellbet ophørt og Handel og Søfart tryggere og mere udbredt, medens paa den anden Side Statsforfatningens og Regeringsformens større Udvikling gjorde et nøjere Tilsyn fra Kongemagtens Side nødvendigt, op hjulpet ved at meddele dem udvidede Handelsrettigheder, ved at forskjønne dem med Bygninger, fornemmelig Kongsgaarde og Kirker, og ved at ordne de spredte Huse i bestemte Gader og Grupper, saa at formelige Byer fremkom. Ved flere af disse Byer anlagdes siden Befæstninger (borgir eller hús).

13. Nordmændenes, eller overhoved den nordiske Stammes ældste Benævnelse paa Handelsplads synes at have været deels hjarkey (hirkrey, berkrey), deels kaupangr. Den første maa nærmest have været brugt om Handelsplads paa Der, hvor Handelen ej saameget dreves mellem Handelsmændene paa den ene og Landets Beboere paa den anden Side, som mellem de fra forskellige Ranter sammenkomne Handelsmænd selv. Kaupangr (egentl. Kjøb-fjord, af angr, en smal Fjord), synes derimod nærmest at have betegnet det Sted, hvor Handelsstribene plejede at lægge ind for at handle med Districtets Indbyggere. Siden bleve Navnene eenstybdige, eller rettere: Navnet hjarkey, hvis egentlige Betydning taber sig i den fjerneste Oldtid*), synes allerede tidligt at være gaaet af Brug undtagen i den ene Sammensætning „hjarkeyjar-rétr“, o: Kjøbstads-Net. Derimod finder man Navnet kaupangr ogsaa paa Handelsplads dybt inde i Landet, langt fra Kysten.

14. Den Deel af Norge, der efter al Rimelighed først bebyggedes, var Hålogaland, og af dette igjen Districtet Amd eller Ömd (see nedenfor § 32). Her finde vi og, nordenfor Thingstedet Prándarnes paa Håndøen, lige ved Indløbet til den store indre Fjord Waags-Fjorden, Den Bjarkey, hvis blotte Navn vidner om, at

*) Smidbertid maa dog vel den oprindelige Benævnelse kun have været hirk, eller hjark, uden Hensyn til Veliggenheden, og hjarkey kan ej have været brugt om noget andet Sted end en virkelig D. Da nu „Birk“ i Danmark bruges i Betydningen „særegt District“, ledes man heraf til at slutte, at Navnet hirk, hjarkey nærmest antyder „et afgrændset Sted“, „en afgrændset D“, og dette sigter igjen til Forholdene under den urolige Vikingetid, da man, for at kunne drive Handelen i Fred, maatte fredlyse den Plads, hvor Handels-Sammenkomsten holdtes. Muligviis har Pladsen været afstukket med Birkeviste. „Véey“ faar omtrent samme Betydning, Helligdoms-Den, den fredhelige D, ligesom „Wethbild“ i Tydsk betegner en Byes Enemerker.

den maa have været Handelsplads i hiin os ej længer bekendte Oldtid, da Hålogaland var den fornemste eller bedst beboede Deel af Norge.

I den sydlige Deel af Norge var der ligeledes i de ældste Tider en Handelsplads, som siden forglemtes eller ombyttedes med en anden. Dette var Skiringssal, om hvilken Hålogalændingen Ottar i Slutningen af det 9de Aarhundrede fortalte Kong Alfred i England. Skiringssal var egentlig Navnet paa et Hered i den sydvestligste Deel af Vestfold, det nuværende Thjøling Sogn, mellem Ubløbet af Elven Laagen og Sandesfjord, men Handelspladsens Sted gjenkjendes endnu af Navnet Raupang (kaupangr) paa en Gaard ved den foromtalte Viksfjord, der stærer sig ind mod Vest fra Larviksfjorden. I Nærheden af Raupang laa Kongegaarden Geirstadir, nu Gjerstad, hvor Halvdan Svartes ældre Halvbroder Olaf og dennes Søn Ragnvald boede. Skiringssal ophører at omtales som Kjøbstad fra den Tid, Tunsberg begynder at nævnes, først som Residens for Harald Haarfagres Morbroder og Stattholder i Viken, Guttorm Sigurdsøn, siden, og fornemmelig, som det Sted, hvorfra Harald Haarfagres Søn Bjørn Farmand, Underkonge paa Vestfold, drev sin Handel. Han boede paa det nærliggende Sæheimr, nu Søm eller Jarlsberg, og Tunsberg beskrives paa den Tid allerede som en meget besøgt Handelsplads, hvor der endog kom Handelskibe fra Sørland eller Nordtyskland. Rimeligviis har det været den samme Handel, der, begunstiget af Kongen paa Geirstad, dreves paa Raupang i Skiringssal, som siden med Kongesædet forflyttedes til Tunsberg ved Sæheim.

Omtrent samtidig med Tunsberg nævnes ogsaa Stafangr o: Stavanger, i Rygjafylke, men som ordentlig Kjøbstad forekommer den ej førend omtrent ved Midten af det 11te Aarhundrede.

I Vikingetiden omtales Brennørerne, der laa yderst i Mundingen af Gøt-Elven (i elfarskerjum) og neppe tilhørte Norge, som en af Handelsmænd og Vikinger meget besøgt Markedsplads. Snart ophøre de dog at nævnes, derimod omtales nu hyppigere Konungahella (Kongehelle) paa den norske, og Ljódhús (Lødbøse) paa den gøtiske Side af Elven. Rimeligviis er det Handelen fra Brennørerne, som siden trak sig til disse Steder, hvorfra hele Vester-gøtland og Alfheim forsynedes.

Som en Handelsplads nævnes allerede i det 10de Aarhundrede Bergen, Bjargvin, Björgvin eller Bergvin, (af bjarg eller berg, Berg, og vin, behagelig Plads) i Nordhordeland. Dens egentlige Optrin

skjldte den først R. Olaf Haraldson Tyrre, der indrettede den til en ordentlig Kjøbstad omtrent ved 1070.

I Strinden i Throndelagen, i Nærheden af Jarlesædet Hladir, deels under Bjerget Gladehammeren, deels paa den af Nidelven ved dens Udløb omslyngeede lille Halvø Nidarnes synes der ogsaa at have været Handelslejer. Paa det sidste Sted anlagte R. Olaf Tryggvesøn i Aaret 997 en ordentlig Kjøbstad, det bekjendte Nidaróss, der dog i den første Tid synes at have vedblevet at føre Rabnet Nidarnes; siden kaldtes den ogsaa ofte sletten kaupangr i Þróndheimi, hvorfor den nu blot benævnes Throndhjem. Underst inde i Beitstadsfjorden ved Udløbet af de Vasdrag, der kommer fra Snaasensvandet, i Sparbyggjafylke, laa allerede i Oldtiden og ligger endnu Handelspladsen Steinker (dat. Steinkerum), hvilken Jarlerne Erik og Svein, Hakons Søner, efter Olaf Tryggvesøns Fald søgte at gjøre til den fornemste Kjøbstad i Throndhjem, medens de lode Nidaros forfalde; imidlertid varede dette ej længere end til Olaf den Helliges Thronbestigelse; han ophjalp igjen Nidaros, medens Steinker sank ned til sin forrige Ubetydelighed.

Ved Sarpfossen, højere end til hvilken Skibene ej kunne gaa op i Glommen, anlagde R. Olaf den Hellige c. 1017 Kjøbstaden Borg, almindeligviis kaldet Sarpsborg, dog vel neppe uden at foresiende en tidligere Samling af Huse.

Underst ved den nuværende Christianiafjord, i Middelpunktet af de frugtbare Hereder Akrsherað og Folló, og paa det Sted, hvor Naumarikes Befolkning ad den letteste og korteste Vej kunde naa Søfysten, maa Oslo eller Aslo som Handelsted tidligt have fremstaaet. En ordentlig Kjøbstad blev anlagt her af R. Harald Sigurdson, haardraade, omtrent ved 1059.

Paa Hedemarken, ved Njøsens østlige Bred, nævnes fra Midten af det 12te Aarhundrede som en betydelig Kjøbstad det bekjendte Hamarr, Hamarkaupangr; den synes dog nærmest at have skjldet den der oprettede Bispestol sin Optrin.

I Landskabet Grænland forener den store Indsø Nonnsjór, nu Nordfó, næsten alle Vasdrag fra Thelemarken, og har sit Udløb i Grenmar (Skjensfjorden) gennem en kort Elv, der halvvejs opad er sejlbar, indtil Fosse standse Skibes videre Fremtrængen. I denne frugtbare, velbebyggede Egn (Hafund eller Höfund), maa en Kaupang tidlig have dannet sig i Nærheden af Fossen, og denne Kjøbstad, Skien, Skida eller Skidan (g. Skidunnar), der omtales allerførst

i Begyndelsen af det 13de Aarhundrede, maa rimeligviis have faaet sin egentlige Opløst efter Stiftelsen af Ronneløstret paa Gymsey, midt i Elven.

Noget tidligere end Skidan, uden, som det synes, derfor at være ældre, nævnes den førnævnte Kjøbstad paa Væy (nu Væy) i Raumsdalen, men den synes dog aldrig, ligesaa lidt som den vel omtrent samtidige Borgund paa Søndmør, at have naaet nogen syn-derlig Anseelse.

Omtrent af samme Bestaafenhed maa Kjøbstaden Lúsakaupangr eller slethen Kaupangr, nu Kopanger, i indre Sogn, have været. Den nævnes ej før end i Slutningen af det 12te Aarhundrede, da Kong Sværrer afbrændte den 1181; siden blev den vel igjen opbygget, og stod endnu i det fjortende Aarhundrede, men synes fra den Tid af mere og mere at have tabt sig; nu er den ej længer til.

Måsstrandir, nu Marstrand i Bohuslen, blev anlagt af K. Haakon Haakonsøn.

Foruden de omtalte Byer vare der og andre Handelspladse, som deels nævnes i Oldskrifterne, deels af de nuværende Stedsnavne kunne gjenkjendes som saadanne. Af disse kunne nævnes:

Vágir, nu Vaagen i Lofoten.

Hamarr litli, eller litli kaupangr, det nuværende Lillehammer, nævnes som Kjøbstad allerede først i det 13de Aarhundrede.

Bed Nidelvæns Udløb i Agder (Nidaröss i primumundum) var en Handelsplads, nu Arendal.

Freysey eller Fræsey, nu Frøssøen i Storrsjø i Fenteland, omtales før 1270.

Koparvik, nu Kopervik i eller ved Drammen, har rimeligviis været Udfibningssted og Havn for Dramselvæns Opland.

Kaupmannanes, nu Kopmandsnes, paa en af Eogen Elv dannet Halsø i det sydlige Sandsvæer paa Vestfold; her skulle i senere Tider især hollandske Kjøbmænd have indfundet sig for at handle med Lømmen. Det nævnes allerede i Midten af 14de Aarhundrede.

I Fenstad paa øvre Romerike, ligger en „Birkokaupang“, (Birkokaupangr), her har saaledes baade været Birk og Kaupang, rimeligviis i den ældste Tid, da Raumarike endnu havde sine egne Konger.

Steder ved Navn „Kaupangr“ findes og ved Glommen i Storelvedalen i Østerdalen, Hal i Hallingdal, og i Nærheden af Ebnæ i Rumbal, nordensfor det nuværende Kongsberg.

Som virkelige Kjøbstæder i Norge kunne vi altsaa omtrent ved Aar 1300 regne Nidaröss, Björgvin, Stafangr, Skidan, Tunsberg, Konungahella, Sarpsborg, Osló og Hamarr; som ubetydelige Véey, Borgund, Lúsakaupangr og Måsstrandir. Men ikke alle disse Stæder havde sin egen for Landdistrikterne adskilte Jurisdiction og dannede saaledes virkelige By-Communer. Af saadanne vare der kun fire, Nidaröss, Björgvin, Tunsberg og Osló; hver af dem havde sin egen Lagmand og sit eget Bything, og kaldtes derfor til Forskiel fra de øvrige *villæ forenses*. De øvrige stode under Landdistriktets Lagmand, og nøde vel heller ikke den Anseelse, som hine.

51. Efter Byløbene at domme vare Byerne i ældre Tider saavidt muligt anlagte efter samme Plan. Hovedgaderne (stræti) gik parallelt med Bryggerne (bryggjur), hvilte i fortløbende Række vare byggede ud i Vandet langsmed den Side af Havnen (vågr), der vendte mod Byen. Disse Hovedgader afbrødes i visse Afstande ved bredere Tvergader, kaldte Almindinger (almenningar), der saaledes dannede den aabneste og fornemste Communication mellem den øvre Deel af Byen og Bryggerne. Dog var der ogsaa i Stykkerne mellem to Almindinger mindre og smalere Gader eller Passager (veitr), for Fodgængere; og desforuden skulde man fra Bryggen kunne gaa gjennem ethvert Gaardsrum til Gaden paa den modsatte Side. Husene vare byggede med Gablerne mod Gaden og Bryggen; hver Gaard (gardr) indtog sædvanligvis et meget stort Rum, og vilde efter vort Talebrug siges at bestaa af flere Gaarde, alle med fælles Gaardsrum; man kunde derfor og sælge hele, halve, ja fjerdedeels Gaarde. Hver Gade, Alminding og Beit, ja hver Gaard havde sit eget Navn.

Om Byerne i Norge og Bilandene kan mærkes:

16. Nidaros, Norges Erkesæde (*metropolis*), blev, som ovenfor anført, anlagt af Olaf Tryggvesøn paa det saakaldte Nidarnes, ved Nidelvens Udløb, længst nede ved Elven; og kun efterhaanden, og det temmelig langsomt, udvidede Byen sig opad mod Syd og Vest. Olaf byggede ogsaa Byens første Kirke, Klemenskirken, dog kun af Træ; og nedenfor denne, men i Nærheden deraf, en Kongsgaard, begge lidt ovenfor Krókr (s. nedf.) mellem de yderste Dele af nubær. Strandgade eller Dronningensgade. Disse Bygninger forfaldt siden under Haakon Karls Sønner, men Olaf den Hellige opbyggede dem paany, begge af Steen, og gjenopreiste ligeledes det næsten tilintetgjorte By-Anlæg.

Hans Klemenekirke antoges hidtil urigtigen at være det med Domkirken sammenhængende, saakaldte Capitel. Efter Olaf den Helliges Fald blev siden en Trækirke opført paa dette Sted, hvor hans Lig et Aars Tid havde ligget begravet, en Sandmæle allersybligst ved Elven. I Stedet for Træ-Kirken opførte siden Olaf Kyrre en Steentirke, kaldet Christ- eller Trinitatis-Kirken; søndenfor denne, men maaske nær ved, havde allerede Harald Haardraade ladet opføre en stor og stærkt bygget Steentirke, kaldet Marietirken. Saaledes stode indtil Erkebiskop Dystein's Tid de tvende Kirker, Trinitatis-, og Maria-Kirken, ganske tæt ved Siden af hverandre. Erkebiskop Dystein lod baade Trinitatis- og Maria-Kirken nedrive og den sidste flytte til Elgeseter; i den første's Sted opførte han den berømte og prægtige Christkirke (paa-begyndt efter 1181); den udvidebdes siden under Erkebiskop Sigurd fra 1248 af ved Tilføjelse af den pragtfulde vestlige Deel, som nu ligger i Ruiner. Christkirken var Norges Metropolitankirke og Nidaros Stifts Kathedralkirke, hvor St. Olafs Lig opbevarebdes i et kostbart Skrin. Indgangen til dette Chor laa omtrent der hvor forhen Marietirkens Højalter stod. En anden Kirke, der ligeledes skulder Olaf sin Oprindelse, var Olafskirken; den paabegyndtes af Magnus den Gode og fuldførtes af Harald Haardraade paa et Sted, kaldet Saurhlið ikke langt fra Elven, hvor Olafs Lig havde staaet en Nat førend det bragtes hen til den forømtalte Sandmæle; dette Sted var dengang ovenfor Byen, men kom senere, efter dens Udvidelse, til at ligge midt i den. Olafskirken var Sognekirke, men synes senere hen, i det 14de Aarhundrede, at være bleven overladt Minoriterne eller Franciscanerne. Andre Kirker vare St. Gregoriikirke, nær ved Olafskirken, oprindeligt paabegyndt af Magnus den Gode, for at indrettes til Kongsgaard, men af Harald Haardraade fuldent og indrettet til Kirke; St. Margareta Kirke, opført paa det under R. Olaf Kyrre stiftede Gildes Bekøstning; her var Byens Vagtaarn; St. Martins Kirke, nedenfor denne; St. Mariæ Kirke, den nubærende Frue Kirke; Korskirken, i den nedre Deel af Byen; Allehelgenkirke og St. Benedict-Kirke, paa hver sin Side af Langgaden (langstræli); St. Petri Kirke, hvor alle Rets-Eder bleve aflagte; St. Johannis Kirke, St. Michaels Kirke, Apostlernes Kirke, St. Nikolai Kirke, St. Andrea Kirke; dertil kom Prædikebrødrenes eller Dominicanernes Kloster paa den anden Side af Almindingen lige overfor Kongsgaarden. Lige udfor Byen laa et Cluniacenserkloster paa Nidarhólmr eller Hólmr, nu Munkholm; og paa den

anden Side af Elven Bakte Nonnekloster og Elgeseter (Elgiset) Augustinerkloster, med den dertil flyttede Marielkirke, i Vest, (see § 30). Blandt Byens geistlige Stiftelser maa ogsaa Hospitalet regnes neml. Hospitalet ved Domkirken og tvende paa Slevoldene, vestenfor Byen. Blandt andre Bygninger er især Kongsgaarden mærkelig; den var opført af Magnus den Gode og Harald Haardraade, og laa søndenfor Christkirken, mellem denne og Elven, som her gjorde en Bøining; den kaldtes den nye Kongsgaard til Forskiel fra den ældre, eller Olaf den Helliges, som siden kaldtes Skulegaarden, og laa nedenfor Klemenstirke ved Krókr. Ogsaa vare Erkebispegaarden og Kors=Gildehuset eller Gildeskaalen ude mod Dren, betydelige Bygninger; i den sidste holdtes Bythinget.

Af andre Gaarde nævnes: Sigurd Svardages Gaard, nede i Byen, Bergsvein Pipa's Gaard, hvor nu Bergsvensveiten er, Skjælgin, Steingardr, Bássinn, Brattinn, Grjót, Stútsgardr, Krunkinn, Tannagarðr, Kvennaþórisgardr, Straumrinn, Hávardargardr, Strumpinn, Soprinn, den sidste nede i Byen, o. fl.

Bryggerne synes at have strakt sig langs Elven, fra den saakaldte Krókr eller Skipakrókr lidt ovenfor Bröttueyrar (see nedenfor) indtil ud for Kongsgaarden. Af Gader nævnes Dyre=Gaden (efra stræti), nu maaskee Prindsens Gade; Nedre=Gaden (nedra stræti), nu Munkegaden; Nordre=Gade (nyrdra stræti); Langgaden (langstræti), nu Søndre Gade, der strakte sig heelt op til Kongsgaarden; og Rjóbmandsgaden (kaupmannastræti) ved Bryggerne, den nuværende Strandgade. Kongens, Dronningens og Østre Gade varedeels Almindinger deels ubebyggede Steder ved Stranden. Desforuden nævnes Torvet. Ved Søen i N. D. laae Drene (eyrar), hvor Drethinget holdtes, et Thing, som egentlig kun var fælles for de 8 thronhjemste Fylker og sammenkaldtes ved en Konges Thronbestigelse for at Kongenavnet formeligt kunde blive ham til dømt; men hvor ogsaa Frostethinget kunde holdes. Paa Drene stode nogle Smedjer (smidjubúdir); ad Elven til bleve Drene brattere og kaldtes Bröttueyrar. Vestenfor Kongsgaarden, henimod den smale Hals, der forbinder Landningen med Fastlandet, laa Akrinn eller Kálfskinnsakrinn, nu Kalbsfjindsageren, hvor Erling Skafke faldt 1179; ved Siden af den, mellem det nuværende Torv og Hospitalet, en indhegnet Wei, kaldet Geilar, nu Geilann. Hiinsides Halsen, mellem denne og Sjøvigen, vare Iluvellir, ved Mølleaaen Ila, hvor

nu Forstaden Flen ligger; Skraaningen østenfor Elven lige overfor Byen kaldtes Bakkar, Basse, hvor nu Baklandet ligger; her laa det omtalte Konnekloster af Benedictiner=Ordenen. Fæstningsværker i eller strax ved Byen vare en Træborg eller Forstændning over den smale Hals ved Flen, en saakaldet Borg ude ved Drene, og et Kastel ved den Bro, der forbandt den sydlige Deel af Byen med Fastlandet. Alle disse Fæstningsværker indrettedes, og ødelagdes tildeels ogsaa, under Borgerkrigene. Noget længere fra Byen, paa de saakaldte Steenbjerger, anlagde Sværrer et Kastel, kaldet Sion, senere Sverrisborg.

Naar man sejlede til Nidaros udenifra Fjorden, og var kommen ind paa den egentlige Strindfjord, hindrede først den høje Gaularåss (Byaasen), hvis øverste Punkt kaldtes Grásteinn (Græskallen), Djet fra at see den østenfor liggende Vig, hvorved Byen laa, og Byen selv. Den østligste og yderste Gaard i Nes (Byneset) Sogn vestenfor Aasen, var Flaðki eller Flagðki (Flak); derpaa kom man forbi Folasótr og enkelte Pynter af Aasen, Hattarhamarr, Digrmúli, Gullhamarr og Hefring (nu Høvringen). Ligeoverfor Digermulen, paa Østfiden af Bisen og Byen, strakte Hladhamrar (Ladehamren) sig ud, ovenfor denne laa Jarle= og Kongsgaarden Hladir (Lade). Broen over Nid=Elven var i Oldtiden længere vestlig, end nu, omtrent lige nedensfor Kongsgaarden. Paa den modsatte Kant vare Sletterne Sprotavellir, fra hvilke man forbi Skellingarhella kom til Elgisetr eller Helgasetr Kloster, nu Elgesæter, lige ovenfor Christkirken og Kongsgaarden. Strax vestenfor Byen laa Steinbjörg, Steenbjergene, hvis Skraaning mod Byen paa det Sted, Vejen gik, kaldtes Feginsbrekka.

Gadernes Retning og Husenes Beliggenhed angaves almindeligviis ved Ordene „ud“, „op“ og „ned“; „ud“ betegnede Retningen mod Søen; „ned“ mod Elven og Bryggerne; „op“ mod Kirken og Kongsgaarden. Derfor kaldes ogsaa Franciscanernes Kloster i daglig Tale „ned hos Brødrene“, Dominicanernes derimod „op hos Brødrene“.

Nidaros Takmerker eller Grændser mellem Byens og Landets Territorium opgives saaledes: fra Folesoten over Aasen til en Furu ved Ravn Steinvæte; derfra til Gullingsaasen østenfor Barden, tværs over Myren til et Tjern ved Ravn Rødtjern eller Koltjern, derfra langs Aaen, der falder i Søen ved Idukklett, og derfra op

i Graastein (Graafallen), mellem Fladki (Flaf) og Klepstad, og derfra gennem Bjørnsfardet ud til Fladkamörk.

17. Bergen (Bjargvin, Björgvin, Bergvin, Björgyn, Bergyn, Bergin) var i lang Tid kun bebygget paa den østre Side af Vaagen, hvor nu den saakaldte Tydskby ligger, mellem Fæstningen og Waagsbunden. Den modsatte Side af Vaagen, der nu udgjør Byens fornemste Deel, var i Middelalderen uden egentlige By-Anlæg, og kaldtes Stranden (strönd). Som Byens tre Hoveddele kan man regne a) den egentlige By, mellem Sandbro (see nedenfor) og Waagsbunden; b) Stranden paa Nordnes, mellem Waagsbunden og Haakarlestranden (see nedenfor); c) Holmen (Hölmrinn), nu Holmen eller Communen, hvor Bergenhuus Fæstning ligger, forstørstedelen adskilt fra den egentlige By ved en sumpig Fordybning, kaldet Veisan.

Kirkerne i Bergen vare følgende: Christkirken, Bispebøms Kathedralkirke, allerede paabegyndt under Kong Olaf Kyrr, med den hellige Sunnivas Skrin. De hellige Apostlers Kirke, (postulakirkja) opført først af R. Haakon Haakonson som et Capel i selve Kongsgaarden, siden flyttet til den kongelige Urtehave (Grasgard), opbygget saare prægtigt og og indviet 1302; den var den fornemste af de 14 kongelige Capeller; ovenpaa i samme Bygning stal St. Játmunds Gildetue have været. Den lille Christkirke (lilla Kristskirkja) ogsaa kaldet Trinitatis Kirke, paa samme Kirtegaard som Domkirken. Dominikaner- eller Prædiker-Klostret med Kirke, ganske nær ved Christkirken, paa det saakaldte Kannikebjergs østlige Skraaning ned mod Veisan; i daglig Tale kaldte man dette Kloster út til brødra eller á ofan til brødra; endelig Vilhjalmskirkja. Alle de nu nævnte laae paa Holmen; til den lille Christkirke sogtede Personalet i Kongsgaarden og alle forøvrigt dertil hørende Personer. Dernæst efter deres Beliggenhed sydester indtil Waagsbunden; Olafskirkja á bökum (paa Bakkene) paa Skraaningen østenfor Sverresborg; Mariukirkja, nu Tydsketirken, Lafranzkirkja, Petrskirkja, Columbækirkja eller Steinkirkja, Nikuláskirkja, hvis Taarn var Bagtaarn; Marteins kirkja, Hallvardskirkja, til hvis Sogn Stomagerne i Waagsbunden hørte, og for hvis Dvarteer den dannede Nordgrændsen. De sidstnævnte 7 Kirker laae alle ved Øvregaden. I Waagsbunden laae: Mikjalskirkja, Ólafskirkja i vågsbotni, med et Minörít- eller Franciscaner-Kloster, almindeligen kaldet inn til brødra eller kortere at brødra; det er den nuværende Domkirke; de tvende, til een og samme Stiftelse hørende Kirker, Katharinakirken (Katri-

narskirkja) og Allehelgenskirken (allraheilagrakirkja,) hver med sit Hospital, hiin for Fruentimmer, denne for Mandfolk; de hørte begge blandt de 14 kongelige Capeller, og vare stiftede af Kong Haakon Haakonson, men kun Allehelgenskirken var opført af ham; Katharinakirken, hvortil han havde lagt Grunden ved Sandbro, opførtes af hans Søn Kong Magnus i Vaagsbunden, nær ved Katharinakirken; endelig Krosskirkja (nu Korskirken). Sydligt ved Álreksstadavatn (nu Lunggaardsvandet), laa St. Mariæ Nonnekloster af Cistercienser-Ordenen, almindeligviis kaldet Nunnusetr, nu Lunggaarden. Paa Stranden laae: Agátukirkja, St. Johannis Kloster for regulære Augustiner-Chorherrere, almindeligviis kaldet Jónskirkja, Klemetskirkja (nu Nykirken); og det rige St. Michaels Kloster af Benedictiner-, siden Birgittiner-Ordenen, almindeligviis kaldet Munkliði (Munkelið) eller Mikjalskirkja á Nordnesi, beliggende ude paa Nordnes, ligeoverfor Holmen. Foruden disse Kirker nævnes Jacobskirken paa Nordnes og endelig Margretetekirken sammesteds, opført, trods Geistlighedens Forbud og Bandsættelser, til Ære for den paa Nordnes 1301 brændte Kvinde, der udgav sig for Kong Erik Magnussons Datter og Thronarving til Skotland.

Af andre Bygninger mærkes: Kongsgaarden, opført af Olaf Kyrre, i den Deel af Byen, der kaldtes Holmen; Bergenhuus Fæstning indtager nu det hele Terrain, hvor Christkirkerne den gamle Kongsgaard m. m. stode; Bispegaarden ogsaa paa Holmen; St. Mariæ Gildehuus, hvor Lagthinget holdtes, og Borgin, eller Sverrisborg, paa en Høide lidt østenfor Kongsgaarden. Af egentlige Gader har Bergen i Middelalderen neppe haft flere end een Langgade, den øvre (langstræti efra), nu Øvregaden. Denne Gade var overflaaren af følgende Almindinger, nordensfra at regne: Marielirkens Alminding (Mariukirkju-almennigr), fra Marielirkens til Bryggerne; Búa-almennigr, Breida-almennigr, Nikuláskirkju-almennigr, Auta-almennigr, nu Betterleys-almindingen, og Hallvardskirkju-almennigr. I den sydlige Deel af Byen, ovenfor Halvardskirken, indmod Vaagsbunden, hvor Skomagerne (sútarar) boede, omtales et Sútarastræti (Skofstrædet); ved Martinskirken, hvor Skindernes og Guldsmedenes Qvarteer grændsebe sammen, nævnes i Oldskrifterne Skinnarustræti og Gullsmjðastræti. En Mængde af de enkelte Gaarde i Bergen nævnes, og flere af dem have endnu beholdt deres gamle Navn; saaledes langs

Bryggen sydefter: Gullskórin (Guldsfoen); Systragarðrinn (Systragaarden) i Mariakirkens Sogn; Englagarðr (Engelgaarden); Búa-garðr, ved Búa-almenningr; Bræðisgarðr (Bræðsagaarden); Einars-garðr, Sveinsgarðr, Gyltan, Járfjörðr eller Ásfjörðr (Jacobsfjorden), begge i Petri Kirke Sogn, Straumrinn ligesaa; Bellagarðr (Bellagaarden), Hólmadalrinn (Holmedalen), alle fra det næværende Dreggen til Bryggesporden; dernæst Kappinn (Kappen), Lepprinn (Leppen), Brattrinn (Bratten), Dramsúðin, Finngarðr (Finnegaarden), den sidste ved Auta-Almindingen. Andre Gaarde, som nævnes, ere Hildugarðrinn, Fatrinn, Bjarnagarðrinn eller Nýigarðrinn i Súta-rastræti, Grissinn i Gullsmiðastræti i St. Martins Sogn, Knaus-inn, Oddsgarðrinn, Grasgarðrinn, Gálgrinn, Askapingsgarðrinn, ogsaa i Mariakirkens Sogn, Skidagarðr i St. Martins Sogn, ved Siden af Grisen, Kauninn i Skinnarastræti, St. Martins Sogn, Skastinn, hvoraf en Deel kaldet Dúfuhús, Kringlan i Petriskirkjusókn, der grændsefede til det nordenfor liggende Marie-kirkens Sogn; Skeggrinn, ved Bryggen, Skallagarðr, Slæpalangrinn, Kárin, Arnagarðrinn ved Søen, Heinreksgarðr, Dróttningar-garðr, Bræðragarðr, Mikligarðr, Bøtagarðr, Brynjúlfsgarðr, der synes at have ligget yderst mod Nord, ved Bryggen; Klokkarag-arðr, der synes at have ligget nordligst paa Dvregade; garðr Sigriðar Sætu, omtrent midt i Byen. Paa Stranden laa Audun-argarðr, der engang tilhørte den bekjendte Sribent Hr. Hauk Er-lendsøn; Erkebispens Gaard o. fl. Overhovedet vare de største og smukkeste Gaarde, hvor fornemme Folk boede, nede ved Bryggerne; i den øvre Gade boede blot Haandværkere og Kræmmere. En Badstue, kaldet Bergsbadstofa, nævnes i Martins Kirkesogn, lidt oppe i Bakkerne.

Af Brygger nævnes Kongsbryggen (Konungsbryggja), udenfor Kongsgaarden, Biskupsbryggja udenfor Bispegaarden, Fau-skabryggja i Waagsbunden, Munkabryggja paa Nordnes; de egentlige Hoved-Brygger vare den nu saakaldte Tydsktebrygge, fra Kongens Have til Drene (eyrar) i Waagsbunden. Kongens Have indtog den sydlige Skraaning af Holmen søndenfor Kongsgaarden, og ad-skiltes ved den omtalte sumpige Fordybning (veisan) fra Byen. Nærmest Waagen laa Frugthaven (eplagarðr), længere inde Urtehaven (grasgarðr), hvor Apostelkirken stod, og hvorfra der til Dvregaden førte en Bro over veisan kaldet Sandbrú; etsteds kaldes den sandbrú lilla, og maa man, hvis denne Benævnelser ej er løst henkastet,

tænke sig den større Sandbro at have været den Deel af Bryggen, som upaatsvibelig har strakt sig over Veisan nede ved Stranden til Kongens Frugthave. En anden Træbro eller Træbrølægning førte over en sumpig Strækning nær Allehelgenskirken inderst i Waagsbunden (brú við allraheil. kirkju). — Byen var inddeelt i Fjerdinge.

Byens Omgivelser vare følgende: i Nordvest Den Fenhringr, nu Afsøen, forbi hvilken man sejlede ind, paa Østfiden, naar man kom nordenfra, paa Sydøstfiden, naar man kom vesten- og søndenfra. Sydøstlig paa Afsøen er den lille, af et Par Der indelukkede Waag Flóruvágur (Fløvebaag), bekiendt af Slaget mellem Sværrer og Vestfjeggerne 1194; ligeoverfor, paa Fastlandet, laa Hvarfsnes, nu Hvarven, hvor det store indre Bassin, den saakaldte Byfjord, begynder; ovenfor Hvarfsnes er Fjeldet Lögðarhorn (Høderhorn) hvor Byen havde sin Bute og Bagttaarn. Lidt indenfor Hvarfsnes er Grasdalsvágur, der gaar ind til Grasdalur, (Grasdal); endnu længer inde, ved Begyndelsen af den nu saakaldte Puddefjord, Laxavágur (Laxebaag); her gaar Fjorden temmelig langt ind mod Sydøst, indtil den, gennem et smalt Sund (Straumrinn) staar i Forbindelse med en indre Waag i Øst, Álreksstadavágur (Store Lunggaardsbandet), der igjen staar i Forbindelse med et nordenfør liggende lille Bassin, nu kaldet lille Lunggaardsbandet. Fra dette er der mod Nord til Waagsbunden kun et smalt Eid, og den ligeledes fra Byfjorden mod Sydøst indgaaende Waag danner paa den Maade tilligemed Puddefjorden en blot ved dette Eid med Fastlandet sammenhængende Halvø, hvis nordlige Deel kaldtes Nordnes, og dets øverste Strand Hákarlaströnd. Den sydlige Deel af Halvøen kaldtes Sunnes (Sydnes). Sletterne længere inde paa Nordnes, nærmere Waagsbunden, kaldtes efter det der beliggende St. Johannis Kloster Jónsvoldene, Jónsvellir (nu Engen). Mellem Nordnes og Holmen paa den ene Side, og det nordøstenfor liggende Hegrænes paa den anden, gaar den forðum saakaldte Hegrævik, nu Sandvigen, ind, optagende to Elve, den store Sandvigsels, nærmest Hegrænes, og en mindre, den nu saakaldte lille Sandvigsels, i ældre Tider Gunnhildar-á. Den nederste Deel af Dalstrøget, hvori denne løb, kaldtes Mylnudalur efter de der staaende Møller; længer op mod Fløjsfjeldet laa den lille Vápnadalr. I hiin Tid laa Töluholmr, nu Christiansholm, og sydvestligt for denne var, ved Sverresborg, den lille Töluvik (Studevigen). Ved Álreksstadavatn laa Kongegaarden Álreksstaðir,

nu Karstad, og mellem denne og Byen faldt en Elv ud, (Fløen=Elven) over hvilken en Bro førte, ved Navn Krossbrú. Strækningen ovenfor Nicolaskirke under Fløisfjeldet til henimod Sandvigen kaldtes Kopr.

I Bergen blev almindeligvis Retningen udefter Baagen kaldet „Nord“ eller „ud“; ombendt indfater Baagen „Syd“ eller „ind“; Østover, mod Fjeldet, „op“ og vestover, mod Søen, „ned“.

Bergens Takmerker angives i Byloven af 1276 saaledes; Gunnhildará (Lille Sandvigselv) danner den nordlige Grændse, derfra til Warden oppe paa Fjeldet i Vápnadalr (Warden paa Fløisfjeldet), derfra sydefter, norden (o: nordøsten) for Breidamyri, en Myrstrækning ovenfor Fløisfjeldet, og op i Álreksstadavatn (Svartediget), derfra til Krossbrú, derfra til Strømmen (mellem Store Lunggaardssvand og Puddeffjorden), og hele Sydnes og Nordnes (o: hele Halsøen), og hvad der af Fjorden ligger indenfor den rette Synsline mellem Nordnes og Gunnhildará.

18. Stavanger (Stafangr) var, som en af de Stæder, der intet eget Lagthing besad, neppe af den Betydning, som de fire fornemste Stæder, og det var sandsynligvis mest som Bispepresidents, at den i Middelalderen spillede nogen egentlig Rolle. Heller ikke finder man i Diplomer eller Love dens Gaarde eller Gader synderligt omtalte. Byen selv, eller dens Grund, tilhørte ifølge Gavebrev af Kong Magnus Erlingsøn, bekræftet af K. Haakon Haakonsøn, Kathedralkirken eller dens Patron St. Svithuns Helligdom. Dens Beliggenhed var da, som nu, om en Baag, der gaar ind fra det Sund, der adskiller den i Bufflefjord (Bóknaarfjörðr) beliggende D Hundvaka fra Fastlandet. Af Kirker i Stavanger nævnes den endnu staaende Cathedral, St. Svithuns Kirke, St. Mariæ Kirke, St. Martins Kirke, (Marteinskirkja) Allehelgenskirke (Allraheilagrakirkja); St. Petri Kirke, (Petrskirkja) med Hospital, og St. Olafs Kirke. Der var i Stavanger en Kongsgaard og en Bispegaard. Ogsaa omtales Gaardene Brattrinn og Krikrinn. Indsejlingen til Stavanger skete mellem Tungunes, nu Lungenes, den yderste Spids af den Halsø, der dannes af Havet i Vest, Bufflefjorden og Gandsffjorden i Øst, og den nordensfor liggende Fjardbyrja (nu Fjeldø), hvoraf dette Sund kaldtes Fjardbyrjusund; derpaa indenom Brúa (Bro) og endelig forbi Hundvaka (Hundbaagø) ind i Stavangers indre Baag.

19. Skien, Skída, (g. Skiðu) el. Skíðan (g. Skíðunnar) nævnes ikke synderligt i Oldskrifterne. Der udsørgtes derfra, som nu, Bryne=

stene (harðsteinar, harðsteinagrjót) fra Eidsborg i Thelemarken. Af Kirker nævnes kun een i Byen selv, St. Mariæ Kirke; men strax søndenfor Byen, paa en af Elven omslynget D, Gymsey, laa det rige Benedictiner-Nonnekloster, Gymseyjar klaustr, med et Capel, og til dette hørte desuden en Kirke, Hakasteins kirkja, længer i Vest paa Syd siden af Elven, hvor nu Hagestens=Færet er beliggende. Ikke langt nordenfor Byen laa Gerpens Kirke (Gerpinar kirkja), og i Øst Høvdingsgaarden Bratsberg, ligeledes med et Capel. Af Gaarde nævnes kun Gestgardrinn, Hoginn og et Sted kaldet Sundin (á Sundunum) samt Prestegaarden Lundr og den nordligste Gaard Hlið. Som Takmerker nævnes Strækningen sydefter langs med Bjerget (Brekkeberget) til Meginbekkr (Kverndals=Becken?) saa langt som Hliðs Grændser gaae, vestover til Grændsestjället mod Gaardene Folkheimr (Falkum) og til Fartangen samt midt i Farvandet. Stedet, hvor Klofret havde sit Nøst, synes at have været kaldet Naustaberg, i Fossen her ovenfor faldt godt Larefisse.

20. Tønsberg (Túnsberg), var en *villa forensis* og nævnes hyppigt. Dens Beliggenhed var, som nu, ved Foden af Slotsberget (bergit), paa den østre Side af det indre Bassin af Tønsbergfjorden, ligeoverfor Njótarey (Nøters), der kun ved en smal, tildeels usejlbær, Canal (den saakaldte Pir, i Fortiden Skeljasteins-sund), stod i Forbindelse med Foldin eller den ydre Deel af Christianiafjorden. Tønsberg var i Middellalderen langt anseeligere end nu. Den havde følgende Kirker: St. Laurentii Kirke (Lafranz kirkja) i den nordlige Deel af Byen, med et Hospital, i dens Taarn hang Stormkloffen; St. Mariæ Kirke, der endnu er tilbage; St. Thomas Kirke, St. Petri Kirke, St. Stephans og Georgs Kirke med Hospital, et af de 14 kgl. Capeller, sydligt eller rettere udenfor Byen; fremdeles et Minorit= eller Franciscaner=Kloster med Kirke i den sydlige Deel af Byen; St. Olafs Kirke og Kloster (Olafskirkja) for Munke af Præmonstratenser=Ordenen, ogsaa sydligt i Byen, nærved Bryggerne. Paa Slotsberget laa St. Michaels Kirke, i Førstningen et Præmonstratenser=Kloster, men siden det 3die af de 14 kongelige Capeller. Paa det fritstaaende Slotsberg lige over Byen paa Nord siden var der allerede i det 12te Aarhundrede en Borg og Kasteller hvilkte Befæstninger Haakon Haakonsøn udbødte, idet han byggede det saakaldte Gautakastali over Danakleif, Dpgangen til Bjerget, og lod hele Bjerget omgive med

en Mur. Fra denne Tid af synes Befæstningen at have faaet Navnet Tunsberghus, her residerede Fehirderen som Commandant. Ogsaa byggede R. Haakon i Byen en Kongsgaard, i Nærheden af St. Laurentii Kirke. Lunsberg synes kun at have haft en eneste Hovedgade, foruden Bryggerne, der strakte sig fra Kongsgaarden til Olafsklosteret, og af hvilke den sydligste kaldtes farbryggja eller farkarlsbryggja. I Midten af Hovedgaden var Torvet med et Kors; desforuden flere Almindinger eller Tvergader. Af Gaarde nævnes Bårdargarðr øverst ved St. Laurentii Kirke, Ámundargarðr i den midtre Deel af Byen, derforuden Gautagarðr i Mariekirkens Sogn, Raudhelda i Peterskirkens Sogn, Askellinn, Brattrinn, Jónsgarðr i Mariekirkens Sogn, Sappinn, Presthuse ne, Bræðragarðr, og maastee Jökulsgarðr. Nordlig udenfor Byen stode Smedehoderne (smidjubúdir), og paa den nu saakaldte Mølle-Haug strax østenfor Byen var det gamle Haugar, hvor Haugaping for Vestfold holdtes. Lige i Sydøst for Byen laa Gaarden Gunnarsbær (nu Gunnersby), og sydligt for denne Skeljasteinn, i daglig Tale kaldet Steinninn, nu Steen, ved det smale Sund, Skeljasteinssund eller Skeljasteinsgrunnr, nu Piren, som Kong Haakon Haakonsøn lod udgrave. Paa den anden Side, paa Njótarey, ligeoverfor Byen, laa den Oslo Bispestol beneficerede Gaard Teigar (nu Teje) med en Bispegaard. Nordenfor Slotsberget var den lave Nas Fróðaáss med den saakaldte Fróðakelda, nu Kjelde. Endnu længer i Nordvest laa Gaden Sæheimr, nu Søm eller Jarlsberg. Fra Foldin sejlede man ind til Lunsberg enten forbi Jarlsey, nu Jersø, eller mellem Húsey og Féey (Føyen), eller gjennem Hundesund mellem Féey og Njótarey.

Som Lunsbergs Tafmerker angives i Byloben af 1276: over til Hrafnaberg (nu Ramberg paa Røters), vestenfor Teige) og Smjörberg paa den anden Side af Fjorden; derfra op til Fróðakelda, og derfra (over Fróðaáss) heelt op i Sýrubekkr, maastee den Bæk, der kommer fra Slagn og falder ud nordøstenfor Byen; langs ud med denne og ovenom Gunnarsbær ud om Steinninn og saa nordesten om Teigar og til Farkarlsbryggja.

21. Konghelle (Konungahella), nu Kongelf i Bohuslen, men noget vestligere end den nuværende By. Denne ældgamle By naaede sin største Velstand under Kong Sigurd Jorsalafarer, men tabte sig efterat Bønderne havde herjet den 1135. Den laa paa Nord siden af den nordlige eller vestlige Arm af Gøt-Elven. Paa dens vestre Side laa et af Kong Sigurd Jor-

salafarer opført Kastel (Kastali), med Kongsgaard, Kirke og senere et Augustiner-Kloster (Kastala klaustr). Af Kirker i Byen nævnes St. Mariæ Kirke, St. Nicolai Kirke og et Minorit- eller Franciscaner-Kloster med Kirke. Paa en Holme i Elven Ragnhildarholmr, nu Rangleholmen, byggede Kong Haakon Haakonson en Fæstning, hvor Statsfanger ofte hensattes. Siden anlagde Kong Haakon V paa en noget østligere liggende Ø den stærke Fæstning Bagahús, Bahus eller Bohus Slot, efter hvilket hele Lenet fik sit Navn. Af Gaarde i Byen nævnes Bispegaarden og Baggagarðr. Ovenfor Byen laa en Aas, kaldet Bratsåss nu Brataasen, og nordensfor denne, i Rimalanda Sogn, Gaarden Sólberg eller Sólbjörg, og i Nærheden af denne Skurhagi eller Skyrvågr. Omtrent lige overfor Kastellet laa en Ø i Elven, Gulley, Gulløen, der nu er landfast med Hisingen.

22. Sarpsborg, eller Borg, laa paa Nord siden af Fosjen Sarpr, paa en i Glommens østlige Arm fremstikkende Pynt (Gamlebyens og Helgebys Mark) østligt for Gleng og Borregaard. Denne Tomt lod Olaf den Hellige afgjerde ved en Jordbold og Grav, og begyndte nu indenfor Bolden en Kongsgaard og St. Mariæ-Kirke. Synderlig stor synes Sarpsborg aldrig at have været. Af Kirker omtales Mariikirken endnu i Begyndelsen af det 13de Aarhundrede, men ved Aar 1400 nævnes kun St. Olafs Kirke og St. Nicolai Kirke. Af Gaarde nævnes Raudkopsgarðr og Júlsgarðr, begge liggende nordvestensfor Olafskirken; Muurmestergaarden (núrameistaragarðrinn) i Nærheden af Borgararmrinn, saa kaldtes enten en Deel af Befæstningen eller maasteer og den til Gleng indgaaende Viig; Prestgarðrinn, Syðrigarðrinn, Vestrigarðrinn, Sandsgarðr og Plátrinn. Vestensfor Byen kaldtes Bymarken Borgargerði (nu Borregaard), der var inddeelt i Lyfter, af hvilken Petrslykkja nævnes; længere mod Nord kaldtes Egnen nede ved Vigen Hlægjandi (Gleng). Paa Marietikkegaarden i Sarpsborg holdtes Borgarthinget. Sarpsborg afbrændtes af de Svenske 1567, og gjenreistes ej før 1839.

23. Oslo (Oslo eller Asló) laa inderst inde ved Osloarfjörðr, paa Sletten mellem den fra Tøjen (Töðvin) kommende Bæk (Töðvinarbekkr) og den nu saakaldte Loen-Elv. Oprindelsen af Navnet er uvis; den sidste Deel, Ló, betegner en lav Kyststrækning, men den første Deel har hidtil ej kunnet forklares. Den særdeles velbyggede By havde følgende Kirker: St. Halvards Kirke

(Hallvardskirkja), Kathedralkirken i Bispedømmet, tæt søndenfor den nuværende Bispegaard; her opbevaredes St. Halvarde Lig i et prægtigt Skrin; St. Mariakirken, den anden i Ordenen af de 14 kongelige Capeller, paa den saakaldt Dre, nærved Kongsgaarden i den ydre Deel af Byen, og nærmere Elven; St. Clemens Kirke (Klemetskirkja), St. Nicolai Kirke (Nikulásskirkja), nær ved den over Elven førende Geitabrú (Gedebroen), paa den nordlige Side af den derfra førende Eyra- eller Eystra-stræti; den flyttedes siden til Válkaberg (Aaleberg); St. Laurentii Kirke (Lafranzkirkja) med Hospital; Hellig Kors's Kirke (Krosskirkja); et Benedictiner-Monnekloster (Nunnusetr) paa Leret, omtrent hvor den nuværende Prestegaard er; Prædiker- eller Dominikaner-Klostret, den nuværende Bispegaard, med St. Olafs Kirke, nær ved Domkirken; og Minorit- eller Franciscaner-Klosteret med Kirke, den nuværende Oslo Kirke, udenfor den egentlige By, hiinsides Broen, paa det Strøg, som man kaldte Lykkerne (Lykkjur). Afmærkelige Bygninger maa nævnes Kongsgaarden paa Dren, nærved Mariakirken og Elven; Bispegaarden med et Castel og Chorsbrødre-Gaarden, begge nærved St. Halvarde Kirke, Lagmandsgaarden, Raadhuset, et Par Gildehuse o. fl. Af private Gaarde nævnes: Þórelfugarðr, Digrbeinninn, Skarthællinn, Digri-skytningrinn, Gyridargarðr, Þorláksgarðr, Haraldsgarðr, Steinbjarnargarðr, Jónsgarðr, Skinheimrinn, Saxagarðr (nu Saregaard), Þórugarðr, Viðarsgarðr i N. O., Gamalsgarðr, Marteinsgarðr ved Korskirken, Olbærnagarðr, Flugubytinn ved Geitabrú, Kyrningrinn, Hjalparagarðr, Augat (i Auganu), Kærungrinn, Ágátan (i Ágátunni), Spakrinn, Snaudrinn, Brandsgarðr, Slupprinn, begge i den nordøstlige Deel; Pausinn, Smidsgarðr, Gullinn, Kisinn (nu Matriful-Løbenummer 462 og 463), Tapprinn, Skaddrinn, Hergilsgarðr, Knútsgarðr, Hestskórinn, Skankinn. Af Gader nævnes Eyra-stræti, der synes at have været Byens Hovedgade, afdeelt ved Tvergaden Biskups-almemmingr, der gik forbi Bispegaarden (omtrent den nuværende Strandgade), i to Hoveddele, af hvilke den nordlige synes at være kaldet vestra stræti, den sydlige eystra stræti. Af andre Almindninger nævnes Klemets-almemmingr. Som Forstæder kan man ansee Lykkjur (austr á Lykkjum), mellem Elven og Eikaberg; Leiran (nu Leret) i den nordlige Deel af Byen, Martustokkar eller Mørtustokkar, (nu Galgeberget), og Válkaberg, Vákaberg eller Ákaberg (nu Aaleberg), hvor Kong Haakon Haakonson opførte

en Borg, og hvorhen han flyttede Nicolaskirken. Bryggerne strakte sig fra Biskops-Almindingen til Elvens Udlob. Længere hen under Eikaberg, hvor nu det saakaldte Alunverk ligger, var et Landingssted, kaldet Prælaberg. Dalen længer oppe ved Elven kaldtes Kverndalrinn, hvor ogsaa flere Huse laae; her førte som nu en Bro over Elven, (brú við Ryginarberg) ved den nuværende Gaard Rberner, og man kom derfra op ad Ryginarberg (Ryenbergene), Egebergs østlige Fortsættelse. Ved Nonneklosteret gik en lille Bæk Nunnubekkrinn eller bekkinn á Mørtustokkum, der kom fra Hofin (nu Hovin), hvor der var et Hospital; længere nordvest hiiisfdes Leiran, kom en Bæk fra Tadvin (Tödyn, Tøjen), og dannede Byens Grændse. Endnu længer i Vest faldt den store Frysja (Akers-Elven) ud i Bugten, og her begynder den flade Strækning Akrshagi (hvor Christiania nu ligger), fra hvilken igjen den hjergrige Punt Akrsnes strakte sig ud, lige overfor Prælaberg. Den derved indsluttede lille Vig, nu Bjørvigen, kaldtes Bjårvågr eller sletten Vågr, og i den laa lige ud for Frysjas Munding, Den Snælda (hvor nu Kranen staar). Søen gik forresten i den ældre Tid langt højere op, især i den nordre Deel af Baagen. Paa det højeste Punkt af Akrsnes anlagdes i Slutningen af det 13de Aarhundrede Borgen Akrshús eller Akrshorg (nu Akershuus). Akrsnes og Akrshagi havde sit Navn af Gaarden Akr, til hvilken de hørte, og hvor Fylkestirken Akrs kirkja (Akers Kirke) laa. Nebenfor den, ved nuværende nedre Fos, laa den nederste Bro, man i Middelalderen havde over Elven (Frysjubrú). Stranden paa den anden Side af Akrsnes (nu Lyveholmen og Pehervigen), kaldtes Gyljandi. Lige overfor Akrsnes laa Höfudey (Hovedøen) med et rigt Cistercienser-Kloster.

Retningen i Oslo regnedes saaledes, at hvad der egentlig er Syd, kaldes Øst; det hed saaledes at Lykkerne under Egeberg laa i Øst (austr á lykkjum), og følgelig Leret i Vest, Mørtustokkar i Nord og Baagen i Syd.

Oslos Landmerker angives saaledes i Byloven af 1276: Tödvinarbekkr (Tøjenbækken) danner den nordlige Grændse; fra Bækken (=: Bækkens Udlob) til den nordlige (det vil efter det nysforegaende sige „vestlige“) Rant af Våkaberg eller Våkaberg (Aaseberg, hvor det nye Bødsfængsel staar); derfra til Bækken paa Mørtustokkar (Hovinbækken under Galgeberget), og i Grinden paa Válin (Baaler); derfra til Krossbrékka (Kors-Brinken) som gaar opad Eikaberg,

derfra udesten til den nederste Eikabergskloif, derfra ud paa Baagen lige ud for Akrsnes og tilbage i Tödvinarbekkr. I en anden Afskrift udtrykkes det samme saaledes: Tödvinarbekkr (Løjenbækken) danner Nordgrændsen, derfra nordensfor Nonneklosteret og op til Mörtustokkar, derfra til Grinden paa Válin, og over under Eikaberg og ud til Þrælaberg eller Þrælaborg og midtjords mellem Hovedøen og Afrshage.

24. Hammer (Hamarr, Hamarkaupangr, Biskupshamarr, Hamarr mikli) var neppe saa betydelig som det heder i den bekjendte Beskrivelse over den (Thaarups Magazin 2 B. S. 207 fgg) fra det 16de Aarhundrede; en Beskrivelse, der indeholder flere sjensynlige Overdrivelser. Hammer stødte ene Bispestolen og Geistligheden sin Opløst. Den laa, hvor nu Gaarden Store Hammer er beliggende i Bangs Sogn eller Ríðabú paa Hedemarken, men skal i Middelalderen have strakt sig langt videre paa begge Kanter, det heder indtil Furuberget i Nord, derfra østlig henimod Gaarden Mlang, derfra til Flagstabbro, og langs Flagstad-Elven indtil Aspholmen og Kyholmen. Her stod en stor og smuk Kathedraalkirke (Christkirken), af hvilken der endnu findes Ruiner; af andre Kirker nævnes Hellig Korsens Kirke (Krosskirkja) ved Grønne-Gade, St. Georgii Kirke (af Træ), St. Olafs Kirke og Kloster, maaskee af Dominicanernes Orden, og et saakaldet St. Antonii Kloster, af hvilke man dog kun kjender det blotte Navn. Af Bygninger nævnes Kongsgaarden, som siden befæstedes og fik et højt Taarn; det kaldes siden Hamarshús (Hammershuus), Bispegaard, Raadhuset, Chorsbrødrenes Huus o. s. v. Af Gader nævnes Grønne-Gade, Kloster-Stræde og Bispe-Stræde. Syeselmanden residerede i Kongsgaarden, i Staden boede desuden Lagmanden for Oplandene i det 14de, 15de og 16de Aarhundrede. Pesten i 1349 og Nedlæggelsen af Bispestolen i 1537 vare Hammers haardeste Stød; da Byen siden afbrændtes af de Svenske 1567, rejste den sig ikke mere.

25. Om Smaabyerne Véey, Borgund, Lúsakaupangr og Måsstrandir er ej meget at sige. Véey havde to Kirker, Peters- og Marie-Kirken, af hvilken den sidste maaskee var Fylkeskirke for Romsdalen og rimeligvis stod i det gamle Fylkestempels Plads; desforuden havde den en Kongsgaard. Borgund havde idetmindste tre Kirker, Christkirken, Peterskirken og Mathiaskirken. Den laae paa den lille Borgund-D ved Siden af Rørø (Nyrå)

paa Søndmør, og dertil har vel ogsaa efter almindelig Talebrug alle de byartede Bebyggelser været regnede, som siden kaldtes Borgenfund, nu Malesund, saaat Byen paa en vis Maade kan siges at have holdt sig indtil vore Dage. Lúsakaupangr eller Kaupangr i Jndre Sogn synes aldrig at have havt mere end een Kirke, og nævnes i det 14de Aarhundrede ej længer som Kjøbstad. Om Måsstrandir (Marstrand), beliggende paa nogle smaa Der søndenfor Þjörn i Elvessysel savnes nøiagtige Efterretninger; den havde et Minorit= eller Franciscaner=Kloster.

26. I Norges Bilande nævnes ingen anden egentlig By end Kirkjuvágr, (nu Kirkevall) paa Ortnørerne. Denne By skylder rimeligviis især Jarlen Ragnvald Kale og Bispesædets Flytning herhen sin Opkomst. Tidligere var Jarlernes Residens og Bispesæde med Kathedralkirke (Christkirken) i Birgisherød (nu Birsay) paa den nordvestlige Kant af Den Hrossey (Mainland), og sandsynligviis var der vel paa dette Sted ogsaa en Art af By. Men i Aaret 1137 grundlagde Ragnvald Kale i Kirkebaag den herlige St. Magnus-Kirke, som endnu staar der; Bispesædet flyttedes hid, og Jarlerne toge her deres Hovedresidens; fra denne Tid af kan man ansee Kirkebaag som en By; forhen var den vel neppe andet end en større Gaard med en bekvem Havn, hvor en Kirke stod, og hvor Jarlerne undertiden boede. Kirkebaag ligger inderst i en lille, fra Nord mod Syd indgaaende Bugt, paa det smaleste Sted af Den Hrossey, hvis tvende Hoveddele her forbindes af det flade, kun en halv Fjerdingvej brede Eld Skalpeid (nu Scalpa). Foruden Kathedralkirken, St. Magnus-Kirke, omtales og en St. Olafs Kirke inderst i Baagen. Af Bygninger nævnes Jarlegaarden og den prægtige Bispegaard, hvoraf endnu Ruiner findes. Som Udhavn for Kirkebaag nævnes paa Nordsiden Elliduvik (nu Elwid) en Vig i Den Gjalpandisey (Shapinsay), der ligger ved Jndløbet til Kirkebaag, og paa den anden Kant Knarrarstaðir (nu Knarstoun) paa Syd siden af Skalpeidet.

Paa Hjalmland var der rimeligviis en bymæssig Husesamling ved Bugten, som gaar ind i Nærheden af Þingavöllr (nu Thingwall), hvor Vernes Lagthing holdtes, hvor den fornemste Kirke stod, og hvor Erkebegnen og Lagmanden boede. Endnu er her etflags By, ved Navn Scalloway, og rimeligviis har Stedets ældre Navn, hvilket hidtil ej i Diplomer har kunnet gjenfindes, været Skálavágr eller Skálavegr.

Paa Færøerne har rimeligviis en lignende Bebyggelse allerede i gamle Tider været paa Þórshöfn (Thorshavn) ligeledes Hoved-Thingsted, beliggende østligt paa Straumsey (Strømø).

Befæstninger.

27. Af ordentlige Befæstninger eller Borge havde Norge ej mange — de fleste ere allerede i det Foregaaende omtalte — og de skyldte forstørstedelen Thronkrigene sin Oprindelse. I Vikingetiden manglede der vistnok ikke paa mange smaa, private Befæstninger (virki) langt Kysterne, paa Der eller Klipper, hvor en angreben eller forfulgt Kæmpe en Tidlang kunde forsvare sig ved Pilestud og Steenkast; men da de neppe bestode i andet end nogle faa sammenflæbte Stene og Bjælder, maatte de snart sporløst forsvinde. Det laa i Sagens Natur, at de første ordentlige Befæstninger opførtes i eller ved Byerne. Saadanne Befæstninger kaldtes, naar de tillige vare beboelige, sædvanligviis hús, til Forskiel fra blotte Befæstnings-taarne (kastali) eller de mindre sterke (borg). De vigtigste Befæstninger vare derhos i Landets sydligste Deel, hvor man paa en vis Maade kunde ansee dem alle som Grændsefæstninger mod Sverige og Danmark.

I og ved Kongehelle var der ikke mindre end trende Befæstninger. Den ældste, opført af K. Sigurd Jorsalafarer, var Kastellet (Kastali) paa den venstre Side af Byen. Her byggede Kong Sigurd desforuden den prægtige Korskirke af Træ, hvilkens Venderne siden ødelagde; i dens Sted opførtes senere Augustinerklosteret. I Kastellets Sted staar nu den saakaldte Kastelgaard. Kong Haakon Haakonsøn byggede derhos en Fæstning paa Ragnhildarhólmr (see S 21) ude i Elven, ligesom Kastellet; denne Fæstning omtales oftere som Arrest for Statsfanger, den skal og have hedet Niklaborg. Men den fornemste af Befæstningerne ved Kongehelle, og Norges stærkeste Grændsefæstning var Bagahús Slot paa en Holm ligeoverfor Byen, anlagt af K. Haakon V i Begyndelsen af det 14de Aarhundrede; betydelige Ruiner deraf findes endnu*). Her residerede Fehirderen for Mánrife og Elveskyssel, og Fehirdsen fik efter Fæstningen Navnet Bagahús eller Bohuus-Len.

I Mánrife, i Tungunesherað, var der i det 13de Aarhundrede en

*) See Afbildninger af Kongehelle i Mall's Overs. af Kongesagaerne.

Fæstning, kaldet Svartuborg, Svörtuborg, eller Svertuborg, nu Svarteborg, hvor ligeledes Forbrydere hensattes. Fæstningerne Karlsborg i Stangeneshered og Dalsborg ved Egen Bullaren i den nordre Deel af Rånrike fremstode først under Unions-Urolighederne. Det synes, som om Kong Haakon Haakonsøn ogsaa har opført Befæstninger paa en af Økerøerne (Eykrejjar) udenfor Hisingen, og paa Guldsøen ved Hisingen (nu landsfast dermed, og tilhørende Kastelgaarden).

I Borgarsyssel var, hvad Navnet viser, Sarpborg selv befæstet; men en Borg eller Fæstning opførtes ogsaa under K. Haakon Haakonsøn paa Valdinsholm (nu Baldensø) i Glommen, i Heredet Hegg, nu Eidsberg Sogn, i Borgarsyssel. Holmen ligger lige ud for Gaarden Lindhol. Her hensattes og i det 13de Aarhundrede Forbrydere; men efter det 14de Aarhundrede nævnes denne Borg ej mere, den maa da være bleven nedbrudt.

Befæstningerne ved Oslo ere allerede omtalte. De bestode i den af K. Haakon Haakonsøn opførte Borg paa Valkaberg (Aakeberg), og i den, rimeligviis af K. Haakon V som Hertug opførte Borg paa Akrsnes, senere kaldet Akrsborg eller Akrshús. Akrshús blev nu Opbevaringsstedet for Kronindtægterne i Oslo Fehirdsle, og saaledes Sædet for Fehirderne, hvorfor Navnet Akrshús Len siden blev almindeligt. Ved eller i Bispegaarden i Oslo var derhos et Kastel, og rimeligviis har vel ogsaa Kongsgaarden ej været uden Befæstninger.

Befæstningerne paa Bjerget ved Tunsbergshús bestode af den indre Borg med Muur og Kasteller, i hvilken K. Haakon Haakonsøn opførte Kongsgaarden, den ydre af samme Konge opførte Ringmur, med Kasteller over Portene og Gøtastellet over Daneklev. Tunsbergshús var Opbevaringsstedet for Indtægterne af Tunsberg Fehirdsle, og saaledes Residens for Fehirderen.

Paa Dplandene skal Hammarshús (Hammerhuus, Kongsgaarden i Hammer) have været en Borg af betydelig Udstrækning, forsynet med et højt Taarn; den synes dog ej at være kommen istand førend henimod Unions-Tiden. Eldre var i alle Fald den saakaldte Mjarsarkastali, Mjostastellet, en af Kong Haakon Haakonsøn opført Steenborg paa en Holm i Mjøsens nordlige Deel, lige udenfor Ringsager.

Hovedbefæstningen i Bergen var Kongsgaarden, opført af K. Olaf Kyrre og siden udvidet og forbedret af K. Haakon Haakonsøn, der opførte to Steenhaller og en Ringmur med Kasteller

over Portene. Levninger deraf sees endnu i Magasinbygningen (den gamle Gildesal). Navnet „Bergenshuus“ synes ej at være opkommet, førend Christkirken i Aaret 1526 ved Lehnsherren Eske Bildes Foranstaltninger var nedreven, og det hele Terrain paa den saakaldte „Holm“, hvor Kongsgaarden og Kirken laa, var blevet indtaget i Befæstningerne. Nær ved Kongsgaarden, østfor, laa den af Sverrer 1193, før Kongsgaardens Befæstning, opførte og siden af Kong Haakon Haakonsøn forbedrede Borg, kaldet Sverresborg, der endnu hører til Bergens Befæstninger.

Paa Agdenes, ved Indløbet til Throndhjemsfjorden, lod K. Haakon Haakonsøn oprette et Virke eller en Befæstning, som dog efter hans Tid ej videre omtales.

Befæstningerne i Nidaros vare, foruden en Træborg, der gik tværs over den smale Hals ved Ilen, hvorved den Hals, paa hvilken Byen ligger, er landfast, ogsaa den Befæstning paa Steinberget, som Sverrer først opførte og kaldte Sion, men som siden nedbrødes af Baglerne, og gjenrejstes solidere, med en Ringmur, af Kong Haakon Haakonsøn; fra denne Tid af fik den Navnet Sverrisborg (nu Svalsborg). Ubetydelige Levninger af den sees endnu. De under Sverrers Krige opførte Befæstninger i selve Byen, nemlig Palsfaderingen tværs over Den og Kastellet ved Broen (Sv. S. Cap. 71) vare blot midlertidige Værker. Steenviksholm, en Erkebiskoppen tilhørende Befæstning inde ved Nasenfjorden, paa en Ø i Skatvol Sogn ligeoverfor Frosten, blev opført i Reformationstiden.

I Hålogaland fandtes ingen Befæstninger. Derimod finder man allerede i Begyndelsen af det 14de Aarhundrede det nu saakaldte Vardøhuus omtalt under Navnet Vargeyjarhús. Den, paa hvilken det ligger, kaldtes i ældre Tider Vargey (lappisk Vargak). Navnet udtales nu sædvanligviis Vaarø, og det er kun Skriftsproget, som har fordrejet det til Vardø. Befæstningen, der i Aaret 1340 omtales som trængende til Reparation, er rimeligviis bleven opført i Anledning af Karelernes og Rusernes Herjetog i Slutningen af det 13de og Begyndelsen af det 14de Aarhundrede, maaste nærmest i Aaret 1310, da Gislef Galle og Valter Dyjolsfjøn, Prettapaals Broder, paany gjorde det fra Norge næsten løsrevne Finmarken statslydigt.

Geistlige Indretninger.

28. De geistlige Stiftelser i Norge vare Chorsbrødre = (Kørsbrødra) eller Rannike = Collegierne (Domkapitler) ved Kathedralkirkerne og de øvrige Domkirker (*ecclesiæ collegiatæ*); Klostrene med deres Hospitier og andre tilhørende Indretninger, og Hospitallerne. Som en egen, for Norge særegen Institution maae ogsaa de af Pave Clemens den 5te 1308 oprettede, og af Kong Haakon IV, Magnus IV og Haakon V grundede og doterede 14 kongelige Capeller omtales.

Enhver geistlig Stiftelse, hvortil der hørte et større Personale af virkelige Geistlige, og som havde bestemte Ejendomme, kaldtes sædvanligviis stad, et Navn, der saaledes kan bruges om Canonicat-Collegierne og alle de saakaldte Herreklostre, d. e. saadanne, der ej tilhørte de tiggende Munkeordener. De fornemste blandt Landets stadir kaldtes höfudstadir, hvilket Navn især bruges om Kathedralkirkerne med tilhørende Collegier, og ej maa forverles med vort nyere „Hovedstad“, der har en langt anden Betydning. Erkesædet kaldtes erkistöll; det sædvanlige latinske Navn var *metropolis*.

De med Domkapitler forbundne Kathedralkirker vare:

A. Nidaros Metropolitankirke, Christkirken, med en Erkebegn, Præpostus, Decanus og i alt 24 (?) Chorsbrødre.

B. Bergens Kathedralkirke, Christkirken, med 12 Chorsbrødre.

C. Stavangers Kathedralkirke, Svithunskirken, med en Erkebegn; Chorsbrødrenes Antal uvist.

D. Oslo Kathedralkirke, Halvardskirken, med en Erkeprest og Chorsbrødre.

E. Hammers Kathedralkirke, Christkirken, Chorsbrødrenes Antal uvist.

F. Kirkevaags Kathedralkirke, Magnuskirken, paa Ortnøerne, med en Erkebegn, der residerede paa Hjaltland.

G. Kathedralkirken for Syderværnes Stift var maaste først St. Columba Kirke paa Den Jona eller eyin helga, men siden St. Germani Kirke paa St. Patrick D (Holm Peel) paa Man, og endelig atter den førstnævnte. Her var baade Erkebegn og Chorsbrødre.

De øvrige Collegiatkirker, eller Kirker med Domkapitler vare:

Apostelkirken i Bergen, uvist med hvor mange Chorsbrødre. Den var den fornemste af de 14 kongelige Capeller, og dens Forstander eller Provst hed derfor Magister capellarum.

St. Olafs=Kirke paa Avalsnes paa Rarmon, den 4de af de 14 kongelige Capeller; den havde dog den længste Tid kun een Prest.

St. Laurentii Kirke i Tunsberg, med fire Chorsbrødre, eller idetmindste fire Præbender, disse sammensmelteedes siden omtrent 1400 til een, ligesom der allerede længe blot havde været een Prest.

St. Michaels Kirke paa Tunsberghus, den 3die af de 14 kongelige Capeller.

St. Mariæ Kirke i Oslo, det andet af de 14 kongelige Capeller, med en Provst, 6 Chorsbrødre og 6 Vicarier. Med Provst=embedet forenede K. Haakon V i Aaret 1314 Rigsantsler=Embedet, ligesom han allerede i 1300 havde givet Provsten Barons Rang, Presterne, der havde Præbender, Ridders Rang og Diaconerne Hirdmands Rang.

Om der ved Gran paa Habeland har været en Collegialkirke, som nogle troe, fordi der her findes tvende gamle og betydelige Kirkebygninger, bliver altid usift, og det er neppe rimeligt.

29. De 14 kongelige Capeller vare i den Orden, hvori de opregnes i Pavebullen af 1308:

1. De 12 Apostlers Kirke i Bergen, see ovenfor.
 2. St. Mariæ Kirke i Oslo, see ovenfor.
 3. St. Michaels Kirke i Tunsberg, see ovenfor.
 4. St. Olafs Kirke paa Avalsnes, see ovenfor.
 5. St. Peters Kirke paa Saarbø, nu Sørbo Anner til Hausten paa Renniss i Rygjafylke.
 6. St. Laurentii Kirke paa Lister (å Listum), paa Gaarden Huseby i Vansø Sogn paa Lister.
 7. St. Laurentii Kirke i Eikundasund (Egersund), i Rygjafylke.
 8. Hellig Korsens Kirke med Hospital paa Fane, i Søndhordeland.
 - 9 og 10. St. Katharina og Allehelgens=Kirker med Hospitaler i Bergen.
 11. St. Ludvigs Kapel paa Pyssisey (nu Thøss) i Bergens Led.
 12. St. Nicolai Kapel paa Herøla (nu Herlø) i Nordhordeland nordvest for Bergen.
 13. St. Mariæ Kapel paa Trums (Tromsø), nærved Hedningerne (juxta paganos), som det hed.
 14. St. Stephans Kapel med Hospital i Tunsberg.
- Alle disse Kapeller tilsammen udgjorde saaatfge et eget Stift

for sig selv, thi de vare ej Biskopperne underkastede, men den bis-
koppelige Myndighed over dem udøvedes af Provsten for Apostel-
kirken i Bergen, Magister capellarum, hvilkten endog havde Ret
til, ved visse Leiligheder at bruge biskoppelig Ornat, og derfor
regnedes blandt Landets Prælater og faste Rigsraadsmedlemmer.
En fornem Prælat, og ligeledes fast Medlem af Rigsraadet, var
Provsten ved Mariækirken i Oslo, isærdeleshed efterat Rigskant-
slerværdigheden ved Forordningen af 1314 var bleven forenet med
hans Embede.

30. Klostre vare:

I Nidaros Bispedømme:

a) Herreklostre.

1. St. Laurentii Cluniacenser-Kloster paa Nidar-
holm (monasterium de Holm), nu Munkholmen, stiftet 1028 af
Kong Knud den Mægtige, og fornyet i Begyndelsen af det 12te
Aarhundrede af Lendermanden Sigurd Ullstreng. Sæculariseret c.
1537.

2. Elgesæter eller Helgesæter Kloster (mon. sanctæ sedis)
for regulære Kanniker af Augustiner-Ordenen, stiftet rimeligviis c. 1170,
af Erkebiskop Dystein og sandsynligviis helliget Sta. Maria. Gaar-
den hedder nu Elsfæter, strax S. V. for Thronhjem hinsides Elsen.
Sæculariseret noget efter Reformationen.

3. St. Mariæ Cistercienser-Kloster paa Lautra (mo-
nasterium de Tuta insula) nu Luterøen udenfor Frosten, stiftet
1207, sæculariseret 1532.

4. Nonneklostret paa Bakke (nunnusetr á Bakka; *claustr.
monialium de Bakke*), rimeligviis af Benedictiner-Ordenen, stiftet
maaskee allerede af K. Harald Haardraade, idetmindste før 1120.
Sæcular. efter Reformationen.

5. St. Andrea Nonnekloster paa Rein (*claustrum mo-
nialium de Rein*, nunnusetr á Reini), rimeligviis af Augustiner-Ordenen,
stiftet c. 1230 af Skule Jarl. Ruiner findes endnu paa Rein i
Risens Sogn, Fosens Fogderi. Sæculariseret 1532.

b) Liggerklostre.

6. Dominicanernes eller Prædikebrødrenes Kloster i
Nidaros, beliggende nær ved Kongsgaarden (upp at brædra),
stiftet c. 1230, og ophævet ved Reformationen.

7. Franciscanernes eller Minoriternes Kloster i Ni-

baros (nidr at brødra) stiftet maaskee c. 1300 og rimeligviis forenet med Olafskirken, ophævet ved 1531.

I Bergens Bispedømme:

a) Herreklostre.

8. St. Albani Benedictiner-Kloster paa Selja, (*monasterium de Selia*) nu Sells i Nordfjord, hvor endnu Ruiner findes, stiftet i Slutningen af 11te Aarhundrede.

9. St. Michaels Benedictiner-Kloster i Bergen (*monasterium Sancti Michaelis Bergis*), almindeligviis kaldet Munkli, Munkeliv, eller, naar man nærmest havde Kirken for Dje, Mikjalskirkja, paa Nordnes i Bergen. Det synes allerede at have været paatænkt af K. Olaf Kyrre, men egentligen først at være stiftet af K. Dystein Magnusson c. 1108. Det gik siden (1426) over til at blive Birgittinerkloster for Nonner og Munke, opbrændtes af Hansseaterne 1455, og blev en Tid senere (c. 1470—79) beboet af Cisterciensermunke fra Hovedøen, indtil hine atter c. 1479 kom tilbage. Sæculariseret 1531.

10. St. Mariæ Cistercienser-Kloster paa Lyse (*coenobium* eller *monasterium vallis lucidæ*; klaustr å Lysa). i Søndhordeland, Dos Sogn, stiftet 1146, sæculariseret efter Reformationen.

11. St. Johannis Kloster paa Stranden i Bergen (*monasterium Sti. Johannis, Bergis*, herføttabrødr at Jónskirkju) for regulære Augustinere, stiftet rimeligviis sidst i 12te Aarhundrede, hævnet maaskee efter Branden 1489.

12. Den Helligaand's Kloster paa Halsnø (*monast. eller coenobium sancti paraclætæ, sancti spiritus, de Halsno*), i Søndhordeland, for regulære Ranniker af Augustiner-Ordenen, stiftet maaskee i Begyndelse af 13de Aarhundrede, og sæculariseret c. 1539.

13. St. Mariæ Nonnekloster i Bergen (*claustrum monialium Stæ Mariæ, Bergis*, nunnusetr i Björgvin) for Nonner af St. Bernhards- eller Cistercienser-Ordenen, stiftet ved Midten af 12te Aarhundrede, overdraget Munke af St. Antons-Ordenen 1507; skjentet i 1528 til Hs. Vincents Lunge, efter hvem den nuværende Bygning kaldes Lunggaarden.

b) Tiggerklostre.

14. Dominicanernes- eller Prædikebrødrenes Kloster i Bergen (å ofan til brødra eller út til brødra) paa Holmen, nær ved Christkirken, stiftet c. 1230—40, afbrændt 1528, og siden ej gjenoprettet.

15. Franciscanernes eller Minoriternes Kloster i Bergen,

(Ólafskirkja i vágshotni, inn at brœðra), nu Domkirken, stiftet c. 1240, ophævet ved Reformationen.

I Stavanger Bispedømme:

16. St. Laurentii Kloster paa Utstein (*mon. Sti Laurentii de Utstein*) nu Utsteins Capel paa den lille Utsteins-D tæt udenfor Mostervæn i Butnffjorden, for Augustinere, stiftet c. 1280, sæculariseret 1537.

I Oslo Bispedømme:

a) Herreklostre.

17. St. Mariæ og St. Edmunds Cistercienser-Kloster paa Hovedvæn (*mon. St. Mariæ et Sti Edmundi de Hofudey*) ved Oslo, stiftet 1147, beboet c. 1470—79 af Birgittinerinder og Birgittinere fra Munkeliv i Bergen, sæculariseret 1532.

18. St. Olafs Præmonstratenserkloster i Tunsberg (berføttabrœdr at Ólafskirkju) stiftet omtrent 1300, sæculariseret 1532.

19. St. Mariæ Præmonstratenserkloster i Dragsmark (*monasterium de silva St. Mariæ in Dragsmark*, Mariskógs klaustr) ved Lanefund i Elvessysel, stiftet 1260, sæculariseret c. 1510.

20. Augustinerklostret paa Rastellet i Rongehelle (Kastalaklaustr) stiftet c. 1180, sæculariseret 1529.

21. Johanniterklostret med Hospital paa Varna (*spitalinn á Varnu el. Vörnu*) nu Bærnekloster, stiftet i Midten af 13de Aarhundrede, sæculariseret 1532.

22. Mariæ Nonnekloster i Oslo (*claustrum monialium de Asloia*, nunnusetr i Osló), for Benedictinerinder, stiftet c. 1160, sæculariseret c. 1550.

23. Nonneklostret paa Gymsøy (*cl. monialium de Gymsey*) for Benedictinerinder, nu Gjemsø Kloster ved Skien, stiftet c. 1150 sæculariseret 1540.

b) Liggerklostre.

24. Dominicanernes eller Prædikebrødrenes Kloster i Oslo (vestr at brœðra) omtr. den nuværende Bispegaard, stiftet c. 1230, ophævet c. 1530.

25. Franciscanernes eller Minoriternes Kloster i Oslo (austr at brœðra, berføttabrœdr á lykkjum) ved den nuværende Kirke, stiftet c. 1290; ophævet c. 1536.

26. Franciscanernes eller Minoriternes Kloster i Lunsberg, sydligt i Byen, Stiftelsestiden ubes, ophævet 1536.

27. Franciscanernes eller Minoriternes Kloster i Kongshelle, stiftet c. 1290.

28. Franciscanernes eller Minoriternes Kloster i Marstrand, stiftet c. 1290.

I Hamars Bispedømme:

29. 30. St. Antonii Kloster og St. Olavs Kloster i Hamar, det sidste rimeligvis et Dominicaner-Kloster.

Hospitalerne vare:

I Nidaros Bispedømme: De fattige Mænds Hospital (fátækra manna spitali); de fattige Kvinders Hospital (Mariu spitali á Vøllum, kerlingar við Mariukirkju), begge paa Flevoldene, stiftet c. 1270; Hospitalet ved Christkirken (spitali fyrir norðan Kristskirkju). De laa alle i Byen Nidaros.

I Bergens Bispedømme: Allehelgens-Hospital for Mænd og St. Katharinas Hospital for Kvinder, ved de ligeledes benævnedes Kirker (see § 17) ved Baagobunden i Bergen, stiftede 1276, og Helligkorsens Hospital paa Fane, søndensfor Bergen, stiftet omtrent 1220.

I Stavangers Bispedømme: St. Peders Hospital i Stavanger, stiftet omtrent 1270.

I Oslo Bispedømme: St. Laurentii Hospital, staaende under Domkirken, St. Georgs (Jørgens) Hospital, St. Mariæ Hospital, et Fattighuus, stiftet 1308, alle i Oslo; Hospitalet paa Hofvín (Hofvinar spitali) nær ved Oslo; St. Laurentii Hospital ved Kirken af samme Navn i Lunsberg, stiftet 1355, St. Stephans (og Georgs) Hospital tætved Lunsberg og Barna Hospital ved Klofret.

I Hamars Bispedømme: Hellig Korsens Hospital i Hamar; Alfstad Hospital paa Thoten.

Af Norges ældre og senere Bilande var det, saavidt vides, kun Syderøerne, Man, Island og Grønland, der havde Klostre, og af disse ingen Tiggerklostre.

Paa Syderøerne vare tvende berømte, af St. Columba stiftede Klostre, et for Munk, hvilket siden indrettedes til Cluniacenser-Kloster, et andet for Augustiner-Nonner; de laae begge paa Den Jona eller Hycolumkill, eyin helga kaldet.

Om det Kloster, hvoraf Ruiner findes paa Dransay, stiftedes før 1266, er uvist.

Paa Man var der et Cistercienser-Kloster, St. Mariæ Kloster i Rusfin eller Rushin, paa den sydlige Kant af Den, stiftet fra Furnes Cistercienserkloster i Yorks Erkebispestift 1134.

Islands Klostre vare:

I Skálholts Bispedømme.

1. Et Augustiner-Kloster paa Alftaver eller Ver i Skaptafellsting, almindeligviis kaldet Þykkvæbø Kloster (Þykkvabæjar klaustr), stiftet 1168, sæculariseret 1651.

2. Et Augustiner-Kloster, stiftet først paa Flato i Breidafjorden 1172, siden flyttet 1184 til Helgafell paa Þorsnes i Þorsnesting, (Helgafells klaustr) sæculariseret c. 1544.

3. Et Augustiner-Kloster paa Vidø i Rjalarnesting (Vid-eyjar klaustr), stiftet 1226, sæculariseret 1542.

4. Et Augustiner-Kloster paa Skrida i Rídjafellsting (Skriðu klaustr), stiftet 1493, sæculariseret c. 1550.

5. Et Benedictiner-Konnekloster paa Kirkebø i Skaptafellsting (Kirkjubæjar klaustr), stiftet 1186, sæculariseret c. 1550.

I Hole Bispedømme.

6. Et Benedictiner-Kloster paa Þingeyrei i Hunavatnsting, (Þingeyra klaustr), stiftet 1133, sæculariseret 1551.

7. Et Benedictiner-Kloster paa Þhveraa i Dyaffjorden (Þverár eller Munkaþverár klaustr, stiftet 1155, sæculariseret 1551.

8. Et Augustiner-Kloster paa Madrevalla i Dyaffjorden (Mödruvalla klaustr), stiftet 1292, sæculariseret c. 1550.

9. Et Benedictiner-Konnekloster paa Reynisnes i Skagaffjorden (Reynisness klaustr, Reynistaðr, Staðr á Reyninesi) stiftet 1296, sæculariseret 1551.

Paa Grønland var der tvende Klostre, om hvis Tilværelse der ej hersker nogen Tvivl, St. Olafs Augustiner-Kloster i Vatnsdal ved Retilsfjorden (nu Tessermiut); og et Benedictiner-Konnekloster inderst i Hrafnssjörd (nu Dunartok). Desforuden skal der have været et Dominicanerkloster, indviet til St. Thomas.

31. Uagtet Gilderne i Norge ej strengt taget kunne regnes blandt geistlige Indretninger, omtales de dog bekvemmost her; forresten kjender man dem vist ikke fuldstændigt.

I Nidaros Bispedømme: Hellig Korsfes Gilde, det for-

nemste i Nidaros; Gildetuen (krossgildis-skáli), brugtes ogsaa til Lagthinges Holdelse; et Gilde for Haandværkerne (Annas-Gilde?). Et Gilde paa Herø paa Søndmøre, og rimeligviis et Gilde paa Gildetkaal (Gildisskáli) i uuværende Saltens Fogderi.

I Bergens Bispedømme: I Staden Bergen selv nævnes St. Játmunds eller Edmunds Gilde, det fornemste, hvis Forsamlingshal dannede den øvre Etage af Apostelkirken; dernæst St. Mariæ Gilde, i hvis Sal (Mariugildisskáli) Lagthinget holdes; i den senere Tid et St. Anna Gilde for Tydsterne, oprindeligen Haandværkernes (Skomagernes) Gilde. Udenfor Bergen nævnes St. Olafs Gilde paa Dnareim i Njardarlög (Tysnessøen), St. Mariæ og St. Olafs Gilde paa Rinsarvik, og St. Michaels Gilde paa Bøse.

I Oslo Bispedømme: St. Annæ Gilde, Skomagernes Gilde og Hellig Legems Gilde i Byen Oslo; St. Annæ Gilde i Lunøberg.

I Jemteland nævnes Aasmændenes (Ásmanna) Gilde.

Norges Landdistricter.

32. Halogaland med Finmarken. Navnet Halogaland, hvilket Navn man i den sildigere Middelalder uledede af en fabelagtig Kong Hålogi, men som oprindeligen kun synes at have betydet „det hellige Land“, blev i det 15de Aarhundrede forkortet til Hålgaland, og endelig til Helgeland, der dog kun betegner dets sydligste Deel. Det gamle Halogaland eller Helgeland indbefattede Alt, hvad vi nu kalde Nordlandene, og saameget af Tromsø og Senjens Fogderi, som var beboet af Nordmænd. Målangr regnedes i den længste Tid som Grændsen mod Finmarken, siden synes denne at være bleven udstrakt til henimod Kvænangerfjorden. Halogaland synes at have været den Deel af Norge, som først bebyggedes, og navnlig maa dette have været Tilfældet med Rysterne af Andø og Baagsfjorden, mellem Andøen, Hindøen, Senjen, Aftafjorden og Tjeldefund. Her omtales Thronøenes (Pråndarnes eller Prøndarnes) allerede i det 6te Aarhundrede som Stedet for et anseet Tempel. Her laa, noget nordenfor Hindøen, ved Indløbet i Baagsfjorden, det bekjendte Bjarkø, (Kjøbstads-Den, see § 14). Hele

dette District, indbefattende den østlige Deel af Hindøen, eller de nuværende Trondenæs og Røvedsfjord Prestegjæld, tilligemed Andøen, og rimeligviis den vestre og søndre Deel af Senjen, Dyrø, Andørjøs og Rolden med de mindre mellemliggende Der, kaldtes Amd eller Ömd, og den nordligste Spids af Andøen kaldtes derfor Amdarnes (hos Saxo Abdarnes) siden Andarnes, ligesom Andøen kaldtes Andey (eg. Amdey). Et Strøg, rimeligviis nærmest Bjarkø og Senjen, synes og at være blevet kaldet Yrjar og den ligeoverfor liggende D derfor Andyrja.

Halogaland udgjorde i lang Tid kun et Fylke, men deeltes senere (uvist naar) i tvende, af hvilke det sydligste igjen deelttes i to Halv-Fylker. Det bestod saaledes af Prændarnessfylki, Raudeyjar (Røds) halffylki, og Hereyja (Herø) halffylki.

Prændarness fylki indbefattede det nuværende Tromsøens og Senjens Fogderi, og har rimeligviis ogsaa senere været kaldet Senjusýsla. Den yderste Grændse mod Østen dannede Malangerfjorden, indtil Kong Haakon Haakonsøns Tid, da en Deel Bjærmer, som flygtede for Mongolerne, fik Lov til at nedsætte sig her og noget østenfor, ved hvilken Leilighed Tromsø (Trumsar) Kirke byggedes. Paa den vestlige Side af Malangen var det høie Fjorbjerg Afglapi, nu Aglapen, og vestenfor begyndte det smale Geigusund (Gisund), der adskilte Senja fra Fastlandet. Ved Geigusund, nær ved Afglapi, laa Lengjuvik, nu Lensvik, med en Kirke, som før Opbyggelsen af Tromsø Kirke ansaaes for den nordligste i Verden; (Thorers Hund og Gunstein i Olaf d. Hell. Saga). I Sundet laa Den Geiga, nu Gi-D.

Senja, en af Norges største Der, inddeelttes, som det synes, i tvende Dele, den indre, ved Geigusund, og den yttre, mod Havet og Andsfjorden. Af dens mange Fjorde ud mod Havet nævnes Eyja- eller Öyjasfjördr (Øyffjord) Midlfjördr (Meffjord) Gryllsfjördr (Gryllefjord) og Þorskaþfjördr, ved hvilken Gaarden Þorskar (nu Þorsten). Udenfor laa Den Yrja, og paa Eydspidsen Den Traney (nu Trans).

Søndenfor Senjen ligger Dyrø, forhen Dyrey eller Dureksey, endnu længer i Syd de to store Der Andørjøs, forhen Andyrja, og Rolden, forhen Róöld (g. Róaldar). Paa Andyrja laa Gaarden Árnastadir, nu Anstad, efter hvilken Fjorden mellem begge Der fik Navnet Árnastadafjördr eller fortære Áristafjördr (?) nu Aftastfjord, men dette Navn bruges nu mest om Fjorden mellem Rolden og Fastlandet, medens den egentlige Aftastfjord kaldes Bygden.

Af Hinn (Hindøen) hørte kun den nordøstlige Deel til Thron-
denesfylke. Paa Nordfiden af Den stærer den store Kvedfjord,
fordum Kvidjufjördr, sig dybt ind, og udstøder flere Arme, af hvilke
Gullholmsfjördr (Gullesfjord) mod Syd, og den egentlige Kvidju-
fjördr i Øst; i denne Arm laa den velbyggede Ø Kvidey eller
Kvidjuey (Kved-Ø). Længere i Nord var Kasalfjördr (Kasfjord).
Ved Topsund adskilles Hindø fra den høje Grytø, der fordom synes
at have været kaldet Tennisey (?), og nordenfor denne den ovenfor
omtalte Bjarkey (Birkrey, Berkrey), Høvedbøle for Thorer Hund
og siden for den bjarkøiste Green af Arnunga-Ætten. Nordenfor
Bjarkey laa Krytey (nu Krøtø), og sydsørligst Sandey, der og skal
have hebet Sónesta.

Af historisk mærkelige Steder nævnes kun faa i dette Fylke.
Prándarnes var i den Tid, da Hálogaland var udeelt, ogsaa det
Sted hvor Fylkethinget for hele Hálogaland holdtes, rimeligviis forbi
Fylkets fornemste Tempel og en Tidlang dens eneste Kirke stod der.
Noget sydligere, ved Harðstaðir, laa Handelslejet Harðstaðahöfn,
(Harstadvavn) almindeligviis kun kaldet Höfn (Bergard Verabals Drab).

I Slutningen af Middelalderen synes følgende Kirker at have
været i Throndenesfylke:

Prándarnes k., Rår k. i Kvidjufirði, Sands k., Árnastaða (eller
Ívarsstaða) k., Traneyjar k., Dyreyjar k., Lengjuviks k., Eyja-
fjarðar (Dyffjörðs) k., Baltastaða k., Miðfjarðar k., Bergs k.,
Gryflufjarðar k., Þorskanna k., de 6 sidste paa Nord- og Vestfiden
af Senja, endelig Helliseyjar k., paa Hellisey (Hillesø) ved Ind-
løbet til Malangen.

Af Gaarde, som nævnes i Throndenesfylke, kunne forøvrigt merkes:
Paa og ved Hindøens Østkyst: Sandtorg, Válungstaðir (Volfstab), Fauskavágr
(Fustevaag), Hálsar (Halsbø), Suðrvík (Søvik), Kjól (Klle), Breið-
avík (Brebøig), Árney (Arnø), Gangsvágr (Gangsaas), Harðstaðir
(Harstab), Ærvík, Harðbakki i Kasafirði, Reykjanes (Røknes), Árnes,
Ketilshús (Kilshus). Paa Kvidjuey: Eyjanes el. Æyjanes (Dynes),
Gardleysa (Garbløs), Vehólstaðir (Vebestad), Hokland, Hundstaðir.
Ved Kvidjufjördr: Útströnd (Utstrand), Rá, Húsabær, Strönd. Ved Gull-
holmsfjördr: Himilstaðir (Hemestad), Gullholmar. Paa Grytø: Skellisvík
eller Skeldreksvík, Bersabólstaðr, Vaðaskinn (Vastin). Paa Bjarke:
Leirvágir, det egentlige Herresæde var den nuværende Dvregaard. Paa
Sandø: Miklu-Sandar, Litlu-Sandar, Slakstaðir. Paa Senjens østre
Side: Laukhella, Geigubólstaðr (Gibostad), Vangr, Stufunes, (Stønnes)
Gafi; paa den vestre: Hóp, paa den søndre: Stangarnes, Hals, Eid,
Djúpvík (Dyvig). Paa Fastlandet ved Malangen og Geigusund: Ter-
nusker (ved Afglape), Reisa (Reisen). Paa Dyrø: Setr, Forsá, Vinjar,

dette District, indbefattende den østlige Deel af Hindøen, eller de nuværende Trondenes og Røedfjord Prestegjeld, tilligemed Andøen, og rimeligviis den vestre og søndre Deel af Senjen, Dyrø, Andørjøs og Rolden med de mindre mellemliggende Der, kaldtes Amd eller Ömd, og den nordligste Spids af Andøen kaldtes derfor Amdarnes (hos Saxo Abdarnes) siden Andarnes, ligesom Andøen kaldtes Andey (eg. Amdey). Et Strøg, rimeligviis nærmest Bjarkø og Senjen, synes og at være blevet kaldet Yrjar og den ligeoverfor liggende D derfor Andyrja.

Salogaland udgjorde i lang Tid kun et Fylke, men deeltes senere (ubist naar) i tvende, af hvilke det syblikste igjen deeltes i to Halv-Fylker. Det bestod saaledes af Pråndarnessfylki, Raudeyjar (Røds) halffylki, og Hereyja (Herø) halffylki.

Pråndarness fylki indbefattede det nuværende Tromsø og Senjens Fogderi, og har rimeligviis ogsaa senere været kaldet Senjusysla. Den yderste Grændse mod Osten bannede Malangerfjorden, indtil Kong Haakon Haakonsøns Tid, da en Deel Bjærmer, som flygtede for Mongolerne, fik Lov til at nedsatte sig her og noget østenfor, ved hvilken Leilighed Tromsø (Truinsar) Kirke byggedes. Paa den vestlige Side af Malangen var det høie Fjorberg Asglapi, nu Aglapyen, og vestenfor begyndte det smale Geigusund (Gisund), der adskilte Senja fra Fastlandet. Ved Geigusund, nær ved Asglapi, laa Lengjuvik, nu Lenvik, med en Kirke, som før Opbyggelsen af Tromsø Kirke ansaaes for den nordligste i Verden; (Thorers Hund og Gunstein i Olaf d. Hell. Saga). I Sundet laa Den Geiga, nu Gi-D.

Senja, en af Norges største Der, inddeeltet, som det synes, i tvende Dele, den indre, ved Geigusund, og den yttre, mod Havet og Andøfjorden. Af dens mange Fjorde ud mod Havet nævnes Eyja- eller Öyjasfjördr (Dyffjord) Midfjördr (Messford) Gryllsfjördr (Gryllefjord) og Þorskaþfjördr, ved hvilken Gaarden Þorskar (nu Þorsten). Udenfor laa Den Yrja, og paa Sydspidsen Den Traney (nu Tranø).

Søndenfor Senjen ligger Dyrø, forhen Dyrey eller Dureksey, endnu længer i Syd de to store Der Andørjøs, forhen Andyrja, og Rolden, forhen Róöld (g. Róaldar). Paa Andyrja laa Gaarden Árnastaðir, nu Anstad, efter hvilken Fjorden mellem begge Der fik Navnet Árnastaðafjördr eller kortere Áristafjördr (?) nu Aistafjord, men dette Navn bruges nu mest om Fjorden mellem Rolden og Fastlandet, medens den egentlige Aistafjord kaldes Bygden.

Af Hinn (Hindøen) hørte kun den nordøstlige Deel til Thron-
denesfylke. Paa Nord siden af Den stærer den store Kvedfjord,
fordum Kvidjufjördr, sig dybt ind, og udstyper flere Arme, af hvilke
Gullholmsfjördr (Gullesfjord) mod Syd, og den egentlige Kvidju-
fjördr i Øst; i denne Arm laa den velbyggede Ø Kvidey eller
Kvidjuey (Kved-Ø). Længere i Nord var Kasafjördr (Kasfjord).
Ved Topfund adskilles Hindø fra den høje Grytø, der fordum synes
at have været kaldet Tennisey (?), og nordenfor denne den ovenfor
omtalte Bjarkey (Birkrey, Berkrey), Høvedbøle for Thorer Hund
og siden for den bjarkøiste Green af Arnunga-Ætten. Nordenfor
Bjarkey laa Krytey (nu Krøtø), og sydsøstligst Sandey, der og skal
have hedet Sónesta.

Af historisk mærkelige Steder nævnes kun faa i dette Fylke.
Prándarnes var i den Tid, da Hálogaland var udeelt, ogsaa det
Sted hvor Fylkethinget for hele Hálogaland holdtes, rimeligviis forbi
Fylkets fornemste Tempel og en Tidlang dens eneste Kirke stod der.
Noget sydligere, ved Harðstaðir, laa Handelslejet Harðstaðahöfn,
(Harstadhavn) almindeligviis kun kaldet Höfn (Vegard Verabals Drab).

I Slutningen af Middelaalderen synes følgende Kirker at have
været i Throndenesfylke:

Prándarnes k., Rår k. i Kvidjufirði, Sands k., Árnastaða (eller
Ívarsstaða) k., Traneyjar k., Dyreyjar k., Lengjuviks k., Eyja-
fjarðar (Dyffjörðs) k., Baltastaða k., Miðfjarðar k., Bergs k.,
Gryflufjarðar k., Þorskanna k., de 6 sidste paa Nord- og Vestsiden
af Senja, endelig Helliseyjar k., paa Hellisey (Hillesø) ved Ind-
løbet til Malangen.

Af Gaarde, som nævnes i Throndenesfylke, kunne forøvrigt merkes:
Paa og ved Hindøens Østkyst: Sandtorg, Válungstaðir (Volfstab), Fauskavágr
(Fustevaag), Hálsar (Halsbø), Sudrvik (Søvik), Kjól (Klle), Breið-
avik (Brebvåg), Árney (Arnø), Gangsvágr (Gangsaas), Harðstaðir
(Harstab), Ærvík, Harðbakki i Kasafirði, Reykjanes (Røkenes), Árnes,
Ketilshús (Kilshus). Paa Kvidjuey: Eyjanes el. Eyjanes (Dynes),
Garðleysa (Garbløs), Vehólstaðir (Vebestab), Hokland, Hundstaðir.
Ved Kvidjufjördr: Útströnd (Utstrand), Rá, Húsabær, Strönd. Ved Gull-
holmsfjördr: Himilstaðir (Hemestab), Gullholmar. Paa Grytø: Skellisvík
eller Skeldreksvík, Bersabólstaðr, Vaðaskinn (Vastin). Paa Bjarfø:
Leirvágir, det egentlige Herresæde var den nuværende Dvøregaard. Paa
Sandø: Miklu-Sandar, Litlu-Sandar, Slakstaðir. Paa Senjens østre
Side: Laukhella, Geignubólstaðr (Gibofstab), Vangr, Stufunes, (Stønnes)
Gafi; paa den vestre: Hóp, paa den søndre: Stangarnes, Hals, Eid,
Djúpvík (Dyvig). Paa Fastlandet ved Malangen og Geigusund: Ter-
nusker (ved Afglape), Reisa (Reisen). Paa Dyrø: Setr, Forsá, Vinjar,

Klár, (Kløven). Paa Andeyja: Árnastaðir. Paa Røðs: Hóaldarnes (Hólbnes), Bolár (Bolla) Dýrastaðir, Ívarsstaðir. Paa Fastlandet udenfor sidstnævnte D. Steinslaud, Skáneyjarland (Staanland).

Rauðeyjar halbfylki indbefattede de nuværende Lofotens og Saltens Fogderier tilligemed Røðs og Luro Prestegjelde af Helgelands Fogderi. Det bestod af 5 Syster: Andarnes s., indbefattende det nuværende Andenes Prestegjeld; Yllis s., indbefattende Ulvøen, Langøen m. m., og den vestlige Deel af Hindsøen; Lófótar s., indbefattende Lofoten; Steigar s., indbefattende Lødingens, Dfotens, Samersø og Stegens Prestegjelde; og Bodinjar s., der indbefattede det øvrige; dog er det ei afgjort, om ikke ogsaa Gildeskaals, Røðs og Luro Prestegjelde udgjorde en femte Syster, Rauðeyjar sýsla.

De største Der i dette Halbfylke tilhørte de tre førstnævnte Syster, der ene bestode af Der; den sidstnævnte eller de to sidstnævnte bestode deels af Fastland, deels af mindre Der udenfor dette. Den nordligste D var Andey eller Amdey, til hvis Syster ogsaa den nordvestlige Deel af Hindsøen hørte. Vestenfor Hindsø laa den store Langey, (Langø) der deles ved Eidsfjorden (Eidsfjörðr) i to store Halvøer. Paa Nord siden af Langø ligger Skógsey (Stogsøen), og søndenfor, adskilt ved et smalt Sund, Yllis (Ulvøen), længer i Vest den lille Vedrey (Gauks-Bærø). Langey, Skógsey, Vedrey, Yllis og Vest siden af Hinn tilligemed omliggende Smaasøer dannede Heredet Vestráll. Paa Langey boede i Olaf den Hell. Tid Brødrene Gunstein og Karle, efter nogles Gjetning paa Gaarden Karlshöfuðnes (nu Kalsnes) i den sydligste Deel af Langøens østlige Halvø. Paa Yllis laa Höldasegls (nu Hadsels) Kirke; paa denne D boede ogsaa i Halon den Godes Tid Ottar, Halfred Bændrabastals Fader. Den store D, der nu kaldes Øst=Vaagen, havde i Oldtiden intet bestemt Navn; dens nordlige Deel — maastee og den hele D — kaldtes Foxströnd. Den deelttes ved tvende Fjorde, Mordansfjörðr (Nordfjord) paa Nord siden, og Eysteinsfjörðr (Østensfjord) paa Syd siden, i to Dele, forbundne kun ved et lavt Eid. Fra Hinn skiltes den ved Raftasund. Paa den sydligste Kant af denne D laa det egentlige Vágar (Vaagen), hvor fra umindelige Tider det bekendte, rige Skreidfiskeri blev drevet; her boede paa Olaf Tryggvasons Tid Thorer Hjort; aarlig holdtes her i Aalegning af Fiskeriet et stort Kjøbstevne, og Kong Dystein d. I lod til de forsamlede Folks Befvemmelighed opbygge Fiskeboder og den første Kirke omtrent ved 1120. Senere synes næsten et slags Kjøbstad eller idetmindste et by=

mæssigt Anlæg at have været her, thi enkelte Huse i Baagen nævnes (Oddshús 1321), og senere omtales det i en Retterbod af 1385 som Handelsplads. Et andet Sted i Baagen, hvor Thing eller Møder holdtes, kaldtes Brúdarberg. Ved det sydlige Indløb til Rastefund laa de to Der Moley, meiri og minni (store og lille Molla), og søndenfor den sidste Skrofar (Stroven), det fornemste Fiskevær.

Bestenfor Østbaagen laa Gimista, nu Gimsø, bestenfor denne den egentlige Lófót, nu Vestbaagen, dernæst Vargfót, nu Flagstad=Ø, dernæst den store Muskunes-ey (Mossenes=Ø), afskilt fra Vargfót ved Strømmen Straumneskinn; endelig Vedrey (Værø), afskilt fra Muskunesey ved Muskeyjarstraumr. Længst ude mod Sydvest laa Den Röst.

Til Steigarsýsla hørte ogsaa den sydlige Deel af Hinn eller Lodingjar Sogn, tilligemed Tjaldey (Tjeldø), afskilt fra Hinn ved Tjaldasund (Tjeldesund), gennem hvilket det almindelige Skibsløb gik. I den sydlige Deel af Hindsøen gaae dybe Fjorde ind, den vestligste er Ægisfjörðr (nu Døgsfjord), hvor Sigurd Slemme=degn nedsejlede sit Skib, og den nuværende Kanstadfjord, der maaskee kan være den samme som kaldes Gljúfrásfjörðr (Styrtnings= Fjorden) ved Tjeldesund. Fortsættelsen af Vestfjorden mod Øst ind i Fastlandet er Ófóti, og Landskabet deromkring kaldtes Ófót. En mod Syd indgaaende Arm af Ófóti var Bagangr, nu Ballangen. De ældre Navne paa Tys- og Sag-Fjorden kendes nu ej; i Indløbet til den sidste ligger den store Önguley eller Anguley (Engelø), med det gamle Herresæde Steig (Stegen), efter hvilken Syslen benævntes, og hvor Sagnet lagde Scenen for Hagbarðs og Signes bekjendte Historie. Steig blev siden Halogalands Thingsted og Lagmandens Residens. I Nærheden maa den Kepsisey have ligget, der omtales i Sigurd Jorsalaf. Saga som Heredsthingsted. Halvøen, som dannes af Sag- og Tysfjorden, kaldtes Hamarey, og paa den anden Halvø, der dannes af Fjorden og Sagfjorden, laa sydligt Leifnes (nu Leines) ved Leifnesfjörðr, og længer ude Liding, nu Ledingen. Allersydligst paa denne Halvø var Bréandi, ved Bréandasund, nu kaldet Brændsfund.

I Bodinjarsýsla vare store Fjorde, nemlig Fold (Fjolden) der indenfor Hjarney (Hjertø) deler sig i to Arme, og Salti eller Salpti (Salten). Ved Indløbet til Indre Salten laae Derne Straumey og Godøy (Godø eller Knaplundø), og ved Siden af denne Holment Gylling og Høring (Raub hin Ramme). Yderst ude paa Nord=

siden Iaa Bodin (Bods) efter hvilken Sýslen havde sit Navn. Det hele nysnævnte District danne Heredet Salkli, hvor Indbyggerne kaldtes Salktverjar.

Om Sandsynligheden af at der og eksistere en Raudeyjarsýsla er forhen talt. Af Fjorde indeholdt den ingen betydelige, uden Bedinn (Bejern), derhos nævnes Glaumr (Glomfjord); af Der nævnes: Arneyjar (Arnøerne), med Gaarden Medalbú, Stutt (Støt), Bólga (Bolgen), Mjöla (Mølø), Umey (Omø eller Omnes-D) ved Umeyjarsund, nordenfor hvilket Kongens Eneret til at købe Pelsvert begyndte, Raudey (Røds) Njæsey (Næss) Þriðnar (Þrenan) med Gaarden Sandar; Gerðey (Gjersø), Lúðrey (Lursø). Ved Indløbet til Bedinn Iaa Gildisskáli.

Rirter i Røds-Fälöfylke vare i den seneste Middelalder:

I Andenes Sýssel: Dvergabergs k., Andarnes k. — I Ilfes Sýssel: Höldasegls k. paa Ilfe; St. Michaels og Dionysii R. paa Svartaland eller Svörtulönd (Sortland) paa Langøen; Langanes k. sammesteds; Bæjar (Bjår) k., sammesteds, Malnes k. sammesteds, Yxnes k. paa Skógsey. I Lofotens Sýssel: Sands k. á Foxströnd; Vága k., Skrofa k., Unnar k. i Gimistu, Borga k., Hóls R., Boknes k. (Burnes) i Lófót; Flögstaða (Flagstad) k. i Vargfót; Veðreyja k. (Værø) og k. á Röst. — I Steigarþýssel: Loðingjar k. (Lødingen); Hóls k. i Tjaldasundum, Ófótar k., Hamareyjar k., Steigar k., Leifnes R. — I Bóðin Sýssel: Reyrestaða k. (Rørstad); Bóðinjar k., Skerjastaða (Skjerstad) k. — I Røds Sýssel: Mjölu k., Raudeyjar k., Lúðreyjar k.

Af Gaarde kunne forøvrigt i dette Fälöfylke mærkes: Paa Andøen: Gaff eller Andargaff (Gavlen), Bjarnaski (Bjørnstin), Stafr (Stave). Paa Langø: Eid, Heydal (Hødal) Sumarey (Sommerø) Eid, Nyk, Skálabrekka, Vinjar (Venje), paa Vestfiden; Eid, ved Bunden af Eidsfjord, Holmastadir, Hof (hvor der altsaa har været Tempel), Rú, Bitrekstadir (Biterstad) paa Sydiden; Steinrof (Stein), Strengklaufavágr (Strengelvaag) paa Vestfiden. Paa Sindøens Vestkyst: Hinnarnes, Sigríðar-fjörðr (Sigerfjord), Raudasand (Rødsand). Paa Ilfe: Leikangr (Leikang), Medalbú (Mølbo). Paa Vestvaagen: Delpr, Grunnafjörðr (Grundfær), Holdey, Strjónastadir, alle paa Forstrand; Laupandiastadir, Fylstadir, begge i Vestfjord, Aurridanes (Ortnes) sybligt; Helgaland paa Moley. — Paa Gimista: Vin (Vinje) Hof (altsaa har her været et Tempel) Straumnes i Unnar sókn. Paa Vestvaagen eller Lofot: Steinrot (Steiro) Vellir (Valle) Slyðjudalr (Slydal) Straumr (Strøm) Eggheimr (Eggum) Pettuvik (Petvik) Unullsstadir (Unstab), Baldreksstadir (Balstab), Orfyrisey (Oversø). Paa Flagstadvæn eller Vargfót: Vellir

(Balle) hvorat Benævnelſen Vallaströnd, Straumnes, Nappr, Knútsfjörðr (Rufsfjörð). Paa Roſtenes D: Feſtarhæll, Eivindarſtaðir. Paa Bærø: Máſtaðir (Moſtab). I Steigarſyſfel, paa Sydsiden af Hindeen: Húsastaðir (Huusſtab) i Hvatveri; Nes. Paa Fjeldbø: Miklibólstaðr, Breiðavík, Stokkar, Hof (hvor der alſaa har ſtaaet et Tempel). I Dfotenfjörð: Bærey (Bærø), Lidaland (Liland) Viðrek (Vraf), Kelda (Kjelle). Paa Sammers-Halvøen: Útakrar, Iguldalr (Egerdal) Hjalmseng (Hjalseng). Paa Engelsø: Miklibólstaðr, Rjótnes (Røtnes), Álataðir (Alſtab). Ved Sagfjörden: Holmauki, Skeidanaust (Sjønøſt). Ved Leifnes: Miklibólstaðr, Saur, Gyltusestr. I Bobin Syſfel: mellem Fjolden og Salten: Kerlingarey (Kjerringø), Feſtarvágr (Feſvaag) Mjaldar (Mjelbe), Miklibólstaðr, Reynivík (Rønevík), Hernes. Ved Saltenfjörð: Húnaſtaðir, Myrkviðr, Fenes, Stufur (Støver), Hvalvágr, Liðingar (Løbing) Álfnes, Fauſkar (Fuſte), Kvernberg, Setsá, Fiſkivágr i Saltadal, Straumr paa Strøms, Eſja og Gellingsvágr (Gilleſvaag) i Elvfjörð. I Bejern: Kepsſtaðir (Kjebſtab). Ved Gildiskáli: Indyr, Vigdeild (Vigbela), Giluſetr (Gileſeter). Omkring Mjöla, Rauðey og Lúðrey: Sleipnes, Óss, Sundeý, Sandar i Þriðnum, Húsey i Þriðnum; Rauðafles, Ærey.

Hereyja hálfkyrki indbefattede de nuværende Nesne, Manen, No, Beffen, Alſtahaug, Begs og Brønø Preſteſjelde. Faſklandet udgjorde her den vigtigſte Deel, thi vel ere der og en Mængde Der langs Kyſten, men diſe ere i det Hele taget ſmaa. Det beſtod blot af en eneſte Syſfel, Álataſtahaugs ſyſla. Fjördene, efter hvilke Herrederne benævntes, vare: Sjónin, Raðund (Manen), Vefsn eller Vefsnir (Beffen), Velfjörden, hvis ældre Navn ej kjendes, rimeligviis Velfjörðr, og Harmr eller Brønøfjörden. Det egentlige Brønø, eller Brønø og Viks Sogne, kaldtes og tilſammen Sæfnin eller Sæmnin, Semnin, der igjen inddeelttes i Nyrðri Sæfn (Nordsøen) og Syðri Sæfn (Sørsøen). De vigtigſte Der vare: Tumba (Tommen), Dun eller Dyn, (Dønneſø) hvis nordligſte Spids kaldtes Dynjarnes, efter hvilken Den nu har Navn; Hereyjar (Hærø), af hvilken Halvøen har ſit Navn; Álöſt, Alſten-D, Þjóttá, ſøndenfor denne (Thjøto), Minda (Mindland), Veiga (Vegen), der dannede et eget Hered, Hafney, Havnøen og Torgar (Torget). Her ere flere hiſtorisk mærkelige Steder. Paa Dynjarnes boede under R. Haakon Haakonſøn Lendermanden Paal Baagaſtalm. Paa Álöſt laa Gaarden Sandnes i Nord, hvor den beſtendte Lendermand Thorolf Kveldulfsſøn boede under Kong Harald Haarfagre, paa den ſydlige Side var Álataſtahaugr, nu Alſtahaug, efter hvilken Syſten benævnes. Den omtales og under R. Haakon Haakonſøn (Håk. S. Saga Cap. 203). Paa Þjóttá boede den beſtendte Lendermand Haarek paa Olaf Tryggvøſens og Olaf den Helliges Tid. Gaarden kom ſenere ved Giſtermaal til

Hjarto-Etten, men blev omsider tilligemed Telgarheimr (Tilrum) overladt af Drotseten Hr. Erling Vidkunnsøn til Erlebistopen som Bederlag for en Pengefum, denne havde udlagt til at indløse hiiin fra engelsk Fangenskab. Paa Havnøens Vestside laa Gaarden Hesjutún eller Esjutún (nu Estun eller Ostun), hvor R. Magnus Olafsson Barfod fangede Steigarthorer, og i Nærheden er den lille Holme Vömb eller Vambarholmr (nu Bomma), hvor Thorer blev hængt. Paa Torgar (å Torgum) boede under Harald Haarfagre Lendermændene Björgolf, Brynjolf og Baard, og derpaa en Tidlang Thorolf Kveldulfsson, indtil Gaarden blev inddragen under Kronen. I det 12te, 13de og 14de Aarhundrede nævnes her flere fornemme Beboere, ved Navn Vilhjalm, saaledes faldt i Slaget ved Fimrette 1184 en Vilhjalm af Torgar; i Slaget i Oslo 1240 faldt en Vilhjalm af Torgar, og endelig forekommer en 3die af samme Navn omkring 1300.

Kirker i dette Halvfylke vare i den sildigste Middelalder: Nesna R., Heimness R. i Raðund; Dynjarnes R., Hereyja R., Sandnes R. i Álöst, Álasterhaugs R., Þjóttu R., Gladstada R. i Veigu (Bogens R.), Knútskirkja i Harmi (Brøns R.), Vika R. i Sæfninni (Vifs R.), Sunds R., sammesteds.

Af Gaarde kunne forøvrigt mærkes: Miklibólstaðr i Sjoninni, Strönd i Nesnaírdi, Kopardalr (paa Den Løtten), her laa og en Gaard ved Navn Hof, hvor der altsaa har været et Tempel; i Raðund: Selfors, Dilkastaðir, Bliusetr (Blisset); i Vefsn: Kulastaðir, Móar, Systing, Skaðaland (Skaland). Paa Dyney: Skeið, Herstaðir. Paa Álöst: Stafnnes, Hamanes, Skeið, Beltisvágr (Beltsvaag) i Nærheden deraf Brotsey, (Bræse), og paa Fastlandet Hals; Laufey, nærved Minda; Ausa inde i Vist, Heyholmr (Høyholm). I Sæfn: Sandar, Steinn, Sæfnhöfði (Sømhov) Sæfnnes (Sønnes), Fridleifsstaðir (Fristad) Brekka (Bref), Telgarheimr (Tilrum) Mór (Ro), Ut-Torgar (Ud-Torget). I Veiga: Gudleifsvágr (Gulsvaag) Sandvellir, Veigusteinn, Igarey.

Indbyggerne af Halogaland kaldtes Háleygir eller Háleyingar; „helgelandsk“ kaldtes háleyskr.

Halogaland var i Middelalderen deelt i 13 Skibreder. Af disse omtales kun Lófótar og Rauðeyjar skipreiða udtryffeligen, og de øvriges Navne kunne blot gjetningsviis fremsættes. Der skal dog neppe fejle meget i, at de vare følgende: Vestráls sk., Andarnes sk., Þrándarnes sk., Vága sk., Steigar sk., Salsta sk., Rauðeyjar sk., Mjólú sk., Raðundar sk., Þjóttu sk., Vefsnis sk. og Sæfnarinnar sk. Den Inddeling i Smaadistricter, der i Halogaland sædvanligviis forekommer, er Fjerdingss-Inddelingen, der omtrent

svarer til den næværende Sogne-Inddeling. Kun Thronenes-Fylke inddeltes i Thinglag. Disse Districter vare: 3 Thronenes Fylke eller Senjusýsla: Gryflusfjarðar, Bergs ok Miðfjarðar, Geigusunds, Dyreyjar, Aristafjarðar, Fauskavágs, Kviðjufjarðar, Sands þing-sokn. 3 Andarnessýsla: Mýra fjórðungr, Andarnes fj. 3 Vestráll: Ulkeyjar, Karlishöfuðness, Malness, Langaness fj. 3 Lófót: Rastar, Veðreyjar, Flögstaða, Bokness, Hóls, Borga, Gimistu og Vága fj. 3 Steigarsýsla: Tjaldasunds, Ófótar, Hamareyjar, Önguleyjar fj. 3 Boðinjarsýsla: Foldar, Salfna, Boðinjar fj. 3 Rauðeyjar hálf-fylki: Gildisskåla, Mjölu, Rauðeyjar, Lúðreyjar fj. 3 Hereyja hálf fylki: Raðundar, Nesna, Hereyja, Álastarhaugs, Mindu, Veigu, Nyrðri Sæfnarinnar, Velsfjarðar, Syðri Sæfnarinnar fj.

Som et Anhang til Hålogaland maa man betragte Finmarken. Af denne er det især Kyfflandene, som vedkom Norge, og man regnede dens Begyndelse fra Malangen, senere fra Kvænangerfjorden og heelt øster til Gandvik eller det hvide Hav. Oppe til Fjelds og inde i Landet derimod vare Grændserne, som allerede forhen yttret, yderst svævende og ubestemte. Man regnede dertil alle de næværende svenske og russiske Lapmarker, men hvor disse Lapmarker hørte op og det tilgrændsende svenske, kvænske eller karelske District begyndte, var endnu mere uafgjort, end hvor det norske District ved Sølfsten tog sin Begyndelse, thi her havde man dog bestemte Fjorde. at regne efter; hist var der intet i Landets eensformige Overflade, der begrundede nogen naturlig Afdeling. Ligesom Nordmændene i de ældste Tider med væbnet Haand vestenfra bestattede Finnerne eller Lapperne, saaledes skete dette sønden- og østenfra af Kvæner, Kareler, ja endog af Kyllfinger eller Kolbjæger, saa kaldtes de nærmere Neva boende tsjudiske Følk; og ligesom Nordmændene især efter det 18de Aarhundrede mere og mere begyndte at colonisere Finmarken ved Søfiden, saaledes satte Svearne sig paa samme Tid mere og mere fast nordesten ved Bøtuhabet, og Birkarlerne, eller de svenske Undersaatter i Tavasten, længer op mod Kemi Lapmark. Det laa saaledes i Sagens Natur, at de midterste Strøg næsten maatte være at ansee som herreløst Land, ihvorvel vistnok tidligt den i det Hele rigtige Forestilling synes at være opkommen; at den naturlige Grændse var Hovedfjeldstrækningens høieste Strøg. Men saadan naturlig Grændse fandtes derimod ej længer i Øst mod Karelerne og siden mod de nygrodste Russer. Deraf den forhen (§ 1) omtalte, langvarige Grændseforvirring.

Af Fjorde i Finmarken nærmest Malangen ere allerede flere omtalte. I Række fra Malangen mod Øst ere Baløffjord (Baldrs-fjördr), Ulfsfjördr, Lyngisfjördr, Kvænangrsfjördr, Reisufjördr og Altfjördr. Af Der nævnes den store Hvalej (Kvals) paa den anden Side af Malangen; udenfor denne Pydingsey (Thuss) og Sælarej eller Sälarej (Sæss). Strax indenfor Hvalej var Trums (Troms), hvor Haakon Haakonson byggede Kirken for Bjarmerne, den 14de i Rækken blandt de kongelige Capeller. Nordøstenfor Hvalej, tætved denne, er en anden stor D, der nu kaldes Rindvats-D, men i ældre Tider Ulsey eller Ulfæy; det nyere Navn kommer af et paa den beliggende Vand Rindarvatn eller Grindarvatn. Paa denne D nævnes ogsaa to Gaarde, Skólagammi (Skulgam), i Syd, og Skógsfjördr, ved en lille Fjord af samme Navn, i Nord. Nordvestenfor Ulsey laa Den Sandey, og nær ved denne Sandver, bekjendt af Thorer Hundts Historie. Malangfjorden optog den østfra kommende, forhen omtalte, Mæli-å, (Maalselven, urigtigen kaldet Monselven), der dannede Grændsen ind mod Fjeldet for Rusfernes Statkræven; Grændsen ud mod Søen var Lyngispúsa, mellem Ulfsfjord og Lyngsfjord. De i Nord og Øst for Rindvatssøen liggende Kvals, Helgø, Vans og Rens synes at maatte have heddet Hvalej, Helgaey, Vanney eller Vönn og Hreiney; længere i Øst ligge Örn eller Arney, hvis nordlige Klippefant Væggen ej maa forveksles med Veggistafr. Ved Indløbet til Kvænangerfjorden er det forhen omtalte Andsnes, der omtales som et af Merkepunterne for Sejladsen omkring Nordkap; og fra det Indre af Kvænangsfjorden strakte sig det lave Alteid over til Altfjördr, (Altenfjorden). Østligere nævnes kun faa Steder. Geirsver, nu Gjesvær, forekommer i Beretningen om Thorer Hundts Bjarmelandsfærd; ogsaa omtales Anostanes, nu Antvstjerodden, Magerøens nordligste Spids, lidt vestenfor Nordkap. Paa den østligste Spids af Barangernesfæt er Klippen Dumb, nu Domen, efter hvilken Nordisshavet havde Navnet Dumbshaf, og lige ud for den laa Vargey (Vargak eller Vardø), med Fæstningen Vargeyjarhus, (Vardøhus). Paa en lang Strækning omtales derefter intet Sted, førend man kommer til Trjanema eller Trjapima, d. e. Tetrina, sydligst paa den store Halvø, der mellem Kola og Kandalax stikker ud i det hvide Hav (Gandvik), og længer inde, udenfor den lille Halvø, strax østenfor Finnebyen Umba eller Omby, ligger Holmen Boljo eller Boljofstrø, det gamle Voleaga eller Velliå, Norges yderste

Grændsepunkt, i hvis Nærhed altsaa Veggistafr maa søges. De her boende Finner kaldtes Terfinner. De norske Colonister i hele Finmarken kaldtes derimod, som nu, Búmenn.

33. Naumbølafylki grændsebe mod Nord til Hålogaland, hvor den i Birnudalsfjörðr (Bindalsfjorden) fremstikkende Spids Gaupgavlen stillede mellem begge Fylker, det naaede langs Kysten forbi den nuværende Grændse Orbaafen (Uxabúdir), lige til Byrða (Børø) i Osens Sogn, Fosens Fogderi, hvor Nordmøre begyndte; ellers var Grændsen som nu for Naumbøals Fogderi. Til Naumbølafylke hørte den egentlige Birnudalr, omkring Bindalsfjordens indre Dele, nemlig den dybe Thosenfjord, Kolbotn, Simlefjord og Kjeldesfjord. Et smalt Eid, Foldareid, stillede Kolbotnen og den indre Foldensfjord fra hinanden. Imellem Indløbene til Bindalsfjord og Folden ere mange Der, hvoraf Leka (Lekø), Vikna (Vigten), egentlig bestaaende af tre Hovedøer med en Mængde andre, Njarðey (Nærø), efter hvilken Søslen havde sit Navn, Varey (Varø); af Fjorde paa dette Strog nævnes Eitri, Eiterfjorden, Njarðeyjarsund (Nærøfunds) og Laugsvágr. Mellem Arnøfjord og Folden fremstikker en Halvø Lauga eller Laugsnes (Løfsnes), ved hvis Udkant igjen den gamle bekendte D Hrafnista (nu Ramsta) var beliggende. Foruden Hovedarmen indre Folden indskyder den store Foldfjord ogsaa Bi-Armene Rvisten- og Dpløfjorde, af hvilke den sidste gaar ind til Dplø, fordem Uplog. Det yderste Punkt paa Fastlandet ved Indløbet til Folden er Salisnes, saa kaldet, fordi det hører til Bygden Salir, omkring det store Salisvatn. Mellem Salisnes i Øst og Utvorden (Útvarda) i Vest gaar den dybe Namsfjord (Naumsfjörðr) ind mod Sydøst; i den ligge de tre store Der Jód (Jøen), med Gaarden Fósnes; Otrey (Otterøen) og Elven (Elfin?). Den sydligste eller inderste Deel af Fjorden, Lyngsfjörðr, naaede ind mod Eldueid og tilhørte Eynafylki. Mellem Naumsfjörðr og Uxabúdir (Orbaafen) strækker sig Districtet Flatangr, med Derne Skillingar (Skjengen), Bjórey (Bjørø), Laufey (Løvs) ligesom Laufnes (Løvnes), hvor Ulf af Laufnes boede paa R. Sverrers Eid, Hålmey, Gladsey (Glasø), Hvaley. Mellem Uxabúdir og Byrða var Steinsdæl (Steensdalen) eller Óssinn (Osens). Hele den her beskrevne Strækning, eller Kystlandet af Fylkerne med Derne, kaldtes Ytri hálf (den ydre Halvdeel), og udgjorde Njarðeyjar sýsla. Den indre, eller øvre Deel, kaldtes derimod Efri hálf (Deraf det nyere Dverhalven) og udgjorde ligeledes en Sýsel for sig selv.

Kirker i den ydre Sjøsfel vare med Slutningen af Middelalderen: Vatsåss k. i Birnudal; Njarðeyjar k. (Nærø R.); Laugsnes k. (paa Bårøen nær ved Løfneset), Skeiðis k. á Leku, Foldinnar k. á Kolfareidi (Kolbereds R.); Fósnes k., Hálmeijar k., Vikr k., Sævikr k.; Óss k.; i den øvre Sjøsfel: Hunnar k. i efri hálfu, Ranheims k.; Raumastaða (Hølandet) k.; Gróðingja (Ørøng) k., Glædshaugs k.

Indbyggerne af Naumdølafylki kaldtes Naumdøelir. Fylket bestod af 9 Stikbreder, der dog ei findes udtrykkelig nævnte, men som dog efter al Rimelighed maae have været følgende: Birnudals sk., Njarðeyjar sk., Lauga sk., Hunnar. sk., Ranheims sk., Fósnes sk., Vikr sk., Hálmeijar sk., Byrðu sk. Ogsaa Naumdølafylkis Inddeling regnedes helst efter Sjerðinger, nemlig: Birnudals, Leku, Viknu, Laugsness, Fósness, Vikr, Sævikr eller Sunds, Hálmeijar, Skaga, Ranheims, Heylands, Efrihálfu fj.

Af Gaarde i dette Fylke kunne forøvrigt nævnes: I Yttre Hælven: Vikingstadir, ved Bifestad-Eidet i Bindalen, Álfslid, Djúpvik, Skarta-stadir (Starstad), Yxningr, Þosa (Løsen), Löndin (Lunde), Hardangr (Hardangen), Stafey (Stavø), Heiligstadir (Hilstad), alle i Birnudal; Gautvik (Gutvik), Skutilsnes (Stotnes), Lekunes (Lefnes), Forsá (Forsaa), Hrafnafjörðr (Ranfjord), Gerðing (Sjerðingen), Hlíðir (Lid), Sund, Raunvík, Múlastadir (Mullstad), Smíðjunes (Smínes), Sundanes (Sundnes), Salisnes (Salnes), Viðir (Vede), Djúpavík, Klæklengjar (Krækleng), Saxneid (Eid) i Salinum, Geisnes, Upplög (Dplø), Steinn, Foldareid (Folbered), Akrvík (paa Vigten), Ryðheimr (Ryom st.) Hof, hvor der rimeligvis i de ælteste tider stod et Offertempel, i Jód, Sjetney (Setnøen), sammesteds, Bangsund, sammesteds, Mór (Mo) sammesteds, Dón (Dun), Skarastadir (Starstad), i Otrey, Þrælafjörðr (Trælfjord). I Øvre Hælven: Berg, Gansamór (Gansmo), Vanabú, Hunn, Skeið, Hildarheimr (Hilbrum), Mór (Halvarbmo), Hrisvík, Fladinsnes (Flasnes), Vigló, Sviðningr (Evening), Ámdalur (Ambal), Auðn (Aune), Grandi (Grande), Vegheimr, Björk, Leira, Stórheimr, Dón (Dun), Sklat, Valdaskrof (Valbftro), Hóland.

34. Eynafylki (Dynaflkt), der udgjorde en Sjøsfel, var, om ei det nordligste Fylke i Thrøndelagen, dog det, der umiddelbart, eller ved behøvede Egne, grændsede mod Raumdølafylke. Det indbefattede det nuværende Inderøens Prestegjeld tilligemed Verans Sogn, der nu ligger til Ytterøens Prestegjeld. Dets Grændser vare saaledes: Raumdølafylke i Nord, hvilket det berøede ved Lyngensfjorden, Nordmørefylke i Vest, hiinsides Fjeldene, Sparbyggjafylke i Øst, og Verdøla- samt Skøynafylke i Syd. Lyngensfjorden, den sydligste Arm af Namafjorden, stærer sig ind paa Nordstiden; paa Sydstiden er det inderste Bassin af Throndhjemsfjorden, nemlig Beitissjór, (nu Beit-

stadsfjorden), der ved det smale Skaransund mellem Vera skipreida i Vest og Innri-ey (Jnder=Den) i Ost forbindes med Hovedfjorden. Beitissjór indskyder mod Sydvest den lille Verasfjórdr. Den frugtbare Halvs Innri-ey (ogsaa kaldet Eyin-innri ell. idri) forbindes med Fastlandet (Sparbyggjafylki) kun ved et smalt Eid (nærved Hústadir), og adskilles derfra ved den nu saakaldte Borgensfjord, paa hvis østlige Side kun et ubetydeligt Stykke, Ryrin (Røren) tilhørte Dynafulke. Det lave Eid mellem Lyngensfjord i Nord og Beitissund, Beitstadsfjordens inderste Arm, i Syd, var det bekendte Eldueid, ogsaa fletten kaldet Eid, undertiden, ved en fejlagtig Ublevelse af Navnet paa Søkongen Beiteres Skib Ellida, kaldet Ellidæid, (nu Raumdalseidet). Flere Steder i dette Fylke omtales i Sagaerne, som Elda (Elden) og Tunglaheimr (Tinglem) paa Eldueid; Beitstöd, inderst ved Beitstadsundet, hvorfra Beiter skal have ladet sit Skib Ellida drage over Eidet; Útvik nærved Beitstöd, Rúnes ved Indløbet til Skaransund. Paa Jndersøen laae: Húsastadir (Husestad), der i de ældste Tider synes at have været kaldet Húsabœr, Gyrf (Gjorv), Kvistadir eller Kviststadir (Kvistad), og Saurshaugr, nu Sarhaug, en ældgammel Kongsgaard.

Kirkerne vare imod Slutningen af Middelalderen: Eids k. (Raumdalseidets K.), Sólberga k. á Beitstöd (Solbergs K.), Lagatúns (Lagtu) k. ved Beitissjór; Reita (Kirkreits) k. ved Beitissund paa Vestsiden; Vera k. (Verans K.); Húsastada k. á eyjunninnri (Hustad K.), Saurshaugr k., sammesteds (Sarhaugs Hovedkirke paa Jndersøen), og Ryrinar k. (Salbergs K.) østenfor Borgensfjorden.

Dynafulke bestod af 7 Skibreder, nemlig Eldueids sk., Beitstadar sk. (nu Solberg og Bartnes Sogne), Vera sk. (Verans Sogn), Ýzta sk. (den sydligste Deel af Jndersøen), Sandavalla sk. (den nordlige Deel af Jndersøen), Vidbyggja sk. (den sydøstligste Deel af Jndersøen), og Ryrinar sk. (Røren), eller den Deel af Jndersøens Prestegjeld, der ligger østenfor Borgensfjorden. Indbyggerne kaldtes Eynir, hvoraf Folkets Navn.

Af Gaarde kunne mærkes: Paa Eldueid: Árgarðar (Aargaard), Bratthlid (Bratthid), Berg, Sitr. I Beitstöd: Vanabú, Fósnes, Gladisjór (Glasø), Vádir (Vaade), Brattareit, Ragnaberg (Ramberg) á Váðanesi, Málmar, Brattaberg, Holmit, o. fl. Ved Verasfjórdr: Stufheimr, Fénes, Bólmanes; paa Innri-ey: Býr á Grønnesi (Grønnesby), Bjarka (Bjerken), Hegstadir, Vardalr (Vardal), Brakastadir (Brakstad), Grön (Gren), Herikstadir (Hestad), Berknes (Bartnes), Vist, Hamarsáss, Skaufusetr

(Stufet), Vatn, Litanes (Letnes), Vangr, Jórstaðir (Jørstæd), Fardabri (Fardru), Hegdulr, Nórheimr. I Ryrin: Hvarmr, Ryghvalr (Roel), Vik, Hey (Hø), Svarfvað (Svarva), Södulberg (Salberg), Rydjaskeid (Rød-
stæd) og Yssastadir (Ysstæd), Audigstadir (Aubstæd).

35. Sparbyggjafylki, der inddeles i efri hálfu og nedri hálfu, og derfor maastee har udgjort to Syssler, var den nordøstlige Deel af Thrøndelagen. Det grændsebe mod Nord til Raumbølafylke, og mod Ost til Jemteland, mod hvilket Grændserne neppe vare ret bestemte. Søen berørte det kun paa en ubetydelig Strækning, nemlig ved det inderste af Beitissjør og ved Borgensfjorden længst i Sydvest; forresten grændsebe det her til Eynafylki i Vest og Verdælafylki i Syd. Dets nordligste Deel udgjorde det betydelige Hered Snös (nu Snaasen) omkring det store Snasarvatn, der har Udløb fra betydelige Vasdrag, især Ysma (Jsemning-Elven), der kommer fra Sydvost, og ej maa forveksles med den forhen (§ 1) omtalte Grændse-Elv Ysma, der dog, naar man følger dens Kilder saa langt op mod Nordvest som muligt, kan siges at udspringe ganske i Nærheden af hin, og derfor maastee har faaet samme Navn, noget, som i Norge ej er sjældent, naar to Elve løbe hver til sin Kant fra samme Sted. Eggen paa Nordstiden af Snaasenvandets ydre Deel hed Skaun, og paa den sydligste Stod. Gjennem en kort Elv, der danner to mindre Søer, har Snaasenvandet Udløb i Beitissjør ved Steinker (Steenker), der i Jarlerne Eriks og Sveins Tider var en By. Districtet paa Veststiden af Elven, det nuværende Egge Sogn, udgjorde Vigmundar skipreida. Ostenfor Heredet Snös, i de nu saakaldte Finkilder, boede i de ældre Tider neppe andre end Finner; her var mange store Søer, hvoriblandt de forhen omtalte Lenglingr og Uluþresk. Kort før sit Udløb optager Elven fra Snaasenvandet en betydelig østfra kommende Elv, Ógn, der gennemløber Ógnardalr; tæt ved hins Udløb kommer søndenfra, fra Figgjør (Verdalsbandet) paa Grændsen af Veradalr, Elven Figg, hvilken afstiller det egentlige Sparabú, der har givet Fylket Navn, fra det østlige Bagabú (Baaboen). Af historisk mærkelige Steder findes i dette Fylke, foruden Steinker fornemmelig tvende: Mærin i Sparabú og Egg (g. Eggjar, d. Eggju), nu Egge lidt nordensfor Steinker. Paa det første Sted stod det berømte Hovedtempel for Indre Thrøndelagen, der omtales saa ofte under Haakon d. Gode, Olaf Tryggvesøn og Olaf d. Hellige; paa Egg boede under Haakon d. Gode Thrond Hake, under Olaf d. Hellige Olver og Ralf Arnesøn.

Kirker i dette Fylke vare mod Slutningen af Midbelalderen: Snasar k., Hvams k., Forengjar k. (Følling R.), Eggjar k., Skeiðis k. i Ógnardal, Mærinnar k. i Sparabúi, og Bagabús k. (Henning's R.).

Sparbyggjafylke indbefattede 8 Stikbreder, nemlig: 3 efri hálfá: Snasar sk., Skaunar sk., Vigmundar sk., Stóðs sk. og Ógnardals sk. 3 neðri hálfá: Ípróttar sk. (Den nordligste Deel af Mærens Sogn), Sparbyggja sk. (Den sydligste Deel af Mærens Sogn) og Bagabús sk. (Henning Sogn). Indbyggerne, efter hvilke ogsaa Fylket benævntes, kaldtes Sparbyggir.

Af Gaarde kunne forresten mærkes: 3 Snós, Horðheimr (Horslem), Nafalaus (Naglsus), Belgjabú (Belbo), Steim (Sem), Hryggjarvöllr (Ryggevolb), Koláss, Svarfvað (Svarva), Heimvegr (Henvæg); i Skaun: Grjótheimr (Grötum), Grænnis, Guðinjar (Gudenum), Geriksstaðir (Gjerstad), Forfen (Forsang); Lankshamar (Langhammer), Kné. 3 Stóð: For, Eidberg, Faranes (Farnes), Elgjaráss (Elleraas), Skeslóar (Skeflo), Ilin (Elf), Kleppabú (Klepbo), Holtar (Holte). 3 Vigmundar skipreiða: Forsheimr (Fosfeim), Elstringjar (Dverreim), Snævin, Upsáss (Draas), Hundasló (Hunblo), Ulfinjar (Ulven), Foreng (Følling). 3 Ógnardalr: Vifin (Vibe), Skeið, Reysingr (Røyseng), Holásar (Hølaas), Geisáss (Gitsaas), Grjót (Grötum), Brandsægg, Brúheimr, Strikkastadir (Strulstad). 3 Sparabú: Naust (Nøst), Mærin, Toddanes (Tødbnes), Freyjarsetr (Frøset), Lein, Uglasaur (Drur), Jórheimr, Stigheimr, Hafirstadir (Hafstad), Þuf (Thuf), Dýrastadir (Dyrstad), Bratsáss (Brataas), Skurfasetr (Skurfet), Lonkar (Lonke), Smolar (Smulen), Ljándheimr (Lønnum), Gilberg. 3 Bagabú: Langahlíð, Ælin (Elf), Andsnæs, Bræmusetr (Bræmfet).

36. Verdølafylke indbefattede Veradalr, det nubbærende Verdalen, og grændsebe mod Nord til Dyna- og Sparbyggja-Fyller, mod Syd til Skøyna- og Stjórdøla-Fyller, mod Ost til Jemteland og mod Vest til Thronbjemsfforden. Den egentlige Bygd dannede Sletterne ved Søen, og omkring Hovedelven med dens Bi-Elve, af hvilke den nordlige kom fra Verasjór, den sydlige fra Inanusjór (Sun S.), og løb forbi Súla (Suml) gennem Innudalr indtil de begge forenede sig ved Vaka (Vuku); langs den sidste gaar og gik i Fortiden Bejen til Jemteland. Omtrent midt i den nedre Verdals Bygd i Haugs Stikbrede ligger Stiklastadir (Stiklestad), hvor Olaf den Hellige faldt 1030; lidt længer ude laa Kongsgaarden Haugr, hvor den gamle Fylkekirke, St. Andreas Kirke, stod indtil den i det 14de Aarhundrede gik ud ved Elvebred; Haugr nævnes oftere i Sagaerne, især paa Magnus den Godes Tid. Længere oppe i Dalen laa Gaarden Staftr, hvor Høvdingen Rarfe

boede under Haakon den Gode. I den velbefolkede Egn vare 8 Striker: Leikaleinar (Leklem) k., Haugs k., Stiklastaða k., Auglu k., Lyngs k., Skeneyjar (Austfkin) k., Vöku (Vuku) k., Halla k.

Verdølafylke bestod af de fem Skibreder: Haugs skipreida, længst i Vest paa Nordfiden af Elven; Ofanmýra sk., i Nord, omkring Verdølsvandet; Farar sk., den øverste Deel af Høveddalen indtil Vaka; Veddrar sk., begge Bielvenes Dale, altsaa den øverste Deel af Fylket, og Rábyggja sk., omtrent det nuværende Vinne Sogn. Indbyggerne kaldtes Verdøilir.

Af Gaarde kunne forøvrigt mærkes: I Haugs skipreida: Leikalein, Þróndarnes, Nóraberg, Yssin (Ysse), Borg, Fébýr, Lyngr. I Ofanmýra skipreida: Hús (Husan), Hvammr, Landormstaðir (Lanstab), Vist, Hal-leimr, Lyngáss, Minnisáss (Minsaaß), Bunnas, Karmhús o. fl. I Farar skipreida: Skrofar (Skrove), For (Foren), Ekló, Germastaðir (Gjernsted), Breiðeng (Brebng), Stafr, hvortil høre Stafr-Skeneyjar (Stubfkin), Austr-skeneyjar (Austfkin), Lundskeneijjar (Lunfkin), Vaka (Vuku). I Veddrar skipreida: Sula (Suul), Innudalr (Inbal), Löfrengr (Løvring), Jóráss (Jøsaas), Gudinjor (Gubng). I Rábyggja sk.: Vindin (Vinne), Bollahallir (Baldhal), Hallar (Halle), Rásvöllr (maaskee den Gaard, hvor Erkebiskop Dystens Farsaber Jon sterke boede, see forresten § 41) o. fl.

37. Skeyna- eller Skœyna-fylki indbefattede det nuværende Skougus Prestegjeld (Skaun), tilligemed Ytterøens og Mósavigs Sogne. Det grændsede saaledes mod Nord til Dyna- og Verdøla-fylker, mod Syd til Strinda- og Stjorðøla-fylker. Dets største Deel, det egentlige Skaun, laa paa Østfiden af Fjorden, det frugtbare Yttri-ey eller Eyin yttri tilligemed Mósaviks-Districtet paa Vestfiden. Af historiske merkkelige Steder i dette Fylke nævnes Lifangr, nu Levanger, i Skaun, allerede tidligt etslags Handels- eller Markeds-Plads; Ölvishaugr eller Alvishaugr, nu Alfstadhaug, hvor den gamle Hovedkirke staar, i Oldtiden et anseet Høvdingesæde, Egg (Everr. S. Cap. 142), der ej maa forveksles med Egg i Sparbyggjafylke; Jórúllsstaðir, nu Jørstad, paa Ytterøen, Beboernes Thingsted; Mäsarvik eller Mósarvik, efter hvilken Districtet har Navn, den lille Vig, der gaar ind til Vin (Vinsje). Paa Gaarden Hof (Hove) søndenfor Ölvishaugr maa der have været et Tempel i den hebenste Tid.

Strikerne i Skeynafylki vare mod Slutningen af Middelalderen: Ölvishaugs k., Veiginar k. (Veien omtrent midt imellem Alfstadhaug og Vestreim), Vestrheims (Etne) k., Sveingarðs (Sveengaard) k., Lifangrs k., og Munkabýjar k. i Vest, paa Munkeby i Levanger

Sogn; Eids og Ryðvíkr (Røvigis) Kirker, begge paa Yttersen; Vinjar k. i Måsarvík (Røsvigens R.)

Skeynafylki indbefattede 5 Skibreder, nemlig Frólar skipr., omtrent det nuværende Levanger Sogn, Ölvishaug's sk., den nordlige Deel af Alftahaugs Høvedsogn; Refskeyna sk., den sydlige; Eknis sk., omtrent det nuværende Ekne Sogn; Yttrieyjar sk. med Måsarvík. Indbyggerne kaldtes Skeynir, og paa Yttersen Úteynir.

Af Gaarde nævnes forresten: Skaun: Rinda (Rinnan), Þýjanes (Þafnes), Skánes (Skaanes), Rjódsstaðir (Røsteb), Ókunnihaugr (Uknehaug), Hálsar (Halsen), Þengilstaðir (Þingsteb), Hóaskot (Høgskot), Gautulfsstaðir (Gustab); alle disse laae i Frólar skipreiða: Geflin, Staup, Veskin, Stafló, Almnes (Alnes), Heysló (Høyflo), Ré, Mustrhaugr (Mønsterhaug), Holaberg (Holberg), Björgvinjar (Bervin), Hnossia (Nosum) alle i Ölvishangs skipreiða; Vestrheimr, Finnsvík, Veigín, Afdalir (Auda), Hostrar (Hotran), Búlið (Bulid), Dalengjar (Dalling), Þuf. (Þue), alle i Eknis skipreiða; Völlr (Vold), Kisabú (Kjesbu), Gotáss, Almhlíð, alle i Refskeyna skipreiða; 3 Ytrey: Vedræss, Berg, Gildberg, Naust, Skaufar (Skoven), Stangarholt, Barkastaðir, Þrygstaðir, Sellátr, Lagasandr (Laugsand), o. fl. 3 Måsarvík, Vin, Hnakkastaðir, Ása, Bratáss, Þróasetr, Slipr, Reit o. fl.

38. Stjórðólafylki indbefattede, foruden det nuværende Stjórðólafylkis Prestegjeld, ogsaa Selbo Prestegjeld. Det grændselede saaledes mod Nord til Strinda-, Skoyna- og Verðóla-fyller, mod Ost til Jemteland, mod Syd og Vest til Gauldólafylki og Fjorden, hvilkken det kun paa et lidet Strøg berørede. Dets Hoveddele vare det egentlige Stjóradalr i Nord, tilligemed Ogló eller Agló (Statvols Sogn), afskilt fra Nafens Skibrede i Strinda-fylki ved Fjeldstrækningen Langisteinn; Selabú med Þýðalr i Syd, forbundne med Stjóradalr ved Lverdalen Lexudalr. Hovedelven i Stjóradalr var Stjóradalsá, der optog Sóná og Lexa paa Sydsiden, og Forá paa Nordside. Hovedelven i Selabú var Nið, (Nið- eller Nea-Elven), der udsprang paa Fjeldene ved Grændsen mod Jemteland, optog Þýða (Þya), der gjennemløb Þýðalr og Frjáll (Floren), derpaa den sydlige Deel af Hovedbygden, kaldet Vikahverfi, og faldt i Selasjór (Selbosø), hvis østlige Deel tilhørte dette Fylke.

3 Ogló var det, at Sigurd Jarl blev indebrændt af Dronning Gunhilds Sønner, men paa hvilkken Gaard vides ikke; man antager dog at det maa have været paa Aurar (Aurar), en af de største Gaarde i Statvol. Nordligst i Ogló laa Fljóð (Flø), hvor den bekendte Ivar af Fljóð boede under Sigurd Jorsalafarer, og i Nærheden er Steinvik med en tilliggende lille Holme, hvor ved

Reformationsåden Slottet Steinviksholm anlagdes. Nærmest Langstenen Iaa Forbordi (Forbord). I Stjóradalr Iaa Varnes, nu Varnes, hvor Hovedkirken staar; her boede under Haakon den Gode Høvdingen Thorberg og senere under Olaf Tryggvesson Sønnen Asbjørn. Lerdalen eller Lerudals Skibrede kaldtes og, som det synes, i Korthed ligesom Elven, Lexa, Ljöxa eller Löxa. Herfra var den bekendte Høvding og Blotmand Orm af Løra, der omtales under Haakon d. Gode og Olaf Tryggvesson; i Aaret 1340 omtales en Nikolas i Løra. I Selabú nævnes Kongeholmen i Selasjór, hvor Kong Sverrick opholdt sig, da han ydmygede Selhyggerne. Baade i Stjóradal og i Selabú er der en Gaard ved Navn Hof, hvor der altsaa i Oldtiden maa have været Templer; desforuden findes i Stjóradal et Freyhof (Frøys Tempel, nu Frøyum).

Over Selabú kunde man komme til Østerdalen ved at reise om Skáneyjarfjall, rimeligvis forbi det nuværende Stuedal i Nærheden af Skarvdsøren, og fremdeles over Rien og Nursundsø.

Kirkerne vare mod Slutningen af Middelalderen: Varnes k. (Varnes R.) Hegrinar k., Skeljastaða k. (Skjelstad) Lexudals k. (Lunte R.) Skatvalar k., Aura k., Fljóða k., alle i Stjóradal og Ogló; Nestinar k. i Selabúi (Selbo R.), og Kirkjuvalla k. i Þýðdal.

Stjórðölafylki, der havde sit Navn efter Stjórðalens Beboere, Stjórðölar, indbefattede 8 Skibreder, nemlig Ogló sk. (Skatvøl Sogn); Varnes sk., den vestl. Deel af Varnes Hovedsogn; Hof sk., den østlige Deel af Hovedsognet; Hegrinar sk., den nordlige Deel af Hegre Sogn; Eyja sk. den sydlige Deel af Hegre Sogn samt hele Merager Sogn; Lexudals sk., hele Lunte Sogn og Lerdalen indtil henimod Selabú; Selabús sk., Selbo Hovedsogn; Frjals eller Þýðdals sk., den øvre Deel af Dalen.

Af Gaarde kunne forresten mærkes: I Ogló: Saltey, Dragasetr (Drogset), Fiskvík; Mæðrinn (Mærin), Svið (Svee), Dreggjasetr (Dregset), Bræmasetr (Bremset), Rykkin (Rykke). I Varnes skipreiða: Gróðrabrekka (Grøbræk), Mælin (Mæl), Magsviðunes (Mørnes), Húsabýe, Stokkar, Ré, Völlr (Vølb); I Hof skipreiða: Hof, Freyhof, Berg, Björk (Bjerke), Hofstaðir, Haugr, Bitrastaðir (Bittstad), Kleifar (Kleve), Hvalr (Kvaal), Hattarstaðir (Hatstad), Uglaberg (Ogelberg), Raudimór (Rødmø), Autsetr (Auset); I Hegrinar skipreiða: Hegrin, Bjarkeng, (Bjerten), Leirföll (Leerfald), Furudal (Fordal), Vigðanes (Vigbne), Kill (Kiil), Fról (Floren); i Eyja skipreiða: Hemrin (Hemre), Reyðrin (Røren), Berg, Svartin (Sorten), Ingjaldsstaðir (Ingstad), Fullusetr (Fulset), Friggjusetr, Sónes, Timbráss (Tømmeraas), Mærakr (Merager); I Lexudals skipreiða: Hellr (Hæll), Lonka (Lunte), Fura, Kleifar, Hog-

æstr. 3 Selabú: Sólheimr, Sandvík, Langasetr (Langset), Langahlíð (Langelb), Svinsáass, Eidiheimr, Bellr (Belle), Þúfusetr (Þueset) i Fjáll; i Þýðdalr: Austbýr, Forsár.

39. Strindafylki indbefattede, foruden det nuværende Strinden (dog Bratsbergs Sogn deri ikke iberegnet) ogsaa de hiinsides Fjorden liggende Districter Frosta (Frosten) med Ássinn (Masen) i Øst, og Lexuvik (Lervigen) i Vest, dog regnedes ikke Strandens eller Hindreims Sogn hid, men hørte til Nordmøre. Strindafylke grændsede saaledes mod Nord til Skønafylke, mod Øst og Syd til Stjorðlafylke, og mod Vest til Gauldøla- og Nordmøra-Fylker. Det egentlige Strinden var det folkerigste, bedst bebyggede og mest anseede Herred i Ud-Þrøndelagen, ligesom Sparabu i Ind-Þrøndelagen; i Strinden laa Hoved Templet paa Hladir, og siden 997 Kjøbstaden Nidaros. Strinden alene synes at have indbefattet ikke mindre end tre Skibreder, og udgjorde, som det synes, tvende Sysler, Útsrind og Innstrind. Hovedelsen i Strind var Nið, Nidelven, der kom fra den til Gauldølafylke hørende Setnadalr, og falder ud ved Nidaros. Fylkets Grændser mod Nes (Byneset) maatte falde sammen med Grændsen for Nidaros Byes Landdistricter, altsaa fra Folafoðr, et Sted ved den nordligste Pynt af Gaularáss, og derfra i Syd og Øst. Om de andre Punkter af Gaularáss, nemlig Hattarhamarr, Digrmúli, Gullhamarr, og Hefring er forhen talt (§ 16), ligesaa om Steinbjörg med Castellet Sion eller Sverrisborg. Den mærkeligste Gaard i Strinden var Hladir, Labesarlernes gamle Sæde, siden Kongsgaard, med det berømte Tempel og siden Fylkestirken, beliggende ude paa den lille Spids, der ved nogle Klipper, Hladhamrar i Øst begrændser den til Byen indgaaende Vig. Andre historiske merkkelige Steder i Strinden ere Vik længer i Øst, nu Sarvik, saaledes benævnet efter den paa Magnus Barfods Tid her boende Høvding Sare, Depill (Delle) nær ved Hladir, og længer oppe ved Elven Kok. Om Belliggenheden af Bakkaklaustr og Holms eller Nidarholms Kloster er forhen talt. Lidt søndenfor Bekke Erlendshaugr, hvor nu Christianssteens Fæstning ligger. Li-geoverfor Byen, paa Østsidan, strakte Halvøen Frosta sig frem. Dens vestlige Spids hed Horni, (nu Horne), og udenfor dette laa Tautra (nu Tuterøen) med sit Cistercienser-Kloster. Paa Frosta laa Gaarden Lagatún (Løgtu) ved hvilken Gaard det berømte Frostathing holdtes; yderst ude i Sydvest paa Halvøen var Gaarden

Hernes, der Hentebedes til Holms Kloster med Kong Magnus Blinde, da han optoges som Munk. Længer inde paa Halvøen laa Vigdeild (Vigtill), og paa Østfiden, ved Nasensfjorden, Hindey (Hynøya), med en god Havn. Lexuvik maa have haft sit Navn efter et Steb, ligeledes kaldet Lexa eller Ljöxa. Ogsaa i Leruvik var en Gaard ved Navn Vigdeild.

Kirkerne i dette Fylke vare: Hlada k., Manvikr k. (Malvik k.) og Mødstada k. (Mødstadmarken) alle i Strinden; Lagatúns k. paa Frosten; Vangs k. og Lóar k., begge i Nasen; Lexuvikr k.

Fylket bestod af 8 Skibreder, men hvilke disse vare, vides ej med fuldkommen Bestemthed. Strind synes at have udgjort fire, og rimeligvis har Frosta udgjort tvende. Desforuden vare der Lexuvik og Ássinn.

Af Gaarde kunne forresten anføres: i Strind: Berg, Njardhól (Nardo), Magdholt (Mogholt), Singulsakr (Stingsager), Dragavellir (Dragvold), Stokkar (Stoffen), Hrossamór (Røsmo), Skýáss eller Skýásáa, Hreppin (Reppe), Fjelasstadir (Fjelsesteb), Jerf (Jerv), Forbordi (Forbord), Sandar (Sanden), alle paa Østfiden af Elven; Ferigsstadir (Fergsteb), Kroppa, o. fl. paa Vestfiden; paa Frosta: Vik, Moskunes (Mørnes), Ólvisstadir (Alfstad), Ígulberg (Julberg), Vagnaberg (Vangberg), Fiskasetr (Figsæt), Staur, Otról (Otlo), Fáles (Faanes); i Ássin: Straumr, Mos-synjar (Mosling), Hof, (hvor der maa have været et Lempel), Grenia, (Grini), Vedalir (Vebul), Hupla (Hoplen), Leidangrar (Leanger), Skiðisól (Skisól), Fit (Fet), Spillasetr (Spillsæt), Húsabyr (Huseby); i Lexuvik: Þróndarstadir (Þrondsteb), Grandi (Grande), Hjalmalaup (Hjellop), Koparreit (Kobbersteb), hvor der altsaa maa have været gravet efter Kobber; o. fl.

40. Gauldølafylki indbefattede, foruden det nuværende Gul-dalen, eller Melhus, Størens, Holtaalens og Røros Prestegjelde, ogsaa Leina Skipreida eller Leinstranden, og Setnadalir, o: Klæbo, Tilder og Bratsberg. Det grændsebe saaledes mod Nord til Dr-døla-, Strinda- og Stjfordøla-Fylke, mod Øst til Herjedalen, mod Syd til Østerdalen, og mod Vest til Drdølafylke. De Fjeldstrækninger, som afskildte det fra Stjfordølafylke, have vel i ældre Tider, som nu, haft flere Navne, og Skáneyyarsfjall synes at have været Fællesnavnet for Fjeldene mod Syd, der afskildte Fylket fra Østerdalen. Vatnsfjall eller Vazfjall (nu Vatsfjeld), laa længst i Vest, indenfor Fylkets Grændser, mellem Medalhús (Melhus) og Kleppabú (Klæbo). Hoved-Elven Gaul gennemstrømmede Fylket i dets hele Længde, optagende Sókn (Sognedalselven) ved Staurin (Støren); og Búa (Budalselven) ved Búnes el. Býnes; Setnadalir

omgæbe dertimod den vestlige Ende af Selbøfven og Nidølvens øvre Deel. Feruden Høved=Dalen Gaulardalr, hvilkens Benævnelser især brugtes om den nedre, mest befolkede Deel, nævnes ogsaa som egne Districter de nys anførte Setnadalir i Øst, Heylönd eller Høeylönd (Hølandet), nogle affondrede Stovbygder over mod Orkedalen, i Vest, Sóknardalr (Sognedalen) og Búdalr (Búdalen i Sydvest; og Holtáll med Singisakr (Singsaas) og Áll (Álen) øverst oppe i Dalen. I dette Fylke ere mange historisk bekendte Steder, fornemmelig i Omegnen af Medalhús (Melhus). Her laa paa Vestsiden af Elven Gimsar (Gjemse), Einar Thambarstellers Fædrengaard, hvor hans Farfader Styrkaar boede; Rimul eller Rømul, nu (Romul), hvor Haakon Jarl blev dræbt; paa Østsiden laa, foruden den fornemste Gaard Medalhús, hvor fornemme Høvdinge boede, og hvor rimeligvis Fylkestemplet stod, (Aeshjorn af Medalhús) Gaarden Skerðingsstedja (Skerdingstad). Længere oppe, i Nærheden af Hörgr (nu Hørg Kirke), hvor der maa have været en gammel Hørg eller Offerlund, laa Lundar (Lunde), Bergthors og Datteren Gudrun Lundesøls Hjem; endnu længer oppe, forbi Staurin, ved Búdals-Elvens Forening med Høvedselven, laa Bunes eller Bynes (Bunes), hvor Orm Lyrgja boede. Hof eller Templer maa, foruden paa Medalhús, hvis Omegn ogsaa kaldtes Óðinssalr, have været paa Gaarden Hof (nu Hov) i Sognedalen, Hof (Hov) i Høltaalen og Hof (Hov) i Álen. Den almindelige Vej fra Nidaros til det Søndenfjeldske gik i Oldtiden, som nu, gennem Gauldølafylke, fra Staurin opad Sofneðalen til Stennabu i Orkdølafylke, og derfra over Uppdal og Døvre. Vegen gennem Holtáll, og over det saakaldte Skáneyjarfjall til Østerdalen brugtes i Oldtiden kun meget lidet, og har vel den længste Tid været ubanet. Derfor kjender man heller ikke synderligt til de der forekommende Steder, hvor dog Navnene Rød=Áa og Røros vidne om de gamle Navne Røydá og Reyðaróss.

Kirkerne i dette Fylke vare mod Slutningen af Middelaalderen: Tildra k. (Tiller); Bratsbergs k., Bøjar k. (Rløbo R.), alle tre i Setnadalir og Kleppabú (Rløbo); Leina eller Leinastrandar (Leinstrandens) k.; Medalhúss k. (Melhus), Fláa k. (Flaa); Grjóta k. (Grøte), Kolbrandsstaða k. i Heylöndum (Hølandets R.); Fors k. (Fos), Grinda k. (Grinde), Hofs k. i Sóknardal (Sognedals R.), Staurinar k. (Støren), Singisakrs k. (Singsaker), der i ældre

Tilber rimeligstis stob paa Kirkjuvellir (Kirkebo), Holtals k. (Holtalen), Hofs k. i Áli (Alens R.)

Fylket bestod af 10 Skibreder, nemlig: Tildra sk. (Tilber Sogn), Kleppabús sk. (Bratsbergs og Klæbo Sogne), begge i Setnadalir, Leina sk. (Lefnstrandens Sogn), Gimsa sk. (Den nordlige og vestlige Deel af Melhuus Hovedsogn, der berørte Søen ved Gaulbøvens Munding (Gaularóss); Vigleikstada sk., indbefattende den sydlige Deel af Melhus Hovedsogn, Haslabrekku sk. (Flaa Sogn, tilligemed den nordlige Deel af Størens Sogn; Fors sk., indbefattende Resten af Hørgs og Størens Sogne; Heylanda sk., indbefattende Hølands Sogn; Elsta sk., indbefattende Budalen og det øverste af Støren og Singsaa; Holtals sk., indbefattende Resten af Holtaalens Prestegjeld.

Af Gaarde i dette Fylke omtales forresten: I Setnadalir: Setnar eller Sjatnar (Sjetnar); vestenfor denne laa de store Myrstrækninger Þjóðmýrar, nu Sjetne- og Ust-Myren; þumastadir (Tomstad), Þjesmór (Jesmo), Hvinandi (Hvenil), Kroppa, Ógl (Uglen), Digrin (Digren), Lýsikleppr (Lysket), Górusteinn (Gutsten), Eiklið (Efle), Leir (Leren); i Leina skipreiða: Lagaló (Laugló), Reynavalir (Rinvol), Skeifstadir (Skeifstad), Skitleinar (Skjetleine), Bendaberg (Bendberg), Suðrheimr (Søretim), Kallsáas (Kolsaa), Flatáss (Flataas), Ustar (Ust), Uppsalar (Upsal), Hegstadir (Hegstad), Stafir (Stav), omtalt i R. Sverres Saga Cap. 33; Kot, Stokkar (Stoffe), Egg (Egge), Folvik, Vinangrar. I Gimsa skipreiða: Eyjar (Øye), Kvernberg, Dúfusteinn (Duesten), Hvammr (Hvam), Leifstadir (Leifstad), Vóllr (Velle), Lós (Løse), Hóleimr (Høsem), Setnar (Sjetne), Kreggjanes (Kregnes), Krákumór (Kraakmo). I Vigleikstada skipreiða: Flár (Flaa), Grafarakr (Gravraak), Stokkar (Stoffe), Hvalr (Kvaal), Hermóðsstadir (Hermandsstad), Vigleikstadir, Vikastadir. I Haslabrekku skipreiða: Kirkjuflár (Kirkeflaa), Freyjarmo (Fremo), Laudrinn (Løren), Haslabrekka (Hattebrefte), Borkn (Borten), Borgsetr (Borset), Nýjuhús (Nyhus), Áss, Hyljarmór (Herjemo), Reynabrot (Ranbraut), Lundar (Lunde). I Fors skipreiða: Gjallar (Gjelle), Fors (Fos), Rugstadir (Rogstad), Þjórg (Þjørgom), Tislasetr (Tilset), Follstadir (Follstad), Hóass, Eiríkhús í Sökardal (Ershuus), Forsheimr í Sökardalr (Fosheim), Berudalr (Bordal), flt. Eysteinsstadir (Estensstad), flt. Freysetr (Froyset). I Heylond: Grjót (Grøte), Skeggjastadir (Skjeggestad), Berg, Sundssetr (Sundset), Steinsetr (Steinset), Kleppstadir (Klepstad), Eid, Björtjarnarás (Bjertjenaas), Vin (Ven), Almáss (Almaas), Gauststadir (Gaustad). I efsta skipreiða: Roggunes (Rognes), Kvernaruð (Kvernruð), Fesetr (Feset), Almásar (Almaas), Ey (Øye), Ósey (Osøyen), Grýtudalr (Grýtdal), Vindsnes (Vindnes), Kóðsberg, Herjamór (Hermo), Hrafnsgerði (Ramsger), Langaruð (Langerub), Klet, Tildri (Tilber). I Holtáll: Hrafnaló (Ramlo), Flataberg (Flatberg), Geisla-setr (Gillet), Ruð, Grjót (Grøt), Fagrás í efra Holtáli.

41. Orkdølafylki indbefattede, foruden den egentlige Orka- eller Orknadalr med de øvre Dele af Dalsfrøget, Modaldalr og Rennabú, ogsaa Uppdalr, det nysværende Dydal, adskilt fra Rennabú ved en Skovstrækning, kaldet Uppdalsskógr, og de nu til Strindens og Selvos Fogderi hørende Districter, Birgsi med Skaun og Bodvik (Børgsen med Børgsefougn og Bubbigen), og Nes (Byneset). Fylket grændsede saaledes mod Øst til Strindafylke og Gauldølafylke; mod Syd til Dovrefjeld, der adskilte det fra Gudbrandsdalen, og mod Vest til Nordmørafylke. Mod Nord grændsede det til Fjorden, fornemmelig den mod Syd mellem Gjødanes (Geitnes) og Flaðki (Flak) indgaaende Arm af Thronbhjemsfjorden, som nu kaldes Orkedalssjø, og som i det Indre deler sig i to mindre Arme, af hvilke den vestlige optager Orkn (Orka-Elven) ved Orknaröss, den østlige Gaul-Elven. Begge disse Arme, saavel som den fælles Hovedarm, omgave Fylket næsten ganske; kun allerinderst inde i Gaularöss (Guløsen), kom Gauldølafylke i Berørelse med Søen. Fra Strinda- og Gauldølafylkes nordligste Kant adskiltes Orkdølafylke ved Gaularöss (By-Måsen), hvis høieste Punkt, Grásteinn, nu Graafallen, dannede et af Grændsepunkterne om Byen Rídaros's Mark. Mod Heylönd (Hølandet) var i Oldtiden, som nu, ingen skarpt fremtrædende Grændse, da dette District egentlig tilhører Orka-Elvens Dalsløb. Men ellers adskiltes Fylket baade fra Gauldølafylke i Øst og Nordmørafylke i Vest ved betydelige Fjeldstrækninger. Over det lave Pas mellem Sofnedalen og Rennabú, kaldet Sóknardalsskógr, gik i ældre Tider, lige som nu, Hovedvejen fra Rídaros til det Søndenfjeldske; den gik gennem Rennabú, over Uppdalsskógr gennem den øvre Deel af Uppdalr langs Driv-Elven, og videre opad Dovrefjeld. Fjeldveje førte ligeledes over lavere Pas fra den yderste Deel af Orkadalen, eller Ástabygd, over til Hefni (Høne) paa Nordmøre; fra den sydlige Deel af Orkadalen over Sjóvatnskjölr ligeledes til Hefni, og fra Modaldalr til Súrnadalr paa Nordmøre. Hovedelven, der gennemløb den fornemste Deel af Fylket, var Orkn (Orka-Elven), der kom fra Kviknar i Østerdalen, og gennemstrømmede Rennabú, Modaldalr og Orkadalr; den optog Surka (Svorken) ved Surkumór. Uppdalr gennemmedes af Drif (Driva- eller Sundals-Elven), der løb vestover til Nordmøre. I Rennabú laa ved Hovedvejen den lille Indsø Búdassjór (Bu-Band) paa Sofnadalsfougen.

Orkedalen bestod af 8 Skibreder. Disse vare, regnede udenfra: Ness skipreida, indbefattende Bynesets Hovedfougn; Bodvikr sk.,

indbefattende Buvvigenes Sogn, et med Gauldalen ligeløbende, fort Dalsfrøg mellem Fjorden og Hølandet; Birgsa sk., Børgsen, eller Strøkingen ved Søen mellem Buvvigen og den egentlige Orkdal; Skaunar sk., Børgsefougna; søndenfor eller ovenfor Børgsen, ligeledes mellem Buvvigen og Orkdalen; Orkadals sk., Orkdalens Sogn; herhen hørte og Åstabygd, Dalen om Skjenal-Elven, og Geitströnd, nu Geitstranden, paa Vestfiden af Orkdalsfjorden indtil Gjódanes; Mødaldals sk., nu Melbalens Hovedsogn; Rennabús sk., nu Rennebo Sogn; og Uppdals sk., nu Uppdals Prestegjeld. Orkdalssylte og flere der beliggende Steder omtales hyppigt i vore gamle Kongesagaer. I Nes (Byneset) var Steinn sydbestligt ved Fjorden den fornemste Gaard; her staar endnu den ældgamle Stene- eller Bynesets Kirke (Asgaut Armands Tilfangetagelse under Olaf den Hellige. Gaaton af Stein under Gaaton Gaatonsøn). Østenfor Steinn laa Gudreksstadir (Gaustad), der under Sverrer og dennes Efterfølgere tilhørte Thorstein Rugud og Sønnen Gaard; i Nærheden af Stein laa Langlóar (Langlo), hvor Magnus Erlingsøn overrumpledtes af Birkebenerne 1180. Det vestligste Punkt i Nes var Hangrar eller Angrar (Hangran) med en Kirke; Stedet omtales i Olaf d. Helliges Saga. De nordligste Gaarde vare Fladki (Flad), efter hvilken det nærmeste Strøg af Fjorden kaldtes Fladkalfjörðr, og Klepstadir (Sverrers S. c. 134). I Bodvik laa Ljárandir (Leraanden), (Junge Gaardsøns Saga). Paa Saltnes boede under Magnus Erlingsøn og Sverrer, Birkebeneren Sigurd af Saltnes. I Birgsi laa Rásvöllr (Raasvold), (Jon ferte, Erkebiskop Dystens Farfader). Vigg (Gen. Viggjar, Dat. Viggju) nu Viggen, nævnes ofte som et Sted, hvor Skibe plejede at lægge til (Kut af Viggen under Olaf d. Hellige). I Skaun var Einar Thambestelvers Hovedsæde paa Gaarden Húsabær (Hubeby). Paa Geitstranden omtales i Sverrers Saga flere Steder, som Róðar, nær ved Róahjörg (Cap. 157); Ástar (Østen), Tunga; længere inde, i Ustabygð laa Ustar (Usta), Gelmin, nu Gjelmi, (Gunnar af Gelmin under Olaf d. Hellige; Cecille Sverrers Søster); Ryðáss (Rødaas); Efja (Evsje), paa den anden Side af Elven. Noget ovenfor laa Hof, hvor rimeligviis Fylkestemplet har staet. Paa Gaarden Grjót i Orkdal opførtes siden Kirken; denne Gaard er rimeligviis den samme som Grytiagr, hvor Høvdingen Raare af Grytting boede under R. Gaaton d. Gode. Raassee og at den i Harald Haarfagers Saga nævnte Kong Grytting har sit Navn efter denne Gaard. I Mødaldalr laa Kjarrastadir,

nu Hferftab (Roe af Hfarftab, Evrr. S. Cap. 69). I Uppdair laa Vangr, nu Vang; hvor Kirken ftaar.

Kirterne i Fyltet vare mod Slutningen af Middelalderen: Hangra k. á Nesi, Steins k. á Nesi (Stene Kirke paa Byneset); Saltnes k. i Bodvík (Bodvigens Kirke); Viggjar k. i Birgsa (Borgsens Kirke); Vinjar k. i Skaun (Borgsefkougnus Kirke); Grjótar k. i Orkaðal (Orkeðalens Kirke), Grjótar k. i Meðaldal (Meðals Kirke), Hörundsstaða k. i Rennabúi (Rennebo Kirke); Vangs k. i Uppdal (Uppdals Kirke).

Af Gaarde navnes forresten: i Nes skipr.: Býr (By) Elgisotr (Elset), Rygin (Ryen), Bólsberg (Bosberg), Langyrja (Langørjea), Freyasetr (Froset), Loftasetr (Loffet), Hof (Hof), hvor der altsaa har staaet et Tempel, Hárheimr (Høiem), Múli (Mule), Brár (Braa), Skagastaðir (Stogstáb); Upplönd (Dpland). I Bodvík: Ólvisholmr (Olsholm), Hamarr (Hamer), Húsabýr (Huseby), Kvernberg, Langyrja (Langørjea), Bygsetr (Bygget), Óðinsyn, Óðinsvin el. Óðinsey (Onseen), Vigdalir, Klet. I Birgái: Nauat (Nøstum), Einar (Einom), Krangsáas (Krangsaas), Kærheimr (Kærum), Hanaberg (Hanberg), Ljåkleif (Ljåfle), Elin (El). I Skaun: Djúpidalr (Dybbal), Úlfáss (Uaas), Síheimr (Sim), Skauf (Skaue), Sólastaðir (Solstáb), Vin (Ven), Sýrastaðir (Syrstáb), Kúáss (Kuvaas), Ruð (Røb), Meðalbýr (Meiby), Leifstaðir (Leifstáb), Mór (Mo), Serkland (Sverfland), Býr (By), Foxsetr (Forsæt), Mörk (Morken), Gagneid (Gangøen). I Orkadals sk.: Ey (Dyen), Hvammr (Kvam), Mókullid (Monklib), Geitasvalr (Gisvol), Egg (Eggen), Eikhlid (Ekle), Hóastaðir (Hofstaaen), Hringkleif (Ringflev), Sólheimr (Solem), Klippisáas (Klepsaas), Skeristaðir (Skerestáb), Mánaasetr (Maanfet), Högnasló (Hongslo), Surkumór (Svorkmo), Klingey (Klingen), Svinsey (Svinsøen), Kvikna (Kvitne), Berabú (Barbo), Árhlid (Arlib), Asphólar (Asbol), Mór (Mo), Fokastaðir (Fokstáb), Vörmudalr (Vormbal), Býr (By), Leppastaðir (Leifstáb), Vatnshlid (Vatshlib), Fors (Fossum), Eidund (Dbyn), Sumarvöllr (Somervölb), Bakki (Baffe), Forvin (Førve), Krakadalir (Kraakbal), Methlid (Metlib), Svelastaðir (Svalstáb), Þverdalir (Tverbal), Haugheimr (Haugetm), Sólberg (Solberg), Dundalr (Dynda). I Meðaldals skipreida: Ruð (Røb), Ló (Lo), Dumbú (Dombu), Reidberg (Rebberg), Völlr (Völb), Steig (Steigen), Greipstaðir (Greffstáb), Holastaðir (Holstáb), Ré (Re), Ávaldsstaðir (Aavstáb), Seljuberg (Solberg), Lundr (Lund), Höll (Hol), Steinn (Stene), Grut, Jarpstaðir (Jerpstáb), Bågavöllr (Bogvölb), Ár (Aa), Reishjallar (Reshell), Snjóin (Snøen), Hildúlfstaðir (Hilftáb), Sýastaðir (Systáb), Hólar (Holum), Hof (Hofe), hvor der maa have staaet et Tempel; Sigastaðir (Sugustáb); Dragasetr (Dragset). I Rennabús skipr.: Mærek (Mærk), Heiðrheimr (Hætreim), Völlr (Völb), Úfr (Uf), Sigastaðir (Sugustáb), Lafranzhús (Larshus), Höll (Hol), Flár (Flaa), Kódsberg (Kosberg), Berkakr (Berfager), Sundsetr (Sundset), Hæfrsdalir (Hafbal), Brattasetr (Bratset), Grjótar (Grøte), Gautnes

(Gunes), Lonka (Lofte), Rekunes (Rofones), Hrafnshheimr (Ramsheim), Ris (Risser), Grindalr (Grindal), Hrafnaló (Ramló). I Uppdals skipr.: Mjöd (Mjøen), Ló, Skógarheimr (Skorheim), Forsheimr (Forsheim), Setr (Setrum), Olabú (Osbu), Kletti (Klette), Dóðrheimr (Døretim), Vagnhella (Vagnfild), Grjótar (Grøte), Gólsfakr (Gulager), Skjórastadir (Skjorstab), Bjónadalr (Bjondal), Gardasetr (Garbeset).

42. De 8 fidsfnævnte Fylker, Eyna-, Sparbyggja-, Verdæla-, Skeyna-, Stjórdæla-, Strinda-, Gauldæla- og Orkdæla-fylki udgjorde tilsammen den egentlige Throndhjem (Pråndheimr Þrøndheimr), der, foruden at høre under det almindelige Frostathing, ogsaa havde et særeget Thing for sig selv, det saakaldte Eyrathing eller Dretthing i Byen Nidaros, og overhoved hørte nærmere sammen. Þrøndheimr indbeelttes i den indre Deel (Cinnan or Þrøndheimi), hvis Indbyggere kaldtes Indthrønder og den ydre Deel (utan or Þrøndheimi), hvis Indbyggere kaldtes Udtthrønder. Indre Throndhjem vare Eyna-, Sparbyggja-, Verdæla- og Skeyna-fylki; Ydre Throndhjem vare Stjórdæla-, Strinda-, Gauldæla- og Orkdæla-fylki.

43. Nordmøra-, eller, som det ogsaa kortere kaldes, Møra-fylki, var næsten ligesaa stort i Udstrækning som alle de 8 Throndhjemste Fylker tilsammen, og indtog hele Kyststrækningen ligesom Stimr (Stim), der ogsaa nu danner Grændsen mellem Romsdals og Nordmøres Fogderier, i Syd, og Byrða (nu Børs i Fosens Fogderi) i Nord. Kystbeliggenheden har og givet Fylket sit Navn Møri (afledet af mar, Hav). Nordmørafylke indbefattede i Fortiden, foruden det nuværende Nordmøres Fogderi, ogsaa Fosens, der nu er lagt til Søndre Throndhjems Amt. Throndhjemsfjorden deelte det i to ulige store Hoveddele. Den nordlige Deel grændsede mod Nord til Raumbølafylke, mod Ost til Dyna-, Støyna- og Strinda-fylker, adskilt derfra ved Bjergaaser. Den sydlige Deel grændsede mod Ost til Orkdæla-fylke, mod Syd til Gudbrandsdalen, mod Sydvest til Raumbølafylke, og mod Vest og Nordvest til Havet. Paa Nord siden af Throndhjemsfjorden vare der hverken betydelige Fjorde eller Der. Den nordligste Fjord var Brandsfjördr (nu Brandsfjord); søndenfor denne var Stokksund, Ásfjördr (Aaffjord), Valsund (Vallersund) og Stjórn (Stjørensfjord). Udenfor Indløbet til Throndhjemsfjorden laa først den lille D Gartar (Garten), dernæst de større, Krákuvað (Kraagevaa), fra hvilken Fjorden regnes at begynde (s. S 9) og Fólskn (Stor-Fosen), efter hvilken det senere saakaldte Fosens Fogderi har faaet sit Navn; end længer ude Parfa

(Tharben). Søndenfor Thronbhjemsfjorden vare derimod betydelige Fjorde og Der. Den nordligste var den lille Verasfjördr, indenfor Ljoxna, dernæst Hefni (Hefneffjord) med den nordøstlige Arm Ásta-fjördr (Aasfjord). Hefni regnedes at begynde fra den lille D Hefniskel Hemsfælø). Ligeoverfor denne mod Nordvest laa den store Hitr (Hiteren), eller, som den oftest kaldes, Hitrar, fordi man dertil ogsaa regnede den hele Dgruppe, som omgav den. Af disse kunne mærkes, paa Øst-siden: Tiar, eller Úttiar og Inntiar (nu Udtian og Indtian); Fjöl-ver (Fjelversø), Ulsver (Ulsø) og Ljoxna (Leren); paa Vest-siden: Hrasney (Ramsø), af hvilken Fjorden mellem Hiteren og Smølen har sit Navn; Kvennaver (Kvenvær); i Nord Þórsey, Dólmey, og den store Frey (Frøen) ved hvis yderste Spids mod Westen laa den lille D Titrar (Titeren), og længere ud mod Nordvest Súlver (Sulen). Længere mod Sydvest langs Fastlandet var Rust-ahverf (Røsthverven), nu Rustey (Røstøen); dernest Drómasund mellem Drómanes (Dromnæs) og Meginland (Starsø); ved Siden af denne Geirsey (Gjerdsø); og dernæst de tre store Der i Ræffe, Ertvaags, Stabben og Lufna, hvis ældre Navne ikke kendes. Indenfor disse gik Araldsvikrfjördr, siden Vinjarfjördr, ind til Vin i Fjölmi, indstydende mod Syd Vallangsfjördr (Valsøffjord). Strax udenfor Stabben laa Sólskel (nu Solstø), bekendt af Harald Haarvagres tvende Søslag, længere ude Edey (Edø), og endnu længer ude den store Smyl (Smølen), omgivet af Mængde mindre Der, som Gladsey (Glasø), Jóin (Jø-D), Keflisey (Kalsø), Brjótver (Bratber) og Veidin (Veien). Indenfor Lufstern begyndte den dybe Hálsynjarfjördr (Halsøffjord), der danner de indre Arme Bjárfjördr (Bøffjord), Bifrusfjördr (Beverffjord), Súrnadalsfjördr, der gik ind til Surnadalr (Surendalen); Stangarvikrfjördr, der gik ind forbi Stangarvik (Stangvig), og Ólfundar eller Ólfundyn-jarfjördr (Ulbundsfjord), der gik ind til Ólfund (Ulbund). Længere mod Vest gik den med Hálsynjarfjördr parallele Þingvallafjördr ind i Landet til Sundalr, indstydende mod Vest i sin ydre Deel Barknar- eller Barkar-fjördr (Batnffjorden), og Ísulfsvágr (Ising-vaag). Ved Indløbet til Fjorden laa de store Der Freída eller Fræði (Frøø) og Afrey (Aversø); ved Siden af disse de mindre, Ósprey (Aspen) i Øst, adskilt fra Fastlandet ved Nálasund (Naalsund), Auma (Omø) og Fólskn litla (Lillesøfen eller Kirklødet), strax nordenfor Fræði; Ekilsey, Langey og Sveggjuðr (Sveggen), strax nordenfor Afrey. Sveggjuðr var adskilt fra denne ved Sveggj-

adarsund (Sveggfjund), en søgt Havn. Langt ude mod Havet laa Fiskeværret Gripar (Grif).

Af større Elve i Fylket kunne blot Súrni (Surenbalselven) og Drif (Sundalselven) fortjene at nævnes. Den største Sø i Fylket var Þórkvislir (nu Þorkvíslan), med mange Der, mellem Districtet Vagnvikaströnd (Strinden) og Rissin.

Fra Þronðdelagen synes ogsaa i ældre Tider Landveien (hit efra) at have gaaet fra Medaldalr i Orkdælafylki over Súrna-dalsskógr til Súrнадalr, over Fjorden til Þingvalla-eið, over Þingvoldsfjorden og videre vestover til Raumsdalr.

Nordmørsafylki bestod senere, som det synes, af tvende Syssler, der undertiden ogsaa forenedes til een, *Ædeyjar* og *Fólsknar* sýsla. Skibrederne vare 16, nemlig: Bjarnaúra sk., indbefattende det nuværende Bjørnør Sogn, med Repseið (Stokfunds Sogn), Áfjarðar sk., indbefattende Á (Aaffjordens Sogn) med Seljuhverfi (Søfunds Sogn); Veiklinar sk., indbefattende Yrjar (Ørlandet); Rissar sk., indbefattende Herðslavíkr (Hæsselbygden) og Rissin (Rissen); Staðs sk., indbefattende Staðs-bygð (Stadsbygden) med Strönd eller Vagnvikaströnd (Strindens Anner til Lervífen); Hitra sk., indbefattende Hitrar (Hiteren) med Dólmey og Frey; Hefnis sk., indbefattende Ámundaráss (Hævne Sogn); Aura sk., indbefattende Aurar (Aure) med Fjölni (Binje Sogn); *Ædeyjar* sk., indbefattende *Æðs* og *Smølen*; Hólsynjar sk., indbefattende Halse Sogn; Súrнадals sk., indbefattende Súrнадalr; Stangarvíkr sk., (nu Stangevífs Þinglag); Þingvalla sk., (nu Þingvolds eller Gagnats Þinglag); Barknarfjarðar sk., indbefattende Barknarfjörðr (Bataffjorden), Fræði m. m., eller det nuværende Gemnes Þinglag; Afreyjar sk., indbefattende det nuværende Abers eller Megs Þinglag; Sundals sk., nu Sundalens Prestegjeld, med Usmundalr (Ørendalen).

Ikke saa Stæder i dette Fylke ere historisk bekendte. Valsundsboer (Vallersfund) og Valsnes (Valsnes) i Seljuhverfi eller Jussunds (Søfunds) Sogn omtales i Anledning af Sigurd Slemmebegns Herjetog. Ved Þexdalr i Seljuhverfi kom Steigar-Þhorer paa Flugten for Kong Magnus Barfod ned efter at have sat over Fjeldet; han var fra Þronðhjem roet over til Vagnvikaströnd, og derfra rimeligviis dragen over Þorkvíslan, forbi Stjórn (Stjørenfford), ned til Þerbdalen. Paa Halvæn Yrjar (Ørlandet), laa Gaarden Autstrátt (nu Østerraat) og Upphaugr (Oppehaug), hvor Jærnsflegge

boede. Nordligst i Riesen var Hornbori (Horder). Rein i Riesen var Hertug Stules Famillesæde; her blev Reins Kloster anlagt (see Side 54); nærved var Reinssletta (Guttorm Stabre). I Stadsbygd nævnes Þórsbjörg (nu Þorsøhaug), Raudabjörg (Rødberget; strax vestenfor); Þínarós, Udløbet af Þíná, der gik forbi Kirken, og strax østenfor Þrangir (nu Þrangen). Endnu længere mod Vest, laa Vagnvikaströnd og østenfor denne Nesfet Ömburnes (Ömbornes) lige i Vest for Tautra. Paa den vestre Side af Fjorden mellem Gjödanes og Agdanes laa Ingardalur (Jugdalen), Leinavik, maastee det samme som Leirangrar (Haaf. Haaf. S. S. 181), Sölvi (Selven). Paa Moldatún (Moldun) ved Verafjörðr indenfor Ljóxna boede Önur, der efter Gaarden kaldtes Moldagnúpr, en af de fornemste Nybyggere paa Island. Østligt paa Hitrar laa Sandulfsstadir eller Söndulfsstadir (nu Sandstad; Haaf. Haaf. S. Cap. 188). Paa Sjaumælingar (Sønmæling i Dre Sogn) i Barknafjörðr boede under Haakon Haakonsøn Bonden Andreas. Strax nordenfor Lufna laa Hamrasund (nu Hammersund i Haaf. Gutt. Ing. s. Cap. 12); paa Fræði var Rongsgaarden Birkiströnd, og nær derved den lave Naas Rastarkálfr, og det høiere Fjeld Fræðarberg, bekendt af Slaget 955. Den lille Fladsø iffe langt dervfra hed i ældre Tider Féey, og Sundet mellem denne og Fræði hed Féeyjarsund. Langeyjarsund og Sveggjadarsund nordenfor Afrey nævnes et Par Gange; noget længere mod Vest, nærmere Stimr, Grændsen mod Raumsdølafylke, var Markarhólmr.

Kirkerne paa Nordmøre vare i Slutningen af Middelalderen: Bjarnauro k. (Bjørnør), Stokksunds k. á Repseiði (Støfsund), Ar k. (Aafford), Jussunds k. i Seljuhverfi (Jøsfund), Nes k. (Nes ved Bjugnen), Veiklinar k. á Yrjum (Orlandets R.), Reins klaustr, Álfshaugs k. á Stað (Stadsbygdens R.) Hindarheims k. á Strönd (Strandens R.), Margaretar k. á Kikjusetri i Hefni (Høvne R.), Andreskirkja á Vinju i Fjölni (Vinje R.), Dölmú k. i Hitrum (Dölmø R.), Ulfa k. i Hitrum (paa Ulvø), Súlvers k. (Sulen), Titra k. á Frey (Litterens R.), Kvennavers k. (Kvenvær), Mariu k. á Aurum (Aure), Æðeyjar k. (Ædø), Oðrar k. (Ødden), Brjötvers k. (Bratvær), Veidu k. (Veten), Hólsynjar k. (Hølse), Eyja k. i Súrnadal (Surenvals Hovedkirke), Skeiðis k. i Surnadal (Ranes), Móa k. i Súrnadal, Rindals k. i Súrnadal, Stangarvikr k., Ölfundar k. (Ulhvønd), Hofs k. i Sundal (Sundals Hovedkirke), Leikvinjar eller Leykinar k. i Sundal (Løsten), Mosagerðis

k. i Sunndal (Røsgjerd), Húsabjár k. i Usnudal (Drenbalens R.), Þingvalla k. (Þingvold), Fylkeskirke paa Þingstedet; Fræði k. (Fræð), Eyra k. i Barknarfirði (Dre R.), Straumeyjar k. (Strøm), Kvernnes k. (Kvernes), Brimsnes k. (Bremenes), Kaurekstada (?) k. (Kornstad) og Gripa k. (Grib).

Af Gaarde kunne forøvrigt mærkes: 3 Åsjarðar sk.: Þórshof (Thorhou), hvor der altsaa har staaet et Tempel for Thor; i Yrjar: Hof ved Upphaugr (Jernstegges Offerhuus); i Rissa sk.: Skáruberg (Storberg), Stafasetr (Stourset), begge i Herðslavíkr; Ólafsey (Olåsen), Ramsyn (Ramsø), Kidjamór (Kibmo), Staurkiludalr (Storfbal). 3 Stads sk.: Bræðraskipti (Brødstift), Hafsráss (Hafsraas), Björkusetr (Bjørset), Setr (Seter), begge á Vagnvíkaströnd, Hof (Hof), altsaa et Tempelsted. 3 Hefni sk.: Ár (Aa) með Álmagarey (Magerø), Rustey (Røstø), Gúsisey (Gustø), Svanney (Swansholm), Hegstadir (Hegstad), Skjálgstadir (Skjelsstad), Fitjar (Feten), Völlr (Volden), Höll (Hølden), i Ámundaráss, Leiknes, Nes í Rustahverfi. 3 Hitra sk.: Fíllar (Fyllan), Eid, Gljástadir (Glestad), Ásmundarvágur (Ásmundsvaa), Straumur (Strøm), Haugabólstadir (Halbustad), Hjarney (Hjertø), Faxavágur (Farvaa), Darðeið á Frey (Dalen). 3 Aura sk.: Leðradalr (Ledal), Skipanes (Skibnes), Fivola (Fevelen), Setr í Vallangsfirði (Seter), Raududalr (Rodal), Vin (Venje), begge í Fjölni, Fjólnisetr (Fjelnset), sammesteds, Araldsvík (Arildsvig), Foldar (begge paa Ertvaaøen), Húsabýr í Hrossafirði sammesteds, Þórsetr (Thorset), Grjótsetr (Grosset), Gisetr (Giset), Engladalr (Engdal), Leðrasund (Lefund), Rauksvágur (Roksvaa). 3 Hálsynjar sk.: Hestanes, Golmó (Golmen) ved Hamrasund, Volheimr (Volum), Kambsvágur (Kamsvaa), Háls (Hals), Reit (Reiten), Drifasetr í Bjárfirði (Drogset), Bitn (Betten), Talgýlar (Tolgylen), Okavík (Akvik), Høensnavík (Høensvig). 3 Surnadals sk.: Helgatún, Holti (Holsti), Løðusetr (Løset), Þiðasetr (Tiset), Hrómundarstadir (Rómundstad), Fiskin (Fiske), Raudesja (Røev), Hundollsstadir (Hondstad), Soðgar (Sogge), Krákunes (Kraagnes), Bergheimr (Bergetim). 3 Stangarvíkr sk.: Gljúfrarheimr (Gleretim), Syltar (Sulte), Seljaflokkur (Seljeflokkur), Ormsnes (Ornes), Gartar (Garte), Sægjasetr (Søyet), ved Sægja (Søjaa), Bifrar (Bevre), Rikheimr (Rokum), Drypingar (Drøping), Kvernsetr (Kvernet) í Þokadal (Þobalen), Brúasetr (Brufet). 3 Þingvalla sk.: Ársund (Arfund), Nálasund (Naalsund), Vatnssel (Vasfel), Eikrheimr (Eketim), Tvikra (Tvektrem), Gýlar (Gjul), Ryttingsnes (Røttingnes), Strúpastadir (Strupstad), Holmeið, Gjörsvík, Mjólkhella (Melkjell), Hjordæla (Jordal), Hegraberg (Hegerberg), Friðrekavík (Frildvig), Meyjarsalur (Melsal), Fjóðseið (Fjødset), Stafnavík (Stomsvig), Rotáas (Rotaas), Hanheimr (Haneim), Húnhamarr (Hønhammer), Langasetr (Langset), Úlfasetr (Ulfet), Gagnátt (Gagnat), Telgsetr (Telset). 3 Sundals sk.: Akur (Aker), Hof, (hvor der altsaa maa have været et Tempel); Selseng (Selvfeng), Víkr (Vikan), Skildir (Skjolban), Flár (Flåa), alle i Hofs Sogn, Fura (Furu), Hofvin (Høvin), Höll (Hol), Leikvin, Torskin (Tofte), Bjær-

narhjalli (Bjørnhjell), Flataváð (Flatsvab), Vinjarvalr (Benevol), Rauðihjalli (Rødhjell), Snjóin (Snøen), Rauðafogn (Rømfø), Eyrasund (Ørsund), Ottheimr (Ottum), Grefheimr (Gravelm), Gjöggrin (Gjøgre), Hlíðahjallr (Hjæhjel), alle i Leykinar og Mosagerðis Sogne; Húsabyr (Huseby), Mór (Moen), begge i Usmudalr (Ørendaleu); Birkisetr (Børset) i Ólfundar-kirkjusókn. I Barknafjarðar sk.: Gemnes, Blakstaðir (Blaksteb), Harðstaðir (Harsteb), Gaupasetr (Gaupset), Árnadalr (Ånbal), Furusetr (Furuset), Seljasetr (Silsset), Skeið (Slet), Ranheimr (Raneim), Holtar (Holte) alle i Barknarfjörðr. Þórvíkr neberst i Þórvíkadalr (Thørvig); Staksvík i Ísulfsvágr; Strönd (Strand sammesteds). I Afreyjar sk.: Lyngulfstaðir (Lingssteb), Miðvík (Meeg), Kögurvágr (Kaarvaag), Forland (Folland), Bóði (Boe), Dýrasetr (Dyrset), Flatasetr (Flabset) i Bøðadal (Bøbølen), Bólga (Bølgen), Glæðisvágr (Glæsvaag). I Æðeyjar sk.: Timbrvágr (Tømmervaag).

44. Raumsdælafylki indbefattede det nuværende Romsdals Fjogderi, og grændsebe saaledes mod Nordøst til Nordmørafylke, mod Syd til Gudbrandsdalen, mod Sydvest til Sunnmørafylke, og mod Nordvest til Havet. Fylket udgjorde, foruden Hoveddalen, den egentlige Raumsdalr, omkring Elven Rauma, Bygderne omkring den store Raumsdalsfjörðr, dennes Sidearme, og de fra den opgaaende Dalfører. Raumsdalsfjörðr regnedes at begynde ved Raumsdalsmynni, mellem Sandey (Sandø) og Búð (Bo), dannede Hareyjarfjörðr (Harsøfjord), og stod ved Sundene mellem Verne Midja (Mien) og Otrey i Forbindelse med den indre Fjord (Furusfjörðr?) med Verne Tautra (Tauterø), Bylingsey (Bølsø), Véey (Vedø), med den S. 47 omtalte Rjebsteb, og Sekkr (Sekten). Fra den indre Fjord gif Fannessfjörðr (Fannefjord) og Langisfjörðr (Langfjord) ind mod Øst; Refundarfjörðr (Røvendfjord), Raumsdalsfjörðr, hvis inderste Deel kaldtes Ísfjörðr (Isfjord) og Ignarfjörðr (Innfjord), Trésfjörðr og Tumlufjörðr (Tømbørfjord) mod Syd. Hoveddalen Raumsdalr gennemstrømmedes af Rauma, der havde sælles Udspring i Gudbrandsdalen med Lögr, og faldt ved Nes ud i Ísfjörðr; langs denne Elv gif Hovedlandvejen til Gudbrandsdalen, saaledes at man kom ned i Lesjar (Læssø). Fjøløbende med Rauma, men østligere, var den fra Gautsjör og Aursjör i Gudbrandsdalen kommende Elv, der gennemløb Eikisdalr og faldt i Eirkisfjörðr eller Eyrisfjörðr (Ørissfjord), en Arm af Langisfjörðr. Den aabne Ryst mellem Raumsdalsmynni og Nordmøre kaldtes, som det synes, ofte Stimr efter det mest fremtrædende Punkt, den egentlige Stimshestr. Her laa Den Frekey iffe langt fra Hússtaðir (Husteb), og imellem Frekey og Gaflandet Frekeyjarsund. Længere mod Vest,

ud mod Havet, var Ökrey (Agers eller Gørsen), Lyngver (Lyngvær), efter hvilket Farvandet kaldtes Lyngverslöi, Sandey (Sandø). Orð eller Vistorð (Orten) og Harey, af hvilke den sydligste Deel tilhørte Søndmøre. Af Steder i dette Fylke nævnes i Sagerne foruden Staden Véey, hvilken forhen er omtalt, Hússtaðir (Hustad), hvor Kong Dystein I døde 1121; i de ældste Tider synes det at have været regnet til Nordmøre. Frekeyjarsund omtales oftere, ligeledes Lyngver (Lyngvær) med Orð (Grim af Vest-Orð) og Sekkr (Sekten), hvor R. Haakon Herdebred faldt 1161.

Raumsdalafylke udgjorde en Sýssel, og bestod af 8 Skibredder, eller, som de her kaldtes Mattinger, nemlig: Stims áttungr (nu Vaagø Thinglag), Sunds átt. (Sunds Th.), Bylingseyjar eller Fannes átt. (Vølø Th.), Vestness átt. (Vestnes Th.), Eiriksfiarðar átt. (Refsets Th.), Leirheims átt. (nu Vedø Th. med noget af Volds Th.), Straums átt. (det meste af Volds Th.) og Ness átt. (Romsdals Th.)

Rirterne vare mod Middelaalderens Ende: Hússtaða k. á Stim (Hustads R.), Búðar k. (Bo R.), Vágeyjar k. (Vaagø R.), Ökreyjar k. (Agers R.), Sandeyjar k. (Sandø R.), Óneyjar k. (Onsen) ud mod Havet, Hareyjar k. (Hørø R.), Bylingseyjar k. (Vølø R.), Refundar k. (Røvend R.), Kleifa k. (Klebe R.), á Fannesströnd, Sulta k. i Tresfirði (Tresfjordens R.), Vestnes k., Rjóðra k. (Rø R.), i Langafirði, Vistidals k. (Vistdals R.), Sira k. i Eikisdal (Eikisdalens R.), Ísfiarðar k. (Heens R.), Grjótar k. (Grøptens R.) i Røumsdal; Kross k. (Kors R.) i Raumsdal, Eiðs k., Valla k. (Volds R.)

Af Gaarde kunne foreøvrigt mærkes: 3 Stims áttungr: Mýrabólstaðir (Myrbofstad), Sultar (Sylte), Ryðsetr (Røfset), Þórnes (Thornes), Vellir, (Valle), Kambsvágr. 3 Sunds áttungr: Harheimr (Hareim), Sólheimr (Soletm), Sporsheimr (Sporsetm), Ríkisfiarðr (Riksfjord), Iskarheimr (Eistretm), Hegdalir i Ötrey (Hegdal), Reyrssetr (Rørset), sammesteðs, Raknes sammesteðs, Ugluvík (Ugelstf) sammesteðs, Sandey, Miðjusund (Midsund). 3 Bylingseyjar eller Fannes áttungr: Fuglasetr (Fuglset), Elgisá (Elgeåas), Hjallasetr (Hjellset), Berg, Updæla (Upbøl), Hunanes (Hunnæs), Raudamold (Rømulb), Sólheimr i Sólheimsdal. 3 Vestness áttungr: Geirmundarnes (Gjermundsnæs), Hóheimr (Høetm), Rjúpudalr (Rjøpbal), Kærshaimr (Kørsetm), Njarðheimr (Nærsetm), Bjarmaland, Skorga, Erlendsgarðr (Erlingsgaard), Rimheimr (Remetm), Stakkaland, Féey, Flatnar (Flate), Áss (Ås), Vík. Silisnes (Sellesnæs), Fróðastaðir (Frøfstad), Rekdalr (Rekbal). 3 Eiriksfiarðar áttungr: Þjólar (Tjæle), Heimvík (Høvit), Sólberg Eiðsvágr, Boggar (Bogge), Breiðvík (Brebviq), Hóheimr i Eikisdal (Høetm), Mæringarsetr, Sleðanes (Slenæs), Sóljella (Solset), Naust (Nøfte),

Gopahrær (Goprær), Miklibólstaðir i Vistidal, Hella (Helle), Reyrdalr (Rørdal). I Leirheims áttung: Mititi (Mittet), Mörk, Hólmr (Holm), Herjar (Herje), Lærheimr, Klungunes (Klungnes), Fríðriksvöllr (Fríðsvold), Nárvík. I Straums áttung: Holtar (Holte), Vágr (Vaag), Sekkjarsetr (Sekkseter), Eik (Eik), Hreiðarstaðir (Reiðstæð). I Ness áttung: Skorga (Storge), Eiriksstaðir (Eriksstæð), Halsagi (Halsag), Soðgar (Sogge), Ormheimr (Ormem), Kyllingar (Kylling).

45. I nær Forbindelse med Thrøndelagen, hvorvel ikke hørende til Frostathing, vare Jämtaland (Jemteland) og Herjardalr eller Herdalir (Herjedalen). De benyttede vel Frostathingets Lov, men havde hver sit Lagthing og sin fælles Lagmand, ligesom og hver udgjorde en Sysel. Deres Grændser mod Sverige ere forhen omtalte (§ 4). Som deres indbyrdes Grændse opgaves Linjen mellem Punkterne Hafra (Hafra), Rødseng, Risasteinn, Elfsartjörn, Rodduvörðunvarðu (Rødevålsbål), Hreiðarsskarð, Hásjóarrú, Birkilshögg (Bjørkelsberg), Elgsdalr, Hundhaugr og vester i Glé; imidlertid er det kun de færreste af disse Navn, som nu gjenkjendes. Jemteland var deelt i Fjerdinge. Dets aarlige Thing (Jämtamót) holdtes paa et Sted, kaldtes Sprodeid, hvis Beliggenhed ej kendes, men som antages enten at have været paa Eidet ved Offerdal, mellem Høllsa og Melben, eller mellem Kallen, Aaresø og Litenso i Nærheden af Undersaaker og Hjerpe. En Mængde Indsøer og Elvedrag opfyldte Landskabet; de nordligste forenede sig i Angarmanna-elfr, de sydligste i Ysma eller Indals-Elf. Størsjór (Størsøen), var den største Sø; her laa Den Fræsey eller Freysey med en besøgt Handelsplads. Desuden nævnes og nogle mindre Søer ved Grændsen som Hulsjór (Hull S.), Kjødsjór (Kjødsø), Kjølsjór (Kjølsø), Bláfinsljörn, o. fl. Den mest befarede Vej gjennem Jemteland til Norge gik da, som nu, langs Vasdraget opad fra Størsø over Fjeldet til Súla (Suul) i Verdalen. Højt oppe, og som det synes, mellem Skafne Sø og Midstue Sø, laa Sletterne Gleipnisvellir, fra hvilke et lidet Res, Dinganes, gik ud i en af Vandene (Gunlaugs og Rafns Kamp). Kirkerne i Jemteland vare mod Slutningen af Middelalderen: Ár k. (Aare), Undirakrs k. (Undersaaker), Kalls k. (Kall), Mørsils k. (Mørsil), Rauðeyjar k. (Rødø), Nedraskots k. (Nestot), Aspáss k. (Aspaas), Áss k. (Aas), Hliðar k. (Lide), Hegginaráss k. (Heggenaas), Fyllingar k. (Fylling), Kirkjuáss k. (Kirkeaa), Óvikr k. (Ovik), Myska k. (Møste), Bergs k. (Berg), Hakáss k. (Hagaas), Klausjóar k. (Kløfsø), Reita k. (Retan), Sunna k. (Sunde), Fræseyjar k. (Frøse), Njardareyjar k. (Nerdersø), Halls

k. (Hallen), Mariubæjar k. (Mariby), Brunnflóa k. (Brundflo), Lokna k. (Lofne), Ness k. (Nes), Refsunds k. (Reffund), Sundsjóar k. (Sundsø), Botsjóar k. (Botsø), Brekku k. (Brefte), Rafunda k. (Ragunða), Fors k. (Fors), Hellsjóar k. (Hellsø), Hásjóar k. (Haasø), Stofu k. (Stuen), Straums k. (Strøm), Hömrudals k. (Hammerdal), Ofradals (?) k. (Offerdal), Alsna k. (Alsen), Matmara k. (Matmar).

Herjárdalr gjennemstrømmedes af Hovedelven Ljósna, der ikke langt fra Sveigr optog den egentlige Herjá, der gjennemstrømmer litli Herjárdalr (Lille Herjedalen). Thingstedet var paa Sveigr. Af Indsøer ved Grændsen nævnes Maulungr (Maling), Sikr (Sikse), Amsj (Amsen); Elven Maura og Maulungr. De syblikste Grændsepunkter mod Järnberjaland (Dalarne i Sverige), vare Prondarkleitr (Trundeklitt) og Trollagröf (Trollgras). Det første Sted, der i Herjedalen oprydderes af Herjolf Hornbrjot, skal have været Sljaróssvellir, hvis Beliggenhed hidtil var ubist; det maa have sit Navn efter en Elv Sljá, der nu maastee vilde have Sle-Aa eller Slæ-aa, og af Indfødde paa Stedet maastee kunde paabises. Kirkerne i Herjardal vare: Sveigs k. (Sveg), Elfaröss k. (Elferos), Hóadals k. (Hodal), litla Herjardals k. (Lille Herdal), Heidis k. (Hebe), Vimadals k. (Vemedal), Þýðanes k. (Tennes).

Af Gaarde nævnes forresten: i Jamtaland: Þórisáss (Þorsaaes), Digranes, Vellir (Valle), Eyin (En), Heghlið (Heglib), Kvíslir (Kvifle), Filgabakki, Vigg, Hof (Tempelsteb?) Árvsk, Bakki, Króki, Kleppi, Sandar, Tunnvágr, Vestaná, Kljufrey, Hylja, Langaáviðja, Magnusáss, Klaksáss. I Herjardalr: Trosavik.

46. Den nordligste Fylke i Gulathingelagen var Sunnmærafylki, der dog i geistlig Henseende høre under Nidaros Stift. Dets Grændser vare i Hovedsagen aldeles de samme, som det nubbærende Søndmøres Fogderi; det havde saaledes Raumsdælafylki i Nord, Gudbrandsdalen i Sydøst, Firdafylki i Syd, og Havet i Nordvest. Over Halvdelen af Fylket, idetmindste den bedst befolkede Deel, bestod af Der, mellem hvilke Fjordene stare sig ind i Landet. De fornemste af disse Der vare, nordfra regnede: Harey, af hvilken det meste hørte til Raumsdælafylki; Fjörutóptar (Fjertoft-D), Skýlisey (Skulssø eller Flemssø), Hárhamarsey (Haramssø), Leifsey (Leppsø), Vigr (Vigerø), Gizki (Gifte), Vallarey (Valbersø), Hildingsey (Ellingsø), Yxney (Drensø), Súla (Sulssø), Nyrfi (Nørvsø), Heiði (Hessø), Gudsey (Gudsø); Höð eller Hadareid (Hæretland), Dymmi (Dinsø), Njarðey (Nøland), Reima (Remsø), Hrund (Rondsø),

Hvaleymar (Mytlebust- og Kvalsevig=Der), Skorpa (Storpen), de smaa Hereymar (Herø), Gursfå, Dolsey (Sandø), Ristey, Hvamsey, Vågey, Sviney. Indenfor Rækken af de fire store Der, Gursfå, Hareidland, Sulås og Drenø gaar den indre, med Verne ligeløbende Fjorde, der nu har forskjellige Navne, saasom: Rødve= Bartdals= og Stor=Fjord, men i Oldtiden synes at have været indbefattet under Fællesnavnet Harundarfjördr eller Hjörundarfjördr. Fra denne gik igjen andre Tverfjorde sydefter ind i Landet, hvilke regnede østfra, ere: 1) Slygsfjördr (Storfjorden), fra Forbjergtet Stot; den deler sig i tvende Arme, af hvilke den østlige kaldtes Dalsfjördr (Norddalsfjord) og i sin inderste Deel Tödrarfjördr (nu Laffjord); den anden hed Sunifli (Sunelvsfjorden), efter hvilken Herredet benævntes. 2) Sikkifli (Sylselven), efter hvilken Herredet benævntes. 3) den indre Harundar- eller Hjörundarfjördr (Hjørendfjorden). 4) Erst (Ørsten), efter hvilken og Herredet benævntes. 5) Vold (Volden) ligeledes Herredsbenævnelse, med de tre Arme Austa- Kils- og Dalsfjördr. 6) Sybði (Søvedfjorden), ogsaa Herredsbenævnelse. Af Hovedfjordens Ryster havde flere Steder forskjellige Benævnelser, som Vartdalströnd mellem Hjörundarfjördr og Erst; Skriduströnd paa Sydsiden af Gursfå. Mellem Stad og de vestlige Der af Fylket gik Vanifli (Vanelvsfjorden) ind, og dannede paa en Strækning Grændsen mellem Sunnmørafylki og Firdafylki. Den yderst østlige Ryst af denne Fjord, ligeoverfor Dragseid, kaldtes Háakflaströnd.

De betydeligste Elve i Fylket var i den østlige Deel. Den første af dem kom fra Fjeldene over mod Gudbrandsdalen, og løb gennem Valdall (Valdalen), først forbi Sæteren Grøningr (Grøningen), siden forbi den store Steenurd Selsurd (Skjers-Urden), og Árosbrekka (Langbrekke) ned i Valdalsvik paa Nordsiden af Tödrarfjördr, mellem Gaardene Mæri (Muri) paa højre og Sultar (Sylte) paa venstre Side. Op igennem Valdalen gik i Oldtiden, som nu, Fjeldveje over til Lesjar i Gudbrandsdalen og til Raumsdall; den første af disse Veje drog Olaf den Hellige paa sin Flugt 1028. Nordenfor Valdall, ligeløbende med denne gik en Elv gennem Stóladall (Stordalen) og faldt ud i Slygsfjördr. En anden Elv faldt ud i Sunifli, opad denne gik Fjeldvej til Hornynjadall (Horningdalen), i Firdafylki. En anden meget befaret Vej førte ogsaa fra Kilsfjördr opad et Vasdrag til Björkudall, og derfra ned til Naustdall i Firdafylki. I Björkudall var den bekendte

Björkudalsmýri (Birledalsmør), der troedes at have forførende Kraft.

Andre Steder i dette Fylke, der i Sagaerne nævnes, ere foruden Kjøbstaden Borgund, der førhen (§ 25) er omtalt, Steinavágr mellem Aspø og Hess, Njörfasund mellem Nyrfi (Nørbo), og Fastlandet; Bjarneyjar (Bjørnøer) mellem Vigr og Gamalheimr (Gamløen) paa Fastlandet; Hundsvor, nogle Smaasøer nordenfor Borgund; Þjótandi, en i Nærheden af Havnfund fremstikkende Spids af Fastlandet, ligeoverfor Nyrfi; Vegsund, mellem Súla og Yxnøy; Blindheimr, Blindheim-Wittens Hovedbøl, paa Vigr; Angr, en meget besøgt Havn paa Dollsey (Sandø), ved den endnu saakaldte Kung-Hamar; Dollshellir (Dolsteenshulen), en dyb Hule paa samme Ø; Skuggi, nu Stugge i Borgund, Hallkelsvik i Volden Alnr (Alne) paa Syd siden af Den Hød, og fornemmelig Hjörungavágr (nu Lid-Baag eller Hjøring-Lid-Baag) paa Øst siden af denne, bekendt af det store Slag mod Jomsvingingerne i Aaret 995, hvilket Slag dog neppe kan have staaet inde i selve Baagen, men strax udenfor.

Søndmøre udgjorde to Sysler, nyrðri hlutr og syðri hlutr. Den nordre Deel indbefattede hvad der laa Østenfor det store Gab mellem Hød og Súla, samt alle Dale og Fjorde fra Sikkifli af; den søndre Deel indbefattede hvad der laa Vestenfor hiint Gab, og alle Fjorde og Dale fra Hjörundarfjörðr af. Sunnmørasyfki indbefattede 16 Skibreder, hvis Navne ej med Sikkerhed kendes. Man skalde dog antage at de have været: a) i den nordre Sysfel: Vatna skipreiða, indbefattende den nordøstligste Deel; Grjóta sk., Vestenfor hiin; Borgundar sk., Valla sk. indbefattende det østlige af Borgund med noget af Ørstog; Sikkifli sk., indbefattende Syløen; Slygs sk., indbefattende Stordal, Stranden; Dala sk., indbefattende Nordal; Sunnifli sk., indbefattende Sunelven og Geranger. b) i den søndre Sysfel: Harundar sk., indbefattende Hjørendfjord; Hadareids sk., indbefattende Hareid; Fjarðar sk. i Ærst, indbefattende Ørsten; Voldar sk., indfattende Volten; Raudvinjar sk., indbef. Rødden og Søvde; Njarðeyjar sk., indbefattende Høer; Úlfsteins sk., indbefattende Ulfsteen; Vanifli sk., indbefattende Vanøelven. Af Kirker nævnes mod Slutningen af Middælalderen foruden Kirkerne i Borgund følgende: Hárhamars k. (Haram), Vigriinnar k. (Vigr), Skoðynjar k. (Skødje), Vatna k. (Vatne), Aura k. i Sikkifli (Aure), Eyraskógs k. (Ørstog), Stóladals k. (Stor-

dal), Slygsstaða k. á Ströndinni (Stráðen), Petrs k. á Ströndinni (nu neðlagt), Dals k. (Norðals R.), Sulta k. í Valdal (Sýlste), Sunnifli k. (Sunelven), Geirangra k. (Geranger). Í den syðre Deel: Mariu k. í Bónadal (Hjorendfjorð), Haðareíðs k. (Hareíð), Úlfsteins k. (Ulfsteen), Kross k. í Ærst (Ørsten), Hallkelsvík k. í Voldinni (Volden), Ólafs k. í Syðði (Søvde), Raudvínjar k. (Rødve), Sands k. (Sand), Hereyja k. (Hærø), Vanifli k. (Van- elven).

Áf Gaarde kunne forresten mærkes: í Hárhamars sókn: Miklibólstaðr þaa Harey (Myklebostad), Löngvin (Langve), Nögvin (Nogve), Flóðhamar (Flæm), Raunar (Rogne), þaa Skýlisey. Í Vigrinnar k. s.: Reyrvík (Rorvik), Synes, Gyðusund (Gjesund), Reynistaðir (Rønstad), þaa Leifsey. Í Vatna k. s.: Tennafjörðr (Tensfjord), Slingstaðir, Eidvík, Vatnseið (Vasset), Helgaland (Hella), Skör, Fannahlaup, Bjarnargata (Bjærgot). Í Skoðinjar k. s.: Glaumsetr (Glomset), Skoðin (Stobje), Saltketilsvík, Eikrhóll (Ærol), Eiriksstaðir (Erstad). Í Petrs k. s. í Borgund: Gata (Gøten), Imilheimar (Emleim), Spelingavík (Spille- vîg), Hóll, Hvarfsnes (Kvasnes), Vebólstaðir (Veibostad), Súluvágur (Sølevaag), Eikrheimr (Ekreim), Mauseið (Mauset), Drifsvík (Dri- vîk), Gjúf (Djub), Hof (Hof), hvor der altsaa maa have staaet et Tem- pel, Miklibólstaðir (Myklebostad), Geirssetr (Gjerfet), Sidvík (Søvîg), Gamalheimr (Gamleim), Tjörin (Tærøen). Í Eyraskógs k. s.: Hall- varðssetr, Sialtir (Søholt), Apaldssetr (Abelfet). Í Aura k. s. í Sikkí- fli: Fauskar (Fausse), Greipstaðir (Grebstad), Eidheimr (Eideim), Blind- heimr (Blindheim), Hjartdalr (Hjortdal), Hlaðir (Lade), Brúnastaðir (Brunstad), Fit (Fet), Straumsheimr (Strømsheim), Sortubekkr (Svart- bekk), Vóllr (Vasse), Mýrasetr (Mýrset), Hundeið. Í Stóladals k. s.: Skot, Hof (Hof), her bar altsaa været et Tempel; Vínjar (Vinsje), Med- albólstaðr (Midtlostad), Efribólstaðr í Rjukendi (Øvrelostad), Holt, Mór. Í Petrs k. s. á Ströndinni: Upsagi (Opsaug), Upsvík (Ørvîg), Heðinsgerði (Hessegjerde), Hellsyn (Hellesem), Embludalr (Emedal), Miklibólstaðr (Myklebostad). Í Slygsstaða k. s.: Efribólstaðr. Í Sulta k. s.: Lyngvin (Lynge), Urðin (Ur), Hóll (Høle), Bjórastaðr (Bjorstad), Dæfingr (Dæving). Í Dals k. s.: Sólberg, Rellingrinn (Rellingen), Veigaberg (Veiberg), Eið (Eide), Engisetr (Engiset). Í Sunnifli: Staðheimr (Stadeim), Krossbrekka (Korsbrette), Freysin (Frøse), Hel- gibólstaðr (Hellebostad), Hóll í Geirangri (Høle), Flodár (Flodal). Í den søndre Deel: Í Haðareíðs k. s.: Róma (Romestrand), Lyngjar (Lyn- ge), Barðarstaðir (Barstad), Mastah (Masdal), Vertall (Vardal). Í Úlfsteins k. s.: Fljóð (Flø), Úlfsteinn (Ulfsteen), Skeið (Stete), Flóð- usetr (Løset), Garðshóll (Garsøhol), alle þaa Höð, Dymmi (Dime) þaa Dime. Í Mariu k. s. í Hjörundarfirði: Leðrin (Leire), Freyland (Frøland), Sævarbær í Bónadal (Sæbø). Í Hereyja k. s.: Hval- eyjasund (Kvalfsund), Hrud (Rudø), Freystaðir (Fræstad), Njarðey (Nærø), Moldatún (Molbtu). Í Sands k. s.: Stufragerði (Stovregjerde),

Björlykkja (Bjørloffe), Arhamarr (Aram), Brymaingahaugr (Briminghaug). I Krosskirkju k. s. i Ærst: Vinjarvalr (Benjevöl), Vik, Brautasetr (Brauteset), Mel, Fetrabrekka. I Hallkelsvíkr k. s. i Voldinni: Yxney (Drenøen), Eikrheimr (Eikreim), Rotasetr (Røset), Ullarland (Ulleland), Firdír (Førde) i Firdadal (Førdebal), Miðvík (Meef), Grjóthóll (Grøthol). I Raudvinjar k. s.: Leikangr (Refanger) paa Gurfs. I Ólafs k. s. i Sybði: Skór (Staar), Eikrheimr (Eikreim), Miklibólstaðr (Myklebofstad). I Vaníli: Túnheimr, Viðanes (Videnes), Sultar (Sylte).

47. Firdafylki, saaledes kaldet efter Indbyggerne, der benævntes Firdír, Fyrdir, og endnu kaldes Fyrder, var det nordligste Fylke i Bergens Bispedømme, og indbefattende næstagtigt de samme Der og Hereder, som det nuværende Nord- og Sønd-Fjords Fogderi. Det grændsede saaledes mod Nord til Sunnmørafylki, mod Vst paa en liden Strækning til Gudbrandsdalen, og forresten til den store Bree (Bredafönn), der adskilte det fra Sogn, mod Syd ligeledes til Sogn eller Sygnafylki, og mod Vest til Havet. Det indbeeltes i de to Hoveddele Nordfirdír og Sunnfirdír, der hver udgjorde en Sjøssel. Til Nordfirdír hørte Halvøen Stað (Stadland), længst mod Nordvest, nærmest Søndmøre, imellem Vaníli og Úlfsvagr, med de tre meget befarede Eid Dragseid, Sandvikreid og Mannseid, samt den nær ved, paa Sydsiden, liggende lille D Selja (Sells), hvor Sells Kloster opbyggedes; fremdeles de tre store Der Vágsey (Vaagsø), Rugsundeyog Brimangrland (Småls?) med tilliggende smaa Der, endelig og fornemmelig den fra Rugsund indgaaende store Fjord med alle dens Fjorgreninger og derfra opgaaende Dale. Disse Fjorgreninger og Dale vare: Eygisfjörðr paa Nordsiden, der gik østligt ind til Eygi (Eide), og optog en Elv der kom fra Hornynjadalsvatn (Horningdalsvand); denne Dal stod i Forbindelse med Langidalr i Søndmøre. Paa Sydsiden var først den lille Davik, dernæst Olnfóti (Olfsoden), Hyi (Hyin), hvorfra to Dale gik op; Gloppafjörðr eller Gloppi, med en opgaaende Dal, kaldet Breidheimsdalr med Breidheimsvatn, fra Breidheimsdalr gik flere Dale op i syblig Retning. Næst Gloppi vare smaa de Útvik og Innvik, hver med en egen Bygd; længst i Vst var Aldi (Olden), med en mod Sydvst opgaaende Dal og Indsø; Lóði (Løen), med en mod Vst opgaaende Dal, og ligeledes med en Indsø; endelig Strjón (Stryn), med en langt mod Nordøst opgaaende Dal, hvorigjennem Hovedvejen gik til Gudbrandsdalen. I Strjón var ogsaa en Indsø, og kaldtes Dalen nedenfor denne Nedstrjón eller Innstrjón (Ned-

stryk), Dalen og Smaadalene ovenfor derimod Uppstrjón (Opstryk). Til Nordfjord hørte ogsaa den lille Ford Gula, og de udenfor og søndenfor liggende Der Frey, Bataldr, Skorpa, Kinn, Brandsey m. fl., ligesaa Heydalsfjördr, Eikisfjördr (Egefford) o. m. Endelig regnedes til Nordfjord i ældre Tider det nuværende Jølster (Jölstr), den øvre Deel af et Dalsføre, der ellers tilhørte Søndfjord, og hvis Vasdrag løb gjennem Fjardardalr (Førde), til Naustdalsfjördr (Førdefjord). Søndfjord indbefattede to Fjord og Dal-Districter. Det mindste og nordligste var den nu nævnte Naustdalsfjördr (Førdefjord), med Sidedalen Naustdalr (Naustdal) og Hoveddalen Fjardardalr, hvis øvre Deel tilhørte Nordfjord; i en Sidedal af denne laa Søen Holsær (Holsen). Det største og sydligste District var det den fjerne Oldtid saakaldte Fjalir, der endog et Par Gange, hvorvel neppe med Rette, nævnes som et eget Jarldømme; det indbefattede for- nemmelig Egnen om Dalsfjördr (Dalsfjorden) og en derfra opgaa- ende Dal (indre Holmedal) der som Hered kaldtes Gaular; derhos ogsaa flere Der, af hvilke Hatley eller Atley (Atløy), og Alda (Alben), ere de mærkeligste. Længst i Syd var den lille Ásfjördr (Aassjorden). Fjaler regnedes at begynde ved Kverná paa Vágaströnd (Baagestranden), strax indenfor Indløbet til Naustdalsfjördr.

I historiske Skrifter nævnes følgende Steder, der tilhøre Fird- afylki: Sild (Silden), nærved Baagø, Selja eller Sælö (Sels), Moldafjördr lidt søndenfor Selja, Úlfasund mellem Vágey og Fast- landet, Stad (Stadland), Ærvik paa Stad (Ragnvald af Ærvit under Haakon Jarl) Dragseid (Ul. Tryggvesøn) paa Stad; Eid hit idra (Manseid), paa Stad (Har. Haards. s. C. 12), Berðla (Berðlestaare paa Bremangerland), Smalsarhorn, Toppin paa Fjeldet Hjörnagli eller Hornæli (Hornelen), ligeledes paa Bremangerland; Skútusund (Stad- sund) mellem dette og Rugsund; Rugsund, Leirgula (Leirgulen) i Nærheden af Rugsund, Naustdalr, nu Naustdal i Eids Prestegjeld i Nordfjord (Kong Bemunds Brund); Stóðrheimr eller Stófrheimr, nu Staarum, nær ved Naustdal, Biskop Nicolaus's og siden Hr. Erling Bidkunnsøns Familiefæde; Hornvin el. Hornyn (Horne eller Kirk- horne), ved Horninjadalsvatn; Leykin (Løken) i Eids Sogn; Olhús og Hegranes i Jølster (Aubun Sugleikson), Alda (Alben), hvor Biskop Nikolaus og Sigurd Jarlsøn dræbte R. Sverrers Sysfel- mænd; Bataldr, nu Batalden, (Kolbein Thorbjotsøn, Harald Gille's Morder), Furusund (Furusund) mellem Brandsey og Fura (Furesundsø) i Kinn's Sogn; Saudungssund (Sauesund) paa Sydbøstfiden og Atleyjar-

sund (Granesund), paa Østfiden af Atle (Atle v. Hellig og Gaaton Jarl), Hindeyjar (Hindøerne) strax n. v. f. Atle; Stafahjördr og Stafanes (Stavenes), ved Indløbet til Naustdalsfjördr; Stafanessvagr (Stavangfjord eller Stangfjord), strax søndenfor Stavenes (Atle Jarl og Gaaton Jarl); Gaular, Atle Jarls Hjem, med et anseet Lempel, der rimeligvis stod ved det nuværende Dsen, hvor Elven Gaula falder ud.

Firdafylke indbefattede 15 Skibreder. Disse vare, som det synes, i Nordfjord: Stads sk., omtrent det nuværende Sels Prestegjeld; Davika sk., (Daviks Prestegjeld), Eygis sk., (Eids og Staarums Sogne), Horninjadals sk., (Horningdals Sogn), Gloppa sk., (Gloppens S.). Breiðefnis sk., (Breiðeims S.), Innvika sk., (Indvigen og Udsvigen), Alda sk., (Olden og Laae), Strjóns sk., (Stryn), Jólstrs sk., (Jølster), Brandseyjar sv., (Kinns Prestegjeld); I Søndfjord: Fjarðar sk., (Førde Prestegjeld); Askvallar sk., (Åskevold Pr.), Ytri Dala (Ytre Holmedals Pr.), Innri Dala (Indre Holmedals Pr.). Kirkerne i Fylket vare mod Slutningen af Middelalderen: Bøjar k. i Selju (Bø paa Sels), Gratla k. i Brimangri (Grotle R. paa Bremangerland), Rugsunds k. (Rugsund R.), Davika k. (Davik R.), Stofrheims k. (Staarum R.), Eygis k. (Eid R.), Horninjadals k. (Hornindals R.), Olmfötur k. (Olfsotens R.), Hya k. (Hyen), Gemlisstaða k. (Gammestad R.), Eids k. (Eid R.), Austrheims k. (Østheim) og Vinreids k. (Vereld R.), alle 4 i Gloppafirdi; Rørs k. á Breiðefni (Ree R.), Útvika k. (Utvigens R.), Skodinjar k. (Skoden) og Hildinar k. (Hilde) begge i Innvikum; Alda k. (Olden R.), Lóða k. (Løen R.), Nesinar k. á Innstrjón (Nedstryn R.), Eids k. á Uppstrjón (Opstryn R.), Olhúsa k. (Alhus R.), Helgheims k. (Helgema R.), begge i Jølster, Kinnar k. (Kind R.), Brandseyjar k. (Brandss), Fjarðar k. (Førde R.), Viðinar k. (Vie), Holsævar k. (Holsen R.), Naustdals k., (Naustdal R.), Vefringar k. (Vefring R.), Brúar k. (Bro R. paa Svans), Askvallar k. (Åskevold R.), Vilnes k. á Atey (Vilnes R.), Stafangrs k. (Stavang), Hölmudals k. (Yttre Holmedal R.), Hvams k. (senere flyttet til Bøggstad), Ásaness k. (Åsnes), Dals k. (Dale R.), Lundar k. (Lunde), Sandvinjar k. (Sande R. eller Indre Holmedal), Hestaða k. (Hestad R.), Vikr k. (Vig R. øverst ved Vigsbandet), Guðdala k. (Guddal R.), Hyllistaða k. (Hyllestad R.), Æns k. (Æn R.).

Åf Gaarde andre Steder kunne forresten mærkes: I Selju k. s. Leikangr (Leikang), Fur (Fure), Drag, Hamarr (Hamre), alle paa Stabland, Berustadir (Berestad), Moldastadir (Moldestad), ved Moldafjördr, Sandvik, Flatrkr., Ámmandarvagr (Åsmundsvang), alle paa

Fafland: Sild (Silden), Barm (Barmen), Miklibólstaðr (Myklebofstab), begge paa Barmen; paa Vágsey: Hvalheimr, Refvik, Aupudalr (Dpebal). I Gratlar s.; Grötl (Grætle), Igland, Fjörðr (Førde), Haugr (Hauge), alle paa Barmangerland. I Rugsunds Sökn: Haukadalur (Huggebal), Glöðafeyki (Glofø), begge paa Rugsunds; Raubegg (Røbeeggen), Þotland (Lotland), paa Fafland paa Norðsiden af Fjorden; Elda (Elbe), Hellisvágr (Høsevaag), Kalsetr (Kalfet), Laufnes (Lofnes), Mjóvanes (Mjones), paa Faflandet søndenfor Fjorden. I Davíka sökn: Dumbastein (Domsteen), Áss (Aas), begge paa Eyðsiden af Fjorden; Lykdalur (Lebal), Ærvík (Ærvig), paa Norðsiden. I Ólnfótar sökn: Fjörðr (Førde), Miklibólstaðr (Myklebofstab), Ísar (Sfene). I Stofrheims sökn: Villisætr eller Villisætr (Vølfset), Myrarhóll (Myrøh). I Eygis s.: Leifadalr (Lefebal), Hjalli (Hjælle), Álmsakr (Ålsager), Óssnes (Osnes), Miklibólstaðr (Myklebofstab), Þjóðstaðir (Tjødstab), Hjálmaland (Hjælmeland), Leykvin (Løken), Hundeid, Setr, Þaklár (Tallo), Rotvin (Rott), Þjórlá (Tjøllo), Nór. I Horninjadal: Skriða (Skride), Meðalheimr (Meleim); Friðrekshlíð (Fríðslíð); Sandnes, Naglsakr (Nagelsager), Oirdalur, Hornvinjar (Horn), Soljusætr (Søleseter), Gröðys (Grøðs), Kjöss. I Hvi: Hamarr (Hammer), Hýanes (Hynes), Straumar (Strømmen), Hóp (Høpe), Hjartsætr (Hjortseter), Gagnardalur (Gjengebal), Umbudalur (Umbal), Hólmr (Holme), Austmannanes (Aumundenes), Hestnes. I Gemlastaða s. i Glöppafrói: Róðmissaðir (Rødnestab), Hrygg (Rygg), Gróf (Grøf), Móar (Moen), Gemlastaðir (Gimnestab), Árnastaðir (Arnestab), Fitjar (Fittje). I Vinreiða og Anatsheims s. i Glöppafrói: Eid með Kapel, Efsuær (Eveø), Austrheimr (Østrem), Vinreið (Verø), Andanes, ubenfor paa begge: Eðer af Fjorden, Fyllheið (Føleth), Lót (Lote). I Breiðheims s.: Rér (Rø), Þjarnarheimr (Tjærnerem), Flóðulá (Flølaa), Fjörðr (Førde). I Útvíkr s.: Tisthamarr, Freyjusætr (Frøset), Brúarland (Bruland), Vetrarló (Verlo), Naus (Nøs), Gald, Berusætr (Berfeter). I Innvíkr og Skoðinjar k. s.: Hlíð (Lien), Hegdalir (Hegbal), Lysiló (Lyselo), Skoðvin (Støden): Lóngvin (Langvi), Hildin (Hilde), Friðhólmr (Frøholm), Haalheimr, (Hølleim), Felleið (Føleth). I Aldi: Strönd (Strand), Rak (Rafe), Afleinar (Aulfem), Mæri (Muri), Meðalheimr (Meleim), Tunga (Tungesø), Þingisdalur (Þingiball), Algellar (Algelb). I Lóða og Þesjar k. s.: Þýflin (Thøden), Hugrin (Hugrenbæg), Sand (Sande), Nesdalr, Bær í Góðudalur (Bøbal). I Innstrjón: Dispín (Dispén), Sund, Lundr, Staunyn (Støvre), Setr, Árarheimar (Ararrem), Vosnes (Vønes), Vins hrygg (Vinstrygg), Berg, Mòðrusætr (Mørfeter), Fenn (Fenns), Bær (Bø), Rið, hvor Kirken stob; Gyrfar (Gyrren), Skór (Skaar), Teinín (Tennen). I Uppstrjón: Fura (Fure), Fló, Vólusætr (Vølfeter), Glaumnes (Glumnes), Vólunes (Vølnes), Gróf (Grøf), Gaudalur (Gøtbal), Skór (Sfor), Folvin (Følven), Sundalur, Hjalli (Hjælli), Irdalur (Erbal), Græðungar (Græðung), Nosin (Nøstje), hvor Kirken stob. I Helgheims k. s.: Jökulstaðir (Jøulfstab), Fyglín (Føgle), Skriða (Skride), Heggheimr (Heggeim), Nafnlaus (Namlaus), Greipstaðir (Gríðstab), Forsheimr

(Forðeim), Miklibólstaðir (Myklebofstab). Í Ohúsa k. s.: Geisladalr (Gjesdal), Styfrin (Støvring), Hlæðusetr (Løfeter), Stöðull (Støvl), Hegranes (Hegernes). Í Kinnar k. s.: Höfði (Høvden), Dumba (Domben), Baldreksstaðir (Barreften), Sólheimr, Flóra, Skorpa, Rækstr (Ræften), Bataldr (Batalden). Í Brandseyjar k. s.: Hofland (Hofland), Þíðurdalir (Þirbal), Heydalr (Høydal), Krappastaðir (Krappeftab), Eikisfjörðr (Ekeffjord), Nyktunganes (Nøttingnes). Í Sunnfirði, i Brúar s.: Stjórnadalr (Standal), Svartavík (Svortevig), Njarðvík (Nærvig), Óðinsland (Osland), Hvalstaðir (Hvalftab), Greipaland (Greibsland). Í Vefrings k. s.: Hestvík, Reyrvík, Áll (Ålen), Hvammr (Hvamme), Leiknes (Leifnes), Flokanes, Rædalr (Rædal). Í Naustdals k. s.: Bundarnes (Bunnes), Arakleitr (Areflet), Reyjarhvatn (Reiefvam), Hæristaðir (Hærftab), Sólheimr, Ámót, Ullinsland (Ulleland), Fimlond (Fimmeland), Skafelsstaðir (Skafestab), Espilond (Espeland), Kalland, Grímasetr, Kárastaðir (Kærftab), Fauskar (Fausfte), Björkudalir (Birftabal), Krákunes (Kroftenes). Í Fjarðar og Viðianar k. s.: Hallbreud, Hafrestaðir (Haffftab), Bringuland (Bruland), Sund, Kinn (Kinden), Mór (Mo), Kúgishlíð (Kuslib), Viðin (Vie), Tefrin (Tefre), Eikiland (Egeland), Hjalli (Hjelle), Fjörðr (Fyrde), Holnes (Hornes), Irpdalr (Erbal), Klopstöð (Klopftab). Í Holsævar k. s.: Nittdalr (Notbal), Húsaþept (Huustoft), Hegsetr (Høifeter), Holsær (Holse), Grœningjar (Grœnting). Í Askvallar k. s.: Araldi (Aralden), Kumlar (Kumle), England, Gróf (Grov), Saudungssund (Saudsunb), Uxaspor (Spør), Grani (Grane), Fura (Fure), Ólafsetr (Olseter), Eidminni efl. Einninni (Einminn), Fiskmagi (Fismen). Í Ásaness, Hólmodals, Dals, Guðdals og Hvamms k. s.: Lónar (Loni), Kalfhagi (Kalsbage), Þyssa (Tøse), Hellisetr (Hellefet), Blakkastaðir (Blakftab), Þveit, Háland, Linsetr, Burkuheimr (Bortneim), Eyjar (Den), Forsadalr (Fosftabal), Laukaland (Løfeland), Setranes (Setenes), Yxnabjörg (Drenberg), Strönd (Strand), Björgvin (Berge), Fuglavötn (Fuglevatn), Hofland, Svínávik, Rennistraumr (Rennestrøm), Guðdalir (Gubdal), Kallastaðir (Kallftab), Dyngjasand (Dingsøren), Yndistaðir (Yndestab), Húsakleppr (Huseftep), Raudin (Røben), Kæreksstaðir (Kærftab), Bjugstaðir (Bøgftab), Hvammr (Hvamme), Fauskar (Fausfte), Hjálmaland (Hjelmeland), Óssinn (Ofen). Í Lundar, Sandvinjar, Víkr og Hestaða k. s.: Lundar (Lunde), Lundahvatn (Lundefvam), Dyjarland (Døffelaland), Mýrmjöl (Mýrme), Sandvin (Sanbe), Skúfudalr (Skubal), Selstaðir, Steðja (Steften), Örvaberg (Dreberg), Yxnaland (Drenland), Ráheimr (Raantim), Helgibólstaðir (Hellebofstab), Geirmundarstaðir (Giermundstab), Optudalr (Oppebal), Fylingr (Føling). Í Hyllistaða og Öns k. s.: Sesólar (Sesol), Ásmuli (Aasmul), Burishólur (Børsholm), Haslheimr (Hasleim), Rusli (Rulle).

48. Sygnafylki eller Sogn indbefattede, som forhen er angivet, det nuværende Sogns Fogderi, dog saaledes, at dertil ikke regnedes det først i Aaret 1773 dertil lagte Svindvig Sogn, der forhen tilhørte

Hordaland, medens derimod Opheim Sogn, der nu er lagt til Bosa, i nogen Tid hørte til Sogn. Sogn grændsede saaledes imod Nord til Firdafylke, adskilt derfra ved Fjeldstrækninger og paa det længste Stykke ved den store Sneebræ; mod Syd til Hordafylke, (Vørs og Nordrhördaland) adskilt derfra ved mindre Fjeldhøjder; mod Vest til Gudbrandsdalen, Valdres og Haddingjadal, adskilt derfra ved de højeste og vildeste Fjeldstrækninger, Norge kan opvise. Benævnelsen Sygnafylki er opstaaet af Beboernes Navn: Sygnir. Navnet Sogn er oprindelig kun Fjordens Navn, og egentlig bestaar heller ikke Fylket af andre beboelige Dele end Fjordfloderne og de fra dens Fjergreninger opgaaende smaa Dale. Fjorden Sogn begyndte ved Verne Sólundir (Sulend-Verne) ude mod Sólundarhaf. Den yderste Deel, mellem Verne og Fastlandet, kaldes Sognsær; derfra gik den mod Vest, indflydende mod Nord og Syd nogle meget smaa Sidearme, som Hlidarfjörðr (Lidfjord), Bjárfjörðr (Bøffjord), Vadheimsfjörðr, Heyangr i Nord, Risnafjörðr, Eikisfjörðr og Arnafjörðr i Syd. Mellem Hvamsey i N. og Vik i S. højede Hoved-Fjorden lidt mod N. omkring Vangsnes, og dannede ligeoverfor dette nogle mindre Fjorde, hvoriblandt Svædrufjörðr, Litlifjörðr (Betleffjord), Fjörulandsfjörðr. Hovedfjorden gik fremdeles lige mod Vest og kaldtes nu paa en Strækning Sýrstrandarfjörðr, fra Vangnes til Fimreiti, hvor Nórafjörðr gik ind mod Nord til Sóknadalr (Sogndal); i Syd gik den dybe Aurlandsfjörðr ind til Aurland, og dens vestlige Arm Niðrheimsfjörðr ind til Gudvangr. Hoved-Fjorden gik fremdeles mod Vest, forbi Byen Kaupangr ved en Vig paa Nord-siden; endelig deelte den sig i tre Arme, af hvilke Lustrarfjörðr (Lysterfjord), der gik mod Nord ind i Lustr, var den længste, med den lille Sidearm Gaupnafjörðr i Vest; Árdalsfjörðr, der gik østlig ind til Árdalr og Læradalsfjörðr, der gik sydøstlig ind til Læredalr; vare kortere. Af opgaaende Dalsløber ere paa Nord-siden de vigtigste: Vadheidsdalr, som stod i umiddelbar Forbindelse med Örvabergsdalr i Firdafylke, og derfor afgav en meget befaret Vej. Sóknadalr (Sogndal) indenfor Nórafjörðr, den lavtliggende Fylkisbyggð omkring Hafsló (Hafslø), egentlig et bredt Eid mellem Nórafjörðr i V. og Lustrarfjörðr i S.; fra Hafsló strakte Dalen sig endnu langt op mod Nord under Navnet Veitaströnd (Veitestrand), Jóstrudalr (Justedal) begyndte indenfor Gaupnafjörðr og strakte sig flere Mile mod N. henimod Gudbrandsdalen; Fortúnsdalr, fra det indre af Lustrarfjörðr nordøstlig mod Lóar i Gud-

brandsdalen. Paa Østfiden var de dybe Árdalr (Mardal) og Læradalr (Lærdal), henad mod Valdres, gjennem den sidste gik i forudms Dage, som nu, Hovedlandevejen fra det Søndenfieldeste; fremdeles den lille Elridalr (Erdal). Paa Sydiden strakte Aurlandsdalr sig fra Aurlandsfjörðr henimod Haddingjadal og Niðrheimsdalr (Nærødalen) sig fra Niðrheimsfjörðr over mod Uppheimr, eller Sygnaströnd. Uppheimr, bestaaende af Brederne omkring Uppheimsvatn, og derfor kaldet Sygnaströnd, hørte egentlig i geographisk Henseende til Vörs, af hvis Dal det udgjorde den øverste Del. Hovedforbindelserne til Lands med de tilgrænsende Fylker gik over Vadheimsdalr og Örvabergsdalr til Gaular i Søndfjord; fra Svædra over Svædruskard (Sværefaret) til Vik i Gaular, fra Jóstradalr over Bredafönn til Aldi, Lóði eller Strjón i Firdafylki eller Skeidakrar i Gubbrandsdalen, fra Fortún til Lóar (Løen) i Gubbrandsdalen, fra Læradalr over Fillaafjall til Valdres, fra Aurland over Haddingjaskeið (Hallingstet) til Haddingjadalr, fra Flár i Aurland over Raudafjall til Vörs, fra Niðrheimr over Uppheimr til Vörs, fra Vik over Myrkviðardalr til Vörs. Elve og Indsøer gaves ikke af Betydning. De største Elve vare Jóstra- (Justedalselven), Læradalsá (Lærdalselven) og Aurlandsá (Aurlands-Elven). Sogn var i ældre Tider, ligesom nu, deelt i to Hoveddele, Nyrðri hlutr (Indre Sogn), indbefattende hvad der omtrent laa indenfor Nóra- og Aurlands-Fjordene, og Sydri hlutr (Ytre Sogn), indbefattende hvad der laa udenfor disse Fjorde. De to Hoveddele synes dog den meste Tid kun at have udgjort een Søsæl.

Af Bygder, Herreder eller mindre Districter nævnes Sognsjara (Sognsjæren), Kyststrækningen fra Havet til Hvamsøy (Hvamsø); Vikabygd (Vik) med Arnafjörðr, Sýrströnd (mellem Hjerlands og Rørefjord), Fedjadalr (Fesø) med Freysvik (Fresvig) ligeoverfor; alt dette hørte til syðri hlutr; Sóknadalr med Ylmheimr eller Nórar (Olmen) og Eid (Ropangerfjoven), Aurland med Flár (Blom), og Niðrheimr (Nærøen), Fólki eller Fylkisbygð, idri og ytri med Sólvörn, Örnos (Urnes), og Veituströnd (Veitestrånd), Lustr (Lyster) med Gaupnir og Fortún, Jóstradalr, Árdalr, Læradalr med Borgund og Elridalr (Erdal). Sogn indbefattende 16 Skibeder, der sandsynligvis have været disse: Lámvika sk., indbf. Sólundir med de næsten liggende Der, Brekke Sogn og det vestl. af Lavígs Prestegjeld; Kleifvalla sk., indbef. det østl. af Lavígs Prestegjeld;

Hvamseyjar sk., indbef. Hvamso Sogn; Vikr sk., indbef. Vig Prestegjeld; Þjúga sk., indbef. den vestlige Deel af Legangers Prestegjeld; Sýrstrandar sk., indbef. den østlige Deel af samme Prestegjeld; i nyrdri hlutr: Nóra sk., indbef. den sydlige Deel af Sognbals Prestegjeld; Sóknadals sk., indbef. den nordlige Deel af samme Prestegjeld; Aurlands sk., indbef. Nærøen, Underdal og Ureland; Sólvorna sk., indbef. det vestl. og sydlige af Hafflo Prestegjeld; Marheimsfjöru sk., indbef. det østl. af samme, Lustrar sk. (Lyster) og Jóstrudals sk., indbefattende Justedalen; Árdals sk., indbef. Ardal; Læradals sk., indbef. Lærdalens nedre Deel; Borgundar sk., indbef. Lærdalens øvre Deel. En Rængde Steder i dette Fylke omtales i Sagaerne. Ogruppen Sólundir nævnes ofte; den bestod af Háey eller ytri Sólund med den høfste Hávardi, Steinsundsey, idri Sólund, Førey m. m. og Losna med et Herresæde, hvor i den senere Middelalder den mægtige saakaldte Losnæt (Erlend Phillipson og hans Efterkommere) boede. Mellem Steinsundsey og Sólund idri var Steinsund (Egil Staffagrimson), nordenfør Sólund idri laa Drifey (Sverr. S. Cap. 76). Paa Fastlandet var Þinganes (Þingenes), Grændsepunkt mellem Sogn og Hordaland (Haakon Jarl og Ragnfred Ericson), lidt indenfor Þinganes var Ruslir (Russe), en meget søgt Havn (Sverr. S. Cap. 82); ved den saakaldte Rusladal, hvorfra der gik Landvej til Hordaland. Længere inde, paa Nordfiden, var Heyjanger, hvor den bekjendte Perser, Heyjangersbjörn, boede i det 9de Aarhundrede. Hvamsey, nu Hvamso, er en liden Ø fraas overfor Vik. Vik eller Vikabygd med dens fornemste Gaard Hof, hvor sikkert i Oldtiden Fylkestemplet stod, og senere Kirken, nævnes i R. Sverrers Historie (Sv. S. Cap. 182). Strax nordenfør Vik, ved den Bøining Fjorden gjør, laa Vangsnes, hvilket man neppe med Rette har antaget for det samme som Framnes, hvor ifølge Fridthjofs Saga, den bekjendte Fridthjof hin frøfne boede. Thi man har her kun gaaet ud fra, at det skulde ligge tværs over for Baldersbage, og dette har man blot paa Grund af den svage Nævnlighed villet søge paa Dalestranden, paa den vestlige Side af Fjorden under dens Bøining mod Nord, søndenfor Þjúgar (Þjugum). Men Navnet Dalestrand kommer blot af Navnet Bali (Bald) paa en her beliggende Gaard, medens det derimod udtrykkeligen siges, at Baldersbage med Templet og Kong Beles Gaard laa paa Sýrströnd, altsaa længer mod Ost, og da snarest i det mest befolkede og frugtbare Strøg af denne Strand, nemlig Leikvangar (nu Leganger), eller det nærliggende Njós (Njos), hvor der endnu findes mange

Minder fra Hedenold, der vidne om at mægtige Mænd have boet her. Og Framnes maa da være at søge ligeoverfor, i den saakaldte Fedjadalr, nær ved Rindin (Rinde), i hvis Rabolag der og findes et Hof, og hvor der saaledes maa have staaet et Tempel. Leikvangar var forresten længe i Middelalderen Sædet for en fornem Æt, af hvilke et Medlem, Þryrikr af Leikvangum, nævnes omtrent ved Aar 1300. Noget længere mod Vst, ved Indløbet til Nóralfjörðr, der urigtigen troedes at have sit Navn efter Nor, laa paa Vestfiden det gamle Herresæde Slindar (Slinde), af hvis Beboere der nævnes tvende af Navnet Audun, i Slutn. af 13de og første Halvdeel af 14de. Den østlige Strand ligeoverfor Slindar ved samme Fjord kaldtes Haugaströnd, og her laa Fimreiti (Femreide), udenfor hvilket Kong Magnus Erlingsøn i Slaget med Kong Sverrer mistede Liv og Rige 1184. Længere inde i samme Fjordarm laa Stedja, nu Stedje, og Hvalr, nu Kvale, hver med sin Kirke, af hvilke den første staaar endnu, begge berømte Herresæder. Stedje tilhørte i Beg. af det 15de Aarhundrede Galtungernes Æt, hvoriblandt Hr. Gaute Ericksøn. Paa Hval boede under Haakon Haakonson Lenvermanden Jon Staal og Sønnen Brynjolf, under Magnus Ericksøn den bekjendte Svein Sigurdsøn Alerk, rimeligvis en Ætling af hine. Aurland (Urland) nævnes paa Harald Haarfagers Tid som Sædet for de mægtige Hersere Björn Hauld og Thorer. Over Raudafjall, Passet mellem Kaardalen i Glom og Opheimsfjorden eller Sygnaströnd, drog Sverrer to Gange, førstegang paa Reisen fra Lærdalen til Bergen (Sv. S. Cap. 19); anden Gang fra Bofs til Urland (Cap. 152). Denne Vej var i lang Tid den eneste Communication til Lands mellem Bofs og Sogn, thi Vejen mellem Opheim og Gudvangen over Stalheim er først i senere Tider bleven anlagt. Inde i Bugten mellem Nóralfjörðr og Lustrarfjörðr laa Byen Kaupangr eller Lúsakaupangr (s. S 25). Fra Kaupangr gik et Eid over til Gaarden Eid ved den lille Eidfjord, en Arm af Sognbalsfjorden; Beboerne af dette Eid (nu Kaupangerstogen), kaldtes Eidbyggvir. Fjeldpasset mellem Kaupangr og Fólki samt Sölvörn ved Lustrarfjörðr kaldtes Kaupangrsfjall. Fólki (Bygden eller Fylkebygden i Hasslo m. m.) og Lustr omtales i Sv. S. hvor der handles om Baglernes Flugt for Birkebenene i Sogn (C. 178). Fra Lustr flygte de Baglerne over Fjeldet til Árdalr, de maa saaledes have sat over de høje Horungsfjelde mellem Fortun og Aardal. Ornes, nu Urnes, ligeoverfor Sölvörn, var et gammelt Herresæde,

hvor endog Bygdens Følk henlægge Sagnet om Hågbard og Signy. Længer inde laa Krókr (Kroten), hvor i det 13de, 14de og 15de Aarhundrede mægtige Mænd boede, fornemmelig Álfr i Króki eller Krók-Álfr, i Slutn. af det 13de Aarhundrede. At Jóstrudalr (Justebalen) før og en Stund efter den sorte Død 1349 var aldeles ubeboet, som Sagnet vil, modbevises af Jordebøger og Diplomer. Læradalr nævnes allerede i Slutn. af 10de Aarh. da den saa grumt herjedes af Kong Harald Gormsøn, at kun 5 Gaarde stode tilbage. Fra Læredal drog R. Sværrer paa den foromtalte Reise først til Urland, rimeligviis gennem Sidedalen Grøtedalen og over Fjeldet, siden fra Urland til Flom og derfra over Raudafjall (Rød-eggen) til Opheim (C. 19). Han var da kommen østfra, og havde paa sin Marsch gennem Lærdalen, møjsommeligt maattet sætte over det steile Næs-fjeld, over hvilket nu Vindhelle-Bejen er anlagt, for ej at passere den farlige, smale Vej langs Elven mellem Borgund og Husum (C. 18). Øverst oppe i Læredal var den saakaldte Sålustosa eller Gjestestue for Reisende, som allerede i Slutningen af Middealderen kaldtes Margrétarstosa á Filla-fjalli (Maristuen), men i Begyndelsen af det 14de Aarhundrede kaldtes Sålustosa Helga Ívarssonar uppi á Borgund.

Kirkerne i dette Fylke vare mange, nemlig: Losnu k. Rusla k. (Rusledal), Bjár k. (Bø R.), Risnafjarðar k. (Brette R.), Haugalands kapella (Haugland i Risneffjord), Lámvika k. (Lavig), Austrheims k. (nu Kirkebø), Flets k. i Árnafirði (Arneffjords R.), Hvamseyjar (Hvamse R.), Hopreksstaða k. i Vik (Hoperstad R.), Hofs k. i Vik (Høve R.), Túnhvals k. i Vik (Tenol), Þjúga k. (Tjugum R.), Vangsnæss k. (Vangsnæs R.), Rindinnar k. i Fedjadal (Rinde R.), Hamars k. á Sýrströnd (Hamre), Leikvanga k. (Leganger R.), Heinynja k. (Henjum), Njóss k. (Njøs), Freysvikr k. (Fresvig), Ylmheims k. (Ylmen) Fimreitis kap. (Fimreide), Uppbyrgis kap. (Haberger) i Sóknadal, Stedju k. (Stedje) i Sóknadal, Eggja k. (Eggen) i Sóknadal, Hryggjar k. i Aurlandi (Urlands R.), Frétt-heims kap. (Frettem), Fláa k. (Flom R.), Undradals k. (Underdals R.), Kaupangrs k. (Kaupanger R.), Hafslóar k. á Fólki (Hafslø R.), Fits k. á Fólki (Fets R.), Jerunga k. á Fólki (Joranger R.), Sólvarna k. (Solborn R.), Örnæs k. (Urnes R.), Gaupna k. (Gaupne R.), Jóstrudals k. (Justebals R.), Nes k. (Nes), Dals k. (Lyster R.), Sauda k. (Saude), Fortúns k. (Fortun R.), Árdals k. (Artdals R.), Haugs k. i Læradal (Hauge R.),

Ædrinnar k. (Ære) i Læradal, Túnynja k. (Tønjum R.), Rikkeims k. (Rikeim), Borgunds k. (Borgund R.). Endelig maa Uppheims k. á Sygnaströnd nævnes, imidlertid synes denne Bygd allerede i Begyndelsen af det 14de Aarhundrede at have været regnet til Vofs.

Af Gaarde kunne forresten mærkes: I Losnu og Rutla k. s.: Rutladal (Rutlebal), Þingin (Þingen), Losna (Løsne). I Bjár k. s.: Þveit (Þveit), Brástaðir (Braastad). I Rísnafljótar k. s.; Optudalr (Opudal), Ásheimr (Ásem), Þaklár (Þakle), Haugaland. I Lámvíka k. s.: Lámvíkur (Lavig), Veðrholmar (Verholm), Hvammr (Kvammen), Ringriði (Ringreide), Alviðra (Alvern). I Austrheims k. s.: Fitjar (Fitje), Skoltar (Stulte), Fugl (Fulgshø). I Arnafjörðr: Hólar (Houglan), Flet (Flete), Hlíð (Le), Hella (Hellen), Nes (Nese), Otruskriða (Oterstrid), Geithús (Gehus), Volluvík (Vollsvig), Hvamseyjar k. s.: Engjar (Enge), Hvammr (Kvammen). I Víkabygd: Sæbær (Sæbø), Vangr (Vange), Sæheimr (Sætim), Staðheimr (Stabeim), Fylin (Føle), Naumudalr (Nomedal), Refsdalr (Refesdal), Hallryn (Haltren), Hof (Hove), Mýrlangr (Miblang), Svardalir (Svarbal). I Þjúga k. s.: Svæðra (Sværen), Rennudalr (Rennebal), Eiterni (Ettun). I Vangnes k. s.: Hofland. I Rindinnar k. s.: Þorðlár (Þorðlaug), Feðjar (Fæje), Tjörn (Tjøn), Dregi, Lundr (Lunde), Áfit (Áfæt), Berudalr (Berbal). I Hámars, Leikvanga, Heinynja og Njóss k. s.: Supphammr (Supham), Frekaland (Frefelant), Hallaland, Heinyningar (Henjum), Reysar (Røysum), Hvalr (Kvalen). I Freysvíkur k. s.: Bæjartun (Bættun), Þingstöð (Þingstaden), hvor der altsaa maa have været Þingsted. I Ylmheims og Fimreitis k. s.: Viðrnes (Vibnes), Slindar (Slinde), Lomendi (Lomelb), Ylvisakr (Ylvesager). I Uppbyggis, Steðju, Hvals og Eggjar k. s.: Hof (Hofe) altsaa forhen Tempel, Áll (Al), Gorvin (Gurvín), Belli (Bjelle), Steinageimi (Steinegem), Holdaskör (Hølskaar), Freysland (Frøtland). I Hryggjar k. s.: Skirdalr (Skjerbal), Hvammr (Kvamme), Geirlá (Geirlaug), Þenrar (Þarum), Viðheimr (Vebeim), Belli (Belle), Sult, Hlíð (Lid). I Fréttheims, Fláa og Undradals k. s.: Fréttheimr, Flár, Geirsmíð (Gjesme), Dalsbotn, Hellar (Hjellum), Vinnæði (Vibme), Brekkur (Brefte), Fraundalr (Frondal), Hrafnasheimr (Ramsø). I Kaupangrs k. s.: Engjasetr (Engeseter), Valabjörg (Valeberg), Vestrheimr (Vestreit), Hofland, Vangastaðir (Vangestad), Ólastaðir (Olestad), Dalakr (Dalager), Haustakr (Høstager), Andblaði (Ambfe). I Fólki eller Hafslóar, Fitjar, Jerunga, Sólvarna og Örnæs k. s.: Okulvík (Oklevig), Hvammr (Kvam), Þorðheimr (Þorðeim), Þeðheimr (Þeum), Kalfhagi (Kalfhagen) á innra Fólki, i det 14de Aarh. med anseende Þeðvere; Tangr (Tang), Solvin (Solvi), Sterrin (Steret), Kjós á ytra Fólki, Roðar (Raaum), Meðalheimr (Meleit), Syningssyn (Sønnesyn), Viðheimr (Vebum), Flataún (Flattun), Svigar (Svigum), Marheimr (Mareim) med Marheimsfjara á innri Fólki, (Marifjæren), Dvergadalr (Dvergebal), Eikjar (Eitum), Veðvík. I Gaupna k. s.: Roðar (Raaum), Óbyrgi (Abørge), Ryney (Rønet) i Skaganum. I Jóstrudals k. s.: Breiðrin (Breum), I Nes,

Dala, Sauda og Fortuna k. s.: Bergheimr (Bergetim), Eid (Eide), Sandi (Sande), Yttrin (Yttre), Dregni (Dregnt), Harekseggr (Heresagg), Bólstaðir (Bollstad), Helkn (Heltne), Myrkrin (Mørkri), Otta (Ottun), Bringa (Bringe), Flaumhamarr (Flahammer), Þarlá (Þalle), Høgeyjar (Høetrim). Í Árdals k. s.: Naðvík, Holland, Lægreið, Stedja, Vø, Valladals (Vøldal), Medalheimr (Meleim), Nódalr (Nondal), Árabáðir (Áreþro), Oprekdalr (Offerdal). Í Læradalr eller Haugs, Æðrinnar, Tunynja, Ríkheims og Borgunds k. s.: Vindeyjardalr í Elridal (Vindebal), Sandar í Elridal (Sanden), Helliland í Elridal (Hellaand), Kvignin í Elridal (Kvigne), Sel í Elridal (Sæl), Þýrin í Elridal (Þyre), Sturnjar (Stønjum), Mjaldar (Mjela), Ey (Dye), Krangeyja, Hundærin (Hundært), Moldar (Molde), Æðrin (Æri), Tunynjar (Tønjum), Gajót (Gøte), Ljósnaar (Lysne), Rár (Raa), Bjarkir (Bjorkum), Fróð (Frøve), Horgvin (Hørge), Hildólfsstaðir (Hilbøstak), Hlaðin (Lai), Bjórakrar (Bjoraker), Ærakr (Ærager), Borglá (Borlaug). Svab Uppheimr angaaer, see nedenfor ved Hóðafylki.

49. Til Sognafylke grændse i Øst Valdres, der egentlig tilhørte det Søndenfjeldske, men den regnedes med til Gulathingelagen. Det synes imidlertid i den fjernefte Oldtid ikke egentlig at have været anseet som et egentlig Fylke, men heller som et slags Løloni fra Sogn eller overhoved Gulathingelaget, med samme Lov og Indretninger som denne, og i det Hele taget i samme Forhold dertil, som det hvori Jemteland og Herjedalen stod til Thrøndelagen. Valdres havde i Oldtiden de samme Grændser som nu, i Nord til Gudbrandsdalen, i Øst til Hadaflytes Herreder Land og Hringariki i Syd til Haddingjadalr. Ved Bejen over Fillafljall (Fillefjeld), stod det i Forbindelse med Læradalr, og Bejen herover afgav Hovedcommunicationen. Hovedvasdraget i Valdres kom fra Fillafljall, gennemløb Mjørs lilla (Vangsmjøsen), og Herredet Solubú, optog den fra Hlidarherað og Volubu kommende Elv (Skruvold=Elven), gik derpaa gennem Aurdalr (Aurdal) og Bagn (Bang), og kaldtes Begna, derfra til Árdalr í Hringariki og videre til Dröfn. Valdres bestod senere hen af to Syssler, den nordlige og sydlige Deel. Hinn nyrðri hlutr á Valdresi indbefatte Eyja (Dye), Vangs, Hordinnar (Horum) k. s., og Hvamsherað (o: Lomens Sogn og den nordlige Deel af Slidres Soga), Slidrar (Slidre), bestaaende af Hausakrs, Slidra og Móa k. s., endelig Øfen=Masen eller Hlidarherað, ved det østlige Vasdrag. Den anden Deel, Synnri hlutr á Valdresi, indbefattende Solubú eller Óðar k. s., Þúfs og Kirkjuvallaellet Vista k. s., tillsammans omtrent den nuværende Røens Soga; Úlfnes, Sveinnes k. s., (Svennes), Aurdals

k. s. (Aurdal), Volubús k. s. (Volbo), ognar k. s. (Rogne) og Skrauthvals k. s. (Strutvold), alle ved Fortsættelsen af den østlige Vasdrag; Hreinhlíð (Reinlid), et lille vestligt Dalsføre; Bagn (Bang) og Hedals (Hedalen), ligeledes et vestligt Dalsfjærg. Baldres nævnes, som en saa affidesliggende Bygd, ikke ofte i Historien, heller ikke omtales her mange historiske bekendte Steder. Naar Baldres forekommer, er det mest som et Sted, Kongerne paa deres Reiser fra det Nordensfjeldske til det Sødensfjeldske og omvendt passerede. Kvidin, nu Kvide i Hurum Sogn, var i ældre Tider Herresæde, her boede i Begyndelsen af 13de Aarhundrede og Lendermanden Erling, Baard Guttormsøns Svigersøder. Et andet Herresæde var Leirhólar, nu Leerol, paa Nordstiden af Bangsmjøsen; her boede i Beg. af 14de Aarhundrede Ridderen og Rigsraaden Sigurd af Leerol.

Baldres hørte før Reformationen til Stavangers Bispedømme. Dets Kirker vare i den nordlige Sysesel: St. Thomásar k. á Fil-lasjalli, Eyja k. (Dye R.), Uppdals k. (Opdal), Vangs k. (Vang R.), Hordinnar k. (Hurum R.), Lominnar k. (Lomen R.), Hvams k. (Kvam), Hvals k. (Kvale), Slidra k. (Slidre R.), Móa k. (Mo), Hausakrs k. (Hausager), Heggjar k. (Hegge); i den sydlige Sysesel: Óðar k. (De), þufs k. (Lufte), Fyristraðar k. (Førestraa), Kirkjuvalla k. (Kirkevold), Úlfnes k. (Ulnes R.), Sveinnes k. (Svennes R.), Leykinar k. (Løken R. i Volbo), Rognar k. (Rogne), Skrauthvals k. (Strutvold R.), Aurdals k. (A. Aurdal R.), Hreinhlíðar k. (Reinlid R.), Bagns k. (Bang R.), Hedals k. (Hedals R.), og maaste Etnidals k. (Etnedal eller Brustat).

De mindre Dele af Baldres benævnes almindeligviis efter Hereder. Af disse forekomme: Hvamsherað (Lomens og den nordlige Deel af Slidre S.), Hlíðarherað (Hegge Sogn), Volubú (Volbo), Galaherað eller Solubú, Skrauthvalsherað, Aurdal og Bagn.

Af Gaarbe kunne forresten mærkes: i Thornásar, Uppdals og Eyja k. s.: Brekka, (Brette), Elgjartún (Eltun), Hvamr (Kvamme), Gróf (Grav), Svidin (Sviden), Greiðhamarr (Grehamer), Uppdalr (Opdal). I Vangs k. s.: Jafna g. Jófnu (Jevne), Igðheimr (Igdem), Austrheimr (Østretm), Nosvin (Nosven), Hávarðarstaðir (Høverstad), Hamarr (Hamre), Hvamr (Kvamme), Leinar (Lene), Dalakr, Suðrhólar (Sønderol), Mýrar (Myre), Kartvöllr (Kartvold), Bær (Bø). I Hordinnar, Hvams, Lominnar og Hvals k. s.: Helrin (Helle), Hvalr (Kval), Vikin (Vesten), Kjós (Kjøs), Hylmin (Høyne), Kárasstaðir (Kaarstab), Eyrakr (Drager),

Heynir (Høyne), Ruð, Stæð (Stee), Hofvin (Høvi), Leykin eller Leikvin (Løven), Ormastadir (Ornstad). I Slódra, Hausakrs og Moa k. s.: Fylkin (Fyllen), Einangr (Etnang), Nesjar (Netsja), Hangóir (Hånbe), Hamarr (Hamre), Móar (Mo). I Hlíðar herað eller Heggjar k. s.: Yxnahófi (Ørhøved), Rudin (Rubi), Meðalbær (Meelby), Leykin (Løven), Guðin, Norðporp (Norðtorp). I Óðar eller Eyja, (Galaherads), Þufs og Fyristraðar k. s.: Kirkjuvellir (Kirkevoib), Úlfín (Ulven), Óðin (Øye), Forsheimr (Foseim), Tildin (Tilden), Vísir (Viste), Hvalr (Kvale), Fauskar (Fuste), Fyriströð (Fyrestrad), Þúf (Thuv), Snartheimr (Snorteim). I Leykinjar og Rogns k. s.: Leykin (Løven), Unnastadir (Unstad), Ýristadir (Yerstad), Skataruð (Staterud), Rogn (Rogne), Hof (Høvi), hvor der altsaa har været et Tempel; Meðalbýr (Melby). I Skrauthvals k. s. eller Skrauthvalsherað: Berg (Berge), Geigustadir (Gigstak), Dyfrin (Døvre), Sæbú (Sæbo), Tún (Ton), Ranheimr (Ranetm). I Ulfnes og Svenes k. s.: Belgrinn (Belgium), Guðheimr (Gudeim), Bær (Bø), Granheimr (Granetm), Ruganos (Rognos), Sundheimr (Sunbeim), Fornes (Fornes), Suðrströnd (Sørstrand), Rygin (Rye). I Aurdals k. s.: Mánheimr (Maanum), Anmarkaruð, Óðinsstadir (Onstak), Hjallar (Hjelle), Suðrheimr (Søreim), Tún (Ton), Hof (Hof), altsaa Tempelsted. I Hreinlíðar og Bagns k. s.: Hvalr (Kval), Hof (Hof), altsaa Tempelsted; Brattaruð (Bratrud), Bagn (Bang), Hofstún (Hafston). I Hedals k. s.: Þorleifsruð (Tollefsrud), Meðalgarðr (Melgaard), Gróf (Grov), Eldjárnsstadir (Ilfarnestak), Fitjar (Fekjar). I Etnadalr: Granheimr (Granetm), Hlíð (Lid), Hófi (Høvede), Berg (Berg).

50. Til Sogn grændse i Syd Hørdafylki. Dette vidtløftige Fylke indbefattede omtrent det nuværende Søndre Bergenshus Amt, paa den Ubetydelighed nær, at Eyvindarvik (Evinbvig) nu er lagt til Sogn, og derimod Uppheimr (Opheim) til Bøfs. Mod Øst og S. V. grændse Fylket til Haddingjadalr, Naumadalr og Þelamörk, adskilt derfra ved uhyre Fjeldørkener, mod Syd grændse det til Rygjafylki, adskilt derfra ved lavere Højder. Det bestod ligesom endnu, af de tre Hoveddele, Hørdaland, (der igjen deltes i to Dele Nordrhørdaland og Sunnhørdaland), Vørs og Hardangr. Disse 4 Dele udgjorde rimeligviis Fylkets Fjerdinge, og synes i de senere Tider at have været ligesaamange Syfler. Hørdaland dannede Rystdistricterne, og var den fornemste Deel; dets Indbyggere kaldtes fortrinligviis Hørdar (nu Horder eller Striler). Nordrhørdaland gif fra Þinganes, Grændsen mod Sogn, til Harðsjór (Korsfjorden) samt det nuværende Korsnes. Det indbefattede Gula eller Eyvindarvikr k. s. (Evinbvig), Strandene og Dalene om Gulen, tilligemed Verne Hús (Hús), Hilda (Hildø), Bjarknesey

(Søttness), Mjöldm (Mjømnen) og Sandey, m. fl.; Fjörn eller Fjarn (Fjörn) eller Strandene og Dalene omkring det indre af Fjarnarfjördr eller Fjensfjördr (Fensfjord) og Matrsfjördr (Matsfjord), nu Sandnes Sogn m. m., dertil og regnet Mykingr; Lindiáss (Lindaas), med den nævrende Fosens og Lygra (Lygren), m. m.; Óstr, den nævrende Østers tilligemed de til Haus Prestegjeld hørende Dele af Fastlandet hinsides S. Østerfjorden. (Brebderne paa begge Sider af Østerfjord kaldtes Straumahvarf). Röðin, den ydre Dræfte fra Fedja (Fjedjæ) til Tóstla (Toftø), de tre store Der Röð, (Rads), hvis nordligste Deel kaldtes Slætta, Hálsna og Fenhringr (Aftø) m. m.; Sótr, nu Storfoteren eller Storsartor og Lillesfoteren eller lille Sartor; den nordlige Deel af den Halvø, paa hvilken Bergen ligger, indbefattende Steindarfjördr eller Birkilands og Álrekstada Sogn, Ásarnir, den højere Deel mellem Herlösfjord og Østerfjord; Langidalr eller Dalen mellem Arnefjord og Fjossangerpollen og endelig Fani eller Fane Sogn. Af Fjorde og Sund nævnes Gula, der delte sig i tre Arme, Nordgula, Austrgula og Sudrgula, midt i Hovedfjorden laa Guley, og paa denne eller paa Fastlandet i Nærheden ved Eyvindarvik, holdtes det berømte Gulathing. Endvidere Mjadmarsund, mellem Mjöldm (Mjømnen) og Sandey udenfor Gula (Saaft. Sv. S. Cap. 13). Mellem Sandey og Fastlandet var Brandsfjördr. Søndenfor disse Der gik Fjarnarfjördr eller Matrsfjördr ind til Fjörn. Fra Fjarnarfjördr gik Lygrufjördr hvis inderste Deel kaldtes Sæmsfjördr, ind forbi Den Lygra til Sæheimar, i den Halvø hvor Lindiáss ligger. Hovedindløbet fra Fjarnarfjördr gik gennem Keilustraur (Kilstrømmen), mellem Fosens og Bals. Et andet Indløb gennem Fosustrømmen mellem Fosens og Röð (Rods, kom fra Fedja-ös (Fjedjosen). Mellem Röð (Rads) og Fastlandet, længst mod Syd, var Alviðrustraumar (Alverstrømmen). Den nu saakaldte Hjeltefjord mellem Röðin og de indre større Der kaldtes i ældre Tider rimeligvis Hjaltafjördr; den ophørte ved Litli Sótr. Fra den nordligste Deel, ved Den Herðla, gik Herðlufjördr ind mellem Hálsna og Fenhringr, end nordligere gik den nu saakaldte Kvarnfjord, i ældre Tider Kvernarfjördr, ind mellem Hálsna og Röð. Indenfor Hálsna og Ásar gik Óstrarfjördr ind og omringede Den Øster. Dens Dele kaldtes efter Beliggenheden nyrðri og synnri Óstrarfjördr; fra dens nordlige Deel gik Móafjördr ind til Móbalen, og Bólstaðafjördr til Bólstaðir paa Vörs; fra den sydlige Deel gik den lille Arnafjördr

(Arnefjord), ind til Langidalr. Fjordstrækningerne mellem Fenhringr (Alte) og Janefjord, var det vel, som i de ældste Tider egentlig kaldtes Steindarfjördr. Den sydlige Fortsættelse af Hjeltfjorden, søndenfor Lillefoteren, mellem Sótr og Fastlandet, kaldtes Grøningjasund, fra dette gif Fjósangr og Fanafjördr ind. Sunnhördaland indbefattede fornemmelig Verne søndenfor Harðsjör og Korsnes tilligemed de ydre Fjordegne af Fastlandet. Det bestod saaledes af Framnes eller den syblligste Deel af Bergens-Halvøen, Samnangr eller Árlandsherað, Bygden paa begge Sider af den smale Samnangerfjord, der begrændser Halvøen i Vst, og ved Þryngjæið (Æregerieid) adskiltes fra Óstrarfjördr, Halvøen mellem Harðsjör og Þarbangerfjord, bestaaende af Hrossadalr eller Hálandsdalr, Strandarbarmr, Strandvikrbygð, Refnaströnd mellem Sævareids- og Lygrisfjördr, Ylfisbygð (Vibe), og Hatlaströnd samt dertil Varalsey (Varaldsø); Verne mellem Harðsjör og Salbjarnarfjördr (Sælbøfjord), fornemmelig Kollsey (Kalsø), Hundvaka (Hundvaagsø), Skorpa (Skorpen), Sandtoðra (Sandtorvø), Hústr (Høstem), Mystr (Møgster), Salbirni (Selbø), Stólm (Stolmen); fremdeles Njarðarlög (Tysnessøen) med tilhørende Ver, mellem Langnuen og Laufsund (Løgsund), Harðsjör, og Þarbangerfjorden, fornemmelig Rekstr (Rerterne), Goðey (Gødsø), Skorpa (Skorpen), Huggul (Huglen) og Andhuggul (Anduglen), dernæst Verne mellem Salbjarnarfjördr og Bumlarfjördr samt Langnuen; Stord (Storøen), Buml (Bøml=Ø) og Mostr eller Monstr, med tilliggende Smaaver, hvoriblandt Goðey i N. B., Vadilsey (Vedsø). Verne indenfor Stord ved Indløbet til Akrafjördr, nemlig Hálsna (Halsnø), Fjölbyrja (Fjelbersø) og Borgund (Borgundsø); Fastlandet østenfor Þarbangerfjorden og nordenfor Akrafjördr, fornemmelig bestaaende af Kveanaherað (Kvinherred) med Guðdalr, Omvikadalr, Óskudalr, Bringudalsbygð og Húsnes (Husnes Sogn), og Maurangr, endelig Fjordbygderne paa Syd siden af Fjorden indtil Grændsen mod Ryggjafylki: Skoðinjarvik (Skonevik), Etni (Etne), Njarðheimr (Ølen), Vikabygð (Vigebygð), Vallaströnd (Valestrand) og Sviða (Svedens Sogn). Fjorde og Sunde vare: Harðsjör (Korsfjord og Bjørnesfjord), Søndhörtelands Nordgrændse, Samnangr (Samnangerfjorden) med Samney (Bogsø), Hólmafjördr og Eikilandsfjördr, ved Indløbet til Samnangr, Sævareidsfjördr og Lygrisfjördr paa begge Sider af Refnaströnd ved Laufsund mellem Fastlandet og Njarðarlög, Hiasfjördr, den ydre Deel af Þarbangerfjorden, mellem Varaldsey

og Kvænnaherað, Bárðarsund mellem Rekstr og Njarðarlög. Det ældre Navn paa Sundet Langnuen mellem Njarðarlög og Stord kjendes ei, men en Deel af Stokfjund, mellem Stord og Buml, synes at have hedet Teknafjörðr. Hålsnufjörðr kaldtes den ydre Deel af Hardangerfjorden, mellem Stord, Hugull, Titólsnes (Titelsnes) og Húsnes, derfra gik Maurangr (Morangen) ind i N. O., Akrafjörðr i Ost, Etnispollr (Etnepollen) og Ólunds fjörðr til i S. O. og S. ind i Njarðheimr til Sandeid, Állfjörðr mod Syd fra Titólsnes paa Valaströnd ind i Vikabygd til Haraldseid. Ligeoverfor Titólsnes var Eldeyarsund mellem de smaa Eldeyjar og Stord, længere nordøstlig i denne Hvisvik, eller Bugten indenfor Hystabholmen ved Stordens Kirke. Mellem Buml og Mostr var Mostrar-sund eller Monstrarsund, og nærved dette, ved Foden af Fjeldets Siggr, Siggjarvágr paa Buml. Den yderste Deel af Fjorden mellem Buml og Fastlandet kaldtes Bumlarfjörðr, her var paa Fastlandet, Udhavnen Tjörnagli (Tjernaglen), og sydligere Lynghólmr (Lyngholmen) nær ved Flokavardi (Ryvarden), der betegnede den yderste Grændse mod Rygsaflytte. — De indre Dele af Fylket vare Vörs og Hardangr. Vörs, hvis Indbyggere kaldtes Versir eller Vörsar, indbefattede de brede og frugtbare Dalstrøg om Bøsse-Elven, med den Biely Raundalselvr (Rundalselven). Det bestod, foruden det egentlig Vörs, af Holabygd eller Vinjar k. s. (nu Binje Sogn), Ævangrar (Evangers R.) og ibetmindste fra 13de Aarhundrede Uppheimr eller Sygnaströnd. Det egentlige Vörs eller Vangs (Vangens) k. s. var Indlandet om Vangsvandet, det inddeelttes i Mattinger, (hvilken Inddeling er bibeholdt), nemlig: Borgstrindar (Borgstrands) åttungr, den nordligste Deel, omkring Lønevandet og ned til Hringheimr, Vinjar (Vinsjer) åttungr, østfor Lunde- og Mels-Bandene; Bøjar (Bøer) åttungr, Rundalen; Brynar eller Kvitlar (Kvitler) åttungr, sydøstlig mod Grönvin (Graven) i Hardanger; Borladals eller Bördadals (Bördals) åttungr, vestenfor denne; Strindar eller Gullfjörðungs (Guldfjerdinge) ått., østlig ved Vangsvandet, her laa og ligger Kirken; Vikr (Viter) ått., søndenfor Vangsvandet og Elven, og Dyrvinjardals (Dyrvedals) ått., nordenfor Elven, og vestlig mod Ævangrar. Til Ævangrar hørte den øverste Deel af Exingadalr (Eringsdalen). Ved Raudafjall (Røddeggen), var Vörs adskilt fra Kárdalr (Kaardalen), hørende til Fláabygd (Flom) i Sogn; østfor Raundalr laa de høje Fjeldstrætninger, tildeels Snebreber, der adskilte Vörs

fra Haddingjadalr, som Vörsa-Skafl-súta o. fl. Med Hardangr stod Vörs i let og nøje Forbindelse gjennem den lave Dal, hvor Bøjar- og Brynar-åttungr grændsebe sammen. — Hardangr, hvis Indbyggere kaldtes Hardengjar, bestod af Rysterne ved de indre Dele af Hardangerfjorden, og de derfra opgaaende Dalsfører. Det bestod af Vikeyjar (Vigøer) med Eystusyn (Østensø) paa Vestfiden af Fjorden; Samlaherað eller Samlandaherað (Jondals Sogn), paa begge Sider af Fjorden, der her kaldtes Samlafjörðr, Grönvin (Graben), eller Angr (Grabensfjord) med Ulfvik (Ulvig) paa Nordfiden af Fjorden; Eidafjörðr med Simadalr (Eidfjord med St-medal), ved Fjordens inderste Bund mod Øst; Sjöfjörðr (Sjøfjorden) eller Kinnsarvikr, Ullinsvangs og Odda Sogne, ved den i Syd dybt indgaaende Sjöfjörðr; endelig den affidesliggende og geographisk til Rysfylke hørende Fjelddal Rærgudalr (Røldal).

De mest befarede Communicationsveje til Lands i dette Fylke, og fra dette til Nabo-Fylkerne vare den ovenfor omtalte Vej over Raudafjall (Rødeggen) fra Raundalr i Vörs til Flár (Flom) i Sogn; fra Vangrinn (Vangen) paa Vörs over Bodabrú (Bodebroen over Hovedelven ved Rogne), gjennem Bøjar åttungr til Grönvin (Graben i Hardanger); fra Etni, Njarðheimr (Ølen) til Vikabygd i Rysfylke over Sandeid, endelig de sædvanlige Fjeldveje, der endnu bruges, f. Ex. fra Vörs over Vörsa-Skafl (Vosfeskablen) til Vatnsbygd (Vasbygden) i Haddingjadalr, denne Vej maa det have været, Sværrer tog da han i Slutningen af 1177 drog fra Voss til Valdres, og skal have passeret den saakaldte Sværresti i Nærheden af Gaarden nedre Kløve i Mundalen. Andre Veje gik fra Eidafjörðr (Eidfjord) i Hardangr forbi Jökull (Hallingstøtelen) deels over Hallingstarven, deels langsmed denne til Haddingjadalr; denne Vej toge Biskopperne af Stavanger sædvanligviis paa deres Bisstatser; en anden Vej gik sydligere, forbi Aaen Veig til Numadalr. Meget befaret maa ogsaa Vejen fra Oddi i Hardangr over Rærgudalr til Vinjar (Winje) i Helamörk (Thelemarken) have været, og rimeligviis var det omtrent denne Vej, Gregorius Dagesøn tog, da han fra Höfund ved Gimsey (Gjemssø-Kloster ved Skien), drog over Fjeldet til Erling Skaffes Gaard Stöðla (Støle) i Etni. Han maa have taget Fjeldvejen til Venstre fra Jösundadalr (Jøsendalen) og være kommen ned til Fjara i Akrafjörðr (Aakrefjorden).

Da Kongerne i den senere Deel af Middelalderen fornemmelig residerede i Bergen, og desuden den alfare Søvej, nord og syd-

efter, gik gjennem Hørdalands Fjorde, er det en naturlig Følge, at mange her beliggende Punkter nævnes i Sagaerne og andetsteds i Historien. Et af de merkeligste Punkter var det forhen nævnte Gula, eller Gulathingets Plads. Egentlig er Gula Navnet paa den hele Bygd i Eivindvigs Hovedsogn, omkring Nord=Øst= og Sør=Gulen, men Stedet selv er vel nærmest at søge paa selve Guley (Gulo) noget indenfor Eivindvigs Kirke. Til D=Gruppen udenfor hørte Mjödm, der ved Mjadmarsund adskiltes fra Sandey (Sv. S. Cap. 13). Paa Den Hiss ligeudfor Gula var Pjnten Hisargall, bekendt af Slaget mellem Alle Jarls Sønner og Ingolf 874. Sydsøstligt paa Björknesey (Bortness) var Vikingavågr, nu Vikingebaag (Haaf. Gutt. Ing. Saga C. 9). Paa Den Lygra (Lyren) ved Lygrufjördr, nærved Lindaaas, holdt R. Olaf d. Hellige Thing, da den færøiske Høvding Thoralf af Dimun var bleven dræbt (Cap. 145). Mordet var steet paa Heröla (Herlø), der ogsaa kaldtes Herna, Hernur, hvis ikke dette Navn heller burde udstrækkes til flere af de omliggende Punkter, navnlig Heröluver (Herlevær), hvor Haaf. Haakonssøns Flaade samlede 1263, D=Den og Udskanten af Hålsna (Hølsø). Paa Heröla var det og, at Egill Skallagrímson opreiste sin Ridstang mod Kong Erik Blodøse og Dronning Gunhild. Paa Sæheimr (Sæim), indenfor Lindaaas, ved Bunden af Sæheimsfjördr (Sæimsfjord), blev R. Haakon den Gode høylagt 960. Hæeyjar kaldtes de to smaa, nu ved et smalt Eid, sammenhængende Øer i Kvarnsfjorden imellem Sydenden af Hølsø og Jødal sydligst paa Sæim-Halvøen; de kaldes nu Høge og Kladholmen, og omtales i Haaf. Sv. Saga Cap. 13. Forbi den sydligste Kant af Hølsø gik en af Hovedvejene til Bergen, mellem Fenhringr (Afsø) og Fastlandet. Paa hiin laa Gaarden Ask, bekendt som Starkads Opholdssted, og længer mod Syd, ligeoverfor Byen Bergen, Floruvågr (Flørebåag), bekendt af Slaget mellem R. Sverrer og Vefseggerne 1194. Paa Østfiden af Fjorden, eller paa Fastlandet, laa Eidsvågr (nu Eidsbåag), søndenfor denne Foldhella, og endnu sydligere ganske nær ved Hegrænes, laa Byskups-höfn (Bispehavn). Ved det andet Indløb paa Sydenden af Fenhringr, hvortil man kom deels fra Hjaltafjördr i N., deels fra Græningjasund i S., laa det høje Fjeld Lögðarhorn (Lyderhorn) hvor Bymændene havde deres Varde og Vagthuus; ved Foden af dette Gygisvik (Gjøvig), Bugten Skålavik (Skålevig), Pjnten Hvarfsnes (Kvarven) og Grasdalur (Gravdal), samt lige inde ved

Byen Laxavágr (Larebaag), der igjen dannede Alreksstadafjörðr (Store Lunggaardsvandet) paa Nordfiden. Völunes hed den sybligste Spids af Afls (Haafl. Gutt. Jng. S. C. 9), Hamarsfjörðr (Hammerfjord) kaldtes den ydre Deel af Óstrarfjörðr, hvor Nordre og Søndre Østerfjord mødes udenfor Hamarr paa Øster (Sigurd, Jnge og Dyst. S. Cap. 7); længer inde i søndre Østerfjord gif fra Fastlandet Pulunes (Thuenes) ud, og dannede den lille Arnarfjörðr (Arnefjord), efter hvilken Skibreden havde sit Navn. Fra Arnarfjörðr gif Landevejen i ældre Dage til Bergen gennem Gaarden Borg (Borge), og over det saakaldte Borgarskarð (Borgerstaret), mellem Blaamanden og Drefen til Alreksstadavatn (Svartediget), og videre nordvest. Grœningjasund, mellem Sótr (Store Sartor) og Fastlandet, nævnes allerede i fabelagtige Sagaer. Her laa Kong Dystein Haraldsøn, da hans Flaade i 1157 adspalttedes, medens Kong Jnge laa ved Møster (Sig. Jng. Dyst. S. Cap. 31, 32). I dette Sund laa ogsaa den lille Ø Þyssisey (Thyssø), med et af de 14 Capeller, nemlig St. Ludvigs Kirke (see S. 53). Nordenfor Grœningjasund, eller ved den Deel af samme, der adskiller lille Sartor fra Fastlandet, laa Hákonarhella, nu Haafhelleren eller Hølleren; her blev H. Haakon den Gode født 920, og her døde han 960. Udenfor Sótr (Sartor) laa Derne Lágir (Laagøer) med en meget besøgt Havn. Sydøstligt paa Sótr gif Sundsvágr ind til Sund (Haafl. Gutt. Jng. S. Cap. 16). Fra Arnarfjörðr gif Vejen østover til Søs gennem Straumahvarf, saa kaldtes Bygden paa begge Sider af begge Østerfjorde, til Sandnes eller til Dalseid, og derfra til Bólstaðir ligesom nu. Derfra gif Vejen gennem Ævangrar (Evangær), over Vandet til det Indre af Vörs (Egils S. Cap. 25). Paa Vörs var flere Herresæder, der nævnes i den senere Deel af Middelalderen, som Rogn, Finnin o. fl. I Søndhordelands nævnes den lille Ø Sandtöðra (Sandtorv), ved Hardsjór (Storsfjorden), hvor der i Middelalderen stod en Kirke, og paa Fastlandet, paa Framnes, det bekjendte Lýsa med det prægtige og anseede Cistercienser-Kloster (s. S. 55). Ved Sinkólmr (Senholmen ved Horgefjord i Nærheden af Hundvaag) var Havnen Sinkólmasund, hvor R. Dystein I lod anbringe Fortøjningsringe. Bárðarsund mellem Rekstr og Njarðarlög var ligeledes en søgt Havn. Njarðarlög eller Þysnes-Den nævnes allerede under Olaf Tryggvesson; Navnet blev siden skrevet og udtalt Jardarlög, Jardarlog, hvoraf det senere Jarlø, der endog findes paa nyere Kartter. Paa

Østfiden af denne store *D* laa ved Laufsund Onarheimr (Onareim), bekendt af ved sit Gilde. Fitjar, nu Fitje, ved en Baag paa Nordfiden af Stordøen, var fra de ældre Tider en af de fornemste Kongsgaarde; her stod Slaget 960 mellem Haakon den Gode og Erik Blodøres Søner. Paa den noget sydvestligere, i Sundet mellem Stord og Buml liggende Olfur=*D* laa Haven Silavagr (Silevaag), hvor det Skib, der førte R. Haakon Haakonsøns Lig hjem til Norge, først landede; længere sydligt, i det egentlige Stokfjund, ligger Vedssø; formodentlig Sagaernes Vadilsey (Haak. Gutt. Ing. S. C. 18), ligesom Teknafjörðr antages for at være Stokfjund, eller idetmindste en Deel af dette. Paa Sydsiden af Stord var Lafungsnes, hvis Beliggenhed nu ikke ret kendes, Eldeyjar med det indenfor liggende Eldeyarsund, og Hvisvik (Hvisevigen?). Mellem Stord og Mostr laae Nautey (Nautø) og Fjón (Fjøien), efter hvilken Skibreden havde sit Navn. Paa Mostr eller Monstr stod i Hedenold det anseede Thorstempel, der af Thoralf Mostrarskegg flyttedes til Thorsnes paa Island omtrent 880; her landede Olaf Tryggvesson allerførst, da han kom fra Irland, og byggede ved Landingsstedet en Kirke. Ved Lynghólmr søndenfor Mostr, tæt ved Grændsen mod Rhyfllke, druknede R. Magnus Eriksson 1 Decbr. 1374. Paa selve Grændsen, ved Smjørsund (Smørsund), stod den af Navne=Floke oprejste Varde Flokavardi (nu Rhyarden). Havnen Tjörnagli (Tjörnaglen), ved Indløbet til Bumlarfjörðr (Bømlfjorden), og det lige mod Stord fremragende Nes Titólsnes (Titelsnes), nævnes ogsaa. Ved den dybe Állfjörðr (Állfjorden) i Vikabygd nævnes Gaardene Firdir (Førde) og Alna (Álne), som Herresæder (Bort fra Førde, Dl. Tryggs. S. C. 102, Álnu=Kaare, Sv. S. C. 101). Længere inde var Njardheimr (Álen) og Etni (Etné), med mange Herresæder, fornemmelig Stöðla (Støle) og Gerði (Gerde), der begge tilhørte Ryrpinga=Drms mægtige Ht. Paa den smukke og store *D* Hálsna (Halsnø), var det bekendte Augustinerkloster (see foran S. 55), og længer inde, nordensfor Bringudalsbygd, ved Hardangerfjorden, det saakaldte Kvannaherað (Kvinherred), hvilket Navn ifølge et ældgammelt Sagn skal være opkommet derved at Kong Vikar i en Kamp mod Kong Jofur fældte ham og alle Mændene i dette Herred, saa at kun Kvinderne bleve tilbage (Halls S. C. 4). Her var flere anseede Herresæder, fornemmelig Melr (Mel), Hattaberg (Hatteberg) og Sæheimr (Sæim), af hvilke den nuværende Hovedgaard Rosendal er dannet. Paa Mel boede under R.

Haakon Haakonsføn den mægtige' Lendermand -Gaut Jonsøn (+ 1270). Hans Farfader, der ogsaa hed Gaut, synes at have haft sin Hovedgaard paa Enes (nu Enes), en Mill længere mod Nord-Vst, forbi Løvsaldsranden, ved Indløbet til Maurangr*). Længer inde i Fjorden laa det ved Eidsvandet næsten affaarne Nes, Ljånes eller Léanes, nu Ljaanes, (Thorgrim af Ljaanes, under K. Inge II). Hardanger skal efter Snorres Sigende have faaet sit Navn af den Dyrtd som herskede der under Kong Harald Graafelds Regjering. Rimeligere er det dog kun at ulede Navnet af det samme Hard, der forekommer i Hordaland, og Angr 3: Fjordegn. Hardanger forekommer ikke ofte i Norges ældre Historie. Dog vare her i den senere Deel af Middelaalderen anseede Herresæder; s. Ex. Spånheimr (Spaanheim) i Ulvig (Peter af Spaanheim); Jåstadir (Jaaftad) og Aga i Rinservig. I Aupudalr (Opedal) ved Ullinsvang var, som det med Rette formodes, et Kloster-Hospitium under Lyskloster.

Herbafylle indeholdt 32 Skibreder. Diøse vare, regnede nordfra: I Nordhordeland: Gula sk. (Etvindvigs Sogn), Lindiåss sk. (Lindaas, Myking, Lyren, Vstrem), Fjannar (?) sk. (Sandnes Sogn), Radar sk. (Manger, Sæbø og Bø m.^m.), Alnsitjar sk. (Alversund, Sæim, noget af Hamar m. m.), Hosangra sk. (Den nordlige og vestlige Deel af Ostr m. m.), Mjalda sk. (Den sydvestlige Deel af Ostr), Arnar sk. (Den sydlige Deel af Ostr tilligemed den nordlige Deel af Bergens-Halvøen), Eikangra sk. (Det inderste af den saakaldte Sørfjord og Vestkysten af N. Østerfjord, Mødalen m. m.), Herðlu sk., (Herlø, Nfso, Meland m. m.); Sòtrs sk., (Sartoræen eller Sund og Fjeld m. m.) Sjalta sk., (Fane, Birkeland m. m.) Paa Vørs: Stafnes eller Bólstada sk., (Stammes), Vatnsverja eller Evangra sk., (Evanger); Vangs sk., (Vangens Hovedsogn): Holabygdar sk., (Holbygder-Natting eller Vinje Sogn). I Søndhordland: Framness sk., (Dø og Samnanger); Strandvikr sk., (Strandvig og Fuse); Kvennaherads sk., (Kvindherred, Dibe og Husnes); Strandarbarms sk., (Strandebarm og Baralsø); Uppdals sk., (Lysnessen m. m.); Vågs sk., (Fitje og Austevold); Fjóns sk., (Stordøen, Moftr, Duml og Bremnes); Fjöru sk., (Sveen, Vignbygd, Balestrand); Fjölbyrju sk., (Ølen, Fjelberg og Halsnø); Etnis sk., (Etne, Støle og Øjerde); Sködinjarvikr sk., Stonevig

*) Nogle læse Ornes istf. Enes, og antage derfor, at Gaut den Ældre boede paa Urnes i Sogn.

og Aafre). I Hørdanger: Eystusynjar sk., (Bigeer og Østens; Jónadals eller Samla sk., (Jondal); Grönvinjar sk., (Graven og Ubbig); Kinsarvikr sk., (Kinservig, Ullensvang og Odda); Rørgudals sk., (Røbdal.

Kirkerne i Sørðafylke vare mod Slutningen af Middelaæderen: Eivindarvikr k. i Gula (Etvindvig), Utvers kapella (Udver), Sandness k. (Sandnes R.), Lindiáss k. (Lindaas R.), Fedja k. (Fedje R.), Bøjar k. (Bø R.), Austrheims k. (Østretu R.), Lýgru k. (Lyren R.), Mykings k. (Myking R.), Sæheims k. (Sæims R.), Alviðru k. (Alver R.), Meðallands k. (Meland), Sæbøjar k. (Sæbø), Mangra k. (Manger), Læeyjar k. (Læagø), Nikulás kap. á Herðlu (Herlø R.), en af de 14 lgl. Kapeller, Asks k. (Aft, nu henlagt til Strudshavn), Hamars k. (Hammer R.), Hosangra k. (Hosanger R.), Móa k. (Mo R.), Mjalda k. (Mjelde R.), Brúvika k. (Brubvig R.), Geirastaða k. (Gerstad R.), Hauss k. (Haus R.), Ásanna k. (Asene R.), Birkilands k. (Birkeland), Loðviks k. á Þyssisey (Thøssø), en af de 14 kongelige Kapeller; Hlíðalands k. i Grœningjasundi (Hieland), Kross k. á Fana k. (Fann R.), et af de 14 lgl. Kapeller; Fjalls k. (Fjeld R.), Sunds k. (Sunds R.), Stafnnes k. (Stamnes R.), Ævangra k. (Ævanger R.), Vangs k. (Vosfevangens R.), Vinjar k. á Vörs (Vinje R.), Óss k. á Framnesi (Oss R.); Bøjar k. á Framnesi (Bø), Árlands k. i Safnangri (Samnanger), Fúsa k. (Fuse R.), Strandvikr k. (Strandvig R.), Hálands k. (Haalandebals R.), Ylfis k. (Ulve R.), Strandarbarms k. (Strandebarm R.), Varals-eyjar k. (Varaldsø R.), Æness k. (Ænes R.), Skála k. (Skindherreds R.), Kaldreksstaða k. (Kusnes R.), Ónarheims k. i Njarðarlög (Onarheims R.), Týsness k. i Njarðarlög (Thønes R.), Uppdals k. i Njarðarlög (Ubdals R.), Sandtöðru k. (Sandtorv, nu flyttet til Austebøld paa Hundbaagø), Mystrs k. (Møgster R.), Fitja k. á Stord (Fidje R.), Árlands k. á Stord (Arlands R.), Brimsnes k. á Buml (Bremnes R.), Mostrar k. (Moster R.), Bumlar k. (Bøml R.), Sviðu k. (Sveens R.), Vallastrandar k. (Valestrands R.), Vikabygdar k. (Vigebygd R.), Fjölbyrju k. (Fjelber R.), Eiðs k. á Hálsnu (Eids R.), Njarðheims h. (Halunds R.), Stöðlu k. á Etni (Støle R.), Gerðis k. á Etni (Gerde R.), Sköðinjarvikr k. (Skonevig R.), Hólmudals k. (Holmebals R.), Akra k. (Aafre R.), Vikeyjar k. (Vigeer R.), Eystusynjar k. (Østensø R.), Jónadals k. (Jondals R.), Grönvinjar k. (Graven R.), Ulfvikr k.

(Ulbigs R.), Eidafjarðar k. (Eidbjord), Kinnsarvikr k. (Kinservig R.), Ullinsvangs k. (Ullinsvang R.), Odda k. (Odde R.), Rørgudals k. (Røsdals R.). Af disse Kirker hørte Eidafjarðar k. til Stabangers Bispedømme og senere til Haddingjadal's Provsti.

Af Gaarde nævnes forøvrigt i Sørðafylke: I Gula og Útver: Grýtin (Gryten), Hofland, Hanapveit (Hanethveit), Virkisdalr (Virkesdal), Brandangr, Golt (Galten), Vilhjálmsvík (Velesvig), Vesetavík (Vesetvig), Næfrdalir (Næverdal). I Lindiáss sk.: Fedjar (Fede), Austrheimr (Østrem), Beröld (Berold), Krossey (Korsø), Hvalvágr (Kvalvaag), Keilustraumr (Kilstrømmen), Sólheimr (Solheim), Keilugafi (Kilgavlen), Kálfaland (Kalfand), Fanabólstaðir (Fanebust), Lindiáss (Lindaas), Skornaás (Skaarnaas), Lýgra (Lyren), Hvalvágr (Kvalvaag), Hvalváganes (Kvalvaagne), Þrælaland (Trælland), Hlöðupveit (Løthveit), Hundvin (Hundven). I Fjörn: Freyssetr (Frøseter), Berghagavík (Bersvig), Eikimór (Egemo), Árnahvammr (Abnefham), Arakleitr (Areflet), Hauksdalr (Haugsdal), Matrar (Matre), Horn (Horn), Sævaráss (Sæveraas). I Raðar sk.: Veðraráss (Betaas), Sólheimr (Solheim), Sæbær (Sæbø), Hvammr (Hvam), Nafnapveit (Nantveit), Maráss (Maraas), Kidjasetr (Kidefeter), Harland (Hatland), Úlfavatn (Ulfvatn), Mangr (Manger), Mörk (Mork), Grindheimr (Grindheim), Hvalheimr (Kvalheim), Haugaland (Haugland), Bær (Bø), Ríkulsstaðir (Rekstad), Siltrar (Sylte), Miðlingr (Melingen). I Alnifjar sk.: Grjóthveit (Grøthveit), Alviðra (Alver), Þveit (Tveit), Festar (Feste), Langanes (Langenes), Beruás (Bæraas), Oxi (Ore), Kappadalr (Kopperdal). I Hosangra sk.: Fjallangr (Fjeldanger), Mór (Mor), Berunes (Bernes), Helludalr (Heldal), Svinnahaimr (Svenheim), Mykingr (Myking). I Mjaldal sk.: Rynhosði (Rønhyvde), Viðlspveit (Vevelthveit), Risheimr (Reveim), Geirastaðir (Gjerstad), Hakanes (Hafenes), Hafraþveit (Hartthveit), Reyrlan (Røblan), Mjaldar (Mjelde), Askaland (Afland), Rifsnes (Rivenes), Ásheimr (Asetim), Blóar (Blom). I Arna sk.: Brúvikr (Bruvig), Hlöðupveit (Løthveit), Olafnes (Olafnes), Vatnadalr (Vasdal), Hella (Helle), Refskriða (Refftrid), Jafna (Jevne), Herfangadalr (Herfinsdal), Þryngvjaeið (Trengeret), Þakhvammr (Takhvam), Þulunes (Thunenes), Garðnes (Garnes), Ásheimr (Asetim), Hvammr (Hvamme), Breiðsteinn (Bredstein), Myrdalr á Asunum (Myrdal), Öngulþveit (Angeltthveit), Mjólkrá (Mjeleraam), Haukadallr (Haufedal), Sauráss (Særaas), Blindheimr (Blindheim), Morvík (Morvig), Birkiland (Birkeland). I Eikangra sk.: Hóp (Høpe), Digridalr (Dyrdal), Fylingr (Fylingen), Fytingsnes (Fylingsnes), Eikangrar (Ekanger), Eidsnes, Eðiseið (Eðsheim), Mjólvik (Molvig), Aurriðadalr (Urðal), Romarheimr (Romereim), de fire sibstnævnte laae i Straumahvarf; Helgalan (Helleland), Faraldsþveit (Fartstthveit), begge i Móa k. s. I Herðlu sk.: Ask (Åf), Hóp, Flóruvágr, Hrafnangr (Ravnanger), Þveit (Tveit), Hegranes (Hegrnæs), Haugaland (Haugland), Fraumareid (Fromeret), alle þaa Fenhringr; Ypsa (Øpsø), Skeláingr (Skjelanger), Ihi (Iben), Hryggjalan (Ryb-

land), Flækisandr (Fløtsand), Miðpveit eller Vellir (Vasse), Reyarsetr (Røfeter), Mjósafveit (Mjaathveit), Hestadalr (Hestedal), Bjarnardalr (Bjørndal), alle þaa Hálsna; O (D-D), udenfor Herlø. I Sotr sk.: Óngulspveit (Angelthveit), Landróðr (Landerø), Ágátunes (Agotnes), Vindanes (Vindenes), Koppildarþveit (Købbelstvet), Vörðuland (Vorland), Dumbudalr (Domebal), Glesnes, Sund, Byrnes (Børnes), Þyrnivik (Þyrnevig) alle þaa Sotr; Bildey, Björeý, Þyssisey, Ledrey, de sidste i Ørningafund. I Sjalt sk.: Reyrland (Røbland), Tunguland (Tunge-land), Borgar (Borge), Skáladalr (Skøldal), Auðnaland (Unneland), Brattaland, alle i Langidalr; Fylingr, Hóp, Sjólt, (Sjøld), Smjöráss (Smøraas), Þotland (Þotland), Hellnar (Henne), Ripill (Riple), Bjarn-dalr (Bjørndal), Fornþúpt (Fantoft) i Álreksstaða sokn, Steind (Steen), alle i den saakaldte Steindarfjórð. I Stafunes sk.: Djúpvík (Dyvig), Eyjar (Dye), Förunes (Furenæs). I Ævangra sk.: Þysson (Tøssen), Meðalland (Meland), Fyri (Ført), Horfeio (Horven), Hærunes (Hærnes), Vælin (Væle), Elgin (Elge), Skirfegg (Skjerveggen), Raðalsdalr (Ras-balen). I Vangs sk.: a) i Borgstrindar áttungr: Góasteinn (Gjøsten), Afdalr (Afdal), Grjótland, Nesheimr, Kvipin (Kvitne), Heyland (Høland), Lœnar (Løne), Æn (Æen), Flatihvalr (Flatfval), Grefkin (Grevle), Gerðishvalr (Gjersfval), Tröð (Traa), Skulastadir (Skulestad). b) I Vinjar átt.: Hlemmrinn (Lemmen), Ripáll (Repaal), Dúkarstadir (Dufstad), Vin (Vinje), Helluvin (Helleve), Endavin (Endeve), Rykkinn (Ryke); c) i Bœjar átt.: Bærðin (Bære), Gröf (Grove), Reimar, Ygrin (Ygre), Selheimr (Selheim), Boer (Bø); d) i Kvíslar eller Brýnar átt.: Brýn, Hlið (Lid), Björg (Bjerge), Uppheimr (Opheim), Írstadir (Istad), Skutlin (Skulle), Fennar (Fenne). e) I Bárðardals átt.: Saumvin (Sønstve), Hymlin (Himle), Færin (Fære), Helgaland (Holland), Kvipni (Kvitne). f) I Gullfjórðungs átt.: Hringheimr (Ringheim), Rogn (Rogne), Leikvin (Leve), Ulfaldastadir (Ulfestad), Finnin (Finne), Sæheimr (Sæim), Bauthús, Brekka (Brefte), Lyðvin (Løve), Hornvin (Hønve); g) i Vikr átt.: Rætin (Røde), Dymba (Dombe), Linland (Liland), Þren (Þræen); h) i Dyrvinjardals átt.: Rætin (Røte), Daulvin (Dølve), Sævin (Sæve), Giljarhús (Gillerhus), Lidshaimr (Lidheim), Vestrheimr (Vestheim), Uppheimr (Opheim). I Vinjar eller Holabygdar sk.: Knjápveit (Mjaathveit), Arnarþveit (Arnthveit), Hólar (Høle), Hyrningr (Hybningen), Hagi (Hage), Hœn (Høn), Hvarmnar (Hvarme), Herheimr (Herteim), Sundvin (Sundve), Netheimr (Netheim), Skjarfheimr (Skjerheim), Myrkviðr (Mørkved), Hirtin (Hirt), Myrland, Helgaland, Efraland (Dverland), Ármot (Marmot). I Framness sk.: Sævarvöllr (Særvølb), Hofland, Dys (Døsen), Halgheimr (Halg-hjem), Haugaland (Haugland), Kornvin (Kurven), Klif (Klyve), alle disse Gaarde laae þaa Framnes; Gefnudalr (Gjembal), Þryngvæieio (Trengeretio), Árland (Aabland), Stenispveit (Steensthveit), Hvannes (Hverne-næs), Þyssa (Tøsse), alle i Safnangr; Bugar (Bøge), þaa Safney (Bøgg), Hafskór (Havstaar), Gerðarvík (Gjerdevig), Kalfadalr (Kalbal), Lundarvík (Lundevig). I Strandvíkr sk.: Sævarvöllr (Særvølb), Sunddalr (Sundal), Markhús, Refni (Revne), Hrossáss (Røssaas), Hjartnes (Hjert-

nes), Hjartakr (Hjertager), de síðste þaa Refnaströnd; Lygra, Ábótanes (Abotnes) veb Lygrufjörðr, Háland í Ræssadalr, Borgarhöfði (Berþosbe), Bærland (Berland), Olri (Orre), Bróttuhús (Bratþús), Eio (Eibe), Næsrhöfði (Nærþosbe), Kikudalr (Kitebal). Í Kvennaherað: Malmangr (Malmanger), Skála (Skaale), Fit (Fet), Bringudalr (Bringebal), Ónarheimr (Onerbeim), Kaldreksstaðir (Kaldestab). Í Strandarbarms sk.: Hávabrekka (Haabrekka), Akr, Haukanes, Svinaland (Svenland), de síðste þaa Varaldsey. Í Uppdals sk.: Þórsnes (Þhornes), Flatrakr (Flaberager), Háfiskaland (Høvisfeland), Uppdalr (Uþbal), Vé, Gripi, Þvelt (Þvet), Árbakki (Arbafte), Álsakr (Alsager), alle þaa Njarðarlög. Í Vágs sk.: Fonn (Fobus), Mystr (Møgster), Hufthamarr (Hofthammer), Haukanes, Sandvik, de tre síðste þaa Hüftr. Í Fjóns sk.: Haugland, Aukland (Ukland), Digranes (Degernes), alle þaa Stord; Eikiland þaa Mostr; Hagbarðsstaðir (Haberftab), Urðangr (Urang), Urð (Uren), alle þaa Buml. Í Fjóru sk.: Sviða (Sveen). Í Fjölbyrju sk.: Bær í Borgund, Klungarland (Klungland), Kjalasvik (Kjelesvig), Rummarr (Romse), Njarðheimr og Tindúlfsland (Tindelant) í Vikabygd. Í Etnis sk.: Grindheimr (Grindeim), Axdalr (Orbal). Í Akrafjarðar sk.: Skarfalland (Skarveland), Almsakr (Alsager), Laufvik (Løvvik). Í Eystusynjar sk.: Herjúlspveit (Heristhvett), Ássnes (Arnes), Fornulönd (Funneland), Þveit (Þvett), Sandvin (Sandven), Nórheimr (Noreim), Mór (Mo), Hrossaland (Røsseland), Efstuhús (Østþuus), Nedstuhús (Nedstþuus), Skálheimr (Skaaleim), Tólar (Tøle), Valdandi (Valand), Björgvin (Bervin), Ásheimr (Ashheimr), Laufsá (Løpsø), Skór (Skaar), Hvammr (Kvam). Í Jónadals eller Ónadals sk.: Eik (Eiken), Bakkar (Bafte), Sváfusandr (Svaasand), Selvik (Selevig), Brattibær (Brattebø), Flatibær (Flatebø), Digrabrekka (Degrebrekke), Espiland (Espeland), Presthús (Prestþuus), Sæpveit (Sæthvett), Drag, Þórsnes (Þhorðnes). Í Grönvinjar eller Angrs sk.: Hæreio (Hærø) í Eiofirði, Símadalr (Simebal), Torblár í Ulfvik (Torblaa), Randúlspveit (Randesthvett), Viknes, Hjaltnes (Hjeltnes), Háheimr (Haetim), Eiovin eller Eyoin (Øven), Leikvin (Løve), Vestrheimr (Vestreim), Ógardalr (Orbal), Hylin (Hyllen), Hakastaðir (Hafestab), Ljónar (Ljøne), Klif í Grönvin (Klyve), Spildar (Spilben), Sædkvipni (Sækvitne), Sæheimr (Sæim), Tröð (Tro), Espiland (Espeland), Þæsskella (Tagstfilben), Vindalr (Vinbal), Bildin (Bilde), Nesheimr (Næetim), Hauss (Hause), Seljuland (Selleland), Kvendalr (Kvandal), Følkjadalr (Folkebal). Í Kinnarvikr sk.: Lutrar (Lutre), Urðheimr (Urreim), Rætin (Røtin), Raðateigar (Rateig), Þvæssmin (Þveisme), Búðir (Bu), Djornar (Djøne), Þjóðastár (Þjóstaast), Álsakr (Alsager), Reyrrsetr (Refeter), Espin (Espe), Freysvik (Frøsvig), Hofland, Sexin (Sere), Freyjunes (Frøynes), Jástaðir (Jaaftab), Vilurðar (Vilure), Aga, Skálapveit (Skaalthvett), Mokastaðir (Mokestab), Reidsetr (Reifeter), Bleioin (Bleien), Digranes (Digrenes), Apaldrar (Uþaal), Eitrheimr (Eitreim), Ragði (Rogbe), Freymr (Freim), Mansakr (Mansager), Hjallar (Hjelle), Hjórdalr (Hjorbal), Tysudalr (Tøsebal), Sandvin (Sandven), Loti (Løte), Skarð (Skari), Josunda-

dal (Jøfendal), Votrúás (Peterhus). 3 Rørgudals sk.: Hörðvin (Hørve), Sæheimr (Sæim), Ljónar (Ljone).

51. Til Hordafylke grændse i Øst Haddingjadals (Hallingdal), der, ligesom Valdres, hørte til Gulathinget, uagtet det laa paa den østlige Side af Fjeldet. Haddingjadals grændse mod N. til Valdres, mod Øst og Sydøst til Hringariki i Hadafylke, og mod Syd til Numadal. Det gennemstrømmedes af Elve, der alle kom fra Højsfjeldene i Vest, og forenede sig med hinanden i en eneste Hovedelv, der faldt ud i Krædir (Krøderen), og fra denne gik til Dröfn. Disse Elve betegnede ligesaamange særskilte Bygder. Den vestligste var Ustadal, omkring Ust (Ustedalselven), dernæst kom Sundal og dens Fortsættelse Hølsbygd omkring Strande-Elven, der danner Strande-Fjord; omkring denne var den øvre Hovedbygd, Áll (Al); en affides Bygd omkring en med Sundalselven ligeløbende Vi-Elv var Vatsbygd (Vasbygden), endelig fulgte Hemsadal (Hemsedal). Ved Ger eller Görð (Gol) forenedes Hovedelven med Hemsill (Hemsedalselven) til en eneste, og Dalstrøget gik nu sydefter dannede Bygderne Nes og Flóð (Flaa), og strakte sig omkring den nordlige Deel af Krædir, hvor Elven faldt ud ved Gaulsvik. Den nedre Deel af Krædir hørte til Krædisherað (Krødsøhered) i Hringariki i Hadafylki. Fra Haddingjadals gik Fjeldveje, deels til Aurland i Sogn fra Vatsbygd og Sundal; deels til Eidfjord i Hardanger fra Ustadal. Den første Vej var den, Kong Sverrick tilbagelegde ved Vintrens Begyndelse 1177, da han, efterat have passeret Sverrickstien i Raundalen paa Bøss, gik over Fjeldene og kom ned enten til Skardsgarðr (Starsgaarden) i Vatsbygd, eller til Sundal (Se. S. C. 21). Den sidste Vej var den, som Stavangers Biskopper sædvanligen toge paa deres Bisittatsreiser, naar de kom vestenfra Eidfjord. De plejede da undertiden at sætte over Hallingfjarven gennem det bekjendte Þas Kirkjudyrr (Kirkeføren), for at komme lige til Höll. Fra Görð gik Fjeldveje over til Valdres; denne Vej plejede ligeledes Stavangers Biskopper at fare, ad den drog ogsaa Sverrick i 1177, efterat være kommen ned i Hallingdal, som ovenfor anført. Med Hringariki var Hovedforbindelsen langs Hovedelven, og over Jndsvæn Krædir. Fremdeles var der mange Fjeldveje over til Numedal, fornemmelig fra Nessbygd til Túnhöfði (Tunhøvd) i den øvre Deel af Numedal.

Haddingjadals udgjorde i den senere Deel af Middelalderen en Sýssel, kaldet sýslan i Haddingjadal ok Hemsadal. Kun sjelden

omtales det i Sagaerne, ingen mærkelig Begivenhed synes at have foregaaet her, og flere Omstændigheder tyde paa, at det er et af de sildigst befolkede Landstaber i Norge. I gejstlig Henseende hørte det under Stavangers Bispedømme, og havde Kirkerne Høls k. (Hol R.), Áls k. (Al R.), Þorpa k. (Torpe R.), Sködvinjar k. i Hemsadal (Hemsedals R.), Gers eller Görðar k. (Gul R.), Nessk. (Nes R.), Flóðar k. (Flaa R.) og Gaulsvíkr k. (Gulsvig).

Af ældre Gaardnavne kendes kun faa, hvoriblandt følgende. I Høls k. s.: Kaupangr (Kaupang), hvor der altsaa maa have været en Handelsplads; Hvammr (Kvæm), Nídráll (Neraal). I Áll: Hnoss (Nøs); i Þorpa k. s.: Uppheimr (Opheim); i Hemsadals k. s.: Grjót (Grote), Ulsaakr (Ulsager); i Gers s.: Blakkastadir (Blakkestab), Freysakr (Frøesager), Hoftun (Høftun). I Ness k. s.: Hrollshús (Rølsøhus), Hófi (Høvde). I Flaa og Gaulsvíkr k. s.: Tromaldr (Tromalb).

52. Rygjafylki grændse i Nord til Hórdafylki, hvor Flókavardi (Rygvarden) med Rysten betegnede Grændsen, i Ost og Syd til Egðafylki. Det bestod deels af Fjordegnene og Derne om og i den store Bóknaarfjörðr med dens mangfoldige Arme, deels af den sybligere, mere sammenhængende, for Der næsten blottede Deel, af hvilken det flade Forland ved det nordlige Strøg af Rysterne kaldtes Jadar (Jæderen), de syblige og østlige Fjeld=Ægne Dalir. Fjeld=fræktninger i Nord, og Naen Sira i S. tilligemed den saakaldte Skjaldsøej dannede den østlige Grændse. Indbyggerne kaldtes Rygir eller Holmrygir, forsaavidt de beboede Derne i Ryfylke; efter dem havde Fylket sit Navn, dog kaldtes det ogsaa Rogaland. Indbyggerne af Jæderen kaldtes Jadarbyggvir.

Høvedfjorden Bóknaarfjörðr løb ind imellem Den Körmt (Karmø) i N. og Tungunes (Tungenes) i S. Den dannede mindre Fjorde; i N. Karmarsund (Karmsund mellem Körmt og Fastlandet; udenfor Gaarden Haugar kaldtes det Haugesund; Fylingsfjörðr (Førresfjord), Róðs- eller Fyrilandsfjörðr (Førelandsfjord), Skylds-fjörðr (Skjoldsfjord), hvis inderste Deel kaldtes Grindarfjörðr, Sandeidsfjörðr, hvis vestlige Arm kaldtes Yrkufjörðr, den østlige Vindafjörðr; Sandsfjörðr, der deelte sig i Saudafjörðr (Saudefjord) og Hýsfjörðr (Hylsfjord), Eyrafjörðr (Erffjord), Hjörsfjörðr (Hjøseffjord), Árdalsfjörðr (Ardalsfjord), Hyljufjörðr (Høgssfjord), der deelte sig i Lýsufjörðr (Lysseffjord) og Fráfjörðr (Frassfjord); i Syd Gandarfjörðr (Gandsfjorden). De vigtigste Der ved og i Dufnfjorden vare Körmt (Karmø), med de længere ude mod Havet liggende Feoy (Fæø), Raðver (Røvber) og Siri (Udsire), Hvilings-

eyjar (Hvitlingssøerne) i Syd for Körmt, i Nærheden af Hvitings-eyjar laa Aumar (Omøerne), Bókn (Stor-Bukn) med Lodda (Lud-den), Herfyli (Hørving-D), længere mod Nord, og Nautey (Nauts) østligere, Túptey (Toftø), Sjarnareyjar (Sjærnerøerne), bestaaende af Sjörn, Bjargey, Tálgey, Helgey o. fl., Fold (Foldø). Umbar (Ombo), synes egentlig at have hedet Bönn; Randar (Randø), Hálsua (Halsø), Byri (Byre), Fögn (Fognø), Tólga (Taløg), med et berømt Herresæde; Finney (Finnø), med Herresædet Hestbær, Rennisey (Renessø), Útstein, med Útsteins Klostet, Fjarðbyrja (Fjeldø), Mostr (Mosterø), Brimisey (Brimø), Sókn (Søffen) og Brúa (Brøø), adskilte ved Sóknarsund, Auma (Omø), Hundvaka (Hundvaagø), Vatnsey (Vatøø), Helligisey (Helligøø), Uska (Ustø); Eidsa (Idø). Paa Jadarr var der ingen Fjord af Betydning, uden Hafrsfjörðr (Hafsfjord) strax søndenfor Tungunes; bekjendt af det navnkundige Søslag 873. Udenfor Jndløbet laa Den Hrott (Rot). Til Dalir hørte den betydelige D Eikarey, ved Eikundasund eller Ekornasund (Egersund), adskilt fra Fastlandet. Af Elve kunne mærkes i Rogaland Lögr (Løgen), kom der fra Rørgudalr (Røldal) i Hardanger, gennemstrømmede Súladalr, og faldt ud ved Sandr (Sand) i Sandsfjord i Dælerne; Þengsá, Þhengs-Elven, der løb gennem Bjarkrheimr og faldt ud ved Eikundasund. Af Hereder og Bygder paa Fastlandet kunne mærkes Sköruströnd (Skære), ligeoverfor Karmt; Skyld eller Skjold, mellem Skjoldsfjord og Aalfjord; Sandeid og Vikabygd, ved Bindefjorden, Jálsa, nu Jælsø, Saudi (Saude) ved Saudafjörðr, Súladalr (Sulebal) ved Lögr; Hjálmaland (Hjelmeland), Árdalr (Arbdal), Strönd (Strand), Hylja (Hølle) med Digridalr (Dirbdal), Gönd (Gand eller Hølland). Jæderen, der regnedes fra Hafrsfjörðr til Ógni (Øgne), udgjorde et eneste Hered, men bestod af mange Kirkesogne. I Dalir kunne mærkes Sóknardalr (Søggendal), Bjarkrheimr (Birkrem) m. m.

Historisk bekjendte ere kun enkelte Steder nærmest Kysten i dette Fylke. Mest berømt er Ögvaldsnes eller Avaldsnes paa Körmt, i den fjerneste Oldtid de rogalandske Kongers Hovedsæde; siden Kongsgaard, og et af Harald Haarfagres Jndlings-Dpholdssteder. Naakon den Gode leverede her Erik Blodøres Søner et Slag 954, og Sagnet angiver endnu den saakaldte Blodhet eller Blodteig i D. for Gaarden, som Stedet hvor Slaget stod. St. Olafs Kirke paa Abaldsnes var senere en af de 14 kgl. Capeller (se § 53), og den staar tildeels endnu. Paa Sköruströnd paa Fastlandet laa

Haugar, efter hvilken Sundet kaldtes Haugasund; paa denne Gaard blev R. Haarvagre begravet 934, og hans Ligsteen sees endnu nær ved Gaarden Gare, en Deel af det gamle Haugar. Bókn (Bukn) og Bóknarsund nævnes som Stebet, hvor Erling Skjalgesøn kæmpede med Olaf d. Hellige og faldt 1028, men det synes dog rimeligere at Slaget stod i Sóknarsund (Soffensund) mellem Sókn og Brúa strax indenfor Tungenes. Hvitingsøyjar (Hvitingsø) nævnes fornemmelig i Anledning af Forliget mellem Baglerne og Birkebenerne 1208. Birkebenerne laae da ved Nautey (Nautø), strax østenfor Fosens. Ústeinn paa Utstens ved Mostr var ligeledes en anseet Kongsgaard, hvor Augustinerklostret senere oprettedes (see S. 56); Rennisey angives i Saga-Eventyr som Erif den Veltalendes Hjem. Mellem Fjardbyrja og Tungenes var Fjardbyrjusund, og mellem Sókn og Brúa det ovenomtalte Sóknarsund, hvor som det synes, Erling Skjalgesøn faldt 1028 og Tryggve Olafson 1033. Flere anseede Herresæder fandtes hist og her i Nygjafste, som Heimnes eller Heifnes (Hemnes), Spidsen mellem Sands- og Vinde-Fjorden, Hestboer (Hestbø) paa Finnø (Gaard af Hestbø, Finn Agmundson, Agmund Finnson); Tólga (Gaut paa Tolge Olaf Nielsøn) Eiza (Thoralf af Eibse). Paa Gaarden Taug i Strönd havde Hr. Olaf Nielsøn i Midten af 15de Aarhundrede en Befæstning, for at sikke sig mod Lydfjernes Overfald.

Paa Jæderen var Hafrsfjörðr (Hafsfjord) det mærkeligste Punkt; paa Eidet mellem den og Havet laa Gaarden Söli (Ut-Sole), hvor Erling Skjalgesøn boede. Den Hrött (Rot) benyttedes undertiden som Udhavn. Ved Udløbet af Haaelven over Selvágr (Selvaag), ogsaa en Havn. Længer sydligt, udenfor den egentlige Jádarr, var Eikundasund (Egersund) mellem Eikarey (Egersø) og Fastlandet. Nærved det sydlige Indløb til Eikundasund faldt Sváfa (Svaaelven) ud i Havet, og dannede ved Udløbet Sváfuvik nordensfor Sváfunes (Svaanes). Længer sydsøstligt paa Kysten var Klippen Hádyri (Haadyr), et bekjendt Merkepunkt paa Kysten. Lidt østligere var Rekavágr (Regefjord), og i Nærheden af denne Gaarden Beruróðr (Berliud), Orvarodds Fødested, hvilket altsaa egentlig ikke var beliggende paa Jæderen. Strax i Nærheden faldt Sókn (Soggendalselven) ud, efterat have gennemløbet Sóknardalr. Lidt længer østligt laae Holmen Foksteinar (Fogsteen), temmelig nær ved Streaaens Munding (Árós, Saltsira). En Havn ved Navn Lykr, (rimeligviis Løkevåg i Soggendal), nævnes ogsaa søndenfor Egersund.

Rygjafylke udgjorde i den senere Deel af Middealderen to Syssler, s. á Rygjafylki, og s. á Jaðri. Den første bestod af 20 Skibreder, nemlig Sköru sk. indbefattende Skaare Sogn og den vestlige Deel af Skylds (Skjolds) Sogn; Nyrðri Karmtar sk., indbefattende den nordlige Halvdeel af Karmøen; Syðri Karmtar sk., indb. den sydlige Halvdeel af Karmøen; Hetlands sk., indbefattende det meste af Teitsfjarðar (Tysværs) Sogn, tilligemed Bókn og den Deel af Abalsnes Sogn, der ligger østenfor Karmøen; Leirangra sk., indb., Hindarár (Hinderaa) Sogn og den vestlige Bred af Skjoldsfjorden; Vatns sk., indb. den østlige Deel af Skylds (Skjolds) Sogn tilligemed Vatns (Vats) Sogn og den vestlige Bred af Sandeidsfjorden; Vikadals sk., indbefattende Sandeids, Bigedals og Jmølands Sogn; Hýsfjarðar sk., indbefattende Rysterne af Sandefjorden og Hylsfjorden; Súladals sk., indb. Sulebals Sogn; Jalsa sk., indbef. Sands Sogn og Jælsø Sogn, hvortil hørte Umbar (Ombo), Hjálmalands sk., indbef. Hjelmelands og Fister Sogn, hertil hørte Randar (Randø); Sæbøjar sk., indbf. Fögn (Fogno), Byri (Byrø) og Sjørnerøerne; Nyrðri Árdals sk., indbf. den nordlige Deel af Árdals Sogn; Syðri Árdals sk., indbf. den sydlige Deel af Árdals og den nordl. Deel af Strands Sogn; Eizu eller Eiðsu sk. indbef. den sydlige Deel af Strands Sogn med Lysfjorden og Eiðsa (Ibsø) m. m.; Hylju sk., indbf. den sydl. og vestl. Deel af Hylle Sogn; Hestbøjar sk., indbf. Finø og Lalgø; Hauskeiðs eller Hauskheims sk., indb. Rennæss; Askeyjar sk., indb. Mostr, Útsteinn, Fjarðbyrja, Sókn, Auma, Brimisey og Hvitingseyjar; Tungunes sk., indb. Randarbergs (Randeberges) Sogn; Játúns sk. indb. Især Mariu k. s. (Frue Landsogn). Den anden Syssel indbefattende 12 Skibreder, nemlig: Gandar sk., indbf. Hvilands Prestegjæld; Sóla sk., indbf. Sole Prestegjæld; Kleps sk., indbf. det meste af Kleps og Borde Sogn; Haugs sk., indb. noget af Kleps, det meste af Lye og en Deel af Orre Sogn; Hauglands sk., indbf. Orre, en Deel af Næreim, Haa indtil Haaels og Resten af Lye Sogn; Kviðu sk., indbf. det øvrige af Næreim og den nordlige Deel af Barhaugs Sogn; Vallar sk., indb. den øvrige Deel af Barhaugs Sogn tilligemed Dgne Sogn; Eikundasunds sk., indbf. Egerfunds Sogn eller Eikarøy med den nedre Deel af Þengsudalr; Bjarkarheims sk., indbf. Birkeims og som det synes, Gæstals Sogn; Eikidals sk., indbf. Hellelands og Hestfjads Sogn; Sóknárdals sk., indbefattende Soggendals Sogn.

Stirktæne: i Fyllet vare: Hauga k. á Sköruströnd (Sture R.), Torfastaða k. á Körmt (Torvestab R.), Ólafs k. á Avaldsnesi á Körmt (Avaldsnes R.), Akra k. á Suðrkörmt (Akre R.), Fjarðkinnstaða k. á Suðrkörmt (Ferkinnstað R.), Falnes k. á Skútunnsi i Suðrkörmt, (Falnes R.), Teitsfjarðar k. (Tysvær R.), Bákna k. (Bufa R.), Skyldar k. (Skjolds R.), Vatns k. (Vats R.), Hindarár k. (Hinderaa R.), Vikadals k. (Vigedals R.), Austbæjar k. á Sandnesi (Sandnes R.), Sauda k. (Søvde R.), Vinjar k. i Súlada (Suledals R.), Sandar k. (Sands R.), Nesja k. (Nesse ved Nærstrand), Jalsa k. (Jelsø R.), Hjálmalands k. (Hjelmelands R.), Fistra k. (Fister R.), Árdals k. (Amdals R.), Vormstrar, Bonstrar eller Vonstrar k. (Voster i Strand), Strandar k. (Strands R.), Sjarnar k. (Sjernerø R.), Sæbæjar k. (Sæbø paa Fogn), Hylju k. (Hylle R.), Tólgu k. (Talgø R.), Hauskeiðs eller Hauskheims k. á Rennisey (Haustens R.), Nesja k. (Nesse i Hinderaa), Petr k. á Saurbø i Rennisey (Sørbo R.), en af de 14 fgl. Kapeller; Finneyjar k. (Finnø R.) k. á Ask (Aftø R.), Hvitungseyja k. (Hvidingsø R.), Randarbergs k. á Tungunesi (Randeberg R.), Heylanda k. á Gönd (Høilands R.), Sóma k. á Gönd (Some), Mallar k. (Malde R.), Þjóra k. (Tjore R.), Sóla k. (Sole R.) Hálands k. (Haaland), Borðu k. (Borø R.), Klepps k. (Klepø R.), Þiminnar k. (Þye R.), Orra k. (Orre R.), Njarðheims k. (Næreim) i Háum (Haa R.), Varhaugs k. (Varhaug R.), Ógnu k. (Ogne R.), Mariu k. i Eikundasundi (Egerfunds R.), Lafranz k. i Eikundasundi, et af de 14 fgl. Capeller; Gæstala k. (Gæstal R.), Bjarkarheims k. (Birkefims R.), Hellulands k. (Hellelands Heskjastaða k. (Hestestad R.), Sóknardals k. (Soggendals R.).

Af Stedsnavne kunne forresten mærkes, paa Körmt: Medalland (Meland), Vellir (Velle), Útvlk, Skeið, Hindaragr, Hvalvágr, Torfastaðir (Torvestab), Vikingstaðir, Hauskeið, Austrheimr (Astrheim), Sunnaná (Søndena), Ýtuhús (Østhuus), Sævarland (Sæveland), Akrar (Akre), Stangaland (Stangeland), Stafr (Stave), Nes, Langagr, Heimnes, Sandvin (Sandve), Grjótheimr (Grøtheim), Hófstastaðir (Hovdestab), Krákuberg. I Hetlands skipr.: Þúfustaðir (Tuffestab), Miklibólstaðir (Myklebølstab), Eikjar, Fjörðr (Fjore), Vatnheimr (Watneim), Apaldarland (Apelland), Ámdalr (Amdal), Sunnaná (Søndena), Nes, Teitsfjörðr (Tysvær), Nautey (Nøtø), Sæbær (Sæbø). I Leirangra sk.: Steinbrú, Dúfuland (Dueland), Askland, Leirangr, Dalir (Dalen), Nedströnd (Nærstrand), Hetland, Nesjar (Nesse), Ilvammr (Ivram), Ringin (Ringe), Haukahlíð (Høgelið), Sólheimr (Solheim). I Vatns sk.: Haraldseið, Hrisangr, Skyld, (Skjold), Sólheimr, Austrheimr, Freyvik (Freyvig), Eysteins-

stadir (Østenfjall), Yrka (Ørte), Vatnheimr (Vatnheim), Freyland (Frøland), Haraldspveit (Haraldstveit), Sunnaná (Søndena), Í Vikadalr sk.: Helgivöllum (Helgevöllum), Freyland, Strönd, Vikadalr, Eikiland, Hróaldarhvatn (Hróaldsvatn), Höggvandavík (Höggvangvík), Haugaland, Haddingsstadir (Hallingstadi), Freyvík (Frøvík). Í Hýsfjarðar sk.: Steinsland, Fatnes, Fatland, Hlöðuland (Løland), Reyrvík (Rørvík), Hangan-davík (Hangenvík), Lundarvöllr (Lundervöllr), Sauðar (Saude), Hofland, Nes, Espiland, Heiðarheimr (Hætreim), Austrheimr (Østreim), Sunnaná (Søndena), Vetrhús (Vinterhús). Í Súladals sk.: Njarðheimr (Næreim), Galtaland, Vallaskör (Vallaskor), Vatnshús (Vatnshus), Faxstadir, Lagarhús (Larhus), Hjörshaimr í Lagarhúsum, Ketilsstadir (Ketilstadi), Kolbeinspveit (Kolbenstveit), Arós (Aarhus), Sandvík, Gautatún, Hróaldarhvatn (Hróaldsvatn). Í Jalsa sk.: Gröf (Grøf), Hana-kambur, Bergahvatn (Beratvatn), Lofri (Lofre), Nötuland á Umbum (Nøteland paa Umbo), Heifnes (Hemnes), Hrosseið (Rosfeid). Í Sæbæjar sk.: Kvelland, Lundr, Hili (Hilø), Talgey (Talgø), Umbey (Ube), Hlöðuland (Løland), Bær (Bø), Sæbær (Sæbø), Byri (Byrø), Vörðland (Vørland). Í Hjálmalands sk.: Vörmuland (Vormeland), Meðalland (Meland) í Vörmudalr, Steinsland, Hauska (Haukke), Víkr (Vike), Randar (Rande), Holði (Hofde), Fistrar (Fister); í begge Árdals sk.: Nesjar (Nesse), Riskadalr (Ristebal), Sjávarbær (Sjøverbø), Grjótheimr (Grøteim), Vormstrar, Vormstadir efler Bonstrar (Boster), Fiská, Tang (Tau), Vatnspveit (Vatstveit), Meðalpveit (Meltveit). Í Eidsu sk.: Nes, Þveit, Eißsalar, Leirangr, Brattahlíð (Brattelid), Kalla-hlíð, Ströud, alle tre í Lýsi (Lysfjorden), Fossarnir (Fossann), Hros-savík (Rossevíg). Í Hylju skipr.: Melr, Frárfjörðr, Fit, Digrídalr (Dyrdal), Mörk (Morf), Hylja (Høle), Ugluland (Ugland), Bergsakar, Hamarr (Hamre), Freyland í Mariu kirkju sokn (Frøland). Í Hest-bæjar skipreiða: Hvammir (Hvammer), Njarðarland (Nærland), Kingils-staðir (Kingilstadi), Flejar (Fletje), Skutugerði, Hauskeið. Í Hausk-heims sk.: Tölgu, Meðalhús, Gaupnes, Hauskeið, Horn (Høbne). Í Askeyjar sk.: Dysjarland (Dysjaland) og Játúns (paa Kvittingssø). Í Tun-guness og Játuns sk.: Tungunes, Randaberg, Játún (Jaaten), Guði (Gøe), Skeið í Hundvöku (Skeide í Hundvaage). Í Gandar sk.: Ljónar (Løaa), Álfnes (Alfnes), Lüðrin (Lure), Kjósarvík (Kjøsevíg), Sviðuland (Søtland), Skjaldbreið (Skjelbred), Miklibólstaðr (Mjflbolstadi), Stein-brú, Lundr, Stangaland, Sandvin (Sandve), Saurbær (Sørbø), Gran-nes, Reynibjörg (Røneberg), Rjóðr (Rjøve), Sandr (Sande), Sómi efler Sæmi (Some). Í Sóla sk.: Mallar (Malbe), Þjórar (Tjøre), Hafra-land (Havreland), Austrheimr. Í Klepps sk.: Silr (Sile), Skjálfsaland (Skjelveland), Fjarmastadir (Fjermestadi), Brauð (Brød), Orrastadir (Ørrestadi), Saurbær (Sørbø), Kleppr (Klep), Borda (Bore), Horn (Høbne). Í Haugs sk.: Rif (Reve), Norðheimr (Nøreim), Þimin (Titime), Freyland (Frørlund), Lýðin (Ly), Skrautland (Skrutland), Hereksstadir (Herestadi), Rér (Re), Grjótlund (Grøteland). Í Hauglands sk.: Njarð-land (Nærland), Njarðheimr (Næreim), Orri (Ørre), Haugland, Högna-

staðir (Hognefstað), Túnheimr (Tuneim). I Kviðu sk.: Hár (Haa), Opprustaðir (Obrefstað), Nesheimr (Neshheim), Læðar (Løde), Kviðin (Kvite), Hagbarðsstaðir (Hoberðsstað), Varhaugr (Varhaug). I Vallar sk.: Marðaland (Marðeland), Seland, Meðalland (Meland), Stafnheimr Ógna (Ógne). I Bjarkrheims sk.: Þengsárdalur (Þengsárdal), Birkiland, Hofland, Vin, Skjálfaland (Skjæveland), Svil (Svele), Geitarheimr (Gjetereim), Eik, Svínland, Sléttheið (Sleteið), Bjalland í Gæstala s. I Eikundarsunds sk.: Miklibólstaðr (Myklebøfstað) í Eikarey, Hofland, Kjalland, Þengsareið (Þengsereid), Ormstaðir í Ekornasund (Ormstað), Háland (Haaaland). I Hellands sk.: Hofland, Fit, Heskjastaðir (Hestefstað). I Sóknardals sk.: Eikhlið (Efelid), Gautaland, Lykrarvík (Løfveig), Freyland (Frøland), Ár (Aa), Eik (Eg), Áros (Arhus), Ormstaðir (Orfstað), Ámot (Amot), Eikiland, Guðdalr.

53. Egðafylke grændse nærmest til Ryggjafylke, paa dettes Østside. Det grændse mod Nord til Hardangerfjeldene, mod Øst til Grænafylki, hvorfra det ligeledes adskiltes ved Fjeldstrækninger, mod Syd og Sydøst til Havet. Det bestod af to Hoveddele, Ryststrækningerne, eller det egentlige Agðir, der igjen deelttes i Austr-Agðir, det nuværende Nedenes Fogderi, og Vestr- eller Nordr-Agðir, nu Rister og Mandals Fogderi; og de indre Dele, senere kaldet Råbyggjalög eller Robyggjalög, bestaaende af Setr (Sætersbølen), Otrudalur (Øvje Prestegjeld), den øvre Þofnardalur (Toppdal) med Gefaldalur (Gjevedal), Vigársheið (Vegaarsheien), Æsaráll (Asefæl) m. m. Paa Rysten regnedes som Egðafylkets Iderpunkter Sireaaens Munding, Saltsira, og rimeligviis den i Munden liggende Egðahólmr í Vest, og Ryggjarbit, omtrent ved den nuværende Jernespynt, i Øst; og som Grændse mellem Nord- og Øst-Agder regnedes Østtiden af den nuværende til Christiansand indgaaende Fjord (Otrufjörðr?) Indenfor Rysten var derimod Grændsen ikke ganske som nu, thi ogsaa Lunds Sogn i Dalerne hørte fordem til Agder. Herederne i Fylket benævntes fornemmelig efter Hoved-Elvene. Den vestligste Dal var Sirudalur (Sirebølen), omkring Sira (Sireaaen), Sirebølvandet og dets Fortsættelse Lundebandet; dernæst Hvin, eller Eggen om Elven af samme Navn, Rvinen; ved Hvin forståedes dog ei alene den blotte Hvinisdalur (Rvinesbølen), men ogsaa Ryst-Eggene ved Hvinisfjörðr (Fede-Fjorden) og Fliskefjorden, tilligemed Verne Hitr (Hiteren) og Andapaldarey (Andabø) ligeoverfor Apaldarnes (Abelnes). Nærmest østenfor Hvinisdalur var Lygnudalur (Lyngdal) omkring Lygnuvatn (Lyngvand), og Lygna (Lyngdølsøen; den kaldt ud i Lygnufjörðr (Lyngdølsfjorden). Mellem Hvinisfjörðr og Lygnufjörðr var den høje Hvinisheið (Rvineshejen)

inde i Landet, ude mod Kysten sank den ned til det flade Forland Lista (Lyster), begrændset ved de to Elv Listeid og Briseid, paa begge Sider af Framvarda (Framvaren) Vand. Sybligst paa Lyster var Havnen Unnardys (Hummerbus). Næstefter Lygnudalr i Øst var Audnudalr (Undal), omkring Eyðnavötn (Dydbnevandene) og Audna, nu Undals-Elven. Mellem begge disse Dale gik flere Fjorde ind i Landet, og dannede Halvøer, som Spind, mellem Lygnufjörðr og Hrossfjörðr (nu Røsfjord), Lidandi, med Spidsen Lidandisnes (Lindesnes), forbundet med Fastlandet ved det smale og lave Spangareid. Nærmest østenfor Audnudalr løb den fra Æsaráll (Maserall) i Rábyggjalög kommende Elv Mörn eller Marn gennem Marnadalr (Mandal), faldende ud ved Háshaugar eller Hálshaugar (Halsaa). Mellem de sidstnævnte Elves Udløb paa Kysten var Havnen Hillarsund (Hillesund) mellem Hilley (Hills) og Fastlandet. Efter Marnadalr fulgte den lille Sygnudalr om Sygna (Søgne-Elven), der faldt ud nærved Helgasund (Ny-Hellesund). Imellem de sidstnævnte Elve laa paa Kysten Skjarrandasund, nu Skjernsund, mellem Skjarrandaey (Skjernø) og Fastlandet, strax østenfor Mandalselvns Udløb; noget østligere Fjorden Tregi (Tregdefjord), med Trega- eller Tregdasund mellem Bus, Harsø og Langø. Efter Sygnudalr fulgte Otrudalr, hvis Elv, Otra, kom heelt oppe fra Hardangers Grændser, gennemløb i en lang Strækning Byklabøer (Bylle), Setr (Sætersdalen) og Otrudalr, derpaa et Strøg, der synes at have hedet Þorgilsdalr, og faldt ud ved Otrunes (Odbernes), nær ved Otrei (Oterø). Efter Otra fulgte de til Austr-Ågdir hørende Elve og Dale; først Þofn, der faldt ud i samme Fjord som Otra, gennemløb Þofnardalr (Toppdalen), og optog ved Hegrafors (Hefrefos) en Þielv fra Veikúlsdalr (Vegusdal) og Rábúsdalr (Raabusdal), efter hvilkken Rábyggvir og Rábyggjalög fik Navn. Dernæst fulgte Nið (Nidelven) fra Nizisdalr i Þelamörk, gennemstrømmede Ámhlid (Omli), optagende i Vest en Þielv fra Gefadalr (Gjevedal), dannede Sæven Nidarlögr (Nelo), løb forbi Fróðaland (Frøland) og Eyjarstaðir (Øyfestad), og faldt ud ved Nidarnes (Nedenes) og Nidarós, ligeoverfor Þruma (Tromø). Mellem Otra og Nidarnes var Havnen Randarsund (Randsund) paa Østfiden af Otrufjörðr; Helgasund (Gamle Hellesund) noget østligere, Hornboruey (Homborø) med Hornborusund (Homborgsund), Hesjunes eller Esjunes, med tilliggende Esjuneseyjar (Hesnes og Hesnesøer) ved Indløbet til Fjörðr (Fjære). Østenfor Nið fulgte de mindre Elve, fra Vigár (Vegaar B.) med Bygden

Vigårsheid (Vegaarsheien), og fra Visidalr eller Geriksstaðir (Gerestad; de faldt ud i hver sin Arm af den Bugt eller Fjord, der nu ved Nisser-Neset deler sig i Søndelsøvsfjorden og Sandnessfjorden. Mellem den sidste og Nidarós laae, vestfra regnet: Pruma (Troms) adskilt fra Fastlandet ved Prumusund; udenfor laae de smaa Prymlingar; Flygstada eller Flostrey, med Pynnten Flostrgasi i Øst; Askey (Åstero) og Askeyjarsund i Limgarðr (Lyngøer) efter hvilken hele denne Ryst kaldtes Limgarðssida. Egdafylke synes at være et af de senest og derfor i ældre Tider tyndest befolkede Dele af Landet, ihvorvel der temmelig tidligt omtales Konger paa Agder. De bedst befolkede Egne synes at have været Hvin (see ovenfor); Spangareid og Pruma (Troms). I den senere Deel af Middelalderen bestod Fylket derimod af usædvanlig mange Syssler, Listasýsla (Lister Fogderi), Midsýsla (Mandals Fogderi), Austr-Agðir (Nedenes Fogderi), og Rábyggjalög (Raabygdelaget). I Hvin boede paa Halvdan Svartes Tid Skalden Thjodolf med Tilnavnet den Hvinverste, Herseren Grim, den mægtige Ondott Kraaka o. fl. Beboerne af Hvin kaldtes Hvinverjar, og efter Nybyggere herfra har endog en Dal i Sønderlandet paa Island, Hvinverjadalr, faaet Navn. Det Sted, hvor nu Flissefjord ligger, synes at have været kaldet Straumr. Paa Spangareid opfødtes, som bekjendt, Aslaug, Ragnar Lodbroks Hustru, og paa Thruma heber det, at Sturvirk, Starkads Fader, boede. Af andre Steber nævnes i den senere Middelalders Historie ikke sjelden de ovenfor omtalte Havne ved Beskrivelsen af Kongernes og andre Høvdingers Reise langs Rysten. Allerede tidligt (i Begyndelsen af 14de Aarhundrede) nævnes Nidarós á Ögdum (Arendal), som et Handelssted, og Nidarernes (Nedenes) som en Kongegaard.

Egdafylke indbef. 15 Skibreder, til hvilke dog ikke Rábyggjalög, som Landdistricter, kunne have været regnede. De egentlige Skibreder vare 12: Lundar sk., indbefattende Lundar, Tónstada (Tonsstad), Siru (Basse) og Gyggjarlands (? Gylands) Sogne; Feta skipr., det nuværende Flissefjords og Fede Thinglag, den indbefattede Nes (Nes), Hitra (Hiterø) Sogne, fremdeles Hvinisdalr (Hvinesdal) eller Feta (Fede), Leiknes (Leknes) og Fljótlands (Fjotlands) Sogne; Lista- ell. Helguviki (Helsvigs) sk. indbf. Listerlandet og Spind; Bergs sk., indbef. den nedre Deel af Lygnudalr eller Kvásar (Kvaasen) og Áa Sogne, tilligemed Álfastada (Alfstad) Sogn, yderst ved Rysten; Vatns sk., indb. den øvre Deel af Lygnudalr, Helgaból-

staða (Hegbofstad) Eika (Egen) Sogn, den øvre Deel af Auðnadalr og Marnadalr, eller Grindheims og Bjallands Sogne; Fors sk., indbefattende den nedre Deel af Auðnadalr, eller Valla (Valle), Vigmóastada og Konaxmóa (Konismo) Sogne, tilligemed Spangareið ved Rýsten; Kalladlands sk., indbef. Marnadalr, eller Háshauga (Halsaa) og Holheims (Holme), tilligemed det nuværende Hartmarks Sogn ved Rýsten, Eslabœjar (Øflebø), Laufdals (Løvdals) og Finnlands Sogne; Hyljar sk., indbefattende Sygnudalr med tilliggende Rýststrækning; Vea sk., indbef. Otrunes (Ødernes), Þveita (Thved), og Heglands, Efrabœjar (Øverbø) samt Vendislár (Vennesland) Sogne; Sands sk., indbef. Birkiness (Birkenes), Heyvágs (Høvaag), Móðgulands (Molands) og Eids Sogne; Bringsvers sk., indbef. Homadals (Homedal), Fjarðar (Fjære), Eyjastada (Øststad) og Fróðalands (Frolands) Sogne; Strengjareiðs sk., indbef. Þrumu (Thromø), Móðgulands (Østremolands), Flygstada (Flogstad), Djúpvága (Dybbvaag), Holts, Geriksstaða (Gjerestad) og Sundaleiðs (Søndeløvs) Sogne. Af disse Skibreder udgjorde de første fem Listasýsla, de følgende fire Miðsýsla, og de sidste tre Austr-Agðir.

Om Kirkerne i dette Fylke veed man ej tilstræffelig Bessed, da ingen ældre Jordebog for Stavangers Bispedømme længer er til. Dog er man omtrent sikker paa disse: Lundar k. (Lund R.), Tónstada k. i Sirudal (Tonstad R.), Siruness k. (Basse R.), Hitra k. (Hiterø R.), Nes k. (Nes R. ved Fliffeffjord), Fljótlands k. (Fjotland R.), Leikness k. (Lefnes R.), og Feta k. (Fede R.) i Hvinisdalr, Eika k. (Egen), Helgabólstada k. (Hegebofstad R.), Kvásar k. (Kvaasen R.) og Áa k. i Lygnudalr, Briseiðs k. (Bereds R.), Vannessynjar k. (Vansø R.) og Húsabœjar k. et af de 14 tgl. Kapeller, paa Lista; Spinds k., Álfastada k. (Alfstad R.) og Spangareiðs k. ved Rýsten; Grindheims k. (Grindeims R.), Konaxmóa k. (Konismo R.), Vigmóastada k. (Vigmofstad R.) og Valla k. (Valle) i Auðnadalr, Æsaráls k. (Aseral), Bjallands k. (Bjellands R.), Finnlands k., Laufdals k. (Løvdals R.), Eslabœjar k. (Øflebø R.), Holheims k. (Holme R.) og Háshauga k. (Halsaa R.) i Marnadalr, af disse regnedes Æsaráll at ligge i Rábyggjalög; Sygnu k. (Sogne R.) og Greipstada k. (Greibstad) i Sygnudal; Valla k. (Valle R.), Ósstada k. (Oustad R.), Sandness k. k. (Sandnes R.), Byglands k. (Byglands R.), alle i Setr (Seterødalen) i Rábyggjalög; Árdals k. (Arbdals R.), Efju k. (Ebfje R.).

Hordness k. (Hordnes R.), i Otrudalr i Rábyggjalög; Heglands k., Sangislands k., Efrabœjar k. (Dyrebø R.), Vendislár k. (Venneslands R.), Otruness k. (Odbernes R.) ligeledes ved Otra, i den Deel, der tilhørte Miðsýsla, og rimeligviis kaldtes Þorgilsdalr (Thorriðdal). Hildistada k. (Hillestad R.), Hegrafors k. (Hejrefos R.), Veikúlsdals k. (Vegusdals R.), Birkiness k. (Birkenes R.), og Þveita k. (Tved) i þofnardalr (Toppdal) med Síðedale, de tre førstnævnte laae i Rábyggjalög; om der paa Mykland og Jveland i ældre Tider vare Kirker, og disses Navn, vides ikke. Heyvåga k. (Høvaag R.), Eids k. (Eide R.), Landvikr k. i Homadal, Fjarðar k. (Fjære R.), ved Kysten mellem Otrufjörðr og Niðarnes. Ámhlidar k. (Omlid R.), Gefadals eller Askalands k. (Gjevedals R.), Fróðalands k. (Frølands R.), Eyjastada eller EYjastada k. (Dyestad R.) i Niðelsens Dal med Síðedale, samt k. á His (Hiserø) og Þrumu k. (Tromø R.), strax udenfor; de to førstnævnte hørte til Rábyggjalög; Móðgulands k. (Mstremolands R.), Flygstada k. (Fløgstad R.) paa Flostr, Djúp- våga k. (Dybbaaes R.) ved Kysten indtil Sandnesfjord. Mólанда k. á Vigársheid (Vegaarsheims R.) og Holta k. (Holts R.) ved Vegaar-Elven, den første laa i Rábyggjalög; Geriksstada k. i Visidal (Gjerestad R.) og Sundaleids k. (Søndeløv R.). Provsteseæde synes Eyjastada k. at have været.

Af andre Stæder i dette Fylke nævnes: i Lundar sk.: Hof (Hof i Hofs- bygden i Land); her maa altsaa have været et Tempel, Árnarhamar (Aarneram), Tónstaðir (Tonsteb), Viðaragr (Viraf), Amsland, Sírudalr. I Feta sk.: Ullarland (Ulland), Fetar (Fette), Kot i Hitrar (Kode), Urðarstaðir (Ursteb), Apaldarnes Ábelnes), Straumsland (Strøms- land), Flik (Flite), Ósstaðir (Osteb), Andapaldarey (Andabelø), Meðalland (Meland), Fitjar (Fede), Gljúfr (Gløvre), Eikiland (Ege- land), Reyland eller Ræyland (Røland), Linland, Eikines, Gulla- staðir (Gullesteb), Raðarfors (Rafos), Hamarr (Hamre), de sidste i Leikness s., Hvínarlógr (Vvinlog), Fljótlанд (Fjotland) i Fljóllands s. I Helguvíkr sk., Hofland, Gautland, Meðalland (Meland), Klangland (Klungeland), Briseið, alle i Briseiðs s.; Lundar (Lunde), Húsabær (Huseby), Kýrsfjörðr (Kjersfjorb), Heinangr (Hananger), Vötn (Vatne), Nesheimr (Nesheim), Skeimin (Skeime), Breknar (Brefte), Elgjar (Ele), Kyrvík (Kjervig), Listeið, Hreiðarsvöllu (Reisevold), Oðrin (Dre), Ámdalr (Ambal), Kollaland (Kolband), Straumsland (Strømsland), Eyjarhöfði (Dyhbøvd), Næringskór (Næringsfor), Freyland, (Frøyland), Kylliberg, alle i Vannesyn (Vansø), Fyriberg (Fureberg), Vik, Far- braut (Farbraad), Spindangr, Birkiness, Vilnastaðir (Visteb), alle i Spind. I Bergs sk.: Álfastaðir (Alusteb), Vilrekshamarr (Vilshammer), Marða- land (Mabland). I Vatns sk.: Urðarstaðir (Ursteb), Eilífstaðir (Eilifø-

stab), Eyðnar (Dyðne), Grindheimr (Grindheim), Svínland (Svínland), Bjalland (Bjelland). † Fors sk.: Hella (Helle), Hróaldsstadir (Vroldstaf), Geislafors (Gislesfos), Helgibólstaðr (Hegebofstaf), Jórsalir (Josal), Medalhús (Melhus), Ásólsstadir (Asustaf), alle i Audnudar; Reimin (Reime), Gauksheimr (Goretm), Haraldsstadir (Harifbstaf), alle i Spangareiðs s. † Kallaðalands sk.: Holheimr (Holme), Greipsland (Greibsland), Linland, Nøtingr (Nøtting), Harkmörk (Hartmark), Íma (Ime), Freysland (Frøsland), Háshaugar eller Háshaugr (Halsaa), hvor Fylkesthinget holdtes: Hrossaland (Rosfeland), Finsland, Laufdalr (Løvda), Kleif (Klev), Fitjar (Fibje), Linland, Kallaðaland (Kalleland), Eslabær (Eslebø), Helluland (Heldeland), Marnaragr (Manneraag). † Hyljar sk.: Stokkaland, Fyri (Føret), Áróð (Araas), Þrónðheimr (Thronðeim), Hrossaland (Rosfeland), Birkines, Greipstadir (Greibstaf). † Vea sk.: Miðbær (Mebo paa Fjelfers), Dynjarstadir (Dønestaf i Thveit), Vø (Ve). † Sands sk.: Eikiland (Ekeland), Fróðaholt (Frødholt), Lopthús i Moðgulang, Þingsagr (Thingsager), Hornbora (Hornbør), Hof i Eið (Hof, altfaa vel Tempelsteb). † Bringsvers sk.: Þveitar i Birkanes, Þjórar (Thjore), Landvik i Hornadalr, Sævarhlíð (Sævelid), Greipstadir (Greibstaf), i Firdi (Fjære), Næfisdalr (Nævisdal), Ginastadir (Gjennestaf), Þingsþveit, Naðvik (Natvig), Hís (Hitis), Þrumustadir (Thromestaf), i Eyjastaða s., Hreidarssel (Reierfel), Miðsel (Mesel), Fróðaland i Fróðalands s. † Strengjareiðs sk.: Brekka (Brefte), Hof á Þrumu (Hof, altfaa Tempelsteb), Strengjareið (Strengereid), Miklibólstaðr á Holti (Myklebofstaf), Eikiland (Egeland), Appaland (Appeland), diðte to i Geriksstaða s. † Rábyggjalög: i Æsaráll, Særáll, Undirberg. † Setr eller Setrsdalr: Vellir (Vasse), Steinsland, Ósstadir (Onstaf), Skomudalr (Stomba), Skerfaragr (Skjervera). † Otrudalr: Horðnes (Hordnes), Ketilsá (Kibelsaa), Horn (Hodne), Ífuldalr(?), Ífuland(?), Esja (Esje), Hrossaland (Rosfeland), Veikúlsdalr (Vegusdal). † De øvrige Bygder: Austaná (Astenaa), Hildistadir (Hillestaf) i Þosnardalr, Gefaland (Gjveland), Eplapveit (Eplethveit), Þveit (Thvet), Hünmaðrar (Hömedrum), Hof (Hof, altfaa Tempelsteb) i Ámhlíðar s. ved Nið, Vöðin (Vøje) i Vigársheid, Harþveit i Gefadal.

54. Det her beskrevne Egðafylke bannede den syðstligste Deel af Gulathings=Lagen og Stavangers Bispedømme. Hvad der laa østenfor Gulathingslagen og søndenfor Frostethingslagen hørte i civil Henseende til Eidsvathings= og Borgarthings Lagdømmer, i geistlig til Hammers og Dølos Bispedømme. Til Eidsvathings Lagdømme hørte alt, hvad der med fælles Navn kaldtes Upplönd (Uplandene), og dertil regnedes de tre Hovedfylker Haða, Heina og Rauma Fylke, tilligemed de øvre Dalbygder Guðbrandsdalir (Gudbrandsdalen) og Eystridalir (Østerdalen). Det sidste var den længste Tid af Middealderen opfyldte med Skov og kun svagt befolket, og rime= ligviis har det i den ældste Tid kun været anseet som Skovmarker,

hørende til Hedemarken eller Gudbrandsdalen, der ofte stet og ret kaldtes Dalir, indtil hine østlige Egne befolkedes, som det synes, fra Thronhjem af.

Gudbrandsdalen regnedes som et eget Fylke, og dannede i de ældste Tider et eget Rige for sig. Dets beboede Bygder vare Hovbeddalen, omkring Lögr eller Logen, og Sideelven, omkring Otta, det første Side-Vasdrag, Sjøa, Vinstra og Gausa, der alle komme fra Vestfjeldene. Bygderne vare, ovenfor regnet: Lesjar, nu Lesje eller Lessø ved Logen, indtil noget nedenfor Lesje-Band: Dofrar, nu Dobre, ligeledes ved Logen, fra Lesjar og ikke fuldt til Ottaelvens Udløb, Lóar, nu Lom, den øverste Deel af Otta-Dalen, der grændsede mod Sneffjeldene i Søndmøre, Nordfjord og Sogn; Vági, nu Baage, der indbefattede den nedre Deel af Otta-Dalen, samt Dalen omkring Sjøa, eller Hedalr, nu Hedalen, og den mellemiggende Deel af Hoved-Dalen, eller Silr, nu Sel; Breidín eller Bredebygden, ved Lögr, næstefter Silr og indtil Rost, nu Ruften mellem Sødorp og Fron, Hvammr (Kvam) i Nord, og Sudþorp (Sødorp) i Syd; dertil regnedes og Vinstra-Dalen eller Kviknar (Kvitne); Frón, den fornemste Deel af Gudbrandsdalen, ved Lögr; Sidebalden Vinnubýgd (Vennebygden) i Nord; Hringabú eller Hæredet om Indsøen Losna, en Udbildelse af Logen; Eyjabú eller Eýjabú (Øyer), ved Lögr, indtil Hundararfors eller Hunderfossen; Gausdalr, eller Dalen omkring Gausa i Vest, og endelig Áll paa Østfiden, Vingarheimr paa Vestfiden af Lögr, nu tilsammen Faabergs Sogn. Her begyndte Heinafylki. Den affidesliggende Setnadalr østenfor Hringabú (Solien Annex) hørte egentlig til Østerdalen, men regnedes allerede i ældre Tider til Gudbrandsdalen. I de her nævnte Hæred var igjen mange mindre Bygder med særskilte Benævnelser. Lóar deelttes i det egentlige Lóar (i Øst) og Nordrherað, nu Skedakers Sogn, i Vest; den øverste Deel af dette kaldtes igjen Bróheimr, Stranden nedenfor Bandet efter det der liggende Hof Hofströnd, og den søndre Strand Skeidaksströnd; i det egentlige Lóar kaldtes den bedst befolkede Strand søndenfor Bandet Ábúströnd, og den mod Sydvest til henimod Sogn opgaaende Sidebald Bifradalr (Beverdalen). Til den østligste Deel hørte Gardmóar (Garmo) med Várdalr (Vaardalen). Den fornemste Deel af Vági eller Dalen om Otta og dens Sideelv Finna kaldtes Nordrherað, og den Deel af dette, som omgav selve Otta, Hladalmr (Lalum). Hedalr og Breidín udgjorde tilsammen et Thinglag, kaldet Holleðis

Þinghá. Den nordre Deel af Hringabú kaldtes Vekheimr. Gausdalur bestod af den egentlige Gausdalur, Svartsheimr, den nordligste Deel, nu Svabsum, Augudalur eller Oggudalur (Uggedal) den sydligste Deel, Foldabú og Jöðrudalur (Bødalen) i Midten. Músadalr kaldtes Strøget vestenfor Lögr ved den søndre Ende af Fosna ligeoverfor Þrættin.

Gjennem Gudbrandsdalen gik den almindelige Land=Veje til Nidaros fra det Søndensjeldste. Vejen gik omtrent som nu, idet den nordenfor Dofrar bøjede op paa Fjeldet, som derfor fik Navnet Dofrafjall, og over dette førte ned til Uppdalur (Opdal) i Ordfv=Isafylke. Midt paa Fjeldet, ved Begyndelsen til den østover gaaende Folddalr (Foldal) laa Hjarðkinn (Hjertin), hvor allerede tidligt en Sålustofa eller Gjestestue synes at have været bygget. Det var rimeligvis længere mod Øst i den til Gudbrandsdalen hørende Deel af Foldalen, at Sigmund Brestesøn og hans Fætter Thorer omtrent ved 970 forvildede sig paa deres Vandring til Nidaros, og bleve venligen optagne af Rønningsmanden Thorkell Thurrafrost. Der gik ligeledes som nu en befaret Vej over Lesjaskógr (Lesjefogen) ned til Raumsdalr, og Fjeldveje til Søndmøre, Nordfjord og Jostedal gjennem Nordrherað i Lom, til Fortun i Sogn gjennem Bifradalur. Paa sin Flugt fra Baldalen i Søndmøre kom Olaf d. Hellige frem ved Lesjaskógr til Einabú (Enebo), som dengang var en isoleret Bygd. Fra den øvre Deel af Lesjar var det ikke usædvanligt at drage til Lóar og Vági gjennem Lórudalur (Lördalen, ikke Ljórdalur), forbi Aursjór (Aur=Sø) gjennem Dredalen og ned ad Stafabrekka (Stavebrefke) strax vestenfor Storust, ligeoverfor Loms Kirke. Denne Vej tog Olaf den Hellige, da han christnede Gudbrandsdalen. Forresterne ere flere af de Stedsnavne, der ved denne Lejlighed omtales, usøjagtigt skrevne i flere Haandskrifter. Gaarden á Borum paa Lesje skal være Bøjar, nu Bø ved den østl. Ende af Lesje=Bandet, Orkdalur er sikkert Skrivfejl for Oradalr. Nes i Lóar, hvor Kong Olaf overnattede, hedder nu Søndste=Nes; paa Gardmóar boede Thorgeir Gamle, hvem Kongen skientede Fiskebandet Þessir (Lesjebandet), imod at han skulde bygge en Kirke. Gudbrandsdalens Herrer Dalegudbrands Bolig var paa Hundþorp (nu Hundorp) i Fron, nærved var Thorstemplet, hvorom Navnet Høve eller Thorhøven (Hof) endnu minder. Paa Hliðstaðir, nu Rdstad, opholdt Kongen sig, da Gudbrands Søn og hans Bønder indfandt sig hos ham med Fredsforslag. Han havde da passeret den vanskelige Ruff (Curga

röst) mellem Baage og Silr (Sel) til sidstnævnte Sted over Silvellir (ifke Súvellir), og gennem Breidín. I denne Bygd laa Kongsgaarden Hof (altsaa tillige Dffersted), hvor Dalegudbrands Søn blev fangen; her lod siden R. Haakon Haakonsøn opføre en Gildefal. En anden Kongsgaard i Dobre var Poptyn eller Poptyn (nu Tofte). Et Høvdingesæde, og sidenefter Kongsgaard, var Steig i Fron, noget østenfor Kirken. Her boede paa Olaf den Helliges Tid Thord Guttormsøn, sidenefter denne Søn Steigarthorer og Sønnesønnen Guttorm. Kong Haakon Haakonsøn opførte her en Gildehal og istandsatte den forfaldne Kirke. Vidheimr (Vedeim) i Eyjabú (Dyer) var ligeledes Kongsgaard, her lod R. Haakon Haakonsøn opføre en Bygning. Et farligt Pas var Trumsarbrú (Tromsebroen) i Ringebo, hvor Hertug Skule i Aaret 1240 paa sit Tog til Thronhjem havde en haard Kamp at bestaa, og mistede sin Hest (Haak. Haak. S. Cap. 238). Ofrustadir, nu Dffigstad i Eyjabú var rimeligviis Astrids, Olaf Tryggvesøns Moders Hjem, hvor hendes Fader Erif Bjodastalle boede. Hamarr litli (Lillehammer), sydligt ved Njosen, var allerede i Middelalderen en Art af Rjebstad.

Gudbrandsdalen deelttes i tvende Hoveddele, af hvilke enhver udgjorde en Syssel, nemlig den nordre Deel, nyrðri hlutr, nordensfor Røst (fyrir nordan Röst, den førømtalte Rust mellem Søbørp og Fron), og den søndre Deel, syðri hlutr, søndensfor Røst (fyrir sunnan Röst), eller, som det og hed, mellem Røst og Humla, hvilket Sted altsaa maa være at søge paa Grændsen mellem Faabergs og Birids Prestegjelde.

Gudbrandsdalen var i Middelalderen deelt, ligesom nu, i flere Thinglag (Þinghár), hvis Ravne dog ifke længer fuldstændigen kjendes. Af Kirker og Kapeller vare der langt flere end nu. I Dofrar og Lesjar vare: k. á Hjarðkinn á Dofrafjalli (Hjærkin paa Dobre), Hofs k. á Lesjum (Læssø R.), Bœja k. á Lesjum (Bø), Stafheims k. á Lesjum (Staveim), Dofra k. (Dobre R.), paa Lóar, k. á Sveingardi á Dofrum (Svensgaard paa Dobre), Hofs k. i Lóm (Hof paa Nordfiden af Otta), Skeidakra k. á Lóm (Stedafers R.), Geilu k. (Gjelaug), Andvardar k. á Lóm (Andvord), Galda k. á Lóm (Galde i Beverdalen), Móa k. á Lóm (Loms R.), Ness k. á Lóm (Sønstenes R.), Gardmoa k. (Gardmo R.). Paa Vága: k. á Ullinsyn á Hladalmi (Baage R.), k. á Sundbú á Vága (Sandbo i Baage), Hedal sk., k. Sil (Sel). Paa Frón: k. á Hvammi, Kvikna k., k. á Suðporpi (Søbørp), k. á Hliðsstaðum (Frons R.), k. á Hoff

á Frón (Hoven), k. á Álmi á Frón (Alm), k. á Hróaldsstöðum á Frón (Kolbstað), Bjár k. í Suðþorpi (Bø í Ruffe í Söðorp), Blásius k. á Miðgarði í Skaðabú (Megaarden í Kvifne), k. á Ísheimi á Frón (Sfum), Skúrdala k. á Frón (Skurdal), Túpta k. á Frón (Tofte), Vikr k., k. á Steig (Steig). Í Hringabú: k. á Hringabúi (Hingebo R.), Vinnubygðar k. (Vennebygdens R.), k. á Föðvangi (Föðvang R.). Í Eyjabú: k. á Þrættinni (Thretten R.), Eyja k. (Dyer R.). Í Gausdals: k. á Reidaval (Gusdals Hovedsrte), k. á Jödrudal (Bødalens R.), k. á Foldabú (Foldebo R.), k. á Svartheimi (Svatfum R.). Endelig Fagabergs k. (Faabergs R.), k. á Bleikinni (Blegen), Litlahamars k. (Lillehammer), k. á Reyni (Rønne í Faaberg), k. í Saxheimsdal (Sarumbal), k. á Eyranum (Dyre Faaberg). Rimeligviis har der og været flere, men deres Navne kjendes ikke længere.

Áf Gaarde í Gubbrandsdalen kunne forresten mærkes: Í Lesjar og Dofrar m. m. Hvammr (Kvam), Stafheimr (Stavetm), Þunnyfli (Tønbevolb), Sleimr, Belli (Bellen), Hattarheimr (Hattreim), Bottheimr (Bottem), Dumbáss (Domaas), Arnarklif (Arneklev), Krossvöllr (Korsvolb), Skeið (Steie), Höfði (Hofvi), Arnargarðr (Angaard) Taldráss. Í Lóar m. m.: Hof, Marló (Marlaug), Hvalr (Kvale), Brandsarf (Brandser), Hólsarf (Hoser), Skjaldhvalr (Skjeldtval), Skamsarf (Skamser), Dagsgarðr (Dagsgaard), Andulfsstaðir (Andstað), Geila eller Gjella (Gjelaug), Vikr (Vifer), Andvörð (Andvord), Mór (Mo, Loms Prestegaard), Margsteinn (Magsteen), Esfirbær (Dvrebo), Hvammr (Kvammen), Helgastaðir (Helgestad), Blakararf (Blaker), Hrossastaðir (Rostad), Grassyri í Várdal (Grasser). Í Baage m. m.: Þólstastaðir (Tholstað), Sundbú (Sandbo), Skarðvangr (Skaarvang), Lygin (Lyen) með Þhingstebet for R. Gubbrandsdalen, Lýgjarvangr, Fillinsyn (Fillingø), Vellir (Valla), Haraldsstaðir (Harilbstað), Bjólastaðir (Bjølstað) begge í Hedalr, Sólheimr í Silr, Lagarbrú (Laurbru), Lagargarðr (Laurgaard), Ulfsvellir (Ulfsvolb). Í Fróns k. s. m. m.: Haraldsstaðir, Gröf (Grav), Sigvaldastaðir (Sejelfstað), Meðalgarðr (Melgaard), Hróaldsstaðir (Kolbstað), Kaureksstaðir (Kjersstað), Reyðisheimr (Rødsheim), Kyrheimr (Kjersheim). Í Hringabú, Vinnubygð m. m.: Norðrheimr (Nordreim), Gunnaribarstaðir (Gunstað), Stúflin (Sttölen), Brandulfsstaðir (Brandstað), Ofstaðir í Vekheimr, Hrafnaklif (Randklev). Í Þrættin, Eyjabú m. m.: Ofustaðir í Múasadal (Ofstigaðstað), Glaumstaðir (Glomstað), Lagartún (Lagetun), Meðalheimr (Meleim), Hundyrja (Hunder). Í Gausdals, Jödrudal m. m.: Reidtún (Rebtun), Staðheimr (Stadum), Bær í Foldabú, Brandshlíð í Foldabú, Hóll (Holen) sammesteds Leikhvammr (Lekvam), Granheimr (Granum), Krakubæli (Kraakebøl) begge í Jödrudalr. Í Fagaberg: Áll þaa Vestfiden af Lógr, Hofvin (Hove), Faxstaðir (Faxstað), Hyrnukleif (Hynklev), det egentlige Fagaberg, Þorleifsruð (Tollefsrud), Gaustheimr (Gust-

etna), Jóreksstaðir (Jørsteb), Guðrúnarstaðir (Gurusteb), Glymin (Glommen). I Vingarheimr: Saxheimr (Saxum), Rinddallr (Rindal).

55. Østenfor Gudbrandsdalen, ligeløbende med disse, strakte sig Eystridalir eller Østerdalen, bestaaende af de to Hoveddale ved Glymja og Hreina, tilligemed de mindre Dale, Trysiljar ved Gautelf (Fæmunselven), Idri og Sarnar (Serna) ved Dalelven og Kviknir (Kvitne) ved Orkn. Østerdalen var i Middelalderen kun yderst tyndt befolket, og bestod forstørstedelen blot af Fjælde og Skovstrækninger; mest bebygget var den sydligste Deel, Álfrheimsherað (Elverum). Den nordenfor sig strækkende Hoveddal om Glommen ansaaes som den egentlige Eystridalir eller Eystrudalir, og bestod af Ámót, Strøget hvor Glommen og Reenelven løb sammen, Elsfardalir (Elvedalen), der igjen inddeelttes i ytri (Stor-Elvedalen) og efri (Lille-Elvedalen). Til den øverste Deel stødte flere Side-dale, nemlig Dalsbygð og Vindgil (Vingelven) paa Vestsiden, Nafardalir (Nardalen) paa Østsiden, ogsaa Folddalir, hvis øvre Deel hørte til Gudbrandsdalen, forenede sig med Elsfardalir efri. Ogsaa Hreinudalir, egentlig Dalen nordenfor Storsjø, deelttes i Hreinudalir efri og ytri, ovenfor Hreinudalir efri var igjen Tysludalir (Tylbalden) omkring Tysla, der forener sig med Hreina. I Østerdalen vare mange og store Søer, hvis ældre Navne dog ikke nuomstunder ret kendes; den største, Fæmunsjøen maa rimeligviis da have heddet Fæmunsjör. Elvene vare de nysnævnte: Glymja eller Glommen, simpeltthen kaldet Elfr, Tysla med dens Fortsættelse Hreina, Atna, der kom fra Gudbrandsdalen Gautelfr (Fæmuns- eller Trysil-Elven), og Dalelfr(?). Fjeldstrækningen mellem Eystridalir og Gauldœlafylki kaldtes, som det synes, med et fælles Navn Skáneyjarfjall. Fra Heidmörk i Sydvest adskiltes Eystridalir ved Fjeld- og Skovstrækninger; fra det svenske Landskab Järnberjaland (Dalerne) ved store Fjeldørfener, hvoriblandt Föluffjall, nu Föluffeld, undtagen hvor Trysiljar adskiltes derfra ved et Sigtepunkt (mid) i Grænáróss (d. e. Grænaaens Udløb i Gautelf) og hvor Sarnar stødte til det nordenfor liggende Elsfardalir, som det synes, paa et Sted, hvor en Steen, kaldet Brostnarhella, oprejst af Einar Thambarstølver, betegnede Grændsen. Mellem Álfrheimsherað og det søndenfor liggende Sóleyjar var der heller ingen saakaldet naturlig Grændse.

Eystridalir maa vistnok regnes for et Fylke, eftersom det ikke hørte til noget andet Fylke, imidlertid synes det fra først af, ligesom Gudbrandsdalen, Valdres, Haddingjadal, Thelemarken og

Naabygdelaget i en lang Tid, og Jemteland og Herjedalen fødte, at have faaet udenfor den egentlige Fylkeinddeling, ja maaskee endog at være regnet til Hedemarken, ligesom Naabygdelaget regnedes til Agder. Det bestyredes paa Olaf d. Helliges Tid af Syeselmanden i den nordlige Deel af Hedemarken; siden blev det en Syesel for sig, og inddeeltes i Stykket fyrir nordar Ámót og fyrir sunnan Ámót. Af Kirker vare her fun: Kvikna k. (Kvikne K.), k. á Vindgil (Vingelens K.), Tynnusetrs k. (Tønset K.), Týsludals k. (Tysdals K.), efri Hreinudals k. (øvre Reendalens K.), neðri Hreinudals k. (nedre Reendalens K.), ytri Elfardals k. (Storelvedalens K.), k. á Ámóti (Ámots K.), k. á Engjardal (Engerdals K.), k. i Álfrheimsheraði (Elberums K.), k. á Trysiljum (Trysil K.), k. á Íðri (Íðri K.), k. á Sörnum (Serna K.). Af de her nævnte Kirker synes Kvikna, Vindgils og Tynnusetrs k. at have hørt under Nidaros Stift. Af historisk mærkelige Steder nævnes kun eet, det feromtalt Nasardalr, nu Nordalen, en højtliggende Fjelddal paa Østfiden af Glommen nærved Grændsen mod Throndhjem; det var her, hvor nogle Birkebener, der om Vinteren 1275 flygtede med Kongesønnen Haakon Haakonsøn fra Borgarfysla til Throndhjem, overnattede i en Lade, enten paa Narbuvalden (Nasarbúðvöllr) eller paa Hvilvangen (Hvilvangr). Navnet Kopang paa en betydelig Gaard i Storelvedalen synes at vidne om, at der her har været en Kaupangr eller Handelsplads. Hvis virkelig, som det foregives, Sagnet om, at en Kong Dysteinn skal have holdt et Slag paa Eftensvalden (Eysteinsvellir) i Kvikne, er gammelt, da sigter dette maaskee til den bekjendte hedemarkste Kong Dysteinn den onde Krig med Thrønderne.

Af Gaarde i Østerdalen nævnes yderst faa, blandt disse og de øvrige, hvis ældre Navn ere visse, kunne mærkes: Søndensfor Ámót: Strönd (Strand), Helgasær (Hølfet), Skeifastadir (Skjefstab), Hof, (altsaa i Hedenbommen Tempel), Leikvin eller Leykyn (Løken), Breiderni (Breim). Nordenfor Ámót: Klaufastadir (Kløvstab), Surkunes (Sorknes), Álmr (Álme), Tryjunes (Trønes).

56. De tre Hovedfylker i Upplönd, der danne de egentlige og oprindelige saakaldte Eidsivapingslög, vare Heinafylki, Hada-fylki, og Raumafylki, der alle tre stødte sammen omkring Njosen. Heinafylki kaldtes saaledes efter Heinar, d. e. Beboerne af Hein- eller Heidmörk (Hedemarken), der udgjorde dets fornemste Deel. Fylket grændsede mod Nord til Gudbrandsdalir og Eystridalir, fra hvilke det adskiltes ved Fjeld- og Skovstrækninger, undtagen i Dalen ved den

nordre Ende af Mjösen, hvor et Sted, kaldet Hymla eller Humla maa have dannet Skillepunktet; mod Øst grændse det til Álfrheimsherað i Eystridalur, hvorfra det adskiltes ved en jevn og temmelig lavtliggende Stovstrækning, samt til Sóleyjar (Soløer) i Raumafylki; mod Syd grændse det til Ódalr (Odalen) og Raumariki, begge hørende til Raumafylki, og mod Vest til Haðafylki, hvorfra det adskiltes ved Mjørs, undtagen ved dennes nordlige Deel, hvor de nuværende Prestegjelde Birid og Vardal paa Vestfiden hørte til Heinafylke. Fylket var et af de frugtbareste og bedst befolkede i Landet, og Fjeldstrækninger fandtes kun paa Iderkanterne. De gamle Hereds- eller Landskabsnavne efter hvilke de fleste Steders Beliggenhed angaves, vare a) Svadabú, de nuværende Ringsagers og Flisagers Sogne; Svadabú indbefattede igjen Velong, det meste af det nuværende Hovedsogn, og Veldrar (Veldre), Annersognet i Øst; imidlertid synes den sydligste Deel af Velong ved Soen, ogsaa at have været kaldet Lómherað, medens de Dele af Svadabú, der omgave den nordøstfra kommende og i Mjösen faldende No-Elv, kaldtes Forberg i Øst for Elven, og Rind i Nordvest for eller paa højre Side af Elven. Til Svadabú i sidtloftig Forstand maa vel ogsaa Brjotheimr (Brotums Sogn imellem Ringsager Hovedsogn og Lillehammer Sogn) været regnet, det dannede saaledes den nordligste Deel af Fylket paa Østfiden af Mjösen. b) Nes, det nuværende Nes Prestegjeld, søndenfor Svadabú, mellem begge Arme af Mjösen, hertil hørte ogsaa Eyin helga (Helgeøen). c) Egnene vestenfor Mjösen, d. e. Birid længst i Nord, omkring den nu saakaldte Bismund-Elv, Snartheimsdalur (Snertingsdalen), med Stufnardalur, og Redalur eller Mansheimsherað (nu Rebalen), paa begge Sider af den nu saakaldte Stoffe-Elv, hiin øverst eller længst i Vest, denne nederst ved Mjösen; Vardalur (Vardal) og Hunnardalur (Hunns Sogn) hiin øverst, denne nærmest Mjösen i et med de ovennævnte ligeløbende Dalfør. d) Ridabú (det nuværende Bangs Prestegjeld, paa Østfiden af Mjösen, ved Hammerfjorden; dets vestligste Deel kaldtes Fúrnes. e) Skaun, det nuværende Stange Prestegjeld, paa Østfiden af Mjösen søndenfor Ridabú, dens sydlige, mere stovopfyldte Deel, fra Sotenodden, kaldtes ofte Skógabygd, og Stovstrækningen langs Rysten kaldtes Mjörsskógr (Mørstogen). f) Austbú, den sydøstligste Deel af Fylket, ogsaa kaldet Rumudalur (nu Romedal). g) Fauskar, den nordøstligste Deel, der grændse det til Álfrheimsherað, var omtrent det nuværende Lautens Prestegjeld. Desforuden deelttes hvert enkelt

Øred i Fjerdinge f. Gr. Skapalsfjörðungur i Svadabú, Steinrofsfjörðungur i Nes, Áls-, Musa-, Hofs- og Bergs-fjörðungar i Fauskar o. fl.

3fte sjelden nævnes i vor ældre Historie Steder, beliggende i Heinavýlke. Allerede i den mytiske Tid nævnes den bekendte Konge Rolf, der boede paa Berg i Svadabú, og i senere Fortællinger udgaves for en Svoger af Ror og Gor; han kaldes en Søn af Jotnen Svade, efter hvilken rimeligviis ogsaa Svadabú har sit Navn. Helge-Den i Mjøsen, Eyin helga eller Eyin mikla, nævnes allerede paa Halfdan Svartes Tid; rimeligviis har den været helliget Guderne og været Sædet for et Fylkestempel; om Tilbærelsen af et Hof vidner idetmindste Navnet paa Dens største Gaard Hovin, forðum Hofvin. Ved By (Bær) paa Stranden i Nes, og Kvam (Hvamnr) noget ovenfor Nes Kirke, skulle efter Sagnet Kong Dysteins tvende Slag med Halfdan Svarte have staaet. Til Skaun paa Hebemarken flygtede Dronning Astrid, K. Tryggve Olafssøns Enke, fra Ofrustadir i Aaret 970, blev vel modtagen af Thorstein paa Gaarden Vidar (Dat. Vidum), nu Vie, eller Nord-Vie, og skjulte sig for sine Efterstræbere paa nogle stobevorte Holmer i Agersvigen; fra Skaun rejste hun rimeligviis over Skógabygd til Sandr (Sand) i Odalen og videre over Eidaafog til Sverige. Paa Ringunes (Ringenes) i Skaun ved Mjøsen boede Ketil Ralf, Kong Olaf den Helliges Svoger og ibrige Tilhænger, der hjalp Olaf til overrumple de fem oplandske Konger ved deres Møde paa Hringisakr (Ringsager), hvor allerede under Harald Haarfaagre et lignende Overfald havde fundet Sted paa K. Dysteins Søner Høgne og Frode. Og saa senere omtales Hringisakr et Par Gange. Askr (Aft) i Nes var rimeligviis den Gaard, paa hvilken Ingemar af Aft, en mægtig Lendermand paa Sigurd Jorsalafarers og Magnus Blindes Tid, boede. Sástadir (Saaftad) i Skaun eller Stange var ligeledes et Herresæde, hvor Lendermand Hallvard, en af K. Magnus Erlings søns Tilhængere boede; her blev og Hallvard med flere Lendermænd og en Mængde Bønder overrumplet ved et Kirkemesse-Gilde 1177 af Birkebenerne. Paa Haugr (Haug) i Skaun boede i Haakon Haakons søns Tid Oplandenes Lagmand Sare; i de senere Krige med Ribbungerne nævnes Stangir (Stange), Hvervin (Hverven), Otastadir (Otteftad), alle i Skaun, her laa ogsaa Linustadir (Linestad), hvor K. Magnus Sigurds søns Tilhænger Lodin Sauprud boede. Paa Reyrr (nu Rør) i Svadabú eller Ringsagers Preste-

gjeld boede Jarlen Sigurd Haavardsøn, R. Haakon Sigurdsøn (Herdebrede) isrige Tilhænger; ikke langt fra, paa Skógr (Stog) i Brjotheimr (Brottum) boede hans Frænde Markus, der opfostrede Kronprætendenten Sigurd, som efter ham kaldtes Markusostre. Húsabýr (Huseby) i Skaun var Kongsgaard, her lod R. Haakon Haakonsøn opføre en Gildesal. Forresten vrimlede det paa Hebe-
marken af store Herresæder, som Aulvin (Ulven), Skapall (Skapal), Samsalr (Samsal), Skriðishóll (Stridshol), Tjarnir (Tjerne), alle i Svadabú; Greipsheimr eller Greipsyn (Gressen), i Nes, Ak, Disin i Ridabú. I Middelpunktet af det hele Fylke i Ridabú paa Spidsen mellem Hammerfjorden og Agervigen, laa Kjøbstaden Hamarr eller Hamarkaupangr med Biskopsæde og Kathedralkirke, see ovenfor, § 24. Ligeledes er den saakaldte Mjarsar kastali, (Kastellet paa Holmen i Mjøsen ikke langt fra Ringsager) forhen omtalt, see § 27.

Heinapsfke bestod af to Syster, den nordlige, det indbefattede Svadabú, Nes og Districterne hiinsides Mjøsen, og den sydlige, der indbefattede Ridabú, Skaun, Austbú og Fauskar.

Det sterkt befolkede Fylke havde før Reformationen en Mængde Kirker, langt flere end nu. De vare: Brjotheims k. (Brotums R.), Hringisakrs k. (Ringsagers R.), Bergs k. (Berg), k. á Reyri (Ror), Stangs k. (Stang), Skriðishóls k. (Stridshol), Geilastaða k. (Gjølftab), Fylkisakrs k. á Veldrum (Veldre R.), de 7 sidste i Svadabu; Biriðs k. (Birid R.), k. á Snartheimsdal (Snertningsdalens R.), Brástaða k. (Braastab), Hunnar k. (Hunns R.), Vardals k. de fire sidste paa Vestssiden af Mjøsen; Baldishóla k. (Baldishols R.), Bergs k., Steinrofs k. (Sterud), Nes k. (Nes R.), de fire sidste i det nubarrende Nes Prestegjeld; Deigalheims k. á Furnesi (Furnes R.), Hofvinar k. á Furnesi (Hovin), Nashaugs k. (Nashaug), Varðheims k. (Valeim), Áss k. (Aas), Hamlustaða k. Kross kirkja, og Skattheims k. (Skateim), alle i Ridabú, Lautinar k. (Laten R.), Rokhaugs k. (?Roko), begge paa Fauskar; Ottastaða k. (Ottestab R.), Stanga k. (Stange R.), Linastaða k. (Line-
stab), Nytjuls k. (Nysle), Sástaða k. (Saastab), Húsabœjar k. (Huseby), Vikr k. (Vig) alle i Skaun, Rumudals k. (Romedal R.), Tomta k. (Tomte R.), Hofs k. (Hof) alle i Rumudalr.

Af Gaarde kunne forresten mærkes: I Brjotheimr: Mikjalsáss (Mikelaas), Dolin (Dæll), Freangr (Freng). I Svadabú: Hákonaráss (Haakonaas), Ulfvin (Ulven) i Velong, Njús eller Nýjuhús (Nyhus) sammesteds, Skapall (Stapel) sammesteds, Fjælastadir (Fjælftab) i Rind, Lundr

(Lund) i Rind, Móar i Rind, Ár battv Ám (Ám), Geilastadir (Gjolfstaf), Skýgiaberg (Styberg), Forsheimr (Fosheim), Bagnsberg (Bagnsberg), Staf (Staf), Hofkin (Hovin), Vik (Vig), Medalheimr (Meleim) paa Veldrar. Fylkishaugr eller Fylkisakr (Fiskager) sammesteds, Austbýr (Austby) sammesteds, Djúpidalr (Dybedal) i Redal, Medalheimr (Meleim) i Vardal, Skersheimr (Skerveim) sammesteds, Bær (By) sammesteds, Fylingastadir (Fyflingstaf) sammesteds, Mjølastadir (Mjolfstaf) sammesteds, Grýtar (Grýte) sammesteds, Mústadir (Mústaf) sammesteds, Haugr (Haug) sammesteds, Þyrkin (Þyrfe) i Hunn, Höskuldahús á Biridi (Hofelhuus), Medalheimr (Meleim) sammesteds, Hof (Hof), formódentlig i Dblitiden et Tempel sammesteds, Skúmsrud sammesteds, Reyni (Røne) sammesteds. I Nes: Hofvin paa Eyin helga, Moldastadir (Moldestaf), Ullinshof (et Dblinstempel? nu Prestegaarden), Baldastadir (Baldestaf), Höll (Hol), Forsheimr (Fosheim), Kaglheimr (Kauleim), Hávarðsrud (Haaверsrud), Godakr (Gudager), Gestvangr (Gjefsvang), Fagrahlíð (Foglib), Kisi (Kise), Gardáss (Garaas), Dólin (Døli). I Ridabú: Sudrheimr (Soreim), Höfði (Hovde), Hausbjörg (Høstbjør), Skjöldungaberg (Skillingberg), Gerdlá (Gjerlaug), Deigalheimr (Diglum), Duffá (Doblau), Dálin (Døli), Hof (Hof, forðum Tempel), Grindaragr (Grindager), Gardáss (Gaadaas), Káraporp (Kaartorp), Freyjuberg (Freberg), alle blæse paa Fúrnes; þumlastadir (Tommelstaf), Helliastadir (Hellstaf), Vidin (Vie), Vardheimr (Valeim), Dúfusetr (Duffet), Skrástadir (Skraastaf), Kjóss, Skrámustadir (Skramstaf), Geilar (Gile), Timbrhóll (Timmerhol). Paa Fauskar: Gerdlá (Gjerlaug), Hofvin, Njardarhof (Nørberhov, rimeligviis forðum et Njórdstempel), Þórshof (Thorshov, rimeligviis forðum Thorstempel), Hornborustadir (Hornerstaf), Sköðvin (Skogen). I Skaun: Gautastadir (Gaufstaf), Vidir (Vie), Hofvin (Hovin), Elgjartún (Eltun), Húsabýr (Huseby), Geillund (Giflund), Vin (Ven), Reyni (Røne). I Rumudalr: Reyni (Røne), Gautastadir (Gaufstaf), Fjadrustadir (Fjæbstaf), Ýriksstadir (Irfstaf), Medalbýr (Melby), Audigsstadir (Auststaf), Brynin (Bryni), Brettihvalr (Bretvold), Eyvindarrud (Evinrud), Haraldsstadir (Harlibstaf).

56. Hadafylke laa lige i Vest for Heinafylke, men ikke som dette, alene ved Njösen. Det indbef. foruden Egnen ved Njösen, kaldet Þótn (Toten), ogsaa de frugtbare og velbeboede Egne om Rönd (Randsfjorden), eller Land i N. og Hadaland i S., om Tyrvi (Tyriffjorden), om den øvre Deel af Dröfn, om Sigdalselven, om den nedre Deel af Krædir og den fra denne Indsø kommende Elv, alt tilfammen kaldet Hringariki. Fylket grændsede saaledes mod Nord til Baldres og Gudbrandsdalen, mod Vest til Heinafylke og Raumafylke, mod S. til Raumafylke, Dlohered og Vesifold, og mod Vest til Numedal, Haddingjadal og Baldres. Det havde sit Navn af Hadar, saa kaldtes Beboerne af Hadeland. Forresten indbeelttes Hovedlandstaberne eller Herederne i mange mindre Strøg eller Bygdelag med

forffjellige Navne. Saaledes kaldtes den nordligste Deel af Land, omkring Elven Doffa, Þorp (Torpen), Strøget nærmest Sammenløbet af Etna og Doffa kaldtes Sinnin (Sinden), derpaa fulgte det egentlige Land, og sydligst var Fryáll eller Hofs Sogn. Hadaland bestod af Brandabú (Brandbo eller Res Sogn), længst i Nord, det egentlige Grön (Gran), mellem Rønd og Søen Jadarr (Jaren), Ál (Aalen), østenfor denne og opad Vigg-Elven, den øverste Deel kaldtes Haudalr; Jafnagr (Jevnager), sydligst ved Rønd, og Lunnar (Lynder) med Uppdalr i Syd-Vst, nærmest Naumaríke. Þótn bestod af Þótnsvik eller Bálka (Balke) Sogn; den sydsøstligste Deel; Lein eller Leinabygd (omkring Leins-Elven) tilligemed de nordenforsiggende Ryststrækninger, dette var den fornemste Deel eller det egentlige Þótn; Áss eller Ásbygd (Aas) i Vest for sidstnævnte, Kollabú (Kolbo) i Syd, langsmed Elven, og endelig den mere affidesiggende Einabygd ved Einavatn (Etnavandet), længst i S. V., nærmest Land og Brandabú. Hringaríki inddeelttes i det egentlige Hringaríki i N. og V., og Móðheimr i S. og V. Det egentlige Hringaríki bestod af Hreysi (nu Høsebygden) eller Halvøen mellem Sølebunden og Þyrifjorð; Strönd eller Týriströnd, den nuværende Þyrifstrand fra Henoaelven langs Fjorden og videre nordøstfor paa Vestfiden af Elven indtil forbi Hønesøssen; Valabú(?) eller det egentlige Rorderhou Sogn; Vangshygd eller Haugs Sogn; det nordligste Strøg af dette, ved Foden af Þjergene mellem Madalselven og Rands-Elven, kaldtes Ullaráll; Árdalr, nu Madalen, Dalen langs Høvedelven (Begna) ligefra Grændsen mod Hedal i Baldres, forbi Spirilen og sydøstfor indtil Nærheden af Hønesøssen; Sóknardalr, eller Dalen i Vest paa begge Sider af Sognedalselven til Stovstrækningerne, der dannede Grændsen mod Krædisherað. Móðheimr indbefattede Heggini, eller Modums Hovedsogn, paa Sydsiden af Þyrifjorden, ved dennes sydvestlige Deel, og paa begge Sider af Dröfn, indtil det Sted, hvor Eikjar (Eger) paa Vestfold begyndte; Snarheimr (Snareim) paa begge Sider af Snareims- eller Þallingdals-Elven; Krædisherað (Krødshered) paa begge Sider af den øvre Deel af Snareims-Elven og Krødens nedre Deel indtil Begyndelsen af Haddingjadalr; Sigdalr, paa begge Sider af Sigdalselven og Snareim, og endelig Eggjardalir (Eggedal) ved den øvre Deel af det nysnævnte Vasdrag. Disse Smaadale, Snarheimr, Krædisherað, Sigdalr og Eggjardalir, kaldtes med et fælles Navn Þverdalir.

Hovebhasdraget i Fylket var det, der samler sig i Týri (Tyrrifjorden) og Dröfn, nemlig a) Rönd, bestaaende af Elven og Søen (Randselv og Randsfjord), hvilken sidste igjen dannes ved de to Elve, Etna, der kommer fra Baldres, og Dokka, der kommer fra Gubbrandsbalen; b) Begna, eller sletten Á, der kommer fra Bagn i Baldres, og i Árdalr danne Spirill, forener sig med Rönd paa Hringariki og falder i Týri; c) Sókn, der gjennemløber Sóknardalr og falder i Týri; dernæst Snarums-Elven og Simoa, hvis ældre Navne ikke kjendes. Elvena i Þótn vare den fra Einavatr kommende Hunnará, og Leina (Lenselven). I den sydsøstligste Deel af Hadaland udsprang Nitja (Nitebalselven), der forøvrigt tilhørte Raumarike. Af Indsøer vare foruden Mjörs, Einavatr, Rönd, Spirill, Týri og Krædir ogsaa en Mængde andre, hvis ældre Navne ikke kjendes. I Týri laae Verne Bygðey (Stor-Den) og Fróðung (Frogvæn). Den sydsøstligste Deel af Týri (Holsfjorden) tilhørte Hlíðir paa Vestfold.

Hadaþyllte nævnes ikke saa sjelden i vore ældre Kongesagaer. Allerede paa Haldan Svartes Tid nævnes Þengilstadir (nu Þhingelstad paa Hadeland og Rykingsvik (den til Gaarden Nøken i Brandebu indgaaende Vig af Randsfjorden, hvor han druknede 861). Af hans Legeme blev en Deel begravet paa Þengilstadir, hans Hoved paa Steinn (Steen) paa Ringerike. Paa Klaufastadir (Kløvstad) i Þhingelstad Sogn skal Harald Haarfagres Søn Ragnvald Nettelbeine have boet og være bleven indebrændt af sin Broder Eriþ Blodøxe. Uvist er det derimod, hvor den saakaldte Hake Hada-Bersert huede paa Haldan Svartes Tid, og det kan ikke, som Sagnet vil, — formodentlig blot paa Grund af Nævnligheden — have været paa Haakenstad i Lunder, da denne Gaard ligger altfor langt fra Vandet. Snarere synes Hakes Gaard at have ligget paa Thoten, der, som oven viist, hørte til Hadaþyllte; det heder nemlig at Kong Haldan, da han lod Haaret Gand bortføre Ragnhild fra Hake, opholdt sig paa Hedemarken, og befalede Haaret at drage over Vandet til Hakes Gaard, og at Hake siden, da Haaret drog tilbage efter heldigt forrettet Sag, fulgte efter ham ligetil Vandet, hvor han dræbte sig selv, medens Kongen stod paa den anden Side og saa Toget allerede i lang Afstand komme over Isen. Størstedelen af Thoten, Einabygden og Land skal ved Harald Haarfagres Thronbestigelses Tider have tilhørt den mægtige Magna Aldilsdatter. Hlunnar (Lunder) paa Hadeland, saavelsom Grestagref (ifft Grattagref) omtrent midt imellem Hlunnar og Jafnagr, nævnes i Haakon Haakons-

søn og Hertug Stules Historie (S. S. S. C. 75, 12). Naar Sagnet fortæller, at den saakaldte Kjølvvej fra Brandabu i Habeland til Einavandet har faaet sit Navn, fordi R. Sverrer her virkelig lod drage Skibe over fra Randsfjorden til Mjosen (Sv. S. C. 16), saa er dette en Misforstaaelse, thi Kjöl i Ord Kjölvegr betegner her ingen Skibskjøl, men Højdestrækningen mellem Randsfjorden og Einavandet.

Thoten nævnes ofte som Landskab, men de der forekommende Gaarde sjelden eller aldrig, uagtet det var en velbefolket og anseet Bygd, hvor endnu Norges prægtigste Oldtidsminde findes, den store Alfstad-Steen, med tvende i Alder meget forskjelligt Runeindskrifter, hvoraf man synes at kunne slutte, at Stenen engang i Tiden maa have været paa Ringerige. Paa Alfstad stod senere en Kirke og et Hospital, see Side 56. Ringerige med tilliggende Hereder hører til Norges fjerde Egne. Her boede allerede i den fjerde Hedenold den af Frithjofs Saga bekendte R. Ring, hvis Bolig i Sagaen kaldes Streituland, og som skal være den samme, der siden kaldtes Helgaland, nu Helland i Hole Sogn; imidlertid synes dog heller ikke Navnet Streituland at være forglemt, da Gaarden endnu i det 17de Aarhundrede kaldtes Stretuland. Bønekjunes, det nuværende Bønsnes, yderst i Hreysi eller Røsebygden, skal have været den Gaard, hvor Sigurd Sør boede; ikke langt derfra laa Lein, nu Lene, efter hvilken denne Strand kaldes Lenestranden; her bleve Ribbungerne i 1222 slagte af Birkebenerne. Eigeudfor Lein og Bønekjunes laa Den Frødung, nu Frog-Den, hvor Sigurd Ribbung siden satte sig fast. Den østfor liggende „Stor-Den“ kaldtes Bygdey. Ikke langt fra Storelvens Udløb i Tyriffjorden laa Gumanes, nu Gornes, hvor Baglerhøvdingen Benedikt boede i Begyndelsen af det 13de Aarhundrede. Steinn, nu Steen, længer i Øst, er forhen omtalt. Gaarden Hornberg (nu Thanberg ved Nordverhou), var i den senere Middelalder den mægtige thornbergske Families Hovedsæde; den sidste Besidder var Jarlen Alf Erlingsøn, der efter denne Gaard kaldte sig i latinske og franske Breve de Montespine. Gjennem Sòknardalr (Sognedal) toge de i Slutningen af R. Sverrers Historie bekendte Ribbalder sin Vej fra Haddingjadal, og videre gennem Modheim, Gifjar og Numedal til Thelemarken. Sognedalen tilligemed Adalsen, der forene sig paa flade Bygd i Ringerige, kaldtes undertiden fletthen Dalir (S. S. S. C. 123). Fra Sòtrangr (nu Sætrang i sydlige Deel af Haugs

Sogn) sendte Sigurd Ribbung i 1225 Speidere til Hadeland, hvor R. Haakon opholdt sig paa Grestagref, men disse Speidere bleve dræbte ved Kirken paa Jasnakr. Derfra drog Kongen siden ned til Ringerige og over Mødheimr (Modum) til Bessfold og Tunsberg.

I disse Egne ere mange Gaarde, hvis Navne endnu minde om at der paa denne stode ældgamle, anseede Templer. De fornemste, maaſtee Tredings-Templer for hele Fylket, vare rimeligviis Hof paa Þótn, Hof paa Hadeland enten i Aalen østenfor Gran eller ved Randsfjorden, nærved Klaufastadir, maaſtee allerſnareſt paa ſamme Sted, hvor Grans Kirker siden ere opførte; paa Ringerige rimeligviis Njardarhof (Norderhou), hvilket dog nærmest var indviet til Njord. Noget nordligere, hiinſides Elven, er dog ogsaa et ſlet og ret Hof, og ſydligere i Hole Sogn, et Freyſhof (Frøshou). I Land, i Fryáll, var ligeledes et Hof hvor nu Hofs Kirke ligger.

Hvert af Fylkets Hoveddele (Þótn, Land, Hadaland, Hringariki), synes at have udgjort en Sypſel for ſig ſelv. Naar hele Fylket findes at være inddeelt i den øvre og nedre Part, regnes rimeligviis til hiin Thoten og Land, til denne Hadeland og Ringerige. Fylket var forreſten, ſom det synes, inddeelt i Thredinger.

Af Kirker fandtes her før Reformationen følgende: paa Þótn: Bálka k. (Bálke R.), Hóeims k. (Hóm), Fjalls k. (Fjeld), Hofs k. (Øſtre Thotens Kirke), Álfastaða k. (Alftab) med førnævnte Hoſpítium, Áss k. (Veſtre Thotens R.), Dysta k. (Dyſter), Moldastaða k. (Moldſtab), Kollabúa k. (Kollebo R.). Paa Land: Fynnini k. á Norðrporpi (Finden), Varðhöfða k. (Voldhøvd), Ullinsakrs k. (Ullensager) á Veſtporpi, Hauna k. á Sinnini (Norðſindens R.), Garða k. á Sinnini (Øſtſindens R.), Flugubergs k. (Flubergs R.), Hofs k. i Fryáli (Hofs R.). Paa Hadeland: Kjósar k. (Kjøs) i Brandabúi, Ness k. i Brandabú (Nes R.), Bildinni k. (Bilden R.), Kapellan á Dvergsteini (Dvergſteen), Þengilstaða k. (Þingelſtab R.), Grindarakrs k. (Grindager R.), Hörginni k. i Áli (Horgen), Bjarga k. i Áli (Bjerge), Nikoláſskirkja á Grön (Grans Hovedkirke), Mariukirkja á Grön (Grans forrige Hovedkirke), Hlunna k. (Lunder R.), Hoſlands k. (Hoſland); Aulini k. (Ault), Jasnakrs k. (Jevnager R.). Paa Ringerige, Modum, Sigdal m. m.: Nes k. i Árdal (Nes), Haugs k. i Vangſbyggð (Haug R.), ogsaa kaldet Vangs k., Njardarhofs k. (Norderhou R.), k. á Steini (Steen), Hóla k. (Hole R.), k. á Bænikjunes (Bønsnes R.), Heggini k. á Mødheimi (Modums Hovedkirke), Nyjakirkja á Mødheimi (Nykirke), Snarheims k. (Snarums

R.), Hólmheims k. i Sigdal (Sigdals R.) k. á Hörgasetri (Hørgesæter), sammesteds; Vatnáss k. (Vatnaas R.) sammesteds, Hoflands k. i Eggjardölum (Eggedals R.), Ólbergs k. i Krædisheraði (Krødsherreds R.). Af disse var Grans Hovedkirke et Probstesæde, hvortil sædvanligviis en Canonicus fra Hammer Domkapitel udnævntes. Tredingskirker synes Hofs, Grans og Norderhous Kirker at have været.

Af Gaarde kunne forresten mærkes. Paa Þótn: Hóll í Bálka s. (Hol), Fjardkinnstadir (Fjærkinstad), Herfland (Hørland), Skrámustadir (Skræmstæd), Helgastadir (Helgestad), Dýrini (Dyren), Hattarbæli (Hattebøl), Roenogarrud (Rønnerud eller Fagerlid), Geila (Gile), Kisa (Kise), Kjalasetr (Kjølset), Grön á Lein. (Gran), Kofrastadir (Kobberstæd), Morkastadir, Apaldarvöllr (Abelsvold), Fors (Fos), Grjótsetr (Grøtset), Grjótberg (Grøtberg), Sótastadir (Sotstæd), Hamarsstadir (Hamersstæd), Elgjartún (Eltun), Grjóthaugr (Grøthaug), Vestrheimr (Vestheim), Álmr (Alm), Norheimr (Narum), Hreysi (Røse), Fjælastadir (Fjelstæd), Hóll (Hol), Bjarka (Bjerke), Gardleysa (Gaardslæs), Sifisyn (Sivefin). I Land: Gardar á Þorpi (Gaarder), Freysakr (Frøsaager) á Þorp), Kinn (Kind), Haunar (Hanner), Gjúfa, Brónar (Broner), Flatin (Flaben), Þumlar (Thomle), Granheimr (Granum), Vikr (Viger), Orðnes (Obnes), Hólmróst (Halmrast), Askvikr í Frýáli (Afstvig), Longsdalr (Lomsbalen). Paa Habeland: í Brandabú: Gullarud (Gullerud), Eid, udenfor hviiket de Holmer ligge, hvor man antager at R. Olaf Tryggvesøn er fød 969; Haugr (Haug), Bleikini (Blegen), Rár (Raa), Rykinn (Røgen), Álmr (Alm), Heggini (Heggen), Dolini (Døli). I Þingelstæd-Engen: Álmr (Alm), Hof, Askheimr (Astim), Grindarakr (Grindager), Hildin (Hilden). I Áll: Lundar (Lunder), Framstadir (Fremstæd), Ledrit (Læren), Geislaberg (Gisleberg), Hof, Dunnar (Dynna), Hvalabýr (Hvalaby), Leikvin (Løfen), Gullyn (Gulden). I Gransbygden: Helgheimr (Helgem), Helgakr (Helgager), Holt, Eystini (Østen), Hilmini (Helmen), Dallar (Delle), Suðrheimr (Søreim), Bylkini (Bølfen). I Illunna sokn: Uppdalr (Opdal), Flatlár (Flatla), Jarberg, Leikvin (Løfen), Bjóralt (Bjøralt), Kyrvin (Kjørven), Sköðini (Skøjen), Bylkini (Bølfen), Freyshlíð (Frøslí), Gullyn (Gulden). I Uppdals sokn: Hofland. I Jafnakrs sokn: Veló (Velo), Rodar (Roen), Hagi (Haga), Rud, Þorbjarnarrud. Paa Ringerike: I Árdalr: Nes (Nes), Gunbjarnarrud (Gunsbjørn), Vikr (Viger), Granheimr (Granum), Bergsund (Bersund). I Söknardalr: Þrandarbýr (Thrandby), Keilsbýr (Kitelshby), Bjarka (Bjerke). I Ullaráll: Akkr, Álmr, Egg (Egge). I Vangsbýgd: Ló, Gyðurud (Gyrud), Hógnarud (Hønerud), Geirmalabú (Gjermundbo), Upparud (Øpperud), Sótrangr (Søtrang), Sköðvin (Skøjen), Vestrin (Vesteren), Hof (Hof), Hynin (Hønen). I Njardarhofs s. og Valbóndafjórðungr: Breiðini (Brefen), Þveit (Tveten), Uppheimr (Øppen), Gagnheimr (Gagnum), Sjávarvöllr (Sjørvold), Vegarsteinn (Vejsteen), Geila (Gjelag). I Steins og Hóla Sogne: Mór (Mø), Bjarnastadir (Bjørnestæd), Horheimr (Horum), Lóðr (Løre), Suðrheimr (Søreim), Geislavöllr (Gislevold), Fitjar (Fet-

jar), Byrgin (Borgeth), Leikvin (Løfen), Ullarini (Ulleren), Sjávarhöll (Sjørhol), Hundingsstaðir (Hundstads), Staðheimr (Stadeim), Afrey (Averøen), Ryttaarakr (Rytterager), Sólheimr á Týriströnd (Solum). Þaa Móðheimr og Snarhemr: Askheimr (Askim), Glitrar (Glitre), Meðalheimr (Meleim), Gilheimr (Gjellum), Jaðarr (Jar), Kjólstaðir (Kjølstads), Vikr (Viger), Hofland (Hoffland), Dísini (Disen), Roðini (Raaen), Skjaldbreið (Skjeldbred), Djúpvík (Døvig) med et rigt Lærefiske. I Sigdals, Eggjardalir og Kræðisherad: Sólheimr (Soleim), Hafarir (Hoffar), Jaðarr (Jar), Sleðvík (Sievigen), Hringunes (Ringenes), Yrpini (Ørpen).

57. Raumafylke, der ogsaa undertiden fletthen kaldtes Raumariki, indbefattede foruden det egentlige Landstads af dette Navn (det nuværende Romerige) ogsaa Ódalr (Odalen) og Sóleyjar (Soløer), eller Hoveddalen om Glommen med Sidedale lige til Begyndelsen af Álfrheimsherað i Østerdalen. Det var et af Norges talrigst bebyggede Fylker, der nævnes i Historien fra de ældste Tider af. Sóleyjar og Ódalr adskiltes ved lave Fjeldstrækninger fra Vermeland i Øst. Den største af disse var Eidaskógr, over hvilken i ældre Tider, ligesom nu, den fornemste Communication med Sverige gik, langs Brangselvens Vasdrag; her var Magnórar den sidste norske Gaard i Eidaskógs Sogn, og Mórastir den første svenske i Eida Sogn i Sverige; den egentlige Grændse dannede Vöxubrú (Broen over Børen). Det egentlige Raumariki bestod af de store Sletter omkring Glommen, her kaldet Raumels, Varma (Vormen), Leira (Leerelven) og Nitja (Nit-Elven) tilligemed de derfra opgaende Dale og omkring den sydlige Deel af Njösen. Det adskiltes ved Fjeld- og Skovstrækninger fra Hadafylke i Nord og Vest, fra Heinafylke i Nordøst; fra Osloárherað i Sydvest adskiltes det ved Gjölluráss eller Gelliráss (Gjelleraasen), med Borgarsýsla stødte det sammen omkring Lýsir (Lyseren), Eyjavatn (Øjeren), og Ygdir (? Ygderen), hvor Natur-Grændser ikke fandtes.

Fylket indbeeltes i mange Hereder og Bygder. I den Tid, da Benævnelserne Álheimar endnu herskede, maa rimeligviis alt hvad der af Raumariki laa østenfor Glommen, være regnet til hiint Landstads, hvis man ikke — hvad der maaskee er det rimeligste — skulde antage, at her ved Betegnelsen „mellem Gautels og Raumels“ kun forstodes Egnen langs Kysten mellem disse Flodes Udløb, (See mere herom § 60, 63, 64). Det nordligste Landstads var Sóleyjar (nu Soløer), hos Sarv kaldet insulæ solis. Benævnelserne er rimeligviis opstaaet af de mange virkelige eller tilsyneladende Der, som affæres ved de Arme og Bagevjer, Glommen afgiver, saaat Landet deromkring er

en Art af Markland. Af affides Bygder fandtes faa, den eneste, der oftere nævnes, er Geisáss (Gjesaaßen) omkring Geissjór (Gjesø) i Vála Sogn. Til Ódalr hørte den affidesliggende Bygd om Storsøen i Nord, og Dalen ved Brangselven tilligemed andre Smaadale i Syd, den norste Deel af Eidaskógr. Den nordligste Deel af det egentlige Raumariki var Fegring, nu Fejringen, paa Vestfiden af Mjørs, nærmest Þótn. Søndenfor Fegring, mellem Varma i Øst og Urðardals- eller Hurdardalsvatn (Hurdalsvandet) i Vest, samt noget søndenfor And-Elven, laae Eid, (nu Eidsvold Sogns vestlige Deel), ogsaa kaldet Austporp. Strækningen østenfor Varma, mellem denne og Fjeldene, kaldtes Duráll, indtil Eidsvolds Sogns sydligste Grændse; her begyndte den saakaldte Vörmudalr, ogsaa kaldet Starahvarf (nu Starhvaren), indbef. det nuværende Fenslad Sogn. Længere sydest, paa Vestfiden af Vormen og Glommen indtil Ronaasfossen, kaldtes Strækningen Rofdalr; paa Østfiden mellem Vormen og Glommen indtil deres Sammenstød, var det egentlige Nes; Strækningen østen- eller sydøstenfor Glommen indtil henimod Ronaasfossen bestod af to Dele, Runninibingr, Grenden omkring Gaarden Runnini (Runden) og det derfra mod Syd opgaaende Dalstrøg i Nord, og Aulinibingr, om og op fra Gaarden Aulini (Auli) i Syd. Vestenfor Fegring og Eid var Urðardalr eller Hurdardalr med Hurdadalsvatn (Hurdalsvandet); søndenfor denne, omkring den øvre Deel af Leira, laae Vestporp (Mannestad og Bjerte Sogne). Det midterste flade Strøg mellem Leira i Vest, Vörmudalr, Rofdalr og Glommen i Øst, indtil begge Elves Udløb i Eyjavatn, bestod af Jasheimr eller Jesheimr; det nuværende Hóvinds Sogn, længst i Nord (dets nordøstlige Sandfletter kaldtes Skagumór, den vestlige Móarnir); Kisi, den nordøstlige Deel af det nuværende Ullensagers Sogn; Vesong, den sydvestlige Deel deraf; Skaun, det nuværende Sörums Sogn, deelt ved Raumá (Rømuá) i østre og vestre Skaun; Gauteid (nu Frogners Sogn) i Vest; det synes dog ogsaa at have indbefattet den vestlige Bred af Leira; endelig Akrrar, den allersydligste, ofte oversvømmede Spids mellem Leerelven og Glommen. Strøget langsmed Leira paa Vestfiden, søndenfor Vestporp, indbefattede især Hlæheimr eller Læheimr (ogsaa kortere Læmr) indtil Hæreberg og Digvold, deelt i Nordlæmr (Holter Sogn) og Sunnlæmr (Gjerdrums og Henti Sogne), fremdeles den lille vestlige Deel af Gauteid (Frogners Sogn), og Gjölleid: den vestfor Leira liggende Deel af Skedsmo Sogn. Den nærmeste Høveddal vestenfor var Dalen omkring Nitja (Nit-Elven), der

kom fra den sydsørlige Deel af Habeland, og gjennemløb først Haka-dalr (Hafedalen), dernæst Nitjudalr (Niddalen), og endelig det nysnævnte Gjölleid, hvor den faldt ud i Eyjavatn. En fortløbende Højestrækning adskilte denne Dal fra Margrétardalr (Maridalen) og Oslóarherað; Strækningens smaleste Deel, mellem Oslóarherað og Gjölleid, var den førnævnte Gjöllur- eller Gellir-áss. Dalsrøget østenfor denne og opad mod Syd kaldtes Leirheimsskógr eller Leyrinskógr (Lørensfjogen); den smale Bred paa Vestfiden af Leerelven, hvor denne allerede saaatlige udgjør en Deel af Dyeren, kaldtes Rælingr (Rælingen). Strøget langs Glommens østlige Bred fra Ronaasfossen til Dyeren, ligeoverfor Skaun og Akrar, kaldtes Blakir længst i Nord (nu Blaker), dernæst Sandrinn og Fiti Syd, det flade Marsfland ved Dyeren, der nu udgjør Fets Sogn; medens Strækningen søndenfor, paa Østfiden af Dyeren, kaldtes Nesit. Sydsørligt fra Blakir strakte sig Aurskógr (Urskog), i et bredt Dalføre; søndenfor dette, omkring et sydefter løbende Vasdrag, var Heylönd (Høland) i mere spredte Bygder; affides for sig selv i Øst var Seidskógr eller Setskógr (Sittsfjogen). Paa Vestfiden af Eyjavatn, omkring Elven Ign (Prestelven, laa Ignardalr (Enebaks Sogn), adskilt ved Skovstrækninger fra Folló i Vest.

Raumafylte inddeelttes i tre Tredinger, Nespridjungur, Ullins-hofspridjungur og Sudrheimspridjungur. Den første har rimeligviis indbefattet det nuværende Nes Prestegjæld tilligemed Odalen og Solvær; den anden alt det øvrige af nuværende Øvre Romerige, den tredie det nuværende Nedre Romerige. Det bestod af to Syfler, den nordlige og den sydlige.

Allerede i de mythiske Tider spiller det velbefolkede Raumarike en vigtig Rolle i Norges Historie. Over Eidaafog kom Svearne ind, da de toge Halfdan Hvitbein til Konge, derpaa underlagde han sig Solvær og Raumarike. Paa Eid (det nuværende Eidsvold) vedtoges under Halfdan Svarte den første Fælleslov for flere Fylker, nemlig den saakaldte Eidsævis- eller Heidsævis-, siden Eidsiva-lög; den kaldtes ogsaa flet og ret Sefslög. Thingstedet var, som man af senere Efterretninger kan see, ved Eidsvold (å Eidsvøllum); her har der vel i fjerne Oldtid været et lavtliggende Sted lige ved Vandet, som man har kaldet Eidsævi. Paa Eid opholdt senere R. Olaf den Hellige sig, da han gjorde Toget til Hedemarken mod de fem Underkonger, som han fangede paa Ringsager. Mynni, nu Minne, kaldtes det Sted, hvor Vormen rinder ud af Njösen; her var det, hvor Magnus Blinde blev slagen af R. Inges Lendemænd 1137. Ved Kor-

naholmr i Njøsen, nu Ehornholmen S. D. for Feiringens Kirke, fød der et Slag mellem Ribbungerne og Birkebenerne i Aaret 1222, og ligeledes senere ved Låka, hvor Birkebenerne bleve slagte af Hertug Stule 1240; en Trefning havde saa Dage i Forvejen fundet Sted gaa Leirnes, det Nes, der dannes ved Sammenløbet af Leerelven og Notaaen. I Kampen med Ribbungerne var R. Haakon Haakonsøn ofte paa Romerige, og foretog flere nøjsommelige Marscher. I 1225 drog han fra Oslo op til Raumarike, overnattede paa Gaarden Berg i Gjoleid (Berg i Skedsmo) hos Gunnar, Gaardens Ejer, var næste Nat paa Fyri i Rosdal (nu Fyri i Udenes Sogn) og drog derfra over Elven til Nes Kirke, hvorfra han fortsatte Vejen over Vingr og den 12 Mile lange Eidaskógr til Mórastir (Moraft), Eidar (Eða), Árvik (Arvika) o. s. v. i Vermeland. Paa Tilbagevejen drog han lige vester ind i Borgefysfel, derfra til Leirheimsskógr (Vørenstogen) og tilbage til Oslo. Derfra sendte han nogle af sine Folk opover Raumarike efter Ribbungerne, men da de ej traf dem, droge de vester om Ásuskógr (Asastbogen ved Leerelven i Bjerke Sogn nærved Habelands Grændse), og mødte Kongen i Hakadalr paa hans Vej til Habeland. Senere ud paa Aaret var Kongen atter paa Raumarike og overnattede atter hos Gunnar paa Berg, og drog derfra til Eid, hvor han ved en Bro (Broen over Andelven ved Eidsvold?) holdt en Dymuntringstale til sine Folk 2den Nov., uden at det dog kom til noget Slag, kun til Underhandlinger. I 1226 lod Kongen drage 33 Skibe fra Oslo over Land til Stafnsbjörg (nu Stalsberg) i Skedsmo ved Leerelven, to lange Mile, derfra rimeligviis gennem den øvre Deel af Dheren til Glommen, og endelig, for at undgaa Blaker- eller Ronaas-Fosfene, ind i Kinna eller Kjensmo-Elven, og herfra en Mil over Land til Glommen, derfra til Bormen og derfra til Eid, hvorhen han sendte Folk der ved Mynni grebe Ribbungernes Speidere. I 1227 var Haakon paa Raumarike, lod atter Skibe drage fra Oslo til Glommen og holdt Thing med Bønderne paa Eidsvold, hvorfra han drog ned til Hegg in Borgefysfel, for at møde Ribbungerne; Knut Jarl, deres Anfører, lod siden Skibe drage fra Hellisfjördr eller Iddefjorden gennem Basdragene i Marker nordvester til Glommen, rimeligviis gennem Igderen og derfra til Dheren. Ogsaa Kongen lod Skibe drage op i Dheren, adsplittede nogle Ribbung=Skarer i Skaun (Sorum Sogn), og lod Skibene atter drage over Eidet fra Kinna forbi Ronaasfosfen til Aulini i Udenes, siden over det saakaldte

Fundueið ved Funda (nu Funden), hvor det atter er en Føs, og opad Glommen til Fala (Fulu) i Strøms Sogn i Ddalen. Derfra drog Kongen til Vingr (Vinger), hvor Kirken dengang laa paa den anden Side af Elven, og her leberedes Ribbungerne en Træfning. Kongen lod siden sine Skibe drage ind i Bingersøen, der, som det rigtigt heber, strakte sig lige til Eidsfjog, forjog Ribbungerne, og vendte siden om igjen, lod Skibene atter drage over Fundueidet, og drog derpaa opad Bormen til Mjosen, siden fra Eidsvold til Oslo. Knut Jarl lod derpaa Skibe drage heelt over Eidsfjog (rimeligviis benyttende Brangselvens Vasdrag) og overrastede Birkebenerne i Varma ligeved Eidsvold, men blev snart med Lethed fordreven. I Eyjavatn (Dyeren), overgav Knut Jarl sig siden til Kongens Mænd. Den sybligere Deel af Raumarífltr. omtales sjeldnere. Ved Nitjá (Nit-Elven) overbandt R. Olaf den Hellige Raumarífltr. Bønder i et Slag, og tvang dem til at antage Christendommen 1021. Til Fors Kirke bragtes ved Eric Emunes Dverfald paa Oslo den Hellige Halvards Lig, men det kan ikke sees, om det er Fors k. á Læheimi (paa Gaarden Føs i Holter Sogn), eller Fors k. á Blókum (Blaker R.), som dermed menes. Paa Rydjökull eller Rjodokull nær ved Sudrheimr i Skaun blev Erling Skaffe overfaldt af Hættisvendene 1167. — Flere anseede Mænd havde deres Hovedbol paa Raumarífltr., saaledes nævnes den førømtalte Gunnar paa Berg i Skaun, Ornolf paa Folavellir (nu Folvel i Udenes Sogn), og Lagmanden Namunde Remba paa Hof, rimeligviis det nuværende Hou ganske nær ved Hovin Kirke, forhen Hofvin (d. e. Hofs Mark, Tempelmarken). Paa Grofa (Grue), nordligst i Udenes Sogn, boede under Haakon Haakonsøn Dag, en af hans Høvdinge. Paa Lauftyn (nu Løften) i Jasheimr, boede Harald, en af Ribbungernes Høvdinge. Ullinshof (Ullensager), var i den fjerne Tid rimeligviis et meget anseet Odins-Tempel. Paa Sudrheimr (Sorum) boede i det 14de og 15de Aarhundrede den rige og anseede Jon Martinsøn, og Sønnen Sigurd Jonsøn, Rigsdrotset og Rigsforstander. Det ældgamle Kongesæde paa Solser er rimeligviis at søge paa Konungshof (nu Kongshou) i Grue (Grofu) Sogn; Navnet viser, at der ogsaa har været et Tempel sammesteds. Paa en Græsningsplads (áivangr) strar vestenfor Eidsfjogs Kirke skal R. Olaf den Hellige engang have hvilet; til Minde herom stod et Kors, og her opførtes senere (af Biskop Dystein) et Bønnehus.

Raumarífltr. mange Kirker i Middelalderen vare: Vála k. á

Sóleyjum (Baaler R.), Ásness k. á Sóleyjum (Masnes R.), Hofsk. á Sóleyjum (Hofs R.), Móa k. á Sóleyjum (Kirkfemo), Grofu k. á Sóleyjum (Grue R.), Fyrlunda k. á Sóleyjum (nu Kirkfemu; Kirken selv flyttet til Brandvol paa den modsatte Side af Glommen), Berga k. á Sóleyjum (Berger ved Helgenesfet), Vingrs k. á Sóleyjum (Vingers R.), Eidaskógs eller Eidisskógs k. á Sóleyjum (Eidsfogens R.), Eyjasetrsk. í Ódal (Dyset), Straumsk. í Ódal (Strøms R.), Ingra-Mósk. í Ódal (Mo R.), Sandsk. í Ódal (Sands R.), Uppstaðak. í Ódal (Dystad R.), Ullernisk. í Ódal (Ullrens R.), Henninisk. í Runninibing (Hinnen), Nessk. á Raumaríki (Storenes R.), Fenastaðak. í Vörmudal (Fenstad R.), Dröggunesk. í Runninibing (Drögnen), Údylgjaness, ogfaa kaldet Údjjaness, Údýnessk. (Udenes R.), Aulinisk. í Aulinibing (Aulí), Freyhofsk. (Frøhou), omtrent lígeoverfør; Forsk. á Blökum (Blaker R.), Aursk. (Urstogs R.), Heimnesk. (Hemnes R.), Leykinisk. á Heylöndum (Hølands R.), Hofsk. á Fit (Fets R.), alle de nu nævnte hørte til Sóleyja prófastdæmi; Imishaugsk. (Imshaug) á Skaun, Suðrheimsk. á Skaun (Sørum R.), Ásakrs, ogfaa kaldet Ingiríðar-Ásakrs k. á Skaun (Asaf í Sørum), Rífsheimsk. á Skaun (Ressum), Fraunak. á Gauteið (Frøugner), Ullinshofsk. á Vesong (Ullensagers R.), Furusetrsk. í Kísa (Furuset í Ullensager), Lunds k. í Kísa (Lund í Ullensager), Holtsk. í Kísa (Holt í Ullensager), Þyrnis, Þyrnisakrs eller Turningsk. í Duráli (Tønsager í Eidsvold), Eidsvallak. (Eidsvolds R.), Fegringark. (Føjringens R.), Urðardals eller Hurðardalsk. (Hurdals R.), Bjarkak. á Vestþorpi (Bjerke R.), Nannastaðak. á Vestþorpi (Nannestad R.), Kjósark. á Jasheimi (Kjus í Høvin), Hofvinjark. á Jasheimi (Høvins R.), Geislavallak. á Jasheimi (Gislevold), kap. á Mónum (Roen) samnefeds, Holtsk. í Norðrlæheimi (Hølter R.), Forsk. á Norðrlæheimi (Fos í Hølter), Heininisk. í Sunnlæheimi (Hení R.), Gjarðarinisk. eller Gjarðarheimsk. á Sunnlæheimi (Gjærdrums R.), Hakadalsk. (Hafedals R.), Dalsk. í Nitjudal (Ritebalds R.), Skeiðsmóak. á Gjôleið (Skeðsmo R.), Asakrs eller Guðleifs-Asakrs k. á Gjôleið (Asaf í Skeðsmo), Byrgínark. á Ökrum (Borgen í Fet), Fallak. á Ökrum (Faller í Fet), Rælingsk. (Rælingen), Leirheimsskógsk. (Lørensfogens R.), Ignabakkak. í Ignardal (Enebalds R.), disse hørte til Raumaríkis prófastdæmi.

Áf Gaarde í dette Fylke kunne forresten mærkes: Paa Sóleyjar: Berg (Berg í Baaler), Bjarnarbyr (Bjørneby í Masnes), Kjöl (Kjølen),

Sáðasetr (Saafset), Kraf (Kraff), Glórvík í Geisási (Glórvík), Sýnstaruð samnefnd (Sønsterub), Baltabæli (Baltebø), Bjarka (Bjerke í Hof), Kvesetr (Kveset), Bjarknes (Bjertnes), Þinghaugr (Prestegeardn), hvor ber alfsaa har været Þingsted; Hof (Hof), alfsaa Tempelsted; Borg (Borg), Hólstaðir (Holstad), Reyni (Røne), Beitanes (Betnes), Tituruð (Titerub), Krakabæli (Kragbø!), Hóll (Hol), Surkunes (Sorfnæs í Grue), Engjar (Enger), Kulublik (Kulblif), Sjávarruð (Sjyrub), Fyglingarúð (Fuglerub), Kvæberg (Kveberg), Breidini (Breen í Brandvølb), Dalir (Daler), Bjarnarstaðir (Björnstad), Straumsnes (Strømsnæs), Nórr (Nor), Haukáss (Hofaasen), Vikr á Lundási (Viger), Brandvalir (Brandvølb), Lysistaðir (Lystad), Digranes (Digernes), Hof í Vingr (Prestegeardn í Vinger) alfsaa Tempelsted; Langaland (Langeland), Aususbæli (Austbø), Gumpungaruð (Gumpingerub), Strændingsruð (Strængelrub), Frámbús (Frambús paa Eibfogen), Grasmór (Grasmo), Matrandir (Matrand), Skýrberg (Skjorberg), Aklangaberg (Aklangberg), Sorpubæli (Sorpebø), Langifors (Langfos), Skottaruð (Stotterub), Snedingsbæli (Snesbø), Skimpingarúð (Skimpungrub), Gunvararruð (Grønnerub í Vinger). Í Ódalr: Kvillar (Kviffer í Strøm), Kingilsruð (Klengrub), Laufáss (Løvass), Heranes (Herne), Jalsnes (Jelsnes), Slástaðir (Slaarstad), Glaumsáss (Glomsaas), Óss (Os), Mór (Mo), Bakhlið (Bagli í Dpfstad), Byrgini (Borgen), Kjólstaðir (Kjølstad), Aulini (Ault), Jarpssáss (Jersaas), Hanórar (Hanor í Sande Sogn), Illagóða (Ilgod), Steinn (Steen), Sóllausa (Sylouft), Fauskar (Fuster), Þrautini (Þresten), Sveinhýr (Svenehy), Flikkurúð (Flifkerub), Dagfinnsruð (Dagfinrub), Hæð (Hæ), Brattabæli (Brattebø), Fjall (Fjell), Berg, Ingramór (Mo), Steinaruð (Stenerub í Ulfren), Dísini (Dfsen), Dysturuð (Dysterub). Paa Raumariki, í Nes: Bjarknes (Bjerten), Herberg (Herberg), Uppakr (Uppager), Hundstaðir (Hundstad), þette Strøg kaldtes Skógabergsdrykkja, Dystalönd (Dysteland), Ruðstaðir (Rubstad) í den saakaldte Rottahreppr, Vöðin (Vøjen), Ílangr (Ílang), Fuglarúð (Fuglerub), Árnastaðir (Arnestad), Kataruð (Katerub), Vörmunes (Vormnæs), Þveitarhaugr (Þvetterhaug), Gullini (Gulli), Hnebrýr (Hnebrøt), Dansruð (Dasterub), Funda (Funden), Hennini (Hinden), Fölmór (Følmo), Sköðini (Støjen), Aulini (Ault), Runnini (Runden), Skrægruð (Skregrub), Húnstaðir (Hunstad), Yn (Yen), Sandakrar (Sandager), de 11 síðstnevnte laae í Runnini-bingr, Fenastaðir (Fenstad), Heinhof (Henou), Finnastaðir (Finstad), Finnaskot (Finftut), Svíndalir (Svindal), Berg, Birkikaupangr (Bjertomp), (see S. 32); Sköðvin (Støjen), Grimkelsruð (Gunkelrub), Laufegg (Løveg), Holtar (Holter), Hróaldsstaðir (Rølbstad), Hofvin (Hovin), Íli (Ile), Byrgini (Borgen), blæse laae í Starahvarf og Vörmudalr, Dröggunes (Drognes), Finnholt (Finholt), Aulini (Ault), Tjarnsmór (Tjensmo), Ofreid (Øvren), Fors (Fos), Staðhaugr (Stabaug), Steinsróðsbodungar (Steensbøding), de 8 síðstnevnte laa í Aulinibingr, Hofsrúð í Freyhofs Sogn. Í Duráll: Friðlaugssetr (Frilset), Kattaruð (Katterub), Engjar (Enger), Váilir (Vaaler), Grofa (Grue), Elfstáðir

(Eftab), Þyrnisákr (Þonságer), Hemlini (Himl), Höll (Höl), Rensini (Rensfen), Habbardstaðir (Habbertab), Sandar (Sandar), Breytastadir (Brustab), Mildini (Míll), Reykholt (Røghølt), Holtar (Hølt), Dur (Dor), Lynnes (Lynes). Í det egentlige Eid: Mýrar (Myrer), Setr (Sæter), Dokkini (Doffen), Strönd (Strand), Daulini (Dølen), Trollarud (Trollerub), Svangarud (Svangerub), Blakinsrud (Blaktsrub). Í Fegring: Þorgunnurud (Þorgunrub), Fagranes (Fagernes), Steppansrud (Stefferub), Rjómarud (Rømerub), Fleygisvík (Flesvíg), Reysi (Røse), Brotshaugr (Brotshaug). Í Hurðardalr: Austrud (Asterub), Sandr (Sand), Fagrarud, Gæðengjar (Gjæbing). Í Vestþorp: Bjarka (Bjerke), Heitakr (Hetafer), Höll (Höl), Jarðberg (Jælberg), Kopparrarud (Kopperub), þóin (Tostner), Túptar (Tomter), Laufáss (Løvaas), Maurhagi (Morub), Búðaráss (Buraas), Vålhaugar (Vaalaug), Daulini (Dølen), Breidini (Breen), Lögheimr (Lagum), Eykrini (Efner), Klingar (Kringler), Skinheimr (Skjenum), Kaxrud, Heghlíðir (Hegglid), Kabbarud (Kaberub), Ingúlfsrud (Engelsrub), Beislar (Bisler), Ingjaldsstaðir (Engelstab), Válr (Vaaler), Engjar (Enger), Úkustaðir (Ukstab), Rud (Rub), Skeflsstaðir (Prestegaarden), Kænastaðir (Kjønstab), Unasrud (Onsrub), Ormsstaðir (Orstab), Bjarknes (Bjertnes). Í Norðrhlæheimr: Auðigsstaðir (Auðstab), Leirberg (Leerberg), Sletheimr (Slatum), Jaðarr (Jar), Birkiegg (Bjerkegg), Unheimr (Onum), Strygstaðir (Strøgstab), Elgjartún (Eltun), Gamalslot (Gangflot), Eykrini (Efner), Daulini (Dølen), Harðastaðir (Harstab), Laufegg (Løveg), Austbýr (Austby), Asetr (Aset), Lágurud (Laaverub), Sundbýr (Sundby), Yrpistaðir (Erpestab), Eik (Ei), Haugarud, Leykin, Gata, Haugr. Í Sunnhlæheimr: Laufestaðir (Løfstab), Rogstaðir (Rogstab), Sandheimr (Sandum), Þorshof (Þorsøhof, altfaa et Tempel for Thor), Vangr (Vang), Þveit (Tvet), Ólstaðir (Olstab), Suðrheimr (Sørum), Hvalr (Hval), Smíðsstaðir (Smedstab), Flatnar (Flatner), Heinsini (Hønsl), Ask (Aft), Krákuvað (Krovaal), Forsheimr (Fossum), Geitastigr (Geitsti), Trollsnes (Trolsbnes), Ljóðaregg (Løreg), Heinini (Hent), Þorini (Þvri), Berg (Berg). Í Jasheimr: Þrygstaðir (Þrygstab í Hovin), Langaland, Daulini (Dølen), Geilastaðir (Gjellstab), Haugr (Haug), Bjarka (Bjerke), Tegalund (Taugland), Geislavellir (Gislevald), Laufryn (Løiften), Láka (Laake), Kjöss (Kjos), Björnúlfsstaðir (Björningstab), Harðistafr (Hallingstab), Kolbýr (Kolby), Reylar (Røgler), Gardar (Gaarder), Brúardalir (Brudalen), Meðalbýr (Melby), Viljberg (Vilberg), Helgibólstaðir (Helgebofstab), Eldistaðir (Elstab), Tranheimr (Trandum). Í Vesong: Þrygstaðir (Þrygstab), Ullarini (Ulleren), Lysistaðir (Løfstab), Hólheimr (Holum), Afreksstaðir (Averstab), Þveitar (Þveter), Hildartún (Hiltun), Brotnahaugr (Brotnov), Geisladalr (Gislevalen), Skálmurud (Skjelmerub), Íli (Ile), Hildrin (Hilleren), Baugstaðir (Bogstab), Stangir (Stanger), Haugr (Haug), Hlöðueng (Løding), Leykini (Løfen), Flatibýr (Flateby), Uppini (Oppen), Byrgini (Borgen), Lautini (Løiften), Aspar, Lykini (Lyften), Vilhjálmsrud (Villeshrub). Í Kísi: Saurbýr (Sørby), Nopstaðir (Nopstab), Ingigerði (Ingler), Ármóðsstaðir (Ormsstab), Vittalr (Vittal), Hróaldsstaðir (Ro-

albstað), Lundr með Davíðsrúð og Áshlíð, Vágastadir (Vogstað), Óku-
setr (Ukuset), Skeiðsmór (Skeiðsmó), Styfrin (Støyren), Vardheimr
(Vaarum), Óðinshof (Dnsrúð), Hjádalr (Hjólbal), Grinidalr (Grønbal),
Jadarr (Jaren), Vigsteinn, Hagbarðsstadir (Haberstað), Furusetr, Álfar-
heimr (Algrim), Fánabekkr (Faanebek), Gýsistadir (Gýsstað). Í Haka-
dalr og Nítjadalr: Mýri (Myre), Kirkjubýr (Kirkeby), Tóðin (Tøjen),
Bjarnholt (Bjørnholt), Nes, Áss (Aas), Mörk (Mork), Hellarúð (Helle-
rúð), Kirkjurúð (Kirkerúð), Árnabýr (Aaneby), Hólmr (Holm), Nesgata
(Nesgutu), Ramstadir (Ramstað), Glymheimr (Glymmen), Læmshvalr
(Lønshval), Glóslíð, Gautastadir (Gautstað), Haugr (Haug), Askr (As),
Bjarknes (Bjerfnes), Sköðvin (Støben), Leykini, Kjöll (Kjøl), Askr
(As), Slatheimr (Slatum), Skytrusetr (Skyset), Bæli (Bøler). Í
Gjoleið: Engjar (Enger), Ullareng (Ullereng), Kjós (Kjus), Túpt eller
Túmp (Tomt), Slögheimr (Sløgum), Leykin (Løken), Ris (Rits), Berg,
Brautir (Brøter), Suðrheimr (Sørum), Nítjuberg (Niteberg), Holt, Brun-
áss (Bronaas), Skrimstadir (Skrimstað), Jóarstadir (Jostad), Skotlands-
egg (Stolæg), Ringunes (Ringenes), Hellurúð (Hellerúð), Fretrssteinn
(Fretsteen), Fors, Hladhaugr (Ladhaug), Lúka (Lufe), Tjaldar (Tjelbe),
Skopuvalr (Skoppvol), Skjaltini (Skjelten), Rygin (Ryen), Stafnsbjörg
eller Staðsberg (Stalsberg). Vallastadir (Valstað), Kartarúð, Leikvangr
(Lægvald). Þaa Leirheimsskógr: Birkihlíð (Borlib), Hávarðsrúð (Haa-
velsrúð), Reyri (Reri), Bjarnholt (Bjørnholt), Kirkjurúð (Kirkerúð),
Steinsrúð (Steenrúð), Austmörk, Vestmörk (Astmork, Vestmork), Válr
(Vaaler), Fegring (Fejring), Finnstadir (Finstad), Leykini (Løken),
Hrólsrúð (Rofsrúð), Hunaborg (Haneborg), Tjarn (Kinn), Þórshof
(Thorshof, altsaa í Hæbdommen Thorstempel). Í Gauteið: Yssini
(Ysien), Kolphús (Kamphus), Ausa (Aufen), Hvalr (Hval), Hóll (Hol),
Skreifar (Skroyer), Mýrar (Myrer), Uppsalar (Upsal), Egilshvalr (Eis-
vol), Símunarrúð (Semerúð), Hixaberg (Hireberg), Granini (Gran), Með-
alvað (Melvald). Í Skaun: Agnir (Eigner), Vilnuberg (Vølneberg),
Vilnir (Vølner), Nórheimr (Noretm), Skeið (Skee), Hóll (Hol), Leirini
(Løren), Baunarúð (Bognerúð), Jóluto (Joltoen), Hollasjór (Hellefj),
Fyxurúð (Fosserúð), Smíðsrúð (Smedsrúð), Sunelfurúð (Senerúð), Mór
(Mo), Bingrinn (Bingen), Byrgini (Borgen), Húsabýr (Prestegaarden),
Austbýr, Vestbýr, Meirihlíð (Merlib), Nordhlíð (Norlib), Risheimr
(Ressum), Viljaberg (Vilberg), Hinsin (Hønsen), Stýrsrúð (Støsrúð).
Þaa Akrar: Kopparrúð (Kopperúð), Þorgunnurúð (Þorgunnurúð), Hau-
gahlíð (Hauglib), Tindrini, Vindilsnes (Vindnes), Skjalfa (Skjelver),
Thin (Tin), Þveitar (Tvetter). Þaa Rælingr: Narfastadir (Narvestad),
Ullar (Uller), Nes, Grónini (Grini), Jadarr (Jar), Skasholt (Stovholt),
Stuttarúð (Støtterúð), Fjardanarbýr (Fjerdingby), Bjarnholt (Bjørnholt),
Ámot (Amot), Straumr (Strøm). Þaa Blakir: Mörk (Mork), Jöðru-
dalr (Jødal), Kveflini (Kvevli), Kjólstaðir (Kjølstað), Hnyttuberg (Ntt-
teberg), Svafaldstadir eller Sofaldstadir (Svarstað), Fors (Fos). Þaa San-
drinn: Vestbýr. Þaa Aarskógr: Eikaberg (Egeberg), Dolini (Døli),
Berg, Kerlingarmór (Killingmø), Bukkastadir (Bokstað), Ruð, Hausastadir

(Hogstæb), Baltarud (Balterud), Hølvatun (Hæretun), Åsnes (Åsnes), Hunaborg (Hæneborg), Endi í Matlausagrend, Fiskaneft í Matlausagrend, Bufstædir, lígesaa. Þaa Fit: Hof (altsaa Tempelstæb), Jædarr (Jæ), Bleikin (Blefen), Bjånes (Blanes), Hróaldsækr (Raaosøf), Gerstædir (Gestæb), Þorðarrud (Þhorrub), Audstæðanes (Ostanes), Blesa (Blesæ), Tunnurud (Tønderud), Eindrídarrud (Ersrub), Autn (Auten). Í Ignardalr: Byrgini (Børgen), Audvin á Ströndinni (Dvtn), Seljubæli (Sillebøl), Flatibýr (Flæbeby), Gestöng (Gjestang), Sikarbæli (Siferbøl), Forsheimr (Fossum), Ormberg í Ytribygd (Omberg), Stangir (Stang), Kvatarud (Kæaterud), Digrheimr (Digrum), Solberg, Sköðvin (Støjen), Þorshof (Þorshou, altsaa Þhorstempel), Sólberg á Hamri, Nes á Hamri, Heidar (Hæter), Vinjarvalr (Venevøl), Mýsini, Söðulþveit (Saltvet), Krökstædir (Krofstæb), Ruð í Dalafjörðungu (Dale-Rud), Búdir (Buer), Randheimr (Randum), Sandr (Sand), Hvítusteinn (Hvitsteen), Hidæss (Hesæss), Fjall (Fjæld), Glenna (Glænne), Ormsrud (Orsrub), Seljuæss (Seljesæss), Jædarr (Jæ), Þyssudalr (Tøsefædal), Breiðavík (Bredvig) í ytri Bøjarfjörðungi, Ruðstædir (Rudstæb), Austbýr, Mjerskógr (Mjerskog), Ubbarud (Ubberud), Vestbýr, Stuttheimr (Støttum), Holt, Krossbæli (Krosbøl), Hábæli (Høbøl), Dolini (Døltin), Byrtir (Børtter), Rakkastædir (Ræffestæb), Tósubæli (Tøbøl), Orrarud (Orerud), Eikaberg (Egeberg), Vengr (Veng), Guðislundr (Gudslund), Hringstædir (Ringstæb), Hunanes (Hunnes), Krökadalr (Kroefædal), Teigr (Teig), þe síbste þaa þet saakalbte Nes, þaa Østfiden af Dieren). Í Heylönd með Seiðskógr: Eid, Ílabekkr (Flebef), Drögurud (Drøverud), Hringstædir (Ringstæb), Klof (Kløve), Naddheimr (Nadheim), Töðvin (Tøjen), Brautamót (Brøtmøt), Leyrini (Løren), Leykini (Prestegaarden), Ofriini, Þúfan (Tuen), Rakkastædir (Ræffestæb), Bjarnarbroti (Bjørnebrøte), Kamanes (Komnes), Skattheimr (Skatum), Vestreng, Brangarud (Brangerud), Völlr (Vøld), Heimnes (Heimnes), Enyndarud (Eyenrub), Mörk (Mørk), Saxabær (Særegaard), Göngunes (Gangnes), Sálstroka (Sælstrof), Birkines (Bjerkenes), Döluþorp (Daltorp), Svaprheimr (Sopum), Engjar (Enger), Strönd (Strand), Helgærðr (Hellegaard).

59. Til Raumafylki grændsebe í Syd Fylkerne Vingulmörk og maaste Álheimar. Til Vingulmörk regnedes þa alt, þvad þer af þet nuværende Smaalenenes Amt laa vestenfor Glommen, fremdeles alt, þvad þer af Agerhuus Amt ikke hører til Romerige, altsaa Folló (Follou), Agerø, Ålfersø, Hødrums og Røgens Prestegjælde, eller þet hele Nystland rundt om þet inderste af Christianiafjorden. Grændsen mod þe omliggende Fylker dannebe Skov- og Fjeldstrækningerne rundt om þet laveste Nystland, mod Raumariki Skovene í Vest for Ignardalr og Gelliráss, mod Hædaland og Ringariki þen nu saakalbte Nordmark og Krogstøven, mod Hlíðir (Lier), þaa Vestfölb þen Højedstrækning, þvoraþ en Deel nu kaldes Paradisbakkerne. Þet er heller ikke usandsynligt, at man til Vingulmörk þar regnet

de aabne og frugtbare Egne østenfor Glommen, mellem Høland og Skjeberg, altsaa Rakkestad, Heggen og Frøland, og at de Højdestrekninger, der adstille Rakkestad fra Skjeberg, dannede Grændsen mellem Vingulmark og Alfheim. Imidlertid synes allerede fra første Halvdeel af det 12te Aarhundrede, maastee endogsaa før, eller saasnart Sarpsborg og Oslo vare komne til Velmagt, de gamle Fylke-Benævnelser Vingulmark og Alfheim i almindelig Tale at være gangne af Brug, og i deres Sted Navnene Oslóarsýsla, Borgarsýsla, Ránrikis-sýsla og Elfarsýsla at være blevne de sædvanlige. Derved forandrede Inddelingen ganske. Oslóarsýsla kom til at indbefatte foruden den nordre Deel af Vingulmörk, ogsaa et Stykke af Vestfold, nemlig Hlidir (Tier) eller Dalen mellem Hølsfjorden og Dramsfjorden. Borgarsýsla kom til at indbefatte, foruden den sydlige Deel af Vingulmörk, alt hvad der af Álheimar laa nordensfor Svinesund. Det øvrige af Álheimar deelttes i to Sysler. Da denne Inddeling er den ene brugelige i alle gamle Diplomer og i de paalideligste og vidtløftigste Kongesagaer, ville vi her holde os til den.

60. Oslóarsýsla grændsede mod Nord til Hringariki og Haðaland i Haðafylke, adstilt derfra ved Nordmarken mod Øst til Hakadalr, Nitjudalr, Leirheimsskógr og Ignardalr i Raumariki, adstilt derfra ved Gelliráss m. m., samt til Lýsidalr og Vimar (Spydeberg) af Borgarsýsla; mod Syd, paa Østfiden af Fjorden, til Várir og Varna af Borgarsýsla, der regnedes at begynde ved Kambhorn (nu Rambo); paa Vestfiden af Fjorden til Dröfn (Dramsfjorden) mod Vest til Eikjar (Eger) paa Vestfold og Móðheimr samt det egentlige Hringariki. Oslóarsýsla bestod saaledes af følgende Dele, vestfra regnede: a) Hlidir (Tier) med Syllingadalr eller Svillingadalr (Sylling Sogn), mellem Dröfn og Týri, hvor det grændsede til Hringariki i N.; b) Hudrheimar eller Hudrimar (Horum), den øverste Deel af Halvøen mellem Dröfn og Oslóarfjórð; c) Mýrahvarf (Nøgens Prestegjeld), den nordlige Deel eller Halsen af samme Halvø; d) Skógheimsherað (Aster Sogn), mellem Højderyggen i B. mod Hlidir og Fjorden indtil Sandvik omtrent ligeoverfor Nesodden; e) Bergheimsherað (nu Berums, rettere Bergems, Sogn) mellem Skógheimsherað og Elven Föð (Lysagerelven); det inddeelttes i vestra og eystra Bergheimsherað; det øverste Dalføre af hiint, nærmest Ringerige, kaldes Lomadallr (Lomedalen); f) Oslóarherað (Uger Prestegjeld), fra Föð rundt om den indre Deel af Fjorden indtil Udløben af Gerðasjór (Gjersø), hvor Folló begyn-

der; den bestod af det egentlige Oslóarhverfi, eller Egnen om Dølo; foruden Surkudalr (Sørfedalen) i N. V., nærmest Hringariki, Margrétardalr (Maridalen) i N., nærmest Hakadalr, og Guðdalr, nærmest Leyrinskógr; Stov- og Fjeldstrækningerne, der stilte mod Hadeland, kaldes Nordmörk; g) Folló (egentlig Foldló, det nuværende Follou), Egnen østenfor Fjorden fra Oslóarherað af indtil Kambhorn i Syd; det indbefattede flere mindre Dele, af hvilke Rudin eller Oppegaard's Sogn, som beliggende paa Grændsen af begge Hereder snart synes at have været regnet til det ene, snart til det andet; Nesoddi (Nesodden), laa mellem Oslóarfjörðr og Botnarfjörðr; Fraunarbygd (Fron eller Frougn), Ássbygd (Ås) m. m., Sánir (Soner), hertil hørte maaste og Vestby Hovedsogn; Hofheimadalr (Garder Sogn); Morsudalr (Haabøls og Tomter Sogn, der nu ei regnes til Follou, men til Smaalene); dette var den yderste, til Borgarsýsla mod S. D. grændsende Deel. Med Undtagelse af Hlíðir, samt Vestfiden af Mýrahvarf og Hudrimar, der laa ved Dröfn, omgave alle de øvrige Hereder i Sysslen Oslóarfjörðr og dens mod Syd indgaaende Arm Botnarfjörðr (Bondefforden). Flere Elve og Søer, men alle smaa, nævnes, nemlig Gró eller Røen=Elven, Løksá, Læxa eller Sandvígselven, der dannedes af tre Strømme, af hvilke den ene kom fra Ésini (Is), den anden fra Lómadalr (den vestre Læxa), den tredje fra østre Bergheimr eller Haslheimr (østre Læxa); Föð (Fysager=Elven), der atskildte Bergheimr fra Oslóarherað, og havde sin største Tillsøb fra Surka (Sørfedalselven), der dannede Bokstaðavatn (Bogstadvandet); Frysja (Ågerselven), der kom fra Margrétardalsvatn (Maridalsvandet), hvilket igjen havde Tillsøb fra flere Indsøer i Nordmarken, hvoriblandt Sandungavötn (Sandungevandene); Töðvinarbekkr (Tøjenbækken), (s. foran S. 44); Nunnubekkr eller Hofvinjarbekkr (Høvbækken), (s. foran S. 46). Oslóar-elfr, den nu saakaldte Ein- ell. Voen=Elv, hvilket sidste Navn neppe er meget gammelt; Gerða-sjór (Gjer=Søen) paa Rudin, der havde sit Udløb i Nærheden af Lján eller Ljón (Ljan); Árungr i Fraunarbygd; Sána-elfr (Soner=Elven; og endelig Morsá (Haabø=Elven), der havde sit Udløb i Borgarsýsla ved Jölund. Flere Der laa langsmed Kysten; til Hudrheimar hørte Gróey (Graaen), ved Udløbet af Gró; til Skógheimsherað hørte Nesey (Nesøen); til Bergheimsherað Óst (Øst); til Oslóarherað Höfuðey (Hovedøen) med sit bekjendte Cistercienserkloster (s. f. S. 56),

Sigurdarey (Sjursøen), Målmey (Malmøen), Ormey (Ormsøen), Ulkey (Ulvsøen) m. fl.; disse sidstnævnte laae i Botnarfjördr. Bygdey (Kadegaardsøen) var egentlig en Halvø, men blot forbunden med Fastlandet ved et smalt og lavt Eid. Ved Halsøen Nesoddi laa Elgjarnes (Hjernet), og Sigvaldasteinar (Stejlene); længer sydligt, hvor Fjorden var meget smal og indstød mod Vst den lille Holangr (Hallangspollen) laa Håey (Haasen) der hørte til Fraunarbygd.

Oslóarsýsla var et af Norges bedst opdyrkede og befolkede Distrikter, hvor ligesom de ældste Læder rige og anseede Bønder synes at have boet. Allerede under Harald Haardraade anlagdes her Kjøbstaden Osló (see foran §. 23), og Navnet Osló nævnes endog under Olaf den Hellige; rimeligviis har der i den Tid været en stor Kongegaard. Oslóarsýsla, oprindelig een Syssel, blev, rimeligviis paa Grund af det store Folketal, senere deelt i flere Syssler, først tvende, nemlig den nordlige eller vestlige Deel (nyrdri hlutr), der indbefattede Oslóar, Bergheims- og Skógheimsherad samt tildeels Hliðir, Mýrahvarf og Húðrimar; og den østlige (eystri hlutr), der indbefattede Folló med Morsudalr; men siden udskyffedes ogsaa disse Syssler; saaledes fik Mariækirken i Oslo 1336 til beständig Syssel Margretedalen og vestre Bergheim. Hvilke Skibreder Oslóarsýsla indbefattede, er uvis; Folló bestod af tvende, den østre (Skeidis og Krákastada Sogne samt Morsudalr?) og vestre. Skógheimsherad dannede ligeledes Skógheims Skibrede, men da den hele Ryst ligesom Ryggjarbit til Kambhorn, altsaa Grænafylki, Vestfold og Oslóarsýsla, tilsammen ikke indbefattede flere end 16 Skibreder, kan man for den sidste neppe i Alt antage flere end fire, saaledes at, foruden de to paa Folló, Oslóarsýsla har udgjort een, og de øvrige Hereder tilsammen tvende, ihvorvel det skulde synes rimeligere at hvert af de nævnte Hereder ogsaa her udgjorde en egen Skibrede.

Disse velbefolkede Egne, gjennem hvilke næsten alle Opplandene havde Forbindelse med Søen, nævnes ofte i vor ældre Historie. Rimeligviis har netop Oslóarsýsla eller rettere den Deel deraf, som hørte til Vingulmark, udgjort den nordre Deel af dette Fylke, eller halve Vingulmark, som Gudrød Veidekonge fik ved Giftermaal, og Halfdan Svarte siden erobrede fra Kong Gandalf. Oslo nævnes, som allerede omtalt, første Gang under R. Olaf den Hellige, og har rimeligviis allerede da været et slags Handelsstække eller et Landings- og Udsalgs-Sted for Skibe, om end ikke en formelig Kjøbstad. Allerede paa Ragnar Lodbroks Tid nævnes Hliðir á

Vestfold som et af de Hereder, der tilhørte ham, og hvor han lod bygge Skibe. Her var Gaarden Húsabær (nu Huseby), hvor paa R. Olaf den Helliges Tid dennes Frænde, den hellige Halvard, boede, og hvor sidenefter en Kirke blev opført. Osloarherad selv var, som det synes, et af Fylkets mest anseede Steder; her vare idetmindste tvende Hof, et almindeligt, paa Gaarden Hof, et for Thor, paa Þorshof (Thoshou), og her rejstes siden paa Gaarden Akr ved Frysja den endnu der staaende Kirke, der allerede paa Sigurd Jorsalafarers Tid nævnes som Fylkestirke. Til Gaarden Akr hørte ej alene den flade Strækning, Akrshagi, paa hvilken Christiania siden er bygget, men ogsaa Neset mellem Bjárvik (Bjørvigen) og Gjúlandi eller Gyljandi (Vebervigen); dette Nes kaldtes Akrsnes, hvor Fæstningen Akrsborg eller Akrsþús siden opførtes. Ligeud for Udløbet af Frysja laa den lille D Snælda, hvor nu Kranen staar; paa Isen imellem denne og Akersbagen forsamlede Kong Sverrick Folket i Oslo, da han ventede Angreb af de oprørste Bønder i Slutningen af hans Regjering; selv havde han tidligere om Natten udspejdet de vestenfra kommende Oprørere ved Sólangr (rimeligviis Lysager-Bandet). Oprørerne fra Østlandet kom imidlertid over Langinosi (nu Langemose i Nærheden af Abilbø), og over Ryginarberg (Ryenbergene) til Oslo. I Anledning af de Træfninger, som nu leveredes her, nævnes, foruden Steder hørende til Byen, som Mörtustokkar, Nunnusetr, Válkaberg o. s. v. (See ovenfor S 23) ogsaa Frysjubrú, Broen over Agers-Elven, rimeligviis hvor nu Broen er ved Nedre Fos Ved denne Gaard, der omtales som Munkegaard, rimeligviis Auløgaard for Hoveds-Munkene, blev Gudolf af Blakkestad overvunden 1222. Om Byen Oslos Lakmarker, Töðvinjarbekkr i Nord og Þrælaberg i Syd, er forhen talt, ligeledes om Hósfudey (Hovedøen) med dens Kloster. Ved et senere Slag mellem R. Haakon Haakonsøn og Ribbungerne i Oslo fortælles der, at Birkebenerne jage Ribbungerne nordest for Gaden i Oslo og fremdeles forfulgte dem nordest for til en Aa ved Ravn Fað eller Pað; efter Beliggenheden skulde man søge denne Aa paa Østsiden, henimod Gjelleraasen, men isaafald maa der have været tvende Aar af dette Ravn, thi det er vist, at ogsaa den nuværende Lysager-Elv hed Föð eller Fað. Af Punkter ved Kysten nævnes oftere Haugsvik, nu Husvig ved Drøbak, hvor der allerede i Middelalderen synes at have været Handelsplads og Thingsted for Follo; ligeledes nævnes Sigvaldasteinar og Elgjarnes. Bygdøy eller

Ladegaardsøen var en Tidlang kongelig Ejendom, og anvisttes som en Deel af Dronning Euphemias, Medgift; den blev af Hertuginde Ingeborg skjenket til Hovedøens Kloster. Egeved Foden af Eikaberg laa et Steed, kaldet Elvinaregg eller Elvinareng, der maa søges lidt udenfor Alluværket, rimeligviis Kongshavn eller Grønlien. Paa Gaarden Blakkastadir, nu Blakkestad, i Skógheimsherað (Aster) ved Kysten boede i Begyndelsen af det 13de Aarhundrede den anseede Baglerhøvding Gudolf Blakk.

I den Deel af Oslóarherað, der egentlig hørte til Vestfold, nemlig Hlíðir, ere tvende Steder bekendte af Slag, som der leveredes, nemlig Hirta, nu Hørte, hvor R. Sverrer og Magnus Erlingsøn i Aaret 1178 stredes nærved Broen (Hirtubrú) over den her løbende Aa; og Svangs eller Svans, (Evang i Sylling, nærved Svangstranden), hvor Ribbungerne bleve slagne 1222.

Oslóarsýsla dannede i geistlig Henseende et Provstedsomme, hvortil dog ogsaa endnu mere af Vestfold, end Hlíðir, regnedes, nemlig Eikjar (Eger) og de nuværende Skoge, Sande og Strømmens Sogne. Det inddeelttes i to Hoveddele; den vestre Deel, der indbefattede Oslóarherað med alt vestenfor, og den østre, der indbefattede Folló m. m. Kirkerne vare i den egentlige Oslóarsýsla, foruden Dølos Kirker, og de allerede omtalte geistlige Stiftelser, som Klosterne og Hospitalet paa Hovin, følgende: Frauna k. á Hlíðum (Frogner R. paa Tier), Hvals k. (Hval i Tier), Húsabýjar k. (Huseby i Tier), Trandabýjar k. (Trandby R. i Tier), Eggjar k. (Egge i Tier), Syllingadals k. (Sylling R. i Tier), Hofs k. á Hudrheimum (Horum R.), Keykini, Røykini eller Reikvinjar k. á Mýrahvarfi (Røgen R.), Aska k. i Skógheimsheraði (Aster R.), Túnheims k. i vestra Bergheimsheraði (Tanum R.), Haslheims k. i eystra Bergheimsheraði (Haslum R.), Akrs k. (Agers R.), Fylfeskirkirten; Kirkjubæjar k. i Margrétardal (Kirkebø i Maribalen); disse hørte til vestre Part af Provstiet; Gerðarúða k. (Oppegaard R.), á Ruðunum; Nesodda k. (Næsødens R.), Norðbýjar k. (Nordby R.), Fraunar k. (Frougns R.), Áss k. (Aas R.), Skeiðis k. (Skee R.), Krákastaða k. (Kraakstads R.), Króa k. (Kroer R.), Garða k. (Garder R.), Vestbýjar k. (Vestby R.), Sána k. (Soner R.), Háabælis k. (Haabøl R.), Tópta k. (Tomter R.) disse hørte til Folló, eller den østre Part.

Af Gaarde kunne forresten mærkes: I Hlíðir (med den nu saakaldte Næsøde, der hører til Bragernes): Þjóstólsruð (Tjosterud), Mýrar (Myre),

Landfall, Strykþveit (Strøtveit), Straumur (Strøm), Naust (Nøste), Heyvik (Høvig), Hegg, Stoppini (Stoppen), Þormóðsrud, (Þormóðsrud), Árkvislar (Arkvisla), Steinn, Gárarud, Eik (Ef), Jadrinn (Jaren), Eiríksrud, Ígustaðir (Jústab), Reinaskógr (Reensfog), Eggjar (Egge), Hringstaðir (Ringstáb), Yxn (Yrne), Þórisstaðir (Þhorstáb), Yxnaveilir (Yrnevolb), Norðbýr, Mærin (Mæren), Mörk, Skjástaðir (Skjaastab), Gipstaðir (Gifstáb), Sviðra (Svere), Vefrustaðir (Vefferstáb), Elivágar (Elvaag), Lindanes (Lindnes), Vellir (Valle), Ábær (Áby), Aunin, Flatin (Flaten), Háskólt (Haskstob), Ílin (Íla), Auvini (Auvi), Haslheimr, Suðrheimr (Sørum), Gullá (Gullau), Hladhella (Lahelle), Kagastaðir (Kovesstáb), Helleimar (Hellum), Hvirfilberg, Buttadalr, Sindrisdalir (Sørsdal), Uppsalar (Upsal), Henneimr (Hennem). Haldingstaðir, Lindiáss (Lyngaas), Græðastaðir (Græstáb), Eikaberg, Ripar (Rype), Staðbekkr (Stabek), Ulfvini (Ulven), Guðramsrud (Guðrande-rud), Gunnarud, Hvammr (Hvam), Svang, Skútustaðir, Skeggjarud, Fuglarud, Drag, Horn, Tosurud, Ásdæla, Nakkarud, Brekka, Kornarud. Í Hudrheimar: Holtabrekka, Sæheimr (Sæm), Krosгарðrinn (Kors-gaarden), Inglingstaðir, Mörk, Eystrini (Ystræn), Kíðingstaðir (Kíllingstáb), Hof (altþaa Tempel i de ældste Tíðer), Selvikr, Þórisþveit (Þhorstveit), Berg, Sundbýr, Hólmr, Hólmsbúðir (Holmsbo), Jadrinn, (Jaren), Skytilsvík (Skotelssvik); Hnatvellir (Hnatvolb), Hrafnvík (Ravnvig), Þróndarstaðir (Þronðstáb), Filipveit (Filtvet), Kjósarud, Kjöss, Grafar (Graver), Húsabýr, Sólberg, Bjarnúlfsstaðir (Bjernestáb), Þósta (Tøfte), Dotóll, Sandr, Setr, Búðarud (Bure). Í Mýrahvarf: Mýra (Myre), Kalsrud, Kjöss, Seltingahlíð (Syltingstb), Gellin (Gjellum), Háheimr (Hatum), Askastaðir, Skrytusetr (Stryset), Bryn, Gretta, Bjarnúlfsstaðir (Bjernestáb), Aulistaðir (Austab), Gröf (Grab), Stokkar, Slimastaðir (Slemestab), Grónini (Grini), Maudarberg (Morberg), Næriðsnes (Nærnes), Bæreksrud (Baarsrud), Hof (altþaa Tempelsteb), Áros, Bestató (Bestum). Freypveit (Frygtvet), Foldastaðir við Gró (Follestab), Völlungstaðir (Villingstáb), Aulfin (Auvi), Leykini (Løken), Ásagr (Asager), Bostastaðir (Bostab). Í Skógheimsherað: Reyri (Prestegaarden), Fugldalr (Fulbal), Hæn (Høne), Hvalr við Elda (bette synes at have været Ryststrøget fra Slæben til Røgen), Vakás (Vagaas), Daulini (Dæli), Árnarud (Anarud), Byrgini (Borgen), Brennissnø (Brensrud), Josan (Josang), Hanavafr (Hancvol), Vøðini (Vøjen), Berg, Þveitar, Sæheimr (Sætm), Skógheimr (Skougum), Bakkar (Basse), Þórisstaðir (Þhorstáb), Fjólkin (Fjellen), Hofstaðir Sólastaðir (Solstáb), Auðsstaðir (Austab), Stokkar, Biljanstaðir (Bil-lingstáb), Reidastaðir (Reistab), Sjávarstaðir (Siverstáb), Unastaðir (Unestab), Bleika (Blegge), Leikvöllr (Legvolb), Eysteinsstaðir (Ystenstáb), Köðin (Køjen), Hestberg, Eldunes (Etnes), Austrini (Ystræn), Yggjusetr (Yggeset), Gislíni (Gistle), Guðini (Gudim), Eið, Gilheimr (Gjellum), Heggjadalir (Heggedal), Hvalstaðir, Setr, Ingulfsrud (Engelrud), Eiríksstaðir i Dikaramörk (Dikemark), Sæbjarnarud (Sæbjærnrud), Pálsrud (Paaverud). Í Bergheimar: Gysistaðir (Gysetab)

Hillarlún við Læxu (Hilton), Kyrrbúðir (Kjerbo), Óst (Øst), Áss við Læxu (Aas), Furusetr (Furuset), Tokarud (Togerud), Grönini (Grini), Túnheimr (Tanum), Bjarka (Bjerke), Ringini (Ringen), Buttarud, Stofvin (Stovi), Hornini (Horn), Bjárefni (Bjerum), Ésini (Esi), Fraunar (Frongner), Leykini við Læxu (Løfen), Dynjandaskeid eller Dunskeid (Dønsti), Hinangrar (Hamang) Eykrini (Øfern), Geitheimr (Gjettum), Bryn, Gumarud (Gomerud), Þorgilsrud (Þrugelsrud), Guðríðarbæli (Guriby í Lomedal), Efsja (Eysje), Músarud, Búðarud (Burus). Í eystri Bergheimr: Haslheimar (Haslum), Nes, Flekkheimar (Flekkum), Engjar (Enger), Sólberg, Völlr við Læxu (Væller), Heyvik (Høvig), Staðbekkr (Stabek), Hasla (Hosle), Efraland (Øverland), Skotta, Gardleysa (Gardløse), Greynini (Grini), Völlr við Föð (Vølb). Í Oslóarherað: Fraunar (Frougner), Sköðini (Skøjen), Bestur (Bestum), Eyrakr (Drager), Rud, Bokstaðir (Bogsteb), Stufnarud (Stubberud), Amót í Surkudal (Amødt), Pinslar í Surkudal, Grjótheimr í Surkudal, Ullarini (Ulleren) við Föð; Húsabyr, Hof, Smiðsstaðir (Smedsteb), Grimulönd (Grimelund), Byrgini (Borgen), Fræn (Frøn) Vindarini (Vinderen), Ris, Gautastaðir (Gaufsteb), Blindarini (Blinderen), Ullarvalr (Ullevalb), Berg, Sogn, Haugr við Sogn, Haugarud, Tossini (Tosen), Lindarini (Linderen), Björðsini (Bjølfen), Brekka í Margrétardal (Brekke), Túpt í Margrétardal (Tømte), Nes, Turtar í Margrétardal (Turter), Skarð í Margrétardal (Skar), Vaggadusteinn í Margrétardal (Vaggesteen), Sandini, Arnarud fyrir ofan Grefsini, Grefsini (Gressen), Ó (Du), Sandakrar (Sandager) við Frysju; Sjaundarud í Nærheden beraf; Ossini (Oasen), Steinn við Ak, Þórshof (Þorshov), Fors, Sindsini (Sindsen), Reipstaðir (Refsteb), Dsini (Disen), Orravellir (Orvalb), Lindarud, Vegarþveit (Veithvet), Ambarud (Ammerud), Raumsáss (Romsaas), Raumini (Romen), Barnakalr (Bontal) undir Bjórasi, Tokarud (Togerud) undir Bjórasi, Forsheimr (Fosum) við Gellirás, Bakar undir Gellirási, Stufnar (Stomner), Ulsholt, Grön (Gran), Furusetr, Lirbek við Furusetr, Erlingsrud, Lindaberg, Strúparud fyrir ofan Álnu (Stubberud), Gröf (Grav), Álma (Alna), Hofvin, Eykrini (Øfern), Hasla, Töðini eller Töðvin (Tøjen), Áró, Bergslykkja (Bergslykken), Krosslykkja, Vellir (Vælle), Ulfvini (Ulven), Haugar við Ulfvini, Tesini, Eikaberg (Egeberg), Volini (Vaaler), Eitjulstaðir (Etersteb), Bryn, Dalir, Haugarud, Hellurud (Hellerud), Sköðini (Skøjen), Austibýr (Austby), Sólberg, Uppsalar (Upsal), Austansjór (Østensø), Ullsrud, Magnarud (Manglerud), Rýgini (Ryen), Lambasetr, Apaldasyn (Abildsø), Langarud, Rudstaðr, Skúlarud (Skulerud), Baugarud (Boggerud), Tungubroti út móti Rudunum, Ljón (Ljan), Hellurud, Elivágir (Elvaaga) í Guðdal, Klemitsrud, Loptsrud fyrir utan Ljón, Petrseng við Kolvatn. Þaa Folló: í Rudin (i: Dyppegaardis Sogn): Grimhaugar (Grimaug), Bárðarud (Baarderud), Uppigardr (Dypppegaard), Greifarud (Greverud) Kúðarud (Kurud), Dalr. Í Nesoddi: Flatibýr (Flateby), Bergar (Berger), Sólberg, Saurbýr (Sørby), Ljóðlús (Løse), Græðastaðir (Grøsteb), Haukholt (Høfholt), Svæðingsstaðir (Svæsteb), Miklarud (Møferud), Fundisrud (Fundingse-

rub), Agnó (Agnor), Gýgrafjall (Gjæfjell), Tó, Hasla, Kofáss (Kuaas), Fjall (Fjell), Jaðarr, Ingibjargarrud. Í Ássbygð, með Norðbjár og Krón Sögne, samt Fraunarbygð: Folganef (Fuleneb), Foli (Föle), Kaxarud (Karrud), Bælastaðir (Bælstab), Tó, Nauðspveit (Nøstvet), Norðbýr (Norbby), Sólberg, Meðalbýr (Mælbý), Sneis (Snes), Keyini (Kjæjen), Krossar (Krosser), Ólafarrud (Alerud), Króar, Gullini (Gulli), Broti (Brote), Ruð, Reshaugar (Rævhauug), Steinarsrud, Bjarnabekkr (Bjørnebek), Ruðstaðr, Skúturud, Höll, Austansjór (Astenfö), Haugar, Hagi, Kjólstaðir (Kjölstab), Askheimr (Astim), Haugarud, Púkastadir (Pustab), Slufrastaðir (Slørfstab), Austbýr (Austby), Dystar (Dyfter), Móar, Brekka, Eldhöll (Elbor), Haugspveit (Hogstvet), Ruð, Sigurdarrud (Siverud), Dulturud (Dylterud), Válr (Vøl), Birgisheimr (Børsum), Hali, Línustaðir (Líneftab), Búrheimar (Borum), Stykkini (Støffen), Dalr (Dalen), Kvæastaðir (Kvæftab), Smiðar bæli (Smeðbol), Haugsmörk (Hogsmark), Haugr, i Vnjar skáli (Venersgaard), Ivarsrud, Gölupveit (Gultvet), Skoftastaðir (Skoftestab), Eikaberg, Bergsveinsrud (Børsumrub), Fróðarud (Furu), Þorp, Klofa steinn (Klómsten), Kað (Kai), Kaðhólmr (Kaðholmen), Háey (Haæen), Saurvík við Haugsvík, Gunnbjargarrud (Gulbjørnrub), Sesteinn (Sestefen), Ullarud, Tyrðuleysa, Krinarud (Kringrub), Holangr (Hallanger), Kopparud, Gullarud, Skúturud, Keyini (Kjæjen), Haslheimr (Haslum), Flautaspjald (Fløfþjell), Stufnarud (Stubberud), Ranmarud (Romerud), Fraun (Frougn), Eykrini (Efren), Skjaldarrud (Skjællerud), Bjarka (Bjerke), Húsabýr (Husebý), Ruð, Hrólsrud (Rogsrub), Glóshlíð (Glosslíð), Túptar (Tomter), Uppigarðr (Oppegaard), Gíslarud, Holtar, Kítilsrud (Kjfelðrub), Ylmásyn (Ermeffø), Klundurud (Klynderud), Egilsrud (Ejerud), Eikaberg, Elda. Í Krákastaða og Skeiðis Bygðer, eller østre Follo: Eng, Fraun (Frougner), Leykini (Løfen), Vangr, Harðstaðir (Harftab), Systúnir (Sifton), Bjárstaðir (Bjæftab), Valr (Vaal), Steinvararrud (Stenerud), Dýrarud, Ruð, Holt, Jaðarr (Jar), Bjartsrud (Bjertsrub), Sólberg, Langahlíð, Fréttstaðir (Fretftab), Hlíð, Auðunarbæli (Aubenbø), Alfheimar (Alveim), Leifastaðir (Løvestab), Misheimr (Mtsfeim), Austbýr, Hjallr (Hjell), Jörundarrud (Jørgensrub), Róðheimr (Robin), Bilsþveit (Beltvet), Vallastaðir (Vælfestab), Kepastaðir (Kjæpæftab), Norðbýr (Norbby), Græðastaðir (Græftab), Bekkjharvørf (Bekkevar), Miðsjór (Mibfö), Skeggjestaðir (Skjeggestab), Sigurdarrud (Siverud), Villastaðir (Vælfestab), Bæli (Bøler), Ruð, Eikihóll (Etfjor), Krákastaðir, Áróð, Stigandsstaðir (Stegenftab), Kvakastaðir (Kvæftab), Rugáss (Raugaas), Fors (Fos), Hebbekkr (Hebbe), Grákarlsrud (Krafelðrub). Í Vestbjábygð, Sánir og Hofheimadalr: Sundbýr, Kleifar (Kleber), Randheimar (Randum), Græðastaðir (Græftab), Austbýr (Austby), Kroár (Krom), Tjarnshlíð (Kjenslíð), Álarud (Alerud), Byrgini (Borgen), Geiksrud (Gjegsrub), Kálfeysa (Kalffø), Leistaberg (Lifteberg), Autn, Túnheimr (Tanum), Höll, Stuttheimar (Støttum), Hjöll (Hjor), Hvítusteinn (Hvítsteen), Ræflingr (Ræfling), Vaðastaðir (Vaðftab), Galabýr (Galby), Pyrt (Pyt), Aurriðabekkr (Ardæb),

Tófarud (Tøverud), Grønaberg, Skógr, Ekrholt (Æterholt), Piprastadír (Peberstad), Úgestsrud, Filipveit (Filtvet), Bjarnúlfsstadír (Bjørnestad), Rynjolar (Rynfl), Klukkararud (Kløfferud), Kinna (Kind), Túpt, Snaldheimr (Snallum), Skógrinn (Stogen), Rudstadr; Bóthildarrud á Sánum (Bylterud), Ámót á Sánum (Ámóti), Augarud (Auverud), Prestrud, Viðanes (Vines), Austrud (Østrud), Bergljótsrud (Børgerud), Vandráðsrud (Vandreaas), Greipsrud (Grefsrud), Gata (Gatu), Rud, Mörk, Lagabúðir (Labob), Búðarud (Budur), Breiðavík (Bredvig), Grímsrud, Sköðini, Eik, Knappstadír, Agnbekkr (Ånbek), Kinna, Gjulfastaðir (Gjelfestad), Hróaldsstadír (Røerstad), Hólmr, Tjarn (Kinn), Áss; Rudstadr í Hofheimadal, Túpt, Toppar, Kærstadír (Kjerstad), Haugr, Heiðingsþveit (Hæstvet), Þufn (Tom), Flásrud (Flaarud), Gón (Gøen), Hofvin, Gardar, Prestrud, Drymbarud (Drømerud). Í Morsardalr: Hvítisteinn (Hvidsten), Rud, Guðsþveit, Greiðakrar (Greager), Þengilsstadír (Þingelstad), Narfabæli (Narvehøl), Skógr (Stoug). Brekka, Þólfshús, Brautarholt (Brøtholt), Stokstadír, Viðin (Ven), Únád (Unaas), Veggjar (Vegger), Saurbýr (Sunby), Svipubæli (Svi-fehøl), Jaðarr (Jaren), Hof (altsaa Tempelsted), Vaglinn (Vaglen), Krákurud (Kraferød), Finnstadír (Finstad), Geitaberg (Gjeteberg), Tó, Hóldubæli (Høllehøl), Eikaberg, Knapstadír, Lúshaugr (Lushaug), Leppastadír (Leppestad), Holt, Kjernarud (Kinnerød), Hollini (Holben), Berg, Meðalbýr (Melby), Jaðarr (Jaren), Grímsrud, Bæli (Bøler), Krókr (Krof), Ríkisheimr (Rigeføem), Guðislundr (Guslund), Fjall (Fjeld), Skjöldini, Aðlarud, Hofvin, Lúðr (Lur), Berurud (Bærø), Skíðastadír (Skiftad), Skjaldfors (Skjeldfos), Hiðáss (Hæaas), Narfastadír (Narvestad), Skyrgunnurud (Skinnerød), Bjagnar (Bjoner), Smjörþúfa (Smertu), Ringstadír (Ringstad), Hlið (Lid), Tisbernarud (Tisbjørnrud), Hóll (Hol), Björgvin (Bjarve), Haugr, Háabæli (Hæabøl), Steinabæli (Stenøbøl).

60. Til Vestfold hørte, som ovenfor omtalt, oprindeligén ogsaa Hliðir eller Tier, der siden regnedes til Oslóarsýsla. I den Tid, da Grønafylki ikke udgjorde et eget Fylke, synes Vestfold ogsaa at have indbefattet den Deel deraf, som var inddeelt i Skibreder, nemlig Grønland og Ryst-Egnene lige til Rygjjarbit eller Geranes (Gjernespynten), hvor Egdafylke begyndte, medens de indre Egne af Grønafylki, nemlig Numadalr og Þelamörk, danne de egne, til noget bestemt Laugthying ikke henhørende, Districter, ligesom de øvrige indre Egne, Jemteland, Guldbrandsdalen, Valdres, Haddingjadal og Raabyggjalag. Siden, da Grønafylki var fremstaaet, blev som Vestfolds Grændse ved Rysten regnet Grenmar eller Langefundsfjorden, og længere oppe de Fjeldstrækninger, der adskille Dalen omkring Lögr (Elyen Løgen) fra de vestligere Dale, naar undtages, at ogsaa den sydligste Deel af den Dal, hvis nordligste Deel

kaldtes Sleimdalr (Slemdal) regnedes til Vestfold. Senere hen, da man mere brugte at benævne Egnene efter Syssel=Inddelingen, regnedes den nordøstlige Deel af Vestfold, hiinsides Dröfn, nemlig Hlidir (Lier), som oven anført, til Osloarsýsla, og den øvrige Deel af Vestfold benævntes da ligesaa ofte Tunsbergssýsla. I den ældste Tid kaldtes Vestfold, især den sydligste Deel deraf, ogsaa Vestmarar, hvilket Navn dog maaskee nærmest betegnede Rystegnene af Grœnafylki, der dengang regnedes til Vestfold.

Tunsbergssýsla grændsede saaledes mod Nord til Hlidir og Mødheimr (omkring Dröfn), og til Numadalr (omkring Lögr); mod Vest til Grœnland, Sleimdalr og Eidangrar i Grœnafylki, mod Syd til Havet og mod Øst til Foldin (Christiantiafjorden). Det var vel befolket og indbefattede flere særskilt benævnte Hereder eller mindre Districter. Disse vare, Hlidir ikke iberegne: Eikjar (Eger), længst mod Nordøst, det brede Dalsföre paa begge Sider af Dröfn mellem Mødheimr og Hlidir; Angr, eller det nuværende Sandefogens Dalsföre; dertil regnedes vel og i vidløftig Forstand Skógabygd (Skouger Sogn), nærmest Dröfn; Straumsbygd (Strømmens Sogn), paa Vest siden af Dröfn, ligeovenfor Húdrheimar; Botna (Botne) og Vála (Vaale) Hereder, søndenfor de sidstnævnte; Borró (Borre) ved Fjorden, ligeoverfor Jölund og Varna (see § 62); Slagn (Slagen) og Sæheims (Sæms) Hereder, nærmest Tunsberg; Angrheimsherað (Stoffe Sogn) med Arnadalr (Arendal); Skeiðhau-gaherað (Skjø Sogn), lidt sydligere; Verne Njótarey og Tjuma (Nøtersø og Ljomsø) ved Indløbet til Fjorden; Skaun eller Sandaherað (Sandeherreð), omkring Sandafjörðr (Sandefjord) og henimod Lögr; Skiringssalr eller Skirissalr (Thjøling Sogn) mellem Sandafjörðr, Lögr og Havet; Numadalr (Hedrums Prestegjeld), paa begge Sider af Lögr, nærmest dens Udløb; Lagardalr (Laurdal), paa begge Sider af Lögr ovenfor Numadalr; Sandssverk, paa begge Sider af Lögr ovenfor Lagardalr, grændsede i Nord til Flisbergs Sogn i den øvre Numadalr (man skulde næsten formode at hele Dalen ligetil Fogens Udløb i Oldtiden hed Numadalr) Rå- eller Røfbygdur, saaledes kaldtes tilsammen Reyrdalr, nu Hofs Prestegjeld, Viðir, nu Bivestad Sogn, Ré, nu Ramnes Sogn og Fónes (Føns) Sogn, Andabú (Andebo) med Haugagerði (Haagjord) og Kúadalr (Kodal). Nesit (Brynlaneset), kaldtes den sydligste Deel af Syssen, mellem Lagarvik (Laurvigebugten) og Grenmar; dertil regnedes ogsaa Kjósar, eller

Dalen paa Vestfiden af Fjarisvandet. Nesjar kaldtes derimod det hele Rykland fra Tunsbergfjorden til Grenmar.

Af Elve vare ingen store, uden de fornævnte Dröfn (Drams-Elven) og Lögr (Løgen). Ved Koparvik (Kobervig) i Skóga-bygd udbødde den sig til en Fjord, der længere nede, ved Sverðvik (Svelvigen) igjen kneb sig sammen til den saakaldte Straumr (Strømmen), hvorved den stod i Forbindelse med Fjorden. Lögr gjenne- løb Sandssverf, Lagardalr og Numadalr, og faldt i Lagarvik. Et Vasdrag løb nordøst gjenne Reyrdalr, og dannede det store Eikrvatn (Ekern), der ved en Elv gjenne Eikjar stod i Forbin- delse med Dröfn. Den fra Sleimdalr kommende Elv dannede imel- lem Kjósar og Numadalr det store Fjarisvand, hvis ældre Navn ikke kjendes.

Af Der vare, med Undtagelse af Njótarey og Tjuma, ingen af Betydning. De smaa Laufeyjar (Løvsøerne) laa nær ved Borró; Halsøen mellem Sandafjörðr og Midfjörðr (Midfjorden) kaldtes Velley, ligesom Halsøen mellem Midfjörðr og Tunsbergfjörðr kaldtes Yxney; heraf synes man at maatte slutte, at disse Halsøer i ældre Tider have været Der; det samme maa da ogsaa have været Tilfældet med Þórsey, saa kaldtes den nuværende Halsø mellem Havet og Vigsfjorden i Thjólung Sogn. Den yderste Spids af Yxney kaldtes Tunna eller Tunnaskagi (Tønsberg Tønde). Ved det østre Indløb til Tunsberg laa de tre smaa Der Jarlsey (Jersø), Húsey og Féey (Føyen); langsmed Østfiden af Njótarey og Tjuma laa Bjarkey (Bjerfø), Álreyjar (Årsøer), Hyningsey (Hønsø), Brjótsey (Brødsø eller Brysøland), Hvassir (Hvasserland), Sandey (Sandsø); paa Vestfiden Húdey, Árey o. fl. I S. for Þórsey, ude i Havet, laa Sveinar (Svinsøer), ved Indløbet til Vigsfjord Málmei (Malmø).

Af Sunde og Fjorde nævnes, foruden Dröfn og Straumr, Hundesund mellem Féey og Njótarey; Skeljasteinssund, nu Piren, mellem Fastlandet og Njótarey, ved Tunsberg; Grindhólmasund (Brenge), mellem Njótarey og Tjuma; Tunsbergfjörðr eller Sæheimsfjörðr, mellem Njótarey og Tjuma i Ø., og Yxney i V.; Midfjörðr, mellem Yxney og Velley; Sandafjörðr, mellem Velley og Skiringssalr; Lagarvik, mellem Skiringssalr og Nesit. Etsteds paa dette var og en lille Fjord, kaldet Marfjörðr med Marstrandir eller Malstrandir.

Tunsbergssýsla skulde vel egentlig danne en heel Syssel, lige-

som Oslóarsýsla, imidlertid blev ogsaa stundom enkelte Dele af den gjorte til Syller for sig, f. Ex. Eikjar, der i den senere Tid oftest forenedes med Mòdheimr og Tverdalsene i Ringerrige. Hvad Skibrederne angaar, da er det allerede ved Oslóarsýsla bemærket, at denne tilligemed Bestfold og Grænasyllke tilsammen indbefattede kun 16 Skibreder. Forholder dette sig rigtigt, kommer der neppe flere end 7 paa Bestfold; af disse kjender man Vala skipreida, der idetmindste indbefattede Botue, Baale og Borre Prestegjeld, Slagns sk., der synes at have indbefattet Sæms, Stofke og Nøters Prestegjælde, Råbyggja sk., der indbefattede Andebo, Ramnes og Hofs Prestegjælde, og Numadals sk., der synes at have indbefattet Laurdals, Hedrums, Brynlanefets, Thjølings og Sandehereds Prestegjælde. Sande, Skouge og Strømmen have maastee tilsammen dannet en Söndini eller Angrs skipreida, en anden har vel hedet Eikja eller Eker skipreida. Sandssverf har rimeligvis ej hørt til Skibrede=Districtet.

Bestfold nævnes allerede langt op i Tiden, før Harald Haarfagre, ja allerede paa Sigurd Rings Tid. Det var et af de Fylker, som Ynglingestammen tidligst erhvervede, thi allerede Haldan Hvitbein fik en stor Deel deraf. Han blev høylagt paa Skæreid i Skiringssal. Hvor dette Skæreid har ligget, vides nu ej med Visshed. Da et Haandskrift paa dette Sted ogsaa læser Særeid (= Sævareid), kunde man herved tænke paa Gaarden Sjavaristra eller Sævaristra (nu Sørift) i Thjølning, da Navnet i Tidens Lov vistnok kan have undergaaet en saadan Forandring i Sammensætningen. Den sidstnævnte Gaard ligger netop paa Eidet mellem Biggssford og Sandessford. Ikke langt derfra, ved Indløbet til Biggssforden, maa, som allerede tidligere bemærket, Kjøbstaden i Skiringssal have ligget, hvor endnu Navnet Raupang minder derom. Lidt overfor laa Kongsgaarden Geirstadir, nu Gjerstad, fornemmelig bekjendt som Residens for Kong Olaf Geirstada=Alf.*) Her holdtes ogsaa hvert Aar en stor Offerfest, til hvilken Folk fra hele Viken plejede at komme sammen. Det Sted, hvor man lagde til med Skibene, for derfra at gaa op til Kongsgaarden, kaldtes Stiflusund. Haldan Hvitbeins Søn Distein blev høylagt paa Borró, i Nærheden af et Sted, ved Navn Vadla, hvor en Aa faldt ud. Man har antaget Vadla for det nuværende Vold, nærved Borre Kirke, men nogen

*) Om Landstabet Upsi, over hvilket Olaf Geirstadaalf skal have hersket, see S. 61.

betydelig Na findes ikke her. Denne Dystains Søn Halfdan blev ligeledes begravet paa Borro; hans sædvanlige Opholdssted var Holtar, rimeligviis Gaarden Holtar (nu Holtan), paa Borro, eller ogsaa Holtar paa den nysnævnte Þórsey i Skiringsdal. Etsteds paa Kysten af Vestfold synes og den Høj at maatte søges, der opkastedes til Minde om Sigurd Ring, og som kaldtes Hringshaugr; rimeligviis er den at søge nær ved den nuværende Gaard Ringehaug, forðum Hringshaugr i Slagen, lidt nordensfor Tunsberg. Paa Sæheimr (nu Jarlsberg eller Sæm), boede Bjørn Farmand, Harald Haarfagres Søn, og er højlagt i Farmannshaugr, der endnu kendes under Navnet Farmandshaugen nær ved Jarlsberg. Tunsbergs Omgivelser ere forhen omtalte (§. 20). Udenfor Nesjar, ved Grenmar, hedder det, stod det Slag, hvori R. Olaf d. Hellige slog Svein Jarl 1015. Slaget maa altsaa have staaet i Nærheden af Helgeraaen, ved Indløbet til Langeundsffjorden. Nogle Mile længere mod Vst, udenfor Indløbet til Lagarvik, laa de ovenfor omtalte Sveinar (Svenser). I Sværrers Saga nævnes oftere Steder paa Vestfold, men tildeels paa en utydelig Maade og i forvansket Form. Naar saaledes i Cap. 162 Gaarden Varir (å Vörum) og Aumd omtales, kan maaskee Gaarden Var i Stofte Sogn og Dne i Andebo Sogn være meente, imidlertid er det dog ligesaa muligt, at der her er Stridsfjell for å Vörnu (Værne i Rygge Sogn i Borgesjøsfel) og Aumurd (Borge Sogn i Borgesjøsfel). I Cap. 169 nævnes Hafsteinssund uden at det kan sees, om det har ligget indenfor eller udenfor Grindhólmasund; man har derfor antaget det for at være Sundet mellem Narøerne og Nøtersø, nu kaldet Narøfjund, uagtet det ligger nærmere at antage det for Sundet mellem Hoftien og Færder. En Rafnsvágr nævnes udentil ved Tjuma eller Tunna; men antager man det at være Baagen mellem Rabus og Fastlandet, ved Fitje i Stofte Sogn, saa ligger det indenfor, ikke udenfor, de nævnte Steder. I Forbindelse med de nysnævnte Navne omtales ogsaa Tunnuskógar, der maaskee kan være Gaarden Skogen yderst paa Yxney, strax nordensfor Tønsberg Tønde, men muligviis og kan være Fjellstrift for Tunnuskagi (selve Forbjergtet), der ogsaa omtales andetsteds. Naar det fremdeles hedder at Baglerne sejlede ind nordensfor Yxney ind i Sandafjörðr, hvor de lagde til ved Heslivik eller Hellisvik paa Nordre-Landet (Søndrelandet efter Flatsbogen), da synes det som om de have sejlet gennem de smale Canaler, der dengang afskillede Yxney og Velley fra Fast-

landet. Hellisvik bliver da enten en Vig indenfor den lille Hellesø strax indenfor Sandefjordens Munding, paa Østfiden, eller en Vig, der har gaaet ind i Nærheden af Gaarden Hasle, inderst i Fjorden. — I Haakon, Guttorms og Inges Saga Cap. 16 og 17 omtales Stafarni, det nuværende Staværn ved Fredrikshavn, Sund eller Grindhólmasund, hvor der paa Tjøms-Siden ligger en Gaard ved Navn Sund; Haugar, Thingstedet ved Tunsberg; Hrossanes, det nordligste Nes paa Njótarey eller Nøters i Nærheden af Tunsberg (det nævnes ogsaa tidligere, i Magnus Erlingsøns Saga, Cap. 3); Fróðaáss ved Tunsberg, Ormey (Ormsøen) i Nærheden af Jarlsey (Jersø) og Nesjar. Ved denne Leilighed nævnes ogsaa det ovenomtalte Marfjördr, der dog ikke omtales i Flatøbogen, og i hvis Sted Peder Klauvsøns Oversættelse har det besynderlige „Rendshavn“. Saavel dette, som Marfjördr maa være at søge etsteds paa Brynlæs-Neset, men hvor, lader sig ej afgjøre. Det kan ej være det nu saakaldte Mørgjessjørd, der forðum kaldtes Myrgjusfjördr. Årey, nu Arø, i Tunsbergfjorden (ikke Rýgi, der er en festsagtig Læsemaade) nævnes i R. Haakon Haakonsøns Dage Cap. 74, ved Aar 1221.

Længere inde i Landet nævnes enkelte Gaarde, f. Ex. Vervikr nu Bugaarden i Sandehered, Gudrann (nu Gudrand i Botne Sogn), Pintslar eller Pislar, nu Pinstle i Sandehered; her havde Smeden Thord Better, for hvem Dvin, som det hed, aabenbarede sig 1209. Paa Ré (Ramnes Sogn) stode ikke mindre end tvende Slag, først mellem Erling Skakke og Sigurd Jarl 1163, hvor den sidste faldt, siden mellem R. Magnus Erlingsøns og Dystein Meila 1177, hvor denne ligeledes faldt. Det første Slag stod i Nærheden af Gaarden Dynduxstadir, hvis nuværende Navn ej kjendes, men som sees at have ligget ved Elven, rimeligviis i Nærheden af det nuværende Linnestad; det andet nærmere Rasnes. I Haakon G. Saga Cap. 127, omtales et Sted, kaldet Angleysa, hvor Ribbungerne bleve slagte; det siges at ligge i Oslo Hered, medens Contexten dog viser, at det laa ej meget langt fra Tunsberg. Dette Sted er rimeligviis Gaarden Leysa, nu Løse, i Skoge Sogn, der ligger i samme Dalsfjøre eller idetmindste Skibrede, som Sande Sogn eller Angr, og derfor kan være regnet til dette. „Angleysa“ bliver saaledes kun et kortere Udtryk for Leysa i Angr. Gaarden Leysa tilhørte desuden i ældre Tider Sande Kirke. Naar det heder at den laa i Oslo-Hered, er dette vistnok en

Festtagelse, opstaaet derved, at det i geistlig Henseende hørte til Oslo Provst.

Kirkerne i Vestfold, Hlidir og Byen Tunsberg fraregne, vare i den sidste Tid af Middelalderen: Haugs k. á Eikjum (Eger Hovedkirke), Fiskheims k. á Eikjum (Fistum K. paa Eger), Bergs k. á Eikjum (Berg paa Eger), Hanavals k. i Skógabygd (Stog K.), Söndvinjar, Söndini eller Sandini k. (Sande K.), Straums k. (Strømmens K.); alle disse hørte til den vestre Deel af Oslo Provst; Hofs k. i Reyrdal (Hofs K.), Hildistaða k. (Hillestad K.), Botna k. (Botne K.), Vála k. (Vaale K.), Nyja k. á Borró (Nykirke), Lauseyja k. (Løvs), Borra k. (Borre K.), Undrheimsdals k. (Undrumsdal K.), Slagns k. (Slagu K.), Sæheims k. (Sæms K.) Fylkekirke, Hrafnnes k. (Rammes K.), Fónes k. (Fons K.), Vifilsstaða eller Vifistaða k. (Vivestad K.), Andabús k. (Andebo K.), Haugagerðis k. (Haagjörd K.), Kúadals k. (Kodals K.), Arnadals k. (Arendals K.), Stokka k. (Stofte K.), Skeiðhauga k. (Skjø K.), Njótareyjar k. (Nøters K.), Tjumu k. (Tjemø K.), Sanda k. (Sandehereds K.), Ístra k. (Istre i Thjølíng), Þjóðalíngs k. (Thjølíng K.), Heiðarheims k. (Hebrum K.), Fylkeskirke, Kvelds k. (Kveld K.), Hvaraness k. (Hvarnes K.), Stýrivalla k. (Styrvold K.) i Lagardal, Svarfastaða k. (Svarstad K.) i Lagardal, Hæms k. i Lagardal (Hæms K.), Túpta k. i Sandssverfi (Tuft K.), Kaupmannaness k. i Sandssverfi (Kopmandsnæs K.), Elptaleyti k. i Sandssverfi (Efteløts K.), Kjósar k. (Kjos K.), Bergs k. á Nesinu (Berg K.), Túnheims k. á Nesinu (Tanums K.) Alle disse Kirker dannede Vestfoldens Provsti.

Af Gaarde i dette Fylke kunne mærkes: Paa Eikjar: Narfarud (Narverud), Dalir, Hryggr (Ryg), Mylnudalr (Mjønbalen), Sóreysa (Soløs), Áss (Asen), Horneid i Horneidsgrend (Horne), Vinsvellir (Vinsvold), Mildisvík (Millesvig), Krokr (Kro), Ló (Lo), Ak, Völustadir (Volfstad), Bryn, Drambarud (Dramsrud), Saurbýr, Smjörgröf (Smørggrav), Raukabergr (Røkeberg), Hólar (Høle), Þórðabergr (Thorberg), Heiðinstadir (Hebenstad), Bersabergr (Beeseberg), Hamarr (Hamre), Fors (Fosferholm), Gunhildarrud (Gunhildrud), Bastvalir (Bagstevald), Rodan (Raæn), Klundurud, Jörunnarrud (Jörunsrud), Kopstadir (Kopstad), Teigrinn, Gulormsrud (Gullaksrud), Kolsrud, Darrabúdir (Darbo), Møggurud (Muggerud), Rud, Paular (Payle) á Fiskheimsströnd, Skjaldbreid (Skjeldbreh), Eik, Lundar (Lunde), Spærin (Speren), Kolberg, Skarar (Skara), Berg, Reyri (Røren), Sæheimr (Sæm), Varlar (Varlo), Sólberg, Forsheimr (Fosfeltn), Harstadir (Harstad), Holtar (Holte), Jádarr (Jaren), Verp, Úlfaland (Ulveland), Knífar (Kni-

ne), Skarð (Skar), Drafnardalir (Drambal), Kalbrekka, Skyrbrekka (Skibref), Klúka (Kruke), Hobolstaðir (Höbelfstab), Leirberg (Leerberg), Hörgini (Hörgen), Eikines (Egenes), Hæreksstraumur (Hærström), Viðines (Viðnes). I Skógabygð: Hanavaal (Haneval), Vestbýr, Holt, Steinn, Dæla (Dæle), Merðin (Melen), Leysa (Løse), Hólmrinn (Holmen), Flatinn (Flaten), Skjaldarheimr (Skjeldrum), Svartarud (Svarterud), Eikiholt, Straumur (Ström), Danavik, Koparvik (s. o.), Sólheimr (Solum), Gerpini (Gjerpen), Gunnurud (Gunnerød), Knisar (Kniße), Lindheimr (Lindem), Andrésrud (Andersrød). I Straumsbygð: Sandr, Kinn, Helgheimr, Knéhamarr eller Hnéhamarr (Knem); her stob et Kors. I Angr eller Sandinibygð: Berg, Skerfvik með et vigtigt Fiske, Hólmr, Oranes (Drenes), Stokkar (Stoffe), Teigrinn (Teigen), Laufáss (Løvaas), Refhaugr (Rævu), Gunnastaðir (Gunnestab), Timbrááss (Tømmeraas), Ábær (Aaby), Bondini (Bonden), Skyrdalr (Skjördal), Áss, Rygglang (Ryggetang), Haðaland (Haland), Jaðarr (Jaren), Kleifar (Kleever), Grýta (Grøt), Grýtubakki (Grøtebakke), Túpt (Tuft), Þengilsstaðir (Þingelstab), Gata (Gutu), Ryðaleysi (Ryðløse), Klaufastaðir (Kløvestab), Eikaberg (Egeberg), Fors (Fos), Buðarud (Buderød), Grön (Gron), Sigmundarstaðir (Simonstab), Selvik (Selvig), Sjóvarrud (Sjuverud), Holtar (Holten), Skarð (Skar), Gyltusaur (Gylteø), Múrakatlar (Murfass). I Botna og Hildistaða Sogne: Hvítusteinn (Hvitsteen), Gjödakleppr (Gjøflep), Gausini (Gausen), Greiprud (Grefsrød), Bendikturud (Bentsrød), Skeggjastaðir (Skjeggestab), Þverdalr (Tverdal), Fauskr (Fusse), Kaupangr (Kopang, her har altsaa været en Handelsplads), Aldheimar (Allum), Greidakrar (Gredager), Hlöðuvellir (Løvall), Guðrann, Bringakr (Bringager), Herlaugrud (Hellingrud), Sperta (Sperte), Gata (Gatu), Krúna (Krone), Hvitengrud (Hvitingsrud), Holtar (Holten), Guðakr (Gudager), Fors (Fos), Grytumörk (Grøtemark), Guðheimr (Gudum), Kleifarud (Kleiverud), Hrafnaberg (Ramborg), Endi (Ende). I Vála og Undrheimrdals Sogne: Sýrstaðir (Sprestab), Gretta (Grette), Snekkjusstaðir (Sneffestab), Úfeigsstaðir (Uffestab), Klofanes (Klavenes), Kaldakrar (Kalbager), Smjördalr (Smørdal), Norðbýr (Nordby), Þorp (Thorp), Grjórud (Grøterud), Lindaflof (Lindeslaaten), Grjótaáss (Grøtaas), Gerpini (Gjerpen), Langikleppr (Langflep), Djupvik (Døvigen), Hasl (Hafle), Brekka (Brefte), Bakskyrta (Bagstjul), Kleppar (Kleppan), Saularud (Saalerød), Ruð (Rub), Hæmr (Hæm), Glenna (Glenna), Leifsakr (Lefsaker), Holt, Amundarud (Amundrød), Heiðheimar (Heum), Gróheimr (Grøum), Lisarud (Løverud), Ullofarud (Ullerud), Loftstaðir (Lofstab), Grýtunes (Grøtenes), Hrossleysa (Rosløse), Þjóðólfrud (Rjølsrød), Berg, Haraldsstaðir, Visistaðir (Vifestab), Hólmr (Holm), Suðrheimr (Sørum), Haugatúpt (Hautuft), Refatagl (Røvetal), Jöllupveit (Jeltvet), Bastvallir (Bagstvolb), Kálfrud, Grýtumörk. Þaa Borró: Ásgarðr, (Aasgaard), Kjör (Kjer), Leirelta (Leret), Aðaldalr (Auda), Freyberg (Freyberg), Fjúkstaðir (Fjufstab), Vestmannsrud, Glenna (Glenn), Orratúpt (Prestegaarden), Gunvararrud (Gunnerød), Rey (Røen),

Sæheimr (Sæm), Knútsruð, Eskibekkr, Holtar (Holtan), Sleðavágr (Slæðvaag eller Falkenstein), Bráaruð eller Bráruð (Braarø), Baggaruð, Haukhlíð (Høkkid), Sólberg, Ryglang (Rygtang), Tjörn (Tøen), Sandini (Sande), Steinbjarnarruð (Steenbjørnerud), Ljóöhús (Ljøse), Fauskar (Fuste), Gnutulfsruð (Gutulfsrød), Gretta (Grette), Skáneyri (Skaane), Mikligarðr (Myllegaard), Mosakvísl (Mosetviss), Ormsruð (Orsrød), Auðigstaðir (Auestad), Paular (Paule), Bakki (Basse), Brú-saruð (Bruserød). Í Slagn: Gunnlauguruð (Gullerød), Leistastaðir (Lestestad), Rakáss (Rakaas), Brú-saruð, Eik, Völlr (Velle), Undaberg (Undeberg), Baldaberg (Baldsberg), Ílabrekka (Ilebrekke), Haðsheimr (Hadsheim), Hórgeni (Horgen), Rugaberg (Roberg), Hlíð (Hid), Rór (Rom), Haukahlíð (Høkkid), Stangr (Stang), Reyráss (Røraas), Kalsvík (Karlsviken), Skallavöllr (Skallevoib), Velley (Velle), Ullarvík (Ullsviken), Reyri (Røen), Sandini (Sande), Dysini (Døsen), Raðhella (Raahelle). Í Sæheimr: Álaborg (Aleborg), Undrheimr (Undrum), Þveitin (Tveten), Eikaberg (Egeberg), Gullahlíð (Gullid), Rastrina (Rasta), Faðsheimr (Fadum), Hnaud (Hauen), Áss (Aas), Freysteigr (Freste), Daumseng (Domsengen), Kjör (Kjær), Vörmuhlíð (Vermelid), Panna (Panne), Gretta (Grette), Lánar (Laane), Lænsberg, Smeðsruð, Þórunnarruð (Thorannrød), Bekkjahvarf (Bekke-hvar), Óskuhaugr (Oskahaug), Hestbýr (Hesby), Aulinarruð (Ullerød), Munamar (Manum), Rísar (Rise), Eldrin (Elden), Æmesruð (Emnerød), Berg, Fresjar (Fresje), Brekka (Brefte), Hreysiland (Røysel-land), Jadráteigr (Jareteig), Aulini (Ault), Kjalda (Kjelle), Ak (Ager). Í Angrheimsherað ell r Stokkar með Skeiðhaugr og Arnadalr: Rakkavík (Rakkevis), Viðar (Vear), Sjávarstokki (Sjuvestof), Geilar (Gile), Mælisheimr (Melsom), Sjávarruð (Sjuverød), Lagaruð (Lange-rød), Aslastaðir (Aslestad), Holtar (Holtan), Kleppar (Kleppen), Fæn, Klástaðir (Klaastad), Tangi í Vóm (Tange paa Veitland), Stafrheimr (Stavum), Húsheimr (Husum), Dyflini (Døflen), Reyrukolla (Rør-tul), Breiðholt, Ragnhildarruð (Ragnhildrød), Langaló (Langelo), Fifangrar (Fevang), Ramsheimr (Ramsum), Búðir (Buer), Brennisruð (Brenserød), Borgar (Borger), Erlingsborgar, Tautuborgar (Tutenborg), Ámót (Amobt), Kaldakinn (Kalkin), Bárðaborgar (Baldsborge), Saur-býr (Sørby), Ginastaðir (Gjenestad), Krókrinn (Kroften), Grýta (Grøte), Skjaldbreið (Skjaldbrød), Geilastaðir (Gjellstad), Geinini (Gjetn), Hol-tar (Holt), Sólheimr (Solseum), Fauskar (Fuste), Hafraruð (Hafs-rød), Kvernin (Kverne). Paa Re, með Fónes og Vifastöða s.: Leifs-ruð (Lebserød), Gunnhildarstaðir (Gunnhildstad), Hetta (Hette), Vináss (Venaas), Freysteigr (Freste), Klof (Klø), Skeggjastaðir (Skeggestad), Vellir (Valde), Nollarteigr (Nunnetetig), Kílar (Kille), Færim (Faring), Horn, Flærdarkleppar (Fjerfley), Skarð (Skar), Dalr, Túpt (Tust), Heiðarnir (Heiane), Hólar (Hole), Reidini (Reine), Furheimr (Forum), Innlagit, Ásurud (Aserød), Kornsjól (Kornfjor), Áss (Aas), Haugr (Haug), Jadrarr (Jare), Stangir (Stange), Leirstangr (Leerstang), Sviðningr (Svintingen), Grjótruð (Grøterud), Fjalabúð (Fjalboen),

Skoggjarud (Skeggerud), Tjarnarud (Tjennarud), Hasla (Hasle), Holt, Jarpaþjörn (Jerpethjörn), Sukka, Sölberg, Heiðarudstaðir (Heiðarstaðir), Fones (Føn), Holtungar (Holtung), Hvammr, Reithaugr (Reva), Fóstra (Fostre), Sjóir (Sjuve), Mýrar (Myre), Hvítisteinn (Hvítstein), Skrikastaðir (Skrikstaðir), Vardheimsstaðir (Valumstaðir), Láanar (Laane), Bjarnadalr (Björndalen), Orravallr á Viðum (Drevöl), Olarud (Orerud), Eikþveit (Eitvet). Í Reyrdalr: Nes, Haugarud (Haugerud), Berg, Heiðarstaðir (Heiðarstaðir), Vatnsbotn (Vasbotn), Hesthamarr, (Hesthammer), Eid, Askheimr (Askim), Holt, Gausini (Gausen), Hæmr (Hæm), Grön (Gran), Sjóir (Sjuve), Haugatupt (Hutuft), Hanavalir (Haneval), Fokkastaðir (Fokkstaðir). Í Andabú með Haugagerði og Kúadalr: Holt, Grön (Gran), Skjaldbreið (Herrefjelldreb), Gáasarud (Gaaferud), Sukka, Askheimr (Askim), Tjórass (Tjæraas), Gullahlíð (Gullid), Sámastaðir (Somerstaðir), Háþveit (Haathvet), Berg, Dyflini, (Döflen), Stálarud (Staalrød), Steinninn (Stenen), Auðn (Aadne), Arnbjarnarrud (Arnbjörnrod), Hafsáss (Hafsaas), Galiza (Gallid), Hvítisteinn (Hvítstein), Halinn (Holan). Í Njótarey: Teigar (Teje), Eyranes (Drénes), Smíðsrud (Smíðsrød), Bjarnabúðir (Bjornebo), Féey (Føyen), Eikenes (Egenes), Nes, Kjölur (Kjøl), Bjarkur (Bjark), Hvaley (Hval), Gásey (Gaas), Feykiáss (Fykass), Skallastaðir (Skallestaðir), Úlfey (Ulfen), Otrabekkr (Otrbek), Búðir (Buer), Búdaberg (Buberg), Þórðarrud (Þorrod), Sveinsrud (Svensrod), Álrey (Aar), Haukamýri (Haukemyr), Búðarteigr (Buerteigen), Strengsdalr (Strengsdal), Tjörgröf (Tjærgrav), Tjarnarud (Tjønnerød), Stýrsvik, Síðuvík (Sevig), Tokanes (Tøkenes), Smokavík (Smovik), Tynnuvík (Tinvik), Skerpa (Skerpe), Grjótrud (Grøterød), Timbrholt (Tømerholt), Glauusteinn (Glumstein), Þorbjarnarrud (Þorbjörnrod), Arnhildarrud (Annildrod), Skerfvini (Skerven), Sæheimr (Sæm), Elgjarstaðir (Elgestaðir), Kallabanes (Kallbanes), Linhólmr (Linholmen). Í Tjuma: Ruð (Rød), Búðardalr (Buerdal), Sandbekkr (Sandbek), Glenna, Gerðarvágur (Gerðarvåg), Bukkahlíð (Bukkahlid), Sundin (Sundene), Holtar (Holtan), Bjarnarvágur (Bjornevåg), Helgurud (Helgerød), Mór (Mo), Trægðirnir (Tresbene), Otrstigr (Otrstig), Kjör (Kjær), Górn (Gonen). Í Skaun eller Sandabær: Torfustaðir (Torrestaðir), Haugheimr (Haugem), Vagalstaðir (Vagestaðir), Sæheimr (Sæm), Hnavellir (Natvöl), Skjalaberg (Skeleberg), Háþveit (Haathvet), Foxareyr (Fører), Bjarnheimr (Bjønnum), Fífangrar (Fevang), Freyþveit (Frøtvet), Lundabær (Lundebær), Lingileimr (Lingelem), Brekka, Góðlif (Góli), Hauknefsrud (Hauferud), Mór (Moen), Vervíkr (Vugaarden), Gaukstaðir (Gogstaðir), Dvergadalr (Dvergdal), Unnaberg, Fraun (Fron), Skriflastaðir (Stravestaðir), Steinsholt, Bergar í Sledanesbygd (Bergan), Sledanes (Slenes), Mylnurud (Mønnerød), Sjavir (Sjuve), Tufar (Tue), Róðan (Rove), Freyberg (Freberg), Benediktsrud í Velley (Bentsrod), Holtar (Holtan), Vindalr (Vindal), Kambafjöl (Kamflor), Viðrek (Virik), Brunnheimr (Brønnum), Hesistaðir (Hyststaðir), Hanahólmr (Haneholm), Marheimr (Marum), Fyríkastaðir (Furikstaðir), Jáberg (Joberg), Hæmr (Hæm). Í Skringasalur eller Þjóðalyng: Re-

kavik (Kefevig), Kaupangr (Kaupang), Skreppistaðir (Skreppestab), Raudinn (Rauan), Berg, Guðrini (Guren), Laufvini (Løve), Viðrekssyn (Vittersfø), Kjör (Kjær), Hakastaðir (Haukestab), Auðibýr (Auby), Vestaðir (Vestab), Istrar (Istre), Skarðaberg (Skaleberg), Hyppistaðir (Hyppestab), Brú, Haugrinn (Haugen), Skaliatra (Skalifi), Sjávaristra (Sørfi), Eið (Eibet) rimeligviðs netop det ovenfor omtalte Særeið eller Skæreið, Klástaðir (Klaastab), Klepaki (Klepager), Nafnasalr (Nomesal), Nesjar, Sandnes í Þórseyjinni. Í Heiðarheimr með Lilbehør: Unúlsbúðir (Unelsbo), Eúlsruð (Yttersø) „á miði“; Fræsþveit (Frøstvet) „á miði“; Hofland, Stufnarruð (Stubberød), Mánagerði (Maanegjerde), Nannarsetr (Nanset), Flesjar (Fritsø), Forsar (Fosfent), Eiðspjölt (Eidspjeld), Hagfall (Haffalden), Gjølnes (Gjønes), Birkí (Bjerke), Laufvini (Løve), Langheimar (Langhjem), Gælstaðir (Gjælstab), Skógrinn (Skougen), Hringdallr (Ringdal), Haugrinn (Haugin), Skymagi (Skimmo), Steinsvellir (Steenøvold), Tjarnarruð (Tjærørød), Árkvísl (Arkvislen), Holt, Mörk, Hnauð (Hau), Buttaruð, Áshildarruð (Asilbrød), Reppiskáli (Reppeskaal), Bergar (Bergan), Nes, Kvæld, Gjólnar (Gjøne), Bolungaholt (Bønegølt), Ragnhildarruð (Ragnilbrød), Yxnaholt (Yrenhølt), Auðnín (Auen), Auðberg (Olberg), Virgunes (Virgenes), Skuplamór (Skoflemo), Krúka (Kruke), Kirkjuruð (Kirkerød), Skatinn (Skaaten), Hvárar (Hvaara), Hellines (Hellenes). Í Lagardalr: Holtar (Høltan), Kærar (Kjær) með Læressifet kalbet Kærafiski, Helgaland, Greynini (Grint), Steinsholt, Loftstaðir (Løfstab), Flóinn (Fløten), Hanavallr (Hanevold), Stýrivallir (Stýrvold), Hviluberg (Hvilberg), Hlið (Hid), Heruland (Herland), Sköðini (Skudum), Krakamór (Kraakemo), Styðjamór (Styremo), Hvalr (Hvaal), Lyngisvarp (Lyngsverf), Kallaðaberg (Kalleberg), Þengilsstaðir (Þingsstab), Hæmr (Hæm), Bekkjarharf (Bekkehar), Skerfvini eller Skerfheimr (Skerum). Í Sandssverf: Kaupmannanes (Kopmandnes), Pyrt (Pytte), Viðanes (Vines), Hjargunes (Hjarnes), Meskastaðir (Mestestab), Skúlastaðir (Skulestab), Skekklar (Skjefle), Skinnanes (Skinnes), Gunnunes (Gunnæs), Hof (Hof) altfaa í Hebenömmen Tempel, Sæheimr (Sæm), Harðangr, Hvammr, Arnastaðir, Bjarknes (Bjertnes), Verp, Háþveit (Hautvet), Eflja (Effe), Lagaruð (Laagrød), Landar (Lande), Møgguruð (Muggerød), Bassaruð, Heiðingstaðir (Hebenstab), Brúarhvalr (Broyol), Brunstaðir (Brønstab), Bikelda (Bisfel). Í Kjósabygð: Bakkar (Basse), Kjöss (Kjose), Slétholt (Slethølt), Strönd (Strand), Eikines (Etenes), Bjarney (Bjørnø), Nes, Berhögg (Berug). Þaa Nesit: Túnheimr (Tanum), Steinsholt (Steenshølt), Lepparuð (Lepperød), Sólberg (Solberg), Brekka (Brefte), Eikidallr (Ekebal), Hallar, á Höllum, (Halle), Guðini eller Guðheimr (Gudem), Hvatheimr (Hvatum), Ask (Aste), Birkiholt (Birkehølt), Lyngheimr (Linghjem), Hagi (Haga), Haugar (Hauane), Foldvík (Folbovig), Kolbeinsruð (Kolbeinsrød), Holan, á Holunni (Holonne), Rugland, Kumsaruð (Gumserød), Fúlavík (Fulevig), Jádarr (Jaren), Griflar (Grevle), Þórisruð (Thorserød), Ásarúð (Asarød), Brynlá (Brønlaa), Hjöltini (Hjeltten), Pytrinn (Pytten), Bergar (Bergan), Ullarberg (Ulleberg).

Benedikturud (Bentsrød), Stigsrud (Styrød), Havarðarud (Haavarðsrud), Þveitar (Þvetan), Bagar (Bafene), Gautarud (Guterød), Grjótrud (Grøterød), Kleifar (Kleiver), Arnvikr (Arnvig), Vatnsvík (Vatðsvík), Skogarþveit (Skogtvet), Paular (Pauler), Holbekkr (Hobet), Sólheimr (Solum), Myrgjurud (Mørjerød), Myrgjar (Mørgje), Þveitadalr (Þvetedal), Áróss (Aarés), Leirungar (Leirangen), Álmlíð (Ámlib), Veðravágr (Veravaag), Niflungar (Neflungen), Ögmundarrud (Ómundrød), Þorp (Torp), Járneyða (Jønø), Herleiksruð (Hellesrød), Klyturar (Kløttre), Eikivöllr (Ekevalb), Bergvin (Berven), Berg, Eidsteinn (Eidsteen), Holgheimr (Holghjem), Sveinkarud (Svinkrød), Hlöðuvöllr (Løvvalb), Snærisvallir (Snærsvolb), Hvalir (Hvaale), Hvalakjalf (Hvaalefals), Brúnavellir (Brunevolb), Þanghorn (Tangor), Kjarr (Kjær), Ljóðhús (Lydhuus), Mannvík (Mandvig), Dölvini (Dølven).

61. Det er tilforn bemærket, at de Dele, hvoraf det saakaldte Grønafylki bestod, i tidligere Tid enten har tilhørt andre Fylker, eller dannet egne Landstaber, der, ligesom Haddingjadal, Valdres o. fl. ikke tilhørte noget bestemt Fylke, og heller ikke selv udgjorde noget. Det er saaledes allerede viist, hvorledes Kyststrækningen fra Nesjar indtil Rygjarbit, der senere var en Deel af Grønafylki, endnu paa Halvdan Svartes Tider hørte til Vestfold, og rimeligviis var det saakaldte Vestmarar. Paa hvilken Tid Grønafylki kan antages at være bleven til ved hine Landstabers Sammenfatning under denne Benævnelse, er vanskeligt at afgjøre, og det har neppe været før Olaf den Helliges Tid. Grønafylkes Bestanddele vare:

a) Det førømtalte Vestmarar, der nærmest synes at have været Kystlandet vestenfor Grønmar eller Grenmar, den nuværende Langgesundsfjord, og altsaa at have indbefattet Herederne Bamblar (nu Bamle) og Sandaukadalur (Sanitebal), med flere Der, hvoriblandt Aur, der synes at have været det nu saakaldte Jomsfruland.

b) Eidangrar, eller Kyst- og Fjord-Egnene østenfor Grønmar; muligt er det vel, at ogsaa dette Hered har været regnet til Vestmarar, men da „Vestmarar“ dog oprindeligt maa betegne en vestenfor en Fjord (mar) beliggende Egn, synes det rimeligere at antage, at Eidangrar i de ældste Tider har været regnet til Nesjar, i Særdeleshed da Sleimdalur, det nuværende Slemdal, hvilket saa langt op i Tiden, som man finder det omtalt, regnedes med til Eidangrar, danner den øvre Deel af den Dal, af hvilken Kjósar og Túnheimr, der begge hørte til Nesjar, dannede den nedre, mere aabne Deel.

c) Höfund eller Hafund; saaledes kaldtes den aabne Dal østenfor den nuværende Skiens-Elv og de i den fra Norden rindende Bi-

Elve, eller det nuværende Gjerpens Prestegjeld, der endnu beles i Op-Hauend og Ud-Hauend.

d) Numadalr, det nuværende Numedal. Da, hvad ovenfor er viist, ogsaa den nedre Deel af Dalen om Elven Lögr (Logen), nemlig det nuværende Hedrums Prestegjeld m. m. kaldtes Numadalr og dannede en Deel af Numadals skipreida, er det ikke usandsynligt, at i hine ældste Tider den hele Dal paa begge Sider af Logen har haft dette Navn, og været regnet til Vestfold, saaledes at Benævnelserne Sandssverf og Lagardalr kun have betegnet Underafdelinger.

e) Det egentlige Grænland eller Grenland, saaledes kaldtes de indre frugtbare Dalfører vestenfor Skiens-Elven, fornemmelig omkring Indsøen Nonnsjör (nu Norsø), saavel som ogsaa den mere affdesliggende Drangadalr, hvis Vasdrag ej gik til Grænmar, men faldt ud længer vestligt, nærved det nuværende Kragerø. Grenland indbefattede Herederne 1) Sólheimar med Medalheimr (Solum med Melum), imellem den sydlige Deel af Nonnsjör, Elven og Grenmar; hertil hørte ogsaa den affdesliggende Kilabygd eller Kilarnir om Kilavatn; 2) Hollin med Helgini og Rumanes, det nuværende Holden, paa begge Sider af Nonnsjör; den østfor dette Vand liggende Bygd kaldtes Vadlabær (Valebø); 3) Nesherað (Nes Anner til Saude), mellem de to nordlige Arme af Nonnsjör; 4) Sauda-herað (Saude Sogn), omkring den i den nordøstlige Arm af Nonnsjör faldende Elv og den nedre Deel af Hiterdalsvandet; den sydøstlige Deel af dette Hered kaldtes Krókrinn eller Saudakrókrinn (Saudekroften), den nordøstlige Hjuxubær (Hjurebø); 5) Bæjarherað eller Bjárherað (Bøhered) om den nu saakaldte Grifsteens-Elv, der falder i den nordvestlige Arm af Nonnsjör; det grændser i Vest til Seljugerði (Silegjord) i Thelemarken, af hvis Dalføre det er en Fortsættelse. Den øverste Deel af en mod Hiterdal opgaaende Sidedal, der deels tilhørte Bæjarherað, deels Saudaherað, kaldtes Vatnahciðr; 6) Lundaherað (Lunde Sogn) mellem Hollin og Flóabygd (Flaabygden) i Telemarken; 7) Den ovennævnte Drangadalr ved det nu saakaldte Tofevand, en egen Dal sydvest for Hollin; dens øverste Deel, Tyrisdalr, hørte til Telemarken. Grenland kom saaledes i umiddelbar Berørelse med Søen eller Fjorden kun paa en ganske kort Strækning, af Sólheimar nemlig, langs den nordlige Side af den nu saakaldte Frierfjord, eller Langesundsffjordens indre Deel. Det synes derfor ej urimeligt, at netop denne Deel af Fjorden har været det egentlige Grænmar, medens den ydre Deel oprindelig

kun har hedet Mar, eller Marsfjördr. Grønland, eller som det siden fortere udtaltes, Grenland, Greland, har rimeligviis i de ældste Tider, saavel som Höfund, været regnet med som et Anhang til Vestfold. I det mindste ere Indbyggerne af Grønland eller Grœnir, som de kaldes i den ældgamle Fortegnelse over de Skibe, Norges Rysboere fulde udrede, nævnte sammen med Vitverjerne, uden dog at regnes under denne Benævnelſe. (See den ældre Gulathingelov § 315).

I Pelamörk (Thelemarken). Dette vidtløftige Landſkab, der indbefattede alle de indre Dale, hvis Vasdrag samledes i Grenland, foruden nogle Dale, der stode i Forbindelſe med Råbyggjalög, synes i de ældste Tider at have haft en langt mindre Udſtrækning, idet man til Pelamörk kun regnede lidet mere end de Hereder, der laae Grenland nærmest, eller den nu ſaakaldte øſtfjeldſte Deel, nemlig Tinn (Tinn) med Hövinjar eller Hafvinjarbygd (Hovins Sogn), omkring den øvre Deel af Tinnſø; Heitradalr (Hiterdal), omkring den nordre Deel af Hiterdalsvandet og den nedre Deel af den i dette ſaldende Hoved-Elv; Litlaherað (Lillehered), omkring nedre Deel af den fra Tinn-sjør kommende Tinn-elfr; Grandáss-herað (Grandøhered), omkring den øvre Deel af Tinn-elfr og den nedre Deel af Tinnſjør; Sudalönd og Hjartdalr (Sauland og Hjærtdal), den øvre Deel af den ſamme Dalfør, hvortil Heitradalr hører; den nordlige Steddalr Þúfudalr (Tudal); den til Bøjarherað gaaende Dal, hvis øverſte Deel kaldtes Ámótsdalr (Amotsdal), mellemſte Flatdalr (Fladdal) og nederſte Seljugerði (Silegjord); endelig Dalſtrøget om Hviteseldsvandet, Nørffjorden og Flaabandet (Hviteselds og Flaabandens Sogne), med de derfra opgaaende Dale Ordalr (Ordalen) og Mølgudalr (Morgebalen), eller det nu ſaakaldte Brunkebergs, forhen Bruggabergs Sogn; til det ældſte Pelamörk hørte ogſaa Róadalr (Raadal), omkring Braavandet og den øvre Ende af Niſſer-Bandet; Nizisdalr (Niſſedal) om den nedre Ende af dette, og Tyrisdalr (Tyredal), omkring Bjárvatn, der gif til Drangadalr. Den veſtligere Deel af det nuværende Thelemarken, og ſaaledes vel ogſaa hele den ſaakaldte Seterdal, der ſenere tilhørte Egdafylke, maa have været regnet til Rogaland, thi det heder udtrykkeligt i Hafsſaga (c. 2) at Jöſurheiðr hører til Rogaland og ligger paa Grændſen mod Pelamörk, ligeledes at det ſamme Strøg ſenere kaldtes Viðir. Jöſurheiðr er det nuværende Suſureid ved Dalaen paa Grændſen mellem Brunkeberg og Hvidalſmo, og Viðir er endnu tilbage i Råvnet Beum (á Vidum) paa det nordøſtligſte Annerſogn

til Moland, nærmest Braadal. Hele Strøget fra Beum til Jösurheidr maa derfor have været kaldet Viðir i mere udstrakt Forstand. De vestligere Hereder, der saaledes i den ældste Tid regnedes til Rogaland, men senere til Thelemarken, vare: Lagardalr (Laurdal) omkring den øvre Deel af Bandaksvandet og den paa Nordfiden deraf opgaaende Dal; Pilskan, saaledes synes den øvre Deel af Daljreget om den nysnævnte Dalaa, der falder i Hviteseidvandet, at være kaldet; det indbefattede Elgjarsfjalls eller Eyjafjalls (Øbefjeld) og Heydalsmóa (Høvdalsmø) Sogne; Vinjar (Vinje) med Raudaland eller Raudalandsströnd (Raulandsstranden) og Nesland længst i N. Ø. Móar (Mo) med Skafsár (Staffe) og Fyrisdalr (Førisdal) med Viðir i Ø. og S. Ø. Pelamörk inddeeltes senere i Tredinger, af hvilke den saakaldte Vest-Þriðjungr netop indbefattede den nysnævnte, forhen Rogaland tilhørende, Deel; Miðþriðjungr indbefattede Róadalr, Nizisdalr, Hvitiseid, Bruggaberg, Flóabygd og Tyrisdalr; Aust-Þriðjungr det øvrige. At hiin vestlige Trediedeel af Thelemarken virkelig i fjerne Tider maa have hørt sammen med vestligere Landskaber, derom vidner den paafaldende Lighed mellem den vestthelemariske og setersdalste, og Forstjellen mellem den vest- og østthelemariske Mundart.

Grønafylke grændsede saaledes mod Nord og N. Ø. til Haddingjadal, mod Vest til Vestfold, mod Syd til Havet og Austr-Agdir, mod Vest til Rábyggjalög og Hardangr. De fornemste Søer og Elve vare: Lögr, nu Logen, der gjennemløb Numadalr og faldt ud i Lagarvik paa Vestfold; Tinnsjór (Tinnsvøen) hvis fornemste Tiløb var fra Mjørsstrandarvatn (Mjøsvand) gjennem den nu saakaldte Maan-Elv; fra Tinnsjór løb Tinnelr ud i Heitradalsvatn og dette igjen i Nonnsjór (Norsø), der gjennem Skidueltr (Skenselv) faldt ud i Grenmar. Heitradalsvatn optog ogsaa den store Elv fra Hjartdalr. Den nordvestlige Arm af Nonnsjór optog Hovedelven fra Ámótsdalr, Flatidalr og Seljugerði. Ved Hollin, gjennem de saakaldte Óluforsar (Uleføs) faldt en Elv i Nonnsjór, der kom fra Flóavatn (Flaa-Vandet); dette forenedes ved Fjalgusund (Fjaagesund) med Hviteseidvandet, der ganske sikkert maa have hedet Hvitir, og optog Mólga (Morgebals-Elven) og Dalá; Hvitir stod igjen i Forbindelse med Bandakrsvatn (Bandaksvand), der optog Hoved-Elven fra Vinjar, med hvilken igjen Elve fra Móar og den nu saakaldte Tofe-Elv fra Totakffjord ved Raudalandsströnd stod i Forbindelse. Det feromtalte Fjeldvand Mjørsstrandarvatn eller Mjørs

havde igjen sit Hovedtiløb fra Hvanná (Rvenna). Hvitir var ved det smale Hvitiseið adskilt fra Nizir, der igjen optog Rósvatn (Braaband); Nizir havde gennem Elven Nið Udløb til Austr-Agðir; Nið optog en Elv fra Bandet Fyrir i Fyrisdalf. I Tyrisdalf var Bjárvatn, der gennem en kort Elv stod i Forbindelse med det nu saakaldte lille Hofaband og det store Lofaband, der igjen ved en Elv, som gennemløb Sandaukadalf, havde sit Udløb i Havet. Kilavatn i Sólheimar havde sit Udløb i Grenmar.

Hyad Skibrede=Inddelingen angaar, da synes hele Grenland tilligemed Heitradal, uagtet dette tilhørte Thelemarken, at have udgjort en eneste, den saakaldte Lindheims skipreida; Höfund med Eidangrar, Bamblar med Sandaukadalf synes og at have dannet tvende Skibreder, men disses Benævnelse kendes ikke; Pelamörk og Numadalf laae udenfor Skibrede=Inddelingen. Af historisk merkkelige Steder nævnes kun faa. Paa ovennævnte Jösurheidr boede Agvald, Rogalands Konge, der hylagdes paa Agvaldsnes; paa et Sted i Linn, kaldes Fissavellir, hvilket Navn nu ingensteds gjentkendes, boede Høbdingen Ulf Gylder, hvis Søn Thorstein Tjaldstøbing udbandede til Island, og seldede ud fra Grenmar. Efter Landstabet Grønland havde Kong Harald Grenske sit Tilnavn; etsteds paa Grenland maa og Kong Ragnvald Gudrødsøn, Haldan Svartes Halvbroder, have boet. Grenmar forstaaes rimeligviis ogsaa, hvis ellers ingen Feiltagelse er med i Spillet, ved hiint Upsi, der nævnes som et Dlaf Getrstad=Ulf tilhørende Fylke. Ved Elven, der her skiller mellem Höfund og Grenland, laa Rjóstaden Skidan (Skien, see forhen § 19), og paa en Ø i Elven søndenfor denne, kaldet Gymsey, det bekjendte Ronnekloster (see foran S. 86). Havnen Sláttunós (Slaattenes) ved Langoyjarsund, paa hvis Grund Ladepladsen Langesund siden har reist sig, saavel som den sydvestligere, nær ved Nygjarbit liggende Havn Portyrja (Portör), nævnes stundom; paa sidstnævnte Sted blev Vatnorm Dagsøn overbunden af Sigurd Slemmedegn. Den Aur, der et Par Gange i de senere Konge Sagaar (Haaf. Gutt. Jnger. S. c. 16, Haaf. H. S. c. 227) nævnes, synes at være Jomfruland. Bratsberg paa Höfund (Bratsberg i Gjerpen Prestegjeld) var den mægtige Gregorius Dagsøns' og dennes Fader Dag Ellifsons Familienfæde i Midten af det 12te Aarhundrede.

Grønafylke hørte, som forhen anført, under to Bispedømmer, Hamars og Dølos. Af den til Dølo hørende Deel udgjorde Eidangrar, Höfund, det vestenfor Fjorden liggende Rysland, Grenland

og af Thelemarken Heitradalr og Tyrisdalr et Probst, Gerpini prófastdœmi; af de øvrige Hovedsogn i Thelemarken hørte Hvitiseid med Nizisdalr og Róadalr, Fyrisdalr, Skafsár, og Móar til Dølo Bispedømme, og maae efter al Rimelighed ligeledes have dannet et Probst; Vinjar m. m., Lagardalr, Bruggaberg, Seljurgerði m. m., Tinn, Hjartdalr, Sudalönd m. m. og Numadalr hørte til Hamars Bispedømme. Kirkerne i Fylket vare mod Slutningen af Middelalderen: Selja k. i Sleimdal (Slembals R.), Móa k. i Eidöngrum (Eidanger R.), Gerpini k. á Höfund (Gjerpén R., rimeligvis Fylkestirke); Baldastaða k. á Höfund (Baldestab i Gjerpén), Borgastaða k. á Höfund (Borgeftab i Gjerpén), Skeidis k. á Bömblum (Bamle R.), Móa k. i Sandaukadál (Sanifedals R.), Herekseids k. i Drangadal á Grenlandi (Drangebals R.), Kljúfa k. á Grenlandi (Klyve ved Þorsgrund), Hakasteins k. (Hagesteen nær ved Símsø), Sólheima k. á Grenlandi (Solums R.), Mikjalsberg á Grenlandi, en til Kirke indviet Hule ved Nonnsjór, nu kaldet St. Mikels Kirke; Medalheims k. á Grenlandi (Melums R.), Helgini k. á Grenlandi (Helgen R.), Fenes k. á Grenlandi (Fen i Þolven), Hollinnar k. á Grenlandi (Þolven R.), Rumanes k. á Grenlandi (Romenes R.), Lunda k. á Grenlandi (Lunde R.), Ness k. á Grenlandi (Nes R.), Sauða k. á Grenlandi (Saude R.), Bæjar eller Bjár k. á Grenlandi (Bø R.), Góðinnar k. á Grenlandi (Gorde R.), Rygini k. i Heitradal á Þelamörk (Hitterbals R.), Bjár k. i Tyrisdal á Þelamörk (Tyresbals R.); disse Kirker hørte til Gerpini prófastdœmi; Til Dølo Bispedømme, men ei til Gerpini prófastdœmi, hørte Hvitiseids k. (Hviteseid R.), Róholta k. á Róadal (Braabals R.), Þveita k. i Nizisdal (Nisfedals R.), Þveita k. i Þriðjunginum (Þriungens R.), Mólands k. i Fyrisdal (Mólands R.), Heglands k. i Fyrisdal (Heglands R.), Viða k. (Veum R.), Skafsáa k. (Skaffe R.), Móanna eller Móa k. (Mó R.), alle i Thelemarken. Til Hamars Bispedømme hørte endelig: Litlaheraðs k. á Þelamörk (Lillehereds R.), Grandássheraðs, ogsaa kaldet Grandalsheraðs og Grandsheraðs k. *) á Þelamörk (Grandsheredes R.), Sudalanda k. sft. (Saulands R.), Bjár k. i Þúfudal sft. (Þudals R.), Hjartdals k. sft. (Hjertbals R.), Ámótsdals k. sft. (Ámótsbals R.), Flatadals k. sft. (Fladbals R.), Seljurgerðis k. sft.

*) Den skal og offteds være kaldet Grædisheraðs k., men dette maa dog enten være Skriv- eller Læsfejl.

(Silegjords R.), Bruggaberga k. á Búlandi á Þelamörk (Brun-
tebergs R.), Heydalsmóa k. á Þelamörk (Hvødalsmó R.), Lagardals
k. sst. (Lardals R.), Eidsborgar k. sst. (Eidsborg R.), Elgjarsfjalls
eller Eyjafjalls k. á Þilskunni sst. (Vøeffjeld R.), Neslands k. sst.
(Neslands R.), Vinja k. sst. (Vinje R.), Rauðalands k. sst. (Rau-
lands R.), Dals k. á Tinni sst. (Dals R.), Mels k. á Tinni sst.
(Mels R.), Atróðrar k. á Tinni sst. (Atrø R.), Höfvinjar k. sst.
(Høvins R.), Svernæfis eller Svinesju k. i Numadal (Svenø R.),
Flisbergs k. á Numadal (Flesberg R.), Lyngdals k. á Numadal
(Lyngdals R.), Rollags k. á Numadal (Rollags R.), Veghliðar k.
á Numadal (Veghlið R.), Nóra k. á Numadal (Nore R.), Uppdals
k. i Numadal (Uppdals R.); alle de her nævnte hørte til Hamars
Bispedømme.

Af Gaarde i Grœnafylki eller Skidusýsla kunne forresten mærkes: I
Eidangrar: Myrgja (Mørje), Bassabúðir (Bassebu), Háey (Haaø), Sikt-
isey (Siktesø), Audnin (Auen), Birkey (Birkeøen), Sandey (Sandøen),
Hrafnaberg (Ravnberg), Leiristún (Leerstang), Berg, Stafnland (Stam-
land), Reyra (Røyre), Yxheimr (Dreim), Djúpvík (Dybvig), Móar (Pre-
stegaarden), Adalheimr eller Adaleidangr (den ældre Prestegaard), Bir-
kipveit (Birketvet), Birkivöllr (Birkevold), Traðarholt (Traaeholt), Vellir
(Valler), Nordalr (Nordal), Bjarnarþveit (Bjærtvet), Hjónnuholt (Hjøn-
holt), Gatan (Gutu), Þveitin (Tveten), Kleif (Klev), Siðdúliana (Stulen),
Flotin (Flottin), Konungskleif (Gunneflev), Hörðey (Høren), Skrá-
pukleif (Skræflev), Eyfjavalir (Dval), Kvæðastadir í Björkudal (Kvæ-
stadb), Þjóðólfrud í Björkudal (Kjølstrud), Ávaldsáss (Dverssaas), Seljar í
Björkudal (Seljan), Grafir (Graver) alle i det Eidangær; i Slembal følgende:
Hugstadir (Hogstadb), Klefarud (Kløverød), Efribær (Dverbø), Ingulfa-
stadir (Engestadb), Ruð (Rød), Seljar (Seljan), Garnesholt (Gonsholt)
ved Sven Garnungr (Gonungen), Yxnholt (Drenholt), Kista (Kiste).
Þaa Höfund: Seylini (Søst), Borgar (Borge), Borgastadir (Borrestadb).
Búðir (Buer), Mæn (Meen), Mænastadir (Menstadb), Ris (Ris), Sandini
(Sanden), Hlið (Lid), Krakató (Krageto), Svartangr (Svartangen)
Baldastadir (Ballestadb), Svínholt (Svinholt), Englagróf (Engrab), Espi-
dalr (Espedal); Grundurud (Grønnerød), Fullár (Follau), Bratsberg,
Brekka (Brefte), Fraunar (Frougner), Grafhliðir (Gravhlið), Kjörriin
(Kærra), Heymýrar (Høymyr), Høgrahlid (Høgelid), Kausarnarud (Kau-
sarød), Sukkan (Suffen), Kastadalr (Kastbalen), Skidshjall (Stiffjeld),
Sæheimr (Søm), Greynini eller Greinvin (Grini), Rísingr (Rising),
Mærdin (Mæla), Fólkeheimr (Falkum), Straumdalr (Strømbal), Gúlasetr
(Gulet), Hynini (Hynt), Vinstaup (Venstøb), með Bokshlutr (Bukshluten),
Túptir (Tufte), Skasandi (Skavand), Hyppistadir (Hoppestadb), Forsheimr
(Fossum), Kísi (Kiste), Dýrkolla (Dyrkoll), Áss (Aas), Fors (Fos),
Óttarholt (Dterholt), Hjónnuvalr (Hjønnevalb), Beruberg (Berberg),

Lundr (Lund), Lindías (Lyngaasen), Forsagerði (Fossegjørde), Gaupás (Gaupaasen), Eiríksruð (Ersrød), Duxruð (Dorrød), Báduruð (Baurød), Fjalldalr (Fjelbalen), Glæðismýri (Glæsmyr), Mór (Mo), Bær í Læxisfjalli (Bø i Lurefjeld), Glámstöðull (Grumstulen), Góðidalr (Godal). I Bamblar: Seljar (Silsjan), Hellespveit (Hellestvet), Hrafnnes (Rafnes), þrælakrar (Traag), Þveit (Tvetten), Surtadalr (Sortedal), Skerkja (Skjerke), Berg, Garðstaðir (Gardsteb), Heiðarheimr (Hærum), Seyðaholt (Sødholt), Giriksstaðir (Gjcresteb), Krabbaruð (Krabberød), Rugþveit (Rugtvet), Stokkar (Stoffe), Tildastaðir (Tjeldesteb), Eik, Rong (Rogn), Tangarvellir (Tangvalb), Hýdalr (Hydal), Skeiði (Skee), Lindahrygg (Lønneryg), Vinjar (Winje), Brekka, Ásstaðir (Aassteb), Ábýr (Aaby), Björkusetr (Birkefet), Tindarholt (Tindeholt), Vingrið (Vingri), Hæn (Høn), Bamblu eller Bamblini (Bamble), Reyholt (Rørholt), Skair (Skare), Mór (Mo), Grímsruð (Grimsrød), Blikalið (Blekelið), Grummunstaðir (Grummesteb), Forspveit (Føstvet), Hrossalönd (Rosseland), Hringisajör (Ringesø), Fésetr (Festet), Haukadallr (Haukedal), Vellir í Exanesi (Valle ved Erefjorden), Vágr (Vaag), Finmörk (Finmark), Meðalþýr (Melby), Breiðavík (Bredvig), Gröfstokkar (Grobstok), Svínaland (Svinland), Glitheimr (Glettum), Væsistaðir (Vesesteb). I Sandaukadallr: Lundareid (Lundereid), Dalr (Dal), Þveitareid (Tettereid), Holtarnar (Holtan), Litla auða (Lisløv), Mór (Mo), Þórisdalr (Thorsdal), Rindar (Rinde), Lindheimr (Linheim), Eid (Eide), Heiðabær (Hebeø), Stöðull (Støle), Haslheimr (Hasleim), Fitjar (Fjene), Lifangrar (Levang), Djúpvík (Døvig), Langey, Gumey, Þotkey (Tote). I Drangadallr þaa Grenland: Akrar (Akre), Nos, Finneid (Finne), Sólberg, Straumur (Strømme), Sandnes (Sannes), Forspveit (Føstvet), Nesland, Viðföll (Vedfald), Herckeid (Heresø), Tyrines (Tørenes). I Tyridal í þelamörk: Sandvík, Bólstaðarakr (Bustraf), Hróaldsstaðir (Brolsteb), Þveit, Singvisdalr (Singjusdal). I Solheimaheræð og Meðalheimr þaa Grenland: Finndalir (Findal), Holtarnar (Holtan), Kljúsar (Klyve), Elfarþveit (Eltvet), Skjaldbreið (Skjaldbreb), Offýsi (Afsø), Ylgisetr (Elset), Bjarnarþveit (Bjørntvet), Knarrardallr (Knardal), Rugþveit (Rugtvet), Árnaruð (Anerud), Reyra (Røra), Viðholt (Veholt), Meðalþveit (Melvet), Sjóþveit (Sjøtvet), Grjótvík (Grøtevíg), Bolvík (Bolvíg), Rennisund í Kílarnir, Sólheimr (Soleim), Gisholt (Gisholt), Freynes (Frønes), Þveit (Tvet), Nes, Staðæla (Stabdal), Arnbjarnarruð (Arnbjørnsrud), Eiriksstaðir (Erfsteb), Humlaskör (Hummelkor), Marheimr (Mareim), Aspheimr (Aseptim), Stigr (Stie), Brúdarsetr (Brudset), Bergarnir (Bergen), Haukahlíð (Haukelið), Hvalr (Hvalen), Dolfvini (Dolven) í Kílarnir, Stokkar (Stoffe), Mellfall (Melfald), Húsapveit (Huustvet), Geisholt (Gisholt), Dalr í Álmdalsbæ (Dal), Álmdalir (Aambal). I Hollinnar, Fènes, Helgini og Rumanes Sogne: Sólberg, Vatnsdalr (Vassbalen), Sjávarholt (Sjørholt), Holtar (Holtan), Steinstaðir (Steensteb), Álmpveit (Aamtvet), Hvalr (Hvalen), Hjónupveit eller Hjónapveit (Hjøntvet), Kálsstaðir (Kaalssteb), Naslaus (Namlø), Fènes (Fen), Seyðavé (Søve), Túptir (Tufte), Vipató (Vi-

beto), Háþveit (Haatvet), Þveit (Þveit), Þverá (Þvera), Heiðreksholt (Heiðholt), Eid (Ete), Skorrudalr (Stordal), Ólaforsar (Uleføst), Hvalr (Hvale), Brenna (Brenne), Uppsálar (Upsal). Í Nesherað: Holt (Holtan), Lindheimr (Lindheim), Gunnheimr (Gunnheim), Berg (Berge), Leikvangr (Leikvam), Nýjuhús (Nyhus), Áranes (Arnes), Prestholt, Barnahús (Barnhus), Íðungssáa (Eðingsáa), Vegheimr (Veim), Haugr í Saudabæ (Haug), Flathús (Flathus), sammesteds Bráruð (Brorud), Klifar (Kløver), Hvannanes (Hvannes), Hæmr (Hæm), Hjaza í Hjuzubæ (Hjuzæ), Gauthaugar sammesteds (Guto), Raust sammesteds (Røst), Haugholt sammesteds, Teigrinn sammesteds (Teigen), Araruð (Arud), Völupveit (Vøltvet), Kíkin (Kifin), Holtar (Holte), Þveit í Saudakrókium (Þveten), Sund sammesteds, Svalastofa sammesteds (Svalestuen), Flathús sammesteds, Hlöðuvellir (Løvold) sammesteds, Dalr (Dale), sammesteds, Hvalr sammesteds (Hvalen), Ræginþveit (Rventvet), Landsverk, Brokularuð (Brofentrud), Haukavík (Haukevig). Í Bjárherað: Eðiholt (Æfitt), Gordin (Gorde), Hvalr (Hvalen), Bilatjarn (Belttjøn), Róeimr (Brem), Sköðini (Skøjen), Forberg (Farberg), Kleppar, Norðbær (Norbø), Gröfvini (Grøvi), Staurheimr (Storum). Í Lundaherað; Uppdalir (Uppal), Brenna (Brenne), Eikini (Eifin), Sofdalr (Søbbal), Kleppr (Kleppen), Hvalrinn (Hvalen), Svinseið (Svensø), Helgupveit, Ingigröf (Engrav), Verp (Berpe), Ár (Æjer), Þveit (Þveten), Apaldarnes (Apelnes), Fornamörk (Funnemarf), Skorfudalr (Stordal), Hjalmdalr (Hjambal), Óvæni (Øven), Skjaldalag (Skjelloug), Sköðini (Skøjen), Handatún (Haneto). Í Heitradalr: Bamblar (Bamble), Saudar (Sauer), Ingulfuruð, Ruðin (Rul), Seljugerði (Sellegjord), Gandvík (Gangvif), Nýjuhús (Nyhus), Leykini (Løken), Rygini (Ryen), Sæmr (Sæm), Heiðarbær (Heibø), Benedikturuð (Bendirrud), Gestruð (Gjesterud), Hrafnaberg (Ramberg), Ylini (Ylen), Simjanes (Stimones), Strönd (Strand), Tubúass (Tubaas). Í Litlaherað: Mörk, Lundsvík, Hof (Høve). Í Suðalönd, Þúfudalr, Grandássherað og Hjartdalr: Freyland (Frøland), Landsverk, Fors (Føst), Tjarnáss (Tjonaas), Tjarn (Tjøn), Lónar (Lone), Grandáss (Granaas), Fulzaland (Følselfand), Fulzaráss (Følseraas), Bálkasjór (Baalfesjø), Skeið (Skete), Lopthús (Løsthus). Í Seljugerði, Flatdalr og Ámótsdalr: Viðföll (Vesalb), Brekka, Verp, Sandrinn í Kreanum (Sanden), Nes, Garðvík (Garvig), Efraland (Dverland), Þvingalín (Þvingell), Sundbær (Sundbø), Vatnþveit (Vastvet), Forsheimr (Fosum), Viðhús (Vehus), Rinda (Rinde). Í Bruggaberg: Bjárland (Bjaaland), Háþveit (Haatvet), Skarð (Skare), Kaldaqr (Kaldaa), Kjöss, Ormþveit (Ormtvet), Ásmundarþveit (Asmundstvet), Sanland. Í Hvítiseiðs Sogn: Keldudalr í Flóabygd (Kjeldal), Flóar (Flom), Omnes, Fjalgasund (Fjaagesund), Austaná (Østena), Killinn (Kilen), Efraland (Dverland), Sund, Lundarhvalr (Lundehval), Eplaþveit (Ebelstvet). Í Róa-dalr, Nizisdalr og Þriðjungrinn; Krákunes (Kragenes), Skrið (Skre), Róar (Braa), Róahlíð (Braallid), Ormþveit, Flataland, Róholt, Grafir eller Grafarbær (Grøvum), Þveit, Fjónar (Fjone), Grimsþveit, Þróndarþveit (Throndtvet), Árakr (Arak), Efraland (Dverland), Heimdalr (Hjem-

ba), Uppdalr (Dybal), Haugsjór (Haugflaa). I Tyrisdalr: Vík, Skrið (Stre), Klarnar (Klilan), Momaragr (Momerag), Vætan (Vætting), Svalastofa (Svalasteen), Rinda (Rinde), Napar (Naper). I Skafsár og Móar: Eikiland (Egeland), Skriðupveit (Strebtvet), Byrgþar (Berte), Selþveit (Seltvet), Háþveit (Haatvet). I Lagardalr, Eidsborg, Heydalsmóa og Elgjarfjalls Sogne: Flekkspveit, Skjaldbreið (Skjeldbred), Háþveit (Haatvet), Bjárland (Bjaaland), Akriann (Aakre), Igulspveit, Eik (Prestegaarden), Lophús, Grænahlíð, Friðarhvammr, Landsverk, Reyrgar (Rerge). I Vinjar: Þóraldahlíð (Toralblen), Sandagr (Sandaa), Kaldagr (Kaldaa), Húspveit, Vídhús (Vehus), Kóspveit (Kostvet), Haukahlíð (Haukelid). Þaa Rauðalandsströnd: Urðaber (Urbebe), Vór (Vaa), Setberg, Rauðaland, Svalastofa í Hallaland (Svalastofa í Habbelaland), Silþveit (Seltvelt), Vatnshús (Vasthus), Svalastofa í Nesland (Svalastofa í Nesland), Hrólfshús (Rolfhus), Bjárlíð (Bjaalid). Þed Mjörströnd: Torfajörn (Torvetjon), Kálfasandr (Kaafesand), Vágr (Vaagen). I Tinn: Væsetr (Veset), Ingólfsland, Efraland (Eferland), Bjartópt (Bjertuft), Mælongar (Milan), Eyranes (Ernes), Rollag, Bergnös (Bernaa), Atróðr (Prestegaarden), Marheimr (Marum), Traðar (Troer). I Hafvinjarbygð: Urðadalr (Urbaalen), Suðrheimr (Soreim), Forsheimr (Fosum), Skipviðadalr (Skibbaalen), Hof (altsaa Tempel-Sted). I Numadalr: Sandbekkr í Svernæfi (Sandbef), Hrafnáss (Ramnaas), Fors, Lophús (Vofhus), Hávarðsrud, Kaupangr, Hof í Lyngdal (her þar altsaa været et Tempel), Holtar í Flisberg (Holtan), Esja (Eje), Gjúfunes (Gjuvenes), Gjúfuhlíð (Gjuvelid), Lophús í Rollag, Þraða (Traeten), Bergseid, Víðhamarr (Vidhamer), Hólmheimr (Holmen).

62. Ligeoverfor Vestfold eller rettere Tunsbergs sýsla laa þaa Østfiden af Fjorden Borgarsýsla, der, efter hvad der forhen er viist, bestod af den søndre Deel af Vingulmark og den nordre Deel af Alfheim. Det udgjorde, med Undtagelse af Morsudalr, der tilhørte Osloarsýsla, og Enningbalen, der tilhørte Ránrikissýsla, aldeles det samme som det nuværende Smaalenes Amt, og grændsede saaledes mod Nord til Morsudalr og Raumariki, nemlig Ignardalr, Nesit, Heylönd og Seidskógr; mod Øst til Vermeland og Dalsland i Sverige; mod Syd til Ránrikissýsla, og mod Vest til Foldin. Glymja eller Raumelf (Blommen) gennemløb det fra Nord mod Syd omflygende Túmir (Tune) og Hrólfsey (Rolfsoen); den løb ud af Eyjavatn eller Eyjir (Djeren), hvís nordlige Deel tilhørte Raumariki. Vestenfor Djeren, og ligeledes halvt tilhørende Raumarik, ved Lýsir (Lyseren); østenfor Djeren var Ygdir (Ygderen). Morsaa bannede den store Vansjór (Vansø) mellem Valir og Þesalr. I Øst mod den svenske Grændse vare flere store Søer, hvoriblandt Lé

(Store-See), Ulfvatn o. s. v. De østlige Grændsebygger eller Markir gennemstrømmedes af et Vasdrag, hvis yderste Deel kaldtes Þeistá (Tistedalselven), og faldt ud i Helligsfjörðr ved Eskivik. Flere Fjorde stæ sig ind, nemlig den nysnævnte Helligsfjörðr (Jdebefjorden) der dannede Syslens Sydgrændse, og paa sit smaleste Sted kaldtes Svinasund; Hornesfjörðr (Skjæbergfjord) i Skjálberg, og Þórsnesfjörðr (Þórsnesfjord). De til Syslen hørende Der vare ikke betydelige, med Undtagelse af Hvalir (Hvalserne); blandt de andre nævnes Rugey (Rougø), Hankey (Hankø), Krákrey (Kragersø) i Glommens Munding, og de smaa Meisingar (Miflugerne).

Syslen inddeeltet i en Mængde særskilt benævnte Smaadistrikter, af hvilke neppe alle have kunne dannet egne Hereder. De vare: Jölund eller Jalund, nu Jelson, den ved Mossesundet dannede Halvø; Varna, det nuværende Nygge Sogn, hvortil maastee ogsaa Jölund kan have været regnet; Þesalr, omtrent det nuværende Raade Sogn, østenfor Varna; Válr, nu Baaler, mellem Morsudalr og Vansø, egentlig den sydlige Deel af Mossedalen; Svindalir, nu Svindal, S. D. for Válr; Ódinsey, nu Dnsø, mellem Glommen og Folden; det var i ældre Tider en virkelig Ø; Túnir og Hrólsey, de to store, af Glommen omslængede, Der; paa Túnir laa Byen Sarpsborg; Ámurð eller Aumurð tilligemed Þórsnes, det nuværende Borge Sogn tilligemed Fredrikstads Landsogn østenfor Glommen, samt Halvøen Þórsnes; Skjálberg (Skjæberg) med Ullarey (Ullersø), der vel ogsaa har været en Ø, det nuværende Skjæbergs Prestegjeld; Varleigar (Varteig), østenfor Glommen, lige overfor Túnir; Skaun, det nuværende Rastestads Prestegjeld østenfor Glommen; Lýsadalr, Egnen omkring Lyseren i Vest for Djerren, eller Þóvins Sogn; Vimar, Strækningen vestenfor Glommen ligefra Lýsadalr indtil hvor Glommen deler sig, eller de nuværende Spydebergs og Skibtvets Prestegjelde, paa Þóvind Sogn eller Lyadal nær, den nordligste Deel kaldtes Uppvimar, o: nuværende Spydebergs og Helt Sogne; Eid, omtrent det nuværende Aftim, søndensfor Djerren paa Østiden af Glommen; Freylönd (Frøland), eller det nuværende Trygstads Prestegjeld, forsaavidt det ligger østenfor Djerren; hvad der laa Syd for denne, hørte til Eid; Hegginn (Heggen), det nuværende Ebsbergs Prestegjeld østenfor Glommen; Markir (Marker), eller de østlige Grændsestrækninger langs Søerne, der gaae til Tistedals-Elven, Rýmskógr (Rømskogen) med indbefattet; Berg, det

indværende Berge Prestegjeld nordenfor Odinesund, Idd, 7de Sogn, østenfor Høllisfjörðr og søndenfor Þeistá, og endelig Derne Hvafir, af hvilke nævnes Papey (Papeø), Lóndir (Lons eller Vesters), Spjör (Spjer), Asmalir (Asmalø), Hvaley (Kirkesøen), Sandeyjar (nordre og søndre Sandsø), Herfyli (Hersøl) og endelig Hólmriangrafi (Holmengraa), der ligger noget sydligere, og nu regnes til Sverige.

Sydslen regnedes at begynde fra Kamborn eller Kambhorn, nu Rambo, en betydelig Gaard ved Mossesundet, hvor endnu Grændsen er mellem Agerhuus og Smaalenes Amt. Der nævnes ikke saa historisk mærkelige Punkter i denne Sysel. Bedjusund (Haaf. Haaf. Saga cap. 228) er Sundet mellem den lille Ø Bess og Nordspidsen af Jöland (Jelsøen). Eid eller Egnen øst for Glommen ved dens Udlob af Dieren omtales allerede under Halvdan Svarte, som det Sted, hvor han slog Gandalfs Sønner. Paa Fólkisberg eller Fólkinsberg i Heggín, nu Folsenberg i Edsberg, blev Kong Haakonson født, og paa Valdinsholmr, nu Baldensø, en liden Holm i Glommen lige ud for Gaarden Lindhol, var der i det 13de Aarhundrede en Befæstning. Paa Húsabyr, nu Huseby strax østenfor Edsbergs Kirke, boede i Begyndelsen af det 13de Aarhundrede Erlend af Huseby, der gav Phillip Baglerkongen Navn og bragte Haakon Haakonson som spædt Barn fra Folsenberg til Nidaros. Paa Leifastadir, nu Løvestad i Spydeberg, boede under Haakon Haakonson Alf af Leifastad, en af Stule Jarls Barbelger. Paa Barna boede i Begyndelsen af det 8de Aarhundrede en Konge ved Navn Skjold, og her opførtes siden Johanniterklosteret, hvoraf Gaarden Bærnekloster endnu har Navn. Óðinsey synes under Harald Haarfager at have tilhørt hans Morbroder Hertug Guttorm; Skysten deraf kaldtes Saltkrstrandir efter den forbi Saltnes indgaende Saltvik. Den sydligste Spids af Jöland, kaldet Stallr (Stølen), omtales i Haaf. Haaf. S. cap. 67. Ved Stangir, nu Stange i Baaler Sogn, seirede Erling Skaffe 1168 over Hettesvendene. Rugey, det indværende Ruge, omtales i Haaf. H. Sagn cap. 64, og Salteyjarsund eller Skjalgsbúðasund (det indværende Skjelsbofund), mellem Spjör og Lóndir i Hvaløerne, i Sverres Sagn cap. 51. Paa Dalr mikli, nu store Dal i Amurdø: Borge Sogn, boede paa Sigurd Forsalfares Tid Bonden Olaf, hvis Datter Borghild med Kongen havde Sønnen Magnus (senere kaldet den Blinde). Lúasund, der nævnes i Haaf. Haaf. S. cap. 28, efter en

enkelt Læsemaade, er rimeligviis Lauerstøtlet i Hvalserne mellem Kirkerne og Løvterne. Hólmrinn grái er bekkent af Sigurd Glemmebegns Endeligt. Det i Sv. S. cap. 114 omtalte Bristeinn, der maa have ligget etsteds ved Hvalserne, kendes nu ikke længer, ligesaa lidt som det i Haaf. S. S. cap. 17 omtalte Astishólmar, med mindre det skulde være Arisholmen sydligt for Kragerøen. Eskivik (Esfvig) nærved Frederikshald synes i den senere Deel af Middelalderen at have været etflags Handelssted med hjemstigt Anlæg.

Borgarsýsla, eller, som man og sagde, Distriktet fra Rambahorn til Svinesund, indbefattede 16 Skibreder, hvilke rimeligviis vare følgende: Vörnu sk., indbefattende Varna med Jölund; Þesala eller Roða sk., Vála sk., Eiðs sk., Vima sk., Freylanda sk., Hegginnar sk., Skaunar sk., Túna sk., indbef. Túnir, Varteigar, Hrólfsey og Krákrey; Óðinseyjar sk., Ábyggja sk. eller Amurðar sk., indbef. Ámurð og Þórsnes; Skjálbergs (Skjæberg Prestegjeld), Hvala sk., Bergs sk., Iddar sk.; og Marka sk.

Kirkerne vare i den senere Deel af Middelalderen: I Sarpsborgs prófastdæmi eller ytri hlutr Borgarsýslu: Vála k. (Baaler K.), Svindala k. (Svindal K.), Roða k. (Raabe K.), Ryggihofo k. (Nygge K.), Þufnar k. (Thom i Raabe), Kolbergs k. (Kjølberg i Dnsø), Borgar k. (Borge K.), Glymheima k. i Hrólfsey (Glemmen el. Glemminge K.); Hólms k. á Þórsnesi (Thosnes K.), Túna k. (Tune K.), Fylkeskirken; Varteiga k. (Varteig K.), Alnes k. (Ånes i Tune); Skjálbergs k. (Skjæbergs K.), Bjár k. (Bø i Skjæberg), Ullareyjar k. (Ullersø K.), Ingradals k. (Ingebalds K.), Hvala k. (Hvalsernes K.), Bergs k. (Bergs K.), Ásaka k. (Asaf K.), Roðka k. (Roffe K.). I Eiðsbergs prófastdæmi: Askheims k. (Åstims K.), Þrykstaða k. (Trøgstad K.), Boðstaða k. (Baadstad K.), Ræðanes k. (Rødenes K.), Rýmskógs k. (Rømsfogens K.), Klunds k. (Klund i Rødenes), Eyjamarkar k. (Edemark K.), Aramarka k. (Åremar K.), Digranes k. (Degernes K.), Rakkastaða k. (Rakkestad K.), Gyrdinar eller Gjurdina k. (Gjurdeim eller Gulheim i Rakkestad), Nýjakirkja utan skógs (rimeligviis paa Gaarden Nud i den sydvestlige Deel af Rakkestad), Óss k. (Oss K.), Hænes k. (Hein i Eiðsberg), Treginsborga eller Treinborga k. (Trømborg K.), Eiðsbergs k. (Eiðsbergs K.), Herulanda k. (Herlands K.), Folkinsborgar k. (Føllenberg i Eiðsberg); Þenóls k. (Thenol i Eiðsberg, nærved Elitr); Skippveita eller Skyggþveita k. (Skib-

Hvæt R.), Skógs k. (Skog i Skóthvæt), Viflastaða k. (Vifster i Skóthvæt), Helini k. (Heli R.), Spjótabergrs k. (Spydebergrs R.), Hofinar k. i Lysadal (Hóvin R.).

Af Gaarde i benne Svesel kunne forresten mærkes: Paa Jölund: Þordúfurud (Þorðerud), Kabbarud (Kubberud), Ádalbýr (Alby), Kasa, Ræfnes, Hrafnaberg (Ramborg), Kyrrlætisvík (Kjellingsvíg), Reidr (Rere), Helgarud (Helgerud), Skallarud (Skallerud), Skepheimar (Skiping), Rósnes (Rosnes), Órækjurud (Orferud). Paa Varna i egentlig Forstand: Björðsini (Bjølfsund), Völlr (Vold), Fresjar (Fresjer), Sæðastadir (Sæastad), Dillingr (Dillingen) með Dillingarey (Dillingøen), Leykini (Løken), Vangr (Vang), Hasla (Hasle), Ruð, Gunnarbýr (Gunnarsbø), Grýstadir (Grystad), Dýrini (Dyre), Eyri (Dre), Búðarberg (Buberg), Kura (Kure), Autn (Utne). I Válr m. m. Leykini (Løken), Fólkastadir (Follestad), Straumr (Strøm), Ambáttsþveit (Ambotstvet), Hidáss (Heaas), Flekastadir (Flestad), Steinsruð (Steenrød), Bótlangr (Botlang), Geldar, Gjöldar (Gylber), Kakabæli (Kaabel), Kotir (Ketter), Gróf (Grav), Hlöðueng (Løbing), Kjósarbotn (Kjøsebotn), Andarud (Anderud), Ruð, Væsetarud (Veseterud), Kærsund (Kjersund), Morsárós (Moseros), Grepparud, Tofarud, Nafastadir (Nafestad), Vin (Ven), Kjöss (Prestegaarden), Fors, Sjaundarud (Syverud), Vegdalir (Vejdal), Guðríðarrud (Gurud), Belgrinn (Belgen), Kjengsrud (Kjegsrød), Vok (Vaaf), Gotúlfrud (Gutulførud). I Svindalir: Flejsa (Flesø), Ruðstadir, Unheimr (Unum), Eng, Sæbær (Sæby), Freylönd (Frøland), Foka (Fofu), Ódinsakr (Onsager), Vatnsþveit (Vastvet), Eysteinsruð (Østenrud), Grjóþþveit (Grøttvet), Skógr (Skog), Drellistadir (Drillestad), Kirkjurud (Kirkerød), Sukka (Suffe), Fljótar (Fløter), Úllsrud (Ullsrød). I Þesalr: Grimstadir (Grimstad), Leykini (Løken), Ásgautsrud (Åsgerød), Taskorn (Tasten), Þufn (Thom), Fúlúvík (Fulevig), Kolbjarnarrud (Kolbjørnrød), Sandakrar (Sandager), Kápukot (Kaabefot), Angaberg (Angeberg), Þorp, Nórheimr (Norum), Maktildarrud (Maktelerød), Strammes (Strømnes), Kill (Kille). I Óðinsey: Yrmini (Ørmen), Mollastadir (Mollestad), Krapparud (Krabberød), Sviðurud (Svigerød), Fors (Fosse), Vallir (Valle), Kolberg, Þorp (Thorp), Áurriðabekkr (Ørbek), Sleðvík (Slædvig), Tjarnir (Tjenne), Auðn (Utne), Forsetalund (Forsetlund), Elini (Elingaard), Ingjaldsvík (Engeløvig), Skarnþorp (Skontorp). I Hróllsey: Glymheimar (Gleminge), Miklibýr (Møkleby), Þorp (Torp), Litlibær (Lisleby), Hneplar (Kntple), Fúlavík (Fulevig), Smjörþúfa (Smertue), Yvini (Yven), Viðheimar (Veum), Skirnarey (Skinnere), Hallarud, Trosvíkr (Trossvig). I Túnir: Magasteinn (Mangestein), Rikalstadir (Rikestad), Straumnes (Strømnes), Ásurud (Aserød), Minga (Minge), Stöng (Stang), Setr (Sætre), Agnólt (Agnalt), Þórhildarrud (Þorhlerød), Finnstadir (Finnestad), Bjarnarstadir (Bjørnestad), Timbrholt (Tømmerholt), Rýðini (Ryen), Hollabýr (Holleby), Katakross (Kateros), Mýlnurud (Møllerød), Valaskjöll (Prestegaarden), Greiðakrar (Grebager), Ývini (Yven), Álfheimar (Alvim), Heydalir (Høydal),

Rjóðr (Rød), Esja (Esje), Roar (Raa). I Varteigar: Kolaporp (Kultorp), Brunnabýr (Brunðsbý), Bergarud (Vrestegaarden), Kokheimr (Kofin), Þórisbær í Þorpalandslíða (Þorsbý), Brúavellir (Brustevold), Klepadalr (Klemsdal), Spjótavellir (Spjutevold), Sikulönd (Seteland), Birgisland (Bergslanb), Solusnes (Sulusnes). I Ámurð: Bekkbær (Befbý), Móðesja (Moum), Vesteinn (Visteen), Vedraberg (Veberg), Upphús (Opshuus), Hún (Sun), Lafarud (Laverød), Dalr (Dal). Þaa Þórsnes: Gljóshlíð (Gloslid), Krossaberg (Korsberg), Hólmr (Holm), Heiðerni (Heieren), Þórhof (Those) altsaa forþen Þors-Tempel, Heiðar (Heie Prestegaard), Humlakjör (Humlekjer). I Hvalir: Brimnes (Prestegaarden), Kolluporp (Kultorp), Rósa (Ref), Stakseng (Staffeng), Sandey (Sanbe), Herfyli (Hersel), Spjör (Spjer), Langikill (Langekil), Skjálgbúdir (Skjelbo). I Skjálberg með Ingradalr og Ullarey: Hornes, Sólberg, Bær (Bø), Nálheimr (Naaleim), Vik (Vig), Fors (Fos), Jarleif (Jale), Kykla (Kylle), Nafarstaðir (Nafestab), Hafslundr, Byrgini (Børgen), Hallvarðsrud (Halvardrød), Seyla (Søle), Þegnabær (Þegneby), Guðislund (Gudslund). I Berg m. m. Baugaberg (Bøberg), Hjalmungar (Hjelmungen), Flinguporp (Flingtorp), Tofubrú (Tobro), Tofuporp (Totorp), Ásukjör (Aseskjer), Glenna (Glennie), Helgarud (Helgerød), Fismadalr (Fismedal), Úgestabýr (Ugjestebý). Þaa Idd: Knarrardalr (Anarbal), Hof (Hof, altsaa Tempel), Heiðar (Heier), Bersaberg (Besberg), Lundr. Þaa Vimar: Eikaberg (Egeberg), Sköðini (Skofen), Kirkjurud (Kirkerud), Leifastaðir (Løvestab), Hof (Hov, altsaa Tempelsteb), Hrafnastaðir (Ranfstad), Glenna (Glennie), Ásheimr (Asheim), Leykini (Løken), Hallaporp (Haltorp), Geilupveit (Giltveit), Skersakr (Skersager), Helini (Helli), Røfhaugar (Røvaug), Mjalkaberg (Melleberg), Álfheimr (Alfheim), Titheimr (Teteim), Bjáfesni (Børen), Mörk, Skorguberg (Skareberg), Steinvararrud (Stenerød), Skógar-endi (Skogrim). Gróf (Grav), Kjöss (Kjøss), Þornbær (Thunby), Bjáberg efler Bøjaberg (Bjoberg), Trollarud (Trollerud), Völlr (Vold), Kvakastaðir (Kofstad), Þorp (Torp), alle þisse i Uppvimar; Skygþveit efler Skipaþveit (Skibtvæt), Eng, Espines (Espenes), Høensaþveit (Hønsetvæt), Holl (Hol). Bugrinn (Bougen), Heiðinstaðir (Heiestab), Smjörþúfa (Smertue), Fróðurud (Frougerud), Vambanes (Vammenes), Hladheimr (Ladim), Rjúkr (Riuf). I Lýsadalr: Bæli (Bøler), Viðini (Vien), Kausabæli (Kausebøl), Galtabúdir, Hallarud (Hallerud), Vatn, Mörk, Flaubær (Flateby), Haugaland (Haugland), Ey (Øy), Húsabær (Huseby), Aspar (Asper). Þaa Freylönd: Gymsingarud (Gimsingrud), Haukáss (Haaftaas), Árnarud (Anerød), Reyjabringa (Røbringen), Sæplar (Søpler), Þúkarud (Þuferud), Krókadalr (Krofebal), Setr (Sætre), Hvessi (Hvesker), Skinheimr (Skjeneim), Möggubær (Muggeby), Knartarud, Bodbstaðir (Bodstad), Skefrungarud efler Skerfungarud (Skjeringrud), Kaldakr (Kalbof), Broti (Brote), Ormsstaðir (Ornstab), Leykini (Løken), Freyshof (Frøshou altsaa bet Sted hvor Frøys Tempel stod), Sjónarhaugr (Sjønhau), Haugaland (Haugland), Sætaland (Søtland), Fagræss (Faveraas), Gleymilsrud (Gimistrud), Eikaberg (Egeberg),

Breiðegg (Breibegg), Streynes (Strones), Hundsporp (Høntorp), Kæsisegg (Kærfegg), Sjálfvirki (Prestegaarben). Í Eið: Guðheimr (Gubim), Húðir (Huer), Skorrurud (Staarerub), Askheimr (Aftim), Kolsstaðir (Kolstab), Blönduhóll (Blandhol), Bárðarsletta (Baadsette), Bekkjarharf (Bekkehyar), Slegnubroti (Slengebrote), Myrkviðr (Merkved), Þarmr (Tarm), Heiðinstaðir (Heenstab), Kastali (Kastalen, stob ber et Kastel?), Hof (Hof, altþaa Tempelsteb), Skjöldini (Skjolden), Ólberg, Tofeng. Í Hegginn: Ullipveit (Ultvet), Elgjartún (Elletun), Hjalmark (Hjelmark), Sléta (Slitu), Vegarud, Sletnar (Sletner), Keysurud (Kæferub), Suflarud (Sulerub), Lindihóll (Lindhol), Háey (Høje), Brandúlsrud (Brandrub), Mýsini (Mysen), Garðseng (Gardseg), Klunduporp (Klontorp), Múanporp (Muustorp), Narfastaðir (Narvestab), Módrupveit (Mortvet), Leikvammr (Lefom), Sölmundarrud (Salmondrub), Kleif (Klefen), Bukkskeggsrud (Bustilsrub), Turtur (Turturen), Þjagurud (Þengerub), Jödurud (Jerub), Pyrt (Pyt), Sjórn (Sjor), Sjórnshamarr (Sjorsshamer), Þilastjórn (Tilfestjor), Grænasund (Grænsund), Elgsnes (Elsnes), Ugludalr (Uldal), Raunáss (Ronaas), Brennunór (Brennemø), Filipveit (Filtvet), Sviða (Svite), Skallarud (Solterub), Hnepli (Nepfe), Dynjandi (Dyngjen), Treginsborg (Trenborg), Grasbakki (Græsbakke), Byluporp (Bøltorp), Haldingsporp (Hallingtorp), Refnaugr (Rævaug), Vistúr (Vister), Grönini (Grini), Elgjartún (Eltun), Himirki (Himmerige), Herulönd (Herland), Herusletta (Herslet), Skobbarud (Stubberub). Í Skaun: Guðheimr (Gubim), Flatastaðir (Flotestab), Birkines (Birkenes), Kaun (Kaan), Greinastaðir (Grinestab), Filipveit (Filtvet), Bjarnastaðir (Bjærnestab), Rud í Bjarnastaðakróki (Rub), Finnastaðir (Finnestab), Dolini (Dæli), Heiðar (Heter), Dótturporp (Døttetorp), Þólfsbær (Tolfshby), Iglarud (Iglarub), Tyrisdalr, Hrólfsskeið (Hrolfseid), Spjótlag (Spyðslag), Gunulfsbær (Gunulshby), Linastaðir (Linestab), Búadalr (Buda), Orramór (Orremo), Hnakkheimr (Nakeim), Greiðakrar (Grædager), Stumparud (Stomperøb), Gamalsrud, Lögþær (Logby), Eiðgata (Eidgutu), Sæfyski (Sævis), Reyðiseik (Røset), Koppriinn í Króki (Koppen), Kraufarud (Kraugerub), Nálheimr (Naaleim), Kvöðuporp (Kvøatorp). Í Markir: Kúrey (Kursen) á Rýmskógi, Þostarud (Trosterub), Þorbjarnarþýr (Torneby), Flotinn (Floten), Báðar (Bac), í Ræðaness sókn, Skeggjusletta (Skeggset), Rakkastaðir (Rakkestab), Kléarud (Klerub), Fornarud (Funnerub), Ertvik, Sturlangsþær eller Styrlangsþær (Stiflesby), Klundr (Klund) í Klunds s., Hiðini (Heen), Úlfsbær (Ulfshby), Uppsalar (Upsal), Digranes (Dignes), Brúarrud (Braarøb) á Eyjamörk, Krofstaðir (Kroftab), Nyrdstarud (Nysterub), Valgarðsrud (Vagelshby), Slöðrubær (Sløreshby), Flíðvík (Flidvig), Stikla (Stikle), Leidangr (Ledeng), Eyjarstaðir (Dyestab), Sælivík (Sælevig), Þorgrimsrud (Thorgrimsby), Gróbæli (Grøbøl), Gunneng (Gunneng), Jaðarr (Jaren), Önundarþær (Anundshby), Hallvarðsrud, Sölmundarþæli (Sambøl), Grýtlingsáss (Griftlingaas), Bærinn (Bæn) á Aramörk, Fanga (Fangø), Reisar (Røser), Þorlaksþær (Tholsbø), Mósvík (Mosevig), Framminigarðr (Fremmegaarb), Flataland,

Espilundr (Eþýfund), Glenna, Aspaströnd, Straumr (Ström), Leirvík (Leirvíg), Rífa (Ríve), Búdir (Buer), Skaldaberg (Skalleberg), Maura-holt (Morholt), Eysteinsvík (Østensvíg).

63. Ránríkissýsla indbefatte den nordlige Deel af det nuværende Bohuslen, tilligemed den nu til 7de Prestegjeld hørende Enningdal. I de ældste Lieder var Ránríki Benævnelsen paa hele den Deel af de gamle Álheimar, der laa søndenfor Svinesund, men da Sysfel-Juddelingen blev den forherkende i disse Egne, og Benævnelserne Álheimar, Vingulmörk og Vestfold, især de to første, gik af Brug, da blev det ogsaa almindeligt at kalde Landet søndenfor Svinesund efter de Sysler, hvori det var indbeelt, Ránríkissýsla (den nordlige Deel) og Elfarsýsla (den sydlige Deel), ligesom ogsaa Benævnelsen Vikin, der egentlig gjaldt Rýststrækningen paa begge Sider af Stagerraf og Christianiafjorden lige til Dslo, efterhaanden indstrænktes til den ydre Østfýst eller det egentlige Ránríki, hvis Rýststrækning kaldtes Viksída medens den vestlige Rýst fra Vindenes til Rýgjarbít sædvanligen kaldtes Lingardssída (Lyn-gørfsiden). Begge Sysler udgjorde tilsammen et Rýstland, der i den længste Strækning, nemlig fra Boksjór nyrðri (Nordre Bogfø) indtil Gautelfr i Nærheden af Søx Aur (Ørsjø) afskiltes ved Stov- og Gjeldstrækninger, efter nøje bestemte Grændsepunkter, fra de vester-gæstte Hæredar Vejar (Væbøhered), Vardýnjar (Valbøhered) og Sunndalr, der tilligemed Þursabú (Tørsbo) og Norddalr udgjorde Dalr, det nuværende Dalsland. Ved Akrvík, nær ved det nuværende Akerström, berørte Grændsen Gautelfr, og fulgte nu, som det synes, denne, indtil Naudingjaóss eller Rødinge-Naens Udløb, iffe langt fra hvilken der østefor Elven begyndte en smal, Norge tilhørende Strækning, den saakaldte Skýrdalsbygd (Skurdalsbygden), der endnu regnes til Bohuslen (see foran S. 4); derpaa dannede Elven atter Grændsen indtil ligeoverfor det nuværende Gøteborg, hvor den svang mod Nord ind paa Den Hising (Hisingen), og affar de to sydligste Sogne Þúsa og Lundabær, der hørte til de saakaldte Úllönd i Gautland (Vetla herad, Sævudals herad og Askhéms herad). Derpaa gik Grændsen midt efter Danafjorden til Danahólmr, hvor alle tre Riger mødtes. Søndenfor Danafjorden var Fjaru herad (Fjære Hæred) i Halland. Et Sted, kaldet Glaumsteinn, omtales ogsaa som Norges sybligste Grændsepunkt; det maa være at søge i Nærheden af Danaholmen eller Brennserne.

Blandt Fjeldhøfder, som nævnes, ere Kyrfjöll mellem Vardynjar og Skriksvik, lige op for Fjorden Gudmarr, og Krókaskógr, i Nærheden deraf, østenfor Besja (Bæve Sogn), hvor Jarlen Karl Sunesøn blev slagen 1137. Her var Naen Besja (Beveraa), hvor Gregorius Dagsøn dræbtes 3 Jan. 1161. Lidt længer i Sydøst synes den lille Bøt Fylsbekkr at have været, der ansaaes som et af Hovedgrændsepunkterne mellem Gautland og Norge. Af Indsøer vare ingen betydelige, undtagen den førømtalte Aur eller Aursjór, nu Dr-Sjò, Langr (Langen) i Nesina-sókn, Borderna-sjór, nu Bullaren Sø, der har sit Udløb i Hellisfjórðr (Jbdefjorden), de tre Kornsjóir og Boksjór (Bogsø), der vare Grændsemerker. En Mængde Fjorde trængte ind i Landet og dannede mange Der. Af disse Fjorde kunne især mærkes: Regndalsfjórðr og Svinasund med dens Forsættelse Hellisfjórðr (Jbdefjord) Salteyjarsund (Saltsund) mellem Saltey og Tjarney i Vettaherað; Hafsteinsund og dens indre Forsættelse Sæheimsfjórðr, lidt sybligere, gif ind til Sæheimr eller Sæimr (Søm i Lanum); Hornborusund mellem Hornbora (Hommersø) og Fastlandet, paa Nord siden af Sotefjorden; her laa paa Fastlandet en Borg, hvor der holdtes Hornboruþing; Sótalsfjórðr (Sotefjorden), mellem Vedreyjar (Vædersørerne) og Sótanes; den inderste Deel af Fjorden hed Botnarfjórðr. Paa dens Sydside laa Tryggvaey (Tryggø) med Tryggvahrør, Kong Tryggve Olafssøns Gravsted; længere ude laa Sótasker. Ábyjarfjórðr (Abysfjord) paa den sydbøstlige Side af Sótanes, gif ind forbi Ábær. Brúafjórðr (Brofjord), ligeløbende med denne, lidt sybligere, stærer sig ind i Stangarnes, saaledes kaldtes Halsøen mellem Ábyjarfjórðr og Godmarr. Godmarr (Gulmaren), mellem Stanganes og Boknes, gif forbi Skriksvik (Stredsbiff) og deelte sig i tvende Arme, af hvilke den nordligste gif ind til Fyrileif (Fersløf). Lanasund kaldtes Fjorden nordensfor Den Ordóst, især den inderste Deel, nu Uddeballa-Fjorden; det smaleste Sted, Sundet mellem Ordóst og Haukáss, kaldtes Nautasund. Hakafjórðr og Svanháls (Svansund) hed Fjorden mellem Þjórn og Fastlandet eller Innlönd. Haugasund kaldtes Sundet ved Høga, sydbøstlig i Thoresby Sogn. Større Der vare de nysnævnte, Ordóst (Droust) og Þjórn, samt Hising, mellem begge Arme af Gautelven. Af mindre Der kunne mærkes: den førømtalte Hólmrinn grái, hvor Sigurd Slemmedegn faldt; den regnedes dog som det sees, til Hvalørerne; Tjarney (Tjærnø) Usvikseyjar (Jsbifføer) søndenfor Sæimfsfjórðr, Vedreyjar, Hermd (Hermensø) og allersybligst Eykr-

eyjar (Oterverne) med en Befæftning (ſee S. 50); mellem den egentlige Eykrey og Bjarkey var Kålsund.

Deſſe Syſler indbefattede tilſammen 16 Skibreder, hvilte rimeligvis vare omtrent de ſamme ſom de nuværende Hereder, nemlig: 1) Borderna ſkipreiða eller herað (Bullarens Hered), indbefattende Dalſtrøget om Bullarens Vaſdrag, nemlig den nu til 3dde Preſtegjeld hørende Önyardalr, ogſaa kaldet Annilladalr, Annidadalr (Arnhildardalr?), nu Enningdalen, ſamt Naſaſtaða (Næſteſtab) og Móa (Mo) Sogne; 2) Saurbæja herað (Sørbygdens Hered); 3) Vettaherað (Vettehered); 4) Lúðrlags ſkipr. eller Túnheims herað (Tanums Hered); 5) Kvilda sk. eller h. (Kvilde Hered); 6) Tungu h. (Tungehered); 7) Stangarnes h. (Stangeneshered); 8) Sótanesherað (Sotenes Hered); 9) Lana h. (Lane Hered); 10) Frikna herað (Fretne H.); 11) Den Orðóſt; 12) Den Þjórn (Tjørn); 13) Þorpa h. (Torpe Hered); 15) Innlands herað (de to ſydlige Indlandshereder); 16) Hisingar h. (Hiſtingen). De 7 førſte udgjorde Ránrikisſýsla, de 9 ſidſte Elfaſýsla, hvis Indbyggere man kaldte Elfaſgrimar, medens Indbyggerne af det hele Diſtrict, og fortrinnsvis af Ránriki, kaldes Vikverjar.

Diſſe Egne omtales oftere i vor ældre Hiſtorie. Paa Vetta-land nær ved Skeðjuhof (Stee Kirke) boede den beſkjende Brynjolf Alfalde, der fik denne Gaard af Kong Olaf den Hellige. Hellir, nu Helle, ved Hellisfjórðr, eller 3ddefjorden, omtales ſom Bolig for en vis Befete under Haakon Haakonsſøn. Paa Apaldrssetr, nu Abelfæter i Lurs Sogn, Vettehered, dræbtes Gunnar Naſeſøn 1221 af Birtebenerne. Paa Haukabær, nu Haakeby ved Semsfjorden i Tanum døde R. Olaf Ryrre 1093. Salteyjarsund mellem Saltey og Tjarney (Tjørn) i Vettaherað, Hafſteinssund ved Indløbet til Semsfjorden, Hornborusund (Hummerfund) mellem Hornbora (Hommers) og Faſtlandet, Usvikseyjar (Søvigøerne), Nautasund (Nøtſund), mellem Øggaas paa Faſtlandet og Lorp paa Drouſt, Dyngja (nu Dyngø) en af Udverne i Nærheden af Vedreyjar, nævnes oftere i Sverres og hans Eſterfølgeres Hiſtorie. Ved Fors (Foſs) i Tungehered, blev Kong Dyſtein II dræbt 1157, og Stedet viſes endnu, paa det ſaakaldte Galgeberg, ved St. Øſtens Kilde eller Korskilden. Ikke langt derfra, ved Fyrileif (Ferløf) inderſt ved Godmarr, blev Harald Wille ſlagen af R. Magnus Sigurdsſøn 1134. Paa Saurbæir, nu Sørbs i Krokſtab Sogn, overfaldt Gregorius Dageſøn Kong Haakon Herdebred 1160, men blev ſelv tort efter (1161)

dræbt af Haakons Mænd, da han vilde sætte over den svage Jis paa Besjá (Beveraa ved Dddebald). Ved Veggir (Vegger) strax østenfor Sotenes Kirke blev Kong Tryggve dræbt, og begravet paa Tryggvaey i Nærheden. Ved Forsœla (Forshella) lidt søndenfor Dddebald, fældtes Baglerhøvdingen Jon Drotning 1206. Hermdarsund mellem Hermd (Hermens) og Lafs, samt det nærliggende Ramshólmr (Ramholmen) nævnes i Haaf. Haaf. S. ved 1253. Haugasund eller Augusund, nu Høgafund i Thoresby Sogn, og ved nordre Indløb til Elven, nævnes allerede i Kong Olaf den Heliges Tid. Længere inde, nær ved Konungahella, var Gulley, der nu er landfast med Hisingen. Kong Haakon Haakonsøn paabegyndte her en Befæstning, og hans Søn Haakon paadrog sig her den Sygdom, hvoraf han siden døde. Paa den saakaldte Jumlaheidr (Jummelhede) sydvestligt paa Hising, ligeoverfor Dyfserverne, holdt R. Harald Haardraade Thing med sine Mænd, strax før Slaget i Nisfaa. Ved Þorskabakki, d. e. Bakkten nedenfor Gaarden Þorskar (Þorrskog) i Vistulanda sókn, eller rimeligviis paa Gaarden felv, ligeoverfor den gøtiske By Ljóðhús (Lødøse) mødtes R. Haakon og Birger Jarl 1249, og ved Sólbergaós og paa Þýjarhólmi (Tjørholmen), begge i Romelands Sogn, holdtes Møder mellem svenske og norske Herrer 1302 og 1303. I Kalffund stred den svenske Hertug Erik mod den norske Flaade 1309. Om Stæderne, Konungahella og Mässtrandir, Befæstningerne ved Konungahella, paa Gulley og Eykreyjar er forhen talt, ligesaa om Dragsmarks Kloster. Sólbjargir og Skyrbagar ved Konungahella ere at søge i den vestlige Deel af Ytterby Sogn.

Kirkerne i begge Syeler var mod Slutningen af Middalalderen følgende: A. I Ránrikis prófastdœmi. Vettaheråd: Nesinar k. (Næsinge R.), Hódals k. (Hødals R.), Lumulanda k. (Romelands R.), Skeðjuhofs k. (Ske R.), Vettalands k. (Vettaland), Röllinar k. (Rellen), Tjarneyjar k. (Tjernø R.). Bordenra heråd: Önyndardals (Arnhildardals?) k. (Enningdalens R.), der ei, som nu, stod ved Prestebakke, men langt sydligere, i Høveddalen, ved Kirkjubær (Kirkebø), Nafastaða k. (Naverstad R.), Móa k. (Mø R.). Saurbœja heråd: Krókstaða k. (Krofstad R.), Heiða k. (Hede R.), Sandaruðs eller Sanda k. (Sande R.). Túnheims heråd: Lüðrs k. (Lurs R.), Túnheims k. (Tanums R.). Kvilda heråd: Kvilda k. (Kvilde R.), Róeims k. (Brem), Botna k. (Botne R.), Sveinabœjar k. (Sveneby R.). Sótanes heråd:

Berufjarðardals k. (Berfentdals R.), Ábœjar k. (Maby), Tossinar k. (Tosfene R.), Askheims k. (Ástums R.). Stangarnes herað: Brúa k. (Bro R.), Bragasetrs k. (Braftað R.), Lýsa k. (Lýse R.). Tungu herað: Svörtuborgar eller Svertiborgar k. (Svarteborg R.), Fylkesfirke, Aspanga k. (Áspeng), Þórseiðis k. (Tofe), Haugbœja k. (Haaby R.), Fors k. (Fos R.). B. 3 Elfarsýslu profastdœmi. Lana herað: Boknes k. (Boknes R.), í dette Sogn laa Dragsmarkis Kiofter; Haukáss k. (Høgaaß R.), Skriksvikr k. (Skredsvif R.), Hæreksstaða eller Hærastaða k. (Hærestað R.), Bessja k. (Bæve R.), Rjóðra eller Maggarjóðrs k. (Mys R.). Þaa Orðóst: þorps k. (Torp R.), Miklabýjar k. (Mylleby R. *), Langalanda k. (Langeland R.), Rjóðra k. (Røre R.), Stöðla eller Staðla k. (Stale R.), Þegnabœjar eller Þeknabjár k. (Tegneby R.), Mólanda k. (Morland R.). Þaa Þjórn: Valla k. (Valle R.), Steinkirkja (Steenkirke), Klaufadals k. (Kløvedals R.). Frikna herað: Forsælis eller Forsælu k. (Forsþella R.), Hristarrjóðs k. (Risterøds R.), Lyngs k. (Ljungs R.), Grindarrjóðrs k. (Grinderøds R.). Þorpa herað: Hjartheims k. (Hjertum R.), Vistulanda k. (Vestelanda R.). 3 Innlönd: Auðsmála k. (Ødsmaals R.), Auklanda k. (Ukum R.), Nórheima k. (Norums R.), Spikkarrjóðrs k. (Spekerøds R.), Jórulanda k. (Jørlanda R.), Sólberga k. (Solberge R.), Holta k. (Holta R.), Rimalanda eller Rymalanda k. (Romeslanda R.), Karlabýjar k. (Kareby R.), Yttrabýjar k. (Ytterby R.), Harundarstafs k. (Hæresta R.), Þórisbýjar k. (Thorsby R.), Lykju k. (Ljffe R.). 3 Hising m. m. Sjóvar eller Sævar k. (Sæve eller Sjøe R.), Bakka k. (Basse R.), Bjórlanda k. (Bjørlanda R.), Þórslanda k. (Thorslanda R.), Eykreyjar k. (Økerø R.).

Áf Gaarde kunne forresten mærkes; 3 Nesinar, Hodals og Lumulanda sóknir: Sundbær (Sundby, Prestegaarden), Brekka (Brefte), Norðbær (Nordby), Austbær (Østby), Vestbær (Vestby), Sandakrar (Sandaker), Lifrásadalr (Løveraasdal), Autn (Ytten); Sellátr (Sellater), þorp í Oppniabygð (Torp), Gásholt (Gaashølt), Hella (Helle), Húsa-typt (Huustyft), Kaslaruð (Kastlerød); Regudalr (Ringdal), Hrossholt (Rosholt). 3 Skedjuhofs Röllina og Tjarneyja k. s.; Ingjaldsrud (Ingelserød), Maðvik (Mebvif), Holt (Hult), Vestbýr (Vestby), Lifaruð (Liberød), Krókrinn (Kroften), Miðmörk (Memarf), Hestaskeið (Heste-

*) Mylleby Kirke var virkelig, ifølge den røde Bog fol 148, helliget St. Michael, og indviet 4de November. Den af Holmberg (II. 160) omtalte Giening har saaledes været rigtig.

See), Jarleif (Jarlöf), Spalsþorp (Spoltorp), Bárðarrud (Baardaröb
 eller Baaleröb), Bogstaðir (Bogstæb), Heiðar (Hebe), Flatibýr (Flateby),
 Árnarud (Anaröb), Bjæjar (Bojan), Erlendsrud (Erlandsröb), Eist
 (Eist), Köldukinn (Kollekinn), Bastakjör (Bastekær), Ásarud (Asaröb),
 Slóðheimr (Slöeng), Hriseng (Riseng) i Geitagrend, Búðavellir i Skersgrend
 (Bövolb), Vik (Bif), Húsatýpt (Hunstýft), Blesaskógr (Blaastog),
 Uxapörp (Uxtorp), Folkastaðir (Folkestæb), Gráðleysa (Græles), Seila
 (Søle), Hof (Hove, altþaa Lempelstæb), Strengini (Streng), Röllini
 (Rellen), Gautabúðir (Gøtebo), Geirlaugarþorp (Giltorp), Holt (Hult),
 Heiðabær (Heby), Varðey (Valse), Hrossey (Röse), Langey (Langø),
 Daptey (Dafte), Bjelfarud (Bjelferöb), Kostar (Koster), Hrasney (Ramsø).
 I Önyrdardal: Finnsvík, Sveinungsbær (Sveningsbø), Gollini (Gol-
 den), Kirkjubær (Kirkby), Þellisáss (Tellesaas), Bergbær (Berby),
 Endi (Ende). I Nafastada og Móa Sogne: Rjóðrin (Röane), Yxnad-
 dalr (Ornedal), Vatnsbær (Vasbø), Elgihlið (Ellelien), Eið (Ede),
 Þorp (Torp), Fagrholt (Fagerholt), Halvarðsrud (Halvorðsröb), Skra-
 mastaðir (Skremstæb), Marteinsrud (Mortenröb), Hesthagi (Hesthage),
 Bakki (Bakke), Teigrinn (Teigen), Elgiland (Elgeland), Sæheimr (Søm),
 Snögurud (Snøveröb), Jaðarrinn (Jæren), Hrólfsrud (Rolfsröb), Tunga
 (Tongene), Þingvollr (Þingvalb: her var altþaa Þingstæb), Skakkastaðir
 (Skaffestæb), Lifarud (Liferöb), Eiðsheimr (Eidem); Auðsmál (Øde-
 maal), Apaldarholt (Apelholt), Þorp (Torp), Þorurud (Thoröb), Freys-
 land (Fresland), Bakki (Bakke), Hrasnapeit (Ramtvet), Grimáss
 (Grimaas). I Saurbær: Viksteinsrud (Viksteen), Þorp (Torp), Háfoss
 (Hafföse), Holt (Holt), Sæbær (Sæbø), Sólberg (Solberg), Reidstaðir
 (Reistæb), Hellisetr (Hellestær), Sandakr (Sandaker), Heslibrekka (He-
 stebrekke), Heiðar (Hebe) Saurbær (Sorbø), Krókholt (Krokholt), Þveitin
 (Tveten), Fiskapörp (Fisketorp), Hella (Helle), Þorbjarnarrud (Thor-
 bjarnrud), Hermannsrud (Hermansröb), Þjexrud (Þjæröb) Birkibrekka
 (Bjerkbrekke), Katabæli (Kaatebøl), Gíslabúðir (Gislebo). I Lüðrs og
 Túnheims Sogne: Galtay (Galtø), Vellir (Vølle), Haugrinn i Vala-
 grend (Høgar), Kíll (Ktill), Árnarud (Anaröb), Smárlisa (Smaarlis),
 Lüðrseng (Lørseng), Þorp (Torp) i Ásgrend, Þorunnarrud (Taranröb),
 Þormóðsrud (Tormosröb), Eilifarud (Eileföb), Sveinsrud (Svensröb),
 Gíslarud (Gisleröb), Sigurðarbúðir (Siverbo), Krákunes (Kraakenes),
 Búðir (Buar), Löngukjör (Langekær), Þórisrud (Toröb) Túnhamarr
 (Tannam), Þúsan eller Þúfarþorp (Tovan), Mjólkarud (Mjelleröb),
 Skyrbúðir (Skjærbo), Görn (Gaarn), Hallini (Hallin), Sólbrekka
 (Solbrekke), Hvítavellir (Hviddevalle), Ulsakeið (Ulvestee), Saurtunga
 (Surtung), Heiðr (Hebe) i Vistadal, Uppini (Øppen), Forsheimr
 (Fossum), Hugheimr (Høgghem), Svandalir (Svandal), Ruangstungur
 (Rungstong) i Hringagrend, Brú (Bro), Hveitilykkja (Hvitlykke), Þegn-
 abýr (Tegnaby), Elmikjör (Ulmekær), Helgarud (Helgeröb), Gásey
 (Gaasø), Otrey (Otterø), Lykkja (Lykke), Uxapörp (Uxtorp). I
 Kvilda herað: Fíjar (Fittje), Solheimar (Solhem), Dalir (Dale), Sól-
 skinn (Søbkin), Ránsvaðsheiðr (Rabalshede), Stafbær (Staby), Grind

(Grind), Teigrinn (Legen), Eyvindarrud (Evensrød), Dofalsand (Dofalsand), Hjalpasteinn (Hjelpestein), Heiðr (Hede), Lykkja (Lyfte), Bergbær (Bergby), Brekka (Brefte), Skíðastadir (Skíftab), Auðsmál (Auðsmaal), Leirusteinn (Leirstein), Smíðarud (Smíðsrød), Sundalr (Sundal), Túptir (Tytte), Valabýr (Valeby), Jóra (Jore), Skeiðbrekka (Skíðbrefte), Eíðsteinn (Eíðstein) í Eíðsteinasfjórðung; Kálfskinn (Kalbskinn), Þveitin (Tveten), Humlakjör (Humlekjær), Þorparnir (Torpane), Auðnin (Aittene), Þórisbær (Torso), Eíð (Eid), Vatnsvík (Vatnsvík), Kerrabýr (Kærbo), Ljoski (Løfte), Sundalr (Sundal), Sólbrekka (Solbrefte), Þeklubúðir (Teflebo), Rangstadir eller Ruangstadir (Rangstab), Gullhaugar (Gulle). Í Sótaneshérað: Vælsrud (Vælsrød), Rud (Rød), Berg, Heithagi (Hesthage), Vatnarud (Vatnerød), Skyrubúðir (Skørbo), Fjall (Fjeld), Hafnarud (Hofferød), Miðbær (Middbo), Efta, Djúpidalr (Djupdal), Skelli (Skelle), Búðavellir (Buvall), Kjör (Kær), Geitstadir (Gíftab), Vellir (Valla), Varðás (Valaas), Eplisletta (Ebbeslet), Stálarud (Stalalrud), Loðnakjör (Lønnekjær), Bjarnarrjóðr (Bjernerød), Lykkja (Lyfte), Hrafnsvík (Ramsvík), Veggir (Vegge). Í Stangarneshérað: Fyrileif (Færløf), Ak (Aker), Hallönd (Hallin), Bládjúpurud (Bladjupeyød), Birkibrekka (Bjærtebrefka), Gröf (Grav), Saurþorp (Søtorp), Sköðini (Skobene), Mjölberg, Bjarnarrjóðr (Bjernerød), Fiskibekkr (Fiskebek), Ormdalr (Orndal), Lykkja (Lyfte), Hallvarðsrud (Halvorðsrød), Sæmr (Sæm), Kjör (Kjær), Hlið (Lid), Reyrvík (Rørvík), Auðsmál (Auðsmaal), Knarrarvík (Knarvík), Þufnarþorp (Tuntorp), Rjúkr (Ryk), Nautabær (Nøteby), Heggvellir (Hegvall), Sker (Skær), Humlakjör (Humlekjær), Lykkja (Lyfte), Þrælaberg (Trelleberg), Málmei (Malmø). Í Svörtuborgar, Aspanga og Þórséiðis Sogn: Skánarud (Skænerød), Vatnsendi (Vatsende), Ísland, Aspangar (Aspeng), Hermannsrud (Hermansrud), Heiðin (See), Holt, Hólmr (Holm), Dyngjuvalr (Dingval), Sandvík (Sandvík), Lanfás (Løvaas), Drymbilsrud (Drumelsrud), Þorp (Torp), Dyngla (Dingle), Túpt (Tytte), Bergbær (Berby), Stafseng eller Stagseng (Stateng), Róar (Rom), Lögheimr (Laghem), Leirakrar (Leerafer). Í Haugbýja og Fors Sogn: Bekkjarhvarf (Bekkeval), Leirberg (Leirberg), Sköðini (Skobene), Lykkja (Lyfte), Glerberg (Glæborg), Haugbæir (Haaby), Auðsmál (Auðsmaal), Geirmundarrud (Gjermundrød), Lykkja (Lyfte), Holt, Stofurjóðr (Stuveryr), Bjóreið (Bjørød), Skeljarjóðr (Skællerød), Arnarbakk (Arnebakke), Breiðvík (Breyvík), Skarnhella (Skarnhelle), Sandr (Sand), Smíðjuberg (Smíðberg), Yxn (Orne), Kambstadir (Kambtorp), Nærisstadir (Nærestab), Vestbýr (Vestby), Berg, Friðþorp (Frøtorp), Skríða (Skree), Þyribær (Toreby), Sælubær (Sæleby), Austbýr (Austby), Skúlavík (Skulevík), Sverðvík (Sverðvík). Í Bókness Sogn: Berg, Sund, Lindabúðir (Lindebo), Þórisrud (Torso), Sveinsrud (Evensrød), Lanæið (Laneshed), Stöðull (Stale), Pintilsrud (Pinnerød), Kjör (Kjær), Kalfsland (Kalsland). Í Haukáss, Skriksvík og Hærestada Sogn: Kjör (Kjær), Hallarud (Hallarød), Nautasund (Nøtsund), Kristvík (Kristevík), Kamparud (Kamperød), Rjóðvík (Røtvík), Tangi

(Lange); Svælti (Svælte), Hafsteinn (Haffteen), Finnland (Finland), Brú (Bro), Úteng (Utengen), Haugþorp (Høgstørp), Sveinsrud (Svensrud), Birki (Bjørte), Intaka (Intagan), Krákurud (Kraaferud), Brekka (Brette), Brennisk (Brennst), Ýtarud (Ýsterud), Trónugil (Trøllgel), Laufáss (Lavaas), Syðrivík (Sørvis), Akri (Aker), Slagiinn (Slan), Keldudalur (Keldal), Lanaberg (Lanaberg). I Bessa og Rjóðrs Sogne: Kúðarjódur (Kureud), Sjaundarud (Samnerud), Graskjör (Graskjær), Brekka (Brette), Björbekk (Bjørbel), Grórud (Grorud), Uglsholt (Ugleholt), Espirjódur (Espirud), Glymheimr (Glimming), Bordætur (Bodisse), Nes, Stokurjódur (Stuerud), Glóshlíð (Gloslid), Keiparjódur (Kjæperud), Arkvisl (Arkvilla). I Þorps, Miklabýjar og Langalanda Sogne paa Orðósti: Stafanes (Stamnes), Tylláss (Tyllaas), Auðsmál (Odsmaal), Timbrholt (Tammerholt), Nautavík (Nøtvis), Brú (Bro), Ásmundarrud (Aasmunderud), Sandvík, Búðanes (Buanes), Akri (Aker), Kárarud (Kaarud), Bjarnarud (Bjærnerud), Nasarud (Narverud), Auðn (Ønne), Annanes (Andenes), Kolungarud (Kalungerud), Kæphaugar (Kæbo), Arngrimsrud, Rjóður (Røra), Hreiðarsrud (Hærud), Vestribær (Vesterbæ), Vatnsrud (Vasstrud), Þretti (Trette). I Rjóðra, Þeknaþæjar og Svöðla Sogne: Brattasáss (Brataas), Dalbær (Dalby), Eng, Lundr (Lund), Heinaim (Henaar), Bagalsbrekka (Baalsbrette), Danadalr (Danbal), Búðir (Bua), Bestaskor (Bestskær), Skreidísrud (Skredud), Rembadalur (Remedal), Kjör (Kjerra), Gaukasetr (Gøfæter), Hveinjar (Hvena), Nasarud (Narverud), Akri (Aker), Bjarnarud (Bjærnerud), Hof (Hof altsaa Tempelsted), Iglaberg (Ileberg), Roalönd (Raaland), Eskikjær (Eskkjær), Strönn (Strand), Nyðjusund (Nøfund), Hvaley (Hvalø), Moldarud (Mollerud), Haugar (Høga), Surnáss (Surnaas), Kjör (Kjerra), Hjálmvík (Hjelmvis), Einangar (Enern), Varakill (Varfild), Svanvík (Soanvis), Bær i Varakilsnesi (Nesby), Brandsdalr (Branddal), Brekka i Varakilsnesi. I Mólanda Sogn: Geitarhellir (Gætrille), Gunnleiksrud (Gulleksrud), Gullberg, Húsabýr (Huseby), Vatnsdalr (Vattdal), Helgavík (Hellevis), Ramshölmr (Ramsbolmen), Hermd (Hermens), Lafey (Lafø), Skaptey (Skafte), Flatey (Flatø), Malley (Malø), Gásey (Gaasø). Paa Þjórn: Kill (Kil), Refshaki (Refsal), Askrey (Aste), Mjörn (Mjærn), Meðalbær (Melby), Saurbær (Sørby), Djúphyli (Djupholt), Hjaltabær (Hjaltaby), Broland (Brauland), Svanvík, Gelaugar (Gelus), Kollukjör (Kollekjær), Furusetr (Fureset), Hoflönd (Hoflanda), Túptir (Tøft), Sæbær (Sæby), Reflönd (Reflanda), Haukarjódur (Høkerud), Búadalr (Budal), Djúpvík, Hella (Helli), Rud i Oddsnesi (Rud), Seltubúðir (Seltuby), Árnarud (Annerud), Hvalseng. I Friknar: Sund við Lanasund, Brattarjódur (Bratterud), Þorkelsjódur (Torfelrud), Keiparjódur (Kjæperud), Ámundarnes (Amdnes), Forsæli (Forsøla*), Timbráss (Tammeraas),

*) Saalebes ubtales Navnet endnu rigtigen, da det maa ubledes af for (Þræp.) og sól, og „forsæli“ betegner altsaa et solbart Sted (apricum); saalebes figes og andsælis, rangsælis. Stribemaaden Forskella grunder sig blot paa en falsk Etymologi.

Strönd (Strand), Leirbúdir (Leirbo), Búðir (Búð), Auðsmál (Auðsmál), Görn (Görn), Hallgeirsrjóðr (Halgerðsrøð), Helgarjóðr (Helgerðsrøð), Norðmannarud (Norðmannersøð), Ívarsbúdir (Íversbo), Vegarjóðr (Veggeryr), Bakkar (Baffe), Rjóðr (Ryr), Hristarrjóðr (Hrestersøð), Strönd (Strand), Vilnes, Ulfssund (Ulfund), Kolbeinsrud (Kolbensøð), Árnarud (Arøð), Þjóðstólsrud (Þjófstøðsrøð), Digrabófuð (Dirhøved), Skalovarud eller Skelefurud (Skalleterøð), Lyngr (Ljung), Skoptarjóðr (Skafterøð), Akur (Aker), Arnastarud (Anfastersøð), Grjóta (Grøtaa), Brandrud (Brandersøð), Rjóðr (Røð), Klef, Skjaldbreið (Skjaldbrøð), Grindarrjóðr (Grindersøð), Kolbeinsrud (Kolbensøð), Kvatrandarud (Kvatomerud), Bakkar (Baffe). Í þorps herað: Iantaka (Jantaga) Nes, Askarud (Akersøð), Hallarud (Høllersøð), Steinarsrud (Stenarsøð), Vesteinn (Vestøen), Þorp (Torp) Sólheimar (Solum), Hjartheimr (Hjertum), Króksþorp (Kroftorp), Brattarþorp (Brattorp), Ullaraker (Ulleraaker), Espirjóðr (Eversøð), Mularud (Mulersøð), Halsteinsrjóðr (Hastersøð), Leikvellir (Leikvall), Upsíáss (Uraas), Straumur (Strøm), Hríshöfði (Ryshøgen), Raudsþorp (Røstorp), Ábær (Aaby), Baldinabúdir (Baldaby), Brænneid (Brenne), Vistulönd (Vestelanda), Haginn (Hagen), Grórud (Grørsøð), Sveinsrud (Svensøð), Ögmundarrud (Annetersøð), Grundarud (Grundersøð), Þorskar (Torstog). Í Auðsmála og Auklanda Sögne: Árgrein (Aaregreen), Stærkjör (Starkjær), Mjálkarud (Mjølfleng), Vitazgjöf (Vibbesgjerte), Lunda (Lunna), Hamarr, Rjóðr (Røra), Hella (Helle), Klepp, Haugarjóðr (Huerøð), Tundarud (Tonnersøð) Skjöldungar (Skjoldunga), Grjót eller Grjótsbær (Grøsbø), Þorsteinsrud (Tostersøð), Hergautarjóðr (Hergautersøð), Auklönd (Øllum), Þóttubakki (Pottebakka), Dagfannrud (Dafnersøð). Í Nórheimr og Spikkarjóðrs Sögne: Götugarör (Gategaard), Steinungar (Stenunga), Akur (Aker), Hólmr (Holm), Strandakjarr (Strandekjær), Þorp (Torp), Nausnes (Nøsnes), Smiðsrud (Smedersøð), Kjarr (Kjær), Medalbær (Melby), Geysarbær (Gjøsbø), Haráss (Haraas), Spikkarjóðr (Spefersøð), Apaldarud (Aplersøð), Berg, Lundbyr (Lundbø), Holt, Rjóðr (Røra). Í Jörulanda, Sólberga og Holta Sögne: Berg, Þorp (Torp), Vigleiksrud (Vulfersøð), Kirkjubær (Kirkeby), Kálþveit (Kaltvet), Smiðsrud (Smedersøð), Skara (Skor), Jörulönd (Jorlanda), Tölupörp (Totorp), Sjávarlykkja (Søvelykke), Knafrastadir (Knaverstad), Hvítasteinn (Hvitsten), Ormsnes (Orsnæs), Kárarjóðr (Kaarøð), Heiðagil (Hegard), Heiðr (Hebe), Ingupörp (Ingetorp), Löngulönd (Langeland), Kot (Kode), Þórólfsrud (Torstrud), Hamarr (Hammar), Sleibúdir (Slæbo), Skáldalur (Skaldal), Helgarud (Helgersøð), Sólbjörg (Solberg), Ytri Reidstadir (Utrekstad), Grannabær (Grannebø), Bárðarrud (Baarsøð), Vefrini (Vefre), Reidstadir (Rekstad), Gautagarör (Gategaard), Ökuhlíð (Ogele), Bekkjarhvarf (Bekkearf), Hveinarjóðr (Hversøð), Laukaberg (Løveberg). Í Rimalanda og Karlabýjar Sögne: Hrafnaberg (Ranneberg), Sugandarjóðr (Stenersøð), Brú (Bro), Steinholt (Stensholt), Húnarud (Hønersøð), Haugr (Høg), Þorp (Torp), Helgarud (Helgersøð), Vellir (Vella), Dysibakki (Desebakke), Árnabúdir (Arbo), Lundbær (Lundbø), Skorbær (Skorby), Rud (Røð), Lysupörp (Løse-

torp), Ólafsrud (Olørød), Karlabær (Kareby), Vidarsporp (Vegstorp), Bollastadir (Bollestad), Sólbrekka (Solbrekka). I Yttirbyjar s.: Sólbjargir, Skyrbagar eller Skyrfbagar, Bakkar (Baffer) i Skyrbagalida; Teigar (Tega), Hveinar (Hvene), Uglahéið (Uglehø), Ormhaugar (Ormo), Úlfasund (Ulfesund). I Harundarstafa, Þórisbæjar og Lykkju Sogne: Þornbær (Þoreby), Flatibær (Flateby), Lagarvík (Laarvif), Hamarr (Hamer), Kirkjubær (Kirkeby), Saurhíðir (Sjøhøla), Halskíðir (Hølfunge), Glosakjör (Glosskær), Herey (Herholm), Þröndheimr (Tronum), Leirlykkja (Leerlykke), Rud (Rød), Hrafnaberg (Ranneberg), Haugar (Høga) ved Haugasund, Rönnurud (Rønnerød), Skör (Staar), Staðbýr eller Stafbær (Staby), Audunarrud (Dnnerød), Skotan (Stotte), Hallbjarnarporp (Halsbjørnstorp), Hermóðsbær (Hermansbø), Þjóskall (Tjuvekill), Lykkja (Lykke), Skollarud (Stollerud), Krakarey (Kraterø). Þaa Hising: Gautelsarrud (Gøttersød), Lundar (Lunde), Þorp (Torp), Gunnubær (Gunnarsbø), Elstasléttu (Østeflet), Ingubekkr (Ingebøl), Haugakelda (Høffella), Yxnanes (Ørnes), Ásgautsbær (Astesbø), Berbe (Berby), Haugr (Høgen), Sveinsbær (Svensbø), Ásmundarporp (Asmundstorp), Sólberg, Leirbekkr (Leerbøl), Skógheimr (Støgome), Leirga (Leerby), Bynjarjöd (Bønnerød), Skör (Staar), Þingstali (Tingstad), Björland (Bjørlande), Kutlungabær (Kvitstjunga), Leisbær (Lerby)*, Ljótubær (Løstbø), Audunarrud (Dnnerød), Rjöd (Røra), Steinabær (Steneby), Nörvik (Norsvif), Surfarud (Sørrød), Þunlaheidr (Tummelhø), Rud (Rød), Hestavík (Hestevig), Álholt (Amholt). I Eykreyjar: Hrisey (Rise), Burey (Burs), Heyney (Høns), Eykrey (Øters).

Norges Skatlande.

64. Blandt Norges Skatlande i Vesterhavet maa Ordnserne og Hetland for Jølands Forening med Norge anses som de førstnævnte, uagtet de ikke, som Syderverne, dannede et eget Kongerige, men et Jarldømme i Einar Ragnvaldsøns, eller, som han sædvanligvis kaldes, Tor-Einars, Øt. Ordnserne og Hetland danne, som bekendt, to særskilte Øgrupper nordensfor Skotland, Ordnserne nærmest dette Lands Kyst, kun adskilt derfra ved Hetlandsfjorden (Yentlandfrith), Hetland længere mod Nord, adskilt fra Ordnserne ved det brede og farlige Sumburg Roost, i Oldtiden kaldet Dynröst. Omtrent midt imellem begge Øgrupper ligger den lille, til Ordnserne hørende Fairhill, fordum Fridarey.

*) Det sees saaledes, at Lerby ikke, som nogle have antaget, er det Leifberg, hvor Kong Øystein slog de oprørske Remar eller Rimar (= Indbyggerne af Rimalanda sokn, ifte Reinar) og Stingsboerne 1147.

Orknøerne, Orkneyjar, kaldtes allerede Orcades af Romerne, som kendte dem, og da det maa antages, at de havde keltisk (piktisk) Befolkning før end Nordmændene bosatte sig der, maa Navnet Orcades, hvori Stavelsen Orc er det væsentlige, — ades kun den latinske Endelse, hidrøre fra hiin Befolkning, og den norske Form Orkneyjar kan derfor neppe uledes af noget norsk Ord, som örkn, örkn, o: Sælhund, men maa ansees for at være dannet af det gamle keltiske Navn paa samme Maade, som Romerne dannede sit Orcades.*) Af Orknøerne er kun een, det nuværende Mainland, forud Hrossey, betydeligt stor, de andre ere mere eller mindre ubetydelige. Hrossey strækker sig hovedsageligt i V. og B., men er ved flere Fjorde paa begge Sider saaledes indfaaren, at den har en højt uregelmæssig, snoet Figur. Paa den nordlige Side ere Aurridafjördr med den lille Daminsey, nu Damsa, og Kirkjuvágr, der gaar ind til Byen af samme Navn (Kirkwall); fremdeles Ingnessfjördr mellem Inganes (Inganes) og Tannskárunes (Tannernes); endelig Dýrasund (Deersound) mellem Tannskárunes og Dýrnessmúli (Moul of Deerness). Paa Vestsiden var den lille Sandvik (Sandwick), og paa Sydsiden Steinsnessfjördr (Loch of Stennis), og Skálpeidslói (Skalpa-Flod), saa kaldtes det hele Bassin søndenfor Den mellem Orsjara (Orfir) og Hólmr (Holm); det gik ind til Skálpeid eller det smale Eid, som herfra gaar over til Kirkjuvágr. Paa Vestsiden af denne Bugt er Medallandshöfn nærmere Orsjara. Af Nes omtales forøvrigt: Straumsnes, nu Stromnes, i Sydvest, Steinsnes (Stennis) længer inde ved Steinsnessfjorden, Hrossnes (Rossnes), sydsørligt. Af Steder paa Hrossey omtales foruden Staden Kirkjuvágr, som allerede er nævnt, Fjördr (Firth) inderst ved Aurridafjördr; Rennadalr (Rendal), Eggen ved Indløbet til denne; Esja (Ewie) i Nord, ligeoverfor Hrólfsey, hvorfra det afskildtes ved Esjusund; Birgisherad (Birsay), længst i Nordvest, Jarlenes ældste Sæde; Sandvik i Vest, ved Bugten af samme Navn, Steinsnes, saa kaldet efter sine uhyre Steensætninger, Orsjara (Orfir) i Syd, med en Jarlen tilhørende Gaard, ligeoverfor Háey (Hoy); Knarrarstaðir (Knarstoun), inderst i Skálpeids-Baagen, og Papuli (Paplay), længst i Sydøst, ligeoverfor Borgarey (Burray). Skálpeids-Baagen indesluttedes paa Sydsiden af de to

*) Urigtigbeden af Skrivemaaden „Orknøerne“, som om det kom af Ordet „Orken“, er saaledes indlysende.

høer Der Håey (Høy), saa kaldet af dens høje Bjerge, de høieste paa Ørtnæerne, i Vest, og Røgnvaldsey (Syd-Ronaldsøy) i Øst; indenfor laae de mindre Der Grimsey (Græmsøy), Hrisey (Hisey), Kålfey (Laby), Færey (Farøy), Flatey (Flotøy), Hundey (Hunday) og Borgarey (Burray), med nogle mindre Holmer.

Den sydligste Deel af Håey var fladere, og indstaaren af Havbugter, hvorfor den kaldtes Vágar eller Vágaland (Baes); en af disse Bugter, ligeoverfor Røgnvaldsey, hed Ásmundarvágr (Ásmundwall), en meget besøgt Havn. Røgnvaldsey laa lige i Syd for Borgarey; paa Nordvestsiden var en dyb Bugt, Viðivágr (Viðwall), og Halvøen Hangseid (Høra); paa Vestsiden, ligeoverfor Ásmundarvágr, var Røgnvaldsvágr, paa Østsiden Papuli (Paploy), og længst i Syd, ligeoverfor Katanes, laa Gaarden Bardsvik (Barwick). Imellem Røgnvaldsey og Håey laa Sudrey (Southøy), sydvestligt for hiin, i selve Petlandsfjorden, Sviney (Swanøy), og Straumsey (Strømøy). I Syd for Røgnvaldsey, ved Indløbet til Petlandsfjorden, laa Petlands-sker (Petlandsferries), og i Nærheden af dem var den farlige Svelgr (Havstrømning), der nu kaldes Stelshie.

Paa Nord siden af Hrossey ligeoverfor Efja, laa Hrólfsøy (Rousøy), med Gaarden Vestnes (Westnes) ved Efjusund; i Sundet laa den lille Eyin helga, o: den hellige D (Catharrow). Strax østenfor Hrólfsøy laa Egilsey (Egilsøy), hvor St. Magnus blev dræbt, lidt sydligere Vigr (Wetr), med et af Kolbein Þruga, Biskop Þjarnes Fader, i Slutningen af det 12te Aarhundrede opført Kastel, hvoraf Ruiner endnu sees (castle of Cuppi Row); i Syd for Vigr laa Gáreksey (Gairsøy), og lidt østligere, ligeoverfor Inganes, Gjalpandisey (Chapinsøy), med den meget besøgte Havn Ellidavik (Elwick). Om Daminsey inde i Hurrifafjorden er forhen talt. Strax i Øst for Dyrnes laa Kolbeinsey (Copinsøy). Alle de nævnte Der laae ganske nær ved Hrossey og dannede ligesom Tilbehør til denne; længere borte, hittedes en bredere Fjord, hvis vestligste Deel kaldtes Vestrifjörðr (Westrafirth), laa følgende: Vestrey (Westray), med den strax nordensfor liggende Papey meiri (Papa Westray); Eidøy (Eday), med de nærliggende Smaaser Eidøyjarkálfr (Calf), Færey (Farøy), og Grænihólmr (Greenholm); Strjónsey (Stronsøy), i S. D., med de nærliggende Smaaser Lynghólmr (Lingholm), Papey minni (Papa Stronsøy), og Austrsker (Austferry); Sandey (Sanday),

i N. D., med Gaarden Hlaupandisnes (Lopnes), hvor Thorvald Fjofre boede; allerlængst i N. D. Rinansej (Nord-Royalbsej) hvor Halfdan Haalegg blev dræbt. Hvor det i Svend Nolelfsons Historie omtalte Hellisej er at søge, er ubist; det synes at maatte være etsteds mellem Gåreksej og Sandej.

Fridarej (Fairhill) mellem Ordnørne og Høtland, regnes til Ordnørne; fra den kunde man baade see til Rinansej i Syd og til Dynrastarnes (Dunrosnes) paa Høtland i Nord.

Ordnørne havde, som det synes, verdslig Jurisdiction tilfælles med Høtland, indtil 1195, da Jarlen Harald Maddadson afstod Høtland til Kong Svener; fra den Tid af havde Høtland sin egen Lagmand, eller Lagmand fælles med Færverne.

Høtland kaldes i Oldskrifterne sædvanligviis Hjaltiland, hvilket er den ældste og bedste Form; denne gif dog tidligt over til Hjal-, Hjetland, Høtland; den særegne norste Udtale af Hj gjengave Stotterne nemlig allerede længe før Pantsættelsen med Sh eller Z, Shetland, Zetland. Denne Gruppe bestaar af fire større Der, og en Deel mindre om og imellem disse. De fire store Der ere: 1) Hovedlandet, det egentlige Hjaltiland eller Meginland (Mainland); 2) Jali (Jell) i N. D., adskilt fra hiin ved Jalasund (Jellfoud); 3) Aumstr, Örmst eller Unst (Unst) i N. D. for Jali; 4) Føstibör eller Føtalar (Fetlar), østenfor Jali og søndensfor Unst. Af mindre Der kunne merkes: Hafgrøney (Haafgruna), Ey (Uya) og Lyngey (Linga) nær ved Unst; Hafskögsey (Hascosea), mellem Jalir og Føstibör; Grøney (Gruna), Lambey (Lambe), Sandfridarøey (Samfray) og Fiskhólmr (Fistholm) i Jalasund; Hvalsey (Whalsey) østenfor Lundeid paa meginland; endnu østligere ere Húsey (Housa) og Útsker (Outsterris). Længer i Syd paa Østfiden af Meginland laa Brúsey (Brasa), og udenfor denne, adskilt ved et smalt Sand Nús (Noss); endnu sydligere laa Mósey (Mousa), med Laarnes Móseyjarborg. Paa Vestfiden af Meginland, nordensfor Sandnes; laa Egilsey (Egelska), Rauðey (Middle Roe), Vermundarey eller Vemundarey (Vemantra), Lyngey (Linga), Papey litla (Papa little) og Papey stærri (Papa stour). Søndensfor Sandnes laa Valey (Valleh), Langey (Longa), Hildisey (Hildasa), Yxney (Orna), Papey (Papa), Þróndarey (Trondra), Barrey (Burra), Húsey (Housa) og Hafrey (Havera); langt ude mod Sydvest Fugloy (Foula).

Meginland selv er en lang og smal D, der mod Vest

udstyder to store Halvøer, forbunden med Hoved-Den ved smale
 Eid. Det smaleste af disse var Mæseid eller Mjoseid (Mavis,
 Mavis Grund), efter hvilken de paa Halvøen nordensfor Eidet
 beliggende Steder kaldtes „fyrrir nordan Mæseid“ (Northmavine).
 Kirkesognet synes at have hedet Raudarþing. Den yderste Spids
 mod Nord af Halvøen var et fladt saakaldet Fitjaland (Feideland).
 Længere mod S. V. var Hafnarvágr (Hannavoe); den sydvestligste
 Spids var Esjunes (Eshanes). Den anden Halvø strakte sig fra
 Midten af Meginland hen til Papey stærri, og dannede med der
 næsnævnte, nordligere, en stor Bugt, der nu kaldes St. Magnuse
 Bugten, men i ældre Tider rimeligviis har hedet Mæseidsvágr.
 I denne laa Raudey, Vermundarey og Papey litla. Eidet, som
 forbandt Halvøen med den større Deel, kaldtes fletten Eid (Aith),
 og her laa Eidspings Kirke (Aithsting). Paa den vestligste Deel af
 Halvøen laa Sandnes, Vága (Walls) og Sandspings (Sandsting)
 Kirker. Den store Bugt, som denne Halvø dannede med den søndre
 Deel af Hovedlandet, kaldtes Barreyjarsfjörðr efter den deri liggende
 Ø Barrey (Burra); indenfor denne var Skálavágr (Scalloway)
 med et Strandsted af samme Navn, strax ovenfor hvilket, oppe i
 Landet, laa Þingavöllr (Þingwall) med Hovedkirken, hvor Dernes Ho-
 vedthing holdtes, og hvor Lagmanden og Erkebøgen egentlig skulde bo;
 rimeligviis have de dog boet i Scalloway. Mellem Jalasund og sidst-
 nævnte Sted vare følgende Sogne med tilhørende Kirke: Dalaping
 (Deltng), Lundeidisping (Lunglesting), Nesping (Nesting), Vest-
 dalr (Westdall) og Hvitanes (Whitnes). I Nesping, paa Østfiden,
 laa Gaarden Borg (Brugh) paa en Halvø, der indsluttede Fjorden
 Kattarsfjörðr (Catfirth); denne optog en lille Na, der kom fra
 Geirhildarvatn (Loch of Girdsta), hvor Islands Opdager Flokes
 Datter Geirhild druknede. Østligst for Þingavöllr var Sognet
 Gullberuvik (Gulberstwic), oftere omtalt i Dernes Historie; her
 ligger nu Byen Lerwick ved Breiðeyjarsund (Bressafound), hvor
 der vistnok allerede tidligt har været Strandsted. Søndensfor Katt-
 arsfjörðr var Laxafjörðr (Laxfirth), Hauksnes (Hauksnes) og
 Dalsvágr (Dalesvøe). Gullberuvikr Sogn begrændsedes mod Syd
 af Hvarf (Wharf), en Indknibning paa Den, derpaa fulgte Kon-
 ingsborg (Coningsburg) og Sandvik (Sandwic), det sidste strax
 ved Mósey (Moussa). Det sydligste Sogn var Dynrastarnes
 (Dunrosnes), med det høje Fjorberg Fitfuglahöfði (Fitfulhead) i
 Sydvest, og Sunnbæjarhöfði (Sumburghhead) i Sydøst.

Jali dektes ved de to dybe Fjorde Hvalafjörðr (Whalefirth) i B. og Reyðarfjörðr (Reasfirth) i Vst, i to ulige Halsdele. Paa Unst var Haraldsvik (Haraldsvick) i Vst, hvor Harald Haarsfagre paa sit Vesterhavntog kastede Anker efter først at have landet i Funningr (Funzie) paa Fœtilör.

Af Gaarde paa Ordnserne og Setland kunne forresten mærkes:

- 1) Ordnserne. Paa Rögnavaldsøy: Rögnavaldsvágr (Ronaldsvoe), Þórdarekra (Þurriger), Kleitr (Cleatte), Haugseid (Høra), Sandvik (Sandwick), Gimsnez (Grimness), Borg (Burgh), Hlið (Hith), Leikakví (Lykaug), Brúland (Brewland). Paa Vágaland og Háey: Ljanes (Lynes), Setr (Seatter), Þóðarvágur (Þurvoe), Kirkjubólstaðr (Kirkbuster), Meðalsetr (Melfetter), Réuvík (Rathwick), Kirkjuland (Kirklanb). Paa Hrossey: Skagi (Slaw), Svartakví (Swartaquoy), Hrossakrar (Horsads), Grind, Grjótssetr (Grotfetter), Svartabrekka (Swartabreck), Kleitr (Clett), Bergsteinn (Birstane), Haraldsgarðr (Haraldsgarth), Brúland (Browland), Kálfadalr (Calbell), Túpt (Tofta), Vatnsdalr (Wasbafll), Setr (Setter), Þóðarsetr (Þursetter), Hvítakví (Whyaquoy), Skarð (Skarth), Ingamyri (Ingamyre), Miðhús (Midhouse), Skeggjabólstaðr (Skegebuster), Sveinabólstaðr (Swambuster), Meðalland (Midland), Mosakví (Musquoy), Þursabólstaðr (Thusbuster), Skáli (Skall), Hrafnakví (Ramsquoy), Orargil (Ottirgill), Lilakví (Lillaquoy), Mýribólstaðr (Mribuster), Grimstún (Grimstoun), Hrafnsgarðr (Ramsgarth), Dalabrekka (Dallabreck), Bæjakví (Beaquoy), Gorn (Gorne), Brekka (Breck), Setrkví (Setterquoy), Vansbólstaðr (Wasbuster), Innritún (Innertoun), Yritún (Uttertoun). Paa Hrólfsøy: Vestnes (Wesness), Brúland (Browland), Langiskáli (Langskall), Vágabólstaðr (Wobuster). Paa Strónsey: Brekkn, Glettunes (Glitness), Húsabær (Housbie), Eid (Aeth), Kvigarðr (Quoygarth), Miðgarðr (Midgar). Paa Sandey: Völunes, Vatnssetr (Wasfeter), Skeggjabólstaðr (Skegebuster), Setr (Setter), Garðr (Garth), Lambanes (Lambness), Efríbólstaðr (Dverbuster), Neðribólstaðr (Nribuster), Suðrbær (Southerbie), Stofusetr (Stowfetter), Borg (Brugh), Stofa (Stow). Paa Vestrey: Reppisnes (Rapness), Skáli (Skall), Gnúpr (Noup). Paa Rinanseý: Sandr (Sand), Vestnes (Wesness), Straumsnes (Stromness).
- 2) Setland. Paa Meginaland, regnetsøndenfra: Brú, (Brow), Sannbær (Sumburg), Gata (Got), Kverndalr (Quenda), Vik (Weif), Setr (Setter), Lyngasetr (Lynrsetter), Breiðavík (Breidwick), Mostell (Musofell), Strönd (Strend), Hofsland (Houland), Gata (Got), Hof (Howff, rimeligviis Tempel i Hebenommen), Haugaland (Hogaland), Hús (House), Hamarslundr (Hamerslund), Helgasetr (Heltasetter), Pistlvellir (Pistlavel), Nessbólstaðr (Nesbuster), Upphús (Upphouse), Þveit (Twait), Brekka (Breck), Grýtingr (Grutting), Silavík (Silwick), Eid (Aith), Eyndarfjörðr (Ungeasfirth), Garðr (Gairth), Kollasetr (Collasetter), Meðalbær (Melbie), Norðbær (Norrbie), Bólstaðr (Bowstab), Hóll

(Hovll), Brúland (Browaland), Skarfasetr (Skarrasetter), Setr (Setter), Fótaborg (Futaburgb), Brekka (Breck), Breiðibólstaðr (Brebustur), Vestkviar (Vestkviar), Vatnsnes (Vatnsnes), Haugfand (Hovland), Upphús (Upphús), Kvíafjörðr (Quayfirth), Yxnasetr (Yxnasetter), Kollafjörðr (Collafirth), Torfasetr (Turbasetter), Hegrasetr (Hagrasetter), Hamarr (Hammer), Stafabrekka (Stavabreck), Tangavík (Tangwick), Hafnarvágr (Hafnavoe), Sandvágr (Sandvoe), Glettunes (Glettunes), Kirkjubólstaðr (Kirfabustur), Grundarfjörðr (Grundtefirth), Voðrista (Vodrista), Vágr (Voe). Þaa Brúsey: Kirkjubólstaðr (Kirfabustur), Kolbeinsborg (Culbenesbrugh). Þaa Barrey: Papilia (Papill), Sandvík (Sandwick). Þaa Papey stærri: Hafnavágr (Hafnavoe), Brekasetr (Bragaster), Húsavágr (Houseavoe). Þaa Jali: Papilia (Papill), Reyðarfjörðr (Reafirth), Háll (Hovll), Kollavágr (Culzevoe), Setr (Setter), Viðvík (Widwick), Vindáss (Windhouse), Borgarbrekka (Burrabreck), Steinssetr (Steansetter), Sandvík (Sandwick), Konungssetr (Cunungsetter), Ulstaðir (Ulfay). Þaa Fætilór: Funningr (Fungle), Strönd (Strand), Lambahaugr (Lambhoga). Þaa Unstr: Bollastaðir (Ballaftay), hvor Dernes Thing i de alleræibste Læder skal have plejet at holbes; Múnes (Mounes), Kleberg, Klebergsvík (Cliberwick), Kaldbakr (Calbbak), Hegdallr (Hagbatill), Skagi (Skam), Klif (Clif), Unstrarheimr (Unstrum), Hvalsgarðr (Duhalsgartb), Vágr (Va), Unustaðir (Ungifta), Papill (Papill), Hundagerði (Hundegartb).

65. Midtvejs mellem Skotland og Island, og ligesaa langt i N. V. for Hetland, som dette ligger i N. V. for Stavanger, ligge Færøerne, der bestaae af 18 større eller mindre Øer, foruden Holme og Sker. De ere: Fugley, Sviney, Viðey, Borðey, Kúney, Karlsey (disse sex kaldes tilsammen Nordreyjar, og sigdes at ligge „fyrr norðan fjall“); Austrey, Straumey eller Straumsey, samt Vágar, nu Þaagø (disse tre ere de største); Norsey (Nolsø), Hestr, Skoltr (Kølter) og Mykines; Sandey, Skúfey, Dimun meiri, Dimun minni, og Suðrey, den sybligste. Fugley adskiltes fra Sviney ved Fugleyjarfjörðr, Sviney fra Viðey ved Svineyjarfjörðr, Viðey fra Borðey ved Hvannasund, Borðey fra Kúney ved Haraldssund, Kúney fra Karlsey ved Karlseyjarsund, Karlsey fra Austrey ved Lagarvíkrfjörðr. Þaa Sviney er Þugten Vik, þaa Viðey Viðvík, þaa Borðey Borðeyjarvík. Austrey adskilles fra Straumey ved Sundin (Sundene), og har þaa Nordøstfiden de dybe Fjorde Funningsfjörðr, der gaar ind til Funningr, Eyndarfjörðr, (Dndafjord); i Øst Götuvík, der gaar ind til Gata, hvor Dernes fornemste Hæt, Gatafjeggerne, boede; i S. O. Lambavík, og i Syd Skálafjörðr. Þaa Straumey, der ved Vestmannasund og Vágafjörðr adskilles fra Vágar, bare i Øst Fjordene

Kollafjörðr og Kaldbaksfjörðr; længer i Syð Þingstedet Þórshöfn (Thorshavn); paa Vestfiden Vestmannahöfn, Hinguvik og Sagihöfn. Vágar indbeeltet i Vestrvágar, fyrir utan vatn, og Austrvágar. I Sandey laae paa Vestfiden Skálavik og Húsavik, paa Vestfiden Sandsfjörðr; den adstiltet fra Skúfey ved Skúfeyjarfjörðr. Paa Skúfey var den berømte Høvding Sigmund Brestersøns Hjem; fra Klippen Þórdarenni paa denne D svømmede han over til Sandvik paa Suðrey, da han forfulgtes af sine Fiender og her blev dræbt. Paa Dimun meiri, ifte paa Skúfey, synes den Befæstning at have været, hvor Sigmund dræbte Assur Hafgrímson. Suðrey deeltet ved Kløften, kaldet Mannaskarð, i to Dele, den nordlige og sydlige. Her laa paa Nordfiden Sandvik, nu Hvalvik, hvor Sigmund Brestersøn blev dræbt; sydligere laa Hof, med Tempel, hvor Høvdingen Hafgrím boede i Midten af det 10de Aarhundrede. Lige i Syð for Suðrey laa Klippen Munkrinn.

Af Gaarde kunne forresten mærkes: Paa Fugley: Hattarvik; paa Svíney: Svína, hvorfra Peter Støpper, kaldet Svinapétr; paa Víðey: Víðareid, Ásvík, Hvannasund. Paa Borðey: Skálatúptir, Depill, Árnafjörðr, Eyri, Vágr. Paa Kúney: Skarð, Haraldssund. Paa Karlsey: Húsar, Miklidalr, Trollanes. Paa Austrey: Funningr, Elduvík, Fuglafjörðr, Lagarvík, Nes, Túptir, Sölmundarfjörðr, Skálabotnar, Sjór, Strandir, Sellátr, Eyri, Norðrskáli, Eid. Paa Straumeý: Haldórvík, Hvalvík, Sjór, Ragtangi, Kaldbakr, Heyvík, Kirkjubær, Bær, Velbæjarstaðir, Kvívik. Paa Vágar: Sandavágr, Miðvágr, Suðrvágr. Paa Norsey: Eid. Paa Sandey: Dalr, Skarfaner. Paa Suðrey: Hvalbær, Fróðabær, Vík, Sunnbær.

66. Syðerøerne, Suðreyjar, der indtil 1266 dannede eet eller flere statslydige Kongeriger under Norges Lenshøshed, og lige til Slutningen af det 14de Aarhundrede et lidet Bispedømme under Erkebiskoppen i Nidaros, indbefattede i videste Forstand alle til det norste Rige hørende Besiddelser vestenfor England og Skotland, og saaledes ogsaa Öngulsey (Anglesea), Mön (Man), og Halvøen Satiri eller Saltiri (Cantire), der kun ved et smalt Eid forenes med Fastlandet. Strengt taget skjedede man dog mellem Man og de øvrige Øer, og disse deeltet igjen i de egentlige Suðreyjar, søndenfor Mull, og Nordreyjar, o: Mull og Øerne nordenfor denne. Imidlertid var dog altid Suðreyjar Fællesnabnet, der, naar man udtrykte sig i Almindelighed, gjaldt saavel for Man som for Norðer-Øerne, og dette var navnlig Tilfældet i geistlig Henseende, da Syðerøernes Rathedrafskirke laa paa Man.

Sydøerne bleve ikke coloniserede af vore Forfædre, som Orknøerne og Høtland; gællst Sprog vedblev saaledes herstede der, og forholdsvis faa Stedsnavne antog en nordist Form. Den tidlige Adskillelse fra Norge bidrog ogsaa til at udslette mange Spor af den forrige Forbindelse. Heller ikke forekomme enkelte Stedsbestemmelser fra denne Gruppe ofte i Sagaerne. De Der, som nævnes, ere: af Nordøerne: Ljódhús (Lewis og Harris), Ívist (North-Uist, Benbecula og Southuist), Skið (Skje), Hrauneyjar (Rona og Raasa), Kóln (Coll), Tyrvist (Tirey), Myl (Mull) med Mylarkálfr (Calve), Kjarbarey (Kerrera), og Eyin helga (Zona eller Hy-Columkill, Scolmkill), kaldet den hellige paa Grund af sine berømte Klostre, stiftede af St Columba (Cella Columbæ, Kolumkillekirkjur), hvor de sydøiste Konger plejede at begraves. Af Sydøerne: Íl (Ila), Gudey (Gigha), Hersey (Arran), Melasey (Lamlash), paa Østfiden af Arran, og dannende en Havn med denne; Bót (Bute), Kumreyjar (Store og lille Cumbray) i Clyde-Fjorden, ligeudenfor Largs, hvor Haakon Haakonsøn blev slagen den 3die Octbr. 1263; endelig Sandey (Sanda) ved Sydspidsen af Cantire. Norste Navne synes derhos følgende Der at have haft: Bernera (Bjarnarey), Scarpa (Skarpey), paa Vestfiden af Lewis, Scalpa (Skålpey), paa Østfiden; Flota (Flatey), Rona (Hrauney), Grimsa (Grimsey), ved Northuist; Þinga (Lyngey), Eriða (Eiriksey), Þellesa (Hellisey), Flatta (Fladey), Barra (Barey) og Bernera (Bjarnarey) søndenfor Southuist; Scalpa (Skålpey) og Þonge (Langey) ved Skje; Flabba (Flatey), Þunga (Langey), Gometra (Guðmundarey), Ulva (Úlfey) og Staffa (Stafey) ved Mull. Hvad Canna, Rum, Eig, Mud, Colonsay, Dronsay og Jura kaldtes af vore Forfædre, vides ikke. Den sydligste Spidse af Cantire kaldtes Satirismúli, Fjorden Loch Long Skipafjörðr, Heredet Lennor Lofnach, og Søen Loch Lomond Lokulofni. Sundet mellem Skje og Heredet Glenelg kaldtes Skidsund, og her laa Holmen Kerlingarsteinn (Caileachstone) omtalt i Haakon Haakonsøns Saga Cap. 319. Sundet mellem Mull og Heredet Morven kaldtes Mylarsund. Det Eid, som forbandt Cantire med Fastlandet, kaldtes Satiriseid. Hereyjarsund kaldtes Sundet mellem Arran og Cantire. I Havnen ved Melasey laa Haakon Haakonsøn en Stund paa Tilbagetoget fra Largs (Cap. 320); Vestrifjörðr paa Skje, der ogsaa her omtales, er rimeligvis den paa Vestfiden af Den indgaaende Fjord.

Paa Eyin helga eller Zona havde der omkring Klofret dannet

sig en Art af Kjøbstad, og her synes idetmindste tvende Kirker, den store og lille Columba-Kirke, at have staaet.

Paa Man, eller rettere paa den lille St. Patricki Ø (Holm Peel), tætved dens Bestyrt laa Bispedømmets Kathedralkirke, St. Germani Kirke, opbygget af Biskop Simon i det 13de Aarhundrede. Ikke langt fra Rognvaldsvågr (nu Derby Harbour) paa Sydøstsiden, laa St. Maria-Klostret (af Cistercienser Ordenen) i Rusfin, stiftet 1134. Strarovenfor Holm Peel var Þingavölr (Tynvald) hvor Dens aarlige Thing endnu holdes. Byen Douglas kaldtes i Oldtiden, og vel endnu af Almuen, med den rette gæliske Navnform Dubhglás, Dufglas. Det høieste Fjeld paa Man har endnu det aldeles norste Navn Snæfell.

67. Island og Grønland bleve først langt hen i Tiden (i anden Halvdeel af 13de Aarhundrede) forenede med Norge, og uden at danne nogen egentlig Provinds deraf, eller i administrativ Henseende at kunne regnes dertil; disse Landes specielle Beskrivelse ligger derfor udenfor nærværende Værks Plan. En kort Oversigt vil her være tilstrækkelig.

Islands beboede Dele vare Egnene ved Kysten, langsmed Fjordene, og ved de fra disse opgaaende Dale; det Indre derimod var vildt Klippeland, enten bestaaende af Heider eller opfyldt med Søller. Bygderne benævntes derfor dels efter Fjordene, dels efter Dalene og Elvene, af hvilke sidste der, ligesom i Norge, gaves mange; men kun korte og ikke synderligt dybe. Hele den sydlige, sydøstlige og en stor Deel af den østlige Side, fra Þjórsá til Eystrahorn, var saagodtsom uden Fjorde og næsten havnløs, og Kysterne saaledes meget farlige; desto flere Fjorde vare derimod paa de andre Kanter, især i den vestlige og nordlige Deel. Paa Sydøstsiden, lige ned for Klofajöklar, ligger Forbjergtet Ingólfshöfði paa en Ø; længere vestligt, nedensfor Myrdallsjökull, ligger Hjörleifshöfði. I Sydvest stikker en lang Halvø ud, der ender med Reykjanes; i Vest stikker en lignende Halvø ud, der ender med Öndverðarnes, og paa hvis Spids den høie Snæfellsjökull ligger. I Nordvest springer Landet frem i en høj, meget udtunget Halvø, der næsten afkæres ved de hinanden mødende Fjorde, Gilsfjörðr i Vest og Bitrusfjörðr i Øst; Strækningen mellem disse er neppe en norst Mil. Det høieste Fjeld er Öræfajökull i S. O., andre ere Byjallsjökull i Syd, nærved Myrdalsjökull; Geitlandsjökull ovenfor

Ölvusvatn, Snæfellsjökull i Vest og Drangijökull i Nordvest. Heklu fjall i S. V. er bekjendt som Bullan.

De første Fjorde paa Island ere Faxafjörðr mellem Reykjanes og Öndverðarnes, og Breiðifjörðr mellem det sidstnævnte og den nordvestlige Halvø. Men disse Fjorde kunde snarere kaldes store Havbugter, og heller ikke benævnes noget Hered efter dem; de forgrene sig derimod i deres Indre i en Mængde mindre Fjorde, hvilke ere de, som have givet Herederne Navne. De hyppigst i Sagaerne forekommende Fjorde, Dals og Heredbenævnelser ere følgende:

I Sønderlandet, Sunnlendingafjörðungur:

Landeyjar, eller det Delta, der dannedes ved Udløbet af Markarfljót, þverá, Eystri og Vestri Rangá, og Þjórsá; langt ud mod Kysten laa her Bergþórshvöll, længere inde paa Fastlandet i den saakaldte Fljótshlíð under þrihyrningsáss, laa Hlíðarendi; høiere oppe Þingskálar, hvor Heredsthinget for Rangárþing holdtes. Udenfor Landeyjar laae Vestmannaeyjar.

Mellem Þjórsá og Hvitá, der forener sig med den fra Ölvusvatn eller Þingvallavatn kommende Ölvusá, var Landstabet Flói, hovedsageligt befolket fra Gaular og Vörs i Norge, hvorom Gaardnavnene Gaulverjabær og Vörsabær mindre; hiintfides Hvitá, ved denne, laa Bispefædet Skálaholt, længere nede Mósfell; ved den øvre Ende af Ölvusvatn, hvor Öxará faldt ud, holdtes Althinget. Ved Udløbet af Ölvusá, der efterat have optaget Hvitá beholdt hiint Navn, laa Vikarskeið i Vest, Eyrar i Vst. Alle de nævnte Bygder danne de Árneshping.

Indenfor Reykjanes danne de Færessjorden Hafnarfjörðr, Skerjafjörðr, Reykjarvík, hvor Ingolf nedsatte sig, og hvor der nu er By; indenfor laa Viðey, med Kloster, Leiruvágar, Mógilsá, Esjuberg og Esjunes, samt Hof; ligeoversfor Reykjarvík, ved Indløbet til Hvalsfjörðr, laa Kjalarnes; ved Hvalsfjörðr laae Saurbær, Reynivellir og Botn. Disse Bygder danne de Kjalarneshping.

Østfiden Hvalsfjörðr var Leiruvágr og den dybe Borgarfjörðr, saa kaldet efter Gaarden Borg, hvor Egil Skallagrímson og hans Æt boede, paa Vestfiden af Fjorden. Dette Strøg kaldtes ogsaa Mýrar, hvoraf Benævnelserne Mýramenn. Paa Østfiden laa Melar. Borgarfjorden optager i sin Bund de to Aaer Hvitá, der kommer fra Arnarvatn og gaar forbi Kalmanstunga, Gilsbakki og Þingnes, og Norðrá, der gjennemløber Norðrárdalr. Ved Þingnes, hvor þverá falder i Hvitá, holdtes Heredsthing. Sidedale paa Østfiden

ere Reykholtisdalr med Gaarden Reykjaholt, hvor Snorre Sturlesøn blev dræbt, Skorradalr, Svinadalr o. fl. I Gufárós paa Vestsiden af Borgarfjorden var Skibhavn. Vestenfor Borgarfjorden var Álptá, og Gaarden Lambastaðir. Alle disse Bygder hørte til Þverárþing.

I Vestsfjordene, Vestfirðingafjórðungur.

Hitárdalr og Hitárnes, Miklaholt, Hraunshöfn og Arnarstapi laa ved Færessjorden; hinsides Öndverðarnes derimod, ved Breidessjorden, laa Fróðá, bekendt af Spøgerierne strax efter Christendommens Indførelse, Mávahlíð, Eyri, hvor de tappre Dyrbygger boede, Helgafell, saa kaldet fordi det var indviet Guderne, fornemmelig Thor, efter hvilkken det nærliggende Þórsnes, hvor Thinget holdtes, havde sit Navn, Álptafjörðr, Skógaströnd, Hjarðarholt, bygget og benævnt af Olaf Paa, i Laxárdalr, hvor de berømte Lærdøler boede, Hvammr, inderst ved Hvammsfjörðr, Medalfellsströnd paa Nordsiden af denne, ligeoverfor Skógaströnd, Skarðsströnd og Gilsfjörðr allerinderst i Breidessjorden. Paa Helgafell opførtes siden det førømtalte Augustiner-Kloster. De her nævnte Bygder hørte til Þórsnessþing.

Paa Nordsiden af Breidessjorden vare Króksfjörðr, Þorska-fjörðr, hvor Thinget holdtes, Vatnsfjörð, og vestenfor denne Barðaströnd med Gaarden Hagi. Bjargtangi kaldes det yderste Nes, der her begrænder Breidessjorden. Af de mange og dybe Fjorde i den nordvestlige Halvø kunne mærkes Patreksfjörðr, Tálknafjörðr, Arnarfjörðr og inderst i denne Geirþjófsfjörðr, Dýrafjörðr med Haukadals, Mýrar og Alviðra; Önundarfjörðr med Sæból, Súgandafjörðr, og den store Ísafjörðr, der igjen forgrener sig i mange mindre. Paa Østsiden af Halvøen kunne mærkes Bjarnarfjörðr, Nordfjörðr med Trékyllisvík, Reykjarfjörðr, Steingrimsfjörðr og Bitrufjörðr. Alle disse Bygder hørte til Þorska-fjarðarþing.

Paa Nordlandet, Nordlendingafjórðungur.

Hrútafjörðr, hvis vestlige Side hørte til Vestfirðingun, Miðfjörðr og Húnaafjörðr gik ind paa Nordkysten fra den bredere Golf Húnaflói mellem Nordvestlandet og Halvøen Skagi. Disse Fjordes Ryster tilligemed de fra dem opgaaende Dalbygder dannede Húnavatnsþing. Hrútafjörðr optog Hrútafjarðará; ved dens Udløb laa Læstøplabsene Borðeyri og Skipeyri; Miðfjörðr optog Miðfjarðará, der gjennemløb Núpaldalr, og faldt ud mellem Reykir og Melr. Húnaafjörðr optog en kort Elv fra Húnavatn, paa hvis nordlige

Side Klofret Þingeyrar laa; Húnavatn optog Viðidalsá, der gennemløb Viðidalur, med Gaarden Tunga. I Húnafljódr faldt ogsaa Vatnsdalsá fra den af Vatnsdølernes Saga bekendte Vatnsdalr, Svinadalsá fra Svinadalr og Svinavatn, Blanda fra Blöndudalur og Svartárdalur. Den vestlige, til Húnaflói stødende Ryst af Skagi kaldtes Skagaströnd.

Mellem Skagi i V. og Hrolleifshöfði i D. gik den brede Skagafjódr ind. Dens vestlige Side kaldtes Reykjaströnd efter Gaarden Reykir, den østlige Höfðaströnd efter den fornemste Gaard Höfði. I Fjorden laa Verne Malmey, Drangey, bekendt af Grettis Død, og Lundey. Fjordens Hovedelv var Jökulsá eller Blanda, der dannedes af flere Tilløb, og under Navn af Heradsvötn løb ud gennem Blönduhlíð, optagende Svartá i Vest, og dannede med denne et Delta, hvis yderste Spids hed Hegranes, efter hvilket hele Thingdistríktet havde sit Navn, Hegranessþing. I Svartárdalur laa Glaumbær, Viðimýri, Mælisell; i Høvetdalen Flugumýri, bekendt af Gísfur Þorbaldsøns Historie, Grund, Miklibær, Silfrastadir, Tunga og Hof. Længer ude paa Vestsiden laa Reynistaðr, eller Røynenes Kloster. Paa Østsiden kom en Å fra Hjaltadalr, i hvilken Gaarden Hólar, bekendt som Bispeføde, var beliggende. Længer ude var Hof, ved Hofsa. Østenfor Skagafjódr mellem Hvanneyri i V. og Siglunes i D. var den lille Siglufjódr.

Mellem Siglunes i V. og Reynines i Øst gik den dybe Eyjafjódr ind i Landet. I dens ydre Deel laa Den Hrisey, og ligeoverfor denne, paa Vestsiden, gik Svarfáardalur, Svarfðølernes Hjem, op mod Sydvest. Længer inde, paa Vestsiden, kom den store Hörgá, der gennemløb Hörgárdalur, og her laa Gudmund den Mægtiges bekendte Gaard Möðruvellir, hvor Klosteret siden blev stiftet. Ikke langt nedenfor Hörgaaens Udløb laa Laste- og Handelspladsen Gásir. I Bunden af Fjorden, ved de saakaldte Badesteder (Vaðlar) kom egentlig Eyjarfjardará ud; her var en Kaupangr; længer inde, paa Østsiden, laa det berømte Þverá, hvor først Viglaglum, siden Ólafur Þyrfólfsøn boede, og hvor der tilsidst oprettedes et Kloster. Alle de nævnte Bygder hørte til Vaðlaþing.

Østsiden af Eyjafjódr, med Svalbarði og Fnjóskadalr eller Hnjóskadalr omkring Fnjóská, hørte til Islands nordøstligste Thingdistríkt, Þingeyjarþing. Hovedbygderne i dette dannedes af Bygderne omkring de fire store Fjorde eller Bygder, Skjálfsandi mellem Reynines og Tjörnes, Óxarfjódr mellem Tjörnes og Halvæn

Slétta, og Þistilsfjörðr mellem Slétta og Jordtungen Langanes. Skjalfandi optager den brede Skjalfandalljót der kommer fra Bárðardalr og Ljósavatn, hvor Þinget holdtes, og Laxá, der kom fra Mývatn. Öxarfjörðr optager Jökulsá. I Skjalfandi ligger Flatey og langt ude i Havet nordvest for denne Grimsey. Islands nordligste Spids, den saakaldte Hraunhafnartangi ved Hraunhöfn, strækker sig ud fra Halsvæn Slétta.

Vaa Østerlandet, Austfirðingafjörðrungr.

Mellem Langanes og Müli eller Kollsmüli findes flere Fjorde, af hvilke Vápnarfjörðr, den største og med de bedst beboede Kyster. Indenfor denne er Böðvarsdalr, Hofsdalr og Sunnudalr, efter hvilken Þinget, Sunnudalsþing, havde sit Navn. Den fornemste Gaard var Hof, den berømte Broddhelges Hjem.

Mellem Kollsmüli og Forbjergget Eystra Horn var en lang Strækning, der kan inddeles i to Hoveddele, de indre Dalbygder omkring Jökulsá og Lagarfljót, og de smaa Kystbygder østenfor disse, med en Mængde Smaafforde. Jökulsdalr og den derfra opgaaede Hrafnkeldalr er bekjendt af Hrafnkels Saga; omkring Lagarfljót var det velbebyggede Fljótaldalsherað, der strakte sig mange Mile op i Landet; en af de øverste Gaarde var Skriða, hvor Klofret siden oprettedes. Af Fjorde og Kystbygder kunne mærkes Njarðvik, hvor Njarðvíkingerne boede, Lodmundarfjörðr, Krossavik, Þorkel Geitersøns Hjem, Berufjörðr, og Álptafjörðr med Gaarden Hof, og Þvátta, Síðu-Halls Gaard. Þinget kaldtes Kidjafellsping

Mellem Eystra Horn og Sólheimasandr strakte sig Skaptafellsping, Islands tyndest befolkede og havnløseste Deel. Her fandtes ingen egentlige Fjorde, med Undtagelse af Hornafjörðr i Øst, strax indenfor Forbjergget Vestra Horn. Jøfler, Klofa jøklar, Öræfi jökull, Skaptár-, Síðu jökull, Mýrdalsjökull, opfyldte det Indre, Sandstrækninger de ydre Dele af Landet. Af disse Sandstrækninger kunne mærkes Breiðársandr udenfor Öræfi, mellem Ingólfshöfði og Borgarhöfn; Fljótshverfi mellem Núpsvötn og Ingólfshöfði; Lómagnúpsandr mellem Skaptá og Núpsvötn. Ved Ingólfshöfði var Indsejlingen til den egentlige Skaptafellsbygð, med Gaarden Svinafell, hvor den bekjendte Brennu-Fløse boede. I Skaptárós var Indsejling til det Strøg som kaldtes Síða, med Gaarden Kirkjubær og Höragsland. Længst i S. V., nærved Hjörleifshöfði, var Álptanes og Strøget Alptaver med Gaarden Þykkvibær, hvor Klofret siden oprettedes.

Over Islands uhyre Fjeldheder gik der visse bekendte og meget benyttede Rødeveje, hvorved de forskjellige Hereder, endog de fjernefte, stode i Forbindelse med hverandre. Disse Veie brugtes især paa Althingsreiserne, og kunne saaledes paa en vis Maade siges at straaie ud fra Dibus=Egnen i forskjellige Retninger. De fornemste vare: a) Vejen over Holtavörðuheiðr, der forbandt Nordrárdalr og Þverárþing med Hrutásfjörðr; b) Tvidægra, der forbandt Nordrárdalr med Viðidalr; c) Vejen over Arnarvatnsheiðr, der forbandt Þvitaadalr i Borgarfjörðstrakten med Viðidalr og Vatnsdalr; d) Kjalveggr fra Skálaholt forbi Hvitárvatn til Hegranessþing eller til Eyjafjarðardalr; Sprengisandsveggr, fra Skálaholt over Sprengisandr enten til Bárðardalr og Mývatn eller til Jökulsdalr og Fljótsdalshérað.

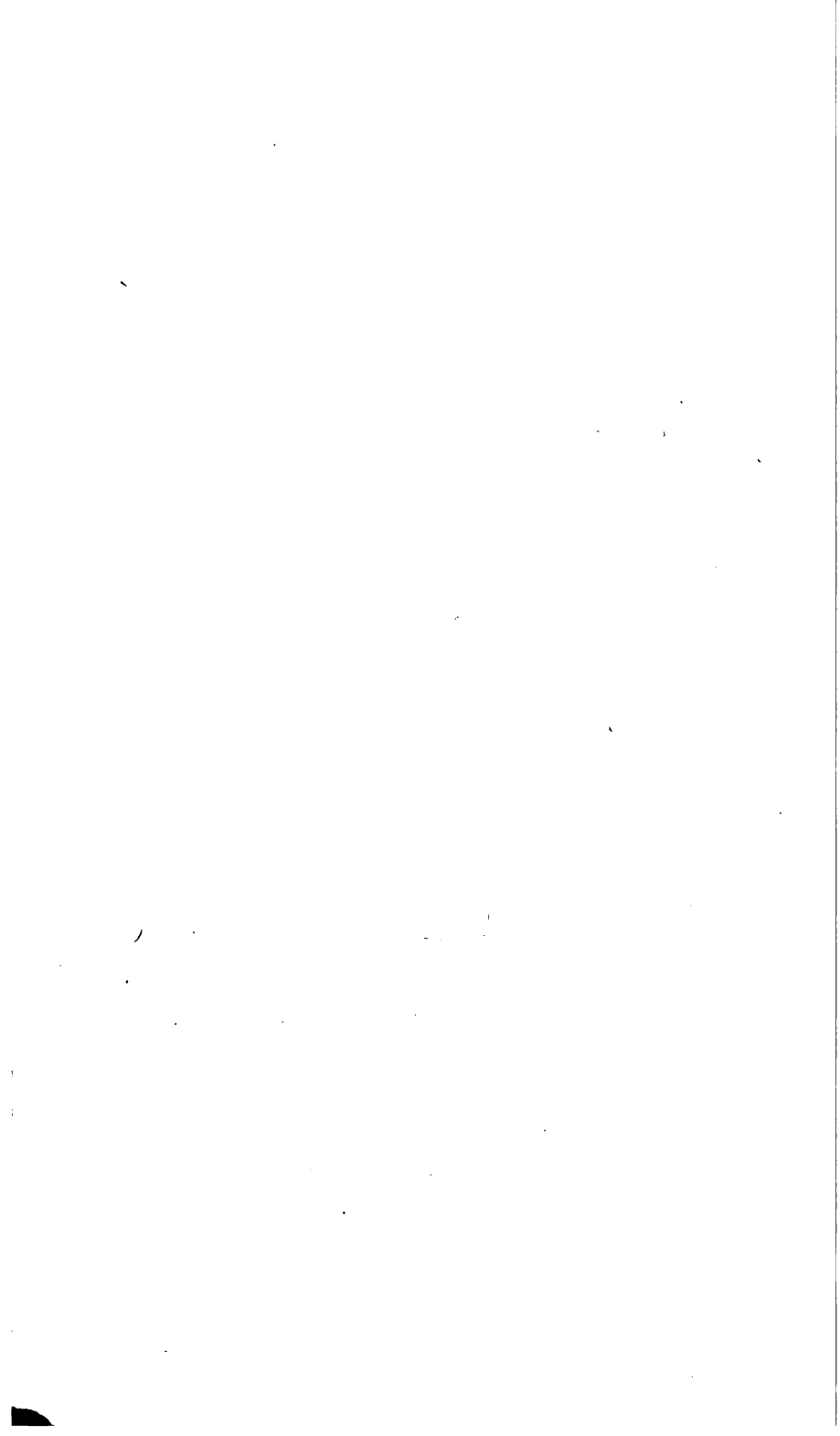
68. Af Grønland (Grœnaland), var kun den vestlige Kyst ved Baffinsbugten (Ginnungagap) beboet. Østkysten bestod af de saakaldte Úbygðir, med Klippen Gunnhjarnarsker ligeoverfor Breiðfjorden paa Island, og Bláserkr eller Miðjökull noget sybligere. Det sybligste Fjorbjerg var Hvitserkr, nu Cap Farvel; vestenfor dette begyndte de beboede Egne, hvilke dog deelte sig i to Hoveddele, Eystri bygð, den sybligste og bedst befolkede, med 190 Bygder og 12 Kirker, det nuværende Julianehaabs Distrikt, og Vestribygð, med 90 Bygder og 4 Kirker, adskilt fra hiin ved Ubygder, og strækkende sig nordesten ligetil Polarcirklen. Nordenfor, ligetil Upernivik, strakte sig den østlige Nordseta, hvor man kun opholdt sig om Sommeren, for Jagtens og Fiskeriets Skyld; den vestlige var ved Lancasterfjorden (Króksfjörðr), hvis Nordkyst kaldtes Króksfjarðarheiðr.

I Eystribygð vare, østenfra regnede: Skagafjörðr (Skoamiut), med Gaarden Sölvadalr og Tosadalr. Herjólsfjörðr (Markfamiut) med Gaarden Herjólsnes (Sfigeit), hvor Landnamsmanden Herjolf nedsatte sig. Hellisfjörðr med Hellisey, Ketilsfjörðr (Tesfermiut), der optog Stórelfr ved Árósl, og inderst Pétrsvik, med den derfra opgaaende Vatnsdalr, i hvilken St. Nlafs-Klostret laa. Sléttufjörðr (Sermelíf), løbende ind mellem Eirikshólmar (Nennortalíf), og Fjorbjergget Hvarf (Rangef þderst paa Den Sermerfos). Den betragtedes egentlig som en Arm af Hrafnafjörðr, der gik ind paa Vestsiden af Sermerfos, og hvis indre Deel nu heder Dunartof; i Bunden, ved Sakkamiut, laa Benediktiner=Nonneklostret. Som en Arm af Hrafnafjörðr betragtedes ogsaa Siglufjörðr (Agluifos), hvis

inderste Deel kaldtes Vágar, og hvor der endnu findes Ruiner af Fors Kongsgaard. Midfjördir kaldtes de strax vestenfor beliggende Smaafjorde. Einarsfjördr (Jgalikfo), strakte sig nd fra Langey (Alfa), og deelte sig i to Arme, af hvilke den østlige gik ind til Gardar (Kakfiarsuf), hvor Bispestedet, Kathebralkirken og Thingstedet var, og hvor Ruiner af Kirken endnu foresindes; den vestlige Arm naaede hen mod Eiriksforðr, til hvis Distrikt den hørte, og hvorfra kun et smalt Eid adskilte den. Ved denne Fjord vare Gaardene Hamarr (Efalluit), Langanes (Atteterbluf), Vik (Sterblef), Löngunes (Raglut), og Skjálgsbúdir (Naiæt). Hvalseyjarsfjördr (Kafortof), gik ind fra Lambeyjarsund, hvor nu Julianehaab ligger. Kambstadafjördr (Kangerbluaruf), gik ind til Þjóðhildarstaðir (Siaglit). Eiriksforðr (Tunnudluarbit), den første og bedst bebyggede Fjord-Trakt, gik østligt ind fra Eiriksey (Tuktotof?) og Dyrnes (Nougaruf) forbi Sólarfjöll (ovenfor Kakfiarsuf), og adskiltes kun ved et ubetydeligt Eid fra Einarsfjördr (Jgalikfo), hvorfra, som nys anført, denne vestlige Deel regnedes til Eriksfjordens Distrikt. Her paa Eidet, men nærmere Einarsfjorden, laa Grønlands Opdager Erik den Rødes Gaard Brattahlíð (Jgalikfo), af hvilken saavel som af Heredskirken Ruiner endnu findes. Ísafjördr (Sermelik), hvis yderste Deel kaldtes Breiðisfjördr (Flersoaf), Eyrarfjördr (Smartinet), Borgarfjördr (Sermitsialik), Lodmundarfjördr og Ísafjördr, vare de vestligste i Østerbygden.

Vesterbygden indbefattede, nordensfra regnet: Steinsnes (Aglo-mersæt) hvor der stod en Kirke, der i en Tid endog skal have været Domkirke og Bispested; Rangisfjördr (Amaralik), Agnafsforðr (Baalsrevier) med en Kirke i Hóp (Ujararsoaf), og Lysufjördr med en Kirke paa Sandnes (Sfertof).

Til Nordrsetur hørte Bjarney, nu Distrikt-Den, og Forbjergene Esjunes og Æðanes.

Alphabetisk Register.

Det bemærkes, at ingen Navnform anføres i Registeret mere end een Gang, om den endog er fælles for mange forskjellige Steder, og at Talhenvisningen for disse anføres under hiin ene fælles Navnform. — Tallene angive Siden.

Áa k. 131. 132.	Álfrheimsherað 23. 139. 140.
Ábúströnd 135.	Álfshaugr 87.
Ábyggja skpr. 191.	Álfund, Ölfund, Ölfundyn 85.
Ábýjarfjörðr 19. 196.	Áll 20. 79. 122. 123. 135. 145
Ábær 196. 199.	Állfjörðr 18. 112. 116
Aflóardalr 92. *)	Álmr 94. 138.
Afglapi 50.	Alna 116.
Áfjörðr 39. 84. 86. 97.	Alnes 191.
Afrey 85. 86. 87.	Alnftjar sk. 117.
Aga 117.	Álptá 215.
Ágatan 45.	Álptafjörðr 215. 217.
Agðanes 15. 51. 87.	Álptanes 217.
Agðir 129.	Álptaver 217.
Agló, Ogló 75.	Álreksstaðir 40.
Agnafjörðr 219.	Álreksstaðafjörðr 119.
Agvaldsnes, Ögvaldsnes, Avalsnes
12. 27.	Álreksstaðavágr 40. 110.
Akr 46. 143. 163. 164.	Álreksstaðavatn 38. 40. 41. 115.
Akraffjörðr 18. 111. 112.	Álreyjar 170.
Akrar 127. 118. 151. 152.	Alsna k. 92.
Akrey, Ökrey 90.	Alteid 27. 68.
Akrsborg 46. 163.	Altfjörðr 16. 68.
Akrshagi 46. 163.	Alviðra 118. 215.
Akrshús 46. 164.	Alviðrustraumr 110.
Akrsnes 46. 47. 50. 163.	Álöst 25. 65.
Akrvík 195.	Alvishaugr, Ölvish. 74. 75.
Álastarhaugr 8. 65. 66. 67.	Amdarnes 60.
Álastarhaugs sysla 8. 65.	Amdey 42.
Alda 97.	Ámhlið 130. 133.
Aldi 96. 98. 102.	Ámót 23. 140. 139.
Álfastaðir 131. 132.	Ámótsdalr 18. 182. 184.
Álfheimar 7. 23. 150. 160. 195.	Amsi 92.
	Ámundaráss 86.

*) Denne Form er i et nyt tilstedekommet Diplom fundet at svare til det nuværende „Dfferdal“, og Formen Ofradalr i Texten S. 92 saaledes at berigtige.

- Ámundargarður 43.
 Ámurð, Aumurð 189. 190. 191.
 Andabú 169. 174.
 Andapaldarey 129.
 Andarnes 15. 60. 62. 64. 66. 67.
 Andey 60. 62.
 Andhugull 111.
 Andsnes 15.
 Andvarðar k. 137.
 Andyrja 60.
 Angleysa 173.
 Angr 94. 113. 117. 169. 173.
 Angrar 82.
 Angrheimsherað 169.
 Angrmanna-elfr 91.
 Angrmannaland 24.
 Anguley, Önguley 25. 63.
 Anguleyjarsfjörður 67.
 Angulsey, Öngulsey 211.
 Anniðadalr, Annilladalr (Önyndar-
 dalr) 197. 198.
 Apaldarnes 129.
 Apaldrsetr 197.
 Araldsvikrífjörður 85.
 Aramörk 191.
 Árdalr 101. 102. 104. 107. 124. 145.
 Árdalsfjörður 17. 101. 123.
 Árdals k. 105. 127. 132.
 Árdals sk. 103. 126.
 Árey 170. 173.
 Ár k. 87. 91.
 Áristafjörður (Árnastaðafjörður) 16. 60.
 67.
 Árlandsherað 111.
 Árland 118.
 Árnadalr 169.
 Árnadals k. 174.
 Árnafjörður 101. 102. 110.
 Árnagarðrinn 39.
 Árnarfjörður 115. 215.
 Árnar sk. 117.
 Árnarvatnsheiður 218.
 Árnastaðafjörður, Áristafjörður 16. 60.
 67.
 Árnastaðir 60. 61.
 Árnessþing 214.
 Arney, Örn 68.
 Arneyjar 64.
 Áros 125. 218.
 Áróssbrekka 93.
 Árungr i Frauunarbygð 161.
 Árvík 153.
 Ásagr 155.
 Ásakarar 191.
 Ásaness k. 98.
 Ásanna k. 118.
 Ásar 110.
 Ásarnir 110
 Ásbygð 145.
 Asló (Oslo) 44.
 Aska k. 164.
 Áskaþingsgarðrinn 39.
 Askey 131.
 Askeyjar sk. 136.
 Askeyjarsund 131.
 Askheimr 199.
 Askr 26. 114. 142.
 Asks k. 118. 127.
 Askvallar k. 98.
 Askvallar sk. 98.
 Asmalir 190.
 Ásmundarvágur 206.
 Ássness k. 155.
 Aspangar 199.
 Aspáss 91.
 Asprey, f. Ösprey 85.
 Áss 145.
 Ássbygð 161.
 Ássinn 77. 78.
 Áss k. 91. 143. 148. 164.
 Ástabygð 81. 82.
 Ástafjörður 85.
 Astar 82.
 Astishólmi 191.
 Ásuslógr 153.
 Atley 26. 97.
 Átleyjarsund 97.
 Atna 139.
 Atróður 185.
 Auðna 19. 130.
 Auðnudalr 130. 132.
 Auðsmál 199.

- Auðunargarðr 39.
 Augat 45.
 Augla 74.
 Augudalr 136.
 Augusund s. Haugasund 198.
 Aulfin 143.
 Aulini 153.
 Aulini k. 148. 155.
 Auma 85. 124.
 Aumar 124.
 Aumd 172.
 Aumstr f. Örmst, Unst 206.
 Ámurð, Ámurð 172. 189. 190. 191.
 Apudalr 117.
 Aur 179. 183. 195. 196.
 Aurar 75. 76. 86. 94.
 Aurland 122.
 Aurdalr 107. 108.
 Aurland 101. 103.
 Aurlandsá 102.
 Aurlandsdalr 102.
 Aurlandsfjörðr 101. 102.
 Aurlandsfjörðr 17. 102.
 Auriðafjörðr 205.
 Aursjór 89. 136.
 Aurs k. 155.
 Aurskógr 23. 152.
 Aursundsajór 22.
 Austafjörðr 93.
 Austbú 141. 143.
 Ausbæjar k. 127.
 Austfirðingafjörðungr 217.
 Austrátt 86.
 Austrey 210.
 Austrgula 110.
 Austrheims k. 98. 105. 110.
 Austrsker 206.
 Austrvagar 211.
 Auta-almennigr 38.
 Bagabú 72. 73.
 Bagagarðr 44.
 Bagahólmr 12.
 Bagahús 9. 44. 49.
 Bagangr 63.
 Bagn 107. 108. 146.
 Bakkaklaustr 54. 77.
 Bakkar 36. 199.
 Baldishóla k. 143.
 Baldastaða k. 187.
 Baldrs fjörðr 68.
 Baldrshagi 103.
 Bali 103.
 Balki 145. 148.
 Baltastaðakirkja 61.
 Bamblar 179. 183. 184.
 Bandakrsvatn 182.
 Bárðardalr 217. 218.
 Bárðargarðr 43.
 Bárðarsund 112. 115.
 Barðaströnd 215.
 Barðsvík 206.
 Barey 210.
 Barkarfjörðr (Barknaðfjörðr) 17. 85.
 86. 87.
 Barrey 207.
 Barreyjarfjörðr 208.
 Bássinn 35.
 Bataldr 97.
 Beðinn 16. 64.
 Befja 196. 199.
 Begna 107. 145. 146.
 Beitissjór, Beitissær 16. 20. 71.
 Beitissund 71.
 Beitstöð 71.
 Bellagarðr 39.
 Berðla 26. 97.
 Berg 61. 67. 91. 131. 143. 149. 153.
 155. 174. 189. 191.
 Bergar 155.
 Bergsbaðstofa 39.
 Bergheimsherað 160. 161.
 Bergsveins pipu garðr 35.
 Bergvin f. Björgvin.
 Berufjarðardals k. 199.
 Berufjörðr 217.
 Berurjóðr 125.
 Bifradalr 135.
 Bifrufjörðr 85.
 Bildini k. 148.
 Birgisherað 48. 205.
 Birgsi 81. 82.
 Birið 141. 143.

- Birkikaupangr 32.
 Birkiland 110. 118.
 Birkilsberg 91.
 Birkines 132. 133.
 Birkiströnd 26. 87.
 Birnudalr 69. 70.
 Birnudalsfjörðr 69. 70.
 Bitrufjörðr 215.
 Bjalland 132.
 Bjárfjörðr 85. 101.
 Bjarga k. 148.
 Bjargey 124.
 Bjargtangi 215.
 Bjargvin f. Björgvin
 Bjár k. 105. 138. 184. 191.
 Bjarka k. 155.
 Bjarkarheimr 124. 127.
 Bjarkey 25. 59. 61. 170. 197.
 Bjarknesey, Bjarkrey, f. Bjarkey 109.
 Bjarmaland 4.
 Bjarnagarðrinn 39.
 Bjarnarey 210.
 Bjarnarfjörðr 215.
 Bjarnaugar 86. 87.
 Bjarney 219.
 Bjarneyjar 94.
 Bjárvágr 46.
 Bjárvatn 181.
 Bjárvík 163.
 Björeý 69.
 Björgvin 26. 30. 37.
 Björgvinjar féhirzla 9.
 Björgyn f. Björgvin
 Björknesey 114.
 Björkudalr 93.
 Björkundalsmýri 94.
 Bjórlanda k. 199.
 Bláfinnstjórn 91.
 Blakir 152.
 Blakkastaðir 164.
 Blanda 216.
 Bleikini 138.
 Blindheimr 94.
 Blóududalr 216.
 Blönduhlíð 216.
 Boðabru 113.
 Boðin 62. 63. 64. 67.
 Boðstaða k. 191.
 Boðvík 81. 82.
 Bókn 15. 18. 124. 125. 127.
 Bóknarfjörðr 41. 123.
 Boknes 64. 67. 199.
 Boksjór 195.
 Bokstaðavatn 161.
 Bólga 64.
 Bólstaðafjörðr 110.
 Bólstaðir 110. 115.
 Bonstrar k. f. Vostrar k. 127.
 Borar 136.
 Borðadalsátt. el. Borladals átt. 112.
 Borðerna skpr. 197. 198.
 Borðey 210.
 Borðeyri 215.
 Borðu k. 127.
 Borg f. ogf. Sarpborg 9. 67. 115. 191.
 Borgar 64.
 Borgarey 205. 206.
 Borgarfjörðr 214. 219.
 Borgarhöfn 217.
 Borgarskarð 115.
 Borgarsýsla 8. 9. 150. 160. 188. 191.
 Borgarþing 11. 12.
 Borgastaða k. 184.
 Borgströnd, Borgstrind 112.
 Borgund 26. 47. 94. 102. 103. 105.
 111.
 Borra k. 174.
 Borró 169. 170. 171.
 Bót 210.
 Botnafjörðr 161. 162. 196.
 Botnar 169. 174. 198.
 Botnfjörðr 11.
 Bóttjóar k. 92.
 Bragasetrs k. 199.
 Brandabú 145.
 Brandsey 97. 98.
 Brandsfjörðr 84. 110.
 Brandsgarðr 45.
 Brástaða k. 143.
 Brattrinn 35. 39. 41. 44.
 Brattsáss 44.
 Brattsberg 42. 79.

- Brattahlíð 219.
 Brattueyri f. Bröttueyri.
 Bréandasund 63.
 Bréandi 63.
 Bréðafönn 95. 102.
 Breiðamýri 41.
 Breiðársandr 217.
 Breiðefni (Breiðheimr) 98.
 Breiðeyjarsund 208.
 Breiðheimr 96.
 Breiðheimsvatn 96.
 Breiði-almenningr 38.
 Breiðifjörðr 214. 217.
 Breiðin 135. 137.
 Brekku k. 92.
 Brimangr 17. 26. 96.
 Brimisey 124.
 Brimsnes 88. 118.
 Bringsvers sk. 132.
 Bríngudalsbygð 111. 116.
 Briseið 130. 132.
 Brjótheimr 141. 143.
 Brjótsey 170.
 Brjótver 85. 87.
 Brostnarhella 139.
 Brúar 41. 98. 124. 199.
 Brúðarberg 63.
 Bruggaberg 181. 182. 185.
 Brunnflóa k. 92.
 Brúsey 207.
 Brúvíka k. 118.
 Brynjar áttungr. 112.
 Brynjulfsgarðr 39.
 Bræðisgarðr 39.
 Bræðrugarðr 39. 43.
 Bröttueyri 35.
 Búa 78.
 Búa-almenningr 38.
 Búa-garðr 39.
 Búð 89. 90.
 Búdallr 79.
 Búðasjór 82.
 Búland 185.
 Buml 26. 111. 112. 118.
 Bumlarfjörðr 18. 26. 111. 112. 116.
 Búnes 78. 79.
 Bygðey 146. 147. 162. 163.
 Byglands k. 132.
 Byklabær 130.
 Bylingsey 89. 90.
 Byrða 69. 70. 84.
 Byrginar k. 155.
 Byri 124. 126.
 Byskups-almenningr 45.
 Byskupsbyggja 39.
 Byskupshöfn 114.
 Bæjar áttungr. 112.
 Bøðvarsdalr 217.
 Bæjarherað 180.
 Bønekjunes 147. 148.
 Bønn 124.
 Bær, g. Bæjar, Bjár 64. 79. 98. 118.
 Bætagarðr 39.
 Dalaping 208.
 Dalelfr 139.
 Dalir 94. 98. 123. 124. 135.
 Dalr 4. 95. 98. 105. 155. 185. 195.
 Dalsbygð 139.
 Dalseið 115.
 Dalsfjörðr 17. 21. 93. 97.
 Daminsey 205. 206.
 Danahólmr 195.
 Danakleif 42.
 Davíkr k. 96. 98.
 Deigalheims k. 143.
 Depill 77.
 Digranes 191.
 Digrbeininn 45.
 Digridalr 124.
 Digriskytnigrinn 45.
 Digrmúli 36. 77.
 Dimun 210. 211.
 Dinganes 91.
 Disini 143.
 Djúpvágar 132. 133.
 Dofrafjall 14. 20. 136.
 Dofrar 136. 137.
 Dokka 146.
 Dólmey 85. 86.
 Dólmu k. 87.
 Dølsey 93. 94.
 Dølshellir 94.

- Drafnarfjörðr, Drafn f. Dröfn 22.
 Dragseið 27. 93. 96. 97.
 Dramsúðin 39.
 Drangadalr 180. 184.
 Drangey 216.
 Drangijökull 214.
 Drif 81. 86.
 Drifey 103.
 Drómanes 85.
 Drómasund 85.
 Dróttningargarðr 39.
 Dröfn 18. 21. 22. 107. 122. 144. 145.
 160. 161. 169. 170.
 Dröggunes 155.
 Dúfuhus 39.
 Dumbshaf 1. 15. 68.
 Dumbr 5. 68.
 Dun 25. 65.
 Dvergaberg 64.
 Dvergsteinn 148.
 Dymmi 92.
 Dynduxstaðir 173.
 Dynjarnes 65. 66.
 Dynrastarnes 207. 208.
 Dynröst 204.
 Dýrafjörðr 215.
 Dýrasund 205.
 Dýrey 60. 61. 67.
 Dýrnes 206. 219.
 Dýrnessmúli 205.
 Dyrvinjardals átt. 112.
 Dystar 148.
 Efja 82. 132. 205. 206.
 Efjusund 205. 206.
 Efribær 132. 133.
 Efrihálf 70.
 Efsta sk. 80.
 Egðafylki 7. 123.
 Egðaholmr 129.
 Egg 72. 73. 74. 164.
 Eggjadalr 22. 145.
 Eggja k. 105.
 Egilsey 206. 207.
 Eið 71. 75. 90. 97. 98. 102. 104.
 118. 133. 151. 152. 189. 190. 191.
 Eiðafjörðr 18. 113. 119.
 Eiðangrar 169. 179. 183. 184.
 Eiðar 153.
 Eiðaskógr 150. 151. 153. 155.
 Eiðey 206.
 Eiðeyjarkálfr 206.
 Eiðsa 124. 125. 126.
 Eiðsberg 14. 191.
 Eiðsborg 185.
 Eiðsfjörðr 62.
 Eiðsivaþing 11. 140.
 Eiðsþing 208.
 Eiðsvágr 114.
 Eiðsvellir 155.
 Eiðsævi 152.
 Eikaberg 45. 164.
 Eikabergskleif 47.
 Eika k. 132.
 Eikangrar 117.
 Eikarey 124. 125. 126.
 Eikidals sk. 126.
 Eikilandsfjörðr 111.
 Eikisdalr 89.
 Eikisfjörðr 97. 101.
 Eikjar 22. 145. 160. 164. 169. 170.
 171.
 Eikrvatn 170.
 Eikundarsund 124. 125. 126.
 Einabú 136.
 Einabygð 145.
 Einarsfjörðr 219.
 Einarsgarðr 39.
 Einavatn 145. 146.
 Eirksey 212. 219.
 Eiríksfjörðr 89. 90. 219.
 Eiríkshólmar 218.
 Eitri 69.
 Eiza f. Eiðsa 125.
 Ekilsey 85.
 Eknis sk. 75.
 Elda 71.
 Eldeyjar 112. 116.
 Eldeyjarsund 112. 116.
 Eldueið 27. 69. 71.
 Elfardalr 139. 140.
 Elfarkvíslar 23.
 Elfaróss 92.

- Elfarsýsla 9. 14. 160. 195. 197.
 Elfartjörn 91.
 Elfin 69.
 Elgiset 34. 36. 54.
 Elgjarfjall 182. 185.
 Elgjarnes 162. 163.
 Elgsdalr 91.
 Elliðavík 48. 206.
 Elptaleyti k. 174.
 Elridalr 102.
 Elvinaregg 164.
 Engjardalr 140.
 Englagarðr 39.
 Englandshaf 16.
 Erlendshaugr 77.
 Esini 161.
 Esjuberg 214.
 Esjunes 130. 208. 214. 219.
 Esjuneseyjar 130.
 Etna 146.
 Etni 111. 113. 116. 117.
 Etnidals k. 108.
 Etnispollr 112.
 Ey 207.
 Eyðnavötn 130.
 Eygi 21. 96. 98.
 Eygisfjörðr 17. 96.
 Eyin helga 22. 52. 57. 141. 206.
 212.
 Eyin mikla 142.
 Eyjabú 135. 137.
 Eyjafjall 182. 185.
 Eyjafjallajökull 213.
 Eyjafjarðará 216.
 Eyjafjarðardalr 218.
 Eyjafjörðr 50. 61. 216.
 Eyjar 76. 87. 107. 108. 138.
 Eyjasetrs k. 155.
 Eyjastaðir 21. 130. 132. 133.
 Eyjavatn 23. 150. 151. 152. 154.
 188.
 Eyjir 188.
 Eykreyjar 50. 196. 197. 198. 199.
 Eynafylki 6. 69. 72.
 Eyndarfjörðr 210.
 Eyrafjörðr 123.
 Eyrar 35. 88. 214.
 Eyraskógr k. 94.
 Eyra-stræti 45.
 Eyri 138. 215.
 Eyrisfjörðr 17. 89.
 Eysteinsfjörðr 62.
 Eysteinsvellir 140.
 Eystrahorn 217.
 Eyrstrasalt 23.
 Eystri byggð 218.
 Eystridalir 8. 134. 139. 140.
 Eystusyn 113. 118.
 Eyvindarvík 17. 109. 110. 118.
 Exingadalr 112.
 Fað f. Föð 163.
 Fagaberg 136.
 Fala 154.
 Falla k. 155.
 Falnes k. 127.
 Fanafjörðr 111.
 Fani 110.
 Fannes áttungr 90.
 Fannesfjörðr 89.
 Farar sk. 74.
 Farmannshaugr 172.
 Fatrinn 39.
 Fauskabryggja 39.
 Fauskar 141. 143.
 Fauskavágr 67.
 Faxafjörðr 214.
 Feðja 110.
 Feðjadalr 102. 104.
 Feðja k. 118.
 Feðja-ós 110.
 Féey 43. 87. 123. 170.
 Féeyjarsund 87.
 Feginsbrekka 36.
 Fegring 151. 155.
 Fenastaða k. 155.
 Fenes 184.
 Fenhringr 18. 26. 40. 110. 114.
 Fetar 131. 132.
 Fíflavellir 183.
 Figg 72.
 Figgjór 72.
 Fíllafjall 15. 102. 107.

- Fimreiti 101. 103. 105.
 Finney 124. 127.
 Finggarðr 49.
 Finnin 115.
 Finnmörk 67—68.
 Finnsland 132.
 Firðafylki 6. 92. 93.
 Firðir 96. 116.
 Fiskheims k. 174.
 Fískhólmr 207.
 Fístra k. 127.
 Fitfuglahöfði 208.
 Fit 105. 152.
 Fitjaland 208.
 Fitjar 26. 116. 118.
 Fjálkusund 182.
 Fjalir 6. 17. 21. 97.
 Fjall 118. 148.
 Fjannar sk. 117.
 Fjansfjörðr 17.
 Fjara 113.
 Fjarðardalr 97.
 Fjarðar k. 98. 132. 133.
 Fjarðar sk. 94. 98.
 Fjarðbyrja 41. 124. 125.
 Fjarðbyrjusund 41. 125.
 Fjarðkinnstaða k. 127.
 Fjarn 110.
 Fjarnarfjörðr 110.
 Fjensfjörðr 110.
 Fjón 116.
 Fjóns sk. 117.
 Fjósangr 111.
 Fjölbyrja 111. 112. 118.
 Fjölni 85. 86.
 Fjölver 85.
 Fjörðr 130. 205.
 Fjörn 110.
 Fjörulandsfjörðr 101.
 Fjöru sk. 117.
 Fjörutóptir 92.
 Flóabygð 112.
 Flóa k. 79. 105.
 Flár 102. 113.
 Flaðkafjörðr 82.
 Flaðkamörk 87.
 Flaðki 37. 81. 82.
 Flagðki 36.
 Flatangr 69.
 Flatey 206. 212. 217.
 Flatidalr 181. 184.
 Flets k. 105.
 Flisberg 185.
 Fljóð 75. 76.
 Fljótdlands sk. 131. 132.
 Fljótsdalsherað 217. 218.
 Fljótslíð 214.
 Fljótshverfi 217.
 Flóabygð 180.
 Flóavatn 182.
 Flóð 122. 123.
 Flói 214.
 Flokavarði 112. 116. 123.
 Flóruvágur 40. 114.
 Flostrey 131.
 Flostrgafi 131.
 Flugubergs k. 148.
 Flugubyttinn 45.
 Flugumýri 216.
 Flygstaðir 131. 132. 133.
 Flögstaðir 64. 67.
 Fnjóská 216.
 Fóðvangr 138.
 Foksteinar 125.
 Fofafótr 36. 77.
 Fofavellir 154.
 Fold 16. 63. 67. 114.
 Foldabú 136. 138.
 Foldareið 69.
 Folddalr 136. 139.
 Foldhella 114.
 Foldin 16. 42. 70. 169. 188.
 Fólkheimr 42.
 Fólki 102. 104.
 Fólkinsborg 190. 191.
 Fólkisberg 190. 191.
 Folló 160. 161. 162.
 Fólskn 84. 85. 86.
 Fónes 169. 174.
 Forberg 141.
 Forborði 76.
 Forengjar k. 73.

- Fors 12. 79. 80. 92. 132. 154. 155.
 197. 199.
 Forsæla 198. 199.
 Fortún 102. 105.
 Fósnes 69. 70.
 Foxströnd 62.
 Fräffjörðr 123.
 Framnes 103. 104. 111. 115. 117.
 Framvarða 130.
 Fraun 161. 162. 164.
 Fraunar 155. 164.
 Freiða 85.
 Freiðey 26.
 Frekey 89.
 Frekeyjarsund 89. 90.
 Fréttheimr 105.
 Frey 85. 86. 97.
 Freyhof 76. 155.
 Freylönd 189. 191.
 Freysej 23. 32. 91.
 Freyshof 148.
 Freysvík 102. 105.
 Friðarey 204. 207.
 Frikna herað 197.
 Frjáll, Frýáll 75. 76.
 Fróða 215.
 Fróðaáss 43. 173.
 Fróðakelda 43.
 Fróðaland 130. 132. 133.
 Fróðung 146. 147.
 Frólar skipr. 75.
 Frón 135.
 Frosta 77. 78.
 Frostuþing 11. 12.
 Frýáll, Frjáll 145. 148.
 Frysja 46. 161. 163.
 Frysjubrú 46. 163.
 Fræðarberg 87.
 Fræði 85. 86. 87. 88.
 Fræsey 91.
 Fugley 207. 210.
 Fugleyjarsund 210.
 Funda 154.
 Fundueið 154.
 Funningr 209.
 Fura 97.
 Furnes 141.
 Furufjörðr 89.
 Furusetrs k. 155.
 Furusund 97.
 Fúsa k. 118.
 Fýlingsfjörðr 123.
 Fylkisakrs k. 143.
 Fylkisbygð 102.
 Fyllingar k. 91.
 Fylsbekkr 196.
 Fyri 22. 153.
 Fyrileif 197.
 Fyrlunda k. 155.
 Fyrir 183.
 Fyrisdalr 182. 183. 184.
 Fyristraðar k. 108.
 Fyrisvatn 21.
 Færey 103. 206.
 Færeyjar 5. 210.
 Föð 160. 161. 163.
 Fögn 124. 125.
 Fölufjall 139.
 Fœtilör, Fötalar 207. 209.
 Galaherað 108.
 Galda k. 137.
 Gálgrinn 39.
 Gamalheimr 94.
 Gamalsgarðr 45.
 Gandarfjörðr 123.
 Gandar sk. 126.
 Gandvík 4. 5. 15. 67.
 Garðar 148. 164.
 Garðmóar 135. 136. 137.
 Gáreksey 206.
 Gartar 84.
 Gásir 216.
 Gata 210.
 Gaul 20. 21. 78:
 Gaular 21. 97. 98. 102. 214.
 Gaularáss 36. 77. 81.
 Gaulardalr 79.
 Gaularóss 16. 80. 81.
 Gauldœlafylki 6. 189.
 Gaulsvík 122. 123.
 Gaulverjabær 214.
 Gaupnafjörðr 17. 101.

- Gaupnir 102. 105.
 Gausa 22. 135.
 Gausdalr 135. 136.
 Gautagarðr 43.
 Gautakastali 42 50.
 Gauteið 151.
 Gautelfr 19. 23. 139. 295.
 Gautajór 89.
 Gefadalr 129. 130. 133.
 Geiga 50.
 Geigusund 16. 25. 67.
 Geilar 35.
 Geilastaða k. 143.
 Geilu k. 137.
 Geirangra k. 95.
 Geirastaða k. 118.
 Geirhildarvatn 208.
 Geirsey 85.
 Geirstaðir 171.
 Geirsver 68.
 Geirþjófafjörðr 215.
 Geisáss 151.
 Geislavalla k. 155.
 Geissjór 151.
 Geitabru 45.
 Geitlandsjökull 213.
 Geitströnd 82.
 Gelliráss f. Gjölluráss 159. 160.
 Gelmin 82.
 Gemlastaðir 98.
 Ger f. Górd 122.
 Gerðarúða k. 164.
 Gerða-sjór 160. 161.
 Gerðey 64.
 Gerði 116. 118.
 Geriksstaðir 131. 132. 133.
 Gerpini 14. 42. 84.
 Gestgarðrinn 42.
 Gestrekaland 23.
 Gildisskáli 64. 67.
 Gilsbakki 219.
 Gilsfjörðr 215.
 Gimista 63. 64. 67.
 Gimsar 79. 80.
 Gimsey f. Gymsey 113.
 Ginnungagap 218.
 Gizki 26. 92.
 Gjálpandisey 46. 206.
 Gjarðarheimr, Gjarðarini 155.
 Gjóðanes 81. 82. 87.
 Gjúlandi f. Gyljandi 163.
 Gjurðini 191.
 Gjôleið 151.
 Gjölluráss 150. 152.
 Glaðsey 69. 85.
 Gláðshaugs k. 70.
 Gláðstaða k. 66.
 Glaumbær 216.
 Glaumr 64.
 Glaumsteinn 195.
 Glé 91.
 Gleipnisvellir 91.
 Gljúfrfjörðr 63.
 Gloppafjörðr 17. 96. 98.
 Gloppi 96. 98.
 Glymheimar 22. 191.
 Glymja 22. 24. 139. 188.
 Góðey 63. 111.
 Goðmarr, Guðmarr 19. 196. 197.
 Górd 192.
 Gorðin 184.
 Grafdalr 114.
 Grafdalssvágur 40.
 Grandalsherað 184.
 Grandássherað 181. 84.
 Grasgarðrinn 39.
 Grásteinn 36. 87.
 Gratla k. i Brimangri 98.
 Greftagref 146. 148.
 Greipsheimr 143.
 Greipstaðir 133.
 Grenland f. Grœnland.
 Grenmarr f. Grœnmarr 31.
 Grímsey 206. 212. 217.
 Grinda k. 79.
 Grindarakrs k. 148.
 Grindarfjörðr 123.
 Grindheimr 132.
 Grindhólmasund 170. 172. 173.
 Grindarrjóðr 199.
 Gripar 86. 88.
 Gríssinn 39.

- Grjót 35. 82. 83. 90.
 Grjótar 79. 94.
 Gró 161.
 Gróðengja k. 70.
 Gróey 161.
 Grofa 154. 155.
 Grund 216.
 Gryflufjörðr 50. 61. 67.
 Grýtey 61.
 Grýtingr 82.
 Grön 144.
 Grœnafylki, Grenafylki 7. 8. 129.
 162. 168. 179. 182.
 Grœnaland 5. 218.
 Grœnáróss 139.
 Grœney 207.
 Grœnihólmr 206.
 Grœnjngarsund, Grœningjasund 18.
 111. 114. 115.
 Grœningr 93.
 Grœnland 169. 180. 183. 184.
 Grœnmarr, Grenmarr 18. 31. 168.
 169. 179. 180. 182. 183.
 Grœnvin 112. 118.
 Grœnvinjarfjörðr 18.
 Guðbrandsdalir 7. 140.
 Guðdalir 98. 161.
 Guðdalr 111.
 Guðey 92. 212.
 Guðmarr f. Goðmarr 196.
 Guðmundarey 212.
 Guðrann 173.
 Guðreksstaðir 82.
 Guðvangr 101.
 Gufárós 215.
 Gula 17. 97. 109. 110. 114. 117.
 Gulapíng 9. 11. 12.
 Guley 110. 114.
 Gullberuvík 208.
 Gulley 44. 50. 198.
 Gullhamarr 36. 77.
 Gullhólmsfjörðr 61.
 Gullinn 45.
 Gullskórin 39.
 Gullsmiðastræti 38.
 Gumanes 147.
 Gunnarsbær 43.
 Gunnbjarnarsker 218.
 Gunnhildará 40. 41.
 Gýgisvík 114.
 Gýgjarland 131.
 Gyljandi, Gjúlendi 46.
 Gylling 63.
 Gyltan 39.
 Gymsey 32. 42. 58. 183.
 Gyrðini 191.
 Gyrf 71.
 Gyriðargarðr 45.
 Gæstala k. 127.
 Gönd 124.
 Görð, Górd 122.
 Götuvík 210.
 Hábæli 164.
 Haðafylki 7. 122. 134. 140. 141.
 Haðaland 141. 144. 159. 160.
 Haðalandssýsla 9.
 Haðareid 92. 94. 95.
 Haddingjadalr 7. 102. 107. 109. 113.
 122. 145.
 Haddingjaskeið 102.
 Hádyri 15. 125.
 Háey 103. 162. 205. 206.
 Háeyjar 114.
 Hafgrœney 207.
 Hafnarfjörðr 214.
 Hafnarvágr 208.
 Hafney 65.
 Hafra 91.
 Hafrar 4.
 Hafrey 207.
 Hafrafjörðr 124.
 Hafsló 101. 105.
 Hafskógsey 207.
 Hafsteinssund 172. 196.
 Hafund, Höfund 31. 179. 183. 184.
 Hafvinjarbygð 181.
 Há k. 127. 152. 153. 155.
 Hakadalr 160. 161.
 Hákarlaströnd 40. 93.
 Hakáss k. 91.
 Hakasteinn 42. 184.
 Hákonarhella 115.

- Háland 118. 127.
 Hálandsdalr 111.
 Háleygjafylki 5.
 Halla k. 74.
 Hallkelsvík 94. 95.
 Halls k. 91.
 Hallvarðskirkju-almenningr 38.
 Hálmey 69. 70.
 Hálogaland 9. 59.
 Hálsna 110. 111. 114. 116. 124.
 Hálsnufjörðr 112.
 Hálsynjarfjörðr 85.
 Hamarey 63. 64. 67.
 Hamarr 31. 47. 105. 115. 118. 143.
 219.
 Hamarr litli 32. 137.
 Hamarsfjörðr 115.
 Hamarshús 47. 50.
 Hamlustaðir 143.
 Hamrasund 87.
 Hamrudalr 92.
 Hanavals k. 174.
 Hangrar 82. 83.
 Hankey 189.
 Hár 127.
 Haraldseið 112.
 Haraldsgarðr 45.
 Haraldssund 210.
 Haraldsvík 209.
 Harðangr 8. 109. 112. 182.
 Harðsjór, Harðsær 18. 109. 111.
 Harðstaðahöfn 61.
 Harðstaðir 61.
 Harðsær s. Harðsjór.
 Harey 90. 92.
 Hareyjarfjörðr 89.
 Hárhamarr 94.
 Hárhamarsey 92.
 Harmr 16. 65.
 Harundarfjörðr 17. 93.
 Harundar sk. 94.
 Harundarstafr 199.
 Háshaugar 130. 132.
 Hásjóar k. 92.
 Hásjóarrú 91.
 Haslabrekka 80.
 Haslheimr 161. 164.
 Hatlaströnd 111.
 Hatley 97.
 Hattaberg 116.
 Hattarhamarr 36. 77.
 Haudalr 145.
 Haugagerði 109. 174.
 Haugalands kapella 105.
 Haugar 43. 123. 125. 173.
 Haugaströnd 104.
 Haugasund 18. 27. 123. 125. 198.
 Haugaþing 43.
 Haugbœir 199.
 Hauglands sk. 126.
 Haugr 73. 74. 105. 126. 142. 148.
 174.
 Haugseið 206.
 Haugsvík 163.
 Haukadallr 215.
 Haukáss 196. 199.
 Hauksnes 208.
 Hauna k. 148.
 Hausakrs k. s. 108. 109.
 Hauskeið 126. 127.
 Hauss k. 118.
 Hávarðargarðr 35.
 Hávarði 103.
 Hedallr 108. 135. 137.
 Hefni 81. 85. 86.
 Hefniskel 85.
 Hefring 36. 72.
 Hegginn 50. 145. 148. 153. 189. 190.
 191.
 Hegginaráss k. 91.
 Heggjar k. 108.
 Heglund 132. 133. 184.
 Hegrarfor 130. 133.
 Hegraranes 40. 97. 114. 216. 218.
 Hegraravík 40.
 Hegrinn 76.
 Heiðar 198.
 Heiðarheimr k. 174.
 Heiði 92.
 Heiðmörk 139. 140.
 Heimnes 66. 125. 155.
 Heinafylki 7. 134. 135. 140.

- Heinini k. 15.
 Heinreksgarðr 39.
 Heinynja k. 105.
 Heitradalr 181. 184.
 Heklufjall 214.
 Helgabólstaðir 131. 132.
 Helgaey 68.
 Helgafell 215.
 Helgaland 147.
 Helgasetr 36.
 Helgasund 130.
 Helgey 124.
 Helgheims k. 98.
 Helgini 180. 184.
 Helini 192.
 Hellisey 61. 124. 207. 212. 218.
 Hellisfjörðr 19. 23. 153. 189. 190. 196.
 197. 218.
 Hellsjóar k. 92.
 Hellulands k. 127.
 Hemsadalr 122.
 Hemsill 122.
 Hennini k. 155.
 Heraðsvötn 216.
 Herða 18. 110. 114. 117.
 Herðlufjörðr 18. 110.
 Herðluver 114.
 Herðslavíkr 86.
 Hereyjar 50. 65. 66. 67. 93. 95.
 Herfyli 124. 190.
 Hergilsgarðr 45.
 Herjá 24. 92.
 Herjárdalr 4. 7. 91. 92.
 Herjólsfjörðr 218.
 Herjólsnes 218.
 Hermd 196. 198.
 Hermdarsund 198.
 Herna 114.
 Hernes 78.
 Hersey 212.
 Herulönd 191.
 Hesjunes 130.
 Hesjutún 66.
 Heskjastaða k. 127.
 Heslivík 172.
 Hestaða k. 98.
 Hestbær 124. 125. 126.
 Hestr 210.
 Hestskórinn 45.
 Hetland 126. 207.
 Hegdalsfjörðr 97.
 Heydalsmóar 182. 184.
 Heyjangr 101. 103.
 Heylanda k. 127.
 Heylandsfj. 70.
 Heylönd 79. 80. 81. 127. 152. 188.
 Heyvágur 132. 133.
 Hilda 109.
 Hildinar k. 98.
 Hildingsey 92.
 Hildistaða k. 133. 174.
 Hildugarðrinn 39.
 Hillarsund 130.
 Hilley 130.
 Hindará 126. 127.
 Hindarheims k. á Strönd 87.
 Hindey 78.
 Hindeyjar 96.
 Hinguvík 211.
 Hinn 25. 61.
 Hirta 164.
 Hirtubrú 164.
 Hís 18. 109. 114. 133.
 Hísargafi 114.
 Hísfjörðr 111.
 Hísing 23. 195. 196. 197. 198. 199.
 Hitárdalr 215.
 Hitárnes 215.
 Hitr 85. 129.
 Hitrar 26. 85. 86. 87. 131. 132.
 Hjálmaland 124. 126. 127.
 Hjalparagarðr 45.
 Hjaltadalr 216.
 Hjaltafjörðr 110. 114.
 Hjaltland 5. 207.
 Hjarðarholt 215.
 Hjarðkinn 136. 137.
 Hjartdalr 181. 184.
 Hjartey 63.
 Hjartheimr 199.
 Hjatland, Hjetland 207.
 Hjujubær 180.

- Hjörleifshöfði 213. 217.
 Hjörnagli 97.
 Hjörstjórör 123.
 Hjörundarfjórör 17. 93. 94.
 Hjörungavágr 94.
 Hlaðalmr 135.
 Hlaðhamrar 36. 77.
 Hlaðir 36. 77.
 Hlaupandisnes 207.
 Hlið 42.
 Hlíðalands k. 118.
 Hlíðarfjórör 101.
 Hlíðarherað 107. 108.
 Hlíðir 8. 22. 146. 159. 160. 161. 162.
 168. 169. 174.
 Hlíðstaðir 136. 137.
 Hlunnar 146. 148.
 Hlæheimr 151.
 Hlæjandi 44.
 Hnjóskadalr 216.
 Hóadals k. 92.
 Hódalr 198.
 Hóeimr 148.
 Hof 74. 76. 79. 80. 82. 87. 103. 104.
 105. 137. 143. 148. 155. 164. 174.
 211. 214. 216. 217.
 Hofheimadalr 161.
 Hofin 46.
 Hofland 148. 149.
 Hofsa 216.
 Hofsdalr 217.
 Hofströnd 135.
 Hofvin 142. 143. 154. 155.
 Hoginn 42.
 Holabygð 112. 117.
 Holangr 162.
 Hólar 13. 148. 216.
 Holheimr 132.
 Hóll 64. 67. 122. 123.
 Holleði (Holdhlíð) 135.
 Hollin 180. 182. 184.
 Hólmadalrinn 39.
 Hólmaffjórör 111.
 Hólmheimr 149.
 Hólmr 205.
 Hólmrinn 37.
 Hólmrinn grái 190. 191. 196.
 Hólmygir 123.
 Hólmudalr 98. 118.
 Hólsbygð 122.
 Holsær 97. 98.
 Holt 132. 155.
 Holtáll 79. 80.
 Holtar 133. 155. 172. 199.
 Holtavörðuheiðr 218.
 Homadalr 132.
 Hóp 219.
 Hopreksstaðir k. 105.
 Horðin 107. 108.
 Horðnes 133.
 Horn 217.
 Hornbori 87.
 Hornbora 130. 196.
 Hornborusund 130. 196. 197.
 Hornboruping 196.
 Horni 77.
 Horninjarðalr f. Hornvinjarðalr 98.
 Hornvin, Hornyn 97.
 Hornvinjarðalr 93. 97. 98.
 Hornvinjardalsvatn 21. 96. 97.
 Hornynjarðalr f. Hornvinjarðalr 93.
 Hornæli 97.
 Hosangrar 117. 118.
 Hrafnaberg 43.
 Hrafnista 69.
 Hrafnkelsdalr 217.
 Hrafnnes 174.
 Hrafnsey 85.
 Hrafnstjórör 218.
 Hraunhafnartangi 217.
 Hraunhöfn 217.
 Hreiðarsskarö 91.
 Hreina 139.
 Hreiney 68.
 Hreinhlíð 108.
 Hreinudalr 139. 140.
 Hreysi 145. 147.
 Hringabú 135. 138.
 Hringaríki 8. 107. 122. 144. 146.
 160. 161.
 Hringheimr 112.
 Hringisakr 142. 143.

- Hrísey 206. 216.
 Hróaldsstaðir 137. 139.
 Hrólfsey 23. 188. 189. 191. 205.
 Hrolleifshöfði 216.
 Hrossadalr 111.
 Hrossanes 173.
 Hrossey 48. 205. 206.
 Hrossfjörðr 130.
 Hrótt 124. 125.
 Hrund 92.
 Hrutafjarðará 215.
 Hrutafjörðr 215.
 Hryggjar k. 105.
 Húðey 170.
 Húðrheimar, Húðrimar 160. 161. 162.
 169.
 Húftr 111.
 Hugull 111. 112.
 Hulsjór 91.
 Humla, Hymla 137.
 Húnaafjörðr 215. 216.
 Húnaflói 215. 216.
 Húnavatn 215. 216.
 Hundarafors 135.
 Hundey 206.
 Hundhaugr 91.
 Hundund 43. 170.
 Hundsver 94.
 Hundvatn 41. 111. 124.
 Hundþorp 136.
 Hunn 70. 143.
 Hunnará 146.
 Hunnardalr 141.
 Hurðardalr ƒ, Urðadalr.
 Húsabær 71. 82. 88. 132. 143. 163.
 190.
 Húsastaðir 71.
 Húsavík 211.
 Husey 43. 170. 207.
 Húsnæs 111. 112.
 Húsastaðir 71. 89. 90.
 Hvaley 68. 69.
 Hvaleyjar 93.
 Hvalir 27. 189. 190. 191.
 Hvalr 104.
 Hvalsey 207.
 Hvalseyjarfjörðr 219.
 Hvalsfjörðr 214.
 Hvals k. 108. 164.
 Hvalvík 211.
 Hvammr 73. 98. 108. 135. 137. 142.
 215.
 Hvammsey 93. 101. 102. 103. 105.
 Hvammsfjörðr 215.
 Hvammsherað 107. 108.
 Hvanná 183.
 Hvannasund 210.
 Hvanneyri 216.
 Hvaraness k. 174.
 Hvarf 218.
 Hvarfsnes 40. 114.
 Hvassir 170.
 Hvervin 142.
 Hvilvangr 140.
 Hvín, Hvíni 21. 129.
 Hvinisdalr 129. 131.
 Hvinisfjörðr 18. 21. 129.
 Hvinisheiðr 129.
 Hvinverjar 131.
 Hvinverjadalr 131.
 Hviðvík 112. 116.
 Hvítá 214.
 Hvítanes 208.
 Hvítárvatn 218.
 Hvítir 182. 183.
 Hvítiseið 182. 183. 184.
 Hvítungseyjar 123. 127.
 Hýi 17. 96. 98.
 Hylja 124. 126. 127.
 Hyljar sk. 132.
 Hyljufjörðr 123.
 Hyllistaðir 98.
 Hymla, Humla 141.
 Hynningsey 170.
 Hýsfjörðr 18. 123. 126.
 Hæmr 174.
 Hænes 191.
 Hærastaðir 199.
 Hæreksstaðir 199.
 Hæring 63.
 Hóð (Hað) 26. 92. 92.
 Höfðasegl 62. 64.

- Höfðaströnd 216.
 Höfn 61.
 Höfuðey 46. 163.
 Höfund, Hafund 113. 179. 183. 184.
 Höfvin 185.
 Höfvinjarbygd 181.
 Hólsyn 16. 86. 87.
 Hömlustaðir (Hamlustaðir) k. 143.
 Hömrudals (Hamrudals) k. 92.
 Hörðafylki 6. 8. 123.
 Hörðaland 103. 109. 117.
 Hörundsstaða k. 83.
 Hörgá 216.
 Hörgárdalur 216.
 Hörgasetr 149.
 Hörgin 148.
 Hörgr 79.
 Hörgsland 217.
 Idd 190. 191.
 Iðri 139. 140.
 Iðri-ey 71.
 Ign 152.
 Ignabakka k. 155.
 Ignardalur 152. 159. 160. 188.
 Ignarfjörður 89.
 Íl 212.
 Íla 35.
 Íluvellir 35.
 Imishaugis k. 155.
 Inga 4.
 Inganes 205. 206.
 Ingardalur 87.
 Ingólfshöfði 213. 217.
 Ingradalur 191.
 Ingra-Mós k. 155.
 Innlands herað, Innlönd 197. 199.
 Innri-ey 71.
 Innstrind 77.
 Innstrjón 96.
 Inntíar 85.
 Innudalur 73.
 Innusjór 73.
 Innvíkr 96. 98.
 Írlandshaf 5. 15. 16.
 Ísafjörður 215.
 Ísfjarðar k. 90.
 Ísfjörður 89.
 Ísheimr 138.
 Ísland 213—218.
 Ístra k. 174.
 Ísulfsvágr 85.
 Ípróttar sk. 73.
 Ívist 212.
 Jaðarr 123. 124. 125. 145.
 Jáfjörður 39.
 Jafnagr 145. 146. 148.
 Jali 207. 209.
 Jalasund 207. 208.
 Jálsa 124. 126. 127.
 Jalund f. Jölund.
 Jämtaland 7. 91.
 Jarðarlög f. Njarðarlög 115.
 Jarlsey 43. 170. 173.
 Járnerjaland 14. 92. 139.
 Jasheimr 151. 154.
 Jástaðir 117.
 Játún 126.
 Jerunga k. 105.
 Jöð 69.
 Jóin 85.
 Jólurstaer 97. 98.
 Jona 52. 212.
 Jónadalur 118.
 Jónsgarður 43. 45.
 Jónsvellir 40.
 Jórulfsstaðir 74.
 Jórulönd 199.
 Jóstra 102.
 Jóstrudalur 101. 102. 103. 105.
 Jósundadalur 113.
 Jótlandshaf 5. 16.
 Júlsgarður 44.
 Jussund 86. 87.
 Jöðrudalur 136. 138.
 Jökull 113.
 Jökulsá 216. 217.
 Jökulsdalur 217.
 Jökulsgarður 43.
 Jölund, Jælund 27. 161. 169. 189.
 190. 191.
 Jösurheiður 181. 183.
 Kaldbaksfjörður 211.

- Kaldreksstaða k. 118.
 Kálfskinnsakrinn 35.
 Kálfsund 5. 197. 198.
 Kallaðalands sk. 132.
 Kalls k. 91.
 Kalmanstunga 214.
 Kambhorn, Kamborn 160. 161. 162.
 190. 197.
 Kambstaðafjörðr 218.
 Kappinn 39.
 Kárdalr 112.
 Karinn 39.
 Karlsborg 50.
 Karlabær 199.
 Karlsey 210.
 Karlseyjarsund 210.
 Karlishöfuðnes 62. 67.
 Karmt f. Körmt.
 Karmtarsund 123.
 Kasafjörðr 61.
 Kastala klaustr 44. 56.
 Katanes 206.
 Kattarfjörðr 208.
 Kauninn 39.
 Kaupangr 101. 104. 105. 216.
 Kaupmannanes 32. 174.
 Kaureksstaða k. 88.
 Keflsey 85.
 Keilustraurm 110.
 Kepsisey 63.
 Kerlingarsteinn 212.
 Ketilsfjörðr 218.
 Kíðjafellsping 217.
 Kíflabygð 180.
 Kíflarnir 180.
 Kílsfjörðr 93.
 Kinn 97. 98.
 Kinna 153.
 Kinnsarvík 113. 118. 119.
 Kirkjuáss 91.
 Kirkjubær 164. 198. 217.
 Kirkjudýrr 122.
 Kirkjusetr 87.
 Kirkjuvagr 48. 205.
 Kirkjuvellir 76. 80. 107. 108.
 Kisi 151.
 Kisinn 45.
 Kjalarnes 214.
 Kjalvegr (Kjölvegr) 147. 218.
 Kjarbarey 212.
 Kjarrastaðir 82.
 Kjarsjór 4.
 Kjósar 169. 170.
 Kjósar k. 148. 155. 174.
 Kjöðsjór 91.
 Kjól 147.
 Kjölsjór 91.
 Kjölvegr (Kjalvegr) 147. 218.
 Klaufadalr 199.
 Klaufastaðir 146. 148.
 Klaufsjóar k. 91.
 Kleifa k. 90.
 Kleifvalla sk. 102.
 Kleppabú 78. 79. 80.
 Klepps k. 127.
 Klepps sk. 126.
 Klepstaðir 82.
 Kljúfa k. 184.
 Klofajökklar 217.
 Klokkaragarðr 39.
 Klunds k. 191.
 Knarrarstaðir 48. 204.
 Knausinn 39.
 Knöskanes 15.
 Kok 77.
 Kolbeinsey 206.
 Kolberg 191.
 Kolbrandsstaða k. 79.
 Kallabú 145. 148.
 Kollafjörðr 211.
 Kollsey 111.
 Kollsmúli 217.
 Kólmi 212.
 Konaxmóar 132.
 Konungahella 4. 23. 30. 43. 198.
 Konungsborg 208.
 Konungshof 154.
 Koparvík 22. 32. 170.
 Kopr 41.
 Kornahólmi 153.
 Kornajóir 4. 196.
 Krákastaða k. 164.

- Krákrey 189. 191.
 Krikrinn 41.
 Kringlan 39.
 Króa k. 164.
 Króaskógr 196.
 Krókr 35. 105.
 Krókrinn (Sauða-) 180.
 Króksfjarðarheiðr 218.
 Króksfjörðr 215. 218.
 Krókstaðir 198.
 Krossavík 217.
 Krosbrekka 46.
 Krossbrú 41.
 Kross k. 90. 95. 118. 143.
 Krunkinn 35.
 Krytey 61.
 Kræðir 21. 122. 144. 146.
 Kræðisherað 122. 145.
 Kúadalr (Kvaðadalr) 169. 174.
 Kúney 210.
 Kvaðadalr f. Kúadalr:
 Kvásar k. 132.
 Kvásar s. 131. 132.
 Kvelds k. 174.
 Kvennaherað 111. 112. 116. 117.
 Kvennaþórisgarðr 35.
 Kvennaver 85. 87.
 Kvennvágaströnd 97.
 Kverná 97.
 Kvernarfjörðr 110.
 Kverndalrinn 46.
 Kvernnes k. 88.
 Kviðey 61.
 Kviðiu 108.
 Kviðjuøy 61.
 Kviðjuvfjörðr 61. 67.
 Kviðu sk. 126.
 Kviknar 21. 81. 135. 137. 139. 140.
 Kvildar 197. 198.
 Kvistaðir 71.
 Kvænangrsfjörðr 16. 68.
 Kyrfjöll 196.
 Kyrjalaland 4. 5.
 Kyrningrinn 45.
 Kærungrinn 45.
 Körmt (Karmt) 18. 26. 123. 126.
 Lað f. Hlað
 Láeyjar k. 118.
 Lafungnes 116.
 Lagardalr 169. 170. 180. 182. 184.
 185.
 Lagarfjót 217.
 Lagarvík 18. 169. 170. 172. 182.
 Lagarvíkrfjörðr 210.
 Lagatún 71.
 Lágir 115.
 Laka 153.
 Lambastaðir 215.
 Lambavík 210.
 Lambey 207.
 Lambeyjarsund 219.
 Lámvika k. 102. 105.
 Lanaherað 197. 199.
 Lanasund 19. 196.
 Land 107. 144.
 Landeyjar 214.
 Landvík 133.
 Langalanda k. 199.
 Langanes 64. 217. 219.
 Langanessfj. 67.
 Langey 62. 85. 207. 212. 219.
 Langeyjarsund 87. 183.
 Langidalr 96. 110. 111.
 Langifjörðr 89.
 Langinosi 163.
 Langisteinn 75.
 Langlóar 82.
 Langr 196.
 Laufdalr 132.
 Laufey 69.
 Laufeyjar 170. 174.
 Laufnes 69.
 Laufsund 111. 116.
 Laustyn 154.
 Lauga 69. 70.
 Laugsnes 69. 70.
 Laugsnessfj. 70.
 Laugsvágr 69.
 Laupandisnes f. Hlaupandisnes.
 Lautinar k. 143.
 Laxafjörðr 208.
 Laxárdalr 215.

- Laxavágr 40. 115.
 Lé 23. 188.
 Léanes, Ljánés 117.
 Leðrey 18.
 Leifastaðir 190.
 Leifnes 63. 64.
 Leifnessfjörðr 63.
 Leifsey 92.
 Leikaleinar k. 74.
 Leiknes 131. 132.
 Leikvangar 17. 103. 105.
 Leikin f. Leykvin.
 Leikvinjar k. 87.
 Lein 145. 147.
 Leina 146.
 Leinabygð 145.
 Leinar 78. 79. 80.
 Leinavík 87.
 Leira 150. 151.
 Leiran 45.
 Leirangrar 87. 126.
 Leirgula 97.
 Leirheims átt. 90.
 Leirheimsskógr (Leyrinskógr) 152.
 153. 155. 160.
 Leirhólar 108.
 Leiruvágar 214.
 Leirnes 153.
 Leka 25. 69. 70.
 Leku fj. 70.
 Lengjuvík 50. 61.
 Lenglingr 20. 23. 72.
 Lepprinn 39.
 Lesjar 89. 93. 135. 137.
 Lesjaskógr 136.
 Lesjaskógsvatn 21.
 Leykrini 87. 97. 108. 155.
 Leyrinskógr (Leirheimsskógr) 161.
 Leysa 173.
 Lexa 76.
 Lexudalr 76.
- Lexuvík 77. 78.
 Líð f. Hlíð
 Líðandi 27. 130.
 Líðandisnes 15. 130.
 Líðing 63.
 Lifangr 74.
 Limgarðssíða 131.
 Lindheims sk. 183.
 Lindiáss 110. 117. 118.
 Linastaðir 142. 143.
 Lista, Listir 18. 130. 131.
 Listasýsla 8. 131. 132.
 Listeið 130.
 Litlahamars k. 138.
 Litlaherað 180. 184.
 Litlifjörðr 101.
 Litr *) 91.
 Lján, Ljón 161.
 Ljánés (Léanes) 117.
 Ljárindir 82.
 Ljárdalr f. Lórudalr.
 Ljóðhús 23. 198. 212.
 Ljón f. Lján.
 Ljósavatn 217.
 Ljósna 24. 92.
 Ljóna 76.
 Ljónna 85. 87.
 Ló 44.
 Lóar 22. 101. 102. 135. 137.
 Lodda 124.
 Lóði 96. 98. 102.
 Loðingjar k. 64.
 Loðingjar s. 63.
 Loðmundarfjörðr 217. 219.
 Lófót 62. 63.
 Lófótarsýsla 8.
 Lokna k. 92.
 Lomadalr 160. 161.
 Lómagnúpsstrandr 207.
 Lómherað 141.
 Lominnar k. 108.

*) Et senere end Textens Færdigtrykning tilstedekommet Diplom viser, at dette Sted ikke, som et yngre Document syntes at antyde, hed Hlíð, men at Litr er den rette Form.

- Lóndir 190.
 Lórudalr 136.
 Losna 103. 105. 135.
 Lúasund 190.
 Lúðr 198.
 Lúðrey 64.
 Lúðreyjarfjörðr 67.
 Lúðrlags sk. 197.
 Lumulönd 198.
 Lundaheiað 180.
 Lundar 184.
 Lundeiað 207.
 Lundeiaðisþing 208.
 Lundeý 216.
 Lundr 42. 79. 98. 131. 132. 155.
 Lunnar 145.
 Lúsakaupangr (Kaupangr) 32. 47. 104.
 Lustr 101. 102. 103. 104.
 Lustrarfjörðr 17. 101. 104.
 Lygna 19. 129.
 Lygnudalr 19. 129. 130. 131.
 Lygnufjörðr 129.
 Lygnuvatn 129.
 Lýgra 110. 114. 118.
 Lýgrisfjörðr 111.
 Lýgrufjörðr 17. 110. 114.
 Lykkju k. 199.
 Lykkjur 45.
 Lykr 125.
 Lyng 74. 199.
 Lyngdalr 185.
 Lyngey 207. 212.
 Lynghólmr 112. 116. 206.
 Lyngisfjörðr 68.
 Lyngisþúfa 3. 15. 68.
 Lyngseið 27.
 Lyngsfjörðr 16. 69.
 Lyngver 90.
 Lýsa 115.
 Lýsadalr, Lýsidalr 160. 189. 192.
 Lýsa k. 199.
 Lýsir 150. 188.
 Lýsufjörðr 18. 123. 219.
 Læmr f. Hlæheimr.
 Læra 21.
 Læradalr 101. 102. 103. 107.
 Læradalsá 21. 102.
 Læradalsfjörðr 17. 101.
 Lögðarhorn 40. 114.
 Lögr 18. 19. 21. 22. 89. 124. 135.
 168. 180. 182.
 Læksá, Læxa 161.
 Löngunes 219.
 Læxa 161.
 Maggarjódur 199.
 Magnórar 150.
 Málanger 16. 59. 60.
 Mallar k. 127.
 Málmeý 162. 170. 216.
 Malnes 64. 67.
 Malstrandir 170.
 Mangra k. 118.
 Mannaskarð 211.
 Mannseið 96.
 Mansheimsherað (Masheimsherað) 141.
 Marfjörðr 170. 173. 181.
 Margrétardalr 152. 161.
 Margrétardalsvatn 161.
 Margrétarstofa á Fillaþjalli 105.
 Marheims (Marheimsfjörur) sk. 103.
 Mariubæjar k. 92.
 Mariu k. í Bónadal 95.
 Mariukirkja á Grön 148.
 Markarhólmr 87.
 Markir 23. 189. 191.
 Marnadalr 130.
 Marr 181.
 Marstrandir 170.
 Marteinsgarðr 45.
 Martustokkar (Mörtustokkar) 45. 163.
 Másarvík 74.
 Másstrandir 32. 47. 198.
 Matmara k. 92.
 Matrsfjörðr 17. 110.
 Maulungr 92.
 Maura 92.
 Maurangr 18. 111. 112.
 Meðalbú 64.
 Meðaldalr 81. 82. 86.
 Meðalfellströnd 215.
 Meðalheimr 180.
 Meðalhús 78. 79.

- Meðallandshöfn 205.
 Meðallands k. 118.
 Meðalpaði 4.
 Meginbekkr 42.
 Meginland 85. 207. 208.
 Meisingar 189.
 Melar 214.
 Melasey 212.
 Melr 116. 185. 215.
 Miðfirðir 219.
 Miðfjarðará 215.
 Miðfjörðr 50. 61. 170. 215.
 Miðja 89.
 Miðjökull (Blásekr) 218.
 Miðsýsla 8. 131. 132. 133.
 Miðpriðjungur 182.
 Mikjalsberg 184.
 Mikjalskirkja f. Munklífi.
 Miklaholt 215.
 Miklibær 199. 216.
 Mikligarðr 39.
 Minda 65. 67.
 Mjaðm f. Mjød̄m.
 Mjaðmarsund 110. 114.
 Mjaldar 117. 118.
 Mjarsarkastali 50. 143.
 Mjød̄m (Mjaðm) 110.
 Mjöla 64. 66. 67.
 Mjör̄s 22. 141. 146. 151.
 Mjör̄s litla 107.
 Mjör̄sskógr 141.
 Mjör̄sstrandarvatn 182.
 Móafjörðr 110.
 Móar, Móarnir 87. 107. 108. 118. 137.
 151. 155. 182. 184. 197. 198.
 Móðgulang 132. 133.
 Móðheimr 145. 148. 160. 169. 171.
 Mógilsá 214.
 Móland 184.
 Moldafjörðr 97.
 Moldastaða k. 148.
 Moldatún 87.
 Moley 63.
 Mólga 182.
 Mólguðalr, Mólgaðalr 181.
 Mólönd 133. 199.
 Monstr f. Most̄r.
 Mórastir 150. 153.
 Morðanfjörðr 62.
 Morsá 161.
 Morsudalr 14. 161. 162. 188. 189.
 Mosagerðis k. 87.
 Mósarvík (Másarvík) 74.
 Mósey 207. 208.
 Móseyjarborg 207.
 Mósfell 214.
 Mostr (Monstr) 111. 116. 118. 124. 125.
 Mostrarsund (Monstrarsund) 112.
 Munkabyggja 39.
 Munkabyjar k. 74.
 Munklífi 38. 55.
 Munkriinn 211.
 Múrameistaragarðrinn 44.
 Músadalr 136.
 Muskeyjarstraumur 63.
 Muskunes-ey 63.
 Mykines 210.
 Mykingr 110. 118.
 Myl 212.
 Mylarkálfr 212.
 Mylarsund 212.
 Mylnudalr 40.
 Mynni 152.
 Mýrafjörðungur 67.
 Mýrahvarf 160. 161. 162.
 Mýrar 214. 215.
 Mýrdalajökull 213. 217.
 Mýrgjufjörðr 173.
 Mýrkviðardalr 102.
 Mýska k. 91.
 Mýstr 111. 118.
 Mývatn 207. 218.
 Mæfeid̄, Mjofeið 208.
 Mæliá 68.
 Mælifell 216.
 Mærin í Sparabúi 72. 73.
 Mön 5. 211. 213.
 Mœri 84. 93.
 Mörn 130.
 Mör̄sils k. 91.
 Mörtustokkar 45. 163.
 Nafarbuðvöllr 140.

- Nafardalr 139. 140.
 Nafastaðir 197. 198.
 Nálasund 85.
 Nannastaða k. 155.
 Nashaugs k. 143.
 Nauðingjaóss 195.
 Nanna 20.
 Naumadalr 109.
 Naumdælafylki 5. 8. 69.
 Naumsfjörðr 69.
 Naustdalr 98. 87. 98.
 Naustdalsfjörðr 17. 97.
 Nautasund 196. 197.
 Nautey 116. 124. 125.
 Neðraskots k. 91.
 Neðstrjón 96.
 Nes 23. 36. 81. 87. 89. 90. 92. 105.
 122. 123. 131. 132. 137. 141. 143.
 148. 152. 155.
 Nesey 161.
 Nesini 98. 196. 198.
 Nesit 152. 169. 170. 188.
 Nesjar 127. 170. 172. 173. 179.
 Nesland 182. 185.
 Nesnar 66. 67.
 Nesoddi 161. 162. 164.
 Ness áttungr 90.
 Nessherað 180.
 Nestinar k. 76.
 Nesþing 208.
 Nesþriðjungr 152.
 Nið 19. 50. 21. 77. 130. 183.
 Niðarhólmr 34.
 Niðarlögr 130.
 Niðarnes 31. 33. 130. 131.
 Niðaróss 33. 130.
 Niðaróss féhírzla 4.
 Niðrheimr 102.
 Niðrheimsdalr 102.
 Niðrheimsfjörðr 17. 101. 102.
 Niðsir f. Nizir.
 Niklaborg 49.
 Nikolásskirkja á Grön 148.
 Nitja 146. 150. 151. 154.
 Nitjudalr 152. 160.
 Nizir 21. 183.
 Nizisdalr 130. 181. 182. 184.
 Njarðareyjar k. 91.
 Njarðarhof 22. 148.
 Njarðarlög 26. 111. 112. 118.
 Njarðey 25. 69. 70. 92. 94.
 Njarðeyjarsund 69.
 Njarðheimr 111. 112. 113. 116. 118.
 127,
 Njarðvík 217.
 Njós 103. 105.
 Njótarey 27. 42. 43. 169. 170. 173.
 174.
 Njæsey 64.
 Njörfasund 94.
 Nomalands k. 132 [vrf. Rettelfer.
 Nonnsjór 21. 180. 182. 184.
 Nórafjörðr 17. 101. 104.
 Nórar 102. 103. 185.
 Norðbjjar k. 164.
 Norðfirðir 96.
 Norðfjörðr 215.
 Norðgula 110.
 Norðhörðaland 8. 109.
 Norðlæmr 151.
 Norðmæri, Norðmærafylki 6. 84.
 Norðmörk 161.
 Norðnes 40.
 Norðrá 214.
 Norðrárdalr 214. 218.
 Norðreyjar 210.
 Norðrherað 135. 136.
 Norðseta 218. 219.
 Nórheimar 199.
 Norsey 210.
 Numadalr 113. 122. 163. 168. 169,
 170. 171. 180. 182. 183. 184. 185.
 Nunnubekkrinn 46. 161.
 Nunnusetr 38. 55.
 Núpisdalr 215.
 Núpsvötn 217.
 Nús 207.
 Nýigardrinn 39.
 Nýjakirkja 148. 174.
 Nýjakirkja utan skógs 191
 Nyrfi 26. 47. 92. 94.
 Nýtjuls k. 143.

- Ódallr 23. 141. 150. 151.
 Oddi 113. 119.
 Oddsgarðrinn 39.
 Óðinsey 23. 27. 189. 190. 191.
 Óðinssalr 79.
 Oðrar k. 87.
 Ofanmýra sk. 74.
 Ófóti, Ófót 16. 63. 64. 67.
 Ofradalr f. Afflóardalr.
 Ofrustaðir 137. 142.
 Ogló 75. 76.
 Ógn 72.
 Ógnardalr 72. 73.
 Ógni 124.
 Ógnu k. 127.
 Ólafsborg 50.
 Ólafs k. á Avalsnesi 127.
 Ólafs k. á Bökkum 37.
 Ólafs k. í Sybði 95.
 Ólbergs k. 149.
 Olbærnagarðr 45.
 Olhús 97. 98.
 Olmfóti 96.
 Omvíkadalr 111.
 Ónarheimr 59. 118.
 Óneyjar k. 90.
 Oprustaðir f. Ofrustaðir.
 Oradalr 136.
 Orð 90.
 Ordalr 181.
 Orðóast 27. 196. 197. 199.
 Orfjara 205.
 Ork f. Orkn.
 Orkadalr 21. 81. 82.
 Orkdælafylki 6. 81.
 Orkn 20. 81. 139.
 Orknaróss 81.
 Orkneyjar 5. 204. 205. 206. 207.
 Ormey 162. 173.
 Orra k. 127.
 Óskudalr 111.
 Osló, Asló 14. 31. 44. 162.
 Oslóar-elfr 161.
 Oslóar féhirzla 9.
 Oslóarfjörðr 18. 44. 160. 161.
 Oslóarherað 150. 152. 161.
 Oslóarsýsla 8. 160. 171. 188.
 Óss 70. 118. 191.
 Óssinn 69.
 Ósstaða k. 132.
 Óst 110. 117.
 Óstrarfjörðr 18. 110. 111. 115.
 Otra 18. 21. 120.
 Otrey 69. 89. 130.
 Otrudalr 129. 130.
 Otrufjörðr 18. 21. 129. 130.
 Otrunes 130. 132. 133.
 Ótta 22.
 Óttastaðir 142. 143.
 Óvíkr k. 91.
 Papey 190. 207.
 Papey litla 207. 208.
 Papey meiri 206.
 Papey minni 206.
 Papey stærri 207. 208.
 Papuli 205. 206.
 Patreksfjörðr 215.
 Pausinn 45.
 Petlandsfjörðr 204. 206.
 Petlandssker 206.
 Pétrslykkja 44.
 Pintslar, Píslar 173.
 Platinn 44.
 Prestgarðrinn 44.
 Rábúsdalr, Robúsdalr 130.
 Rábygðir 169.
 Rábyggjalög, Rohyggjalög 8. 21. 129.
 181.
 Rábyggja sk. 74. 171.
 Raðar sk. 117.
 Raðund 16. 65. 66. 67.
 Rafn . . . f. Hrafn . . .
 Rafnes 173.
 Rafnsvágr 172.
 Raftasund 62.
 Rafunda-elf 23.
 Rafundar 4. 92.
 Ragnhildarhólmr 44. 49.
 Ramshólmr f. 198.
 Randar 126.
 Randarberg 126. 127.
 Randarsund 130.

- Rangá 214.
 Rangifjörðr 219.
 Ranheimr 70.
 Rannríki*) 14. 195. 197.
 Rannríkissýsla 9. 14. 160. 195. 197.
 Rár kirkja 61.
 Rastar fjórðungr 67.
 Rastarkálfr 87.
 Rásvöllr 82.
 Rauðubjörg 87.
 Rauðafjall 102. 105. 112.
 Rauðaland 182. 185.
 Rauðalandsströnd 182.
 Rauðarþing 208.
 Rauðey 50. 64. 66. 67. 91. 207.
 Rauðeyjar hálffylki 62.
 Rauðeyjar sýsla 62. 64.
 Rauðhelda 43.
 Rauðkopsгарðr 44.
 Rauðver 123.
 Rauðvin 94. 95.
 Rauma 21. 89. 134. 151.
 Raumafylki 7. 140. 141.
 Raumaríki 9. 14. 141. 159.
 Raumastaða k. 70.
 Raumelfr 22. 150.
 Raumsdalr 86. 89. 136.
 Raumsdalsfjörðr 17. 89.
 Raumsdalsmynni 17. 89.
 Raumsdælafylki 6.
 Raundalr 112. 113.
 Raundalseifr 112.
 Rauney, Hrauney 212.
 Ré 169. 173.
 Redalr 141.
 Refnaströnd 111.
 Refskeyna sk. 75.
 Refsunds k. 92.
 Refund 90.
 Refundarfjörðr 89.
 Regndalsfjörðr 19. 196.
 Reiðivalr 138.
 Reima 92.
 Reina 23.
 Rein 87.
 Rein . . . f. Hrein . . .
 Reinsklaustr 87.
 Reinslétta 87.
 Reisufjörðr 68.
 Reita k. 71. 91.
 Rekavágr 125.
 Rekstr 111. 112. 115.
 Rennabú 21. 81. 82.
 Rennadalr 205.
 Rennisey 124. 125.
 Repseið 86.
 Rérs k. á Breidefni 98.
 Reyða 23. 79.
 Reyðarfjörðr 209.
 Reyðáróss 23. 79.
 Reykholtisdalr 215.
 Reykíni (Reikvíni) k. 164.
 Reykir 215. 216.
 Reykjaholt 215.
 Reykjanes 213. 214.
 Reykjarfjörðr 215.
 Reykjarvík 214.
 Reykjaströnd 216.
 Reyni 138.
 Reynines 58. 216.
 Reynistaðr 58. 216.
 Reynivellir 214.
 Reyrdalr 169.
 Reyrr 142. 143.
 Reyrrstaða k. 64.
 Riðabú 143. 144.
 Rífsheimr 155.
 Ríkheimr 106.
 Rimalönd 44. 199.
 Rimul 79.
 Rinansey 207.
 Rind 141.
 Rindalr 87.
 Rindarvatn 68.
 Rindin 105. 105.
 Ring . . . f. Hring
 Ringaríki f. Hringaríki.
 Ringunes 142.

*) Skrivemaaden Rannríki maa ansees for urigtig.

- Ringshaugr 172.
 Risasteinn 91.
 Risnafjarðr 101. 105.
 Rissar sk. 86.
 Rissin 86.
 Ristarrjóðr, Hristarrjóðr 199.
 Ristey 93.
 Rjóðra k. 90. 199.
 Röabjörg 82.
 Róadalr 181.
 Robú, Robyggjalög (Rogbyggjalög)
 f. Rábyggjalög.
 Róðar 82.
 Roðar 191.
 Rodduvörðuvardi 91.
 Roðseng 91.
 Roðsfjörðr 123.
 Róeimr, Róheimr 198.
 Rofdalr 151.
 Rogaland 7. 123. 181.
 Rogn 108. 115.
 Rokhaugs k. 143.
 Rólfsey, Hrólfsey 205.
 Rollag 185.
 Ross f. Hross.
 Rost 135.
 Róöld 60.
 Ruðin 161.
 Rugey 189.
 Rugsund 97. 98.
 Rugsundey 96.
 Rumanes 180. 184.
 Rumadalr 141. 143.
 Rúnes 71.
 Rusladalr 103.
 Ruslir 103. 105.
 Rustahverfi 85.
 Rustey 85.
 Rútafjörðr, Hrutafjörðr 218.
 Ryðáss 82.
 Ryðjökull (Rjóðokla) 154.
 Rýðvíkr k. 75.
 Ryggihof 191.
 Ryginarberg 46. 163.
 Rygini 184.
 Rygjafylki 7. 123.
 Rýgjarbit 15. 129. 162. 179.
 Rykinsvík 146.
 Rymskógr 189.
 Ryrin 71.
 Rælingr 152. 155.
 Ræmul, Rimul 79.
 Røð 110.
 Røðin 110.
 Røgnvaldsey 206.
 Røgnvaldsvágr 213.
 Röllinar k. 198.
 Rønd 22. 144. 145.
 Rørgudalr 113. 118. 119. 124.
 Røst 63.
 Sálarey 68.
 Salbirni 111.
 Salbjarnarfjörðr 111.
 Salfú 16. 27. 63. 64. 66. 57.
 Salir 69.
 Salisnes 69.
 Salisvatn 69.
 Salpti f. Salfú.
 Saltey 196. 197.
 Salteyjarsund 190. 196. 197.
 Saltnes 82. 83.
 Saltsíra 125. 129.
 Saltvík 190.
 Saltvíksstrandir 190.
 Samlafjörðr 113.
 Samlaherað 113.
 Samlinn 18.
 Samnangr 111.
 Samney 111.
 Samsalr 143.
 Sána-elfr 161.
 Sánir 161. 164.
 Sandafjörðr 169. 170.
 Sandaherað 169.
 Sanda k. 194.
 Sandar 64.
 Sandar k. 127.
 Sandaruðs k. 198
 Sandaukadalr 179. 183. 164.
 Sandbrú 39.
 Sandeið 112. 113. 124.
 Sandeiðsfjörðr 123.

- Sandey 61. 68. 89. 90. 110. 114. 170.
 206. 210.
 Sandeyjar 190.
 Sandfríðarey 207.
 Sandnes 65. 115. 118. 132. 207. 219.
 Sandr 61. 64. 67. 95. 124. 132. 142.
 155.
 Sandrinn 152.
 Sandsfjörðr 123. 211.
 Sandsgarðr 44.
 Sandssverf 169. 170. 171.
 Sandtöðra 111. 115. 118.
 Sandulfsstaðir 87.
 Sandungavötn 161.
 Sandver 68.
 Sandvík 160. 205. 208.
 Sandvíkreið 96.
 Sandvinjar k. 98.
 Sangislands k. 133.
 Sapprinn 43.
 Sarnar 139. 140.
 Sarpr 23. 44.
 Sarpsborg 14. 31. 44.
 Sarpsborgar prófastdæmi 14.
 Sástaðir 142. 143.
 Satúri 211.
 Satíriseið 212.
 Satíriamúli 212.
 Sauðafjörðr 123. 124.
 Sauðaherað 180.
 Sauða k. 105. 127. 184.
 Sauðakrókrinn 180.
 Sauði 124.
 Sauðungssund 97.
 Saurbæir 197. 198.
 Saurbær 214.
 Saurhlið 34.
 Saurshaugr 71.
 Saxagarðr 45.
 Saxheimadalr 138.
 Sefsurð 93. Skerfsurð tetteire.
 Seiðskógr 152. 188.
 Sekkr 89. 90.
 Selabú 75. 76.
 Selasjór 20. 75. 76.
 Selja 96. 97.
 Selja k. 187.
 Seljugerði 181. 184.
 Seljuhverfi 86.
 Selvágr 125.
 Senja 25. 50. 61.
 Senjusýsla 8. 50. 67.
 Setnadalir 77. 78.
 Setnadalr 135.
 Setr 129.
 Setskógr 152.
 Síða 217.
 Síðu jökull 217.
 Sigdalr 22. 145.
 Sigg 112.
 Siggjarvágr 112.
 Sigluffjörðr 216. 218.
 Siglunes 216.
 Sigurðarey 162.
 Sigvaldasteinar 162. 163.
 Sikkifi 93. 94.
 Síkr 92.
 Silavágr 116.
 Sild 97.
 Silfrastaðir 216.
 Silr 135. 137.
 Silvellir 137.
 Simadalr 113.
 Singisakr 79.
 Sinhólmasund 115.
 Sinhólmr 115.
 Síon 36. 77.
 Síra 19. 21. 123. 129. 131.
 Síra k. 90.
 Síri 123.
 Sirudalr 129.
 Sírunes 132.
 Sjalta sk. 117.
 Sjaland 23.
 Sjarnareyjar 124.
 Sjarnar k. 127.
 Sjaumælingar 87.
 Sjávaristra 171.
 Sjófjörðr 18. 113.
 Sjónin 65.
 Sjóvatnskjölr 81.
 Sjóvar k. 199.

- Sjórn 124.
 Skæddrinn 45.
 Skafsár 182. 184.
 Skaft . . . f. Skapt . . .
 Skagafjörðr 216. 218.
 Skagaströnd 216.
 Skagi 70. 215. 216.
 Skagumór 151.
 Skálafjörðr 210.
 Skálaholt 214. 218.
 Skála k. 118.
 Skálavágr 48. 208.
 Skálavegr 48.
 Skálavík 114. 211.
 Skallagarðr 39.
 Skálpeið 48. 205.
 Skálpeiðsflói 205.
 Skálpey 212.
 Skáneyjarfjall 76. 78. 79. 139.
 Skankinn 45.
 Skapall 143.
 Skaptafellsþing 217.
 Skaptáróss 217.
 Skaptár jökull 217.
 Skaptinn 39.
 Skarðsgarðr 122.
 Skarðsströnd 215.
 Skarnsund 71.
 Skarpey 212.
 Skarðhællinn 45.
 Skatvalar k. 76.
 Skattheims k. 143.
 Skaun 72. 73. 74. 81. 82. 141. 142.
 143. 151. 153. 189. 191.
 Skeðjuhof 197. 198.
 Skeggrinn 39.
 Skeiðakrar 102. 137
 Skeiðakrströnd 135.
 Skeiðhaugaheræð 169.
 Skeiðhaugar 174.
 Skeiðis k. 70. 73. 87. 164.
 Skeiðsmóa k. 155.
 Skeljastaða k. 76.
 Skeljasteinn 43.
 Skeljastensgrunnr 43.
 Skeljasteinssund 42. 43. 170.
 Skeneyjar k. 74.
 Skerðingssteðja 79.
 Skersurð 93.
 Skerjafjörðr 214.
 Skerjastaða k. 64.
 Skeynafylki 6. 74. 75.
 Skíð 212.
 Skíða 8. 31. 41. 183.
 Skíðagarðr 39.
 Skíðsund 212.
 Skíðusýsla 9.
 Skíðuþing 12.
 Skillingar 69.
 Skinheimrinn 45.
 Skinnarastæti 38.
 Skipafjörðr 212.
 Skipakrókr 35.
 Skipeyri 215.
 Skipþveit 191.
 Skríngssalur 30. 169. 170. 171.
 Skjálberg, Skjálberg 189. 191.
 Skjálfandi 216. 217.
 Skjálgsbúðasund 190.
 Skjálgsbúðir 219.
 Skjarrandaey 130.
 Skjarrandasund 130.
 Skjælgin 35.
 Skógabygð 22. 141. 142. 169.
 Skógaströnd 215.
 Skógheimsherað 160. 162. 164.
 Skógr 143. 196,
 Skógsey 62.
 Skógsfjörðr 68.
 Skólagammi 68.
 Skoltr 210.
 Skorpa 93. 97. 111.
 Skorradalr 215.
 Skrauthvalsherað 108.
 Skrauthvals k. 108.
 Skriða 217.
 Skriðishóll 143.
 Skriðuströnd 93.
 Skriksvik 196. 199.
 Skrofar 63. 64.
 Skúfey 210.
 Skufeyjarfjörðr 212.

- Skuggi 94.
 Skúlagarör 34.
 Skurdala k. 138.
 Skútusund 97.
 Skygðveit 91.
 Skyld 124. 127.
 Skyldarfjörðr 123.
 Skylisey 92.
 Skyrbagaliði 10.
 Skyrbagar 198.
 Skyrdalur 4.
 Skyrdalsbygð 195.
 Skæreið 171.
 Sköðynjar, Sköðvinjar k. 94. 98.
 123.
 Sköðinjarvík 111. 117. 118.
 Sköru sk. 126.
 Sköruströnd 124.
 Slagn 149. 171. 174.
 Sláttunes 183.
 Sleimdalr 169. 170. 179. 184.
 Slétta 110. 217.
 Sléttufjörðr 218.
 Slíðrar 107. 108.
 Sljá 92.
 Sljáróssvellir 92.
 Slupprinn 45.
 Slygsfjörðr 93.
 Slygs sk. 94.
 Slygsstaða k. á Ströndinni 95.
 Slæpalangrinn 39.
 Smals 26.
 Smalsarhorn 26. 197.
 Smiðsgarör 45.
 Smjörberg 43.
 Smjørsund 116.
 Smyl 26. 85.
 Snarheimr 145. 148.
 Snartheimsdalr 141. 143.
 Snasarvatn 20. 72.
 Snæfell 213.
 Snæfellsjökull 213. 214.
 Snælda 46. 163.
 Snós 72. 73.
 Sogn 17. 100. 101. 102.
 Sognsær 17.
 Sókn 20. 78. 124. 125. 146.
 Sóknardalr 79. 101. 102. 103. 124.
 126. 127. 146.
 Sóknardalsskógr 81.
 Sóknarsund 124. 125.
 Sólانgr 163.
 Sólarfjöll 219.
 Sólberga k. 71. 199.
 Sólbergaóss 198.
 Sólajargir 198.
 Söleyjar 9. 14. 23. 139. 141. 150.
 Sólheimar 180. 184.
 Sólheimasandr 217.
 Söli 125. 126. 127.
 Sólskel 85.
 Solubú 107. 108.
 Sólund, Sólundir 26. 101. 102. 103.
 Sólundarhaf 16. 101.
 Sölvörn 102. 103. 104. 105.
 Sóma k. 127.
 Sónesta 61.
 Soprinn 35.
 Sótáfjörðr 19.
 Sótanes 196.
 Sótanessherað 127.
 Sótasker 196.
 Sotr 18. 26. 110. 115. 117.
 Sotrangr 147.
 Spakrinn 45.
 Spangareið 27. 130. 131. 132.
 Spánheimr 117.
 Sparabú 72.
 Sparbyggjafylki 6. 71.
 Sparbyggja sk. 73.
 Spikkarjódurs k. 199.
 Spind 130. 132.
 Spirðill 22. 146.
 Spjótaberg 192.
 Spjör 190.
 Sprengisandr 218.
 Sprengisandsvegr 218.
 Sproðeið 91.
 Sproðeiðsþing 12.
 Sprotavellir 36.
 Staðr 15. 86. 93. 96. 97. 98.
 Staðsbjörg f. Stafnsbjörg.

- Staðs-bygð 86.
 Stafabrekka 136.
 Stafafjörðr 17. 98.
 Stafanes 98.
 Stafanessvágur 98.
 Stafangr 17. 41. 98.
 Stafarni 173.
 Stafey 212.
 Stafheimr 137.
 Stafnes 117. 118.
 Stafnsbjörg, Staðsbjörg 153.
 Stafr 73.
 Stangarnes 196. 197.
 Stangarvík 85. 86. 87.
 Stangarvíkrfjörðr 16. 85.
 Stangir 142. 143.
 Stangs k. 143.
 Staurin 78. 79.
 Steðja 104. 105.
 Steig 25. 62. 63. 64. 66.
 Steigarsýsla 8. 63. 67.
 Steigarþing 12.
 Steinavágur 94.
 Steinbjarnargarðr 45.
 Steinbjörg 36. 51. 77.
 Steindarþjörðr 110. 111.
 Steingarðr 35.
 Steingrímsfjörðr 215.
 Steinker 31. 72.
 Steinkirkja 199.
 Steinn 82. 83. 146. 147. 148.
 Steinninn 43.
 Steinrofs k. 143.
 Steinsdalr 69.
 Steinsnes 205. 219.
 Steinsnessfjörðr 205.
 Steinsund 103.
 Steinsundsey 103.
 Steinvík 75.
 Steinvíkrhólmr 51. 76.
 Stíflusund 171.
 Stúklastaðir 73. 74.
 Stúmr 84. 87. 89.
 Stúms-áttungr 90.
 Stúmshestur 89.
 Stjóradalr 75.
 Stjórdælafylki 6. 76.
 Stjórn 84. 86.
 Stóð 72. 73.
 Stoðrheimr f. Stofrheimr.
 Stofrheimr 97. 98.
 Stofu k. 92.
 Stokka k. 174.
 Stokksund 84. 87.
 Stóladalr 17. 93. 94.
 Stólm 111.
 Storð 26. 111. 112. 116.
 Stórelfr 218.
 Stórsjór 23. 91.
 Strandarbarmr 111. 117. 118.
 Strandar k. 127.
 Strandvík 117. 118.
 Strandvíkrbygð 111.
 Straumahvarf 110. 115.
 Straumey 63. 88. 210.
 Straumnesskinn 63.
 Straumur 4. 90—92. 131. 155. 170.
 174.
 Straumrinn 35. 39. 40.
 Straumsbygð 169.
 Straumsey 206.
 Straumsnes 205.
 Streituland 147.
 Strengjareið 132.
 Strind 77. 78. 112.
 Strindafylki 6. 77.
 Strindsær 16. 20.
 Strjón 96. 98. 102.
 Strjónsey 206.
 Strumpinn 35.
 Strönd 86. 95. 124. 127. 145.
 Stufnardalr 141.
 Stútagarðr 35.
 Stutt 64.
 Stýrivalla k. 174.
 Stöðla 113. 116. 118.
 Stöðla k. 199.
 Suðalönd 181. 184.
 Suðrey 206. 210.
 Suðreyjar 8. 211.
 Suðrgula 110.
 Suðrheimr 154. 155.

- Suðrheimsþriðjungur 152.
 Suðþorp 135. 137.
 Súgandafjörðr 215.
 Súla 73. 91. 92. 94.
 Súladalr 124. 126.
 Sultar 90. 93. 95.
 Súilver 85. 87.
 Sunnbæjarhöfði 208.
 Sund 66. 70. 90. 115. 118.
 Sundaleið 132. 133. jvfr. Rettefser.
 Sundaleiðsfjörðr 18.
 Sundalr 85. 122.
 Sundalsfjörðr 16.
 Sundbú 137.
 Sundin 42. 210.
 Sundsjóar k. 92.
 Sundsvágr 115.
 Sunna k. 91.
 Sunndalr 195.
 Sunnes 40.
 Sunnfirðir 96.
 Sunnhörðaland 8. 109. 111.
 Sunnifi 17. 93. 94. 95.
 Sunnlæmr 151.
 Sunnmœrafylki 6. 92. 93.
 Sunnudalr 217.
 Surka 81. 161.
 Surkudalr 161.
 Surkumór 81.
 Súrn 86.
 Súrnadalr 81. 85. 86.
 Surnadalsfjörðr 85.
 Sutarastræti 38.
 Súvellir f. Silvellir.
 Svaðabú 141. 143.
 Sváfa 125.
 Sváfunes 125.
 Sváfuvík 125.
 Svalbarði 15. 216.
 Svanga 164.
 Svarfaðardalr 216.
 Svarfastaða k. 174.
 Svartá 216.
 Svartaland 64.
 Svartárdalr 216.
 Svartaheimr 136. 138.
 Svartuborg 50. 199.
 Sveggjaðarsund 85. 87.
 Sveggjuðr 85.
 Sveigr 24. 92.
 Sveinabæjar k. 198.
 Sveinar 170. 172.
 Sveingarðs k. 74. 137.
 Sveinness k. 107. 108.
 Sveinsgarðr 39.
 Svelgr 206.
 Sverðvík 170.
 Svernæfi, Svinefja 185.
 Sverrisborg 36. 38. 51. 77.
 Sviða 111. 118.
 Svínadalr 215. 216.
 Svínadalsá 216.
 Svínafell 217.
 Svínasund 19. 189. 196.
 Svínavatn 216.
 Svindalir 189.
 Svinefja, Svernæfi 185.
 Svíney 93. 206. 210.
 Svíneyjarfjörðr 210.
 Svæðra 102.
 Svæðrufjörðr 101.
 Svæðruskarð 102.
 Svörtuborgar k. 199.
 Sybði 93.
 Syðrigarðrinn 44.
 Sygna 130. 132.
 Sygnafylki 6. 96.
 Sygnudalr 130.
 Sygnaströnd 102. 104. 112.
 Sykkifi 17.
 Syllingadalr 160. 164.
 Sýrstrandarfjörðr 17. 101.
 Sýrströnd 102. 103.
 Sýrubekkr 43.
 Systragarðrinn 39.
 Sæból 215.
 Sæbær 118. 126. 127.
 Sæheimr, Sæimr 17. 43. 110. 114.
 116. 118. 169. 172. 174. 196.
 Sæheimsfjörðr, Sæimsfjörðr 17. 110.
 114. 170. 196.
 Sælarey 68.

- Særeið 171.
 Sævareidsfjörðr 111.
 Sævík 70.
 Sæfn, Sæfnin 65. 66. 67.
 Sölvadalr 218.
 Sölvi 87.
 Sæmn, Sæmnin f. Sæfn.
 Söndini 171.
 Söndulfstaðir 87.
 Söndvinjar k. 174.
 Taðvin 46.
 Tálgey 124.
 Tálknafjörðr 215.
 Tannagarðr 35.
 Tannskárunes 205.
 Tappinn 45.
 Taug 125.
 Tautra 77. 87. 89.
 Teigar 43.
 Teitsfjörðr 126. 127.
 Teknafjörðr 112. 116.
 Telgarheimr 66.
 Tennisey 61.
 Tíar 85.
 Tildrar 79. 80.
 Tinn 184. 185.
 Tinn-elfr 181. 182.
 Tinnsjór 181. 182.
 Titólfnes 112. 116.
 Titrar 85. 87.
 Tjaldasund 16. 25. 63. 67.
 Tjaldey 25. 63.
 Tjarney 196. 197. 198.
 Tjarnir 143.
 Tjuma 27. 169. 170. 172. 174.
 Tjörnagli 112. 116.
 Tjörnes 216.
 Tófadalr 218.
 Tóftir (Tóptir) 110. 164.
 Tólga 124. 125. 127.
 Tomta k. 143.
 Tónstaðir 131. 132.
 Tóptir, Tóftir 110. 164.
 Torfastaða k. 127.
 Torgar 65. 66.
 Tossinar k. 199.
 Traney 60. 61.
 Tregasund 130.
 Treginsborg 191.
 Tregi 130.
 Trékyllisvík 215.
 Trésfjörðr 89.
 Trjánema 68.
 Trollagröf 4. 92.
 Trums 68.
 Trumsarbrú 137.
 Tryggvaey 196. 198.
 Tryggvahrær 196.
 Trysiljar 13. 139. 140.
 Tumba 65.
 Tumbufjörðr 89.
 Tunga 82. 216.
 Tunglaheimr 71.
 Tunguherað 49. 197.
 Tungunes 15. 41. 123. 124. 126.
 Túnheimr 164. 174. 179. 197. 198.
 Túnhvals k. 105.
 Túnhöfði 122.
 Túnir 23. 188. 189. 191.
 Tunna 15. 170.
 Tunnuskagi 15. 170.
 Tunnuskógar 172.
 Tünsberg 30. 170.
 Tünsberghús 43. 50.
 Tünsbergs féhirzla 9.
 Tünsbergsfjörðr 170.
 Tünsbergssýsla 8. 169. 170. 188.
 Túnynja k. 106.
 Túptey 124.
 Túptir (Tóptir) 138. 174.
 Tvidœgra 218.
 Tynnusetrs k. 140.
 Tyri, Tyrvi 22. 144. 146.
 Tyrisdalr 180. 181. 182. 183. 184.
 Tyrirströnd 145.
 Tyrvist 212.
 Týsla 139.
 Týsludalr 139. 140.
 Týsness k. 118.
 Tøðrarfjörðr 17. 93.
 Tøðvin 44.
 Tøðvinjarbekkr 44. 46. 161. 163.

- Töluhólmur 40.
 Töluvík 40.
 Þarfa 84.
 Þegnabær, Þeknabær 199.
 Þeistá 19. 23. 190.
 Þelamörk 14. 109. 113. 130. 168.
 181—185.
 Þengilstaðir 146. 188.
 Þengsá 124.
 Þengsudalur 126.
 Þenóll 191.
 Þesalur 188. 189.
 Þessir 136.
 Þexdalr 86.
 Þilskan 185.
 Þímin 127.
 Þíná 87.
 Þínáróss 87.
 Þinganes 103. 109.
 Þingavöllr 48. 208. 213.
 Þingeyrar 216.
 Þingnes 214.
 Þingskálur 214.
 Þingvalla-eið 86.
 Þingvallar-ey 23.
 Þingvallafjörðr 16. 85.
 Þingvallavatn 214.
 Þingvellir 86. 88.
 Þistilsfjörðr 217.
 Þjóðalingr 174.
 Þjóðhildarstaðir 219.
 Þjórar 127.
 Þjórn 27. 196. 197. 199.
 Þjórsá 213. 214.
 Þjótandi 94.
 Þjóttá 65. 66.
 Þjúgar 103. 105.
 Þofn 130.
 Þofnardalur 129. 130.
 Þofnardalsfjörð 18.
 Þoptheimr, Þoptyn, Þoptar 137.
 Þórðarenni 211.
 Þórelfugarðr 45.
 Þorgilsdalr 130. 133.
 Þórisbær 199.
 Þórkvísir 86.
 Þorláksgarðr 45.
 Þornberg 147.
 Þorp 145. 199.
 Þorpar 123. 197.
 Þórsbjörg 87.
 Þórseiðis k. 199.
 Þorsey 27. 85. 170.
 Þórshof 163.
 Þórshöfn 49. 211.
 Þorskabakki 198.
 Þorskafjarðarþing 215.
 Þorskafjörðr 60. 215.
 Þorskar 60. 61. 198.
 Þórslönd 199.
 Þórsnes 189. 191. 215.
 Þórugarðr 45.
 Þótn 144. 145. 146.
 Þótnarsýsla 9.
 Þótnsvík 145.
 Þrandabýjar k. 164.
 Þrandarey 107.
 Þrandarnes 59. 61. 66.
 Þrandarnessfylki 50.
 Þrandarnessýsla 8.
 Þrandheimr 7.
 Þrandheimsfjörðr 16.
 Þrangir 87.
 Þriðjungrinn 184.
 Þriðnar 64.
 Þrihyrningr 214.
 Þróndarey 207.
 Þróndarklettur 4. 92.
 Þróndarnes f. Þrandarnes.
 Þróndheimr f. Þrandheimr.
 Þruma 27. 133.
 Þrumusund 131.
 Þrykstaðir 191.
 Þrymlingar 131.
 Þryngjaeið 111.
 Þrælaberg 46.
 Þrættin 136. 138.
 Þúf, 107. 108.
 Þúfn 191.
 Þúfudalr 181. 184.
 Þulunes 115.
 Þumlaheiðr 198.

- Þvátta 217.
 Þveitar 132. 133.
 Þverá 214. 216.
 Þverárþing 215. 218.
 Þverdali 145.
 Þýðá 20.
 Þýðanes 92.
 Þýðdalr 75.
 Þýðingsey 68.
 Þýjarhólmi 198.
 Þykkvibær 217.
 Þyrnisakr 155.
 Þyssisey 115.
 Údylgjaner, Údýjaner 155.
 Úlfa k. 87.
 Úlfasund 97.
 Úlfavatn 189.
 Úlfey 67. 68. 162.
 Úlfnes 107. 108.
 Úlfsfjörðr 16. 68.
 Úlfssteinn 94. 95.
 Úlfsvágur 96.
 Úlfsver 85.
 Úlfsvík 113. 118.
 Úllaráll 145.
 Úllarey 191.
 Úllernis k. 155.
 Úllinsakrs k. 148.
 Úllinshof 154. 155.
 Úllinshofsþriðjungur 152.
 Úllinsvangur 113. 114. 119.
 Úllinsyn 137.
 Úlu þresk 4. 20. 72.
 Umba 68.
 Umbar 124. 126.
 Umey 64.
 Umeyjarsund 64.
 Undirakrs k. 91.
 Undradals k. 105.
 Undrheimsdals k. 174.
 Unnar k. 64.
 Unnardys 130.
 Upphyrgis-kap. 105.
 Uppdalr 14. 81. 82. 108. 117. 118.
 136. 145. 185.
 Uppdalsskógr 81.
 Upphaugr 86.
 Uppheimr 102. 106. 109. 112.
 Uppheimsvatn 102.
 Upplandaþing 12.
 Upplog 69.
 Upplönd 7.
 Uppstaða k. 155.
 Uppstrjón 97.
 Uppvimar 189.
 Upsi 183.
 Urðardalr, Hurðardalr 151. 155.
 Urðardalsvatn 151.
 Uska 124.
 Usmudalr 86.
 Ust 122.
 Ustar 82.
 Ustabygð 82.
 Ustadalr 122.
 Usvíkseyjar 196. 197.
 Útlönd 195.
 Útsker 207.
 Útsteinn 124. 125.
 Útstrind 77.
 Úttíar 85.
 Úttvers kapella 118.
 Útvík, Útvíkr 71. 96.
 Útvíka k. 98.
 Úxabúðir 69.
 Vaðheimsdalr 101. 102.
 Vaðheimsfjörðr 101.
 Vaðilsey 111. 116.
 Vaðla 171.
 Vaðlabær 180.
 Vaðlar 216.
 Vaðlaþing 216.
 Vágaland 206.
 Vágafjörðr 210.
 Vágar 32. 62. 64. 66. 67. 106. 208.
 210.
 Vágey 90. 93. 97.
 Vági 135. 136.
 Vágr 46. 117.
 Vágsey 96.
 Vagnvíkaströnd 86. 87.
 Vaka 73.
 Vákaberg f. Válkaberg.

- Válabú 145.
 Valdalur 93.
 Valdalsvík 93.
 Valdinhólmr 50. 190.
 Valdres 7. 102. 107. 122.
 Válin 46.
 Váfir (Válar) 151. 154. 160. 169.
 171. 174. 188. 189. 191.
 Válkaberg 45. 50. 163. 207.
 Valla k. 90. 132. 199.
 Vallangsfjörðr 85.
 Vallarey 92.
 Vallar sk. 126.
 Valla sk. 94.
 Vallaströnd 111. 112. 118.
 Valsnes 86.
 Valsund 84.
 Valsundsboer 86.
 Vambarhólmr 66.
 Vanessyn 132.
 Vanífi 93—96.
 Vanney 68.
 Vansjór 188. 189.
 Vangr 82. 83. 107. 108. 112. 117.
 118.
 Vangrinn 113.
 Vangsnæs 101. 102. 105.
 Vápnadalr 40. 41.
 Vápnafjörðr 217.
 Varalsey 111. 113.
 Vardalur 141. 143.
 Várdalur 135.
 Vardheims k. 143.
 Vardhöfða k. 148.
 Varðynjar 195. 196.
 Varey 69.
 Vargey 51. 68.
 Vargeyjarhús 51. 68.
 Vargfót 63.
 Varhaugs k. 127.
 Varir 172.
 Varma 19. 22. 150. 154.
 Varna 160. 169. 189. 191.
 Varnes 76.
 Vartdalsströnd 93.
 Varteigar 189. 191.
 Vatnaheiðr 180.
 Vatna k. 94.
 Vatna skipreiða 94.
 Vatnáss k. 149.
 Vatnsbygð 113. 122.
 Vatnsdalr 216. 218.
 Vatnsdalsá 216.
 Vatnsey 124.
 Vatnsfjall 78.
 Vatnsfjörðr 215.
 Vatns k. 127.
 Vatns sk. 126. 131.
 Vatnsverja sk. 117.
 Vats. . . . , Vaz f. Vatns. . . .
 Vatsáss k. 70.
 Véar 195.
 Væa sk. 132.
 Veddrar sk. 74.
 Veðill f. Vaðla . . .
 Veðrey 62. 63. 64. 67. 196. 197.
 Vê-ey 26. 32. 47. 89. 90.
 Vefringar k. 98.
 Vefsn 16. 65. 66.
 Vefsnir 16. 65. 66.
 Veggir 198.
 Veggistafr 2. 68. 69.
 Veghlíð 185.
 Veggund 94.
 Veidín 85.
 Veidú k. 87.
 Veig 113.
 Veiga 65. 67.
 Veiginar k. 74.
 Veiklinar k. 87.
 Veiklinar sk. 86.
 Veikúlfsdalr 130. 133.
 Veisan 37. 40.
 Veitastrónd 101.
 Vekheimr 136.
 Veleaga 2. 68.
 Velfjörðr 65. 67.
 Velley 27. 170. 172.
 Vellir 90. 132. 199.
 Velong 141.
 Vendislá 132. 133.
 Veradalr 73.

- Verafjörðr 71. 85. 87.
 Vera k. 71.
 Verasjór 73.
 Vera skipreiða 71.
 Verdælafylki 6. 72. 73.
 Vermaland 4.
 Vermundarey 207. 208.
 Vervíkr 173.
 Vesong 151.
 Vestbjjar k. 164.
 Vestdalr 208.
 Vestfold 7. 14. 162. 168. 195.
 Vestmannaeyjar 214.
 Vestmannasund 210.
 Vestmarar 169. 179.
 Vestnes 90. 206.
 Vestness-átt. 90.
 Vestráll 25. 62. 66. 67.
 Vestrey 206.
 Vestrheims k. 74.
 Vestribygð 218.
 Vestrifjörðr 206. 212.
 Vestrigarðrinn 44.
 Vestrvágar 211.
 Vestþorp 151.
 Vestþriðjungur 182.
 Vettaherað 197.
 Vettaland 197. 198.
 Víðar 142.
 Viðarsgarðr 45.
 Viðey 210.
 Viðheimr 137.
 Viðidalr 216. 218.
 Viðidalsá 216.
 Viðimýri 216.
 Viðinar k. 98.
 Viðir 169. 181. 182.
 Viðvík 210.
 Viðísstaða 174.
 Viðlastaðir 192.
 Vigár 130.
 Vigársheiðr 129. 131.
 Vígdeild 78.
 Vigg, g. Viggjar, d. Viggju 82. 83.
 Víggleikstaða sk. 80.
 Vígsmóastaðir 132.
 Vígundar skipreiða 72. 73.
 Vígr 92. 94. 206.
 Vigrinnar k. 94.
 Vík, g. Víkr 7. 70. 77. 98. 101. 102.
 103. 112. 138. 143. 210. 219.
 Víkabygð 102. 111. 112. 113. 118. 124.
 Víkadallr 126. 127.
 Víkarsskeið 214.
 Víkeyjar 113. 118.
 Víkin 7. 195.
 Víkingavágr 114.
 Víkna 69. 70.
 Víkr, g. Víka 66.
 Víkr fj. 70.
 Víkstíða 195.
 Vilnes k. 98.
 Vimadalr 92.
 Vimar 160. 189.
 Vin, g. Vinjar, d. Vinju efler Vin 74. 75.
 83. 85. 87. 112. 118. 127.
 Vindafjörðr 123.
 Vindgil 139. 140.
 Vingarheimr 135.
 Vingr 23. 153. 154. 155.
 Vingulmörk 7. 23. 159. 160. 195.
 Vinjar, Vinja, Vinjum 113. 182. 185.
 Vinjarfjörðr 85.
 Vinnubygð 135. 138.
 Vinreið 98.
 Visidalr 131.
 Vista k. s. 107.
 Vistidalr k. 90.
 Vistorð 90.
 Vistulönd 198. 199.
 Vold 93. 94.
 Volubú 107. 108.
 Vormstrar k. 127.
 Vöku k. 74.
 Völlr, Vallar f. Valla.
 Völunes 115.
 Vömb, g. Vambar 66.
 Vönn, g. Vannar 68.
 Vörmudalr 151.
 Vörs 8. 102. 109. 112. 115. 214.
 Vörsabær 214.
 Vöxubru 150.

- Ygðir 150. 188.
 Ylfi 8. 62. 118.
 Ylfiássýsla 8.
 Ylfiabygð 111.
 Ylmheimr 102. 105.
 Yrja 60.
 Yrjar 60. 86.
 Yrkufjörðr 123.
 Ysma 4. 72. 91.
 Yttrabýjar 199.
 Yttríey 74. 75.
 Ýzta sk. 71.
 Yxnes k. 64.
 Yxney 27. 92. 94. 170. 172. 107.
 Æðanes 219.
 Æðrinnar k. 105.
 Æðey 85. 86. 87.
 Æðeyjarsýsla 86.
 Ænes 117. 118.
 Ærvík 97.
 Æsaráll 129. 130. 132.
 Æskellin 43.
 Ævangrar 112. 115. 117. 118.
 Öðar k. 107. 108.
 Ögisfjörðr 63.
 Ögvaldsnes, Avaldsnes 12. 27. 124.
 132.
- Ölfund, Ölfundyn, Alfund, Alfundyn
 85. 87.
 Ölfundynjarfjörðr (Alf...) 85.
 Ölundarfjörðr 18. 112.
 Ölvishaugr (Alvishaugr) 74. 75.
 Ölvusá 214.
 Ölvusvatn 214.
 Ömburnes (Amburnes) 87.
 Öndverðarnes 213. 214. 215.
 Önguley (Anguley) 63.
 Önguleyjar (Ang...) fjörðr 67.
 Öngulsey (Angulsey) 5. 211.
 Öngulseyjarsund (Ang...) 25.
 Æns k. 98.
 Önyndardalr, Anniðadalr, Annilladalr
 (Arnhildardalr?) 197. 198.
 Önundarfjörðr (Anundarfjörðr) 215.
 Örn (Arn) 68.
 Örnes 102. 105.
 Örst 93.
 Örvabergsdalr 101. 102.
 Örefajökull 213. 217.
 Öræfi 217.
 Öslabær 132.
 Ösprey 83.
 Öxará 214.
 Öxarfjörðr 216.

Trykfeil i Fortalen.

- S. VIII L. 17 f. o. „den øvre“ læs „de øvrige“.
 — XII — 17 — „Sköðini“ — „Sköðini“.
 — XIX — 10 — „ey eller y“ læs „ey eller öy“.
 — XIX — 11 — „Dmlyb ei“ læs „Dmlyb af ei“.
 — XX — 5 f. n. } „spannsmjörs“ læs „spann smjörs“.
 — XXI — 14 f. o. }
 — XXI — 8 og 9 f. n. „§ 198“ læs „Sibe 198“.

84
 5

